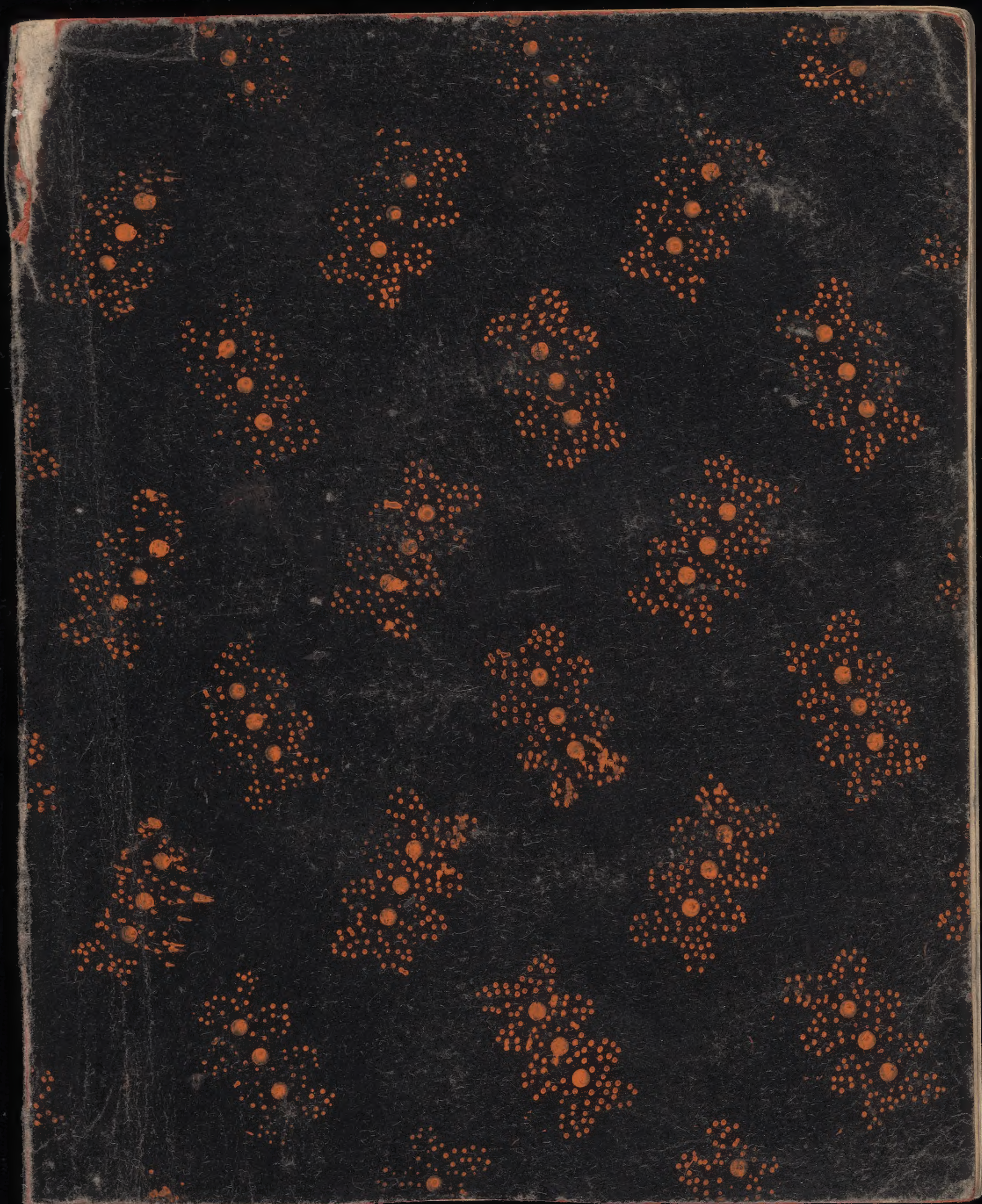

a
[illegible]
—
front.
outbr pp. 75-78

ANNO 1670.
HOLLANTSCHE MERCURIUS.
Gedruckt tot Haerlem bij de
Erfgenamen van PIETER CASTELEYN.
op de Marckt Anno 1677. met Privilegie.

HOLLANDTZE
MERCURIUS,

Behelssende,

De voornaemste Voorvallen

Binnen

EUROPA,

In het Jaer 1676. *tot* 1677.

Het Seven-en-twintigste DEEL.

Nemo est, cui prosperè

omnia succedant.

Gedruckt tot HAERLEM, by de Erfgenamen van *Pieter Casteleyn*, op de Marckt, in de Keysers Kroon. Anno 1677.

Met Privilege.

Extract van Privilegie.

DE Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt: Doen te weten: Dat wy uyt onſe rechte wetenſchap, Souveraine Macht ende Authoriteyt, hebben geoctroyeert ende geauthoriſeert *Pieter Caſteleyn*, Boeck-drucker ende Boeck-verkooper binnen de Stadt HAERLEM, authoriſeren ende octroyeren den ſelven by deſen, ten eynde hy het Boeck, onder den Tytul van den HOLLANDTZE MERCURIUS, albereyts by hem gemaeckt en uytgegeven, ende die hy als noch zelve onder den voornoemden Tytul maken ende uytgeven ſal, gedurende den tijdt van Vijfthien eerſt-komende Jaren binnen onſen Lande van Hollant ende Weſt-vrieſlant, alleen ſal mogen drucken, uyt geven ende verkoopen: Verbiedende allen en een yegelijck, het voornoemde Boeck, albereyts by hem gemaeckt, of gedurende den voornoemden tijt van Vijfthien Jaren als noch by hem te maken, na te drucken, uyt te geven, of te verkoopen, op verbeurte van de nae gedruckte, in-gebrachte, verhandelde ofte verkochte Exemplaren, ende een Boete daer en boven van Drie Hondert Caroli Guldens, te appliceren een derde van dien voor den Officier, die de Calengue doen ſal, een derde part voor den Armen van de Plaetſe, daer de ſake voorvallen ſal, ende het reſteerende derde part voor den gedachten *Pieter Caſteleyn*: Laſtende allen ende een yegelijcken, die het aen-gaen magh, hem daer naer te reguleren. Gedaen in den Hage, onder onſen Grooten Zegele hier aen doen hangen, den 17. December in 't Jaer onſes Heeren ende Zaligmaeckers, 1668.

Was getekent,

Johan de Witt. vt.
1668.

Onder ſtont,

Ter Ordonnantie van de STATEN,

Herbt. van Beaumont.
1668.

Aen den

L E S E R.

Et vervolgh van ſoo groote Troubelen en miſerien, als Vranckrijck, met het aenvangen van den Oorlog, tegens de Geunieerde Provintien, over gants Europa heeft gebracht, geven de volgende Bladeren te kennen. Wy hadden gehoopt het voorledene Jaer niet te eyndigen, als met een gewenſchte Vrede: maer het Oorlogs-vuur, vinnigh van aert, heeft lichter ontſteecken als gebluſcht konnen werden; te ſwaerder, om dat aen deſe kant des Werelts een yder is geintereſſeert, en meeſt in de Wapenen: Soo dat Mercurius aen u, eerwaerde Leſer, Europa nochmaels, als klagende, daer ſy nevens den Stier neergezegen leght, moet vertoonen, biddende ende ſmeeckende de Geallieerde Princen en Staten om hulp, tegens den onverdraegelijcken overlaſt der Franſſe, als die niet en ontſien Steden ende Landen erbarmelijck te verwoeſten ende ruineren.

Wy

Aen den LESER.

Wy hoopen, dat de goede Godt, op de meenigvuldige ſuchten ende tranen der onnoſele, daer van eenmael een eynde ſal maecken, en ons ſtoffe geven (terwijl wy moeten na-treen, ſoo men ons voor-gaet) die U E. en ons meer vrolijckheyt als deſe ſal toebrengen.

Want dat moet ick U E., eerwaerde Leſer, verwittigen, (daer toe deſe Voor-reden voornamentlijck dient) dat het vervolgen ende uytgeven van de Mercurius, met het overlyden van *Pieter Caſteleyn* zal[r]: niet en ſal ceſſeren, maer Jaerlijckx (belieft het Godt) werden gecontinueert, op een wyſe, die wy vertrouwen, dat de voorgaende verre ſal paſſeeren, en daer het vervolgh U E. de waerheyt van ſal doen ſien.

M. de Montaigne.

Mutat enim mundi naturam totius ætas,
Ex alióque alius ſtatus excipere omnia debet,
Nec manet illa ſui ſimiles res, omnia migrant,
Omnia commutat natura & vertere cogit.

Het Seven-en-twintighſte Deel van den

HOLLANTZE MERCURIUS,

Behelſſende de voornaemſte voorvallen binnen EUROPA, in het Jaer 1676.

JANUARIUS 1676.

E bedroefde ongevallen / die de felle Oorlogs-woede zedert weynige Jaren over gants Europa had uyt-gebraeckt / hadden niet alleen al voor langh veele Vorsten tot mededogen over des selfs ellendige staet bewogen / maer oock eenige verscheyde hulp-middelen doen ter handt nemen / om soo grooten quaet te stuyten ; doch 't zy dat de selve te swack waren / om dit na vereysch uyt te voeren / of dat men daer in sijn bysonder voordeel beoogde / niemandt en had tot noch het gewenschte oogmerck der Christenheydt konnen bereycken: Doch sijne Majesteyt van Groot Brittangien / die sich / na den geslooten Vrede met Hollant / altijt bysonder yverig had getoont / om dit hoog-geresene vier te dempen / was echter noyt versuymelijck geweest / om by de strijdende Vorsten alles in 't werck te stellen / 't geen eenighsints tot bevorderinge van dit groote voornemen konde dienen; en seker / desselfs dappre neerstigheyt / om yder in sijn voorgestelde swarigheden voldoeningh te geven / had

had omtrent het begin van dit Jaer sulcken goeden voortgangh uytgewerckt/ dat de Stadt van Nimwegen tot een algemeene Handel-plaets van Vrede by alle de strijdende Vorsten was vast gestelt/ gelijck wy in ons voorgaende Deel hebben verhaelt.

Wy hebben toen oock gesegt/dat den Heer Engelsse Gevolmachtigde Jenkins met het begin van dit Jaer in den Hage was gekomen / om sich derwaerts te begeven: Ged. Heer/ na dat hy eenige dagen in den Hage was verbleven/ en met sijn Hooght. den Heer Prince van Orangen gesprecK gehouden had / vertrock den 8. deser van daer over Rotterdam na Nimwegen ; doch vermits sijn Excell. door 't hooge water/ dat van boven afquam / niet haestig genoeg 't scheep tot Nimwegen konde komen/ liet hy sijn reys-tuygh tot Dordrecht/ en vertrock in persoon/ met een treyn van 20 persoonen/ over Utrecht/ en Arnhem / na Nimwegen / daer hy den 16. onbekent aenquam: Den Gebieder liet aenstonts het Huys van sijn Excell. 't geen dat van den Heer van Leeuwen was/ met Musketiers voorsien ; doch dewijl sijn Excell. met die plechtigheyt niet gedient was/sont hy deselve met eenige vereering te rug: des anderen daegs ging de Magistraet gemelten Heer begroeten. Haer Ho: Mo: Gevolmachtigden / de Heeren van Beverning en van Haren / hebbende haer reys-tuygh 't scheep voor uyt gesonden / volghden den 20. deser/ en quamen na eenige dagen ter selver plaets / hebbende haer Hofmeester met 2 Knechts / al eenige tijt op haer reys-tuyg daer gewacht; hare Excell. hadden het Huys van den Heer van Palsterkamp voor haer verblijfplaets gehuert. Korts daer aen quamen daer ook eenige Dienaers van de Franse Gevolmagtigden om Huysen voor haer te hueren / en alles voor haer aenkomst vaerdig te maken: doch onderwijl viel in 't wisselen der vrygeleybrieven eenig verschil voor / dewijl de Franse in de hare den Hertogh van Lotthieringen den titul van Hertogh niet hadden willen vergunnen/ en maer alleenlijck die van Prins ; 't welck by den ged. Hertog met de hooge Bontgenooten geweygert sijnde aen te nemen / soo bleef de byeenkomst hier door noch eenige tijdt opgeschort.

Den Heer Meyercroon/ buyten gewoone Afgesant van Denemarcken/het voorleden Jaer uyt Vranckrijck in den Hage gekomen / had den 4. deser by haer Ho: Mo: gehoor ; hy wiert ten dien eynde door twee Heeren met een van haer Ho: Mo: Carossen van vier paerden/ gevolgt van twee andere/boven gehaelt/ alwaer na een kort voorstel/ sijn geloofsbrief over gaf / en toen weder na sijn verblijfplaets wiert gebracht. In tegendeel nam den Deensen Gesant Klingenberg den 22. deser sijn afscheyts gehoor van haer Ho: Mo: Hy wiert door de Heeren van Coeverden en Scherf met de Carosse van Staet / gevolgt van 30 andere/ opgehaelt: En na dat sijn Excell. een vierendeel uurs by haer Ho: Mo: was geweest/ is hy met deselve plechtigheden weder na sijn huys geleyt. Dees tijt wierden by den Staet eenige Capits. Luytenants / en Sergeants/ uyt de gereformeerde Officiers verkoren/om tot dienst van sijn Maj. van Denemarcken / nae Noorwegen te gaen. Haer Ho: Mo: gaeven toen de openstaende Secretaris plaets van de Admiraliteyt tot Rotterdam / aen den Heer Sas. Den 20. deser overleedt in den Hage den Heer Reynier Pauw/ Heer ter Horst/ Voorsitter in den Hoogen Raet van Hollant/Zeelant/en West-

vries-

Vrieslant / zijnde in sijn 85. Jaer. Daer wiert dees tijt wegens desen Staet met de Kroon Sweden over een Tractaet van de Koophandelinge gehandelt/ doch 't selve wiert na eenige tijt eerst volkomen gesloten. Dese maent trock een Capiteyn na Switserlant / om daer een wacht van 60 Hellebardiers voor sijn Hooght. te werven. Sijn Hooght. gaf in 't leste deser een ordre uyt / waer by alle Bevelhebbers bevolen wiert na haer besettingen te trecken. Men sprak toen / als of haer Ho: Mo: in verscheyde plaetsen van Vlaenderen tegens de voortijt Magasijnen souden doen oprechten / op dat het Leger in alle geval geen gebreck aen levensmiddelen soude lijden.

Den Hertogh van Villa-hermosa volhardende in sijn yver/ om de Spaense Nederlanden tegens de Velt-tocht voor de gedreygde aenvallen der Fransse te beschermen/ dede dees tijdt de Staten van Brabant beroepen / om de selve in een somme van 800000 guldens te doen bewilligen / tot voortsettingh van de nieuwe werbingen ; de Staten hier over te Brussel vergadert/ stonden eynde- lijck dit gelt toe/ en beraetslaegden toen over de middelen / om dese penningen uyt te vinden : Sijn Exell. gaf nu aen verscheyde Bevelhebbers last / omme nieuwe Troepen te lichten ; namentlijck aen den Coll. Bormon / om een Re- giment Duytsers van 1500 man op te rechten ; gelijck oock aen den Major de Ville van 't Regiment van den Baron de Berlo/ en aen den Maj. Virque- mon van dat van Sr. d'Arnicourt / om yder een Regiment Dragonders te werven / doch op dat zy te eerder daer mede gereet souden zijn / wierden hun eenige Compagnien van haer oude Regimenten bygeset : Den Graef van Castelhave/ Collonel van een Engels Regiment Voet-volck/ trock toen mede na Engelant/ om daer nieuwe Volckeren/tot vervullinge van sijn Regiment/ te lichten : En dewijl den ged. Hertogh voor de aenkomst van de silvere Vloot geen Gelt uyt Spanjen had te verwachten/ soo maeckte hy / om 't selve te be- komen / noch 6 nieuwe Raetsheeren in den Provincialen Raedt van Vlaende- ren / mits dat de selve t'samen 160000 guldens souden op-brengen. Sijn Exell. geboot toen aen alle de Bevelhebbers/ die sich te Brussel bevonden/ dat zy sich na haer besettingen souden hebben te begeven. Te Aeth verbrande dees tijt het Magasijn/ waer in de Fransse een groote meenigte Hoy/ Haver/ en al- derhande leeftocht hadden versamelt. Onderwijlen hielden de Spaenssen/ Fransse en Hollanders rontom de brantschattingen op. Den Graef van Nas- sauw/ die wegens desen Staet te Hasselt in Luycker-lant lagh/ hebbende aen alle de Abdyen in dat gewest belast / de brantschattingh te komen betalen / en de selve daer in gebreckigh gebleven zijnde / soo dede hy 2 Geestelijcken van de Abdy van St. Benoist te St. Truyen halen / om de selve tot de betalinge te dwingen/ maer die evenwel niet volgende / soo wiert den Abt selfs gehaelt/ en te Hasselt gebracht. Te Maestricht baerde toen een Soldaets Vrou een Kint met 2 Hoofden/ 4 Armen/ 4 Handen/ 4 Voeten/ en een Hart/ doch storf haest. Eenige Fransse Dorpen by la Fere hebbende de brandtschattingh aen de Spaensse geweygert te betalen / soo sonden de selve den Coll. der Croaten met 200 Ruyters en Dragonders derwaerts / om haer daer toe te dwingen. Ter selver tijt wiert den Baron van Torcy met de Ruyterye van Valencijn/en den

Baron de Feu met de Ruyterye van Camerijck uyt-gesonden / om den ged. Collonel te ondersteunen; maer den Baron van Torcy/ontmoetende de Fransen Brigadier Lanson/ die met 7 hoopen Ruyters uyt St. Quintijn was getrocken/ eer hy sich met den Baron de Feu had vervoegt / besloot niet te min hem aen te vallen / schoon hy maer 4 hoopen Ruyters sterck was ; 't gevecht was ruw en hartneckigh/doch den Baron hebbende 't ongeluck dat sijn Paert onder hem neergevelt wiert / en konnende niet haestigh genoegh met een ander voorsien werden/ soo wiert hy van de Fransse gevangen ; sijn Ruyters vochten evenwel hartneckigh/ ende hielden 't gevecht staende / tot dat den Coll. der Croaten/ die sijn voornemen uytgevoerdt / en sich met den Baron de Feu vervoegt had / daer by quam ; invoegen de Fransse van vooren en achter aen-getast werdende / tot in de Contrescerpen en onder 't Geschut van St. Quintijn mosten wijcken / in welck geval sy veel dooden ende gequetsten kregen. Den Marquis van Conflans/ gebiedende binnen Namen/ verwittigt/ dat de Inwoonders van 't Stedeken Chastelet / by Charleroy / in plaets van hem de brantschattingh te komen betalen / 6 Vaendelen Fransse Voetknechten / en 4 Vanen Ruyters hadden in-genomen / trock in 't begin deser maendt met 400 Voetknechten / en 200 Ruyters derwaerts / om 't selve te verrassen ; den 2. deser 's nachts tusschen 2 en 3 uren deed hy 't Stedeken met ladders beklimmen/ en niet tegenstaende de Burgerye sich mede ter weer stelde / raeckten de Spaensse binnen/ dwongen de Fransse om quartier te roepen / en plonderden de Stadt / bekomende daer in een paer Ketel-trommen / 6 Muylen / en al het reys-tuyg van den Marquis van Seisac/benevens veel andere buyt. Een andere Spaensse partye beroofde toen oock de Barck / die van Maestricht naer Luyck voer/ en kregen daer in een Abt/ die als een Koopman gekleet was/gevangen : Sy sloegen daer na noch een Fransse partye / die een Koopman met eenige Paerden tot geley verstreckte / kregen de Paerden / ende namen desen Koopman gevangen. Den Franssen Marschalck van Humieres / hebbende uyt de besettingen van Charleroy / Ryssel / Doornijck en andere Plaetsen een macht van 8000 man vergaderdt / trock den 21. daer mede op / en quam omtrent Soignes legeren / doch den 23. quam hy met dese macht voor een Casteel/ genaemt Escossines / leggende tusschen Brussel en Bergen in Henegouwen ; dit Casteel behorende aen een Edelman van Nivelle/hadden de Spaense met eenige Krijgsluyden beset / om de wegh tusschen dese 2 Plaetsen veylig te hebben : Op de aenkomst der Fransse weken eenige Spaensse / die in 't Casteel la Folie lagen/ na Escossines / om 't selve te helpen beschermen ; waer sy haer de tijt van 48 uren deftigh verdedigden/ en veel Fransse dooden/doch eyndelijck siende dat sy de plaets niet konden behouden/vermits sy maer 50 man sterck waren/ soo gaven sy sich over ; den Hertogh van Aerschot was wel met eenigh Volck uyt Bergen getrocken/ om die binnen 't Casteel te brengen/maer hy quam te laet. Uyt Brussel trocken mede wel eenige Volckeren derwaerts/ doch te vergeefs/ vermits het toen reeds over was/echter brachten sy by verscheyde partyen 36 Fransse gevangen binnen Brussel. Den Grave van Nassauw verwittigt/ dat de Franse gesint waren het Casteel van Heers in Luyckerlant te besetten/ en aenmerckende de gewichtigheydt deser plaets / soo dede

hy

hy den Baron van Croxis met 300 Ruyters en 50 Dragonders derwaerts trecken/ om hun daer in te verhinderen. Ged. Baron volvoerde dit bevel/ so dat hy sich daer van meester maeckte/ en quam den 22. met de Ruyterye weder te Hasselt. Den 23. sondt den Grave den Overste Lt. van 't Regiment van Bronsen met 100 Muskettiers en eenige Oorlogs-voorraet derwaerts/ om de Dragonders af te lossen. Den 24. schreef den ged. Oversten Lt. dat de Fransse groote toestel maeckten/ om hem aen te tasten/ en versocht meer Oorloghs-voorraet/ en eenige Hant-moolens: Waer op den 25. den Baron Croxis met 110 Ruyters/ 2 Karren met Oorlogs-voorraet/ en 3 Hant-molens derwaerts gesonden wiert; maer den selven willende 's avonts te rugh keeren/ bevont de wegh door de Fransse geslooten/ vermits die dit Casteel met 1000 Ruyters Ruyters quamen berennen; wordende korts daer aen door den Marschalck d'Estrades met 4000 man te voet/ en 5 stucken Geschut gevolght; die den 26. het Geschut vaerdigh hebbende/ daer mede op 't Casteel begon te speelen; en niet tegenstaende die van binnen maer een Stuk Geschut en 40 Dobbel-haken hadden/ soo verdedigden zy hun soo dapper/ datter omtrent 200 Fransse doot bleven/ en 10 Wagens met gewonden na Tongeren gevoert wierden. Het gerucht deser belegeringe te Hasselt gekomen/ soo sondt den Heer van Wimmenum/ Generael Major/ aen den Baron van Courrieres/ die over de Spaense in dat gewest geboot/ hier van bericht/ met versoeck/ dat hy sich met een partye Ruyters/ tot ontset van 't Casteel/ by hem soude verboegen; gelijck desen Baron oock dede/ en met groote naerstigheydt noch den 26. in 't gesicht van Hasselt quam. Zy trocken daer op gesamentlijck/ sterck 17 hoopen Ruyters/ na Maestricht/ en bleven dien geheelen nacht in 't gesicht deser Stadt; 's Anderendaegs den 28. namen zy haer wegh naer Tongeren/ om de Fransse van 't ged. Casteel te verdrijven; maer den Marschalck d'Estrades hier van bericht/ vertoefde soo langh niet/ maer brack schichtig van voor het Casteel op/ en troch in aller haest na Hoey; hy stack de brant in sijn Oorloghs-voorraet/ en liet veel schoppen ende spaden achter; hebbende genoegh te doen/ dat hy sijn dooden en gewonden van daer bracht. In dese belegeringh/ die 3 dagen ende 3 nachten duerde/ verlooren de Franssen in 2 aenvallen/ die zy op de plaets gedaen hadden/ wel 500 dooden en gequetsten/ daer onder 5 Capiteynen van het Voet-volck/ 2 van de Ruyterye/ een Lt. Collonel/ den Neef van den Gebieder van Huy/ en den Major van Piemont la Grange wiert gequetst.

'T Aerts-bisdom Ceulen wiert van de Franse noch dapper geplaeght/ over 't opbrengen der brantschattingen; zy quamen uyt Maestricht en Limburg gestadigh met eenige Benden dan in 't Opper en dan in 't Neder-sticht/ om de selve in te vorderen; en indien de Landtluyden niet konden of wilden betalen/ staken zy haer Huysen in brant/ en namen haer selfs mede. Zy begeerden nu oock de brantschattingen van 't Hertogdom Gulick; maer den Hertogh hier over misnoeght/ en konnende geen ontslaginge van de selve voor sijn Onderdanen by den Marschalck d'Estrades verkrijgen/ soo dede hy eenige Volckeren werven/ en troch sijn alreets in dienst hebbende by een/ om het de Fransse met gewelt te verhinderen. Voorby Ceulen voeren toen in 20 Schepen de Voet-

volckeren van den Bisschop van Munster / die tot dus langh in 't Trierse gebiet hadden gelegen/ om sich in haer eygen Lant weder vol te maken : de Ruyterye quam te lant/ en vermits de Boeren van Zuyrlant / die korts te vooren de Lunenburgers uyt haer Landt verdreven hadden / bevreest waren / dat zy daer haer Winter-quartieren souden soecken / hielden zy scherpe wacht / om hun dit beletten ; maer zy trocken voorby. De gem. Lunenburgers / die uyt Zuyrlant verdreven waren/namen naderhant haer quartieren in Oost-vrieslant. De 2 Regimenten van haer Ho: Mog: onder 't bevel van den Oversten Wee/ die na Trier trocken / passeerden toen voorby Ceulen / ende vermits zy door 't Lant van den Hertogh van Nieuburgh mosten trecken / dede den gem. Hertogh 200 Soldaten en omtrent 1000 Boeren / onder den Lt. Gen: Paul/ na Muilheym naderen / om hun daer in te verhinderen ; invoegen desen Lut. Gen. met sÿn Troepen daer eerst gekomen/ den Lut. Coll. Haegdoorn / wanneer hy met sÿn Volck daer door meende te passeeren / wilde vast houden/ seggende : Ghy zijt mijn gevangen. Maer desen Lt. Coll. hebbende dit geweldt af geweerdt / keerde sich tot sÿn Troepen/ om de selve tot haer bescherminge aen te moedigen ; ondertusschen quam een lÿf-wacht van den gem. Hertogh van achteren/ en gaf hem met een kleyne Helbaert een steeck in de rechter schouder blach door 't lichaem heen ; waer op desen Lut. Coll. in onmacht/ en vervolgens van 't Paert viel ; invoegen dat hy na Ceulen gebracht wierdt/ om genesen te worden : Den Lut. Gen: Paul liet daer op de Hollanders doortrecken/ begaf sich met sÿn Volck na Dusseldorp / en versondt de Boeren na huys : de gem. 2 Regimenten gingen daer op aenstonts na Coblents/ en quamen in het lest deser Maent te Trier. Den Brandenburghse Gebieder in Wesel verraste dese tÿt/ door bevel van den Keurvorst/ het Stedeken Dorsten/ leggende aen de Lippe/ en behoorende den Keurvorst van Ceulen/ soo men meende / om dat de Fransse daer in gesocht hadden te nestelen.

Den Franssen Veltmarschalck van Choiseul / hebbende uyt de besettingen van Mets/ Nancy ende andere plaetsen 500 Ruyters/ 150 Dragonders ende 1200 Voet-knechten te samen getrocken/ nam daer mede sÿn wegh naer Sarbruck/om de Stadt Twee-brugge/die de Franse voorgaven/dat aen de Kroon Sweden behoorde/ daer mede te bemachtigen : Hy / hebbende den Marquis de la Freseliere tot sÿn Lut. Gen. met dese Troepen/ 2 stucken Geschut/ ende 30 Wagens met Oorlogs-voorraet / den 11. deser van Zarbrugh vertreckende/ quam noch dien selven dagh voor de gem. Stadt ; en vermits de selve t'eenemael onsterck was / kreegh desen Veldtmarschalck de plaets / na eenige tegenweer/ lichtelÿck in sÿn geweldt.

Den Graef van Montecuculi van den Keyser verlof bekomen hebbende/ om te Weenen te mogen komen/ vertrock in 't begin deser maent met sÿn Gemalinne derwaerts / latende het gebiedt van 't Keyserl. Heyr aen den Hertogh van Lotharingen ; dewelcke na 't aenvaerden van dit Ampt / alle middelen in 't werck stelde / om 't selve tegens de voor-tÿt t'eenemael vol te konnen hebben ; hy sont oock den Baron van Mercy na Straetsburgh/ om voor de Lotharingers daer Paerden op te koopen / en Volck aen te nemen. De Fransse meenden onderwÿl/ onder 't geleyde van 4000 man veel leeftocht en Oorlogs-

voor-

voorraet in Philipsburgh te brengen/ maer mosten 't selve door den gedurigen regen te Molsheim ende Mutzigh laten blijven. Den Gebieder in Brisach nam toen eenige Wagens van Basel/ die met Goederen van die van Straetsburgh geladen waren; doch die van Basel hier over vertoornt/ verboden niet alleen aldaer alle de Fransse Werbingen/ maer deden oock de Fransse Bevelhebbers vast houden. Ged. Gebieder van Brisach liet korts daer naer by de Magistraet van Straetsburgh versoecken/ of hy met 40 Schepen door hy haer Forten en onder haer Brugh soude mogen passeeren/ om de Keyserlijcke Schip-brugh by Lauterburgh daer mede in de brandt te steken; maer dese Magistraet de Fransse niet vertrouwende/ sloegh sulckx vlack af. Slimmer geluckten 't haer by Rhinbergh/ daer zy met 600 man een Redupt aen-tastende/ dapper af-gewesen wierden. Zy doorliepen ondertusschen om de brandtschattingen 't geheele Elsas/ en dwongen de Boeren aen de versterckingen van Sledstadt/ Haguenaw/ ende Zabern te komen arbeyden/ maer in dese laetste plaets storte een gants Bolwerck met 2 stucken Geschut in de aerde.

Den Keurvorst van Brandenburgh by sijn Keyserl. Maj. hebbende doen aen-houden/ dat de Franse Manufacturen/ gelijck reets in de Keyserl. Erflanden was geschiet/ by 't geheele Duydtse Rijck mochten verboden werden/ so dede den selven door sijn principalen Commissaris den Bisschop van Aichstadt ten dien eynde een geschrift aen de Vergaderinge te Regensburg overgeven. Hoog-ged. sijn Keyserl. Majest. liet toen aen de selve Vergaderinge oock klagen over den Franckisen Creyts/ vermits de selve aen haer Troepen/ die tot de blocqueringe van Philipsburgh gebruyckt waren/ bevel gesonden had/ om van daer vertrecken/ ten tijde als de selve onder 't bevel van den algemeenen Velt-Marschalck van 't Rijck den Marquis van Baden Dourlach stonden. De Stenden beraetslaegden nu mede over de wijse/ die men in de executie most houden/ tegens die Creytsen/ die haer aendeel in 't Rijckx-leger niet verschaften. Den Keyser beval toen oock door een geschrift aen de ged. Vergaderingh/ dat de Kroon Sweden niet meer in de Vorsten Raet soude opgeroepen werden.

De Kroon Spangen dede nu by den Keyser en de Rijckx-vergaderinge tot Regensburgh aenhouden/ dat de selve eenige Volckeren aen haer wilde overlaten/ om tot bescherminge der Spaense Nederlanden gebruyckt te werden; daer tegens aen-biedende alle de lasten deser Troepen te betalen. De Keyserin wierdt dees tijdt vry onpasselijck: En Prins Willem van Furstenbergh geraeckte aen de Waterzucht. Den Grave van Souches hebbende sijn verantwoordingh aen 't Keyserl. Hof over-gesonden/ kreegh nu weder verlof/ om te Weenen te komen; men meende/ dat hy dan de Weduwe van den overleden Graef van Starembergh soude trouwen. Den 18. deser quam den Graef Montecuculi ter selfder Plaets: Den Marckgraef van Baden Dourlach/ die sich te Weenen behont/ zeyde men/ dat aen sijn Keyserl. Maj. eenige klachten over den selven Grave hadde gedaen/ om dat 'er in den laetsten Veldt-tocht niet meerder uytgewerckt was; en vermits desen Grave 't selve op de Stad Straetsburgh schoof/ om dat die de Keyserse niet genoegh ondersteunt hadde/ soo sondt gem. Stadt eenige Gedeputeerden na den Keyser/ om haer van dese beschuldigingh te supveren. Sijn Keyserl. Majest. maeckte toen den Prins

Adolf

Adolf / Hertogh van Holſteyn Pleun / tot Veltmarſchalck van ſijn Legers. Den Heer Ducker / die wegens ſijn Maj. van Engelant te Weenen was gekomen / ſeyde men / dat de volgende puncten aen den Keyſer had voorgeſtelt: 1. Dat den Vrede, voor zoo veel het den Keyſer en 't Rijck raeckte, op den voet van die van Munſter mocht gemaeckt worden. 2. Dat ſijn Keyſerl. Maj. Vrygeleybrieven wilde verleenen, aen die geene, die den Biſſchop van Straetsburgh op de Vredehandelinge ſoude zenden: En ten 3. Dat Prins Willem van Furſtenbergh in een derde hant geſtelt mocht worden. Sijn Keyſerl. Maj. ontfing toen een Brief uyt Parijs van den Hertogh van Meckelenburgh/ waer in de ſelve dapper klaegde / over de inlegeringen en winterquartieringen / die de Brandenburgſe en Deenſe in ſijn Landen namen; eyndelijck verſoeckende daer af bevrijt te mogen worden/ en een billijcke voldoeninge voor ſijn geleden ſchade. Den Keurvorſt van Beyeren had oock korts te vooren een Brief aen den Keyſer geſchreven/ beraekende te aen te vangen Vredehandel; in de welcke hy eerſt in 't breede de ongelucken des Oorlogs aenroerende / eyndelijck beſluyt: Dat by aldien ſijn Keyſerl. Maj. en des ſelfs Bontgenooten, dewijl nu de verhinderingen wegh genomen waren, daer toe genegentheyt lieten blijcken, gelijck men van de andere ſijde dede, hy verhoopte, dat 'tzelve werk met Godts hulpe eyndelijk een goede uytgang zoude nemen; biedende zijne hulpe daer toe aen. Waer op ſijn Keyſerl. Maj. hem eerſt voor ſijn ſorg liet bedancken / en toen tot antwoort toevoegde: Dat het aen hem niet hadde geſchort, dat de Vredehandelinge niet was voortgeſet, maer aen den Coning van Vranckrijck, die door zoo veelerhande middelen t' elckens de Vrede belet, en de Kroon Sweden in ſijn Verbont getrocken hadde; dat zijn Keyſerl. Maj. zijn genegentheyt tot Vrede zoude betoonen, in 't afzenden van zijn Geſanten na Nimwegen; en dat zijne Keurv. Doorl. geen krachtiger middel tot voortſettingh der Vrede zoude konnen gebruyken, als zijn wapenen by die van den Keyſer en 't Rijck te vervoegen, om alſoo de Kroonen Vranckrijck en Sweden, tot een eerlijcke, zeeckere, en beſtandige Vrede te dwingen, &c.

De Deenſſe en Brandenburgſe Troepen/ hebbende het Stedeken Kubnits/ gelijck wy in ons voorgaende Deel geſegt hebben/ verovert / hadden daer in de volgende gevangenen gekregen:

RUYTERYE.

Majoor Wrangel, Commandant. Ritmeeſter Guſtaf Gulden Olden. Gereformeert Ritmeeſter Wolf. Gereformeert Ritmeeſter Steyn. Lieut. Erick Tourſon. 1 Cornet. 3 Quartier-meeſters. 3 Corporaels. 40 Ruyters. 1 Trompetter. 1 Chirurgijn.

VOET-VOLCK.

Capiteyn Piper. Capiteyn Hold. Capitein Guſtmofsky. Lieutenant Everſteyn. Lieutenant Fittinghoffen. Vendrig Kotman. Vendrigh Noortman. Vendrigh Krats. 10 Onder-Officieren. 81 Dragonders. 150 Muſquettiers. Den Generael Proviant-mr. Klinckau. Proviant-mr. Scholts, en den Gen. Geweldiger Schubert.

De Sweden in tegendeel lichtende uyt haer Pomerſe plaetſen ſoo veel volk als ſy konden miſſen/ trocken daer mede in 't Eylant Uſedom / en veroverden daer na een beleg van 9 dagen de Swingerſchans / voerende de Brandenburgers gevangen na Straelſont. Door dit geluck aengemoedigt / quamen zy/ ſterck 3000 man/ onder den Marſchalck Mardefelt/ voor Wolgaſt / en begonnen aenſtonts het Slot met 20 ſtucken Geſchut te beſchieten. Zy wierpen oock vlings Bomben en Vier-kogels daer binnen / en trachten door Pramen/

Boo-

Booten en Bruggen 't Casteel te overweldigen; doch die van binnen maeckten die t'elckens onbruyckbaer/ invoegen de Sweden daer in verpdelt/ den 5. deser met het Geschut dapper begonnen te donderen / en daer door een Bres in de Wal kregen; en vermits het Ys toen soo sterck was/ dat men met heele hoopen daer over kon passeeren / bereyden de Sweden sich ten storm: Zy brachten dan 100 storm-ladders aen / maer vonden sulcken vinnigen wederstandt/ dat zy eyndelijck met verlies van 300 dooden te rug mosten treckeu; de Brandenburgers kregen hier een Capiteyn met 20 Soldaten gevangen. Onder de Sweedtse dooden bevondt men den Graef Oxenstern/ Overste/ 4 Capiteyns/ daer onder den Veltmarschalcks Soon/ en veele Luytenants / Vendrigs / en Onder-bevel-hebbers. Den gewesen Gebieder Blixem ontfongh daer oock 4 wonden. De Sweden door dese ongeluckige uytval verstelt / en verwittigt/ datter eenige Brandenburgse Troepen versamelt wierden/ om hun op te slaen/ verlieten 't Belegh/ en weken weder na Straelsont; men wilde dat de Sweden 5 a 600 man hier door verlooren hadden / daer in tegendeel van die van binnen niet meer als 16 Soldaten ende 4 a 5 Bevelhebbers waren gesneuvelt. In 't Keur-brandenburgse Hof te Berlijn verdaerdigde men dees tijt alles tot de aenstaende Velt-tocht. Den Keurvorst dede toen eenige Hamburgse Kooplupden/ die van Leipzich quamen/ te Maegdenburgh en in 't Halberstadse gebiet verseckeren/ soo men meende/ om dat die van Hamburgh een Keurvorstel. Lut. die eenige Hamburgse Kooplupden / soo als zy van die Stadt na Lubek reysden/ hebbende aengetast/ van deselve echter overweldight wierdt/ hadden vast gehouden: Men zeyde te Hamburgh / dat sijn Keurv. Doorl. aen-geboden had/ de gemelde Koopltieden los te sullen laten/ mits dat men hem over de schimp/ die sijn Gesant aen-gedaen was / gelijck oock wegens de Franse Kaper / die daer door storm in-geloopen was / een somme van 80000 Rijckxrds. telde; maer de Hamburgers / meenende den Keurvorst geen ongelijck in dese saken gedaen te hebben/ konden daer toe niet verstaen.

De Sweden in Staden hebbende eenige Schepen toe-gerust/ quamen daer mede de Elve gants onvry maken/ en namen eens 2 Schepen van voor Altona wegh. De Deenen hier in willende voorsien/ sonden van Geluckstadt een Schip / het vliegende Hart genaemt / voor de Swinger-schans/ om die van Staden in toom te houden; doch dit Schip kreegh het ongeluck/ dat het voor de selve Schans aen de gront geraeckte / en daer op van dese Schans dapper met Geschut begroet wierdt / invoegen den Capiteyn siende/ dat hy 't Schip niet bergen konde/ en de Sweden haer verdaerdigden/ om hem te komen aentasten/ soo lichten hy 't beste goet daer uyt in een ander Schip/ en stack'er toen de brant in. 500 Munsterse/ onder den Lt.-Coll. Lambsdorf/ trocken te midden deser maent na Frpburgh aen de Elve/ om Kedinger-landt onder brandtschatting te brengen/ maer de Sweden hier af bericht / soo sont den Veltmarschalck Horn een veel stercker Troep uyt Staden derwaerts / om haer op te slaen: over de selve geboot den Oversten Sydou / en den Baron Wachtmeester / by dewelcke den Oversten Mepher / die met sijn Regiment Ruyters te Butzfleet lagh / sich onderweegh verwoegde: de Munsterse/ die met 40 man te Fisch-haven lagen/ weken op dese aenkomst plings na haer gros: de Swe-

den trocken niet te min voort / en besloten Kuttensteyn / hoewel 't selve haer nader lagh / te laten leggen / en Fryburgh eerst aen te tasten : Ende op dat de Munsterse van dese 2 Plaetsen malkander niet souden ondersteunen / bleef den Oversten Meyher met eenige Troepen tusschen beyden leggen : Den Oversten Sydow en Baron Wachtmeester tasten daer op de Wercken/ die de Munsterse voor Fryborgh hadden gemaeckt / aen / maer vonden soo dapperen wederstant/ dat de Caps. Mentzer/ Bongh en Lt. Swartz gewont wierden/ en zy sich in de naeste Huysen mosten vertrecken; invoegen zy niet wel kans siende / om de Munsterse van vooren te overweldigen / soo gaf den Oversten Sydow aen den Oversten Meyher bevel / dat hy sich met sijn Ruyters en Dragonders achter het Dorp sou begeven/ en de Munsterse daer aen tasten ; dit bevel wiert vlijtigh uytgevoert/ want desen Overste hebbende de Brugh / die de Munsterse afgebroken hadden/ weder in der yl doen veervaerdigen / gaf het beraemde zeyn met de Trompet/ waer op den Oversten Sydow / en den Baron Wacht-meester van vooren / de Granadiers ter zijden / ende desen Oversten Meyher van achteren soo vinnigh op de Munsterse aen-vielen / dat zy / wat poogingh haer Overste Lt. Lamsdorf oock dede/ om haer in stant te houden/ in wanorde geraeckten ; invoegen dat de meeste hier gedoot of gevangen wierden ; daer onder selfs desen Oversten Lut. na dat hy in sijn borst was gewont geworden. Den Oversten Sydow setten de vluchtelingen na/ en dooden 'er en nam 'er noch eenige van gevangen. Ondertusschen versamelden den Baron Wacht-meester de overige Sweedtse Troepen/ en trock daer mede na Kutensteyn/ waer by den Oversten Sydow / naer sijn na-jaeht sich oock liet vinden : Na een algemeens beraedtslagingh sonden zy een Tamboer daer binnen / om 't Slot op te eysschen ; maer den Lut. die daer in gebood / willende nae geen Verdragh luysteren/ soo veervaerdighden de Sweden alles om te stormen / invoegen die van binnen sich daer tegens niet bestandt oordeelende / het teken gaven van te willen verdragen ; 't welck oock naer eenige marringh gevielt / blijvende de besettingh gevangens van Oorlogh : Dus quamen de Sweden met geluck en 260 gevangens weer in Staden ; zijnde van de hare alleenlijck eenige Bevelhebbers en omtrent 50 Soldaten gebleven / daer de Munsterse in tegendeel de navolgende dooden en gevangens achterlieten :

Overste Lamsdorf, Cap. Bunow, en Cap. Langeloth, gequetst.
Cap. Hammacher, Cleift en Roht, doot.
Cap. Friesensee , Jormami, Regiments Quartier-mr. Weyn-ygel , Lut. Haberlage , Becker en Behm, gequetst.
Lut. Cromwel doot, Vendrigh Tropman geq.
Vendrigh Jerome, Lutke, Froder , en noch een ander , nevens den Adjutant van 't Regiment Fischbeck, doot.
Onder-Officiers ende gemeene 256 gevangens, die in Staden zijn gebracht, daer onder 22 geq.
129 dooden, die op de Wael-plaets getelt wierden.
Noch 50 gewonde te Fryburgh gelaten, die niet voort gebracht konden werden.

Behalvens dese kregen de Sweden noch 15 Soldaten / die in 't overgaen van Bremervorde daer oproerigh geweest/ en dienst onder de Munsterse genomen hadden ; daer van zy 'er toen een onthoofden en vierendeelden / 5 op-hongen/ en 9 met een brant-merck tekenden/ en soo wegh joegen.

In tegendeel liep het de Sweden met Carelsburg geheel tegen ; want dese Vesting zedert eenige tijt van de Deensse, Lunenburgse en Munsterse t'eenemael geblocqueert zijnde, kreegh van alles gebreck, en voornamentlijck aen soet Water en Hout ; invoegen

gen die van binnen of van ongemack vergaen, of sich overgeven mosten, maer dit leste hun best behagende, soo sont den Oversten Mel, die daer binnen geboot, eenige uyt, om te verdragen, gelijk zy dan oock den 7. deser op de volgende Voorwaerden deden:

Het overgeven van de Vestinge Carelsburgh is tusschen sijn Koninckl. Maj. van Deenmarcken, Noorwegen, &c. ende des selfs hooge Geallieerden, als sijn Hoogh-Vorstelijcke Genade van Munster, en hare Vorstel. Doorl. van Bronswijck en Lunenburg op den 28. December 1675. of den 7. January 1676. geaccordeert, en van wegens der selver Generalen en Officieren, als de Heeren Gouverneur en Generael van Baudits, Generael Major, Baron van Wedel, en Generael Lt. Chauvet, ter eenre; Ende van den Koninckliicke Sweetse Commandeur in Carelsburgh d'Heer Overste Mellen ter andere zijde, onderteyckent geworden.

Of wel in 't beginne van 't Accoort wegens den termijn, den dagh van 't overgeven van de voorsz. Vestinge, ende het tusschen beyde verwachtende secours, eenige difficulteyt veroorsaeckte, soo is doch eyndelijck van wederzijde den dagh tot het overgeven op den 12 oude ofte den 22. Januarij, nieuwe stijl toekomende gearresteert, in sulcker voegen, dat ingeval binnen den voorsz. tijdt geen considerabel secours aen Volck, Vivres en andere Krijghs-behoeften tot defensie van die Plaets soude werden ingebracht, dat hy Commandeur als dan de voorsz. Vestinge aen de Hooge Geallieerdens sonder verder uytstel, soude overgeven, en inruymen, op dese navolgende conditien:

Eerstelijck, sal den Commandeur gehouden zijn op dien selven dagh van 22. Januarij, des morgens voor 8 uren de Brugge en de Geestendorper Poort in te ruymen, om de selve met 150 man van de Hoge Geallieerden te besetten; dat van de selve Volckeren noch 150 man in de Vestinge sullen intrecken, om de overige Posten mede in possessie te nemen, sullende daer op de Leer-Poort voor de Munsterse mede worden geopent, op dat die aldaer staende 100 Munsterse en 200 Deense en Lunenburgse (soo haest 't Sweetse Guarnisoen uyttreckt) daer in konnen marcheren, sullende den Commandeur aen de selve alle de Sleutels van de Vestingh, Proviant-huysen, als mede van de Oorlogs-gereetschappen, alle publicque Gebouwen, Baracquen ende Militaire Huysen overleveren, mitsgaders oock aen de selve een pertinente specificatie van d'Artillery, Ammonitie, Proviant en andere voorraet overgeven: Ende sal hy oock alle vreemde goederen van Gelt en Meubelen, soo veel daer van kennisse heeft, hebben bekent te maken.

2. Op den voorsz. dag van 22. January sal den Commandeur des voormiddags ten 10 uren met het geheele Guarnisoen (daer onder mede sullen begrepen zijn de Koninkl. Sweetse Ministers, en al 'tgene tot het Guarnisoen gehorende is) uyt-trecken met bagage, vliegende Vaendels, Standaerts, met boven en onder geweer, slaende Trommels, brandende Lonten, 2 metale stucken en de daer toebehorende Ammonitie, ende geconvoyeert werden, waer henen den Commandeur sal willen, sullende de gevangens van wederzijde gewisselt, en de Deserteurs gerestitueert werden.

3. Of wel den Commandeur pretendeerde met het Guarnisoen nae Staden geconvoyeert te werden soo hebben echter de Geallieerden daer in niet konnen consenteren, maer aen hem daer tegens geaccordeert, dat de selve met sijn Troepen in de drie Landen van de Geallieerden tot het voor-jaer, ende tot dat de Nationale Sweetse Volckeren na Sweden en Gottenburgh sullen konnen werden afgescheept, sal geinquartiert, en van alles versorgt werden, gelijck de selve oock vry en sonder eenige vergoedinge na Sweden en Gottenburgh voornoemt sullen gebracht werden: De Officieren sullen ondertusschen toegelaten werden op parole haer affaires in Duytslant te verrichten.

4. Aengaende de Duytse Officieren en gemeene Soldaten, soo werden de selve, als ignorant van de Keyserl. advocatorien zijnde, vry erkent, mits dat sy binnen den voorsz. tijt dienst sullen nemen, ofte weder na huys keeren, en haer uyt Sweetse dienst onthouden, soo lange als die Kroon met het Roomse Rijck in rupture sal zijn.

5. Op dat het uyttreckende Guarnisoen niet afgemat en werde, is aen 't selve toegestaen, dat op haer gemack, niet meer als 2 a derdehalf uur op (een dagh) sullen mogen marcheren, en na de Dorpen bequaem zijn, sullen zy van alles versorgt werden, sullende op den eersten dagh van haer uyt-trecken niet verder als tot Scheepdorp marcheren, en aldaer van alles besorgt werden.

6. Aen het uyttreckende Guarnisoen is mede toegestaen, dat het selve voor 10 dagen Proviant sal mogen mede nemen, en sal dan oock aen 't selve, om de siecken, Canon en bagagie voort te brengen, de noodige Wagens en Paerden verschaft werden.

7. De Inwoonders van Carelsburg sullen hare Vryheden, Huysen, Meublen, en alle 't hare, vry en sonder verkortinge behouden, en haer Neeringe gelijck voor heen doen, edoch die genen, dewelcken van meeninge zijn haer van daer te begeven, sullen alle het hare mogen verkoopen, en transporteren werwaerts zy sullen begeeren.

8. Aengaende de beyde Schepen, die onder Carelsburgh op de Geest leggen, toebehoorende de Onderdanen van Oost-vrieslant, sullen wel besorgt, ende aen de Eygenaers gerestitueert werden.

9. Den Commandeur voor hem en sijn Guarnisoen alle versekeringe versocht hebbende, om geduyrende den Termijn van d'een of d'ander party niet te werden geinfesteert, so is aen de selve voor hem, voor 't Guarnisoen en voor al de sijnen, een volkomene guarantie geaccordeert.

10. Op dat den Commandeur by het uyttrecken, op de marsch ende in de quartieren, goede ordre en discipline mag houden, sal aen hem sijne militaire Jurisdictie niet geperturbeert werden, edoch met dien verstande nochtans, dat ter plaets, alwaer eenige grove insolentien en excessen mochten komen voor te vallen, de Overigheyt van die plaets de Overtreders in hechtenisse sullen nemen, en daer na tot militaire executie aen hem Commandeur ofte sijn Officieren overgelevert werden.

11. By den geheelen marsch ende de quartieren, soo dickwils het noodigh, ende de reden sulckx toelaet, bysonderlijck wanneer den Commandeur eenige Steden ofte Vestinge voorby passeert, is aen den selven toegestaen den Trommel-slagh te mogen gebruycken: Waer tegens den Heer Commandeur belooft en versekert, dat hy dit Accoort in alle sijn Poincten onverbrekelijck en getrouwelijck sonder bedrog of list, sal en wil nakomen, op dat alle 't geene voorsz. is, oprecht magh onderhouden werden; sullende ten dien eynde 3 Officieren als Ostagiers wederzijts overgegeven werden: Ende sullen die van de Sweetse zijde, na 't uyt-trecken van 't Guarnisoen, noch vier dagen in Geestendorp verblijven.

Zijnde alsoo dit Accoort tot meerder versekeringe van de Generaels der Hooge Geallieerden, ende van den Commandeur en twee Sweetse Majoors, Barent Schiber en Mortarn, met eyge handen ondertekent en verzegelt. Actum voor de Leer-Poort den 28. December, 1675. ofte den 7. January 1676.

De tijt van de overgaef eyndelijck gekomen, sonder dat de Sweden eenige onderstant gekregen hadden, soo quamen de Opperhoofden der Bontgenooten, die tot die tijt te Bremen geweest hadden, den 19. weder voor Carelsburgh. Den 21. wierden 3 Gemachtighden, nevens 3 Majors in de Vestingh gesonden, om alle Voorraet op te tekenen. Den 22. stelde men alle de Volckeren der Bontgenooten in 't Velt in slaghorde, de Deensse by de Wint-meulen, de Lunenburgse dichte by hun, en de Munsterse by 't Vleck Rohr, uyt de welcke van yder Natie 200 man genomen wierden, die sich dicht onder de Vestingh setteden: Van dese trocken omtrent ten 10 uren 150 man, onder 3 Majors, die daer binnen 't gebiet by beurten souden hebben, in de plaets, en besetten de Gerstendorffer Poort; Korts daer aen quamen noch andere 150 daer binnen, die de Sweetse Wacht af-losten. Hier op geviel ten 12 uren de Sweetse uyttocht: Eerst quam de Bagagie op 150 Wagens, die echter meest met siecken beladen waren, dese volgden 2 Standaerden gesonde Ruyters, omtrent 20 Paerden sterck; hier op een Sweetse slaghordeningh met 4 blaeuwe Vaendelen, niet over de 100 gesonde in getal; toen quamen de Duytse met 4 witte Vaendelen, die niet over de 80 gesonde uytmaekten, doch de siecken waren meer als 250 mannen: Na dese uyttocht quam noch 300 man van de Bontgenooten daer binnen, en voerde den Deenssen Major Neubaur den eersten dagh 't gebiet: Men vont binnen de Plaets weynigh Voorraet van alles. Den Hertogh Bernhart van Pleun, die sich in 't belegh van Wismar dapper gedragen had, storf dees tijt te Pleun in Holsteyn.

Na dat de Deensse Wismar verovert hadden, ontstonden daer onder de Borgers en Soldaten groote sieckten, invoegen dat'er in 't kort wel over de 600 Deensse daer van storven. Te Coppenhage vierde men in 't begin deser maent deftigh over dese veroveringe. Den Coning van Denemarcken quam met sijn Gemalinne korts daer aen in dese Stadt, en wiert van de Borgerye met een ongemeene genegentheyt ontfangen; te meer, om dat sijn Maj. eenig Krijgsvolck van voor Wismar mede bracht, om by een vorst, Zeelant daer mede tegens de gedreygde invallen der Sweden, die in Schoonen een goet aental volks versamelt hadden, te beschermen. Sijn Maj. dede ondertusschen sijn verswackte Troepen weder vervullen, en nieuwe volckeren aennemen, om tegens de Somertijt yets groots ter hant te nemen.

Na dat de Sweetse Vloot door den storm genootsaeckt was geweest te Stockholm in

in te loopen, leyde den Rijcks-Admirael ſijn ampt neder; invoegen den Rijcks-Raet Laurens Creutz daer mede voorſien wiert. In Sweden ſtont het dees tijt niet al te wel onder de Regeeringe, dewijl veele Rijcksraden, met den Graef Magnus de la Garde, die de voornaemſte oorſaeck des Oorloghs was, niet konden over een komen; ja men wilde, dat hem veele grooten verweten hadden, dat hy door ſijn quade raet al de ongelucken, die de Sweden in Pomeren overkomen waren, hadde veroorſaeckt, doch dit belette echter niet dat hy in des Koninghs gunſt bleef, en dewijl de begunſtigde altijt vrienden hebben, zeyde men, dat den Rijcksraet Brahe ſich by zijn partye vervoeght hadde. Men verkoos toen tot Stockholm den Heer Bent Oxenſtern, en den Heer Guldenſtirn, tot Gevolmachtigden op den Vredehandel te Nimwegen.

De Heer van Klenck, haer Ho. Mo. Geſant na Moſcovien tot Nicolaenskoy Selo, anderhalf mijl van der Muſcou aengekomen ſijnde, zoo ſont den Czar den 15. deſer een Tolck met 25. Sleden derwaerts, om de Edellieden en Bevelhebbers van ſijn Excellentie na de Muſcou te geleyden, en die daer de plechtigheden te laten ſien, die op 3 Koningendag geſchieden: na welckers beſichtiging zy dien avont noch weder te rug keer den:. Den Heer Geſant den 18. verſtaen hebbende, dat hem in ſijn ontfang geen meerder eere zoude geſchieden, als aen den Heer Boreel was gedaen geweeſt, zont dieshalven 's anderendaeghs zijn taelman na der Muscou, om daer aen den eerſten Miniſter te vertoonen, dat dit aen hem ſeer vremt voorquam, dewijl den Heer Boreel niet alleen niet had gehad den character van grooten Geſant, maer dat den Czar doenmaels oock haer Ho. Mo. met den titul van haer Ho. Mo. niet geliefc had te vereeren; het welck namaels geſchiet ſijnde, ſoo oordeelde den Geſant, dat hy met deſelve eere als de Geſanten van gekroonde Hoofden moſt ontfangen worden; waer op den wel-gem. Miniſter uyt laſt van den Czar antwoorde: Dat den Heer Geſant met deſelve eere, als aen de Sweetſe Geſanten voor twee jaren was geſchiet, zoude ontfangen worden. Den Czar gaf aen de uytlantſe Bevelhebbers aenſtonts daer toe 't bevel, deed de Streltzen vermeerderen, en 't Geſchut voor den dagh brengen; hy beval oock, dat den Hr. Geſant niet met de Slede, maer met de Lijf-Karos ſoude in-gehaelt werden: En dat de Preſtaven eerſt uyt haer Slede ſouden moeten gaen, en den Geſant over al de hooger hant geven. Den 19. quam een Preſtaef uyt der Moſcou, zijnde Overſte Lut. van des Czars lijfwacht, met ordre, dat den Geſant dien ſelven dagh, 4 uren voor den dagh, tot Chodnicko, leggende 3 worſt nader aen der Muskou, moſt weſen; hier had men in 8 dagen tijts 5 Kamers van Hout, met haer ſteene Kachel-Ovens, volkomen volbout, daer van 2 met root Laken waren, alleen om dat den Geſant daer wat in verblijven, en ſoo te warmer in der Muskow ſoude komen. Den 21. vertrock den Geſant van Nicolaenskoy Selo, en quam noch den ſelven dagh te Chodnicko, 4 worſt van der Muskou, makende de 5 een Duytſe mijl: Van hier ten half twaelven vertreckende, wiert den Geſant achter uyt in de Karos van Staet geſet, den Preſtaef reed voor uyt, en den Marſchalck van 't Geſantſchap in 't Poortier ter rechter hant, en den Taelman ter linker hant; aen de lincker zijde ſtonden 10000 Streltzen, onder 10 Regimenten, Compagnies wijſe, in 't Velt, de Piecken alle met Vlaggen, en de Regiment-ſtucken voor haer; de Collonels ſtonden voor haer Regimenten, en de Vaendels waren ſeer koſtelijck: Aen de rechter zijde waren de Huysgenooten van alle de groote Heeren, koſtelijck te Paert, daer na die van den Czar, en toen de Nederlantſe Koopluyden, by wien

alle uytheemse, uytgenomen de Sweetse sich hadden gevoeght; zy hadden een Compagnie van 60 koppen uytgemaeckt, alle met Orange Sluyers voorsien,en haelden den Gesant mede in; gelijck oock de uytlantse Bevelhebbers: Over de gantse wegh was een geweldigh geraes van Trommelen, Herpaucken, Pijpen ende Schalmeyen: Ter plaets van den ontfangh gekomen, quamen de Prestaven, die den Gesant souden ontfangen, met de Slede dicht by de Caros, en daer alle beyde uyt tredende, soo dede den Gesant van gelijcken uyt de Caros; en na eenige plechtigheden gaven zy aen den Heer Gesant te kennen, dat zy van den Czar gesonden waren, om hem met de Karos na sijn verblijf-plaets te geleyden: daer op trat den Gesant weder in de Karos, die met root Fluweel bekleet,met silvere en gouwe Franje verciert,en van 6 swarte Paerden getrocken was, en gingh achter aen de rechter hant sitten; den eersten Prestaef sat nevens den Gesant aen de lincker hant, en den anderen recht tegens over den Gesant; voor den Treyn wierden in de 30 Paerden verschaft: In de 3 Poorten der Stadt waren Streltzen geplaetst; in de tweede stonden de Edelen te Paert, op 't kostelijckste gekleet tot aen de derde Poort, waer op hare Czarse Majs. in 't verborgen waren, om dese intrede te sien; en in de derde Poort waren aen de rechter zijde de Tafel-jonkers van den Czar te Paert, en aen de lincker zijde de uytlantse Bevel-hebbers, en de Huysgenooten der Boyaren: ten 4 uren na-middaghs quam den Gesant in sijn bereyde verblijf-plaets, en wanneer de Prestaven hem in een Kamer hadden geleyt, namen zy haer afscheyt, en wierden van den Gesant tot aen de Kamerdeur geleyt. 's Anderendaegs den 22. quamen de Prestaven weder by den Gesant, en seyden, dat hoewel hy Gesant wel wist, dat men niet gewoon was yemant by Gesanten te laten, noch yemant van haer gevolgh te laten uytgaen, voor dat zy de klare oogen van den Czar gesien hadden, dat echter den Czar hem toeliet, yder een by sich te laten komen, en sijn gevolg waer sy wilden te laten uytgaen, alleen datse om haer veyligheyt een Strelets mochten mede nemen; daer na vraegden de Prestaven aen den Gesant, of hy oock presenten van haer Ho: Mo: en sijn Hooght. den Heer Prince van Orangien mede gebracht had, en of die elck bysonder waren; daer op den Gesant antwoorde van ja,maer dat zy onder malkander waren, zy vraegden ook of den Gesant voor de outste Prins presenten had mee gebracht;doch den Gesant antwoorde van neen,om dat men in Hollant ten tijde van zijn vertrek noch geen kennis had gehad, dat den outsten Prins voor de gemeente vertoont was, 't welck anders ongetwijffelt soude geschiet geweest hebben: Hier na vraegden zy of den Gesant voor sijn bysonder geen presenten had mede gebracht, en kregen tot antwoort van ja; zy versochten toen de lijst van de presenten,om te sien, hoe veel Streltsen van noden waren, om die te dragen, 't welck hun 's anderendaegs belooft wiert: Wyders vraegden zy, wanneer den Gesant gereet soude konnen zijn, omme de klare oogen van den Czar te sien, en wiert geantwoort in de andere weeck; toen vraegden zy na 't af schrift van 't voorstel, 't geen den Gesant aen de Czar soude doen: maer den Gesant antwoorde, dat het selve geen gebruyck was, maer dat hy de selve, als hy die aen den Czar gedaen had, schriftelijck aen den Rijkscancelier sou overgeven: waer op dese Prestaven vertrocken: daer na wiert het gehoor tegens den 28. Januari vast gestelt.

Sijne Majest. van Poolen had al in 't voorleden Jaer wegens sijn Krooninge de volgende Brief aen de Staten van 't Rijck geschreven:

JOHANNES de III. van Godes genade Koningh van Poolen, &c. Allen en een yder, die daer aen gelegen is, maer bysonder aen den hoogwaerdigsten en doorluchtigsten Heer Primas, en den doorluchtigen, &c. in de H. hoogwaerdige Bisschoppen, en hoog-geboorne Senatoren, gelijck oock de ge-

gesamentlijcke hoog-loffelijcke Ridderschap, en in 't gemeen alle Palatinaten van 't Koninckrijck Poolen, en 't Groot Hertogdom Littauwen, soo wel hare Inwoonders als Steden en Vlecken, onse lieve getrouwe, maken wy met betuygingh onser genade bekent: Dat wy als nu in den schoot deser Republijck, gelijk een Vader tot sijnen verlatenen, en als een Soon tot sijn Moeder, na veel uytgestanen arbeyt wederkeeren: Niet uyt een wellustigh en weeck leven, 't welck alleen een sachte Weste-lucht tot sijn verkoelingh had, maer uyt een Leger, door honger uytgemergelt, aen 't welcke wy tot het gemeene beste veel Tonnen Gouts, uyt onse eygen middelen, hebben laten tellen: Wy komen weder, niet alleen uyt Winterquartieren, die door de Vorst uyttermaten kout zijn, over beswaerlijcke Stroomen en Overvaerten, maer oock uyt wijde Wildernissen, diens groote met het verstandt naeulijckx kan bevat werden. Welckers beswaerlijckheden wy dan noch uyt liefde en tot beschuttingh deser Republijck, door de genade Gods, geluckigh hebben uytgestaen. Wy komen weder, na dat de oproer der Cosacken van ons is gedempt, de Ukranie tot de schuldige gehoorsaemheyt gebracht, veel Steden de Republijck onderworpen gemaeckt, en de ontrouwe Turcken en Tartaren uyt Podolien en de Ukranie zijn verjaegt geworden. Wy komen weder, na soo meenigvuldige verdrijvingh der Krijghs-scharen, die tegens ons in 't Velt hebben gestaen, na soo veel gedoode, en tot ons in dienstbaerheyt gevangen gebrachte Hoofden, oock na verjagingh van 't talrijck Tarters en Turckx Krijgs-heyr; welcke groote macht, uyt alle Provincien versamelt, den grooten Vizir, noch den Turckschen Keyser selfs, naeuwelijckx heeft konnen in 't Velt brengen. Wy komen eyndelingh weder, na dat wy de Brugh, die van den Vyant over de Tyra was vervaerdigt, en ons soo hoogschadelijck is geweest, hebben afgebroken, en haer daer door verhindert haer uytloopen in de Landen, naest aen de stroom gelegen, gelijck oock alle correspondentie van Brieven, en toevoer van leeftocht na Caminiec. Wy hebben, met een woort, onse loop voleyndight, en begeeren derhalven de Kroon der gerechtigheyt. En of wel de voorbeelden onser roemwaerdige Voorvaderen, gelijck oock de loop der nature, ons de aenleydingh tot de Krooningh gaven, als de welcke de vastigheyt der Troon, en onser eere is, soo heeft echter de aengeboorne liefde tot het lieve Vaderlandt soo hooglijck ontsteken geweest, dat wy ons Hooft liever 't gevaer hebben willen onderwerpen, om ons verdient, en 't Vaderlandt vry te maken, als de Kroone te laten opsetten: Want of schoon sulcken H. Werck tegens den voorleden eersten January, en naderhant tegens den 20. Julij aengestelt was, so heeft evenwel de gestalte der Ukranie, en 't verlangen van ons Krijgs-heyr, om buyten de Grensen der Republijck in de vyantlijcke Landen de Winterquartieren te nemen, gelijck ook de aenlockende hoop, om door de conjunctie met de Moscoviters de Christenheyt te beschermen, dese bestemde tijt vry verlangt. Den anderen tijt van den 20. Julij verwijderde het opstijgende gevaer uyt het Oosten, en dacht het ons als doen heylsamer te zijn, de ontallijcke Vyanden van Rus-lemburg te verdrijven, en ons van haer onmenschelijcke tiranny te bevrijden, als de Krooninge ter selver tijt voort te setten. Maer nu, na dat de grontgoedige Godt onse sorgen, en de raetslagen van de by ons hebbende Senatoren, gelijk ook de grootmoedigheyt van onse Bevelhebbers en Krijgsluyden gesegent, en ons onder alle arbeyt ende moeyte een gants half Jaer langh met genadige hulpe bygestaen heeft, om het gedreygde juck der Vyanden van onse neck te werpen, en dese Republijck op een tijt (Godt geve langh) in Vrede te sien, soo hebben wy voorgenomen den Wapen-rock in een Staets-rock te verwisselen, om den Rijckxdag, welke na 't besluyt der H. Rijckx-Senatoren tegens den toekomenden 4. Februarij aengestelt is, te vieren, en willen wy, dat voor den laetsten December de kleyne Vergaderingen in de Palatinaten sullen gesloten werden. Maer dewijl nu den Rijckxdagh sonder de Krooningh niet aengestelt kan worden, en de t'samenkomst der gantse Republijck hier toe noodigh is, niet alleen om door de gewoonlijcke sitplaets der Grooten de Majesteyt te vermeerderen, en de Wetten en genomen raetslagen in haer kracht te behouden, maer oock om de Koninckl. Lijck-feesten onser roemwaerdige Voorvaderen, welcke beslooten zijn den lesten Januarij te voltrecken, en daer op den volgenden Februarij onse Krooningh, in onse K. Hooftstadt Krakau, by te woonen, werwaerts wy dan ons den 29. Januarij met Godts genade begeven sullen: Deswegen dan, op dat dit bedrijf met de behoorlijcke glans en pompe magh geschieden, soo nooden wy uwe Oprechtigheden en Getrouwigheden genadigst, om sulckx met uwe hooge tegenwoordigheyt te vereeren, niet twijffelende, of zy sullen, om mijn eer en die van de gantse Natie eenige huysselijcke vernoegingh over 't hooft sien, en dese reyse gewilligh op hun nemen, oock daer nevens hare raetslagen voor den dagh brengen, hoe de vyandtlijcke macht wijder en krachtiger te wederstaen zy. Wy begeeren oock, dat de bediende dese onse Universalia aen alle Plaetsen, op de gewoonlijcke boete, afkondigen, welcke wy met onse eygen hant onderschreven, en met ons groot Zegel hebben laten bekrachtigen. In 't Leger den 9. November 1675.

Door dit bevel bereyden sich veele Grooten om naer Cracauw te trecken. Men voerde den 17. deser van 't Slot te Warzauw oock het Lijck van den Koninck Michaël derwaerts; 't zelve lagh in een Wagen met 6 Paerden; voor aen gingen de Tafeljonckers: dese volgden de Geestelijcke: toen de Kroon in 't midden, die van den Wildisen Cas-

Castellan gedragen wiert: den Scepter ter rechter hant, die den Czarskyschen Castellan droeg: en den Rijcksappel ter linckerhant, die van den Wereltlijcken Croons referendarius gehouden wiert. In dusdanigen gestalte reysden zy de gantsche wegh over. Veel Poolse Lantdagen eyndigden nu geluckig. De Sendomirse beraetslaegde, dat de kopere Munt afgeschaft, en de zilvere weder in 't Rijck gebracht mocht worden: zy gaven oock bevel aen hare Lantboden, om aen te houden, dit indien den Oorlogh met den Turck ter neder geleyt wiert, men geen nieuwe Oorlogen tegens eenige nabuerige Vorsten weder zoude beginnen. Dit beslooten de Grootpolen van gelijcken. Ondertusschen storf des Coninghs jonghste Dochter tot Zolkiew, die men korts daer nae zonder eenige plechtigheyt aldaer ter aerde bestelde. Zijne Majest. gaf korts daer aen gehoor aen den Persiaensen Gesant, die hem met 9 Boogen en de daer toe behoorige Pijlen vereerden. Men wilde toen, dat den Dorosensko de Turcksche beschermінge afgeleyt, en de Moskovise aengenomen had. Midlerwijl quam den Sultan Galga met 30000 Tarters tot onder Miedzybos stroopen, en voerde van daer veel Menschen in slaverny weg.

De 3 nieuwe Cardinalen Houwart, Alberici en Spada te Roomen gekomen, deden daer aenstonts haer intree, met een gevolgh van 80 Carossen met 6 Paerden, die door de Cardinalen, Gesanten en Hovelingen ten dien eynde afgesonden waren. Zy wierden recht na Montecavallo geleyt, om des Paus voeten te kussen; daer op gingen zy den Cardinael Altieri en des Paus Bloet-vrienden besoecken. Den Paus sette haer naderhant de Cardinaels Hoet op: En den Cardinael Houwart wiert van den Cardinael Altieri met veel vereeringen beschoncken, soo men meende, om hem aen sijn zijde te trecken, en den Paus verschafte hem een braef Huys. Vermits het heyligh Jaer nu een eynde genomen hadde, sloot den Paus de heylige Poort van St. Pieter, den Cardinael Barbarino die van St. Paulus, den Cardinael Chigi die van St. Jan, en den Cardinael Portocarrero die van St. Maria Maggiore; dese plechtigheyt wiert met een groote toeloop van Menschen geviert, dewijl veele daer toe alleen uyt vreemde Landen te Roomen gekomen waren.

Den Onder-koningh van Napels den Marquis de los Veloz, hebbende zedert eenige tijt verboden, dat sich niemant met Vier-geweer op de straten aldaer soude mogen laten vinden, dede dees tijt den Poortier van den Prins Octaviano de Medicis, die daer op bevonden was, te recht stellen, schoon een groote Juffer sijn vryheyt had versocht. Den Heer Engel de Ruyter quam toen met de Smirnase Vloot behouden te Livorno, zijnde de Fransse, die op hem pasten, geluckighlijck ontsnapt. Te Messina konden de Fransse met de Inwoonders noch niet wel over een komen, om dat de selve daer als sonder welvaert saten. Niet te min trachteden zy het Spaens Plaetsjen Saponara, tusschen Messina en Melazzo gelegen, met verraet te overweldigen, sendende ten dien eynde een Bandijt, en een Messinees Edelman derwaerts; doch 't selve door den Onderkoningh van Sicilien ontdeckt, zoo wierden dese uytgesondene gevangen, en de Inwoonders in haer schuldige gehoorsaemheyt gehouden. De Fransse Vloot, die van Toulon na Messina gezeylt was, verscheen toen op de hoogte van Gaetta, waer van den Onder-koningh van Napels aenstonts bericht na Sicilien sont. De Oorlogh-schepen, die onder den Vice-admir: de Haen tot Napels lagen, hebbende door 2 Staten Oorlog-schepen, als dat van Schey en Noyrot, die op de hoogte van Sardaigne van den

Heer

Heer de Ruyter derwaerts gesonden waren, bevel ontfangen, om van daer na Sicilien te zeylen, vertrocken toen mede derwaerts, en voeghden sich by gedachten Heer de Ruyter, die reeds van Sardaigne te Melazzo was gekomen; den Onder-koningh van Sicilien begaf hem op dese aenkomst terstont aen boort van ged. Heer, om hem te begroeten; en dewijl men daer bericht kreegh, dat de Fransse Vloot nae Messina naderde, maeckte den Heer de Ruyter sich vaerdigh, om haer te bevechten; waer van 'tgevolgh ter-naester maent.

De hofhoudinge der Coninginne van Spanjen wiert dees tijt vermindert, alsoo men al haer oude Dienaers van haer dienst ontsloegh: doch D. Hieronimo de Eguia wiert weder tot haer opperste Geheym-schrijver verkooren: Men wilde, dat de Koninginne D. Fernando de Valenzuela, die anders tot Gesant na Venetien was geschickt, tot haer algemeene Schat-bewaerder had verkooren; en dat zy, de bestiering van 't Rijk aen den Coningh hare Soon over gelaten hebbende, haer verblijf te Granada soude nemen, om daer in stilligheyt, met de jaerlijckse inkomst van 300000 Ducaten, die haer den overleden Koningh, by afstant van de Regeeringe, had gemaeckt, te leven. Den Hertogh van Ossuna, die Voorsitter in den Raet der Ordres gemaeckt was, wierdt nu met een gifte van 6000 Ducaten jaerlijckx vereert, en 't Voorsitterschap van den Raet van Italien belooft, wanneer 't selve mocht komen open te vallen. Den Marquis van Manzera, die tot Gevolmachtigde der Vrede-handel was verkooren, ontsloegh sich toen van dit Ampt. In tegendeel wiert D. Pedro d'Arragon Opper-hooft van 't Geschut gemaeckt. Dees tijt sagh men te Madrid 's uchtens een Comeet.

Sijn Majest. van Vranckrijck ontfingh met het begin van dit Jaer een Brief van den Koningh van Spangien, waer in den selven hem bekent maeckte sijn aenvaerdingh van de bestieringh des Rijckx, en dat hy met sijn Maj. in beter verstant, als voor heen verhoopte te leven; doch dat hy echter niet soude na-laten het geene tot behoudingh van een soo machtige Monarchie konde strecken. Sijn Majest. sont toen Mr. Courtin tot sijn Gesant na Engelant. Den Venetiaensen Gesant versocht dees tijt aen den Koningh in een gehoor, dat sijn Republijck mede in 't Ampt van bemiddelaers der Vrede mocht aengenomen werden, en dat de selve ten dien eynde reets den Procureur Nani hadde verkooren, om als haer Gevolmachtighde te Nimwegen te verschijnen. Te midden deser maent kreegh den Engelssen Gevolmachtighde den Heer Berkley sijn openbaer gehoor by sijn Maj. aen wien hy te kennen gaf, dat den Koningh sijn Meester hebbende voorgenomen de Vrede van Europa met allen yver voort te setten, hem ten dien eynde als sijn Gevolmachtigde had verkooren; waer op den Koningh antwoorde, dat sijn Maj. geen waerdiger Persoon daer toe konde genomen hebben, maer dat hy vreesde, dat de quade genegentheden van sijn Vyanden sijn moeyten, en die van de andere bemiddelaers souden onnut maken. Het Parlement van Parijs enregistreerde nu de Brieven van wettelijckheyt van Louise Anna Maria van Tours, natuerlijcke Dochter van sijn Majesteyt. Den Koningh gaf toen een verklaringe uyt, waer by aen alle Bevelhebbers van 't Gerecht toegelaten wiert haer jaerlijckx recht voor den laetsten Februarij te betalen: De Fransse gaven voor, dat dit een groote somme soude op-brengen; en dat men het gelt tot de aenstaende Velt-tocht, bedragende 50 Millioenen, al had gevonden, sonder dat men des Koninghs gewoonlijcke Inkomsten behoefde aen te raken.

raken. Sijn Majest. gaf dees tijt noch veel Commissien uyt, om nieuwe Volckeren te werven: En dede oock in 't Pleyn van Houille de oversieningh van de Troepen van sijn Huys, die hy in seer goede staet bevont: Men maeckte in Vranckrijck staet, om tegen April met 50000 man te voet en 25000 te Paert in Nederlant te trecken: Men wilde, dat Monsr. du Louvois den Prins van Condé, door des Koninghs last, de keur had gegeven, welck van de 2 Legers, 't zy in Duytslant of Vlaenderen, hy liefst wilde gebieden; doch desen Prins niet willende verkiesen, wiert door Monsr. du Louvois so hart aen-geperst, dat hy eyndelijck verklaerde, dat hy uyt oorsaeck van sijn ongemackelijckheden liever in Vlaenderen wilde gebieden; hoewel men in Vranckrijck voorgaf, dat desen Prins 't selve soude gedaen hebben uyt oorsaeck, dat hy in Duytslant geen eer genoegh kon behalen, hebbende daer alleenlijck maer eenige doortochten te bewaren.

Op de Engelse Kust in 't Canael was het met het begin deser maent sulck quaet en onstuymig weêr datter zeer veel Schepen bleven; men sag in de Engelse Havens byna niet als Wracken van gebleven Schepen aendrijven. Vermits te Londen in de Coffyhuysen veel quaet van de Regeering in Engelant gesproken wiert, verboot de Koning dees tijt het verkoopen van de Coffy, Chocolate, Sorbet en Thee; doch vermits de lieden, die deselve te koop hielden, haer hier door bedorven achten, gaven zy een request aen sijn Maj. over, op dat dit niet ter uytvoeringh gebracht mocht worden; invoegen den Koning haer toestont, deselve neering noch voor 6 maenden te hanteeren, mits datse dan borg zouden stellen, dat'er in haer Huysen niet ongerijmts tegens de Regeeringh zoude gepraet worden. Sijn Maj. verboot oock 't drucken, schrijven, uytschrijven, en 't uytgeven van alle faemrovende geschriften, op seer hooge boeten: En vermits na de uytvinders van deselve nau gesocht wiert, bracht men zekeren Collonel d'Anvers in den Towr, die beschuldigt wiert van hier aen de hant gehouden te hebben. De Regeeringe van Algiers aen den Koning hebbende doen klagen, dat de Engelse by na alle vremde Schepen voor die van haer natie deden doorgaen, en versoeckende dieshalven dat hier in orde gestelt mocht worden, soo dede sijn Maj. een gebodt af kondigen, waer by hy geboot, dat geen van sijn Onderdanen op Schepen van vreemde, die met die van Algiers in Oorlog waren, zouden mogen dienen, op straffe, dat indien zy genomen mochten worden, voor haer niet gesproken soude worden; en dat indien zy sich als reysigers op vreemde Schepen wilden begeven, zy sich met behoorlijcke Vrygeleybrieven souden hebben te voorsien, die van sijne Majs. Ministers onderteyckent waren, en waer in haer naem uytgedruckt was: By een ander gebodt maeckten sijne Majest. bekent, dat alle Passen en Zeebrieven voor den eersten Jannuarij van 't voorleden Jaer verleent, niet langer in wesen souden blijven als tot den aenstaenden eersten, of 11. Mey, en dat alle Passen ofte Zeebrieven voortaen niet langer en souden duren als een Jaer, uytgenomen die geen, die na Oost en Westind. en na Guinea wierden verleent.

FEBRUARIUS 1676.

De Dijcken, die de voorleden November in Hollant door 't hart aenperssen van 't Water doorgebroken waren, wierden dees tijt meerendeels gestopt, invoegen

de

de Landen weder als voorheen droog geraeckten. Den 7. deser quam den Heer Silvius wegens sijn Maj. van Engelant in den Hage, om daer by sijne Hooght. de rouplicht over het af sterven van de Princesse Douagiere af te leggen. De Ingelanden en eygen geerfden van 't Hertogdom Gelderlant, meenende van voor veele eeuwen aldaer tot de Jacht gerechtigt te sijn geweest, en daer in zedert eenige tijt verhindert sijnde, sonden toen eenige Gedeputeerden na den Hage, om haer recht voort te brengen: zy leverden oock ten dien eynde een request aen sijn Hooght. over. Vermits door 't overlijden van den Heer ter Horst, het Voorsitterschap in den hoogen Raet open gevallen was, quamen de Heeren Zeeuse Gedeputeerden in den Hage, om benevens die van de Heeren Staten van Hollant, de noeming van 3 Persoonen te doen, ten eynde sijn Hooght. daer een uyt zoude verkiesen, om dit ampt te bekleden: Dieshalven dan reden de 8 Heeren die van haer Ed. Gr. Mo. hier toe gedeputeert waren, den 21. deser, met een gevolgh van 7 Carossen, na 't Huys van de Heer van Odijck, alwaer de H. Zeeuwse Gedeputeerden haer waren opwachtende; en na dat deselve gesamentlijck in de Carossen waren getreden, reden zy na 't Binnenhof, waer zy in de Vergaderkamer van haer Ed.Gr. Mo. in orde en rang geplaetst wierden. Hier wiert aenstonts gestemt, en de Heeren Hudde, Fagel en Druyf, genomineert; waer op ged. Zeeuwse Gedeputeerden weder na 't Huys van den Heer van Odijck geleyt, en 's avonts deftig van de Heeren van Hollant, in de Kamer van de H. Gecommitteerde Raden, getracteert wierden. Vermits te Marchienne au Pont een byeenkomst was beraemt tusschen de Spaensse en desen Staet, met eenige Fransse Gemachtighden, om over de geenerleyheyt van 't Lant van Luyck te handelen, wiert den Heer van Dijckvelt wegens desen Staet daer toe verkooren. Het Tractaet van Commercie tusschen desen Staet en Sweden was nu byna geslooten, alleenlijck wiert het zelve wat opgehouden, soo men seyde, om dat de Sweden aendrongen, dat haer Ho: Mo: den Koning van Denemarcken met geen Oorlogschepen in de Oostzee zouden mogen ondersteunen, doch dit lit kreeg geen voortgang. In tegendeel beslooten haer Ho: Mo: tegens de voortijt gesamentlijck met sijn Majest. van Denemarcken een Vloot van 40 Oorlogschepen in de Sont te houden, waer over den Heer Tromp 't opperste gebiet zoude hebben; Dese Vloot zoude uyt 25 Deensse en 15 Schepen van haer Ho: Mo: bestaen; waer toe, zoo men zeyde, de Spaense en andere Bontgenooten, in verminderinge van haer subsidie-gelden, eenige penningen zouden verschaffen. Men beraetslaegde in den Hage dees maent ook over de aenstaende Veltocht; waer toe aen alle Regimenten bevel gesonden wiert, dat de Capts. haer Vaendels tegens den 1. April vol mosten hebben, dewijl sijn Hooght. in deselve maent met het Leger stont op te trecken. Den Heer Meyerkroon dede toen zeer heerlijcke Vierwerken vervaerdigen, daer onder een als een Draeck uytgebeelt, om over de overwinninge van Wismar te vieren. Ged. Heer maeckten toen oock aen haer Ho: Mo: by geschrift bekent, dat den Coningh van Denemarcken, sijn Meester, hem vereert had met de Character van Gevolmachtighde tot de Vredehandel. De Carosse voor haer Ho: Mo: Gevolmachtigden, sijnde van binnen op root Fluweel met Silver gants geborduert, en van buyten rontom met snywerck vergult, vertrock nu mede na Nimwegen. Ondertusschen quamen de Vrygeleybrieven van den Keyser, Spangien, Denemarcken, Brandenburg, Lunenburg, en Munster in den Hage, om door den Engelsen Gesant Temple na haer behoorige plaetsen gesonden te worden; doch dewijl die van Vranckrijck achter bleven, konden zy niet afgeschickt worden. Den Ged. Engelsen

Geſant had ter deſer oorſaeck den 11. deſer haer Ho. Mo. by geſchrift bekent gemaeckt, hoe dat ſijn Koning op de gedane klachten, dat de Vrygeleybrieven voor haer Ho: Mo: en der zelver hooge Bontgenooten, en byſonderlijck voor Spangien en Lottharingen, op de begeerde forme niet afgevaerdigt waren, daer over aen den Koningh van Vranckrijck had geſchreven, en door den Heer Berkley, ſijn Geſant te Parijs, by ſijn Maj. ſeer ernſtigh had laten aenhouden, dat hy doch alle diergelijcke hinderniſſen wilde uyt de weg nemen, de Vrygeleybrieven behoorlijck afvaerdigen, en ſijn Geſanten ſonder vertoeven na Nimwegen ſenden; doch dat hy hier op van den Coningh van Vranckrijck tot antwoort bekomen had, dat men aen de Franſe ſijde de vrye paſſagie der Couriers, die gedurende de handelingh heen en weder geſonden mochten worden, voor onnoodig achte, wijl de Gevolmachtigden geauthoriſeert zouden ſijn, diergelijcke Vrygeleybrieven op begeeren uyt te deelen, en dat daerom den Coning die clauſul expreſſelijck uyt de Vrygeleybrieven had gelaten; maer wat den titul en qualiteyt van Hertog van Lottharingen, en Broeder, gepretendeert van Prins Carel, aengingh, daer toe konde ſijn Maj. niet beſluyten, dewijl Vrankrijck, het Hertogdom Lottharingen, uyt kracht van 't Tractaet, 't welck deſelve Maj. Anno 1662 met den overleden Hertog van Lottharingen had geſlooten, deed aenſien, dat het hier in geen ſtrijdig oordeel tegens hem zelven wilde vellen, 't welck alsdan geſchieden ſoude, als hy Prins Carel den titul van Hertogh van Lottharingen gaf. Doch dat ſijn Maj. van Engelant echter het hier by niet had laten blijven, maer om alle verwijderingen voor te komen, den Franſen Geſant de Ruvigny deſe ſaeck nochmaels ernſtelijck had gerecommandeert; gelijck oock aen ſijn Geſant Berkley te Parijs bevolen, alle mogelijcke vlijt by den Coning van Vrankrijck aen te wenden, dat deſe ſaeck doch mocht afgedaen worden. Onder des deed den Hertog van Hanover een Huys voor ſijn Geſantſchap te Nimwegen hueren. De Dienaers van de Franſe Gevolmachtigden, die tot Charleville gebleven waren, deden midlerwijl oock de Logementen voor haer Heeren en Meeſters vervaerdigen: En haer Ho: Mo: Gevolmachtigden beſichtigden 't Stadthuys te Nimwegen, of 't ſelve tot de onderhandeling bequaem ſoude weſen, en bevonden 't ſelve goet te ſijn.

De Franſſe hebbende het Caſteel Eſcoſſines verovert/ deden toen 't ſelve ſpringen/ en dat van la Falie verbranden. Zy quamen korts daer na met een Troep van 200 Paerden uyt Aeth/ om de Veer-ſchuyt/ die van Antwerpen na Bruſſel vaert/ en toen eenigh geldt in had/ te plonderen; doch dewijl zy een half uur te laet quamen/ ſtaken zy uyt ſpijt een ledigh Schip by Tielt in de ſelve Vaert aen brant; maer als zy bericht kregen/ dat de Ruyterey uyt Bruſſel getrocken was/ om haer te overvallen/ weken zy in aller yl weder na Aeth. Naderhant accordeerden de Spaenſſe met den Plaetsvooght van Aeth voor een ſekere ſomme geldts/ dat deſe Veer-ſchuyt ſonder eenige moeylijckheydt ſoude mogen varen. Den Hertogh van Villa-hermoſa gaf toen 't Regiment van D. Diego d'Eſpinoſa/ die Plaetsvoogt van Ooſtende geworden was/ aen den Graef van Amaranthe/ welckers Regiment/ benevens dat van den Prince van Croy/ ondergeſteken wierdt. Sijn Excell. vertrock den 8. deſer van Bruſſel over Antwerpen/ Gent en Brugge naer Ooſtende/ om by 't openen van de nieuwe Vaert/ die van Brugge/ tot voorby het Fort van Slicke in zee gemaeckt was/ tegenwoordig te weſen. Hy den 13. te Ooſtende gekomen/ ver-

vertrock van daer den 14. op den Convoyer Castel Rodrigo/ Capit. Christoffel
de Vincq/ na 't Sas van Slyckenes / werdende gevolgt door een andere Con=
voyer de St. Francisco/ Cap. Mattheus de Moor / en meenigte Coopvaer=
dy-schepen/ om de deurvaert te openen; na dat den Bisschop van Brugge op
't Fort St. Philippe de Mis gedaen / ende met de vereyste plechtigheden dit
Sas in-gewyt hadde/ zeylde syn Exell. met syn Convoyer eerst in / en wierdt
aenstonts van de andere gevolgt / onder een groot geluyt van Trompetten/ en
Geschut-schooten / die de Convoyers / de Stadt Oostende / en het Fort van
Slicke dede. Op dit gerucht blies men mede te Brugge het Geschut dapper
af/ en de Ruyterye en 't Voet-volck/ die aen weder-zyde van de Vaert geplaetst
waren/ bleven haer niet schuldigh/ invoegen alles met een groote heerlyckheyt
wiert volbracht: Syn Exell. vervorderde dus syn wegh op de Convoyer tot
voor Brugge/ daer hy van de Magistraet braef wiert onthaelt/ en quam noch
dien selven avont weder te Gent/ van waer hy / na dat de Magistraet hem ee=
nige gelt-sommen had toe-gestaen / over Antwerpen te rugh na Brussel toog.
Den Baron van Quincy / hebbende dus langh de Spaense Croon als Collo=
nel van een Regiment Ruyters gedient / had sich zedert eenige tydt door de
Fransse beloften soo verre laten bewegen/ dat hy dese maent uyt Valencyn tot
haer over-liep: Doch niet te vreden dit bedryf alleen uyt te wercken/ soo wist
hy noch syn gantse Standaert / uytgenomen 6 Ruyters en 10 a 12 Bevelheb=
bers daer toe te verleyden: Hy wierdt van de Fransse Brigadier over 6000
Ruyters gemaeckt; maer syn Schoon-soon dit bedryf niet willende na-vol=
gen/ quam te Brussel/ om sich hier van te suyveren / ende syn vorderingh te
soecken. Den Baron van Bergeyck vertrock eyndelyck den 11. deser van
Brussel na Spangien/ om daer het Raets heerschap van de korte Robbe/ daer
den Koningh hem mede voorsien had / te bedienen. Ondertusschen gebeurden
'er verscheyde rescontres ten platten Lande. Den Sergeant Collonel van den
Heer van Fresfay met 33 Voet-knechten uyt Arien getrocken / ontmoette by
't Dorp Walhoven 60 Fransse van Hesdin/ onder Sr. Mongobert/ een voor=
naem party-looper van de Fransse; en dewyl die sich in een huys begaven/
taste hy haer aen 3 zyden dapper aen / invoegen de Fransse / het niet siende te
ontkomen / dwars door de Spaensse meenden te slaen; maer den Franssen
Gebieder wierdt aenstonts met eenige van de zyne doodt geschooten / en de
Spaensse kregen 21 gevangens met 30 Vier-roers / waer mede zy behouden
te Arien quamen / zynde de andere Franse het ontvlucht. Een andere Troep
Ruyters uyt Arien en St. Omer getrocken / om 't Dorp Liannes in 't Bou=
lonnois te plonderen / vonden daer den Brigadier de Romcourt met eenigh
Volck / die na dat hy haer ontdeckt had / met 100 Ruyters en eenigh Voet-
volck uyt-trock / om haer te verjagen / doch hy wierdt van de Spaensse soo
vinnigh aengetast / dat hy met in de 30 Ruyters op de plaets doot bleef / en de
andere op de vlucht gebracht wierden; waer na de Spaensse het Dorp Lian=
nes geplondert hebbende / met goeden buydt te rugh keerden. Een partye uyt
Namen ontmoeten toen eenige Fransse Karren/ met Koopmanschappen ende
leeftocht geladen/ gaende na Charleroy/ waer van zy 't Convoy verjoegen / de
Paerden uyt de Karren spanden / ende de Koopmanschappen onbruyckbaer

 maeck=

maeckten/ om dat zy die niet konden mede voeren/ keerende met eenige Paerden/ en 8 Fransse gevangens weder na Namen. Die van Luxemburgh kregen dagelyckx oock veel Fransse gevangens/so dat men daer by na geen plaets meer had/ om haer te logeren. 35 Fransse Ruyters uyt Maestricht getrocken/ quamen den 18. deser te Wasberq en West-kappel in de Meyerye van den Bos/ daer zy eenige Schueren in brant staken; maer den Plaetsvoogt van den Bos den Heer Kilpatrick hier van bericht/ sondt aenstonts 40 Ruyters van yder Regiment/ en 2 Comp. Dragonders/ onder den Heer Daph/ op haer uyt/ die haer den 19. in 't Dorp Achtel achterhaelden; en niet tegenstaende de Fransse eenige tegenweer deden/ mosten zy sich overgeven/ werdende met al haer buyt in den Bosch gebracht. Te Luyck namen de Fransse toen 2 Spaensse Capiteyns/ die daer Volck quamen werven/ gevangen/ doch lieten de selve naderhant/ op 't versoeck der Burgerye weder los.

Den Hertoge van Nieuburgh dede dees tijdt noch sterck werven/ om 6000 Voet-knechten ende 2000 Ruyters op de been te brengen/ soo men meende tot dienst van den Keyser en 't Rijck/ en om de selve by de Troepen van den Bisschop van Osnabrugge/ als de selve aen den Rhijn quamen/ te vervoegen. De Lunenburgers accordeerden toen met de Keulsse Boeren uyt Zuyrlandt over de smaet/ die de leste aen de eerste hadden gedaen/ mits dat gem: Boeren een somme van 8000 Rijckxds. souden op-brengen. De Fransse quamen nu noch gedurigh Keuls-lant door-stroopen/ en haelden soo nu en dan een goeden buyt.

Te Ments quamen dees tijdt noch eenige Keyserl. Volckeren/ om de besettingh aldaer te vermeerderen; men versterckte dese Stadt noch dapper/ op dat de selve/ ingeval die mocht aen-getast werden/ in staet van verdedigingh soude zijn. Eenige Boeren van dit Aerts-bisdom op wegh zijnde/ om aen die van Phlipsburgh de brandtschattingh te betalen/ wierden van een Keyserse Troep onderschept/ en al haer gelt af genomen. Vermits de geenderleyheydt van die van Philipsburgh met den Keurvorst Palatijn dees maent geeyndigt was/ quamen de Philipsburgers weder wijts en zijts in des Keurvorsts Landen/ gelijck oock in Swaben en Francken-lant/ stroopen. Den Fransen Gebieder van der Elsas Monclar quam toen oock met eenige Troepen uyt Brisach in 't Brisgau/ en vermits de Boeren haer brantschattingh zedert eenige tijt niet betaelt hadden/ stack hy 10 a 12 Dorpen in brant/ en keerde met goeden buyt weder te rugh. Den Fransen Marschalck van Rochefort hebbende na 't veroveren der Stadt Tweebruggen te Zabern geweest/ om daer met de Fransse Bevelhebbers te overleggen/ op wat wijse zy den Elsas best souden versterckeen/ keerde toen weder te rugh na Nancy/ naer dat hy belast had/ dat men Sledstadt met 10 Ravelijns en een Casteel soude fortificeren/ waer op de Fransse 5000 Boeren van 't platte Landt ontboden/ om daer aen te komen arbeyden. Die van Straetsburgh de Fransse niet vertrouwende/ om dat zy te Brisach soo veel Schepen deden vervaerdigen/ in allen schijn als wilden zy haer Brugh in brandt komen steken/ lieten toen noch 1500 man werven/ om tot beschermingе van haer Stadt ende 't Fort Keyl te gebruycken. Men gaf daer voor/ dat men den 3. deser over St. Bildt/ Sledstadt/ Ruffach/ &c. een bran-

brandend bos stroo in de lucht had gesien/ 't welck naderhant op de aerde viel; gelijck oock dat ter selver tijt over Baden in Switserlant een vyrige Slang in de lucht was verscheenen / dewelcke verdweenen zijnde / soo had men een groot geraes van Geschut en Musket-schooten gehoort. Op den selven dagh soude men oock over Zurigh veel vuur in de lucht gesien hebben / in 't begin als een vuurige Kogel/ daer na als een Spies/ en doe als een gekromde Slang/ dewelcke eyndelijck na een groot geraes/ als van een langdurige donder/ soude verdweenen zijn. Den 6. der selver maent 's avonts tusschen 5 en 6 uren soude mede over Sledstadt en Colmar een vuurige Kogel gevlogen hebben/ die van sich veel kogeltjes / als voncken vuur / versprepde. Een Keyserse partye uyt Lauterburgh kreegh toen den Gebieder van Zaerburgh/ Monsr. de Bourbiton/ by de Zabern-steegh gevangen/ en bracht hem geluckigh te Lauterburg/ hy hadde 500 Pistolen by hem / die dese Soldaten wel te pas quamen. Een Kur-paltse partye sloegh nu oock een Frans Convoy / 't geen met eenige opgehaelde brantschattingen na Philipsburgh meende te gaen/ en kregen daer in 4000 Rijckxds. tot buyt. Een Keyserse partye uyt Frybургh ontmoete mede 90 Fransse Ruyters by Muntzingen/ die zy t'eenemael op de vlucht brachten/ 46 wierden 'er op de plaets gedoot / en met 14 gevangens en 30 Paerden keerden zy weder te rugh. Monsr. Monclar meende in tegendeel met 2000 man weder eenige Dorpen in 't Brisgaw aen te steecken ; maer den Gener: Major Schults hier van bericht / trock met 400 Ruyters en 300 Voet-knechten uyt Frybургh derwaerts/ om hun dit te verhinderen ; onderweegh voegden sich noch 3 a 400 Ruyters en 150 Voetknechten / die in 't Waldkircher Dal stonden/ by hem : invoegen hy haer den 23. deser tusschen 9 en 10 uren 's nachts in 't Dorp Bucholt overviel ; de Franse/ die slechte wacht hielden/ waren by na soo haest op de vlucht gebracht/ als in de Wapenen/ om haer te verdedigen/ soo dat Monsr. Monclar met den Oversten la Broche/ die een voornaem brantstichter was/ en veel andere Bevelhebbers/ daer onder Monsr. de Florenzac/ en Soldaten gevangen wierde: Van de Fransse sneuvelden omtrent 400 man/ en de Lantluyden sloegen onderweegh noch veel van de vluchters doot / so dat de helft niet weder te Brisach aen-quam. Sijn Keyserl. Majest. schreef toen aen den Hertogh van Lotthäringen / dat hy soude besorgen / dat de Soldaten in de Winter-quartieren aen de Landtluyden geen overlast deden/ en haer met hun toe-gelegde taxe te vreden hielden / of dat hy de selve anders op 't strengste daer over soude doen straffen: En dat/ by aldien eenige Bevelhebbers de lantluyden te veel brantschattingen af namen/ hy de selve ten eersten naer Weenen soude senden/ om daer van sijn Keyserl. Maj. op 't strengste gestraft te werden.

Den Keurvorst Palatijn hebbende by de Switserse Cantons om een sekere somme gelts aengehouden/ wiert de selve nu toegestaen/ en van de Euangelise noch vermeerdert. Den Fransen Gesandt Romain trachte toen aen de selve Cantons te bewijsen / dat zy uyt kracht van de geslootene Verbonden niet alleen verplicht waren sijn Koningh de wervingen toe te staen/ maer oock toe te laten / dat die Volckeren buyten des Coninghs Landen gebruyckt wierden : Doch de Keyserse/ Spaensse en andere Gesanten stelden sich daer hevig tegen/ invoegen de Cantons in haer Vergaderinge / die dees maent te Baden gehouden

den wierdt / beslooten / dat men een Brief aen den Koningh van Vranckrijck soude schrijven/ om hem aen te manen/ dat hy haer Volckeren maer alleen tot bescherminge van sijn Koninckrijck wilde gebruycken.

De Rijckx-standen te Regensburgh besloot en dees tijdt / dat geen Circul sijn Troepen soude te rugh mogen roepen/sonder toelatingh van den algemeenen Veldt-marschalck van 't Rijck. De Gedeputeerden van den Circul van Bourgondien hebbende aen de Rijkx-vergaderinge vertoont/ dat de selve meer als haer aendeel tot de belegering van Trier had op-gebracht/ versochten toen/ dat haer beloofde garantie in 't werck gestelt mocht werden / en dat na de wetten van 't Rijk de Circulen haer eenige Troepen mochten toe-senden / o mhun Steden en Vestingen/gedurende de Velt-tocht/te bewaren. Den Keyser vertoonde nu aen de Vergaderinge de Brief van sijn Maj. van Engelant / rakende de saeck van de preliminarien der Vrede/ en sijn antwoort daer op / waer in sijn Keyserl. Maj. bekent maeckte/ dat Vranckrijck hem t'onrecht de verhinderinge der Vrede toe-schreef / en dat hy geen meerder begeerte hadde als dat de selve geslooten mocht werden/ als die eerlijk en redelijck was ; dat Vrankrijck tegens sijn Keyserl. Maj. oock te seer uytvoer/ wegens de vast-houdingh van Prins Willem van Furstenbergh / sijn Onderdaen / daer niemandt sich mede te bemoeyen / noch de wet dien aengaende aen den Keyser ende 't Rijck te stellen hadde : In de selve antwoort berispte sijn Keyserl. Maj. oock braef het bedrijf van den Bisschop van Straetsburgh / by de Coningen van Vranckrijck en Engelant/ dragende in de eene hant het vuur en in de andere handt het water/ alsoo hy van de eene zijde toe-stont/ dat sijn Broeder tot na de gemaekte Vrede in handen van den Keyser soude blijven / en van de andere zijde de ged. Koningen aen-porde/ om des selfs vrijheyt voor de Vrede te verkrijgen. Vermits by de Vergaderinge voor-geslagen was / of het niet nootsakelijck soude wesen/ datter eenige Gedeputeerde uyt de hare na Nimwegen op de algemeene Vredehandelinge wierden gesonden/ dede sijn Keyserl. Majest. daer op aen haer vertoonen / dat dewijl Vranckrijck voor desen soo weynig werck van het Rijck gemaeckt had/ het onnoodig soude zijn/en versocht haer dieshalven/dat zy met dese beraetslagingen wilden ophouden.

Sijn Keyserl. Maj. verklaerde toen aen den Engelsen Gesant Ducker/wegens de loslating van Prins Willem van Furstenbergh/ dat gelijck sijn Keyserl. Maj. aen den Sweetsen Gesant Oxenstern belooft had/dat hy dese Prins tot de opening der Vredehandeling maer alleenlijck in versekering soude houden/ sonder hem eenig proces aen te laten doen / dat hy als noch in dat selve gevoelen bleef/ en des selfs loslating niet konde toestaen / dewijl sonder des selfs Persoon wel een vredens-voorstel te berde gebracht konde worden ; doch dat sijn K. Maj. niet in gebreke soude blijven/ om sijn Gesanten na Nimwegen te senden/ wanneer Vrankrijck sich wegens de bemiddelinge / die de Paus voorgeslagen had / soude verklaert hebben. Dewijl den Graef van Montecuculi sijn K. Maj. een volkomen vernoegen over de laetste Velttocht gegeven had/ sprack men dat gemelte Graef weder tegens de voortijt na den Rijn sou gaen/ om het Keyserl. Leger te gebieden. Immers men maeckte groote bereytselen te Weenen/ om het Leger tegens de Velttocht in een brave staet te brengen.

Ver-

Verscheyde qualijckgesinde van den Secretaris Abele eenige klachten tegens hem aen sijn K. Maj. hebbende voortgebracht / als of hy sich niet wel in zijn bediening had gequeten / wierden van den Keyser afgewesen / en den gemelten Secretaris in tegendeel om sijn getrouheyt tot alle de geheymme onderhandelingen toegelaten. Sijn K. Majest. beval toen aen de geheyme Regeeringh van Oostenrijck de Evangelise Predicanten en andere uyt Hongaryen / die op de Spaense Galeyen verwesen waren / weder in vryheyt te stellen / vermits den Ceurvorst van Saxen en andere Evangelise Vorsten / hier toe by sijn K. Maj. dapper aengehouden hadden. Den 30. der voorlede maent wiert den overleden Hertog van Brieg in Silesien met groote pracht ter aerde bestelt.

Na dat de Sweden Wolgast verlaten hadden / toogh den Brandenburghsen Gen. Major Swerin met eenigh volck in de Eylanden Usedom en Wollijn; waer hy na eenige tegenweer de Swingerschans veroverde / en de Sweden over hals en hooft van daer joeg: den Sweetsen Overste Wangelin was hier byna gevangen / doch hy ontquam 't noch met eenige andere door een spoedige vlucht. Den Deensen Gen. Arensdorf sloeg toen oock 300 Sweden. Den Brandenburgsen Veltmarschalck Dorfling trachtende met eenige Troepen over 't Ys in 't Eylant Rugen te vallen / wiert door het dopweder daer in verhindert; invoegen sich eenige van sijn Volcken in de Voorstadt van Straelsont begaven / daer sy eenige Huysen plonderden / en 40 Sweden doden; en vermits by de wintertijt daer niet meer uyt te rechten was / keerden desen Veltmarschalck / na dat sijn Volck 6000 stuck groot / en 50000 stuck kleyn Vee van het platte lant gerooft hadden / weder te rug na Berlijn / en sont sijn Volck toen in de winterquartieren. In Pomeren regeerden nu de zieckten soodanigh / dat veel Sweden / Brandenburgers / en Deenen / ja selfs Borgers en Lantlieden / storven / invoegen de werbingen daer niet wel voortgeset konden worden. Den Brandenburgsen Overste Schoningk / leggende met sijn Regiment in Prentslau / waegden het dees tijt met 200 man het Stedeken Ukermunde / in Pomeren / beset met 100 Sweden / te overvallen / 't geen hem oock soo wel geluckte / dat hy een gedeelte van haer nedermaeckte / en met 30 gevangens te rugh na Prentslau keerde. In tegendeel trocken de Sweden met 600 Ruyters / 100 Dragonders / 70 Burgers / en eenige andere / benevens 4 stucken Geschut / in 't Stargartse gebiet / plonderden daer 't Dorp Wolkau en 4 andere / en keerden met 160 st. Rundvee / 20 Paerden / en andere buyt / weder na Stettijn.

Den Keyserl. Gemachtigden den Heer Habeus quam dees tijt te Hamburg / om daer aen de Magistraet / uyt den naem van den Keyser / te versoecken / dat hy daer / gelijck hy te Bremen gedaen had / de Franse en Sweetse goederen soude mogen in verseeckeringh nemen; hy kreegh goet bescheyt van die Stadt / doch alsoo men seyde / datter een oploop der gemeente gevreest wiert / deed hy 2 Schiltwachten voor sijn deur stellen. Vermits de Sweden te Staden veel Vaertuyg verbaerdigt hadden / om het Deens Altena aen te te tasten / stelde men sich daer in staet van tegenweer; doch dit belette echter niet / of de Sweden quamen den 1. deser met 4 Evers / en 3 Schepen / in 't gesicht deser plaets; doch 2 deser Evers zeylden hooger op / en de 2 andere geraeckten in het Ys vast; waer op die van Altena 3 Evers met 40 man bemanden / en na de

Sweden toezeylden; doch na eenige schermutselingh geraeckten sy weder van den ander. Naderhant quamen de Sweden in de Hadeler-marsch/ plonderden daer verscheyde Huysen/ slachten het Vee/ en namen alle voorraet mede/ om dat de Lantlieden geen brantschattingh wilden betalen. Korts daer aen quamen zy met 4 Smacken en eenigh ander Vaertuyg/ weder na Altena/ setten 150 man aen Nieu-meulen aen lant/ en schermutselden daer met eenige Deenen/ doch die weken na Ottensen/ en staken daer 2 Huysen en 3 kleyne gebouwen aen brant/ waer op sy tegens de middag een Tamboer na Altena sonden/ om 8000 Rÿcksds. voor de brantschatting; doch 't wiert hun afgeslagen/ en vermits 's namiddags eenige Deense Ruyters van Wedel quamen/ om haer de pas af te snÿden/ weecken de Sweden in haer Scheepen/ en zeylden wegh. Doch sy hadden echter aen alle Holsteynse Dorpen/ ordre gesonden/ om de brantschatting aen haer te komen betalen/ of dat sy anders te vier en te zwaert gehandelt souden worden. Invoegen de Deenen te Hamburg een Oorlogschip met 28 stucken Geschut deden toerusten/ om hun wat in te toomen/ het geen ooch in 't lest deser maent vaerdig raekte; doch ondertusschen hadden de Sweden weder na 't Lunenburgse gebiet op een tocht geweest/ en daer met de Vissers van Blanckenes voor 800 Rÿcksds. wegens de brantschatting/ en vrye Visserye geaccordeert. Men sprack te Hamburg dees tÿt weder van een derde partye in Duytslant/ die sich soude bemoeyen/ om de Vrede in Duytslant te herstellen/ maer van 't selve is niet gevolgt. Den Graef Fries/ die van Coppenhagen te Hamburg gekomen was/ vertrok toen van daer met veel contanten en Wisselbrieven/ na Cassel/ om de 6000 man/ die de Vrouw Lantgravin aen den Coning van Denemarcken soude overlaten/ af te halen/ en te gebieden. De Munsterse en Lunenburghse posteerden sich nu met eenige Troepen omtrent Staden/ om de Sweden van dese plaets haer uytloopen op 't platte lant te beletten; en accordeerden den Munsterse Gen. Major Wedel/ wegens de brantschattingh/ met den Adel van 't selve Sticht/ voor de somme van 4500 Rÿcksds. te betalen in 4 maenden. Terwÿl handelden de Gedeputeerden der Bontgenooten te Bremen met malkander over 't selve Sticht/ namentlÿck/ wie 't selve na de verovering van Staden soude besitten; doch zy konden voor als doen daer in niet wel over een komen. Men bracht onderwÿl van Hamburgh/ hoewel de Magistraet sulckx had laten verbieden/ in stilte eenige lÿftocht binnen Staden/ doch de Magistraet deed de uytvoerders hier van gevangen setten. Den Bisschop van Munster evenwel onvernoegt/ gaf een Placcaet uyt/ waer by hy geboot/ dat men alle Hamburgse Goederen in 't Sticht Bremen soude verseekeren/ &c. Sÿn Maj. van Denemarcken schreef toen aen die van Lubeck/ dat zy geen correspondentie met Sweden souden houden/ of dat hy daer anders in soude moeten voorsien. In Denemarcken stelde men nu een nieuwe schatting op/ waer by een Graef 2 Rÿckrds. een hoog bediende 1/ een voornaem geleerde 2 marck/ een Koopman/ Kramer en diergelÿcke een halve Rÿckrd. en een Hant-wercker/ &c. 1 st. daeghs soude moeten op-brengen/ in 2 termÿnen/ beloopende de selve wel over de 700000 Rÿckrds. Den Koningh geboot ooch/ om de werbingen voort te setten/ dat geen Hantwercker meer als een Knecht en een Jongen soude mogen houden. In tegendeel verbaerdigden de Sweden weder haer Vloot/ waer van men dees lÿst uytgaf:

De eerste afdeelingh van 't eerste Esquadre.	Schepen,	stuc.	Sol.	Mat.
Rijckx-adm. Steinbok,				
Adm. Joh. Oloffenburg,	de Kroon,	128	230	500
Major Anckerfiel,				
Maj. Wachtmeester,	Venus,	68	108	260
Cap. Rosenholm,	Neptunus,	44	48	150
	Eenhoorn,	20	18	50
	Winthont,	16	12	40
	Meerman,	10	8	20
De twede afdeelingh.				
Ad. Klerk, Cap. Schutz,	Sonne.	70	138	280
Maj. Eldenb. C. Dumb.	Hercules,	54	56	158
	Wage,	24	40	140
	De Perl,	18	16	40
	De Kaper,	8	7	18
De derde afdeelingh.				
Adm. N.	De Draeck,	66	100	260
Cap. Homman,	Noortster,	22	30	100
Cap. Guiden Adeler,	de Postillon,	20	24	60
	de Griffioen,	6	7	14
Het tweede Esquadre, eerste afdeelingh.				
Gr. N. Brahe, C. Nordm.	't Sweert,	90	120	400
Major Creutz,	Jupiter,	7[illegible]	100	260
	Maria,	40	46	140
Major Spar,	't Hert,	32	36	1[illegible]0
	Moses,	6	6	14
	't Zee-paert,	6	6	14
De tweede afdeelingh.				
Adm. Baar,	Victoria,	74	100	280
Cap. Erich Peerson,	Westerwijck,	44	47	100
	De Liefde,	30	30	90
	De Haen,	12	12	30
	Roode Haen,	6	6	14
De derde afdeelingh.				
Major Btorman,	Hieronimus,	70	100	260
	't Zee-comp.	40	45	140
Cap. Carel Oxenstern,	den Otter,	30	18	60
	Anna Marg.	6	6	15
	Olyphant,	20	22	40

Het derde Esquadre, eerste afdeelingh.				
Stierskolts,	de Sleutel,	84	139	280
Cap. Appelboom,	Wismar,	58	54	160
Cap. Petersberg,	de Leeuwen,	48	50	160
	Luypaert,	20	21	61
	Fortuna,	6	6	15
Tweede afdeelingh.				
Maj. Andr. Kous,	Mars,	70	100	270
Cap. Rosenfeld,	de Hoop,	48	46	155
	de Trommel,	32	30	90
	Elisabeth,	30	30	90
	't Eekhorenk.	6	6	18
Derde afdeelingh.				
Major Siobladt,	Wrangel,	64	100	270
	vlieg. Wolf,	56	50	160
	K. David,	30	30	90
Cap. Julen Hufwud,	de Jager,	22	20	60
	David.	6	6	15
Het 4 Esquadre, eerste afdeelingh.				
Ad. Ugla, C. M. Martens.	Mercurius,	68	138	270
Cap. Olof Bergh,	Czaar,	54	54	118
Cap. Rosenfelt,	Fr. Æmilia,	34	32	100
Cap. Jens Boeckman,	Adelaer,	40	30	100
	Posthoorn,	6	6	15
Tweede afdeelingh,				
Adm. Berg,	Zee-Appel,	90	138	270
	Salvator,	30	36	100
Cap. Lodewijck,	Abraham,	30	36	100
	De Ree.	6	6	15
Derde afdeelingh.				
Maj. Joh. Klerk. Ca. N.	Saturnus,	66	100	260
Cap. Olof Beer,	Carel,	54	54	180
	Constantia,	30	30	90
	Sout-Sack,	12	12	32
	3 Kinderen,	6	6	15

In alles 60 Oorlog-schepen, en 8 Branders, gemonteert met 2236 stucken, 2974 soldaten, en 7622 Matroosen.

Vermits den tijdt der kroninge van den Koningh van Poolen aenstaende was / trock sijn Maj. met sijn Gemalinne van Zolkiew over Jaworow / en Jaroslow na Crakauw: den 28. der voorledene maendt quam hy op 't Slot Pramnick/ toebehoorende aen den Aerts-bisschop der selver Stadt/ en na dat hy daer 2 nachten sijn verblijf gehouden had/ dede hy den 30. sijn intrede binnen Krakauw/ op de volgende wijse: Eerst quamen 18 Vaendelen Heyducken en andere Voetvolckeren/ alle in blaeuwe Livrey / daer na 6 Comp. diergelijke/ mede in 't blaeu/ met blaeuwe Karpuisen en roode opslagen/ 6 Comp. in rode en 6 in groene livrey / met nederhangende roode Mutsen: 2 Comp. Burgers te voet/ en 2 te Paert/ een in 't Pools en een in 't Duyts gekleet / alle braef opgeschickt: 2 Comp. Cosacken te Paert / 2 Comp. Pancernicken Zdzidami/ die swarte en witte Vaendelen hadden / 2 Comp. Pancernicken met bloemerante en witte Vaendels/ 1 Comp. Hussaren met blaeuwe en witte Copien en witte en brede vleugels op de rugge / alle in harnassen / met Luypaerts ende Pan-

Panthers doorsneden: 1 Comp. Hussaren met bloemerante en swarte Copien in 't harnas/ ooch met Luppaerts en Panthers verciert: de Poolsse/ gelijck oock de Duytse Ruyterye in groote meenighte/ waer van de bevelhebbers op 't kostelijckste met gout ende silver geborduerde Kleederen verciert waren. De geestelijcke en weereltlijke Senatoren/ nevens 3 Bisschoppen. Voor den Koningh reden den Poolssen en Littausen Marschalck/ ende neffens sijn zijde den Fransen Gesant den Bisschop van Marsilien ter rechter/ en den Bisschop van Poosen ter lincker hant: Eyndelijck quam sijn Majest. op een Appel-graeuw Paert/ onder een Hemel/ die van 6 Krakause Raets heeren gedragen wierdt; daer by gingen 6 andere/ om haer af te lossen. Sijn Majest. was met paerle-verruwe goutstucken bekleet/ met een Carmosijne Muts/ en een kleyne swarte Veder/ die met groote Diamanten en Paerlen beset was: Neffens sijn Maj. gingen 12 Pagien/ en 2 Persianen/ aen elcke zijde een/ gelijck oock 12 Persiaensse Lackeyen: Achter sijn Majest. voerden de Moldauwers 12 kostelijke Turckse Paerden/ met goude en silvere Schabaracken en Sadelen/ waer nevens 2 Cosacken met haer Vier-roers gingen: Toen volghden 24 Koninckl. Lackeyen in een nieuwe blaeuwe livrey: Daer naer de Koninckl. Karos/ die gants vergult was/ selfs aen de Raders en Disselboom/ boven met Carmosijn-Sammet beslagen/ en met 6 gulde Kroonen verciert/ daer op kostelijcke witte bloemen waren/ en in 't midden een lover-krans lagh/ achter en voor getekent/ J. R. III. De Knechten hadden seer schoone Over-rocken aen/ en 't silver-werck was seer kostelijck/ en vergult: By de Carossen gingh aen beyde zijden een Comp. Heyducken en een Comp. Moldavers/ in nieuwe livrey/ die met haer trommelen en pijpen een braef geluyt maeckten: Dese volgden een stercke Comp. van des Conings Lijf-wachten/ in Kolletten en blaeuwe Mantels/ die met J. R. III. getekent waren; dese letteren waren daer met gout opgenaeyt/ gelijck oock de Kroon: Daer op quamen 12 Comp. Dragonders in roode Mantels: 2 Comp. Ruyters in 't swart gekleet/ en toen noch veel andere/ waer mede de intocht eyndighde/ uytgenomen dat sijn Majest. door een schoone Eeren-poort reed/ waer op hy even soodanigh uyt-gebeelt was/ gelijk als hy in de slagh van Chocim gestaen hadde. Den 31. daer op geschieden de Lijck-plichten van de overleden Koningen Casimir en Michaël; zy wierden uyt de St. Floriaens-kerck/ daer zy van Warzauw gebracht waren/ gehaelt/ en na de Slot-kerck gevoert; eerst gingen eenige arme luyden by paren met een Kruys/ toen volgden veel Ambachts-lieden/ na dese quamen de Geestelijke/ by paren/ eerst de Bernardijnen/ toen de Paulijnen van de Skalka/ Carmelijten/ Augustijnen/ Franciscanen/ Dominicanen/ de Canonici regulares/ die een groot silver Kruys droegen/ ende ten lesten de Peculiares Clereci/ uyt alle Kercken/ die een statelijck silver Kruys hadden/ makende alle dese geestelijcke 373 paer uyt. Aen beyde zijden gingen de Musketiers en Heyducken met gekeerde Piecken ende Musketten: Toen volghden de Academisten/ in lange swarte Rocken; de Raets heeren van Casimirs en de Raet van Crakau; de Professoren/ en den Rector Magnificus: Na dese quamen 7 Trompetters en 21 Lant-vaendelen/ kostelijk met gout gesticht/ waer in veelderhande Dieren geschildert waren; daer op de Sangers en 2 Trompetters/ benevens 2

groote

groote silvere staffen en een Kruys; dese volgden 13 paer Cracause Canonici/ 5 gewijde Bisschoppen en Abten/ 4 Bisschoppen en den Aerts-bisschop / en 3 Weywoden/daer van de eerste en derde een Scepter/en de middelste een Rijkx-appel droegh; nae dese des Kroons Schat-meester met de gulde Sleutel / des Kroons Swaert-drager met het Swaerdt/ de Cancelier met de Insignia/ en 2 Marschalcken met gulde staffen: Eyndelijck wierden de Lijken op een seer kostelijcke Wagen met 6 Paerden gevoert; op yder Lijk was een Kussen/daer de Kroon/ Scepter en Rijckx-appel op lagh: Den Koningh volgde de Lijken met een groote stoet tot in de Slot-kerk/ daer de Insignia wierden verbroken/ het cieraet prijs gegeven / en met stucken salvo geschooten. Den 2. deser gebeurde de Krooninge/ die in volgender gestalte toe-gingh: 's Na-middags ten 2 uren begaf sijn Maj. sich met de Coninginne / de Heeren Senatoren / en een groote stoet in de Cathedrale Kerck / waer hy in sijn kostelijcke Kleederen met Silver / Gout / Diamanten en Juweelen van onder en boven verciert / voor het Altaer neder-knielde / in 't bywesen van verscheyde Bisschoppen. Den Aerts-bisschop van Gnesna deed de Mis/ las de Litanien / en bad / waer op den Koningh uyt de Kerck in de Grzikowische Capel trat / doch de Koningin bleef den gantsen tijdt onder het Baldachino sitten. Ten 3 uren geschieden de groote Mis/ terwijl kleede den Coningh sich weder met andere Kleederen/namelijck in dubbeldt wit Taffetas / kostelijck met gout en edele gesteenten verciert / waer mede den Coningh nochmaels voor 't hooge Altaer neerknielde; den Primas Regni las veel gebeden over sijn Maj. en gaf hem de zegen. Daer na wiert sijn Maj. sijn vercieringh af-genomen / de rechter Arm ontbloot/ en met de H. Olie tot aen den Elleboogh gesalft/gelijck oock aen de lincker Arm/ onder een gestadige zegeningh van den Aerts-bisschop. Vervolgens sette den Primas Regni onder een zegeningh sijn Majest. de Kroon op/ en gaf hem het Rijckx-Swaert/ waer mede sijn Maj. drie-mael in 't Kruys hieuw / en 't selve toen des Kroons Swaert-drager over-leverde. Den ged. Primas gaf sijn Maj. vervolgens onder 2 vertoogen de Rijckx-appel / en den Scepter; waer op aenstonts het Te Deum gesongen wierdt/ gedurende het welcke sijn Majest. door de Bisschoppen en Senatoren op den Troon / die midden in de Kerck opgerecht was/ gebracht wierdt: Van waer toen de Koningin voor 't Altaer wiert geleyt; zy verscheen daer met ongedekten hoofde/ en hangent hair/ met een Mantel/ gevoert met gout-stucken en Hermelijn / en een Rock vol kostelijke gout-stucken: Voor 't Altaer tredende / viel haer Maj. op de knien / wordende de Mantel haer afgenomen/ en de Armen gesalft / doch soo ver niet als die van den Coningh; waer na haer onder 3 vertoogen de Kroon / den Appel/ en den Scepter verhantreyckt wiert: Den Troon was t'eenemael met Carmosijn-Sammet/des Conings sit-plaets met gout-stucken/doch des Coningins met silver-stucken verciert. De Offer-tijt gekomen / gingh den Coning derwaerts/ en offerde rijckelijck/ doch de Coningin bleef sitten. Waer na sijn Maj. weder op den Troon quam/ en daer soo langh bleef/ tot dat de Communie aen-gingh/ wanneer den Coningh ende Coningin sich derwaerts begaven/ en 't Nachtmael/ onder beyde gestalten van Broodt en Wijn ontfangen; daer op wierden zy weder op den Troon geleyt / en na de Misse het Vivat geroepen/

en 12000 gl. te grabbelen gegoyt. Hare Majs. wierden toen met de ophebbende Kroonen op 't Slot gebracht / gevolght van een grooten stoet ; waer op het Mael gehouden / en onder het roepen van Vivat het Geschut lustig los gebrant wiert. Den 4. der selver maent nam den Ryckxdagh aenvangh / en wiert den Heer Sienawsky / des Croons Vendrigh / tot Marschalck van de Ridderschap verkooren. Den 5 / 6 / 7 en 8. viel niets voor / als dat men zeyde / dat men eenige voorname Landt-boden op den Ryckxdagh haer stem had soecken te benemen.

Haer Ho. Mo. Gesant den Heer Klenck den 28. der voorledene maent by de Moscovisen Czar ter gehoor geweest sijnde, had aen deselve de volgende geschencken vereert, namentlijck : 9 graeuwe Paerden, 24 Botteljes met Frontenjac, 20 packen fijn Laken van allerhande kleuren, 7 Casies met Carnaet Tafovertogen, waer in allerhande Oostindise speceryen waren, 24 Tafelborden, 6 Schotelen, 1 dito tot Sout, 4 Kannetjes waer in Oly, Edick, Peper, en Sout opgeset was, 6 kleyne Bekers, 2 middelmatige Lampetten, 1 glase Kroon, neffens een Caros van Sijdewerck en Hout, met bloemen beschildert, en van 6 swarte Paerden getrocken.

De Coninginne van Sweden dees tijt te Romen een Comedie gevende, waer by veel Geestelijcken waren, zoo viel een banck, die met eenige Prelaten belet was, om, invoegen alle deselve van boven neer vielen, tot groot gelag van een yder ; eenige daer mede spottende, seyden, dat de Prelaten nu al eenige tijt met de neus in 't zant gelegen hadden, verstaende daer onder, datter voor eerst noch geen vordering voor haer te hopen was. Den Fransen Gesant speelden te Romen noch al de meester, want hy liet desser dagen een Casse, die hem van Florence gesonden wiert, uyt het Tol-huys halen, sonder dat hy na eenigh bescheyt van den Pachter wilde wachten, de welcke daer ook niet tegen dorst seggen, uyt vrees van sijn fierheyt op den hals te halen. Ged. Gesandt gaf toen oock een Brief van sijn Koningh aen den Paus over, in-houdende, dat hy Monsr. Varese gaerne als buyten-gewoonen Nuntius aen-nam, doch dat sijn Maj. versocht, dat 'er een ander tot een gewoonen genoemt mocht werden, en insonderheyt, dat Monsr. Guinigi niet als Gevolmachtighde na de Vrede-handel mocht gesonden werden, als zijnde die t'eenemael een Creatuur van Altieri ; dewijl sijn Maj. niet soude toe-laten, dat sijn Gesanten in eenigerley manieren met hem handelden, schoon de Bontgenooten met sijn Persoon te vreden waren.

De Fransse Vloot, gelijck laetst gesegt is, na Messina naderende, geraeckte in 't begin der voorledene maent in 't gesicht van de onse, omtrent het Eylandt Lipari, waer door, vermits den Heer de Ruyter op haer paste, een hevigh gevecht ontstont ; 't welk hoedanigh 't selve is afgeloopen, men best sal sien uyt den Brief, die den Heer de Ruyter daer over aen haer Ho: Mo: schreef, bestaende in de volgende woorden :

HOog Mog: Heeren. Mijn Heeren. 't Zedert mijnen onderdanigsten laetsten aen U Hoog Mo: van den 10. December laetstleden, uyt de Bay van Caillery, zijn wy den 20. daer aen volgende 's morgens, met 't grootste gedeelte van U Ho: Mog: Vloote geluckigh in de Baey van Melazzo aengekomen, ende door mijn Secretaris onse aenkomste aen de Heer Marquis de Villa Franca, Vice-Roy van 't Koninckrijck van Sicilien, nevens aenbiedinge van onsen dienst, bekendt gemaeckt. Sijne Excellentie heeft my d'eer gedaen, van noch des na-middags aen boort van mijn onderhebbende Lants Schip de visite te komen geven, ende onder des te verwellekomen, gelijck ick des anderen daegs my de eere gegeven hebbe, van sijn Excell. de contra-visite te geven, in welcke beyde onderlinge visites niets van importantie is verhandelt. Ick hebbe gem. sijn Excellentie seer beleeft ontfangen, ende in 't weg

gaen

gaen gegeven die eere, die ick een Perſonagie van ſoo hoogen digniteyt ſchuldig was, waer jegens gem. ſijn Excellentie my ten reſpecte van U Ho:Mo: inſgelijckx met de gerequireerde civiliteyt onder 't loſſen van 't Geſchut van de Stadt en 't Kaſteel heeft ontfangen, ende met groote courtoſie weder als voren gevalediceert.

Ende op dat wy onſen tijdt hier niet vruchteloos mochten doorbrengen, heb ick goet gevonden de Capiteynen Nicolaes Verſchoor, voor deſe expeditie proviſioneel geſtelde Schout by Nacht, Jacob Thedingh Berckhout, ende Grave van Stirum, geaſſiſteert weſende van den voorſz. mijnen Secretaris, te committeren na wel-gem. Heere Marquis de Villa Franca, om met ſijn Excell. te overwegen, en te overleggen, wat nu met U Ho: Mog: Vloote ten ſpoedighſten tegens den gemeenen Vyandt behoort en moet ge-entrepreneert werden, ende daer nevens ſterck gedaen urgeren ende aenhouden, om ons ſoo veel Spaenſſe Koninckl. Schepen van Oorlogh ende Galeyen toe te voegen, als mogelijck weſen ſal, om te redoutabelder te zijn, indien ons een conſiderable Vyandtlijcke macht ter Zee quam t'ontmoeten; Waer op met de krachtigſte beweegh-redenen, ende dat ſulckx met de hoogſte importantie, ende oock nootſakelijck was, ſijne Excellentie eyndelijck den 31. des voorledene maents geperſuadeert is geweeſt te concluderen, dat wy met U Ho: Mog: Vloot 't Phare van Meſſina ſouden paſſeeren, om de Vyanden af ende aen kruyſſende, tuſſchen de Kaep de la Molina, ende de Kaep Del Arme, alle toevoer na Meſſina voorſz. gedeſtineert, af te ſnijden, inmiddels ſoude ſijn Excellentie ordre ſtellen, dat de Spaenſſe Koninckl. Schepen van Oorloge in Palerme, onder de Heere Prince de Monteſarchio, leggende, ten ſpoedigſten gereet gemaeckt ſoude werden: Voegende ondertuſſchen onder U Ho:Mo:Vlagge 't Spaenſe Koninckl. Schip van Oorloge, genaemt Noſtra Signora del Roſario, op-hebbende 50 ſtucken Geſchut, ende 300 man, gevoert werdende by den Cap. Mart. de Laye, met 9 Galeyen, onder Don Beltran de Gavarra, Lut. en Gouverneur Generael over de Napelſe Galeyen, ſonder meer.

Des nachts tuſſchen den 31. December laetſtleden, ende den 1. deſer is de Heere Vice-Admirael de Haen, met de byhebbende 9 Schepen, die den 8. November, mede laetſtleden, door ſtorm van ons geraeckt was, geluckigh in de Baey van Melazzo by ons gekomen, ende zijn voorts des avonts van den voorſz. eerſten deſer geſamentlijck onder zeyl gekomen, ende hebben langs de Wal cours geſtelt naer 't Naeuw van Meſſina, met intentie om 't ſelve Naeuw te paſſeeren, ende volgens voorſz. gegeven Rendevous tuſſchen de Caep de la Molina en de Caep del Arme, maer het wiert in de na-nacht ſeer ſtille, ende 's morgens kregen wy een contrarie Wint.

Den 2. dito 's morgens ſeer vroeg hebben de Spanjaerts in ons geſicht een Plaetsken geattacqueert, genaemt Ibiſo, het welck met Franſe ende Rebellen was beſet, en na een gevecht van omtrent 3 uren langh, is het met het verlies van 10 mannen en eenige gequetſten; ende aen de zijde van de Vyanden omtrent 60 op de plaets doot, behalven de Gequetſten, en wel 70 gevangenen, waer onder een Coll. weſende een Milanees van geboorte, aen de Spaenſe overgegaen; Ondertuſſchen heeft my den Heer Marquis de Villa Franca, Viceroy van het Eylandt Sicilien voorſz. met Felouquen verſcheyde adviſen voor het Phare toegeſonden (daer wy tot den 5. dito bleven kruyſſen) berichtende, dat een conſiderable Vloot Vyantlijcke Schepen om de Stadt Meſſina te ſecoureren, uyt de Haven van Toulon t'zeyl gegaen, en eerſt by die van Livorno, en daer na van de Voor-Eylanden van het voorſz. Koninckrijck van Sicilien, en jonghſtelijck van 't Eylandt Lipari, volgens adviſen geſien waren; waer op (ſiende dat wy met den doenmaels noch contrarie wayende Windt, 't voorſz. Nauw niet en koſten paſſeren) ick geresolveert hebbe, den 6. dito 's morgens te wenden, en weſtwaert heen te ſtevenen, om de Vyanden op te ſoecken, wy avanceerden dien dagh wel dicht onder 't voorſz. Eylandt Lipari, maer koſten als noch van onſe ſtengen geene Vyanden ontdecken, alſchoon dat my van alle kanten door Felouquen en Barcquen tijdingen aengebracht wierden, dat hun de Vyandtlijcke Vlooten van de hoogten des Lants noch in het geſichte was. Ik hebbe getracht my t'informeren hoe de Vyanden van ons lagen, ende werwaerts heen de ſelve met 't hooft ſtevende, om t'eerder daer by te weſen, het eerſte wiſten zy my eenparighlijck wel te ſeggen, maer in 't tweede varieerde d' een van de ander ſeer veel, ſoo dat ick genootſaeckt was een van mijn Luts. met een Felouque, en eenige der ervarentſte Felouquiers, naer 't Eylandt Salinas te ſenden, om was 't mogelijck, van de Bergen, die van een ongemeene hoogte zijn, te ſien, wat cours de voorſz. vyandlijcke Vloot was houdende, ende naer bekomen antwoordt, hebben wy het dien gantſen nacht Noorden aen na haer toegeleyt; 's morgens met de lumieringe van den dagh, de Wint Z. Z. W. met een tamelijck luchjen, hebben wy de ſelve ſterck 30 Zeylen, daer onder een Polacker en Sautye, de reſte alle Ràa-zeyls, omtrent 3 mijlen waters van ons, in 't geſicht gekregen, ende om haer dien dag noch tot een engagement te obligeren, hebben wy en alle de Schepen van U Ho:Mo: Vloot, die 't konden doen, de Brant-ſtengen opgeſet, Brant-zeyls ende Ly-zeyls, met alles wat goet doen konde, bygemaeckt, om haer op te zeylen, gelijck wy haer oock eenigſints opgezeylt zijn, alſoo eenige van hun genootſaeckt waren met d'onder-zeylen op-gegijt, naer de trage ende onbezeylſte Schepen te wachten, doch knepen ondertuſſchen ſoo na aen de Wint als mogelijck was, om ſoo doende, eenige avantage op ons te bekomen; omtrent 3 uren in den naermiddagh heb ick zeyn gedaen, ten eynde een yder van de Hooft-Officieren, Capiteynen ende Commandeurs, volgens de generale en particuliere inſtructie, op

ſijn

sijn geordonneerde Rangh, en by sijn bescheyden Man soude komen, gelijck sulckx oock is geschiet doch den avont begon ondertusschen te naken, soo dat ick resolveerde de attacque voor dien dagh te staken, en de voorsz. Hooft-Officieren, Capitainen ende Commandeurs, aen het boort van mijn onderhebbende Lants Schip te convoceren, om een yder aen te seggen, dat sy hun van alles wel klaer en gereet souden maken en houden, om jegens den volgenden dagh 's morgens, wesende den 8. deser, de Vyanden te attacqueren, en daer nevens ten hoogsten gerecommandeert, dat sy ter liefde van 't Vaderlant, en om te eerder te komen tot een eerlijcke ende vaste Vrede, hun eer ende eedt wilden betrachten, gelijck zy alle eenpariglijck aen my by hant-tastingh hebben belooft te sullen doen.

Ick hebbe een (soo genoemde) halve Galey ter Halver baen, tusschen ons ende de Vyanden gesonden, om de selve by nacht te observeren, ende den Capiteyn gelast, dat hy soo langh als zy met ons een cours bleven houden, tot zeyn alle glas een schoot soude schieten, ende ingevalle het den Vyant quame te wenden, dat hy als dan al schietende naer ons toe soude retireren: dan in de na-nacht begon sich de Wint stijf, ende soodanigh uyt den W. Z. W. te verheffen, dat hy niet alleenlijck genootsaeckt was sijn Post te verlaten, maer benevens hem oock de andere voorsz. 9 Spaense Galeyen de See te ruymen, en de Wal te kiesen, gelijck zy dan van ons om haer te bergen, na 't Eylant Lipari zijn gelenst: In 't laetste van den dagh-wacht heeft den Vyant zeyn gedaen om te wenden, soo dat ick insgelijckx zeyn dede, om mede te wenden; met het aenbreken van den dagh kregen wy den Vyant weder in 't gesicht, en leyde met ons heen, maer de Wint was wel 6 streken, en soodanigh voor ons gescharpt, dat den Vyant de loef heeft bekomen.

Omtrent de klocke negen uren zijn zy in goede ordre, en wel gerengeert, als Soldaten, op ons afgekomen, gelijck wy haer moedigh, ende mede wel gerengeert, bleven afwachten, soo dat een uur daer na de voorste Schepen van wedersijts Vlooten op den anderen begosten te canoneren, en na dat omtrent 3 uren langh bereyts soo furieus schut-gevaert was gehouden, als ick mijn leven geen scherper by-gewoont hebbe, soo is een Vyandts Brant-schip onder 't faveur van den roock ende de kracht van 't Geschut van hunne Vice-admirael, op ons afgekomen, die wy sijn Stengh af, ende buyten eenige macht om te zeylen, schooten, soo dat den Commandeur gedwongen is geworden, sijn eygen Brander te ruineren, uyt vreese, dat die in onse handen vervallen soude; geen half uur daer naer is een tweede Vyantlijcke Brander Masteloos geschooten en verbrant; het gevecht met de Heer Schout by Nacht Verschoor, die d'avantgarde hadde, ende ons duerde tot 's na-middaghs tusschen 4 ende 5 uren toe, ende met den Heer Vice-Admirael de Haen, die d'Arriergarde hadde, en bygevolge laetst aen 't gevecht quam, tot den donckeren avont toe, die haer oock heeft gescheyden; met Sons ondergangh is in ons gesicht een considerabel Vyants Oorlogh-Schip gesoncken, andere willen, datter noch een tweede gesoncken soude zijn, maer is by my noch van ons onderhebbende Lants Schip niet gesien, ende na de Bataillie zijn de voorsz. 9 Spaense Galeyen wederom by ons gekomen, en bleven 't den gantsen nacht by ons houden.

De Hooft-Officieren ende Capiteynen van haer Ho: Mo: Vloot hebben dapper, en sonder eenigsints te relacheren gevochten, gelijck de Vyanden doorgaens van haer kant insgelijckx hebben gedaen: In de Bataille wiert het doot stille; wy ende de gantse U Ho: Mog: Vloot hebben groote schade aen allerhande Ront-hout, staende ende loopende Wandt en Zeylagie; wy hebben den voorleden nacht besigh geweest met wangen, andere Stengen en Raas op te setten, ende by te maken, ende lecken te stoppen, mitsgaders nieuwe Zeylen aen te slaen, het loopende ende staende Want te splitsen en te knoopen, soo dat wy ende alle de Schepen meest in staet zijn, om de Vyanden 't hooft te konnen bieden, die (so veel als wy van de Stengen konnen sien) in ly van ons leggen, maer 't is seer kalm weder, soo dat wy van daegh by den anderen niet konnen komen.

Den Capiteyn Gillis Schey, voerende 's Lants Schip Essen, is den voorleden nacht aen ons boort gekomen, ende rapporteerde, dat hy een of meer schooten onder water bekomen heeft, ende dat hy het Leck, daer van hy veel waters ingekregen had, ende al sijn Kruyt nat geworden is, niet konde vinden, versochte derhalven dat wy een Timmerman aen sijn boort wilde senden, om 't selve te helpen soeken, gelijck wy de Capiteynen Berckhout ende van Abkoude, mitsgaders onsen Meester Timmerman, om inspectie te nemen, derwaerts hebben gesonden, de welcke het Leck wel gehoort, maer niet gevonden hebben, soo dat ick Don Beltran de Gavarra, Lut. Gener. van de voorsz. Galeyen, versocht hebbe, dat sijn Excell. 2 uyt sijne byhebbende Galeyen wilde detacheren, ende ordonneren om 't voorsz. Schip Essen, 't zy na Palermo, of na een andere Haven, daer de Wint best en favorabelst toe dienen soude, te boegchaerderen, 't welck gem. Heer Beltran de Gavarra aenstonts accordeerde, ende hebbe daer benevens een Acte van permissie aen hem Capiteyn Schey ter handen doen stellen, om het voorsz. Schip in de eerste en bequaemste Haven te doen slepen, ende soo haest sulckx eenighsints mogelijck, wederom doen calfaten ende repareren: Ick hebbe tot betere executie van dese ordre, de Commandeurs Wybrant Barentsz. voerende een Snaeuw, ende Jacob Stadtlander, voerende de behoefte Fluyt, de swarte Tas, belast, dat sy hun sullen begeven by en omtrent den voornoemden Capiteyn Schey, ende in Compagnie blijven behouden, om uyt de voorsz. Fluyt te konnen lichten soodanige behoeften, als hy Capiteyn sal komen te requireren.

Ick

Ick hebbe van deſe morgen de Hooft-Officieren, Capiteynen, ende Commandeurs aen mijn boordt geconvoceert, om van de ſelve te vernemen, wat ſchade zy geleden, of wat zy meeſt gebreck hebben.

De Heer Schout by Nacht Verſchoor is in de giſterige Batailie op 't bedde van Eeren, in den Heere ontſlapen.

Den Heer Prince de Monteſarchio, met 9 Zeylen, konnen wy bequamelijck van ons Schip ſien, ſoo dat wy (Godt de voorſte) van dage noch met ſijn Excellentie konnen conjungeren.

Waer mede Ho: Mo: Heeren, &c. In 's Lants Schip de Eendracht, zeylende beweſten 't Eylandt Alicur, den 9. Januarij, 1676. Was getekent,

Michiel Adr. Ruyter.

In tegendeel gaven de Franſe het volgende verhael van dit gevecht uyt:

HEt Eſquadre Oorlog-ſchepen van ſijn Maj. zeylende den 6. Januarij na 't Eylant van Salinas, ſo kreegh den Heer du Queſne, Lut. Gen. van ſijn Scheeps-macht, die over 't ſelve geboodt, door een Engels Schip bericht, dat den Lut. Adm. de Ruyter met de Holl. Vloot onder Melazzo geanckert lagh, ſterck 24 Schepen van Oorlogh, 9 Spaenſſe Galeyen, en verſcheyde andere Schepen. Hy beſloot hem dieshalven aen te taſten, ſchoon dat hy niet meer als 20 Oorlogh-ſchepen, en 6 Branders hadde, dewijl de begeerte, om een Perſoon, welckers achtingh ſoo groot was, te beſtrijden, onaengeſien de ongelijkheyt der machten, hem daer toe aenporde. Hy verſpreyde dan ſijn Eſquadre in 3 verdeelingen, en gaf 't gebiet van de Voortocht aen den Heer Gabaret, Hooft van 't Eſquadre, hebbende by hem de Heeren van Beaulieu, van Gravier, van Fourbin, van Villeneuve-ferrieres en Septémes, op de Schepen de Sans pareil, le Grand, le Magnificque, l'Apollon, l'Aquilon, en le Vaillant. Hy liet het gebiet van de achtertocht aen den Heer Preuilly-d'Humieres, oock Hooft van 't Eſquadre, met de Heeren van Chaſteau-neuf, van la Ferette, van Chabert, van Rolingue, en Villette, op de Schepen de St. Michiel, le Parfait, le Prudant, le Fier, le Mignon, en l'Aſſeuré. Hy behielt voor hem 't gebiet van de middeltocht, met de Ridders van Valbelle, en van Tourville, Hoofden van 't Eſquadre, en de Heeren van Cour, van la Barre, van Bethune, van Langeron, en den Ridder van l'Heri, op de Schepen de St. Eſprit, le Pompeux, le Sçeptre, l'Eclatant, l'Aimable, la Séreyne, le Sage, en le Téméraire. Den 7. met het flikkeren van den dagh, verſcheenen de Vyanden in een linie, boven windt van ons Eſquadre. Zy betuygden van voornemen te weſen, om ons te naderen, maer zy vernoegden ſich met de Wint te houden, en te laveeren, om haer voordeel te bewaren. Den Heer du Queſne, welckers beleydt niet genoegh geroemt kan worden, bemerckende dat 'er ſich 's morgens een Wint van de lantzijde verhief, laveerde oock, en bevont noch dien ſelven uchtent, dat hy de Windt gewonnen had. Deſe verſcheyde bewegingen verwiſſelden de orde van 't Frans Eſquadre; want den Marquis van Preuilly-d'Humieres bevondt ſich toen in de voortocht, en den Heer Gabaret in de achtertocht. 't Gevecht begon 's morgens ten 9 uren door onſe voortocht en middelordeningh, dewijl de achtertocht noch niet gevordert was. Den Heer van Preuilly-d'Humieres deed de voortocht der Hollanders deynſen, gelijck den Heer du Queſne haer middel-ordeningh; den Lt. Adm. de Ruyter, welckers Schip ſeer veel geleden had, was genootſaeckt ſich door 2 Schepen, dien hy door ſijn Bootſgeſellen genomen had, te bedecken en af te houden, bewarende evenwel noch ſijn ordeningh, en niet in de gront geſchooten werdende. En aengeſien ſijn achtertocht noch door de onſe niet was geperſt, hielt die ſich meerder in de windt als de 2 andere verdeelingen der Vyanden, tot dat den Heer Gabaret haer oock verplichte, om af te houden. Onderwijl perſten de Heeren du Queſne en de Preuilly-d'Humieres de Hollanders in dier voegen, dat zy 't niet langer en konden uyt-houden, ſchoon dat zy met een groote dapperheyt ſtreden, en dat den Lut. Adm. de Ruyter blijcken van ſijn bequaemheyt en gewoonlijcke kloeckmoedigheyt gaf, wanneer, door een onverhoopt geluck voor de Vyanden, ſich een ſtil weer verhief, 't geen d'onſe van 't voordeel, dat zy hadden, verhinderde winſt te doen: Men bleef dan tot in de middernacht met het Geſchut ſchieten, en de onſe verwachteden een Wint, die haer middel mocht geven, om eenige beſchadigde ende onthavende Hollantſe Schepen aen te klampen; maer de Spaenſe Galeyen ſleepten haer na de Kuſten. De ſtilte 's nachts tuſſchen den 8. en 9. op-houdende, zeylde den Heer du Queſne na Stromboli, waer den Heer van Almeras, die met ſijn Eſquadre van 10 Schepen uyt de Haven van Meſſina geloopen was, ſig by hem vervoegde. Den Prins van Monteſarchio voegde ſich oock met de Spaenſe Schepen by den Lt. Admir. de Ruyter; en hoewel zy de Windt op de onſe hadden, weken zy echter den 10 na Melazzo. Daer op quam het Frans Eſquadre in de Haven van Meſſina, met alle de Oorlogs-voorraet en lijftocht, 't geen het ſelve van Provence had mede genomen.

Zy roemen hier in byſonder van 't voordeel, 't geenſe op de onſe ſouden hebben gekregen; maer dewijl de Franſe in 't gemeen roemſuchtig ſijn, is 't niet vremt, dat men hier met reden aen twijffelt; want het is zeker, dat zy 2 kapitale Oorlogſchepen, yder van

75 Stucken en 500 man, benevens 2 Branders, in dit gevecht verlooren hebben: eenige hebben wel willen voorgeven, dat deselve de Concordantie en de Louis genaemt geweest zouden sijn, maer dewijl de namen van dese 2 Schepen in de lijst van de Schepen, die in 't Franse verhael staen, niet gevonden worden, kan men 't zelve niet waerlijck versekeren; maer het is aenmerckelijck, dat de Franse in dit verhael maer 20 van haer Oorlogschepen stellen, die tegens de onse gevochten zouden hebben, daer het van een yder, die voor de Slag in haer Vloot geweest heeft, eenparig bevestigt wort, dat sy 22 Oorlogschepen, 6 Branders, en 2 Vaertuygen, sterck sijn geweest; en dus zou het wel konnen zijn, dat, aengesien zy dese 2 Oorlogschepen in de Slag verlooren hebben, zy die niet hebben willen bekent maken, om aen haer Landaerd de kennis van dit verlies te benemen, wanneer dese Vloot weder in Vranckrijk mocht komen. Boven dien hadden zy 500 dooden en 1000 gequetsten. In tegendeel sneuvelden aen onse sijde het Schip Essen, gevoert by Cap. Schey, 't welck, wanneer het door de Galeyen na Melazzo gesleept wiert, onderwegen barste en zonck, doch al 't Volck, 't Geschut, en het geen waerdigh was behouden te worden, wiert gebergt. Daer nevens hadden de onse 80 dooden, 30 arm en beenlose, en 130 andere gewonden. Gedurende de strijt was de Franse Viceadm. d'Almeras met 10 Oorlogschepen uyt Messina gezeylt, om sich by de zijne te voegen, 't geen hem dan oock wel geluckte. In tegendeel quam den Prins van Montesarchio den 9. met 10 Spaense Oorlogschepen en een Brander by den Heer de Ruyter, waer op men besloot 's anderendaeghs de Vyanden, die men noch van de Stengen konde sien, weder aen te tasten: het weer vertoonde sich dien dag daer toe bysonder voordeeligh, en vermits de onse de loef hadden, zetten zy het regelrecht op de Franse Vloot aen; maer die in plaets van stant te houden, hielt het al loopende voor de wint af; doch dit niet tegenstaende, zeylden de onse haer 's middags op, soo dat het voor haer onmogelijck scheen, om den dans te ontspringen: maer onverhoets ontstont daer zulcken ruwen wint en hollen zee, dat men geen slag konde leveren; invoegen de onse daer mosten blijven leggen, in meeningh om haer 's anderendaeghs te begroeten; maer de Franse in de eerste Slag al genoegh getroffen, gingen onder 't voordeel van de nacht deur, en geraeckten dus, zonder dat het belet konde worden, in Messina; de onse des anderendaegs den 11. geen Franse Schepen vernemende, bleven noch tot den 20. voor 't naeu kruissen, om te sien of men de Franse noch zoude konnen onderscheppen; doch den selven dag kreeg men noch door een Feloucq bescheyt, dat de Franse den 19. binnen Messina gekomen waren; waer op den Heer de Ruyter besloot, vermits den tijt van 6 maenden, die hy in Spaense dienst most blijven, voorby waren, weder na het Vaderlant te zeylen; gelijck hy dan zulcks aen den Onderkoning van Sicilien deed bekent maken, en den 22. van Melazzo, daer hy sich een dagh a 2 opgehouden had, weder nae Sardaigne zeylde. Den Heer de Ruyter sont, toen hy op 20 a 25 mijlen van Livorno gekomen was, den Cap. de Jongh, op 't Schip de Provintie van Utrecht, als Commandeur, met noch 4 andere Schepen, waer van de Caps. waren, Jacob Broeder, den Graef van Stirum, Jan Noyrot, ende Megangh derwaerts, om te sien, of den Heer Engel de Ruyter met de Smirnase Vloot daer noch lagh, ten eynde de selve dan van daer mede te brengen by het overige van de Vloot; en om te vernemen, of daer een nader ordre van haer Ho: Mo: mocht gekomen zijn, waer by ged. Heer de Ruyter in den Spaenssen dienst gelast wiert te blijven. Ged. Cap. de Jongh den 3. deser daer komende, vont den Heer Engel de Ruyter reeds vertrocken, maer bequam hier echter

van

van den Consul van haer Ho: Mo: een ordre, waer by den Heer de Ruyter gelast wiert noch 6 maenden in Spaensen dienst te volharden. Hy dit bekomen hebbende, vertoefde daer niet langh, maer zeylde weder na de Vloot, om den Heer de Ruyter dit aen te dienen. Op 't vertreck van den Heer de Ruyter van Sicilien, bestont de Spaense magt daer noch in 10 Oorlogschepen, 9 Galeyen, 2000 Jtalianen, 3000 Duytsen, en 2500 Spangiaerts. De Spaense hadden oock, gelijck den Heer de Ruyter in sijn Brief aen haer Ho. Mo. schrijft, het Plaetsjen Ibiso verovert, en eenige Dorpen aldaer verbrant. Sy hadden oock de Posten van Scaletta en St. Placido met meer Volck beset, om die van Messina te naeuwer te besluyten. Te Napels kreegh men toen een zeer vermaert Bandijt gevangen, sijnde den Broeder van den Abt Felice. Den Berg Vesuvius begon dees tijt eenig vuur en asse uyt te werpen.

DeConing van Spanje verkoos doe de Marquis de los Bolbasos, Gesant by de Keyser, tot sijn Gevolmachtigde op de Vredehandel tot Nimwegen. In welckers plaets Don Joseph Ponce de Leon weder verkoosen wiert. Men sprack nu te Madrid, dat de Coning alle de pensioenen voor een Jaer zoude doen ophouden, om 't zelve gelt tot voortsettinge des Oorloghs te gebruycken: gelijck oock, dat alle Ridders van St. Jacob en van Calatrava in Catalonien souden moeten gaen dienen, of die commanderyen hadden, daer 3 man op haer kosten zenden: en van gelijcken, dat alle de groten van Spangien een Vaendel Krijghslieden op haer kosten zouden moeten lichten. Immers men worf nu noch op nieu 9000 man met tamelijcken toeloop in Spangien, om die in Catalonien te senden. In welk gewest de Michelets dees tijt een Burgt, genaemt St. Laurens de Sardans, uytplonderden.

De Fransse versterckten nu noch dapper het Casteel du Ha te Bordeaux, om de Burgerye daer mede altijt in toom te konnen houden; doch de meeste Gereformeerde vertrocken van daer na Engelant. De reys van den Koningh na Duytslant, die men meende, dat in dese maent voort gegaen soude hebben, geraeckte weder heel in duygen. In tegendeel sont den Koningh aen alle Bevelhebbers en Capiteyns van de Ruyterye ordre, dat zy de beste Ruyter, die zy mochten hebben, na Parijs souden senden, om daer onder des selfs lijfwachten gestelt te werden. De Franssen deden oock 8000 man in Switserlant werven. Men wilde toen te Parijs, dat Monsr. de Louvois weder by den Prins van Condé had geweest, om hem te bewegen, dat hy 't gebiet van 't Leger in Duytslant soude aen-nemen; gelijck hy dan oock beloofd soude hebben. Men noemde daer mede de Opperhoofden en Bevelhebbers van alle de Legers, die den Koningh in 't Velt soude brengen, maer de selve wierden naderhant weder verandert. Sijn Maj. maeckte toen den Grave de Lorge tot Marschalck van Vranckrijck, en beloofde hem soo te begunstigen, dat sijn Vyanden daer over nijdigh souden zijn. Den Marschalck van Crequi wiert nu oock van den Koningh met het Plaetsvoogdy-schap van Parijs voorsien, mits dat hy 200000 Ponden aen Monsr. de Vivonne soude betalen. De Gevolmachtigden van Vranckrijck te Charleville niet wel gelogeert zijnde, quamen van daer te Sedan. Den Koningh Monsr. de Bethune tot sijn Afgesant na Poolen verkosen hebbende, deed toen aen sijn Majest. van Engelant, vermits den Keyser hem de doortocht door sijn Landen geweygert had, een Schip versoecken, om hem dus derwaerts te voeren; doch dewijl het om de storm-winden niet raetsaem was, wiert 't selve tot

in Maert uyt-gestelt. Niet tegenstaende men in Vranckrijck de Koophandel weder toe-gelaten had, wilde men daer de selve met de Hollanders afbreken, invoegen men 40 st. op 't Vat van 't Koorn stelden, en de selve daer door nootsaeckten, om sonder Waren te vertrecken.

Sijn Majest. van Engelant verkoor toen, in plaets van den overleden Coll. Grey tot Lt. Coll. van sijn Regiment Lijf-wachten te Voet den Heer Houward van Estrick, en tot Major Sr. Samuel Klercke; zijnde den voorgaenden Major Thomas Daniel met een Pensioen van 400 Ponden jaerlijckx daer voor begiftigt. Een seker Engels Cap. van een Kets, die voor een Kaper van Oostende gestreken had, wiert toen daer over veroordeelt, om door de Wapenen te passeeren, doch den Koningh pardonneerde hem. Sijn Maj. beval nu aen de Rechters van Londen, dat zy de Wetten tegens de Rooms-Catholicquen en andere Nonconformisten, sonder eenige oogluyckinge, gelijck wel voor desen was geschiet, souden in 't werck stellen. Men kreegh dees tijdt te Londen uyt de Virginien bericht, datter den 19. December laetleden tusschen de Indianen, die 3000 man sterck waren, en de Engelse van Boston, 1400 man uytmakende, een scherp gevecht was voor-gevallen, waer in de Engelsse 5 Capiteyns en 107 Soldaten, sonder de gequetsten, hadden verlooren: en de Indianen 500 man, die oock genootsaeckt geweest waren te wijcken. De Mooren, hebbende eenige hinderlagen voor de Engelse Vestingh Tanger in Afrika geleyt, verrasten daer door eenige Engelsse, die 's uchtens uyt de stercke gegaen waren, maer willende toen noch de Engelse Forten aentasten, wierden zy soo braef bejegent, dat zy met een groot getal dooden en gequetsten af mosten wijcken.

MAERT 1676.

WEgens den Bisschop van Munster quam dees tijt Dr. Ham in den Hage, met de ratificatie van sijn Meester, over het laetst gesllooten Tractaet tusschen den selven, de Kroon Spangien, en desen Staet, om die tegens den anderen uyt te wisselen. De Cur-Keulsen Resident hebbende aen haer Ho: Mo: de slegte toestant van Luyckerlant vertoont, versocht met een, dat den Heer Dijckvelt op het spoedigste na Marchiennes au pont gesonden mocht worden, om daer over de geenerleyheyt van 't zelve Lant te handelen. De H. Staten van Hollant nomineerden toen tot de Raetsheers plaets in 't Hof Provinciael, in plaets van den overleden Heer Nierop, de Heeren Guldewagen, Valensis en van der Does. Vermits verscheyde Inwoonders van 't vereenighde Nederlant, sich na de Frontiersteden, onder de Generaliteyt, metter woon begaven, om wat minder schattingen op te brengen, als zy anders mosten betalen, zoo besllooten haer Ho: Mo: dees tijt, dat men daer mede den 200. penning zoude lichten, uytgenomen in die Plaetsen van Brabant en Vlaenderen, die contributie aen den Vyant mosten betalen. Eenige Oorloghschepen onder 't gebiet van Commandeur Binckes, tot Amsterdam uytgerust sijnde, om in America eenige Plaetsen van de Fransen te vermeesteren, liepen dees maendt uyt Tessel in Zee. Den Staet verkoos toen op nieu 32 Persoonen, om het Krijghsvolck te betalen; en dewijl de Capts. in de

aen-

aenstaende Velttocht weder de Wagens zouden leveren, wierden haer deselve nu by anticipatie betaelt. In plaets van den Heer Huygens wiert dees tijt de Soon van den Heer van Asperen, by provisionele bedieningh, het Drossaerts ampt van Gornichem gegeven. Den Prince van Vaudemont hebbende met sijn Gemalinne eenige dagen in Hollant geweest, wiert in 't begin deser maent van sijn Hooght. te Rijswijck deftigh onthaelt, en vertrock daer op aenstonts weder na Brabant. Men sprack toen, dat tusschen den Keurvorst van Brandenburg en desen Staet een onderhandeling was geweest, om Schenckenschans aen desen Staet over te laten; immers sijn Hooght. trok den 10. deser, gevolgt van den Raetpensionaris Fagel, derwaerts. Hy had den Quartiermeester Generael Yvois korts te voren derwaerts gesonden, om te sien of men den Rijn besijden het Fort niet breder zoude konnen maken, op dat deselve weder vaerbaer wiert; 't welck men zeyde dat zou konnen geschieden, als men 't Fort wat meer binnenwaerts trock, en wanneer men de plaets, daer 't Fort nu lag, met soodanige wercken beleyde, die tot dese zaek bequaem waren. Sijn Hooght. besagh den 13. deser selfs in persoon het Fort, verselt van de Keurprincen van Brandenburg, Prins Maurits, de Barons van Swerin en Spaen, de Heeren Blaspijl en Romswinckel, en den Raetpensionaris Fagel. De Keurprincen onthaelden sijn Hooght. 's middags deftig op 't Huys te Bijlant; waer na deselve weder na Cleef trocken, en sijn Hooght. na Hollant, hebbende hoogged. sijne Hooght aen Prins Lodowijck een Regiment in Hollantse dienst gegeven. Onderwijl bleef de Vredehandeling te Nimwegen noch opgeschort, en geviel daer niets voor, als dat de dienaers van verscheyde Gesanten zomtijts eenige Huysen huerden. De Zee equipagie voor de Kroon Denemarcken, wiert in Hollant yvrigh voortgeset, en verkoos de Admiraliteyt tot Amsterdam de Heeren Decker, Elzevier, van Sijl, van den Heuvel, en Hartwich, tot Capiteyns van haer Oorlogschepen. Men worf oock boven dien noch 3000 Bootsgesellen voor de ged. Kroon, om met dese Oorloghschepen na Denemarcken over gebracht te worden. Men vervaerdigde insgelijks in Hollant alles tot de aenstaende Velttocht, 't Geschut, Legerwagens, en alle andere behoeftigheden wierden gereet gemaeckt, en 22 Regimenten voor af na Brabant gesonden. De rendevous voor 't Voetvolck was te Roosendael, en die voor de Ruyterye in de Langestraet, en wilde men, dat als de Troepen by malkander zouden zijn, 't Leger uyt 47 Regimenten Voetknechten, en 36 Regimenten Ruyters zoude bestaen. Sijn Hoogheyt zeyde men, dat oock een nieuwe lichtinge van 1600 Engelsen aen den Raet van Staten had voorgeslagen.

't Gebeurde den 25. deser, dat als 5 Duynkerckse Kapers en 2 lange Barcquen voor Oostende gekomen waren, om daer op het Oostendisch Convoy van Londen te passen, zy een Biscaeys Scheepje, geladen met 100 Balen Wolle, 50 Kassen Madarese Succaden, en 400 Quintalen Yser aen strant joegen, en vervolgens afhaelden: Soo als zy dese Prijs opgesonden hadden, verschijnt dit Convoy, bestaende in 3 Oorlogschepen, te weten, van Oostende de Justitie, Capiteyn Passchier de Moor, gemonteert met 24 stucken, de St. Francisco, Cap. Mattheus de Moor, gemonteert met 14 stucken; en van Zeelant Cranenborgh, Cap. Loncq, ophebbende 18 stucken: De Koopvaerdy-schepen waren 7 Vlaemse Binnelants-vaerders, en 2 Zeeuse Lonne-bootjens; omtrent 10 uren ontmoeteden zy malkander, en geraeckten aenstonts in 't gevecht; de Duynkerkers klampten Cap. Passchier de Moor aen, en wierpen 30 man over, doch die wier-

den soo bejegent, dat zy wel haest mosten afwijcken; ondertusschen wiert den anderen Oostendenaer, en Cap. Louck dapper bevochten, doch vermits den Zeeusen Cap. doot en sijn Achter-Schip t'eenemael om veer geschooten wiert, hebbende oock 8 dooden en 14 gequetsten, vermeesterden de Duynkerckers 't selve; doch de 2 Oostendische Convoyers, hebbende 3 dooden en 8 gequetsten, ontquamen 't met de vlucht in Oostende; de 2 Lonne-bootjens bergden sich oock, maer de 7 Vlaemsse Binnelantsvaerders, wel 600000 guldens waerdigh, wierden alle genomen; men wil, dat de Duynkerckers in dit gevecht 200 dooden en gequetsten souden bekomen hebben; immers 2 van hare Fregatten, als dat van Caps. Jan Bant en Jan de Keyser mosten opgesonden werden. De Zeeuwen kregen korts daer aen weder haer revenge, want 4 Zeeuwse Kapers, die eenige tijt te Pleymuyen in Engelant gelegen hadden, met haer Prijsen naer huys komende, ontmoeten omtrent Oostende 2 Fransse Kapers met 2 Prijsen, die zy van de Hamburgers genomen hadden, die zy naer een kort gevecht nevens een van de Kapers namen, en te Vlissingen opbrachten.

Het Regiment Ruyters, 't geen den Baron de Quincy had gehad, wiert toen van den Hertogh van Villa-hermosa aen den Sergeant Major Massiette gegeven. En vermits men te Brussel des selfs Goederen wilde verbeurt maken, sont den Koningh van Vranckrijck een verklaringe derwaerts, waer in hy uytdruckte, dat al 't geene dat men daer aen den ged. Baron van Quincy soude doen, hy van gelijcken met de Heeren, die in de geconquesteerde Landen geboortigh waren, soude laten handelen. Evenwel liet den Hertogh van Villahermosa verkondigen, dat alle de Bevelhebbers en Soldaten, die met den Baron de Quincy wegh geloopen waren, wanneer zy in 3 weken weder quamen, vergiffenis souden bekomen, en sich in soodanige Regimenten en Compagnien souden mogen begeven, als zy souden willen. De Spaensse bevrijden nu van alle schattingen de leeftocht, die haer Ho: Mo: in haer Magasijn te Leuven lieten brengen. Sijn Excell. de Villahermosa deed toen oock veel Magasijnen te Brussel en andere Plaetsen oprechten, en gaf een strickt bevel aen die geen, die daer opsicht over hadden, dat de selve tegens de Velttocht vol mosten wesen. De Heer Fariaux tot Gouverneur van Trier gekooren, vertrock dees tijt van Brussel derwaerts, zijnde van sijn Keyserl. Maj. en den Coning van Spangien tot Sergeant Generael van de slagorde gemaeckt, op dat hy over de Volcken van de een en de ander soude konnen gebieden. Sijn Excell. van Villahermosa deed nu oock de fortificatien van Brussel verbeteren; en gaf bevel, dat men 150 Wagens met 3 Paerden tegens de Velttocht zoude vervaerdigen, om de lijftocht in 't Leger te brengen. Hy gaf oock last aen den Sergeant Major Ghijs, om een Regiment Walen te lichten. De Lantlieden omtrent Yperen en Dixmuyden, gelijck oock omtrent Camerijck en Bouchain, wierden toen door de Spaense by placcate bekent gemaeckt, dat zy haer Granen in de naest gelegen Steden souden brengen, en verkoopen, op pœne van 100 gl. De Staten van 't Hertogdom Brabant stonden toen aen den Hertog van Villahermosa een goede zomme gelts toe, tot verval van de Oorlogs-onkosten. 't Guarnisoen van Namen ontzette de Franse toen een partye Hoornbeesten, die zy na Charleroy meenden te brengen: en 't Guarnisoen van Luxemburg sloegh een Frans Convoy, 't geen van Mets na Verdun trock. In tegendeel quamen eenige Fransse uyt Maestricht na 't Stedeken Stralen in Gelderlant; 't welck zy, vermits daer maer 2 Comp. Ruyters in lagen, lichtelijck vermeesterden, uytplonderden, en toen de brant daer in staken.

Te

Te midden deser maent kregen de Franse op de Citadelle van Luyck van haer Coningh bevel, om des selfs fortificatien te flechten: zy begonnen haer wercken dan aenstonts door 200 mineurs te ondermijnen, sonden haer Ammonitie en Geschut na Maestricht, en openden haer Magasijnen, om het Graen te verkoopen: veele waren bysonder hier over verwondert, en voornamentlijck om dat Vranckrijck zoo een vaste Post verliet, doch eenige oordeelden dat men van die sijde dacht, dat men het zelve evenwel zoude moeten verlaten, wanneer over de geenerleyheyt van 't Lant van Luyck gehandelt wiert, en andere, dat Vranckrijk, dit in 't werk stelde, om zoo veel te meer Volck in 't Velt te konnen brengen, dewijl zy aen Maestricht en Limburg aen die kant vastigheyt genoeg hadden, om daer de meester te speelen: het zy dan hoe het zy, den Coning van Vrankrijk schreef hier over aen 't Domcapittel en de Raden van Luyk, dese Brief:

Lieve, bysondere. Het geene dat wy tot noch tot het beste van de Stadt en 't Lant van Luyck gedaen hebben, en op wat wijse wy begeerigh zijn, om vernoegen te geven op 't aenhouden en versoeck, 't geen ons in den naem van onsen welgeliefden Broeder den Keur ende Vorst van Keulen, uwen Bisschop, gelijck oock van uwen 't wegen, gedaen is, rakende de herstellingh der Geenerleyheyt van 't ged. Lant, sal de genegentheyt, die wy tot Uw en de Gemeente dragen, genoegsaem konnen versekeren, en te kennen geven, dat het aen ons niet gehouden heeft, dat ghy toenmaels geen volle en gewenste vernoegingh bekomen hebt, dewijl wy uw gedane aenhoudingen, wegens de ontledigingh der Plaetsen, door onse Wapenen verovert, geerne gehoor hebben willen geven, en dieshalven van onsen 't wegen een Commissaris genoemt, om sich by een onderhandelingh te Tongeren te laten vinden, met een genoegsame Volmacht, om wegens de ged. Generleyheyt te handelen, maer dewijl onse Vyanden weynigh lust gehad hebben, om die aen te nemen, en dat om geen andere oorsaeck, als dat zy het niet voor raetsaem hielden, om ons, wegens de goede stant onser saken, toe te laten, dat wy in de handeling van diergelijcke Voorstellen souden treden, soo schijnt het, dat de betuyghde genegentheden tot dit Accomodement niet anders als een listigheydt hebben geweest, om ons een streeck te speelen, dewijl zy, gedurende den tijt, dat zy hier toe een groote genegentheyt lieten blijcken, en ons daer toe genegen bevonden, de Stadt Hasselt en andere Plaetsen in Campanje hebben bemachtight; 't geen ons dan aengemoedigt heeft, om met Thuyn en Thosse van gelijcken te doen, uyt vrees, dat zy dese Plaetsen oock mochten in-nemen; dieshalven is hier door de voortgangh deser handelingh opgeschort. Dit heeft ons evenwel niet verhindert, om nochmaels op 't aensoecken van den Afgesant van onsen Broeder, hier de hant aen te leggen, en tot de ged. Handelingh te Marchenne au Pont een Gedeputeerde af te senden, de welcke evenwel, na dat hy op de Grensen een gantse Maent na de Paspoorten, tot versekertheyt van zijn Reys gewacht hadde, niemant als den Gesandt van onsen Broeder daer aengetroffen heeft, niet tegenstaende, dat men wegens de Plaets der Onderhandelinge zijnde over een gekomen, wy den onsen voor alle Gedeputeerden hadden afgesonden, om daer mede, soo veel aen ons was, het besluyt deser Handelingh te bevorderen. Maer vermits wy nu zien, dat onse Vyanden geen lust hebben, om de geenerleyheyt in uw Lant te herstellen, en voornemens zijn, de tegenwoordige onordeningen daer in te behouden, om sich van sulcke verwarringen te bedienen; en dat het hun oock seer leet zijn soude, indien sulcken handelingh en de ontledigingh der Plaetsen den so seer van uw verlangden voortgangh gewinnen soude, aengemerckt het geene, 't welck in 't voorleden Jaer wegens de ontledigingh van Maseyck gebeurt is, waer over zy sich noyt te recht hebben willen verklaren, en 't welck doch het eenigh bedingh was, waer op wy aenboden, om onse Troepen te rugh te trecken; gelijck het ons toen oock nootsaeckte, op dat wy seker souden gaen, en verhinderen mochten, dat den Vyant daer geen voordeel uyt-trock, om de Fortificatien te demolieren: Soo hebben wy besflooten, om dese saeck niet langer in onorde te laten, en den Vvandt alle uytvlucht te benemen, die hy wegens de onderstanden mocht maken, welcke wy uw door bevestiging der geenerleyheyt geven konden, onse Troepen van de Citadelle af te vorderen, ons in-beeldende, dat den Vyandt door dit middel op de ged. Vergadering te Marchenne au Pont de sake wat vervorderen sal. Vorders, ten aensien van uw schriftelijck begeeren, ons door den Heer van Marsilienne, die doemaels over de Volckeren in de ged. Ciradelle geboot, overgelevert, namentlijck, dat wanneer wy onse Troepen daer uyt souden nemen, wy haer belooven en toeseggen souden willen, de selve te flechten en te raseeren, ende dat onse Soldaten met die geene, die ghy haer soude byvoegen, daer aen mochten arbeyden; gelijck oock ten opsicht van de twee Brieven, ons door het Dom-Capittel des Stifts van onsen Broeder toe-gesonden, namentlijck van den 21. September en 3. October, met versoeck, dat wy dese flechtingh, als de eenige nootwendige middel, om de rust in de Stadt en 't Lant van Luyck te herstellen, wilden toe-stemmen, en haer hun oude geenerleyheyt laten genieten: Benevens de bewilligingh, die de Burgermeesters en Raet der ged. Stadt Luyck

den

den 18. October hier toegegeven hebben: Soo hebben wy niet willen na-laten uw dese mael vernoegingh te geven, en alle hinderniſſen, die ghy ons hebt laten voorſtellen, uyt de wegh te nemen, op dat onſe gegevene toeſtemmingh tot deſe geenerleyheyt aen de ruſt van uwe Stadt bevorderlijck mochte zijn. Ten dien eynde hebben wy ordre gegeven, dat onſe Volckeren van ged. Citadelle aftrecken, en daer nevens helpen ſullen, om de Fortificatien, die op onſe koſten gemaeckt zijn, neder te ſtorten, met die voorwaerde, dat ghy van uw zijde gelijckelijck de hant daer aen leggen, en ingevolge van uw beloſte, het Lant-volck hier toe verſchaffen wilt, op dat zy geſamentlijck nevens onſe Volckeren aen de raſeeringh der ged. Citadelle ſonder ophouden helpen arbeyden. Ende dit is 't geene, 't welck wy uw door dit ons ſchrijven hebben willen toevoegen, met verſekeringh dat wy uw in alle gelegentheden, die tot uwen voordeel ſullen verſchijnen, de uytwerckingh onſer genegentheyt ſullen laten blijcken: Godt biddende, dat hy uw, ſeer waerde en lieve Vrienden, in ſijn heylige beſcherminge wil nemen. Gegeven te St. Germain en Laye den 16. Maerr 1676.

LOUIS.

Maer veele oordeelden, dat den Prins van Luyck hier 't meeſte genoegen niet aen had, dewijl den zelven het ſlechten van 't Caſteel altijt tegen had gehouden, om, wanneer het zelve weder in ſijn handen geſtelt mocht worden, gelijck den Coningh na den Vrede belooft had, daer mede de onruſtige Luyckenaers in toom te konnen houden. Doch des ongeacht nam de ſlechting voortgang; want als den Marſchalk d' Eſtrades den 31. deſer van Maeſtricht op de Citadelle gekomen was, deed hy 's morgens de beſettinge op 't Velt in ſlagorde ſtellen; 't geen zoo ras niet geſchiet was, of de Franſen ſtaken ten half tien uren het vuur in de minen, eerſt onder het Bolwerck St. Maria, dat van St. Maximiliaen, en dat van St. Henricus, die alle na de kant van de Stadt waren, en vervolgens in de andere na 't Velt: ter zelver tijt ſtack men de brant in de Huyſen en Baracken, zoo datter niet als de Kerck bleef ſtaen: ſtracks daer op trock het Franſſe Guarniſoen, ſterck 2300 man, in goede orde na Maeſtricht. Door dit ſpringen rackte de oude Mueren van de Stadt, die na de ſijde van 't Caſteel ſtonden, mede om ver; en 5 menſchen die te nieusgierigh waren, om dit werck te ſien, wierden dootgeſlagen, en veel gequetſt. Toen de Franſe vertrocken waren, ſonden de Heeren van Luyk 3 Compagnien Soldaten, om aen die kant, daer de Stadt open lag, de wacht te houden; maer de Burgers deſe Bril van haer neus ſiende, deden haer vertrecken, en wilden zelfs de wacht houden, tot de Mueren weer opgemaeckt waren. Veel Burgers begonden de overgebleven wercken voort af te ſmijten, en de arme lieden haelden het achtergelaten houtwerk, ſteenen, en alles weg; de Burgers bedreven dien dag oock een overgroote blijtſchap, zoo met vieren, drinken als anderſins; en andere, die ſich wat voorbariger toonden, merkten aen, dat als in 't Iaer 1650 de Citadelle gebout wiert, men daer deſe gedachtenis op had gemaekt: haCeLDaMa, dat is, Ager sanguinis. En datmen nu zoude konnen zeggen: gaLLI LeoDIenSIBUs agrUM SangUInIs restItUent.

Een kleyn Scheepje in 't begin deſer maent van Keulen na Ments zeylende, waer in eenige Joden met 40000 Kroonen waren, was naulijks 2 uren van die Stadt, by 't Dorp Weſſeling gekomen, als 40 Franſe Ruyters, die hier van de ſnof in de neus hadden, haer achterhaelden: zy zonden 3 van de hare na 't Schip, om 't zelve te bemachtigen, dewijl de Joden in de Herbergh van 't Dorp ſaten, en maer 2 Schippers daer op waren; deſe 3 Franſe met gewelt niet ſiende op te doen, ſtelden loosheyt in 't werck, en verſochten aen de Schippers, dat zy hun op 't Schip wilden nemen, om na Gedorp, een half uur van Weſſeling, te voeren: De Schippers, uyt vrees van ſlimmer, dit niet durvende weygeren, namen haer in, maer de ſchelmery vermoedende, wierpen 2 van de Franſen ter halver weg over boort; de derde vreſende mede zoo te zullen varen, ſchoot

ſijn

ſijn piſtool los, 't welck misluckte, invoegen de Schippers hem mee over boort ſtieten. De Ovrigheyt van Keulen verkoos toen, op recommandatie van den Keurvorſt van Trier, d' Overſten Hees, die voor deſen Gebieder in Homburg geweeſt had, tot Commandant van haer Stadt, en deed tot haer verſekertheyt noch eenige Volcken werven. De Spaenſe, Hollanders, Nieuburgſe, en Munſterſe, namen te Keulen oock veel Volk met tamelijcke toeloop aen.

De Gijſelaers van Trier, die tot dees tijt te Metz gevangen geſeten hadden, quamen toen weder te Trier, ſijnde voor 27000 ponden geloſt. In tegendeel trok den gevangen Franſen Intendant, die mede geloſt was, van daer weder na Metz. De beſettingh van Trier wiert nu tot 7000 man vergroot. Een partye van deſelve Plaets, overmeesterde toen de Stadt Walderfangen, en ruineerde daer 't Franſe Magaſijn, keerende met een goeden buyt terugge.

Den Franſen Gen. Monclar en Monſr. la Broche, die in de laetſte ontmoeting van de Keyſerſe waren gevangen geworden, wierden toen van haer na Neurenburgh gebracht. De Franſe trocken korts daer aen by Briſach wel eenigh Volck t' ſamen, om haer geleden ſchade op de Keyſerſe te verhalen; maer dewijl den Gen. Schultz by Fryburg 't oog op haer hielt, rechteden zy niet uyt. In tegendeel kreeg een Keyſerl. party van Lauterburgh, dicht by Hugelheim, 3 tonnen met gelt, daer in 15000 Rijcksds. waren, welcke van Straetsburg na Phlipsburg gevoert wierden. Dewijl het Keyſerl. Heyr in de voorlede Velttochten, ſomtijts gebreck aen levensmiddelen had geleden, ſont ſijn Keyſerl. Maj. uyt ſijn Erflanden, den Donau langſt, veel Granen na den Rijn, om daer in de Keyſerl. Magaſijnen bewaert te worden. Te Straetsburg quam toen den Franſe Afgeſant Verjus, en ſtelde daer van wegen ſijn Coning aen die Magiſtraet voor, dat by aldien ſy met de Franſe de generleyheyt wilden onderhouden, ſy haer Brug over den Rijn moſten afbreken, of anderſins 12 Burgers aen ſijn Coning in gijſeling geven, op dat zy de Keyſerſe niet meer over haer Brugh de doortocht zouden vergunnen; hy dreygde de gem. Stadt, by aldien zy ſijn verſoeck niet toeſtonden, dat den Coningh de macht by een had om 't ſelve in 't werck te ſtellen; maer de Magiſtraet liet ſich door deſe Franſe opgevingen niet vervaert maken, en ſloeg dit verſoeck vlack af, en dewijl 't niet buyten ſchijn was, dat de Franſen door deſe weygeringe vergramt, als zy kans ſagen, iets tegens de Straetsburgſe Brugh ſouden in 't werck ſtellen, zoo voorſagh men daer met alle nootſaeckelickheden het Fort, 't geen, aen de andere zijde van den Rijn, tot bevrijding der Brug gebout was. Men was te Straetsburg oock niet wel vernoegt, over de Franſe, om dat den Gebieder van Haguenaw verſcheyde van haer Wagens had vaſt gehouden, en de goederen daer van laten verkoopen, niet tegenſtaende de Magiſtraet, by deſe Gebieder, en oock zelfs by den Coning van Vranckrijck, om ontſlaging had doen aenhouden.: Invoegen men met ſoetigheyt niet ſiende uyt te wercken, zoo deed de Magiſtraet, op 't aenhouden der geintreſſeerde, verſcheyde Wagens met Wijn ſo de Franſſe te Straetsburg gekocht en betaelt hadden, vaſt houden: Waer op eindelijk Monſr. Verjus beloofde, dat den Gebieder van Haguenaw haer Wijn zoude ontſlaen, zoo dat men toen daer met deſe Wijn van gelijcken deed. De Phlipsburgers branden in 't begin deſer maent het Stedeken Bergzabern af, niet tegenſtaende 't zelve de brantſchattingh betaelde, om dat de Keyſerſe daer beſettingh in hadden willen leggen, om haer van die kant te blocqueren. Van gelijcken deden zy met Bruchſal, 't geen in deſer voegen toeging: Den 13. deſer 's morgens vroegh quam den Major van de Dragon-

uyt Phlipsburg, de Ronville genaemt, met 500 man te Voet en te Paert, te Bruchfal; hy vraegde eerst na den Amptman, maer die niet t'huys vindende, gaf hy aen des zelfs Huysvrouwe te kennen, dat hy ordre had de Stadt aen te steken, en te verbranden, en dat yder dieshalven vergunt wiert, om binnen 2 uren sijn goederen te bergen: Als de Burgers met groote schrick en vrees zulcks in de Kercken en Kloosters gedaen hadden, leyden de Fransse Stroo op de marckten en straten, en staken op 't roeren van de Trom, daer mee de brant in de Huysen; en vermits het lesschen aen de Burgerye verboden was, raeckten de Stadt en Voorstadt, die uyt 400 Huysgesinnen bestont, tegens des middags ten 12 uren in vollen brant, invoegen over de 500 Huysen en Gebouwen, met de Kerck, en Tooren, 't Hospitael, Raethuys, de Commandery van St. Jan, en 7 Gast-herbergen, met alle 't goet dat de lieden daer in gebergt hadden, jammerlijck door de brant verteert wierden: In de Stadt bleven maer 16 Huysen en 't hooge Neckers-hof staen, en ruym 20 in de Voorstadt. Gedurende 't branden plonderden de Franse wat sy krijgen konden, en maekten dus dese gantse Burgerye, op zoo slechte voorgevingen, tot de gront arm. Den Marckgraef Herman van Baden van dit branden bericht bekomen hebbende, zont aenstonts den Gen. Major Schultz met eenige Ruyters tot onder Phlipsburgh, maer dewijl niemant sich vertoonde, keerden hy den 16. weder te rugh. Ged. Marckgraef beleyde daer, door ordre van den Hertog van Lottharingen, de ront om leggende Stedekens, met Keyserl. besettingh, en op de Posten daer niets was, deed hy Forten en Redouten bouwen, waer mede Phlipsburg van ver rontom geblocqueert, en haer 't uytloopen benomen wiert. Ter zelver tijt quam den Gen. Wertmuller daer omtrent, om over de Troepen, die hier toe gebruykt zouden worden, te gebieden. Die van binnen quamen korts daer aen met 6 a 700 man uyt, om de Keyserse te Ronsheym te overvallen, maer die hier van verwittigt, ontfongen hun zo braef, datter eenige doot bleven, en de overige in wanorde mosten wijcken. Op dit blocqueren van Phlipsburg quam den Marschalck de Rochefort met 124 Karren met voorraet en levensmiddelen, gelijck ook 6 Vaten met gelt, uyt Lottharingen, te Zabern, om deselve noch eerst binnen Phlipsburg te brengen: ten dien eynde dede hy uyt het Opper-Elsas 3 a 4000 man te Zabern komen: maer den Hertogh van Lottharingen hier van bericht, en beducht, dat hy het wel licht op Lauterburg gemunt had, vervoegde sich in der yl met de Troepen van den Gen. Major Schultz, trock te Lauterburg over den Rijn, en besetten daer alle de Posten na Phlipsburg: Invoegen dat Rochefort met sijn Volcken en voorraet, van Zabern en Haguenaw nae beneden treckende, sich niet sterck genoegh bevont om door te raken; dieshalven keerde hy weder te rug, om meer Volck by een te brengen; gelijck hy oock dede, maer den Hertogh van Lottharingen was niet versuymelijck, om sich desgelijcks met meer Troepen te voorsien, en de Fransen dus af te wachten. Een Keyserl. partye kreeg toen op den Rijn 2 Schepen, die van Basel na Brisach zeylden.

Den Engelssen Afgesant Skelton / die van sijn Majest. van Engelandt na Weenen geschickt was / om daer de ontslagingh van Prins Willem / of dat hy in een derde handt gesteldt mocht werden / te versoecken / quam dees tijdt te Regensburgh. De Rijcks-standen op 't versoeck van den Keyser besloten hebbende de Fransse Manufacturen in 't Rijck te verbieden / resolveerden toen dat sijn Keyserl. Maj. 't selve door een gelijck Placcaet / gelijk in sijn Erf-landen was geschiedt / soude laten afkondigen; dat aen de Koopluyden / die dese Koopmanschappen hadden / een Jaer tijt vergunt soude werden / om de selve

te verkoopen; dat al de Standen van 't Rijck/ en voornamentlijck diegeene/ die op de Grensen van 't Rijck woonden/ sorgh souden dragen / dat dese Koopmanschappen niet meer in 't Rijk gebracht wierden; en dat aen de Magistraten der Steden belast soude werden/ dat zy souden besorgen / dat 'er genoegsame Manufacturen in haer gebiet gemaeckt / en voor een redelijcke Prijs verkocht wierden. Den 7. deser wiert aen de Standen bekent gemaeckt/ dat sijn Keyserl. Maj. aen de Circulen ordre gesonden hadde / dat zy het dubbelt getal van haer Volckeren tegens den 15. April na Heylbron souden senden; en dat hy aen den Marschalck van 't Rijck last gegeven had / dat hy sich in de executie der Circulen/ die haer Troepen niet en sonden / soude reguleren na de Constitutien van 't Rijck. Den Afgesant van den Hertogh van Meckelenburgh klaegde toen aen de Standen over de brant-schattingen/ die de Deensse van de Meckelenburgse Onderdanen namen / doch hy kreegh geen gehoor. Wegens de Munt-sake begonden de Standen wel te beraetslagen / maer alsoo zy daer over eerst de meeningh der Circulen / die het Munt-wesen aen-gingh / wilden hooren/ wiert dit noch wat uytgestelt. Sijn Keyserl. Maj. hebbende door sijn Afgesant in Switserlant by de Cantons zedert eenige tijdt aengehouden / dat zy de Fransse Werbingen in haer Lant wilden laten verbieden/ deed toen door den Bisschop van Aichstadt by de Rijckx-vergaderingh aen-houden / dat zy uyt den naem van 't gantse Rijck 't selve versoeck eens aen gem. Cantons wilden doen: En dewijl zy dit voor een saeck van groot gevolgh oordeelden / gaven zy bevel / dat men eerst een ontwerp van een Brief soude opstellen / op dat die van alle de Standen konde na-gesien werden: Dit wiert het Keur-mentse Rijckx-directorium op-gelept/ en den 16. deser van de Standen oversien/ende weder oversien: waer op desen Brief den 17. 's morgens wiert gedicteert/ van de Rijckx-Gedeputeerde gezegelt/ en van het Keur-mentse Directorium met de ordinaris Post afgesonden/ bestaende de selve in de volgende woorden:

WEl-Edele, Gestrenge, Edele, Erentfeste, Voorsichtige, Vroome,en Wijse,groot geeerde Heeren. De selve is reeds genoegsaem, en sonder meerder onderrichtingh bekent, gelijck oock aen alle de Werelt, op wat wijse den Koningh van Vranckrijck, by gelegentheyt van den voorgenomen Oorlogh tegens de Vereenigde Nederlanden, gedurigh met groote macht op den Rijckx-bodem is ingebroken, tegens alle sincere betuygingen, en sonder eenige oorsaeck, oock tot gantse vernietigingh en omstootingh van den Vrede te Munster in Westfalen, den 24. October 1648. tusschen het Rijck en den selven getroffen; dat hy daer den een Kreyts en Stant voor en den ander na aengetast, haer Steden en Vestingen met gewelt bemachtigt, waer van hy 'er veel met het nederwerpen van Wallen, Mueren en Thoorens heeft geruineert, en Lant en Luyden door rooven,branden en moorden op het uytterste uytgeput, en ellendigh gemaeckt heeft; en dat het selve ter dier oorsake sijn Keyserl. Maj. onsen aldergenadigsten Heer, beneffens de Keurvorsten en Standen, onse genadigste en genadige Heeren Principalen, Oversten en Committenten daer toe heeft genootsaeckt, dat de ged. Kroon op de tegenwoordige Rijckxdagh opentlijck tot Vyant van 't Rijck is verklaert geworden, en dat tegens de selve de afgedrongen tegenweer sal moeten aengenomen werden, soo wel om het Rijck van suicke overlasten weder om te bevrijden, als om een billijcke, eerlijcke, bestandige en algemeene Vrede te verkrijgen,dewelke lichtelijck albereyts tot troost van de Christenheydt soude verkregen geweest hebben, indien de meerged. Kroon Vranckrijck door hulp en bystandt van Volck en andere nootwendigheden van andere, op haer vyantlijck begin, geen gelegentheyt bekomen had, om soo veel te meer in den Oorlogh te volharden: Gelijck het dan de Heeren als noch in versche geheugenis is,'t geen hoogstged. sijn Keyserl. Maj. haer dieshalven dickwils, soo wel mondelingh door sijn Afgesant, als schriftelijck, omstandelijck heeft laten vertoonen, en daer toe aenmoedigen, soo hadden de Heeren Keurvorsten en Standen vertrout, dat de Heeren daer op behoorlijcke insicht souden genomen, en de ged. Kroon geen verdere onderstant, tot schade en nadeel van 't Rijck, toe-gestaen hebben; doch dit niet tegenstaende, moeten zy tegens alle vermoeden het tegendeel en soo veel vernemen, dat aen de ged. Kroon in Switserlandt, met Wer-

vingen en anderfints, als noch een groote onderftandt gefchiet. De Heeren fullen na een rijper overweging der faeck, van felfs bevinden, dat niet alleen defe toegelatene Wervingen in haer Landen ende andere onderftandt ftreckt tot onderdruckinge van 't Rijck en de Duytfe vryheydt, maer oock tot het hoogfte gevaer van haer felfs; vermits men gants niet moet twijffelen, dat gelijck het voornemen en de toelegh der Kroon Vranckrijck zedert een geruyme tijdt tot de algemeene Oppermogentheyt heeft geftreckt, of de felve fal, wanneer die, nevens de behouding der alreets overwonnen Landen, oock eenig voordeel tegens 't Rijck bekomen mochte, de moet hoe langer hoe meer aen-waffen, om haer gebiet noch wijder uyt te breyden, en den eenen Nabuur na den anderen onder haer juck te brengen: En of fchoon de Heeren niet van meeningh mochten zijn haer Volckeren tegens het meerged. Duytfe Rijck en des felfs Kreytfen en Standen te laten gebruycken, en maer alleen tot befchuttingh en befchermingh van 't Koninckrijck van Vranckrijck, foo konnen de Verbonden, die ten dien eynde hier voorens met de felve Kroon opgericht zijn, fo veel te minder plaets hebben, vermits die den aentafter is: En het is oock noyt noch het voornemen van de Heeren, noch van haer loffelijke Voor-Ouders geweeft, om door diergelijcke Verbonden tot onderdruckingh der Naburen te helpen arbeyden, alfo het Rijck hier uyt de fchade en 't nadeel ontftaet, dat de felve Kroon hare Plaetfen met fulcke Volckeren kan befetten, en daer tegen met foo veel te grooter macht van haer nationale Volckeren het Rijck beoorlogen, aengefien de ervarentheyt leert, dat Vranckrijck foo naeuw niet in te binden is, dat hy de ged. Verbonden niet overtreed, en de Switferfe Volckeren niet tegens de wil en 't voornemen van haer Overften gebruyckt worden, gelijck daer van noch de verfche voorbeelden van de voorige Velt-tochten voor handen zijn.

Vermits men nu fich aen de zijde van 't Rijck bemoeyt heeft, om zedert foo langen tijdt herwaerts met de loffelijcke Cantons alle goede Nabuurfchap te onderhouden en te bewaren, en dat oock fulckx by de Vredens-Tractaten van Munfter en Ofnabrug, met foo vaerdige bewilliging, wegens de gefochte bevrijding, volgens het 6. lith van 't Inftrumentum Pacis, merckelijck is bewefen, en dat zy niet minder op haer begeeren, volgens 't ged. Inftrumentum Pacis, van de zijde fijner Keyferl. Maj. Keurvorften en Standen daer zijn ingelijft geworden, en dat men dieshalven hoopte, dat de Heeren veel eerder genegen fouden zijn fulcken Duytfen Rijckx-Vrede te willen helpen hanthaven, als tot des felfs ontruftiging in eenigerley wijfe yets door de vingeren te fien, gelijck het de fchuldigheyt en de kracht der verplichting van 't meer-ged. Inftrumentum Pacis fonder 't felve vereyfchte; foo hebben wy niet kunnen na-laten in den naem en op fpeciael bevel van onfe meer-ged. genadigfte en genadige Heeren Principalen, Overften ende Committenten, de Heeren mits defen met behoorlijcke vlijt te verfoecken, dat zy in overwegingh der voorged. gewichtige en hoognoodige beweegredenen en oorfaken, foo wel voor fich felfs de voorforg hier in willen doen, als het by haer Bontgenooten daer toe brengen, dat in haer Landen en gebiet na defen niet alleen aen de Kroon Vranckrijck geen Wervingen toegelaten werden, maer dat zy oock haer Volckeren, die bereyts werckelijck in Franffen dienft zijn, weder te rugh willen vorderen, en noch yet of wat, 't zy aen Paerden, Voorraet of andere Oorlogs-nootwendigheden, waer door by defen Oorlog 't Rijck en des felfs Kreytfen en Standen, direct of indirect, eenige fchade of nadeel foude konnen toe-gebracht werden, aen de felve toelaten of bewilligen: En aengefien fulckx nu tot voortfetting van 't goet Nabuurlijck verftant, tot noch tuffchen 't Rijck en de loffelijcke Cantons onderhouden, tot bevordering van foo veel 1000 Perfoonen, die al fuchtende na den hoogwaerdigen Vrede verlangen, tot de vryheyt der gefamentlijcke Duytfe Natie, en met een tot de bewaringh van de Heeren felfs, en de gantfe Chriftenheyt ten goede verftreckt: Soo betuygt men aen de zijde der Keurvorften en Standen gewilliglijck aen de Heeren, om fich daer van te meerder verfekert te houden, en daer over een vorderlijcke antwoort te verwachten, dat haer desgelijckx weder in alle voorvallen behoorlijck fal vermeenigvuldigt worden: Vorders blijven wy altijt gewilligh en bereyt, om de Heeren alle aengename gedienftigheyt te bewijfen. Datum Regensburgh den 16. Maert 1676.

Der Heeren,

Vrund en dienftwillige Raden, Bootfchappers en Gefanten vande Keurvorften en Standen van 't H. R. Rijck, tot defe Rijckxdagh gevolmachtigt.

Den Oostenrijckschen Opperhooft Wurtz gaf dese Brief aen de Magistraet van Zurich over/ die de selve plings aen de andere Cantons mede deelde. De Keurvorstinne van Beyeren overleed den 18. deser te Munchen van een bloetgangh/ waer door de Franse een groote stut aen dit Hof verlooren/ dewijl men zeyde dat zy altijt de Franse partye gedragen had.

Zijn Keyserl. Maj. verkoor toen den Baron Stum/ om als sijn Afgesandt na de Churvorsten van Palatijn te trecken/ ende haer verschillen by te leggen.

Den

Den Prince van Lobkowits overleed dees tijdt op sijn Casteel Rakowits in Bohemen. Den Abt Cavartus quam nu te Weenen/ om aen den Keyser uyt den naem van den Paus de interesten van de Coninginne Christina te recommanderen. De Stadt Hamburgh accordeerde toen met sijn Keyserl. Majest. voor 50000 Rijckxds. voor de brantschattingh in haer Landen. Den Keyser verkoor dees tijdt noch den Heer Bader / Vice-Cancelier van Bohemen / tot sijn Gevolmachtigde op de Vrede-handel :- En besloot Nieustadt/ 4 mijl van Weenen/tot een volkomen Vestingh te laten op-bouwen. Uyt Spanje ontfing sijn Keyserl. Maj. nu 50000 Rijckxds. voor de subsidie-gelden/ waer van aenstonts 20000 aen den Keurvorst van Trier gesonden wierden/ om sijn geleden schade soo wat te vergoeden. Men maeckte toen te Weenen overslagh van de onkosten/ die 'er in de aenstaende Veldttocht gedragen souden moeten werden; en wiert bevonden/ dat'er 10 Millioenen van noode waren/waer toe men aenstonts de noodige middelen in 't werck stelde. Sijn Keyserl. Maj. sondt dees tijdt noch 't Regiment Voet-volck van den Hertogh van Bruynswijck-Wolfenbuttel/ dat van den Graef Massimi/ en van Kaunits / 't Regiment Croaten van den Graef Palfi / ende 't Regiment Dragonders van den Oversten Woppingh / bestaende in 9000 man / na den Rhijn / gelijck oock 't Regiment van den Graef Caraffa na Pomeren. Den Keurvorst van Beyeren/ hebbende aen sijn Keyserl. Maj. doen vertoonen/ dat men/ tegens het geene men hem van wegen den Keyser belooft hadde/in sijn 2 Heerlijckheden van Wiesensteyn en Mindelheym/ hoorende onder den Swabisen Creyts/ Keyserl. Volckeren geleyt had/ kreegh daer op tot antwoordt/ dat sijn Keyserl. Maj. het noch wel in geheugen had/ dat hem belooft was sijn Lant van de Winter-quartieren te bevrijden/ voor soo veel het de noot van sijn saken en van die van 't Rijck konde toelaten/ maer dewijl sijn Keyserl. Majest. de Winter-quartieren niet uytgedeelt had/ en dat 't selve door den Swabisen Creyts in alle billijckheydt en gelijckheyt was geschiet / so konde sijn Keyserl. Majest. dese ordre niet veranderen; verhoopende nochtans/ dat sijn Churv. Doorl. sich daer niet tegens soude kanten/ en dit ongemack voor de welvaert van 't Rijck verdragen; 't welck oock geviel.

Den Oversten Wachtmeester Gotz / die over 10 maenden de Pas Lockenitz aen de Sweden had over-gegeven/wiert nu daer over van den Churbrandenburgsen Krijghsraet veroordeelt/ om met het Swaert gerecht te werden; doch vermits het een out Krijgsman was/en dat dit meer uyt eenvoudigheyt als boosheyt geschiet was/ stont den Churvorst toe / dat hy alleen geharquebuseert soude werden; gelijck dan oock geviel. Sijn Churv. Doorl. monsterde toen sijn Lijfwacht/en bevont die vol te zijn; aen alle de Regimenten wiert oock ordre gesonden/ dat zy tegens den 20. April tot den optocht vaerdig moesten wesen; men meende/ dat den Churvorst dan met een Heyr van 26000 man tegens de Sweden soude optrecken. De Sweden kregen dees tijdt in 4 Schepen eenige onderstant van Voetvolck te Straelsondt. In tegendeel vertrocken van daer weder 1500 Ruyters na Sweden/dewijl men daer groot gebreck aen Paerde-volck had. Uyt Stettijn quamen de Sweden noch dagelijckx in 't Stargartse gebiet stroopen/ en plunderden en verbranden daer verscheyde Dorpen.

Te Hamburg ontstont dese maent door het Bootsvolck een oproer / om dat de Deense te Gluckstat 4 Hamburgse Lissabonsvaerders aengehouden hadden; maer soo haest de Magistraet het Krijgsvolck in wapenen had doen komen / wiert dese beroerte gestilt. De Deense ontsloegen korts daer aen dese Lissabonsvaerders / dewijl zy die maer aengehouden hadden / op dat deselve geen toevoer in Staden souden brengen; gelijck de Sweden met 2 Engelse Schepen gedaen hadden / die sy/ daer voorby komende waren / hadden aengehouden / en 150 Last Cooren afgekocht. Gem. Sweden quamen toen oock met 36 zeylen / en 900 a 1000 man na Bilemberg; waer zy voet aen lant setteden/ de Huysen plonderden/ en 10 daer van verbranden: Den Gebieder van Gluckstadt hier van verwittigt/ sont den Oversten Bremer met 200 man en 3 Stucken Geschut derwaerts / welcke met de Sweden in een hart gevecht raeckten/ en door 't schieten van haer Geschut hun dwongen/met achterlating van eenige * Evers / te vertrecken: de Deenen kregen daer 24 gevangens/ en hadden in tegendeel 10 a 12 man verlooren. De ged. Sweden meenden naderhant 3 Hollantse Smacken op de Elf te nemen / maer het wiert hun door het Deense Oorlogschip/ 't geen op de Swinge lagh/ belet. Een Deense Smack en een Chaloup namen in tegendeel een Sweetse Ever. De Munsterse Oversten Wedel quam toen met 1000 Paerden in het gesicht van Staden / om een partye uyt te locken; maer alsoo niemant te voorschijn quam/ en de Sweden met Geschut schooten/ most hy met achterlating van 20 der zijne/die geraekt wierden/ te rugh keeren. De Bontgenooten konden over de besitting van dit Sticht noch niet over een komen / dewijl den Bisschop van Munster met de Ampten Tredinghuysen en Wildeshuysen/ die de Lunenburgse Vorsten hem tot sijn aendeel wilden toevoegen / niet te vreden wilde zijn: Invoegen de belegeringh van Staden noch opgeschort bleef; evenwel trocken de Munsterse uyt haer quartieren in 't Ampt Neyhuys/ om daer te monsteren/gelijk sy ook deden / en 3000 man sterck bevonden wierden. De Deenen verveerdighden mede 36 Vaendels Voetvolck/ en 12 Standaerden Ruyterye/omme die by de Bontgenooten te voegen; en de Vorsten van Lunenburgh deden te Harburgh veel Fascijnen en andere nootwendigheden tot een belegeringh verbaerdigen: Doch ondertusschen hadden die van Staden een vrye uytloop / want zy quamen gedurigh met partyen het Sticht doorstroopen/ en haelden veel buyt van 't platte Lant wegh. De Deensse Volckeren/ die in Tonningen lagen/ kregen toen bevel/ dat zy die Vestingh souden demolieren; gelijck zy oock plings met 3000 man deden / en de Wallen en Toorens om ver wierpen; dese Vestingh had wel 36 Tonnen Gouts / soo men wilde / van op-bouwen gekost / en leed den Hertogh van Holsteyn daer 300000 Rijckxds. schade by; het Geschut/ Ammonitie en alles wiert naer Rensburgh gevoert; men meende dat dit geviel/ om dat sijn Majest. van Denemarcken geen Volckeren / die hy noodiger tegens Sweden van doen had / daer in soude behoeven te houden; doch andere wilden/ dat het geschiede/ om dat 'er een Engelssen Envoy op wegh was/ om by den gem: Coningh aen te houden/ dat den Hertog van Holsteyn/met demolieringh der Plaetsen weder in sijn Lant herstelt mocht werden.

Dees maendt overleed den Deenssen Veldt-heer Schack te Coppenhagen/ waer

* Ever is een langh plat Vaertuygh.

waer op ſijn Majeſt. den Hertogh van Holſteyn-Pleun in ſijn plaets verkoor. Men verbaerdigde te Coppenhagen onderwijl alle Oorlogs-toeruſtingen/ onder welcke Wagens waren/ die yder een Compagnie beſchutten konden / ende voor en achter 2 Velt-ſtucken hadden. By Croonenburgh wierdt een Legerplaets afgeſteken/ en maeckten de Deenſſe ſtaet/ dat zy/ behalvens de 40 Oorlogh-ſchepen/ daer 15 Hollantſe onder ſouden zijn/ met 16 Regimenten te voet/ 12 te Paert/ en 2 van Dragonders tegens Schoonen ſouden ageren. In Pomeren ſouden noch 7 Regimenten te voet / 4 te Paert / en 1 van Dragonders blijven/ gelijck oock in 't Bremiſe 4 Regimenten te voet / 2 te Paert/ en 1 van Dragonders. Sijn Coninckl. Maj. deed oock 't volgende Mandaet tegens de Sweden afkondigen:

WY CHRISTIAEN, &c. Allen ende een yeder wort hier mede te kennen gegeven, hoedanigh wy, gelijck het ſonder dit aen veel reeds bekent is, in 't voorleden Jaer, dewijl de tegenwoordige verderffelijcke Oorlogs-vlamme ſig hoe langer hoe meer uytbreyde, verplicht zijn geworden, om met onſe Bontgenooten vaſte Verbonden en Alliantien aen te gaen, en daer door, ſoo veel 't na de menſchelijcke voorſigtigheyt mogelijck waer, te verhoeden, dat de verderffelijke Oorlogs-vlamme niet wijder uytbreyde, en de Nederſaxiſe Kreyts, van welckers Vrede oock de ruſt en ſekerheyt van onſe Vorſtendommen, Rijcken en Landen voor 't meerendeel afhangt, niet mede mocht ontſteken: Dewijl men dan in Sweden van deſe Alliantie niet minder als in andere Plaetſen kennis heeft gehad, ſoo hebben wy niet ſonder oorſaeck gehoopt, dat men daer vreedſame gedachten en raetſlagen ſoude opgevat hebben, en het by de eenmael aen-genomen Mediatie hebben laten beruſten, als meerder Olye in 't vier te gieten: Doch in tegendeel is de Sweedtſe Armee plotslijck en onvermoedelijck in de Landen van ſijn Ld. den Keurvorſt van Brandenburg ingevallen, en heeft daer tot bederfen groote ſchade der Onderdanen en 't Lant alle vyantlijckheden ende gewelt bedreven; waer tegens wy ons uyt kracht der hoog-gem. Alliantie genootſaeckt en verplicht bevonden hebben, ſijn Ld. den Keurvorſt van Brandenburg met onſe Wapenen te helpen, en van diergelijcken vyantſchap ende vyantlijck gewelt, 't geen den Koning van Sweden tegens hem, ſijn Landen en Onderdanen bedreven heeft, door byſtant des Alderhoogſten te bevrijden: waer over het dan eyndelijck tuſſchen ons en de Kroon Sweden tot een opentlijcken Oorlog uytgeborſten is. Dus zijn wy gelijck 't de billijckheyt en de Rechten van alle Volckeren in ſoodanigen gelegentheyt vereyſcht, veroorſaeckt geworden, om te verklaren aen onſen Kon: Fiſcael voor verbeurt en caduc vervallen te zijn, alle Goederen, middelen en vermogen, zy zijn roerende of onroerende, die eenige Sweetſe Onderdanen toebehooren, en in onſe Rijcken, Landen en Vorſtendommen, en inſonderheyt in onſe Erf onderdanige Stadt Hamburg te vinden zijn, mitsgaders alle ſchul: vorderingen, die gem: Sweetſe Onderdanen van yemandt onſer Onderſaten, op eenigerley wijſe mochten te eyſſchen en te ſoecken hebben: Dieshalven gebieden en beveelen wy alle ende een yder, die eenige Goederen en vermogen van Sweetſe Onderdanen by ſich heeft, 't zy Geldt, Obligatien, of ſelfs yets, ſoo wel oock die, welcke aen de Kroon Sweden ſelfs, of eenige Sweetſe Onderdanen yetwes ſchuldig mochten zijn, dat zy ſulckx aenſtonts en binnen 6 weken na de afkondiging deſer Publicatie, oprechtelijck aen onſe Schat-kamer komen aen-geven, by aldien zy niet, indien zy naderhant daer over achterhaelt worden, het dubbelt betalen willen, ende boven dien, als Overtreders van onſe Mandaten aengeſien en geſtraft worden: Waer naer ſich alle ende een yder alderonderdanigſt te ſchicken, ende voor onheyl te verhoeden hebbe. Gegeven op ons Slot Coppenhagen, den 9. Maert, Anno 1676. Onder onſen Zegel,

CHRISTIAEN.

Sijn Maj. hebbende eenige Brieven van ſijn Cancelier den Graef Griffenfelt onderſchept/ ontboot daer op ten 3 uren 's morgens den Lt. Gen. Arensdorf/ nevens eenige andere Grooten by ſich; waer op hy hun ten 4 uren ordre gaf/ het Huys van den Burgermeeſter Facken te Coppenhagen te verſekeren/ 't geen dan oock volgender wijs toeging: Eerſt beſette men het Huys rontom/ ſoo datter niemant uyt konde komen / daer na opende men een deur / en verſekerde ſich van des Burgermeeſters perſoon/ welcke nevens alle ſijn Dienaers na de blaeuwe Tooren gevoert wiert; de Deur en Venſters opende men ter rechter tijt/ om aen de naburen geen achterdocht te geven / en op dat de Graef

Grif-

Griffenfelt daer van geen bericht soude bekomen: want als de selve/ volgens gewoonte/sich den 20. 's morgens ten 7 uren na 't Slot begaf/ en in de Voorkamer was/ wiert hy van den Lt. Gen. Arensdorf/ na begroeting / gevraeght: werwaerts sijn Excell. heen wilde, waer op den Graef antwoorde: na sijn Majesteyt; doch Arensdorf herhaelde: zulcks kan voor dese mael niet geschieden, en uw Excell. sal gelieven, zonder gerucht te maken, sich met my, op sijn Majs. ordre, na de Biblioteek te voegen; waer op dan den Graef antwoorde: Is zulcks sijn Majests. ordre, wel aen, zoo moet ick deselve gehoorsamen, en volgde de Lt. Gen. daer op door de gang tot de Biblioteek; hier wiert hy aen den Heer Rosenkrantz overgelevert/ en bleef daer tot 's avonts sitten/ wordende toen van daer in een Boot na 't Casteel gevoert/ en den Slotvooght overgegeven. Toen hy in de Boot trat/ wilde men/ dat hy gesegt sou hebben: O Jesu! hoe kom ick hier toe? Sijn Huys wiert aenstonts beset / en alle schriften en goederen versegelt. Zijn Secretaris Monsr. Lunte van dit vasthouden bericht/ wiert soo verbaest/ dat hy steck te bed viel: maer sijn Broeder den Heer Guldespar/ wiert van sijn Maj. in sijn ampt bevestight. Den 26. deser deed den Coning Griffenfelt den Degen/ en de Ridder-orden van den Olifant afnemen; en wilde men / datter wel 17 Tonnen gouts / of 2 Millioenen in sijn Huys gevonden waren. Sijne beschuldigingh oordeelde men ontstaen te zijn uyt ongeoorlofde correspondentie/ en onderdruckingh der Onderdanen. Korts daer aen wiert den Rijcksschatmeester oock afgeset / en den Heer Kielman / Cancelier van den Hertogh van Holsteyn/ die met sijn Soonen oock gevangen was / wiert door 30 a 40 Dragonders na Coppenhagen gevoert. Den Hertogh van Holsteyn hier van bericht/ reedt ylings uyt sijn verblijfplaets Gottorf na Hamburg/ en dat in sulken haest/ dat hy 2 Paerden onderweeg de beck afreedt.

In Sweden stelde men sich ondertusschen in postuur tot den Oorlog tegens Denemarcken: De Vloot wiert met alle spoet vaerdig gemaekt / en te Lant was den Gen. Spar met 8 a 9000 man / den Gen. Asschenbergh met 6000 man/en den Lt. Gen. Flemming met 3000 man op de Deense grensen; waer over men te Drontheym in groote vreese was: maer de wijl den Deense Gen. Guldeleeuw met 12000 man niet ver van daer stont / konden de Sweden niet uytrechten.

Zedert den Heer Siemawsky op de Poolse Rijcksdag tot Marschalk was verkooren / was daer niet verricht geworden; alleenlijck dede den Coningh door des Croons en den Littausen Cancelier / aen de Republijck voorstellen/ op wat wijse men den Turckschen Oorlogh soude konnen wederstaen / en of men de Vrede of Oorlogh soude moeten aennemen? Den 13. Februarij quam den Coning in den Raet/ maer alsoo daer geen Lantboden tegenwoordigh waren/ vertrock sijn Maj. weder van daer. Den selven dag geschiede een schoot door een Camer/ waer eenige Lantboden en een Griechse Bisschop vergadert waren; maer dewijl de Kogel/ geen schade deed/en over haer hoofden heen vloog/ viel daer geen vervolg op. Den Pausel. Nuntius begroete toen oock den Coning en Coningin over haer Crooning / en de Franse Gesant gaf openlijck te kennen/ dat sijn Coningh de Coningin voor sijn Dochter aennam. Onderwijl wiert

wiert by de Lantboden niet gevordert/ als dat sy sijn Majs. handen quamen kussen/ dewyl zy de vacante plaetsen eerst wilden vergeven hebben. Den 20. der selver maent verkoos den Coning tot het Braclaus Weywoodschap den Vorst Constantijn Wisniowiezky/ en een ander tot Bisschop van Kujavie. Den 21. wierden eenige Heeren genoemt/ om de beyde Littause Veltheeren te vereenigen/ doch sy konden niet uytrechten. Den selven dag quamen de Lantboden voor de eerstemael in der Senatoren Stove/ en stelden daer den Coning en den Raet eenige puncten voor/ die sijn Maj. den Groot-Cancelier liet beantwoorden: hy deed ook de Ridderschap versekeren/ dat hy sich op 't yverigst bemoeyen wilde/ dat den Rijcksdag niet over de 4 weken duerde; als den Cancelier sijn vertoog geeyndigt had/ las des Croons-Secretaris de pacta conventa/ en den eed van den Coning/ waer mede de sitting afgebroken wiert. De Lantboden versochten den Coning/ dat men op de Rijcksdagh alleen van de betalingh der Soldaten/ en de bescherming van 't Rijck soude spreken/ en de andere saecken tot de volgende Rijcksdagh verschuyven. Men sprack daer oock van Vrede met de Turcken te maken/ en de Keyser/ en de Keurvorst van Brandenburgh te beoorlogen/ doch dewijl dit van de Franse kant voortquam/ kreeg het by de Lantboden geen gehoor; alleenlijck wilden eenige den Coning van Vrankrijk wel tot Middelaer tusschen de Croon Poolen en de Turcken aennemen/ mits dat hy dan de Soldaten betaelde/ en soo veel uytwerckte/ dat de Turcken Caminiec Podolsky/ en de Ukrania/ weder aen de Poolen restitueerden. Men besloot oock dat men om den Turcksen Oorlog staende te houden/ hulp by de uytheemse Vorsten soude versoecken/ en dewijl 't selve veel onkosten soude maken/ stelden eenige voor/ dat men om deselve en tijt te verhoeden/ een Gesant na Nimwegen soude senden/ om daer by alle de Vorsten om bystant aen te houden. Eyndelijk als de Lantboden seer aengehouden hadden/ dat de opene ampten vergeven mochten worden/ verkoos sijn Maj. den Vorst Wisnowiesky tot Opper Veltheer/ den Weywode van Rusiant tot Onder Veltheer/ en den Bisschop van Ermerlant tot Bedienaer van 't kleyne Croons Zegel. Voorders liepen eenige dagen in strijdigheden onder de Lantboden over de vereeniging der twee Littause Veltheeren door. Ondertusschen quam in Poolen van alle kanten bericht/ dat de Turken tegens de Somer/ met eene overgroote macht/ door Hongaryen en andere gewesten in Poolen soude breken; waer tegens men van die kant van de Moscoviters weynig hulp te verwachten had/ alsoo sy sich byna als Vyanden der Poolen/ in 't weygeren der Leeftocht voor gelt/ aenstelden. Men gaf daer oock voor/ dat men te Fraustadt in Grootpolen/ aen de Silesise Grensen 3 Sonnen aen den Hemel had gesien/ waer van in de eene een groot kruys stont/ en de andre met een regenboog overtogen waren.

Den 8. Februarij 's namiddags ten 6 uren overleedt den Moscovisen Czar Alexium Michaëlidem/ na een sware kranckheyt van 7 dagen: hy wiert den 9. voormiddaghs ten 10 uren in de Saborkerck gevoert: voor eerst wiert een Hemel/ die met goude en silvere Bloemen/ Diamanten en Paerlen gestickt was/ gedragen: daer na volghde den Patriarch/ en de gantse Priesterschap/ met een gruwelijck gehuyl en geween. Vervolgens wiert den Czar in eene groote Slede/ die met root Laken overtogen was/ 't geen oock met Diaman-

ren en andere kostelijcke gesteenten was verciert / van 24 Heeren gedragen. Toen quam de Gemalin van den Czar / die in gelijcke gestalte in een Slede met swart overtogen / van 24 Heeren gedragen wiert. Achter in de Slede sat een oude Matrone / in welckers schoot sy met haer hooft ruste. Haer volghde de tegenwoordige Czar Alexewits / sijnde een jong Heer van omtrent 16 Jaren / die in een Stoel met swart Laken bedeckt / van 6 oude Heeren wiert gedragen: daer op quamen de 5 jonge Princessen / Dochters van den Czar / alle in Sleden gedragen; toen de Bojaren / en borders 't gantse Hofgesin / alle met een vreesselijck gehuyl en geween. Den Czar had sich seer Christelijk ter doot bereyt / en 3 uren voor sijn overlijden sijn Soon Fedor Alexewits aen de Bojaren tot sijn navolger gerecommandeert; waer op hy ook noch dien selve nacht / als den Czar overleeden was / gekroont wiert / en den eed van alle de groote Heeren en Bevelhebbers ontfong. Den overleden Czar was seer beroemt wegens sijn vroomheyt; hy had altijt een nuchter leven gevoert / en sich gedurig 's middernachts in de Kerck tot het gebedt vervoegt; hy besocht gemeenlijck des avonts van de geheyligde nacht de gevangens / en liet'er als dan niet alleen veel los / maer deelde oock gelt onder hun uyt; korts voor sijn sterven bevrijdde hy alle sijn schuldenaers van haer schult / 'tgeen ettelijke Tonnen gouts beliep; na des selfs doot deelde men 12000 Rijcksds. aen de armen uyt / en men spijsigde die 6 weken langh / zijnde den tijt dat de Czar in de Kerck onbegraven op 't Slot most blijven: Boven dien wierden noch 300 gevangens / die den doot verdient hadden / vry gelaten.

Met de Vastenavontdagen geschieden te Roomen veel ongelucken / soo van moorden als andersins. Verscheyde vermomde persoonen randen de geen aen daer sy eenige pick op hadden / en 't was dan noch een geluck voor haer / als sy met de huyt vol slagen daer afquamen. Onder andre wilde men / dat den Connestable Colonna somtijts te Paert en somtijts te Voet / met een doornachtige stock in de hant / waer in van binnen een Degen stack / dickwils vermomt door de Stadt was gegaen / zijnde door 6 gewapende mannen gedurig gevolgt; doch den Paus in dese ydelheden geen vermaeck scheppende / begaf sich veeltijts in de Kercken / om daer aen de toehoorders sijn zegening uyt te deelen; dus geviel het dat hy ook eens de predicatie van den Vader Recanati ging hooren / die beroemt wegens sijn vrypostig predicken / toen juist verhaelde: dat als de Keyser Fredericus van sijn Hovelingen door vleyeryen mislept wiert / den tweeden Generael der Dominicanen hem vrymoedelijck seyde: ach Cesar / Cesar / gy zijt een boos mensch / en veracht den Paus; en dewijl desen Vader Recanati dit met de voorste vinger dreigender wijs uytriep / pasten de toehoorders 'tselve op den Cardinael d' Estrees / die mede Cesar genaemt / en daer tegenwoordig was / vermits dese Cardinael zedert de laetste verschillen / het Pauselijk Huys bysonder wederstreeft had. Tusschen den Cardinael Altieri en den Fransen Gesant kon het verdragh noch niet getroffen worden / vermits den Cardinael de vernoeging / gelijck den Coning van Vranckrijck begeert had / van selfs niet wilde aenbieden. Te Malta ontstont dees tijt een harde Pest / waer aen veel menschen dagelijcks storven.

Na

Na dat den Heer de Ruyter de ordre van haer Ho: Mo: om noch 6 maenden in Spaensse dienst te verblijven/ omtrent Corsica had bekomen/en dat Capit. de Jongh met sijn 5 Oorlogh-schepen sich weder by hem vervoegt had / nam hy met sijn Oorlogs-vloot/ bestaende in 26 zeylen / daer onder 17 Oorlog-schepen/ aenstonts weder sijn wegh na Napels/ invoegen hy den 11. Februarij des namiddaghs daer op de Reede quam: Den Marquis de los Veles / Onder-koningh van Napels begaf sich met sijn Gondel / verselt van 7 Galeyen / die Don Beltram de Guevarra daer van Sicilien gebracht hadde / plinghs aen boordt van den Heer de Ruyter/ onder het salvo schieten der Casteelen en Galeyen ; waer hy van den selven Heer braef wiert ontfangen ende onthaeldt/ tot eyndelijck den Onder-koningh na 't drincken der gesontheyt van den Koningh van Spanjen/ en des selfs Bontgenooten/ weder na de Stadt keerde: 's Anderen daegs trat den Heer de Ruyter aen landt / en gingh den Onder-koningh besoecken; hier wiert hy van den selven op een braef Mael deftigh onthaelt/ en met een kostelijck Afbeeltsel van den Koningh van Spangien / rontom met Diamanten beset/ vereert: 't Is naeuw uyt te drucken met wat betuygingen van eer de Napolitanen desen Heer ontfingen; selfs quamen alle de Princen van dat Koninckrijck hem besoecken ende onthalen; waer op den Heer de Ruyter sich weder t'scheep begaf / en na dat hy sich van alle Oorlogs-behoeftigheden en lijftocht voorsien/ en de Ongartse Predikanten/ 26 in getal/ die op de Spaensse Galeyen gebannen waren/ op sijn Schepen overgenomen hadde/ na Palermo zeylde/ om sich daer met de Spaensse Schepen te vervoegen / en dan na Messina te vertrecken. Den Onder-Koningh van Napels dede ondertusschen de Schepen ende Galeyen, die daer noch gebleven waren/ vervaerdigen/ om de Spaensse daer mede te versterken. Den ged. Onder-koning ontdeckte toen in de selve Stadt een verraet/ 't geen de Fransse Ministers te Romen daer gesmeet hadden/ en deed de schuldige / waer onder een verkoorne der Stadt/ 80 Jaren out / was / gevangen setten: den Marquis van Marchia/ die zy in haer partye hadden willen trecken/soude dit geopenbaert hebben. Na dat de Fransse Vloot/ na 't gevecht / te Messina gekomen was / sette de selve daer 600 man en weynig lijftocht aen lant / vermits zy door de haest niet veel hadden konnen mede nemen; doch zy bleven in't naeu echter met eenige Schepen kruyssen/ om alle aenkomende Schepen met Graen aen te houden: maer sy hadden hier toe niet veel moeyte / alsoo meest alle de Engelse Schepen / die derwaerts haer streeck nemen / met voorraet voor de Stadt geladen waeren. De Franse sonden oock eenige Schepen met dooden en gequetsten na Toulon. Doch onderwijl hadden sy echter de moed niet/ om de Spaense/die sich aen de lantkant dagelijcks versterckten/ aen te tasten/ dewijl sy het soo bont te Messina aenstelde/ dat verscheyde Inwoonders conspiratien tegens haer aenrechteden: onder andere waren eenen Joseph Marquis/ en een Augustiner Monnick Lipari genaemt / de aenleyders van de conspiratie ; dese leste had self te Parijs geweest/ en was daer van de Koning met een grote Medalie beschonken/ dan nu had hy 't rockje omgekeert / en reets 500 Spaense Soldaten in de Stadt verborgen; zy hadden oock eenige Kassen van hout met Buskruyt daer binnen gemaeckt/ om de Franse Schepen in brant te steken; doch nu werden

sy van een Notaris ontdeckt/ en gevangen genomen/ benevens alle de Spaense Soldaten: den Hertogh van Vivonne deed haer toen op sijn Schepen brengen/ en in Ysers sluyten/ dewijl hy haer in de Stadt niet vertroude/ uyt vrees dat de Burgers met haer mochten aenspannen.

Den Coning van Spangien sont toen 800000 st. van Achten na de Nederlanden/ om daer de wervingen voort te setten. Door gants Spangien/ en bysonder in Catalonien/ nam men noch gedurig nieuwe Volckeren aen/ vermits de Fransen in dat gewest vroeg in 't Velt dreygden te komen. Men deelde oock 120 Vaendels uyt/ voor de Compagnien die gelicht wierden. De 300000 Ducaten/ die den overleden Coning aen de Coninginne in haer Weduwlijcke staet had toegeleyt/ wierden nu op 's Conings Domeynen geassigneert. Sijn Maj. noemde toen Don Antonio de Mendoca/ om als sijn Afgesant na Venetien te gaen/ in plaets van den Marquis de Fuentes/ die na Engelant stont te vertrecken/ om daer de plaets van Don Pedro de Ronquillo/ die tot Gevolmachtigde op de Vredehandel te Nimwegen verkooren was/ te bekleden. De Marquis d' Astorgas/ die van sijn Viceroyschap van Napels dees tijt weder in Spangien quam/ nam toen op des Konings ordre/ plaets in den Raet van Staten.

In 't begin deser maent viel te Parijs een rare saeck voor/ want den Prins van Conde bemerckende/ dat de Dochter van een sijner Bevelhebbers swanger was/ deed deselve voor hem komen/ en nae dat hy haer ondervraeght had/ wie de Vader van 't Kint was/ gaf sy tot antwoort/ dat al sijn volck met haer te doen had gehad. Den Prins beginnende te lachen/ ontboot al sijn Dienaers/ welcke de saek bekent hebbende/ so seyde hy/ dat hy wilde weten/ wie de rechte Vader was/ op dat deselve de Moeder konde trouwen; hy deed dan een loterye oprechten/ waer in maer een swart briefje was/ en hebbende yder van sijn Dienaers een briefje doen trecken/ soo kreeg de Kock eyndelijck het swarte briefje; waer op hy aenstonts dese Dochter troude/ en 4000 ponden tot Huwelijcks-goet kreegh/ vermits dese Prins aen alle de Dienaers/ die met haer te doen hadden gehad/ een half Jaer van haer gagie aftrock/ en 't selve dese nieuw-getrouden gaf/ 't geen dese somme bedroeg. Eenen Monsr. de Lauzun/ die zedert eenige tijt te Perpignan gevangen geset was/ meende toen uyt sijn gevangenis te ontsnappen; hy had ten dien eynde eenige Steenen onder het Secreet uytgegraven/ en was'er oock al door geraeckt/ doch sijn wachten hem te naeu op passende/ vonden hem noch in 't Casteel onder een houthoop leggen/ waer door hy weder in sijn oude gevangenis gebracht wiert. Den Marschalck van Crequi/ die tot Gouverneur van Parijs verkooren was/ wiert nu op het Stadthuys van Parijs deftigh van den Raet dier Stadt/ en de Provoost der Kooplieden ontfangen/ en onthaelt; gelijck hy deselve korts daer aen weder in vergelding dede. Den Koning van Vranckrijck gaf toen een verklaeringh tot gunst van sijn natuerlijcke Kinderen uyt; waer by aen deselve gelijcke rang als aen de wettelijcke gegeven wiert. Men wilde in Vranckrijck nu noch 7 edicten maken/ onder welke 'er een was/ dat men 20 nieuwe Raetsheeren van den

groote

grooten Raet / 2 eerſte Preſidenten / die alle 6 maenden ſouden afgaen / ende 8 Preſidenten au Mortier ſoude maken ; en dat men in tegendeel het Munt hof/ de marmere Tafel / en eenige andere ſoude afſchaffen / welcke Preſidenten en Raetsheeren over haer ampten in den grooten Raet ſouden mogen tracteeren/ mits dat het Gelt/ dat ſy wel eer voor deſelve hadden gegeven / haer tot afſlag ſoude verſtrecken. De Koning van Vranckrijck dede toen ſeer treffelijke Kleederen voor den Koning van Poolen maeken/ welcke gem. Coning ſou gebruyken/ als de Marquis van Bethune hem de orde van den H. Geeſt ſou geven. Sijn Maj. deed oock noch een koſtelijck Diamante Kruys / ter waerde van 400000 ponden voor ged. Koning verbaerdigen. Den 15. deſer ſtorf in 't Coninckl. Paleys te Parys / Alexander Louis / Hertogh van Valois / eenige Soon van den Hertogh van Orleans/ ſijnde 2 Jaer en 10 maenden out ; men had hem daegs te vooren de Wijn Emeticque gegeven/ maer 't ſelve holp niet/ en dewijl men na ſijn doot de binneleden noch ſeer geſont bevont/ oordeelden vele / dat men deſe Prins te veel medicijnen hadde doen in-nemen ; immers de Hertogin van Orleans was ſo bedroeft/ dat zy al de Doctors uyt haer Paleys deed vertrecken : De Koningh / de Koningin / en 't gantſe Hof quamen hier over by de Hertog van Orleans de rouplicht af-leggen/ en namen de rouklceren aen : De Koningh ſeyde men had ſich laten ontvallen / dat geen Prins meer de naem van Valois ſoude dragen/ dewijl de ſelve ſoo doodelijck was/ dat men niemant/ die deſe naem voerde / konde opbrengen. De Marſchalck de Lorge troude doe met Mademoiſelle Fremondt / aen wie haer Vader een Mill. ende 100000 Ponden ten Huwelijck gaf. De Koningh beſloot dees tijt alle Jaren een Loterye op te rechten/ waer in men voor yder briefie 4 goude Louyſen ſoude moeten geven/ en waer in maer een Prijs van 400000 Ponden ſoude weſen. Men had het nu in Vranckrijck ſeer druck van een geſicht van Vogels/ 't geen men in 't Franche Compté ſoude geſien hebben ; waer van men oock ſelf daer/ te Geneve en andere Plaetſen een verhael druckte/ 't welck wy hier / ſoodanig als 't ons toegekomen is/ ſullen laten volgen:

GEmeenlijck gaet 'er niet een Eeuw voorby, waer in den Autheur van de natuur, door onbekende verborgentheden niet toe en laet of beveelt, dat 'er eenige wonderlijcke en ongemeene ſaeck gebeurt, 't zy om de geeſten der Menſchen te oeffenen, of om haer in haer ſelven te doen treden, en haer gelijckelijck haer ſwackheyt te verwittigen, 't zy om in de geheymeniſſen der nature door te dringen, 't zy om de bewegingen der genade te volgen. Maer 't is vry langh geleden, dat men van een ſoo wonderlijcke ſaeck, als 'er den 26. der voorleden maent tuſſchen Dole ende Salins in 't Franche Compte is voorgevallen, niet heeft hooren ſpreken. Ten 9 uren 's morgens verſcheenen daer ſulcke talrijcke Benden van Vogelen, dat de lucht daer van doncker wiert, even ende alleens gelijck of zy daer malkander plaets geſet hadden, om den ſtrijt aen te vangen ; na dat zy omtrent 2 uren in wanorde door malkander heen geſwiert hadden, ſcheyden zy ſich, gelijck of 'er eenige twiſt ofte onluſt onder haer ontſtaen was, van een in 2 Troepen, in allen ſchijn of zy malkanderen uyt eyſten : de uytwercking hier af volgde korts daer aen ; want na dat door haer vervaerlijck geſchreeuw en gepiep, waer van de omleggende Plaetſen weêrgalmden, het teken gegeven was, ſtorteden zy ſich den een op den ander, met alle de geſtalteniſſen, die in 2 vyantlijcke Heyren, welcke door Hoofden, die gelijckelijck kloeckmoedigh en ervaren zijn, ſoude konnen waergenomen werden : zy begonden door Schermuſels, en hebbende van dichte by malkander aengetaſt, ſo ſtreden zy, gedurende eenige uren, met ſulcken yver en fierheyt van wederzijden, dat 'er veel duyſenden op de aerde gevonden wierden, ſoo verſmoort, bebleet, half doot, als van een gereten ; het overblijfſel van deſe vyantlijcke partyen haer vermoeyde Vleugelen toen kleppende, vlogen van daer, ſonder dat men heeft konnen weten, waer zy belant zijn. Die geene, welcke de nieuſgierigheyt na 't eyndigen deſer bloetſtortinge op deſe Plaetſen gebracht heeft, hebben in deſe Vogelen, die op de Vechtplaets zijn blijven leggen, hondertderley verſcheyde gedaenten bemerckt, ſoo

wel wegens de gestalte, als wegens de grootheyt en de Vederen. Die geene, welckers getal het grootst was, waren swart, wegende 4 of 5 pont: zy hadden seer dicke Nagelen, maer die scherp ende gekromt waren, met omgekromde Becken, als die van de Papegaeyen, selfs waren eenige van dese doncker-grau en andere as-graeuw. Het meeste gedeelte na dese soort waren rootachtig; zy hadden Nagelen, die 2 onçen gewicht konden ophalen, en Reygers-Becken; haer Vleugelen waren met Vederen voorsien, die 2 voet langh waren. Daer was een andere soort, die geele ende swarte Vederen hadden, veel dicker als Duyven, met gekerfde Becken, en Ganse Voeten, en wanckelbare Vederen. Andere waren geel, met Becken, die met graeuw en Zee-groen doorschildert waren, met Sperwers Klaeuwen, en van een selfde dickte. Andere hadden lange en dicke Becken, die in de gestalte van een Toet-hoorn eyndigden, en het is gelooffelijck, dat dese die geene zijn geweest, welckers geschreeuw, 't geen tot het teken van 't gevecht gegeven wiert, na kleyne Hoorens geleeck. Haer verruw was by na roet-swart, en haer Klaeuwen waren als die der Gieren. Het soude te langh zijn, om hier al de andere gedaenten te verhalen, want daer waren 'er als Nacht-uylen en Steen-Uylen; gelijck oock als Vleder-muysen, en veele van een gedaente, die men niet uyt-drucken kan, vermits men noyt diergelijcke, of waer zy na geleken, heeft gesien. De Heggen en Hagen wierden een Mans langte hoog daer van bedeckt gevonden, en men heeft de Aerde op verscheyde Plaetsen wel 500 passen langh, daer 't voornaemste gevecht was voorgevallen, met stucken daer van vervult gesien, sonder noch veel honderden, die hier en daer verspreyt zijn, en die geene, welcke in verscheyde Plaetsen, daer zy zijn nedergevallen, zijn gestorven, na de kracht, die zy noch over behouden hadden, gelijck men uyt het verhael der Inwoonders van verscheyde Plaetsen van 't Graefschap van Bourgondien, waer men van 't vervaerlijcke geschreeuw, 't geen dese Vogelen al klagende van sich gaven, verschrickt was geworden, heeft bemerckt. Den Heer Intendant van de Provintie bekommert dat dese groote meenigte Vogels op de placts daer zy nedergevallen zijn, de lucht mocht besmetten, sondt veel Gravers van Dole derwaerts, om haer daer in de aerde te helpen, waer van eenige siek geworden zijnde, 't zy door de swackheydt van de inbeelding, die sich lichtelijck laet wonden door moeyelijcke indruckingen in ongemeene voorvallen, of door eenige quaetaerdigheyt, waer van de oorsaeck onbekent is, soo heeft het selve soodanigen bekommernis aen yder van dese Provintie gegeven, dat veel lieden moeyte sullen hebben, om haer weder te herstellen. Ick soude te lang vallen, indien ick hier alle de uytleggingen, die yder van soo een vreemt voorval geeft, na dat de drift de herten aenmoedigt, of flaeumoedig maekt, wilde voortbrengen; maer dewijl 'er dooden van allerhande soorten werden gevonden, soo komt de meeste meenigte daer in over een, dat het een onfeylbaer voorteycken van groote Oorlogen, die doodelijck aen alle Natien sullen zijn, is: Godt de Heere bewaert 'er ons voor. Om de nieusgierigheydt van die geene te vernoegen, welcke sich in de versekeringh deser waerheydt souden willen bevestigen, zo laten zy de Prophecyen van Nostradamus sien, en zy sullen aldaer de voorseggingh van 't gevecht deser Vogelen, tusschen Dole ende Toscane, 't geen een kleyne Burgt, 4 mijlen van Dole is, vinden. Dese voorseggingh was dan aldus:

Long temps au Ciel sera vn gris Oyseau,
Auprés de Dôle & de Toscane Terre,
Tenant au bec un verdoyant rameau,
Mourra tôt grand & finira la Guerre.

Te Toulon vervaerdigde men nu noch 6 groote Schepen, en 25 Galeyen, om die na Messina te zenden. Ten dien eynde trock eenen Monsr. de Chaumont na Messina, om daer aen de Franse Scheepsvloot te beveelen, dat zy deselve zouden af halen: Men sont oock alle dootschuldige die men in Vranckrijck konde vinden, na Toulon, om deselve op de Galeyen te gebruyken. Men gaf toen te Parijs voor, dat men eenige Spangiaerts en Messinesen, te Toulon betrapt had, die door een zeker Watergebou de Franse Schepen in die Haven in brant hadden willen steken. Ondertusschen vervaerdigde men alles tot de Velttocht; den Koningh dede 250000 mudden Kooren voor sijn Heyr in Duytslant koopen, en verkoos de volgende Opperhoofden tot sijn Heyren:

Het Leger van den Koningh in Vlaenderen.
Den Koningh in eygener Persoon.
Monsr. des Konings Broeder.
Generaels: Mr. Crequi. Mr. d' Humieres. Mr. Schomberg. Mr. la Feuillade. Mr. de Lorge.
Lut. Generaels: Mr. de Lude. Mr. de Magalotti. Mr. de Regnel.
Velt-Marschalcken: Mr. de Hautefeuille. Sr. de Ville Roy. Mr. de Sault. Mr. de Soubise. Mr. de Stoupa. Mr. de St. Giraim. Mr. den Graef d'Auvergne. Mr. de Sourdis.

Van 't Koninckl. Huys gebiedt
Mr. de Lançon de Lijfwacht.
Mr. de Broglii de Wapenluyden.
Mr. van Fourbin de groote Muskettiers.
Brigadiers van de Ruyterye: Mr. de Tilladet. Mr. de Renel. Mr. Roses. Mr. de Gournay. Mr. Andale ville. Mr. d'Angers. Mr. d' Arnolfini.

Bri-

Brigadier der Dragonders, de Ridder van Tilladet.
Brigadiers van 't Voetvolck: Mr. de Boimar. Mr. d'Albret. Mr. d'Aubaredes. Mr. van Birkefelt. Mr. de Salis. Mr. de St. George. Mr. de Seson, als Gen. Major.

Het Fransse Leger in Duytslant.

Mr. de Luxemburgh als Generael.
Luten. Generaels: Mr. Colbert. Mr. Choiseul. Mr. de Graef van Roye.
Velt-Marschalcken: Mr. Monclar. Mr. de Rennes. Mr. Douglas. Mr. de la Feuillée. Mr. la Motthe. Mr. d'Hamelton.
Brigadiers der Ruyterye: Mr. d'Humieres. Mr. de Lambret. Mr. Renly. Mr. de Beauprez. Mr. de Morevil.
Mr. de Bloeftet gebiet de Dragonders.
Brigadiers van 't Voetvolck: Mr. de Mont Carroux. Mr. la Ferté. Mr. de Boisdavid. Mr. de Jousteau.

Het Fransse Leger in Roussillon.

Monsr. Navailles Generael.
Mr. le Bret, Lut. Generael.
Veldt-Marschalcken: Mr. de Gassion. Mr. de Hirlac. Mr. de Cazeu.
Brigadiers van de Ruyterye: Mr. de la Rabliere. Mr. de Saufcay. Mr. d'Isles.
Brigadiers van 't Voet-volck: Mr. d' Urban. Mr. de Montagu. Mr. de Surlangue.

Het Fransse Leger tusschen de Sambre en de Maes.

Monsr. de Rochefort, Generael.
Lut. Gener.: Mr. la Haye. Mr. la Cordonniere.
Veldt-Marschalcken: Mr. de Joyeuse. Mr. de Jascron. Mr. de la Trousté.
Brigadiers der Ruyterye: Mr. de St. Loup. Mr. de Boulondos. Mr. de Schombergh. Mr. de Barrillac.
Brigadiers van 't Voetvolck: Mr. Novion. Mr. d'Aubrigux.
Mr. de Catinal, Gen. Major.

N.B. Een Brigade rekent men 2 Regimenten.

Den Prins van Condé lichtelijck niet veel sin hebbende om in Duytslant te dienen, had sich wegens sijn onpasselijckheyt daer van ontslagen; waer op den Coning de Hertog van Luxemburg dit Ampt gegeven had; die oock ten dien eynde in 't midden deser maent na der Elsas trock: zijn Leger aldaer zou uyt 117 Esquadrons Ruyters en 22 Battaillons Voetvolk bestaen, die yder 800 man uytmaeckten. Den Coning gaf toen oock de ordres uyt tot de oproepinge van den Ban en Arrierban door heel Vrankrijck. Hy had oock voor alle Pieckeniers twe stocken laten maken van de langte van 4 voet, aen welckers eynde een schroef met een lemmet was, 't geen aen twee sijden sneedt, een voet langh, soo dat deselve maer 5 voeten in de langte had, en 4 pont swaer woeg: dese stocken souden in de aerde gestoken worden, en tot aen de borstriem van een Paert komen, dienende tot een Palissade voor de Ruyterye, om niet door 't Voetvolck te breken, terwijl de Pieckeniers evenwel haer Piecken souden konnen gebruycken. In Vranckrijck quamen dees tijt veel Engelse en Italiaense Volckeren, om haer Regimenten, die in Vranckrijck waren, daer mede te versterken.

Dees maent begon men te Londen aen de Nonconformisten haer ongeoorlofde vergaderingen te verbieden; gelijck voorts door 't gantse Koninckrijck geschiede. In Duyns arriveerden toen 3 Engelsse Oost-indise Schepen van 8, die verwacht wierden. Sijn Maj. van Engelant bemerckende de groote schade, die de Engelse Natie door het inbrengen der Fransse Manufacturen in dat Koninckrijck leed, en dat men in tegendeel in Vranckrijck weynigh Engelse Stoffen sleet, ordonneerde nu aen sijn geheymen Raet, om de middelen op te soecken, waer by het dragen der selver in 't toekomende mocht verboden werden: Ten dien eynde dede sijn Maj. in sijn Raet de voornaemste Engelse Zijde en Stoffe-werckers komen, om met haer te beraetslagen, op wat wijse men best de Engelse Manifacturen in swang zou brengen; gelijck den Coningh dan besloot, om sijn Onderdanen voor te gaen, de Engelse Sijde en Stoffewercken eerst te dragen. Zijn Maj. siende dat den Coningh van Vranckrijck niet te bewegen was, om de Vrygeleybrieven voor den Hertog van Lottharingen in de behoorlijke wijse af te vaerdigen, stelde toen aen de strijdende partyen voor, dat deselve, om alle swarigheden dien aengaen-

de

de weg te nemen, door een acte zou verklaren, dat zy te vreden waren, dat sijn Maj. de Vrygeleybrieven voor alle de Ministers uytdeelde, en dat deselve gelijke kracht souden hebben, gelijck of zy door de strijdende partyen gegeven waren. Den Coningh van Vranckrijck nam hier op dit voorstel aen; doch de Bontgenooten oordeelden, datmen aen den Hertog van Lotthatingen den titul, die hem rechtvaerdig toequam, niet konde betwisten.

APRIL 1676.

HAer Ho. Mo. de Heeren Staten Generael hadden al den 25 der voorledene maent het uytloopen der Oosterse en Noortse Schepen voor den 15. deser, en van die tot de Walvisvangst voor den 25. der selver maent verboden, op verbeurte van Schepen en Goederen. Haer Ho: Mog: deden oock den 4. deser 2 Plackaten af kondigen, waer by alle Ingesetenen van desen Staet, die te water ofte lant by de Vyanden deser landen dienden, binnen twe maenden weder t'huys geroepen wierden, met belofte van vergiffenis van hun begane misdaden, doch in twee maenden niet verschijnende, en nadernaer gekregen wordende, zouden deselve met de doot gestraft worden. Den zelven dag hadden haer Ho. Mo. noch 2 Plackaten laten uytgaen, waer by in 't eene bekent gemaeckt wiert, dat de Onderdanen en Ingesetenen van de Vyanden deser Staet hier sonder Paspoort in 't Lant komende, van goeden Prijs en rantçoenabel souden zijn; ende in 't andere, dat alsoo den Koningh van Vranckrijck de vryheyt van dat onse Vissers langs de Kust souden mogen vissen, had ingetrocken, het selve van dese zijde mede wiert gedaen, tot dat Vranckrijck weder de voorgaende vryheyt gaf. Den Heer Johan van Wachtendonck, die geduurende den laetsten Oorlogh, wegens sijn Ampt en voor den Staet twee Jaren langh in den Tour van Londen gevangen had geseten, wiert toen by haer Ho: Mog: met nieuwe Commissie als Commissaris tot London by den Koningh van Groot Brittangien gecontinueert en gecommitteert. Dese maent overleed den Heer Molesschot, Raet en Pensionaris van Dordrecht, in den Hage. Men sprack toen, als of den Heer Bentinck in de Ridderschap van Hollandt soude geintroduceert werden, dewijl sijne Hooght. aen den selven ten dien eynde de Heerlijckheyt van Naeltwijk had afgestaen. By den Staet wiert toen geresolveert, om 12 Oorlogschepen tot beveyligingh der Kusten, onder den Lt. Adm. Willem Bastiaensz. uyt te rusten. Den Heer Mr. Pieter de Groot zedert eenige tijt voor 't Hof van Hollant beroepen, om sich daer van eenige saken, waer mede hy beschuldight wiert, te suyveren, had door sijn gedurige sieckte niet voor den 21. deser daer konnen verschijnen, wanneer hy noch soo swack was, dat hy uyt sijn Karos getreden, door een Knecht van wederzijden tot voor de Rolle most onderstut worden; hy stont bloot hoofts, soo lange sijn sake diende, en wiert door den Fiscael versocht, dat hy op de Articulen soude gehoort werden; doch sijn Advocaten versochten weder copye van dese Articulen, 't welck wel wiert toe-gestaen, doch niet als na 't voltrecken der examinatie. In 't begin deser maent wierden de Troepen van desen Staet uyt alle Frontieren na Brabant gesonden; de Gardes van sijn Hooght naer dat deselve gemonstert waren, vertrocken oock derwaerts, benevens den Heer Grave van Waldeck, die toen even van sijn Reys uyt Duytslant was te rugh gekomen: Sijn Hooght.

Hooght. hebbende alvoorens den Lt. Coll. Haudringh tot Commandant van Blockzijl gemaeckt, en van alle de Grooten en hooge Collegien in den Hage afscheyt genomen, volghde den 10. deser, verselt van een grooten Treyn Heeren en Bevelhebbers; hy nam sijn wegh over Rotterdam, Dordrecht, en Breda nae Roosendael. Eenige tijt daer na quam de Soon van den Heer Coljers, Resident van haer Ho: Mo: by den Grooten Heer, te Lande van Constantinopolen in den Hage, mede brengende tot een Present voor sijn Hooght. 6 uytnemende schoone Turckse Paerden, voorsien met kostelijcke behangselen; hy vertrock dieshalven aenstonts na 't Leger, om sijn Hooght. die te vereeren. Den Heer Tromp nam dese maent in den Hage van alle Grooten afscheyt, om sich met de Schepen van desen Staet, soo haest die vaerdigh souden zijn, na Denemarcken te begeven: Den Deenssen Afgesant Meyerkroon vertrock ten dien eynde na Amsterdam, om daer de Equipage, soo veel mogelijck voort te setten. Den Heer Mortagne vertrock toen op het Oorlogschip van Cap. Roeteringh naer Sweden, om daer de Rateficatie van 't gesloten Tractaet van Commercie te brengen. Gem. Cap. Roeteringh soude in sijn te rugh keeren de Sweetse Gesanten, die te Nimwegen souden verschijnen, mede nemen, vermits den Koningh van Denemarcken, gelijck het gerucht liep, hun niet door sijn Landen had willen laten trecken: Het ged. Tractaet van Commercie tusschen haer Ho: Mog: en den Koningh van Sweden bestont in de volgende voorwaerden:

DE ondergeschreve Gedeputeerden en Commißarisen van den Doorl. en Grootmachtighsten Prins en Heer, de Heer Carel, door Gods genade der Sweden, Gotthen en Wenden Koningh, Groot-Furst van Finlandt, Hertogh van Schoonen, Esthen, Carelen, Bremen, Verden, Stettin, Pomeren, Caßuben en Wenden, Prins van Rugen, Heer tot Ingermenlant ende Wismar, oock Paltsgraef aen den Rhijn, Hertogh in Beyeren, Gulick, Cleef, Bergh, &c. Onsen genadigsten Koningh en Heer, maken bekent, dat nademael den Minister van de Ho: en Mo: H. Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, aen het Hof van hooghstgem. sijn Koninckl. Majest. residerende, den Heer Christiaen Constantijn Rumpf, heeft te kennen gegeven, de meeninge ende intentie van de hoogh-gem. H. Staten Generael, om de vryheyt van Commercie en Navigatie met de Onderdanen van sijn Koninckl. Maj. van Sweden te herstellen, en dat daer uyt eenige hoope geschept wert, om een nader Verdragh en Vrede, die tegenwoordigh in 't grootste gedeelte van Europa verstoort is, wederom te reconcilieren, en te herstellen: Soo heeft sijn Koninckl. Maj. niet alleen uyt sijn aengeboorne genegentheydt tot den Staet der Vereenigde Nederlanden, door verscheyde Verbonden en gemeene intresten al lange bevestigt, nemaer oock uyt sijnen goeden yver, en oprechte liefde tot de tranquilliteyt of gerustheyt van de geheele Christenheyt, en tot de herstellinge van de generale Vrede, geen middelen willen laten voorby gaen, waer door niet alleen de securiteyt van de Commercie en Navigatie herstelt, nemaer oock door wederzijts goede officien den wegh gebaent mochte werden tot de generale Vrede, die daer op verder soude mogen volgen, en alle de calamiteyten van den tegenwoordigen Oorlogh eyndigen; Dienvolgende heeft sijn Kon. Maj. ons volle macht daer toe gegeven hebbende, gelast en bevolen, dat Wy met den voorsz. Heer Resident insgelijckx tot de voorsz. Onderhandelinge geauthoriseert zijnde, tot dien eynde souden t' samen komen, en tot de voorsz. Onderhandelinge toe-treden: Derhalven hebben wy ondergeschreven wederzijts respective Commissarisen en Minister aen het Hof van Sweden residerende, soo heylsamen werck aengevangen, en daer toe voor een gedeelte ons beholpen hebbende met de Articulen tusschen hooghstged. sijn Kon. Maj. van Sweden, en de Ho: Mo: H. Staten Generael, in 's Gravenhage Anno 1667. den 6. en 16. Julij over wederzijts Commercie en Navigatie provisionelijcken opgerecht, zijn wy op navolgende wijse onderlinge verdragen:

1. DE Onderdanen ende Ingesetenen van Sweden, en van de Vereen: Nederlanden sullen so wel, gedurende desen Oorlog als te vooren, hebben en genieten een volkomen vryheyt en liberteit van Navigatie en Commercie, met alle Rijcken, Staten, Landen en Provintien, soo wel van sijn Kon. Maj. van Sweden, en van de hoog-gem. Heeren Staten Generael, als van die geene, die met hoogst-ged. sijn Kon. Maj. van Sweden, of met hoog-gem. H. Staten Generael in Vrede, Vruntschap of Neutraliteyt zijn, of sullen wesen, sonder dat de selve in de voorsz. liberteyt getroubleert ofte geinquieteert sullen mogen werden, door de Schepen of Vaertuygen van de een der voorn: hooge partyen, of der selver Onderdanen, ter occasie van den tegenwoordigen Oorlogh, of van de vyandtschap, die 'er tegenwoordigh is, of hier namaels soude mogen wesen, tusschen de selve of haer Successeurs, en de Rijcken, Staten en Landen, daer mede de andere partye vruntschap of Neutraliteyt onderhout, of hier namaels onderhouden soude mogen.

2. Welverstaende nochtans, dat wederzijts Onderdanen en Ingesetenen, niet sullen vermogen eenige Contrabande of verboden Koopmanschappen te brengen in de Rijcken, Staten of Landen, so van sijn Kon. Maj. van Sweden, en van den Staet der Vereen: Nederlanden, als mede van die geene, daer mede sijn Kon: Maj. van Sweden, of de hoog-gem. Heeren Staten Generael vruntschap of Neutraliteyt onderhouden, en met de welcke een van haer beyden in Oorlogh is geinvolveert, ofte namaels in Oorlogh geinvolveert soude mogen werden.

3. En om gants en t'eenemael te eviteren, ende voor te komen alle misverstanden en disputen, de welcke over de designatie of betekeninge van de voorsz. Contrabande of verbode Koopmanschappen souden mogen ontstaen, is onderlinge goet gevonden en verdragen, dat onder die naem begrepen sullen zijn alle soorten van offensive en defensive Wapenen, voornamentlijk daer mede vier gegeven wert, met alle 't gene daer van dependeert, als daer zijn Kanons, Mortieren, Musquetten, Carabijns, Musquettons, Pistolen, Petarden, Bomben, Granaten, Sauzijsen, Peck-kranssen, Affuyten, Fourquetten, Bandeliers, Kruyt, Lonten, Kogels, Salpeter, Degens, Lansen, Piecken, Hellebaerden, Partisanen, gewapende Vlegels, Morgen-sterren, en voorts allerhande soorten van offensive Wapenen, als oock Morrioens, Storm-hoeden, Casquetten, Curassen, Harnassen, Jacquen de Maillie, Rondassen, Schilden, ende alle andere defensive Wapenen, mitsgaders alle het geene dient tot toerustinge van den Oorlogh, als Paerden, Sadels, Pistool-holsters, en toerustinge van Paerden, soo van de Cavallerye als Artillerye, ten ware alle 't selve bestont in een seer kleyn getal, daer uyt men soude konnen oordeelen, dat sulckx niet tot den Oorlogh, maer tot eenigh ander gebruyck was gedestineert.

4. Over sulckx sullen voor Contrabande of verboden Goederen niet gehouden werden, Gelt, Tarwe, Koorn, en andere soorten van Granen, Erten, Boonen, Sout, Wijn, Olie, noch yet dat tot voetsel en onderhout van 't leven dient, noch oock Yser, Kooper en Metael, noch eenige andere Koopmanschappen, die tot bouwen en equiperen van Schepen dienstig zijn, als Hennep, Zeyldoek, alderhande soorten van Peck en Teer, Masten, Balcken, Krom-hout, Scheeps-plancken, Kabels, Anckers, eenige deelen van dien, noch oock eenige andere Koopmanschappen, die ten Oorloge, te Water of te Lande niet en zijn geapproprieert, veel min soodanige, die tot eenigh ander gebruyck als ten Oorloge geprepareert en gefatsoeneert zijn; noch oock eenige andere soorten van Koopmanschappen, de welcke in het voorgaende Articul niet en zijn geexprimeert, maer sal het transport van al de selve toegelaten wesen, so wel na de Landen van sijn Kon. Maj. van Sweden, of van den Staet van de Vereen: Nederlanden, als van soodanige Natien, met de welcke sijn Kon. Maj. van Sweden, of de hoogh-gem. H. Staten Generael tegenwoordigh in Oorlogh zijn, of hier namaels in Oorlogh souden mogen geraken.

5. Het en sal evenwel niet geoorloft zijn eenigh Gelt, Vivres of yet dat tot voetsel en onderhout des Levens dient, en in 't voorgaende 4. Articul onder de gepermitteerde Koopmanschappen gerekent, of Soldaten, of oock yets daer van den Vyandt directelijck of indirectelijck eenigh avantagie trecken, of waer mede de selve versterkt soude konnen werden, te transporteren of te voeren na eenige Fortressen, Steden of Plaetsen met Guarnisoen beset, gedurende den tijt dat soodanige Fortresse, Stadt of Plaetse, door de Troepes en Militie van sijn Kon. Maj. van Sweden, of van de hoogh-gem. H. Staten Generael, of van der selver respective Geallieerden te Lande, ende oock te Water, ten aensien van de Fortressen, Steden en Plaetsen aen de Zee gelegen, berent, geblocqueert of belegert sullen zijn, met intentie om de selve te vermeesteren.

6. Wijders om te beletten dat de Contrabande of verboden Koopmanschappen, hier vooren gespecificeert, na eenige vyantlijcke Havenen of eenige Plaetsen onder het gebiedt van den Vyandt gelegen, niet mogen werden gebracht, en dat oock onder pretext van het selve te willen beletten, de vryheyt en sekerheyt van de Navigatie en Commercie niet magh komen te lijden eenig onbehoorlijk retardement, sullen de Onderdanen en Ingesetenen van wederzijts Landen, alsints 't zy in wederzijts Havenen ende Reeden, of oock in de volle Zee, mogen volstaen met vertooninge van soodanige behoorlijcke Zeebrieven, als voor desen altijt gebruyckelijck zijn geweest, of als men in toekomende onderlinge nader soude mogen convenieren en goet vinden, ende met exhibitie of vertoninge van Paspoorten, continerende de quantiteyt van de ingeladde Goederen, verleent by de Officieren van de Plaetsen, daer de voorsz goederen geladen en ingenomen zijn, en volgens welcke Paspoorten de Rechten van soodanige uytgaende Goederen betaelt zijn; en ingeval de voorsz. Schepen eenige Contrabande of verboden Koopmanschappen souden mogen hebben in-geladen, sal als dan in 't voorsz. Paspoort gedesigneert staen de plaetse, na de welcke de voorsz. Contrabande of verboden Koopmanschappen gevoert sullen werden, en sullen de Schepen nae de voorsz. vertooninge niet verder mogen werden gemolesteert, gevisiteert, ondersocht ofte verachtert, noch opgehouden in haer reyse, onder wat pretext het oock soude mogen wesen.

7. En by soo verre bevonden mochte werden, dat eenige Schepen toebehoorende wederzijts respective Onderdanen en Ingesetenen, zijnde in 't geheel of ten deele met de voorsz. Contrabande of verboden Koopmanschappen geladen, na eenige Vyantlijcke Plaetsen of Havenen gedestineert souden wesen, sullen alleen de voorsz. Contrabande Koopmanschappen door den competenten Rechter van goeden-

den prijse verklaert en geconfisqueert mogen werden, maer sullen de Schepen selfs, mitsgaders de verdere en overige gepermitteerde en vrye Koopmanschappen blijven buytenconfiscatie.

8 Alle de Goederen en Koopmanschappen toebehoorende de wederzijdts Onderdaenen ende Ingesetenen, selfs soodanige die volgens de dispositie van de voorgaende Articulen gepermitteert ende niet verboden zijn, gevonden werdende in eenige Vyantlijcke Schepen, sullen aengeslagen en geconfisqueert mogen werden, sonder eenige exceptie of reserve: daer tegens sal t'eenemael vry en geen confiscatie subject zijn, al 't geene geladen sal zijn in Schepen, toebehoorende wederzijts Onderdanen en Ingesetenen, selfs de Goederen toekomende de Vyanden van d'een of d'andere zijde, uytgesondert alleen de Contrabande of verboden Koopmanschappen, gedestineert na vyandtlijcke Havenen, waer tegens geprocedeert sal werden in conformité van 't geene hier vooren gestatueert is; desgelijckx sullen oock alle Passagiers, wesende Onderdanen van de Vyanden van d' een of d' ander zijde, sich ge-embarqueert hebbende in Schepen, wederzijts Ingesetenen toebehoorende, vry zijn, en daer uyt niet gelicht mogen werden, alleenlijck uytgesondert alle vyantlijcke Officieren.

9. En by aldien sijn Kon. Majest. van Sweden, of de hoogh-gem. H. Staten Generael souden mogen goet vinden of noodigh achten de Koopvaerdy-Schepen, tot meerder securiteyt en sekerheyt met eenige Oorlogh-schepen te doen convoyeren, soo sullen de selve de Capiteynen van de voorsz. Convoyers wel scherpelijcken gelasten. geen vyandtlijcke Actien tegens wederzijts Onderdanen of Geallieerden, te mogen ondernemen of plegen, soo in het gaen als wederkeeren, geduyrende het voorsz. Convoy, ende tot dat weder in de Haven, daer zy uytgevaren zijn, sullen wesen te rugh gekeert.

10. Wijders sal ten wederzijden soo by sijn Kon. Maj. van Sweden als by de hoog-gem. H. Staten Generael, aen der selver respective Onderdanen en Ingesetenen werden geinterdiceert ende verboden, haer in eenigen dienst van yemanden, wie die oock soude mogen wesen, te begeven, om op des selfs Commissie aen te tasten, te veroveren, of eenigsints te beletten, of te incommoderen wederzijts Koopvaerdy-schepen, Goederen of Koopmanschappen, op pœne van daer over aen Lijf en Goedt gestraft te werden.

11. En sal van gelijcken generalijcken ten wederzijden allen en een yegelijcken wel expresselijcken werden geinterdiceert en verboden eenige Koopvaerdy-schepen, Goederen en Koopmanschappen, toebehoorende wederzijts Onderdanen en Ingesetenen, genomen en verovert in eenige Havenen, soo van sijn Kon. Maj. van Sweden, als van de hoog gem. H. Staten Generael te mogen opbrengen.

12. Daer en boven sal oock ten wedersijden soodanige ordre werden gestelt, en die voorsieninge gedaen, dat alle de geene, die hun albereyts in soodanigen dienst hebben laten aen-nemen, om de voorsz. Koopvaerdy-schepen, Goederen ende Koopmanschappen, aen te tasten, en te incommoderen, by soo verre de selve noch niet souden mogen wesen vertrocken, den voorsz. dienst datelijcken sullen hebben te verlaten, op pœne van daer over mede aen Lijf en Goet gestraft te werden.

13. En sullen die geene, die alreede ten fine voorsz. vertrocken zijn, gehouden wesen den voorsz. dienst te verlaten, en binnen den tijdt van drie maenden weder te keeren, op pœne van daer over aen Lijf en Goet als vooren gestraft te werden.

14 En nademael voor de securiteyt en vryheyt van de Navigatie ende Commercie, de welcke by dit Tractaet wert beoogt, seer weynigh sal wesen gedaen en geeffectueert, ten ware de Zee van alle andere Commissie-vaerders gants en t'eenemael wiert bevrijt; soo is tot beter observantie van het voorsz. Tractaet onderlinge mede verdragen, dat sijn Kon. Majest. van Sweden, en de H. Staten Generael der Vereen: Nederlanden, alle goede en meest-krachtige officien sullen aen-wenden, om haer respective Geallieerden tot gelijcke interdictie en prohibitie van de voorsz. Commissie-vaerders, soo haest eenigsints doenlijck sal zijn, mede te persuaderen, gelijck men oock sekerlijck verhoopt, dat de selve tot soodanigen heylsamen werck sullen konnen werden geinduceert.

15. En alsoo de vryheyt en liberteyt der Commercien niet wel en kan bestaen, sonder onderlinge Correspondentie en wisselinge van Brieven, en der selver vrye passagie; soo sullen sijn Kon. Maj. van Sweden, en de hoog-gem. Heeren Staten Generael, van gelijcken oock alle meest-krachtige devoiren en goede officien aenwenden, ten eynde de voorsz. Brieven en oock de Posten niet alleen door wederzijts Rijcken en Landen, maer oock van der selver respective Geallieerden, vry en onverhindert voortaen weder om mogen passeren.

16. Eyndelijcken sullen sijn Kon. Maj. van Sweden, en de H. Staten Generael der Vereen: Nederlanden, aenstonts na de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet ordre stellen, dat wederzijts Onderdanen en Ingesetenen, ten spoedighsten mogen werden ontslagen, en dat alle Schepen, Koopmanschappen, Gelt, en alle andere Goederen, wederzijts Onderdanen en Ingesetenen toebehoorende, en ter occasie van den Oorlogh opgebracht, gearresteert en gedetineert, aen de rechte Eygenaers mogen werden gerestitueert, en dat deselve sal werden gepermitteert en toegelaten, over al vry te mogen gaen, hare Schepen, Koopmanschappen, Gelt, en alle andere Goederen, te vervoeren na soodanige Plaetsen, daer sulckx haer by de tegenwoordige Conventie gepermitteert en toe-gelaten is. Ende werden onder dit Articul verstaen en begrepen niet alleen de Koopmanschappen, Schepen, Gelt en andere Goederen,

die by de Ingesetenen van de hoog gem. H. Staten Generael, maer oock die voor de declaratie van den Oorlogh, by andere genomen, en in de Havenen van de Geun: Provincien op-gebracht zijn, maer de questien en geschillen, voor date van desen luctueusen Oorlogh ontstaen, sullen in billijckheydt en gerechtigheyt, volgens en in conformité van de voorige Tractaten getermineert werden.

Wy ondergeschreven wederzijts respective Commissarisen van zijn Kon. Maj. van Sweden, en Resident van de H. Staten Generael der Vereen: Nederlanden beloven, dat de voorsz. Articulen oprechtelijcken en ter goeder trouwen, nagekomen, en by sijn Kon. Maj. van Sweden, en de hoog-gem. H. Staten Generael geratificeert, en wederzijts Acten van Ratificatien binnen den tijt van 4 maenden, te rekenen van huyden date deses, of eerder is 't doenlijck, alhier tot Stockholm, ge-extradeert en uyt-gewisselt sullen werden. Ten oirkonde hebben Wy desen met onse gewoonlijcke Signaturen ende Zegels bekrachtigt, in Stockholm den 26. November, 1675. Onder stont aldus:

(L. S.) *Ed: Ehrensteen,*
(L. S.) *J. Lagerfeldt,* (L. S.) C. C. *Rumpf.*
(L. S.) *Nicolaus Gyldenstalpe.*

Ende nademael daer en boven mede onderlinge is geaccordeert en verdragen, dat de Ratificatien van 't voorsz. Tractaet by sijn Kon. Maj. en Ons, binnen den tijt van vier maenden na de onderte keningh van dien, of eerder is 't doenlijck, tot Stockholm geextradeert en uytgewisselt sullen werden; soo hebben Wy ingevolge van het selve Verdragh 't voorsz. Tractaet in alle sijn Pointen en Articulen geapprobeert, geconfirmeert en geratificeert, gelijck Wy het selve approberen, confirmeren en ratificeren mits desen; Belovende het selve in alle sijn Pointen en Articulen sinceerlijcken en oprechtelijcken te onderhouden en na te komen, ende niet te gedoogen dat het selve by yemant worde gekrenckt of verbroocken; en tot meerder versekertheyt van dien, hebben Wy desen met onsen grooten Zegel doen zegelen, en door den Presiderende in onse Vergaderinge laten parapheren, en door onsen eersten Griffier doen tekenen. In den Hage den 13. Maert, 1676. Was geparapheert, W. van Heuckelom, vt. Onder stont, Ter Ordonnantie van de hoogh-gem. H. Staten Generael. Getekent, H. Fagel. Hebbende onder uyt hangen het voorsz. groote Zegel in rooden Wassche.

De Heeren Staten van Vrieslant maekten toen by aenschrijven aen de Generaliteyt bekent, hoe dat zedert eenige tijt 4 Schepen met Krijgsluyden te Paert en te Voet, sich by Amelant opgehouden hadden, zonder dat men haer aenslag kon ontdecken, tot eindelijck haer Commandant door practijck gevangen, en van ged. Staten eerst met goede woorden, en naderhant met dreygementen, afgevraegt was geworden, wat volk zy waren; en vermits zy geen genoegsame antwoort bekomen hadden, zoo hadden ged: Staten oock 2 Ruyters, die van de Schepen, om ordre te halen, aen lant gekomen waren, van gelijcken in arrest doen nemen, en laten examineren; welcke zeyden dat ged. Commandant, een Keyserl. Commissaris, en zy Keyserl. Volckeren waren; waer op den zelven noch scherper was geexamineert, tot hy eyndelijck had bekent, dat hy van sijn Keyserl. Maj. ordre en oock een Credentie-brief, aen sijn Hooght. den Heer Prins van Orangien had, om 't ged. Eylant in besit te nemen; en dat zulcken ordre en Brief, in de Herberg in sijn Valies lagen; welck Valies van daer gehaelt, geopent, en zoo bevonden was; waer op zy 't zelve aen den Staet oversonden, en daer by te kennen gaven, dat zy niet wisten, op wat wijse ged. sijn K. M: de besitting van dit Eylant konde pretenderen, invoegen men by den zelven hier over zou moeten klagen: Onderwijl hadden zy eenige Volckeren op 't Eylant gesonden, om de landingh der Keyserse te beletten, 't geen zoo veel te lichter had konnen geschieden, vermits de ged. Schepen op het zant vast zaten, en van daer niet konden komen, oock bereyts veel dooden over boort hadden gesmeten. Den Staet klaegde aenstonts hier over aen den Keyserl. Resident in den Haeg; dan die verklaerde, dat hy daer gants geen kennis van had, ten waer dat het om de zelve oorsaek was, waer over de Keyserse Ministers voor desen verscheyde Memorien aen den Staet hadden over gelevert, om de pretentie van een Duyts Heer tegens een Vries Edelman, wegens de besittingh van Amelant te willen begunstigen. Invoegen

gen haer Ho. Mo. aen haer Refident te Weenen ordre zonden, om by fijn K. Maj. hier over te klagen. Ondertuffchen trocken de Schepen met de Volckeren weder weg; dog haer Commandant bleef echter te Leeuwaerden in arreft, tot men des Keyfers befcheit zoude bekomen hebben.

Don Hieronimo de Quinones, die algemeen Legermeefter in de Spaenffe Nederlanden was, verkreegh toen op fijn verfoeck uyt Spange permiffie om dit Ampt te mogen verlaten; in 't welck toen den Grave van Rache geftelt wiert. Den Spaenffen Colonel Maffiette komende met 60 a 70 Ruyters van fijn Regiment van Luxemburgh na Bruffel, wiert by Marche en Famine van een Franffe partye, onder den Heer van St. Jan, die fich in een Bos verborgen hadde, onvoorfiens aen-getaft; met de eerfte fchot fchooten zy den Spaenffen Collonel doot, fonder andere fchade; 't geen de Spaenffe fo verbitterden, om dat dit een braef Soldaet was, dat zy gelijcker hant op de Franffe aenvielen, en geen quartier wilden geven, doodende dus de gantfe Franffe partye, uytgenomen een, die zy lieten loopen, om de tijdingh hier van te brengen. Den Hertogh van Villahermofa vervaerdigde noch alles tot de aenftaende Velttocht, dewijl de Franffe Troepen in fterck getal na de Nederlanden afquamen, en op 2 a 3 Plaetfen haer Rendevous hielden; namelijck onder den Marfchalck de Crequi, die ten dien eynde te poft van Parijs vertrocken was, by Charleville, en onder den Marfchalck d'Humieres by Doornijck, Douay en de omleggende Plaetfen; en vermits men aen de Spaenffe kant beducht was, dat Crequi Charlemont foude belegeren, font men daer noch 't Regiment van Bourgogne, fterck 500 man, binnen: Van de andere kant verfterckte men oock 't Guarnifoen van Yperen tot tuffchen de 4 en 5000 man, dewijl men vreefde, dat de Humieres daer 't oogh op had: Maer defen Marfchalck hebbende door 't heen ende weer trecken van fijn Volckeren, 8 a 9000 man te Cortrijck, en 6000 man te Audenaerde by een gekregen, begon daer mede den 11. defer na de Brugfe Vaert op te trecken, om in 't Lant van Waes te vallen, terwijl den Gouverneur van Aeth, den Graef van Nancre met 3000 man aen de kant van Aelft, het Lant aen die kant in wapenkreet zoude houden. Den Marfchalck ondertuffchen met fijn Troepen, die uyt 3000 Dragonders, 2000 Ruyters, en 6000 Voetknechten beftonden, aen de Brugfe Vaert gekomen, trock die, een uur van Gent, zonder eenige tegenweer over, vermits dat Lant tot aen de Saffe Vaert onder brantfchattingh ftont; hy vorderde voorts na de Brugge van Meuleftede over defelve Vaert, en dicht by Gent gelegen, waer maer eenige Boeren, en een kleyne befetting, lagen; zy meenden hier met het nederlaten van de Brug voor de Engelfe Poft over te raken; maer juift even te vooren was het Hollants Regiment van Schot, uyt de omleggende Vlaemfe Plaetfen getrocken, daer aengekomen, welke na een dappere tegenweer de neergelaten Brug weer op kregen, en met de Franfen tot den dag fchermutfeerden. De Magiftraet van Gent zont 's morgens 4 Veltftucken, en 6 Comp. Ruyters derwaerts om de Hollanders te onderfteunen; gelijck zy ook deden en de Franfe alfoo beletten over defe pas te komen. Den Marfchalk d' Humieres fiende dat hy daer niet konde opdoen, en veel Volck verliefende, daer onder den Lt. Coll. Trimoulet, vertrock 's achtermiddags van daer, en begaf hem wat lager aen defelve Vaert aen een plaets genaemt Donck, hier lagen 300 Hollanders en 100 Spaenfe Ruiters, welcke de Franfe tot 3 mael afwefen; doch geen Gefchut by haer hebbende, en de Franfe 2 Huyfen aen de Vaert inneemende, waer uyt zy met Gefchut gedurig fchoten

ten, terwijl zy met een snelligheyt haer Brug, die zeer konstig op Raders lagh, over de Vaert leyden, zoo mosten de Spaense en de onse met verlies van omtrent 200 man na 't Sas en Hulst wijcken; de Franse dus over geraeckt, begaven haer ylings in 't Lant, en begonden den 13. de Dorpen Winckel, Wachtebeke, Moerbeke, Steken, Mendonk, Desseldonck, Saffelaer, Splendonck, en andere af te branden: doch Steken wiert van een partye van 't Guarnisoen van Hulst noch behouden. Zy vorderden onderwijl na Lokeren; doch den Hertog van Villahermosa hier af bericht, was met sijn Lijfwacht aenstonts tot Dendermonde gekomen, van waer hy den Gen. der Ruyterye den Hertog van Montalto aenstonts met 400 Ruyters en 400 Voetknechten na Lokeren sont, om die doortocht te bewaren, doch de Franse onderwijl aengekomen, zonden de Regimenten van Navarre en Orleans, en dat van de Krabaten, aenstonts op haer af, volgende met de rest; waer door de Spaense, na dat zy hun tweemael afgeslagen hadden, met verlies van 30 man na Dendermonde mosten wijcken; dus hadden 't de Franse gemackelijck, om 't gantsche lant in koolen te leggen, doch de meeste Dorpen siende anders geen uytkomst, zonden haer Gedeputeerden aen d' Humieres, om met hem over de brantschattingen te verdragen; gelijck zy oock tot een hooge somme voor 't voorledene en 't tegenwoordige deden, en eenige Gijselaers aen hem mede mosten geven: Invoegen de Franse haer voornemen uytgewerckt hebbende, den 16. over de Brugge, die zy by Wetteren en Melle, over de Schelde, tusschen Gent en Dendermonde, geslagen hadden, weder te rug keerden, mede voerende haer buyt op 400 Wagens, welke zy uyt het Lant van Aelst gehaelt hadden.

Na dat d' Humieres dit bedrijf uytgewerckt had, trok hy met sijn Troepen na Condé, een Stadt tusschen Valencijn en Doornijck, welcke den Marschalck van Crequi, met sijn Troepen, die hy tusschen de Sambre en de Maes vergadert had, en die 15 a 16000 man sterck waren, ondertusschen had berent. Monsr. de Louvois, die den 14. te Rijssel gekomen was, had 60 Karren met Schoppen en Spaden en allerhande Oorlogs gereetschappen van daer derwaerts gesonden, om die voor dese Stadt te gebruycken. Den Hertogh van Villahermosa hier van bericht, deed aenstonts 5 Regimenten Spaense Voetknechten, als dat van den Marquis van Vedmar, van den Marquis van Belveder, van Don Diego de Rada, van Don Juan Antonio de Sarmiento, en van Don Diego Cobarubias, en 3 Regimenten Walen, van Tilly, van Duc d' Abré en van den Graef van Grimbergen, uytmaeckende 7000 man, benevens 4500 Ruyters, en 1500 Dragonders by een trecken, om tot ontset van de Plaets te gaen, wanneer deselve met het Heyr van sijn Hooght. den Heere Prince van Orangien, gevoegt zoude sijn: Dewelcke te midden deser maent by 't Heyr te Roosendael gekomen sijnde, en 't zelve gemonstert hebbende, daer mede ylinghs na de kant van Mechelen optrock, en den 19. deser te Semps quam, wanneer den Hertog van Villahermosa ylings de Prins van Vaudemont na sijn Hooght. zont, om hem te begroeten, gelijck hy oock dede: 's anderendaegs den 20 quam den Hertogh van Villahermosa zelfs te Vilvorden, om met zijne Hooght. gespreck te houden, keerende noch den zelven avont te rug na Brussel. Vervolgens passeerde sijn Hooght. met het Leger over de Antwerpse Vaert, en quam te Grimbergen legeren; doende van daer een keertje na Brussel, waer hy den 23. quam, en met groote toeloop van 't Volck wiert ontfangen. Den 24. trock 't Heyr voorby Brussel, en nam de weg over Gaesbeeck tot na Bergen in Henegouwen, wordende gevolgt van de Spaense, die sich den 26. by Cambron met het Leger van sijn Hoogheyt voeg-

voegden; doch als sijn Hooght. den zelven dag met het Heyr by Granville quam, vernam men daer dat Condé sich al had overgegeven, waer op de Legers voorts tot by Bergen in Henegouwen trocken, nemende sijn Hooght. daer sijn quartier te Espinlieu, en den Hertog van Villahermosa te Nemy, om op de vorder bewegingen van 't Frans Leger acht te slaen.

Den Marschalck van Crequi dan den 17. deser de Stadt Condé berent hebbende, vermeesterde 's anderendaeghs nae een harde tegenweer 2 Redouten, rontom de selve Plaets. De volgende dagen quamen de Marschalcken d'Humieres, de la Fuelliade, Schombergh en de Lorge met de overige Troepen daer by, en namen yder haer quartier, die door de Rivieren de Schelde, de Haisne en de Hoesneau van een gescheyden waren. Den Koningh van Vranckrijck hebbende aen alle de Grooten te Parijs de Audientie van afscheyt gegeven, vertrock den 16. deser van daer, verselt met veel Officiers, om dit Belegh te vorderen. Den Hertogh van Orleans volghde hem korts daer aen. Den selven nacht sliep den Koningh noch te Pont Sainte-Maxence, den 17. te Mondidier, en den 18. te Perone, waer de Troepen van sijn Huys en eenige andere, te samen 10000 man sterck, waren. Den 19. quam hy te Bapaume. Den 20. te Douay, en den 21. in 't Leger voor Condé. Met sijn aenkomst deed hy ylinghs de Batteryen oprechten, en aen de Omtreck-linien en de gemeenschap der Quartieren arbeyden. Den volgenden nacht wiert de Trenchee een halve Musket-schot van 't Contrescarp geopent, waer in 2 Bevelhebbers van 't Regiment van Navarre gequetst en eenige Soldaten gedoot wierden. 's Anderen daegs uchtens wiert den Marquis van Chamilly, so hy met den Marschalck d'Humieres in de Trenchee was, licht aen 't hooft gequetst. 's Nachts tusschen den 22. en 23. de Batteryen in staet zijnde, schooten soo vinnigh, dat alle de Palissaden van een steene Redout, van de Halve Maen, en Contrescarpen om verre geraeckten. Den Koningh gingh den volgenden dagh het Quartier van den Marschalck de Crequi, 't geen door de Wateren van de andere afgescheyden was, besien, invoegen hy dicht voorby Valencijn most trecken, waer door een schermutsel van kleyn belang tusschen sijn Lijfwacht en 't Guarnisoen van die plaets voorviel. 's Nachts tusschen den 23. en 24. quamen noch 300 Spaensse in Schuytjes over 't verdroncken Lant binnen de Plaets: 's Nachts tusschen den 24. en 25. arbeyden de Fransse wacker aen haer Wercken, en vermits toen alles in staet gebracht was, om de Buytenwercken aen te tasten, ordonneerde den Koningh, dat men driederhande aenvallen soude doen, de eerste op de rechter zijde door den Marschalck d'Humieres, met 4 slagordeningen van de Guardes, en eenige andere Troepen; de tweede op de lincker hant door den Marschalck de Lorge, en de derde, dat maer een valsche aenval zou zijn, door den Marschalck de Crequi, met 1000 Muskettiers, die onder hem van den Marquis van Renel en den Graef van St. Geran gecommandeert wierden. 's Nachts tusschen den 25. en 26. het teken door het los branden van alle de Batteryen gegeven zijnde, soo ruckten de Bevelhebbers en Soldaten, die de eerste en tweede aenval deden, met'er haest al de Palissaden uyt, veroverden het Contrescarp, en quamen in alle de Buytenwercken; vervolgens dooden of namen zy gevangen al de geene, die niet haest genoeg weg konden raken, en hebbende sich hier door van al de afgesneden Bastions meester gemaeckt, dwongen zy die van binnen, die in groote wanorde in de Stadt geweken waren, de Chamade te slaen; doch d'Humieres en de Lorge wilden daer niet na hooren, ten zy dat zy sich op discretie overgaven. Den Marschalck van Crequi hebbende ondertusschen

sijn

fijn 1000 Muskettiers in Schuytjes, die yder met 4 ftucken Gefchut voorfien waren, doen treden, quam daer mede over 't verdroncken Lant aen die kant van de Stadt; en vermits de belegerde daer niet dachten aengetaft te fullen werden, en dieshalven weynigh op-paften, veroverden de Franfe daer lichtelijck alle de Wercken, en een Poort: Soo dat de belegerde niet beter konnende, fich op difcretie moften overgeven; 't Guarnifoen, beftaende omtrent in 1000 man, wiert met haer Gouverneur, den Heer van Autiche, na Doornijck gevoert. De Franfe gaven voor, dat van de hare in dit Belegh maer 4 Bevelhebbers doot, 12 gequetft, en 80 Soldaten doot gebleven waren; doch de Spaenfe deden dit getal wel tot op eenige honderden klimmen. Den 27. vertrock den Coningh van voor Condé op, en gingh te Sébourg legeren, van waer hy den Hertogh van Orleans met 40 Efquadrons Ruyters, 18 flaghordeningen Voetvolck en 20 ftucken Gefchut na Bouchain font, om die Plaets te belegeren.

Op het verlaten van 't Cafteel van Luyck wierden noch defe 2 Latijnfe gedachteniffen gemaeckt: baLbIne festo DestrUCta est arX ebUronUM: en arX haCeLDaMa sUbrUItUr; om dat de Franfe juift op den dagh van St. Balbine het Cafteel hadden doen fpringen. Men arbeyde te Luyck noch al aen 't flechten van het overblijffel der Citadelle, ten welcken eynde alle Burgers, zelfs de Geeftelijcken, daer aen moften komen arbeyden, of een man in haer plaets zenden. De Sleutels van de Poorten wierden nu oock in handen der Burgermeefters geftelt, welcke den Domdeken voor defen in bewaringh hadde gehad. Men mompelde oock om alle de Impoften af te fchaffen, en dewijl de Kooplieden byfondere fchade leden by den 60ften Penningh, die op alle Koopmanfchappen geftelt was, befloten zy een requeft aen de Magiftraet over te leveren, dat die afgefchaft mocht worden: en hoewel de Overigheyt hier niet heel genegen toe was, zoo dorften zy het echter, uyt vrees van de Burgerye, die fich by de Koopluyden vervoegt had, niet afflaen, maer ftonden 't zelve toe: 't gemeene Volck door dit begin aengemoedigt, quam daer op met een groote Troep, daer de Burgermeefter Roffius voor aen ging, by de Burgermeefters, en wilden den Impoft van de Bieren en 't Sout vernietigt hebben, gelijck dan oock den 9. defer, uyt vrees van meer onheyl, gefchiede, uytgenomen dat de 5 oude oortjens op 't Bier noch in wefen bleven; van 't welck by gedruckte Placcaten aen yder kennis wiert gegeven: dit verweckte zulcken vreugt onder 't gemeene volck, dat men lang leve de Privilegien overluyt op ftraet riep: De Burgerye, die den zelven dagh by de gefprongen Citadelle de wacht had, hier op van de wacht komende, wilde oock yets uytwercken: zy gingen dan gefamentlijck by den grooten Cancelier en den Hoog-fchout, op dat de oude Privilegien der 32 Ambachten weder herftelt zouden worden, 't geen echter uytgeftelt wiert, onder voorgeven, dat men eerft befcheyt van Keulen en Weenen moft hebben. Vervolgens wiert het afdancken van 't Krijghsvolck te baen gebracht, en oock uytgevoert; doch defelve wilden niet eerft vertrecken, voor dat men haer, 't geen men haer fchuldig was, betaelt had. Een zeker perfoon, die yvrig voor de welftant der Stadt geacht wilde fijn, fiende dat veel dingen in onorde toegingen, liet een Placcaet aenflaen; waer by hy de Luyckenaers in bedencken gaf, of het niet nodig zoude fijn, namentlijk, ten eerften: dat men in het Feeft van St. Lambert in proceffie verfcheen, om Godt te dancken over de demolitie der Citadelle, &c. ten 2. dat men in de Ambachts-gilden ging fien, of haer keuren wel onderhouden waren: ten 3. dat men aen fijn Keyferlijcke Maj. liet verfoecken de behoudingh der oude Privilegien, en dat men onderfoeck deed

van

van de misdaden, die tegens 't gemeene best bedreven waren, op dat de schuldige gestraft wierden: ten 4. dat men den Deecken en 't Capitttel der Cathedrale versocht, dat zy de Burgerye in haer versoeck by sijn Keyserl. Maj. wilden ondersteunen: ten 5. dat men sich wachte voor alle Autheurs van 't gemeene bederf, en haer oock belette haer quade bedrijven in 't werck te konnen stellen: ten 6 dat men sich niet tot die gene begaf, die het quaet veroorsaeckt hadden, om hulpmiddelen van die te halen, dewijl sy die niet konden geven, maer wel 't quaet veel erger maken: en ten 7. dat men geen zaken met haest en zonder goeden raet deed, en dat men sich onthielt van alle gewelt, die 't alles in verwarringe zoude smijten, en de Burgerye in slavernye brengen. Hier op leveren de Burgers een requeft aen 't Capittel der Cathedrale over, dat de 32 Ambagten op de Feest van St. Lambert in processie zoude mogen gaen; 't geen haer ook wiert toegestaen, zoo dat deselve sich daer toe bereyden: Ondertusschen wilde men daer de 20ste Penning opstellen, om de afgebroken Muren aen de kant der Citadelle weder op te maken; doch vermits dit de gemeente te zeer zoude drucken, stelden de Kooplieden voor, dat zy hier toe 't Gelt zouden verschaffen, mits dat men haer de bestieringh van 't werck liet, en dat men hun goede versekertheyt voor haer verschoote penningen gaf. De Fransen hadden ondertusschen oock den 13. deser het Casteel van Huy laten springen, zoo dat al de Fortificatien geruineert waren: zy handelden vervolgens de Casteelen van Dinant, Stockem, Franchimont, Rochette, en meer andere in 't Luyckerlant, desgelijcks; en vermits de Fransen verstaen hadden, dat den Hertog van Nieuburg sig met den Keyser in Verbont had begeven, quamen zy dees tijt met 3500 man te Paert en te Voet, en 5 Stucken Geschut, voor 't Stedeken Sittard, in Gulickerlant, 't welck zy lichtelijk bemachtigden, en deden, na dat zy 't uytgeplondert hadden, de Muren en Poorten van 't zelve in de lucht vliegen. De Fransen Intendant de Monceau zont toen oock briefjens aen de Standen van Gulickerlant, dat zy met ten eersten met hem tot Maestricht over de brantschattingen zouden komen verdragen, of dat zy anders te vier en te swaert gehandelt zouden worden.

Den Hertog van Nieuburg deed hier tegens sijn vaste Plaetsen versterken, en met Volck voorsien: doch de Lantluyden voor plondering en brant bevreest, zonden eenige uyt de hare na Maestricht, om over de brantschattingh te handelen; doch dewijl de Fransen niet minder als 200000 Rijcksds. voor het gantsche Jaer wilden hebben, en dese Gedeputeerden maer last hadden, om 100000 Rijcksds. aen te bieden, konden zy niet over een komen: zy verkregen van den Fransen Intendant echter 10 dagen, om het besluyt van haer principalen daer over te haelen. Den Heer Ducker, die tot dus langh te Weenen had vertoeft, quam toen van daer weder te Keulen, hebbende in de zaeck van Prins Willem van Furstenbergh weynigh konnen uytwercken. Den Marquis de Grana, zedert eenige tijt in den Hage en te Brussel geweest hebbende, om daer over de aenstaende Velttocht te beraetslagen, quam nu weder te Bon, en vervaerdigde daer alles om sijn Volckeren tegens den optocht gereet te maken.

Den Franssen Marschalck de Rochefort hebbende/ gelijck wy laetst gesegt hebben/ de Volckeren/ die hy te rugh na den Opper-Elsas en Brisach gesonden had/ op de aenkomst van den Hertogh van Luxemburgh te Zabern/ weder te Haguenauw by malkander doen komen/ sterck 6 a 7000 man/ trock daer mede/ en met de Karren en andere Voorraet/ plings het Haguenauwer Bosch door/ en sont den Graef van Bussi met 2 a 3000 man en het meeste Geldt/ op

Muyl-Eselen geladen/ naer het Amweyler-thal/ om/ terwijl hy de Keyserse aen de kant van Haguenaw in allarm soude houden/ van de zijde van 't gebergte onvoorsiens door te breken/ en het Geldt in Philipsburgh te brengen: Maer den Hertogh van Lotharingen hier tijdigh van bericht/ had aenstonts sijn Volckeren weder te Lauterburgh over den Rhijn doen trecken/ omtrent 10000 man in getal/ en de Passen omtrent Philipsburgh of laten besetten/ of verhouwen; den Paltsgrave deed oock op sijn versoeck een gedeelte sijner Volckeren na de zijde van Nieuw-stadt naderen/ invoegen alle de doortochten ten vollen gestopt waren/ eer Rochefort met sijn Volckeren daer omtrent was gekomen; doch hy/ hebbende uytdruckelijck bevel van sijn Koningh/ om op allerley wijse het ontset te ondernemen/ sont 100 Ruyters voor uyt/ om de gestalte der Keyserse te besichtigen/ welcke soo dicht naderden/ dat de Keyserse uyt-quamen/ en dese partye t'eenemael of doot sloegen/ of op de vlucht brachten. Rochefort hier door genoegsaem de onmogelijckheyt van sijn toelegh bemerckende/ besloot sijn Troepen in geen meer gevaer te stellen/ en gaf dieshalven bevel/ dat zy te rugh souden trecken/ gelijck zy deden/ en weer na den Opper-Elsas en Lotharingen keerden/ doch met ordre/ om haer tegens de eerste opbodt vaerdigh te houden: In dese aftocht begonden zy/ volgens haer oude gewoonte/ op het platte Landt weder te rooven en te branden; gelijck zy het Slot en Dorp Bisheym/ en andere Plaetsen/ waer uyt de Inwoonders geweken waren/ in de asse leyden/ en uyt het Hanausche gebiedt al het Vee mede namen: Rothefort trock na dit misluckte voornemen na Nancy/ en den Hertogh van Luxemburgh na Sledstadt/ en de omleggende Plaetsen/ om daer de Volckeren te monsteren. Den Hertogh van Lotharingen toogh met de Ruyterye/ naer dat de Fransse geweken waren/ weder te Lauterburgh over den Rhijn/ vermits zy aen de andere kant/ by gebreck van Voeder/ niet konden blijven/ doch verdeelde die soodanigh/ dat zy in 3 uren weder by een konden komen. Den 9. deser quam hy selfs in 't Hooft-quartier te Eslingen/ van waer den Hertog van Bournonville 's anderen daegs na Catalonien vertrock/ om daer over de Spaensse macht als Generael te gebieden. Ondertusschen wiert Philipsburgh naeuwer beslooten; ten welcken eynde den Paltzgrave oock met 3000 man te voet ende 1500 Ruyters te Oudenhove quam legeren/ maer dewijl hy korts daer aen dit Voetvolck in Franckendael en andere van sijn Plaetsen van nooden had/ trocken de selve weder van daer; maer de Keyserse beslooten weder 3000 van haer Volckeren in dese hun plaets te senden. Den Keyserl. Krijgs-Commissaris Graef Leeuwenstein bocht middelerwijl te Neurenburgh een groote meenigte Lijftocht en Oorlogs-voorraet/ om die na 't Leger te voeren. Den Hertogh van Luxemburgh ondertusschen de monsteringe van alle de besettingen van der Elsas gedaen hebbende/ veraerdigde in tegendeel alles/ om in de Mey-maent met een Leger van in de 20000 man op te trecken/ ten welcken eynde uyt Bourgondien en Lotharingen dagelijcks veel Troepen derwaerts quamen: De Rendevous was omtrent Bitsch ende Sledstadt. Den Gen. Monglas/ die te Neurenburgh gevangen was gebracht/ wiert toen gelost/ soo dat hy in 't lest deser maent weder te Brisach quam. Een Keyserl. partye van 300 man by Altenheym over den Rijn ge-

geset / sloegh toen by Rosheym een Comp. Fransse / maeckten 'er 9 van ter neer / en brachten 15 gevangens te rugh. Den Hertogh van Lotharingen maeckten toen oock alles vaerdigh / om ten eersten op te trecken ; waer toe aen alle Regimenten ordre wiert gegeven / om tegen den 6. Mey op de Rendevous by Lauterburgh te zijn : Veel Lotharingers / die onder de Fransse dienst hadden / quamen by de Keyserse overloopen : En men maeckte staet / dat het Keyserse Leger uyt de volgende Regimenten soude bestaen :

VOET-VOLCK.

1 Souches.
2 Pio.
3 Keysersteyn, half.
4 Knigge, half.
5 Oude Grana.
6 Nieuw Grana.
7 Portia.
8 Starenbergh.
9 Serini.
10 Straim.
11 Stadel, voormaels Reus.
12 Mansvelt, voormaels Lesle.

Dit Voetvolck (waer van in de Steden Mentz, Trier, Bon en Lauterburgh eenige lagen) bestondt in omtrent 18000 man, dewijl de meeste Regimenten 2000 man sterck waren.

RUYTERS. KURASSIERS. KROATEN, en DRAGONDERS.

1 Montecuculi.
2 Bournonville.
3 Sporck.
4 Loraine.
5 Heyster.
6 Caprara.
7 Bareuth.
8 Dunewalt.
9 Out Holsteyn, half.
10 Harrant.
11 Rabatta.
12 Gondola.
13 Gallas.
14 Nieuw Holsteyn.
15 Ladron, Kroaten.
16 Trautmansdorffse Dragonders.
17 Chavagnacse Dragonders.

5 Regimenten en 2 Compagnien Lottharingse Ruyters.

2 Regimenten Lottharinghse Dragonders, bestaende alle te samen in 14000 man.

De Standen van den Franckisen Kreyts / tot Neurenburgh vergadert / besloten dees tijdt haer bewillighde 1000 Ruyters en 2000 man te voet te veraerdigen / op dat de selve tegens den bestemden tijt op de Rendevous te Heylbron souden konnen wesen ; zy beraetslaegden oock / of het niet noodigh soude zijn / dat de Rijckx generaliteyt sich niet meer bemoeyde / met het verdeelen der Volckeren in de Winterquartieren / en dat men sulckx aen het Rijckx-gesantschap te Regensburgh most overlaten / ten eynde dat yder Kreyts sijne Volckeren na de geeyndigde Velt-tocht tot sich in de Winter-quartieren konde trecken / of by aldien sulckx niet konde geschieden / dat dan de H. Principalen van de Volckeren / die in een andere Kreyts geleyt wierden / de selve soodanigh van alles souden voorsien / dat men aen hun niet meer als 't bloote dack / sonder gelt / soude behoeven te geven. De Rijckx-standen te Regensburgh ontfongen toen van den Canton van Unterwalt in Switserlant antwoordt op haer afgesonden Brief / waer in de selve beloofde geen onderstant van Volck aen Vranckrijck te sullen toe-laten / en datse oock op de naeste by een komst der Cantons haer best soude doen / om 't selve de andere mede aen te raden. Men wilde / dat de overledene Keurvorstinne van Beyeren in haer Testament had begeert / dat men soo veel Ziel-missen voor haer soude doen / als zy dagen geleeft hadde / en vermits zy in 't 38. Jaer van haer Ouderdom is gestorven / mosten in gevolge van dien 13870 Ziel-missen voor haer gedaen werden.

Sijn Keyserl. Maj. verkoor toen den Hertogh van Lotharingen tot Opperhooft van sijn Heyr aen den Rhijn / vermits den Graef van Montecuculi

door sijn onpasselijckheydt dit Ampt niet langer waer konde nemen. Hoogh-ged. sijn Keyserl. stelde den Prins Herman van Baden/den Prins van Baden Dourlagh/ en den Prins Pio/ als Opper-hooft van 't Geschut / als de naeste Opper-hoofden daer aen ; hy verkoor ooch den Generael Wert-muller en den Graef van Starenbergh tot Marschalckx-Luts. / den Hertogh van Saxen-Lauwenburgh en den Graef van Caprara tot Opper-hoofden van de Ruyterye/ de Graven Dunewalt en Rabata als Opper-hoofden der slagorde over de Ruyterye/en den Graef Portia en den Baron van Kielmanseck tot Opper-hoofden der slagorde over 't Voet-volck. Na dese verkiesinge beval den Keyser/ dat alle de Opper-hoofden/ die noch te Weenen gebleven waren/ aenstonts na 't Leger souden vertrecken / gelijck zy oock deden / doch den Hertogh van Saxen-Lauwenburgh wiert van sijn Keyserl. Maj. eerst noch met den Degen en 't Harnas van den overleden Keyser Matthias vereert. In 't begin deser maent nam sijn Keyserl. Majest. den rouw over de overledene Hertoginne van Beyeren aen. De Keyserinne zedert eenige tijdt door een sieckte/ die by na de teeringh scheen / seer onpasselijck geweest hebbende / soo had men aen 't Hof alle middelen in 't werck gestelt / om haer daer van te bevrijden / doch sonder vrucht/ invoegen men een seer ervaren Genees-meester van Padua/Zanforte genaemt/ ontboot/ om haer te helpen ; doch of de selve wel quam/ soo vont hy echter dese sieckte soo ongeneeslijck / dat hy / sonder iets uyt te rechten/ weder vertrock. De sieckte van hoogh-ged. Keyserinne dus dagelijckx vermeerderende / soo had men gants geen hoop van haer opkomst ; doch ondertusschen liep 'er een gerucht / dat een Capucijn in Italien door sijn heyligh leven alle siecken/ met alleenlijck te seggen/ staet op en wandelt/ konde genesen ; gelijck sulckx aen de Hertogin van Parma / die eenige Jaren langh plat te bedt gelegen hadde/ soude gebeurdt wesen ; dieshalven kreegh men aen 't Keyserl. Hof weer hoop / dat 't selve oock met de Keyserinne op diergelijcken wijse soude uyt-vallen ; doch 't zy dat dit voorgeven van dese Capucijn waer is of niet / de selve en verscheen te Weenen niet in Persoon/ maer sont alleenlijck een Brief/ door welckers lesingh men voorgaf / dat de Keyserinne vry beter was geworden / maer echter verslapte zy korts daer aen weder soodanigh / dat zy / ongeacht alle aengewende hulp-middelen / den 8. deser 's morgens ten 6 uren / tot een groote droefheyt van den Keyser en 't Hof / in 't 23. Jaer van haer ouderdom/ overleed. Den Keyser begaf sich hier op aenstonts naer St. Vit / en de Genees-meester openden 's anderen daegs het Lichaem der overledene. Den 11. wiert het Lijck onder een gevolgh van veele Geestelijcke en Weereltlijcke Persoonen / door 24 Heeren / na de Dominicaner Kerck gedragen/ en daer ter aerde bestelt. Men maeckte oock korts daer aen in de St. Augustijner Kerck voor haer een kostelijcke Kapelle.

Sijn Keurv. Doorl. van Brandenburgh eenige tijt aen het Podegra bedlegerigh geweest zijnde/ geraeckte dese maent weder heel op de been. Men sprak toen te Berlijn/ dat daer een voornaem Prediker met de Post van Hanover eenigh schrijvens had bekomen/ als of eenige Persoonen naer 't leven van den Keurvorst stonden ; en dewijl die sulckx aen hoogh-ged. Keurvorst aenstonts te kennen gaf/deed men daer wel ondersoeck op/ doch men kon niets uyt-vinden/
in-

invoegen veele voorbeelden / vermits zulcke waerschouwingen noch tweemael te vooren geschiet waren / dat men daer de een of de andere Minister verdachtig socht te maken. Ondertusschen voer men daer noch yvrigh voort met de Krÿgs-toerustingen; 't Geschut / de Vuurmortieren / en alle andere noodigheden wierden na Cristÿn gebracht / en de Volken in hare besettingen gemonstert / om op de eerste ordre te konnen marcheeren; by de welcke den Heer Gen. Lt. Spaen met noch 3000 man uyt het Cleefs en Marcks Lant wiert verwacht: midlerwÿl gebeurden'er tusschen de Sweden en Brandenburgers / in die gewesten wel eenige gevechten van partyen / doch alle van kleyn belangh. Het verschil / 't geen tusschen den Keurvorst van Saxen en die van Brandenburg / over 't inquartieren der Volcken in de eerste sÿn Landen / was ontstaen / wiert nu t' eenemael bygeleyt.

In 't begin deser maent overleed den Heer Veltmarschalck Wurtz / na eenige dagen sieckte / te Hamburg. Den Lunenburgsen Lt. Gen. Chauvet begon nu met eenige Troepen de Stadt Staden van verre te blocqueren; en vermits de Sweden eenige sÿner Troepen onder haer Geschut sochten te locken / en hy haer in sÿn hinderlagen / gevielen'er somtÿts eenige kleyne schermutsels waer in dan d' een en dan d' ander voordeel hadde. Korts daer aen quamen de Munsterse en de andere Geallieerde Volcken mede voor de Plaets / invoegen men toen deselve rontom begon te blocqueren / en hier en daer Schanssen op te werpen / om alle toevoer voor die van binnen te verhinderen: Van dese wierpen de Munsterse 3 Schanssen in 't Kitzbuttelse op / en de Lunenburgse de andere te Agathenburg / Horneburg en andere Plaetsen / te samen tot 7 in getal. 't Guarnisoen binnen de Stadt / zÿnde door de roode loop seer afgenomen / bestont in 3000 man: zy stelden haer wel in staet van tegenweer / maer hadden echter geen overvloet van lÿftocht / soo dat aen de Soldaten / haer provisie alle weken tot een sekere maet uytgedeelt wiert: haer Bevelhebbers troosten haer wel met een haestige onderstant van Gottenburg / maer die quam / als naderhant gebleken is / te laet.

Sÿn Maj. van Denemarcken bewilligde toen aen die van Lubeck / dat zy vry na Sweden souden mogen varen / mits datse daer geen Contrabande Waren / en eenige andere Goederen / die in 't Placcaet uytgedruckt wierden / noch iets dat de Sweetse Onderdanen toe-behoorde / souden mogen brengen. Ged. sÿn Koninckl. Majest. geboot korts na 't gevangen nemen van sÿn Cancelier Griffenfelt / dat yder / die eenige van des selfs Canceliers Goederen onder hem had / of die iets van den selven most hebben / sich ten dien eynde aen de Schat-kamer soude komen aen-geven. Ter selver tÿdt gaf sÿn Maj. noch een Placcaet uyt / waer by aen yder / 't zy in Geestelÿcke / Burgerlÿke of Krÿgs-ampten / verboden wiert / eenigh gelt voor de selve te geven of te nemen / op straffe van de doot. Dit sagh meest op het bedrÿf van desen Cancelier; want dit is een van de voornaemste stucken / die hy begaen heeft / gelÿck in 't gevolgh verder blÿcken sal. Ged. Cancelier Griffenfelt wierdt den 25. deser te Coppenhagen door sÿn Rechters geexamineert. Men bracht onderwÿl den gevangen President Kielman na Coppenhagen / sÿn Soon den Amptman na Fredericia / sÿn tweede Soon den Vice-cancelier / na Nyburg / in Funen / en sÿn derde

Soon

Soon den Hofmarschalck / na Cassor. Van het gevangen nemen deser 4 Heeren sprack yder na sijn drift; de Deensgesinde oordeelden / dat hoewel deselve in dienst van den Hertog van Holsteyn Gottorp waren/ het aen haer Coningh geoorloft was/ deselve gevangen te nemen / wijl zy niet alleen nu / maer oock voor lang/ groote Vyanden van 't belang van sijn Maj. van Denemarcken waren geweest / en daer door selfs de saken van haer Heer en Meester den Hertog van Gottorp verslimt hadden; dat zy in den laetsten Oorlog tusschen Sweden en Denemarcken het uytterste bederf van dese laetste Kroon gesocht hadden/ en dat den ouden President tegens sijn gegeven woort te Franckfort en in Engelant/ verscheyde schriften tegens sijn Majest. van Denemarcken had laeten drucken/ &c. doch wat hier van zy / sal de tijdt en haer Vonnis of bryplatingh ons wel openbaren. Men wilde middeler wijl/ dat den Hertogh van Holstein in een Koopmans Huys te Hamburgh tegen de Soons Soon van desen Cancelier Kielman geseyt soude hebben: Mijn Soon, weest te vreden, ghy sult u Vader en Groot-vader haest in haer voorige stant sien. Hy vereerde hem daer op met een paer kostelijcke Pistoolen/ die wel 80 Rijckxds. waert waren. Den Franssen Gesant Treslongh te Coppenhagen versocht toen van den Koningh van Denemarcken sijn afscheyts-gehoor / gelijck hem oock vergunt wierdt. Ondertusschen verdaerdigde men in dat Rijck alles tot de Velt-tocht; het Leger by Croonenburgh wiert hoe langs hoe sterker / ende van de Vloot geraeckten te midden deser maent 12 Oorlogs-schepen gereet/ welcke aenstonts na de Oost-zee zeylden/ en op 't Eylant Rugen eenigh Volck aen Lant setteden; maer dewijl Graef Koningsmarck alle de Sweetse Ruyterye op dat Eylant geplaetst hadde/ konden zy niet van belangh uyt-rechten; zy namen alleenlijck eenige buyt van 't platte Lant mede/ en veroverden 4 Sweetse Galliooten / die zy na Coppenhagen op-sonden. In Sweden voer men middeler wijl oock voort met het uytrusten der Vloot / doch het Schip Westerwijck geraeckte door Stockholm door d'onvoorsichtigheyt van een Schipper / die Taback dronck/ in brant/ invoegen het selve t'eenemael door 't vier verteert wierdt; maer den Schipper/die hier van de schult gegeven wiert/most het met de doot bekopen.

Na dat sijn Majest. van Poolen de openstaende Ampten hadde vergeven/ gelijck wy laetst geseyt hebben/ stelden hy sijn uytterste vlijt in 't werck/om de 2 Littause Veltheeren te vereenigen: den grooten Veltheer Pat meende / vermits den Onder-Veltheer Radziwil tegens de Wetten sich sijn bevel onttrocken had/ dat het ongelijck aen de zijde van sijn tegenparty was: daer dese Onder-Veltheer in tegendeel op de gunst van den Koning en 't Krijgsvolk steunde/ om dat hy getrou by 't Leger gebleven was: en vermits hy dieshalven veel smaets had moeten lijden/ hielt hy staende/ dat hem daer over vergoeding gedaen most worden: hy verklaerde echter/dat hy uyt liefde tot het gemeene best dit geerne over 't hooft wilde sien; invoegen den Coning eyndelijck soo veel te weeg bracht/ dat zy met malkander vereenigden / en 't voorledene souden vergeten. Toen dese saeck afgedaen was/ waer door de Rijcksdag tot die tijt sonder yets uyt te rechten/ was opgehouden geweest/ begonden de Senatoren/ en den Edeldom te beraetslaegen / over de bescherminge van 't Coninckrijck; en ver-

vermits den Coning aen deselve een middel voorgestelt had / om 60000 man/ sonder hulp van uytheemse Vorsten / in 't Velt te konnen brengen / soo wiert dit by de gantse Vergaderinge aengenomen: De Groot en Kleyn-Polen stemden daer op eenhellig tot het hooftgelt/ en de andere gewoonlijcke Tollen / om dit Krijgsvolck te onderhouden ;'twelck ook na eenige tegenstribbeling plaets nam : Vervolgens wiert den opbodt van de Pospoliter Russente sijn Maj. in dier voegen in handen gestelt/ dat een Universael voor twee soude gelden ; doch mits dat den armen Adel / die geen Onderdanen hadde / met haer bijden alleen den sesde zou behoeven te senden/ en dat/ waer 4 Broeders waren / den 4. maer zou opsitten/ alles op verbeurtmakinge harer goederen. Van de 60000 man / die men aen den Coningh toegestaen had / beloofden de Poolen 35000 man te leveren/ benevens noch 12000 man / die men uyt het Schoorsteengelt soude onderhouden : De Littauwers hadden van haer kant 10000 man toegeseyt/ doch wilden de Schellings Munt weder ingevoert hebben ; maer als de Poolen sich hevig daer tegen stelden / en de schadelijckheyt van deselve vertoonden/ lieten sy sich eyndelijck overreden ; soo dat alle de saecken / wegens de bescherminge van 't Coninckrijck genoegsaem afgedaen wesende / den Rijksdag ten 11 uren 's nachts/ tusschen den 3. en 4. deser gelukkelijck eyndigde/ na dat men alvoorens de Verbonden met den Keyser en den Keurvorst van Brandenburg had bevestigt ; wegens 't Verbont van Keur-Brandenburgh bleef het by 't oude / alleenlijck dat men daer uyt liet / quatenus cum commando Reipubl. Na dese geluckige uytval der Rijcksdag dede sijn Maj. het Leger versterken/ en de Regimenten/ die haer behoorlijck getal van Volck niet hadden/ onder de andere steecken/ en weer nieuwe in dese haer plaets werven. De Turcken bereyden haer onderwijl oock/ om de Poolen met 300000 man tegens de voortijt aen te tasten/ en sonden van dit getal verscheyde Troepen voor uyt/ om 't platte lant af te loopen/ gelijck zy wel deden/ doch geraekten somtijts in 't onderspit; de Turcken waren oock seer onvernoegt/ dat Dorosensko de Veltheers Stok die hy van den Turcksen Keyser ontfangen had / aen den Moscovisen Czar gesonden/ en sich met den selven versoent had.

Den Cardinael van Hessen vertrock dees tijt van Roomen na Duytslant. 't Gesag van de Franse Gesant nam noch hoe langs hoe meer toe / dewijl desselfs Dienaers eenige Persoonen/ die de Gerechtsdienaers gevangen hadden genomen / met geweld quamen verlossen / sonder dat den Plaetsvooght van Roomen haer daer over in recht dorst trecken ; doch hoewel den Fransen Gesant dit wel mocht lijden/ vermits het tot verminderinge van 't gesag van Altieri streckte / soo keurden hy echter dese bedrijven niet voor goet / maer sette al die geene / die hier hantdadigh aen waren/ uyt sijn dienst / op dat men hem niet na soude geven/ dat hy die geene in sijne beschermingh nam / die het recht doen beletten. Den Paus verkoos nu den Cardinael Marescotti tot Legaet nae Ferrare/ en deelden deser daegen/ volgens ouder gewoonte/ aen 400 arme Dochters het Huwlijcksgoet uyt. Men sag dees tijt een Comeet met een lange staert/ tusschen St. Pieter en het Casteel St. Angelo ; en dewijl men oock voorgaf/ dat de Klocken van selfs geluyt hadden / speelden de Sterrekijckers

daer

daer upt niet veel goets voor den Paus. Vermits den Aertsbisschop van Messina Monsr. Caraffa was overleden/ hielt den Cardinael Nittart by den Paus aen / dat hy in de keur van een nieuwe Aertsbisschop/ indien de Franse die mochten doen/ niet soude willen toestemmen. Den Prince de Ligne/ Onderkoningh van Milaen/ deed toen 2000 man na Final trecken / om deselve in 4 Schepen/ die ten dien eynde te Genua gehuert waren / na Sicilien te doen overschepen.

Den Prince van Montesarchio door den Onderkoningh van Sicilien aen 't Spaense Hof beschuldigt/ van sich in verschepde gelegentheden niet behoorlijck gequeten te hebben / trock nu van daer na Spangien / om sich hier af te suyveren. Den Onderkoning van Napels stelde toen den Marquis van St. Crispijn in 't Gouvernement van Calabrien / in plaetse van den Gen. Brancaccio / die sich daer van ontslaegen had. Den Heer de Ruyter met haer Ho: Mo: Vloot voor Palermo gekomen / wiert aenstonts door den Aertsbisschop van die Plaets begroet; en hebbende sich hier met de Spaensse Schepen ende Galeyen vervoeght / trock weder van daer / en quam den 21. der voorledene maent te Melazzo. Den Onderkoning van Sicilien hebbende tegens sijn aenkomst al sijn lantmacht versamelt/ sont den 25. daer aen volgende / 3000 man te Voet en 600 te Paert/ onder de Opperhoof den Bucquoy en Braccamonte/ na Messina / om sich daer van eenige buyten Posten meester te maken; men wilde/ dat het selve met kennis van eenige van binnen geschiede/ die de Franse regeering wars / sich weder met de Spaense wilden versoenen: dan 't sy zoo 't zy / den Heer de Ruyter vertrock oock met de Zeevloot den selven dagh van Melazzo na Messina/ en sette sich den 27. in de Faro: dese Spaense voortocht dan den 28. omtrent Messina gekomen / maeckten sich nae eenige tegenweer meester van 't Clooster van St. Basiliscus / by St. Salvator / de Greci / het geen de Franse versterkt hadden; door dese Post wiert de Zeevloot t' eenemael veylig voor 't Geschut van Messina gestelt/en in tegendeel 't inkomen van onderstant voor die van binnen belet. De Franse hier van genoeg bewust / trocken in aller haest al haer macht upt de Schepen by een/om terwijl de Spaense noch niet vast in haer wercken lagen/ deselve weder te verjagen; 't geluk diende hun hier in soodanig / dat zy in 't kort 7000 man / soo Messinesen / als van haer natie by een kregen / en daer mede op de Spaense aentrocken: middelerwijl ontstont'er een harde wint / die de Schepen / welcke de Spaense tot een voorburgt dienden/ haer plaets dwong te verlaten/ en in volle Zee te steken; de Franse hier door moedt scheppende / en van dit schijn voordeel willende winst doen/ zoo deed den Marquis van Valavoir/ die over de Franse 't gebiet voerde/ de sijne plings aentrecken / en de Spaense eerst door de Messinesen aentasten; vervolgens voegde den Franse Brigadier/ de Villedieu/sich met de overige Troepen daer by/ indoegen hier een ruw gevecht ontstont: maer den Graef van Bucquoy / 't Spaense Opperhooft/ in 't heetste der strijt gedoot wordende/ zoo deed dit soodanig de moedt aen de Spaense verliesen / dat sy in wanordening te rug weken: in dit vertreck wierden'er veel van de hare gedoot/ en insonderheyt/ om dat den Marquis van Galador/ sich met eenige Troepen aen den Tooren van St. Ris in hinderlaeg geleyt hebbende / toen juist wel te pas

te

te voorschijn quam. De Spaense weken na Ibiso / daer sy weer in orde gebracht wierden / doch zy hadden in dese tocht wel 800 man verlooren / daer onder verscheyde Bevelhebbers ; de Messinesen kapten aenstonts het hooft van den Graef van Bucquoy af / en brachten 't binnen Messina / waer zy oock / in spijt der Spaense / veel vreugdetekenen om dese overwinning betoonden.

Den Hertogh van Alburkercke / Opper-hofmeester van den Coningh van Spangien overleedt dees tijt. Don Pedro de Leyva sijn ampt van Opperhooft van de Galeyen van Sardaigne afgeleyt hebbende / zoo wiert den Marquis van Oran in des selfs plaets gestelt. Den Gouverneur van Roses wiert oock 't Gouvernement van de Canarise Eylanden gegeven. Den Marquis van Zeralbo, Onderkoning van Catalonien deed daer yverigh aen de verstercking van Gironne aen beyden / dewijl de Franse dat ten eersten dreygde te belegeren. De Fransen verstercken in tegendeel in 't Lampourdam een Casteel Roccaba[illegible] genaemt. Den 17. deser arriveerden te Port St. Maria en Cadix / de Spaense Gallioenen uyt Indien : haer lading bestont in 22 Millioenen en 525992 pesos in Silver / en 2 Millioenen pesos in Campetie hout en Cacao / waer onder alleenlijk 2 Millioenen en 75000 pesos voor den Coning waren / vermits de Ordonnantien na Indien / bedragende 2 Millioenen / aldaer waren betaelt geworden. Soo ras de Gallioenen te Cadix aengekomen waeren / gingen de Coninckl. Bedienaers aen boort / om te verbieden / dat men iets ontschepen soude / dewijl zy 't alles eerst wilden nasien : waer door eenigh gerucht ontstont / als of den Koning sich van een gedeelte van 't Silver der particuliere wilde bedienen / alsoo 't Gelt in Spangien seer van nooden was / maer uyt overweginge / dat sulcks t' eenemael den handel soude bederven / kreeg het selve geen voortgang.

In Engelant arriveerden dees tijdt 2 Oostindise Schepen van Bantam / namentlijk de Barnardon / en de Cesar. Sijn Majest. van Engelant hebbende over eenige Jaren een partye gelts van de Banequiers van Londen opgenomen / en tot noch het selve niet weder hebbende konnen vergoeden / vont nu een fonds / waer uyt 't selve sou konnen betaelt worden / en deed deselve oock onder 't Groot-Zegel van Engelant passeeren / op dat dese assignatie niet tot andere saken soude gebruyckt worden. Men achterhaelde toen te Rye eenige Soldaten / die in Franse dienst meenden over te gaen ; gelijck oock te Jarmuyen een party andere / die ten dien eynde na Hollant wilden vertrecken. Tot Londen kreeg men dese maent uyt nieuw Engelant bericht / dat de Engelse aldaer een groote verwinning op de Indianen bekomen hadden / hebbende in een gevecht wel 1000 man van de haere / daer onder haer Coning Filippus / die de opstant tegens de Engelse verweckt had / gedoot : Doch de Indianen quamen naderhant noch dickwils de Engelse overvallen / als 'er die het minst op verdacht waren. Den Engelsen Ridder Narbroug / hebbende al in de maent van January 4 Schepen in de Haven van Tripoli doen verbranden / sont van dit bedrijf de volgende brief na Engelant :

VRijdags den 14. January 1676. met sijn Majs. Schepen, die onder mijn bevel staen, namelijck de Harwich, de Henrietta en de Portsmouth, de Anne, de Christoffel en de Holmes, Branders, en 2 Koopvaerdy-schepen, de Guinea en de Martijn, die na my wachteden, om naer Scanderoone geconvoyeert te werden, voor Tripoli in Barbaria zijnde, soo verhoopten ick een eerlijcke en duursame Vrede gemaeckt te hebben; maer den Dey en de Regeeringh van Tripoli weygerden restitutie van de injurien, die aen sijn Maj. en des selfs Onderdanen gedaen zijn, te geven: Invoegen ick siende, dat 'er 4 considerable Tripoleesse Oorlogh-schepen in de Haven van Tripoli lagen, die vervaerdigt waren, om uyt te loopen, en te kruyssen, soo beval ick, hebbende de Branders by my, om my met Vuurwercken te voorsien, dat alle de Booten van mijn Esquadre, zijnde 12 in getal, souden bemant, gewapent, en met Vuurwercken voorsien worden: Ick belaste oock, dat over yder Boot een bequaem Bevelhebber soude gestelt worden, en dat mijn Lut. Cloudisley Shouel over alle de Booten en Chef het gebiet soude voeren: Ick dus geresolveert, om met Godes toelatingh de Vyanden dien nacht in haer Haven aen te tasten, gaf de noodige ordres tot dese toelegh. Omtrent 12 uren 's nachts zeylden mijn Booten wel gemoedigt de Haven in, overweldigden de Boot, die op de Wacht lagh, klampten de Schepen aen boort, staken de brant daer in, en vernielden haer altemael: Sommige Turcken en Mooren wierden gedoot, doch de overige bergden sich al vluchtende. Dese 4 Schepen lagen onder de Wallen van 't Casteel van den Dey, en waren alle de geene, die in de Haven lagen, uytgenomen een Koopvaerdy-schip van Tunis, 't welck ick beval, dat vrygelaten soude werden, en dus ontquam dit den brandt. Dit bedrijf was in minder als een uur tijts uytgevoert, sonder dat wy aen onse zijde eenige schade hebben geleden, als het besteden van onse Oorlogs-voorraet, Vierwercken en Brant-Booten, die seer wel te pas zijn aengeleyt geworden, tot een groote verwonderingh der Turcken, die ons voornemen door 't vinnigh schieten na onse Boots en ons Volck, die maer een Pistool-schot van 't Casteel van den Dey waren, trachten te verhinderen: Doch Godt de Heere behoede ons soo wonderlijck, dat 'er niet een van ons Volck gedoot, gewont of geraeckt is, noch eenige van onse Boots in geenderley wijse beschadight, maer zy zijn alle behouden te rugh gekeert, brengende de Wacht-Boot, twee Moren, en de Vlaggen van de 4 Turkse Schepen als in zegeprael by my. Ons Volck, 't geen in dese bysonderlijcke Actie heeft geweest, bestaet in 157 man, die sigh als brave Engelsse gedragen hebben: En tot een vergeldingh van haer goeden dienst, ben ick veroorsaeckt geworden, om 's anderen daeghs 1956 stucken van achten onder haer uyt te laten deelen.

Namen der Schepen, die in de Haven van Tripoli verbrant zijn.

1. De Witte gekroonden Arent,	50 stucken.	3 De St. Clara,	24 stucken.
2. De Spiegel,	34 stucken.	4 De Fransse Petache,	20 stucken.

De Boot, die op de Wacht lagh, verovert.

Van boort van sijn Majests. Schip Harwich, tot Malta, den 18. Februarij, 1676.

John Narbrough.

Kort daer aen deed hy eenige hondert Geschutschooten in de Stadt van Tripoli/ nam 5 Kooren-booten/ en verbrande omtrent 20 mylen van gedagte Plaets een heele Werf met Timmerhout/ 't geen tot het bouwen van Schepen was vervaerdight: Zedert na Malta vertrocken/ en van daer weder na Tripoli gekeert/ bracht sulcken schrick in dese Rovers/ dat sy den 15 Maert/ op de volgende voorwaerden Vrede met de Engelse maeckten:

TEn eersten, sal van nu af aen tusschen sijn Kon. Maj. van Engelant en de Regeeringh van Tripoli een eeuwige, vaste en onverbrekelijcke Vrede zijn. 2. Sullen de Schepen van sijn Majest. en des selfs Onderdanen te Tripoli en in des selfs gebiet vry mogen komen koopen en verkoopen, en den Tol als voormaels betalen; oock van daer vryelijck vertrecken, als 't haer sal believen, en de Koopmanschappen, die zy niet sullen verkoopen, met haer nemen, sonder te behoeven eenige Tol voor de selve te betalen. 3. Alle Engelse en Tripolese Oorloghschepen sullen vryelijck mogen varen, en handelen, sonder van de een of de andere partye ondersocht ofte belet te werden; en alle de Reysigers, van wat Natie dat zy zijn, alle gemunt Silver, Goederen en Koopmanschappen, aen wie die oock toebehoorden, zijnde aen boort van een Engels Schip, geen uytgesondert, sullen van alle roof, ongeval of schade bevrijt worden. 4. De Oorlogh-schepen van Tripoli, ontmoetende buyten sijn Majs. Zeen een Engels Koopvaerdy-schip, sullen een simpele Chaloup aen boort senden, alleenlijck met 2 Ondersoeckers, boven de ordinaris Roeyers: Dese 2 Persoonen sullen maer alleen in 't Koopvaerdy-schip mogen komen, en aenstonts weder daer uyt vertrecken, soo ras als haer de Vrygeley-brief vertoont is, en 't Koopvaerdy-schip sijn Reys laten vervolgen; ende niet tegenstaende hy geen Vrygeley-brief vertoonde, soo sal echter, als het Schip meest met Engelse bemant is, de Chaloup moeten vertrecken, en 't Koopvaerdy-

schip

genooten, tegens die van den Coning van Vranckrijck wedersijts uytgewisselt; namelijck 3 van den Coning van Spanjen tegens 3 van den Coning van Vrankrijck, 1 van de Coning van Denemarcken tegens 1 van den Coning van Vranckrijck, 3 van haer Ho. Mo. tegens 3 van Vranckrijck, 1 van den Keurvorst van Brandenburgh tegens 1 van Vranckrijk, 1 van den Hertog van Lottharingen tegens 1 van Vrankrijk, 3 van de Hertogen van Brunswijck en Lunenburg tot Zel, Wolffenbuttel, en den Bisschop van Osnabrug tegens 3 van Vranckrijck, als mede 1 van den Coning van Denemarken tegen 1 van den Coningh van Sweden, 1 van Keur-Brandenburgh tegens Sweden, 1 van de Hertog van Lottharingen tegen 1 van Sweden, 3 van haer Ho: Mo: tegen 1 van Sweden, 3 van de voorged. Heeren Hertogen van Brunswijk en Lunenburgh tegens 3 van Sweden, blijvende de Keyserl. en Munsterse alsdoen noch alleen tarderen.

Den Coning van Vrankrijck hebbende na 'tveroveren van Condé de omvergeschotene wercken aldaer weder laten vermaken, en 3000 man binnen ged. Plaets geleyt, deed den 27. der voorledene maent sijn meeste reystuygh over de Rivier de Schelde trecken, en gaf aen den Hertogh van Orleans bevel, dat hy met de Troepen, die onder 't gebiet van den Marschalk de Crequi stonden, en 15 a 16000 man uytmaekten, Bouchain zou belegeren; dit is een Plaets die tusschen Valencijn en Camerijk leght, en de gemeenschap tusschen die twee Steden bewaert; het is kleyn, maer sterk; het was toen voorsien met een tamelijke besetting, onder 't gebiet van eenen Sr. Druhot: den Hertog van Orleans sich dan met de bovengemelde Troepen derwaerts spoedende, quam den 2. deser daer voor; hy deed ylings aen 't openen der Loopgraven wercken, en vermits den Coning midlerwijl op het Spaense en Hollantse Heyr paste, en hy dieshalven geen overval te vresen had, vorderde hy daer mede in dier voegen, dat de Trenchee den 6. deser geopent wiert: den 8. daer aen raekten de Batteryen vaerdig, waer mede toen zoo vinnigh op de Plaets gebeuckt wiert, dat de Franse in 't kort een bresse kregen, en daer op storm liepen: na een harde tegenweer kregen zy eenige buytewerken in, invoegen den Plaetsvoogt de Stadt niet meer houbaer oordeelende, den 12. deser 's namiddags met de Franse verdroeg, op voorwaerde, dat de besettingh met wapenen en reystuyg uyt zou trecken; gelijck oock geviel, en zy van de Fransen na Arien geleyt wierden, sterk 500 man: men geloofde dat de Franse haer zoo goede voorwaerden gaven, op dat de Plaets van de Spaense en Hollantse, die toen al by Valencijn waren, niet ontset zou worden. Den Coning ondertusschen bericht, dat sijn Hooght. den Heer Prince van Orangien met het Leger van Bergen in Henegouwen opgebroken was, legerde sich met sijn ovrige Heyr te Sébourg, tusschen de Rivieren de Ho. sneau en de Schelde: hy streckte sijn Heyr tot aen Kievrain en Monsipont uyt, om sijn Hooght. te beletten na Bouchain te komen; hy had oock den Marschalck d' Humieres met 8 a 9000 man op een voordeelige Plaets aen de Schelde, tusschen Condé en St. Amant, doen legeren om mede de doortocht van die kant te beletten, en indien sijn Hooght. d' een of d' ander Plaets wilde belegeren, daer Volck in te brengen. Sijn Hooght. den Heer Prince van Orangien, hebbende ondertusschen by Bergen alles gereet gemaeckt, om op te trecken, deed den 1. deser de monsteringe van alle de Troepen, die men zeyde, dat met de Spaense in 25000 Voetknechten, en 16000 Ruyters bestonden; men wachte alleenlijck na een groot Convoy van Brussel, op dat men in den optocht geen gebrek aen levensmiddelen zou hebben; dit Convoy vertrock den 3. deser van daer, onder 't ge-

leyde

leyde van 4 Hollantse Regimenten Voetvolck, en 4 Regimenten Spaense Ruyters, onder 't gebiet van den Heer Aluwa; en vermits den Graef van Montal met 5000 Ruyters te Soignes op haer paste, wiert den Marquis van Mompouillan met 3000 Ruyters haer te gemoet gesonden; invoegen Montal, niet siende op te doen, weder na Binchs week, en 't Convoy den 5. deser behouden in 't Leger quam. Den 7. daer aen beval sijn Hooght. aen den Prince van Vaudemont, dat hy met 3000 Ruyters en 1000 Voetknechten na de Schelde zou trecken, om sich daer van een doortocht beneden Condé te versekeren: hy beval ter zelver tijt aen den Hertog van Holsteyn, dat hy met 1500 Ruyters en 2 Regimenten Voetvolck door Bergen in Henegouwen zou trecken, en sig recht na Kievrain begeven, om de Franse daer op te houden, en te doen gelooven, dat het gantse Leger derwaerts afquam, en dat hy de voortocht geleyde. 's Avonts ten 7 uren brack het gantse Leger van Bergen op, en toog recht na Condé, zonder eenig gerucht van Trompetten of Trommelen, op dat de optocht zoo veel te heymlijcker zou wesen. 't Leger was in twee linien geschickt, de Spaense op de rechter sijde, de Troepen van sijn Hooght. op de lincker sijde, en 't Geschut, 't geen noch met 12 Stucken uyt Bergen vermeerdert was, en de Oorlogs voorraet in 't midden: het reystuygh was te Bergen gelaten, om den optocht te meer te spoedigen, en te min beslommeringh te hebben. 's Nachts quam den Hertog van Holsteyn, die met sijn afgesonden Troep tot op een hoogen Berg, tusschen Bergen en Kievrain was geweest, weder te rugh in 't Leger; 't welck 's anderendaegs den 8. tusschen Perweltz en Basecles gingh legeren, omtrent een uur van Condé, vermits den Marschalck d' Humieres met sijn Volckeren sig aen die Post aen de Schelde geplaetst had, welke den Prins van Vaudemont had menen te versekeren. Den zelven dag quam den Baron van Quincy met 500 Ruyters en Dragonders van Aeth, om sich by d' Humieres te voegen, doch door de Volkeren van den Hertog van Holsteyn ontdeckt, zoo most hy met verlies van 50 der sijne weder te rug na Aeth keeren. Den Coning van Vranckrijck ondertusschen vreesende, dat sijn Vyanden aen de kant van de Schelde mochten door geraken, en dus Bouchain ontzetten, brak dien dag noch van Sebourg en Kievrain op, trock by de Abdye van Denaim over de Schelde, en legerde sich daer in 't gesicht van Valencijn; 's nachts verliet den Marschalk d' Humieres mede sijn Post aen de Schelde, en voegde sich by den Coning, gelijk oock den Marquis van Louvois van Condé, om den zelven van de optocht van sijn Hooght. bericht te geven: hier op passeerden de Spaense en Hollantse Legers den 9. een uur beneden Condé over de Schelde, en sijn Hooght. toogh in alle spoet met sijne Troepen na Valencijn, op 't bericht dat de Franse een Berg, die dicht by die Stadt lag, wilden in nemen: sijn Hooght. quam daer den 10. 's morgens, en zette aenstonts het Leger in slagorde, gelijk den Coningh van Vranckrijck ook deed: 's avonts quam den Hertog van Villahermosa daer by, die in sijn overtocht wat belet was geweest, om dat eenige Bruggen braken; zoo ras als sijn Hooght. het Leger in slagorde had gebracht, reet hy van Regiment tot Regiment, yder tot de Veltslag aenmoedigende, waer op hy alom met een groote moet wiert bejegent, en met het opgoyen der Hoeden toegejuigt, tot een teken, dat de Krijgsluyden niet lievers wenschten, als maer aengevoert te worden; gelijck'er toen groote schijn toe was, dewijl de Legers tusschen beyden maer een effen vlack Velt hadden: het Franse was van de linker sijde evenwel met een Bos, sijnde dat van St. Amant, bedeckt, gelijck oock het onse aen de rechter hant, met dat van Vicogne, in 't welck men 3000 Voetknechten plaetste, om van die kant versekert te we-

wesen: Den Hertog van Villahermosa had ook even voor dit Bosch een hoogte ingenomen, waer van hy met 2 Batteryen in 't Franse Leger speelde; doch of wel 's anderendaegs de Legers noch in slagorde tegens malkander bleven staen, zoo viel'er echter geen Veltslag voor, 't zy dat men den Coning met geen voordeel aen kon tasten, of datter yets anders in de weg was; dus geschieden'er niets als met kleyne partyen: terwijl wierpen bey de Legers Trencheen voor haer op, om niet schielijk overvallen te worden; doch als'er den 12. beslooten was, den Coning 's anderendaegs aen te tasten, terwijl'er een afgesonden Troep van 12000 man Bouchain zou trachten te ontsetten, zoo wiert men 's avonts gewaer, door 't schieten van 3 zalvoos in 't Coninckl. Leger, dat Bouchain verovert was; waer op men ylings 1600 Dragonders, 400 Ruyters en 1000 Voetknechten, na Camerijck zont, wijl men beducht was, dat de Franse daer yets op zouden voornemen; maer den Coning hebbende dus den Hertogh van Orleans weder by hem gekregen, zont 25 Esquadrons Ruyters, en 8 Slagordeningen Voetvolk, onder den Marschalk de Lorge, na Duytslant: en hoogmoedig, op dese sijne verwinningen, zont hy den volgenden Brief aen den Aertsbisschop van Parijs:

MYn Neef. 't Geluckigh gevolgh, 't geen Godt de Heere belieft heeft aen mijn Wapenen te geven in de veroveringe van Bouchain, heeft soo merckwaerdige omstandigheden, dat ick my soo veel te meer verplicht acht daer van een openbare erkentenisse te betuygen: Want hebbende geoordeelt, dat de veroveringe deser Plaets, na het vermeesteren van Condé, my van groot gewicht soude wesen, zoo heb ick een gedeelte van mijn Heyr, onder 't bevel van mijn Broeder, af-gesonden, om 't selve te belegeren, terwijl ick met het overige alle de vyantlijcke machten, die sich te samen vervoegt hadden, ende tusschen Bergen in Henegouwen en St. Gilain waren komen legeren, tegenweer soude bieden: en dieshalven, na dat ick een Post had uytgekosen, van waer ick haer bewegingen lichtelijck waer konde nemen, en my stellen tegens alle het geene, dat zy mochten ondernemen, soo heb ick, als my bericht wiert, dat zy 's nachts sonder reystuygh waren opgebroken, van de eene zijde de noodige beveelen gegeven voor de sekerheyt van die geene van mijne Plaetsen, welcke zy mochten aen-tasten; en van de andere zijde oordeelende, dat zy Bouchain souden trachten te ontsetten, met door Valencijn te trecken, soo ben ick den 9. deser maent met alle mijn Troepen opgetogen, ende den selven dagh over de Schelde gekomen, om het Heyr van mijn Broeder van die zijde te bedecken, waer zy 'tselve konden aentasten; waer in mijn neerstigheyt soodanig van den Hemel wiert begunstigt, dat ick my 's avonts maer een mijl van die voordeelige Post vont, waer zy 's anderen daegs, met het aenbreken van den dagh, verscheenen: waer van ick so haest niet bericht was, of nemende met my eenige Esquadrons van de Troepen van mijn Huys, en beveelende aen mijn overigh Heyr, dat zy my souden volgen, zoo heb ick dat, na mate dat zy aen-quamen, op een Geschut-schot van 't hare, en in 't midden van een groot effen Velt in slagorde geschickt, sonder dat eenige Beeck of naeuwe wegh ons van malkander scheyde: maer na dat ick den gantsen dagh in dusdanigen staet gebleven was, en dat ick door de beschanssingh, die zy des avonts opwierpen, genoegh bemerckte, dat zy met een evengelijck getal Troepen, en in een Post, waer zy by na niet aen-getast konden werden, leggende op een hoogte, tusschen het Contrescarp van Valencijn, 't welck haer lincker Vleugel bedeckte, en de Bosschen van St. Amant, die zy aen haer rechter zijde hadden, veel meer op haer sekerheyt dachten, als om my het veroveren van Bouchain, 't geen mijn voornaemste toelegh was, te beletten, zo deed ick 's anderen daegs mijn Heyr op de selve Plaets, waer het sich in slagorde vont, legeren, en ick wiert van mijn Broeder so wel ondersteunt in de beveelen, die ick gaf, om de belegerde dapperlijk aen te tasten, dat hoewel haer tegenweer door 't gesicht van de onderstant, die zy verhoopten, vermeerderde, soo hebben zy nochtans genootsaeckt geweest, om sich na den sesden dagh van het openen der Loopgraven over te geven. Ick kan niet twijffelen of sulcke geluckige uytvalien zijn 't gevolgh van de selve Goddelijcke beschermingе, waer van ick, geduurende den gantsen loop deser Oorlogh, sulcke blijckelijcke merck-tekenen heb gehad: Hierom schrijf ick U desen Brief, om U te laten weten, dat mijn meeningh is, dat ghy het Te Deum, in de Cathedrale Kerck van mijn goede Stadt van Parijs, met de gewoonlijcke plechtigheden sult laten singen, waer sich alle de Compagnien by sullen laten vinden, volgens de ordre, die ick haer daer toe geve: En dese tegenwoordige nergens anders toe streckende, zoo bid ick Godt, mijn Neef, dat hy U neemt in sijn heylige ende waerdige beschermingе. Geschreven in 't Leger te Hurrebise, den 14. Maij, 1676.

Getekent,

LOUIS.

Onderwijl bleven de Legers noch in malkanders gesicht by Valencijn leggen: den Baron van Quincy ondertusschen met eenige Ruyterye uyt Condé ons Leger in allarm willende houden, wiert van den Prins van Vaudemont zoo braef bejegent, dat hy met verlies van 50 gevangens te rugh most wijcken; in tegendeel wiert een partye van 130 man, zoo Bevelhebbers als Soldaten, die uyt Brussel na 't Leger trocken, van de Franse onderweeg alle gevangen genomen, uytgenomen eenige, die in 't gevecht doot bleven. Den Coning den 19. vernemende, dat Bouchain in goede staet van tegenweer gebracht was, gaf den 20. bevel, dat sijn Leger van daer zoude opbreken: gelijk ook dien dagh in zeer goede ordre geschiede, dewijl het anders zeer gevaerlijk geweest zoude hebben, om van daer te raecken, in 't gesicht van zoo een machtigh Leger. Den zelven avont quam hy noch te Azincourt en Aubericourt, by Bouchain, den 21. te Sains le Noble, by Douay, en den 22 te Nomain, by Orchies: den 23. legerden hy te Constantin, by Doornijck, en den 24. by Leuze en Ligne: den 26. quam hy te Gouy by Lessines, en den 27. tusschen Gramont en Ninove, om van daer in 't Lant van Aelst te trecken. Doch zoo haest den Coning van Vrankrijk sijn quartier by Valencijn verlaten had, trock sijn Hooght. oock den 22. met het Leger van Valencijn op, toogh te Bergen over de Rivier de Haisne, en quam den 26. te Hal legeren, doch den 27. brack hy van daer weder op, en quam den 28. in 't Lant van Aelst, nemende daer sijn Quartier te Assche; en vermits men hier van alle kanten bericht kreegh, dat den Koningh van Vranckrijck gesint was Aelst in te nemen, en 't selve te verstercken, besloot sijn Hoogheyt en den Hertogh van Villahermosa daer in te voorsien; men sont dan den 30. deser al de Dragonders en 8 Esquadrons Ruyters onder den Spaenssen Lut. Gener. Don Francisco Antonio d'Agourto uyt, om alle de Passen en Bruggen over de Rivier den Dender, in 't gesicht der Fransse in besit te nemen: De Fransse sonden aenstonts 4 Esquadrons op de voortocht van dese Troep af, maer de selve wierden, nae eenige schermutselinge, gedwongen te wijcken, soo dat de Dragonders sich op de passen na Aelst verschansten: ondertusschen quam 't geheele Leger, 't welck langhst de Rivier den Dender tusschen Aelst en Dendermonde geplaetst wiert; en men deed tot de versekertheyt van de eerste plaets 4 Regimenten Spaensse en 6 Regimenten Hollantse Voetknechten daer in treden.

Dewijl de Geestelijcke in Brabant veel verstorven Goederen op-kochten, sonder daer toe verlof van den Koningh van Spanjen te hebben, soo geboot den Hoogen Raet van Brabant dees tijt, dat sulckx in 't toekomende niet meer soude mogen geschieden, op pœne, dat dese goederen andersins verbeurt zouden verklaert worden. De Spaense verboden toen aen de Lantluyden van 't Lant van Waes, dat zy geen brantschattingen hoewel laetst bedongen, aen de Franse zouden betalen; doch dese zaek wiert naderhant weder bemiddelt. Den Marquis van Constans ontfong in 't lest deser maent te Brussel de orde van 't Gulde Vlies, uyt handen van den Graef van Salasar. 3000 Franse uyt Cortrijck vielen toen in 't hooge Lant tusschen Oostende en Brugge, plonderden daer alles uyt, branden veele Dorpen af, en keerden met goeden buyt te rugh. In tegendeel trock in 't laetst deser maent een Sr. Huby, Legermeester, met alle de Ruyters en Dragonders van Camerijck, en den Baron van Torsi, met die van Valencijn, in Picardyen. Sy trocken over de Rivier de Somme, in 't gesicht van St. Quintijn, en plonderden en verbranden al de Dorpen rontom Ham: van hier toogen zy over de Brug van Armagnac, in 't schone Lant van Santerre, tusschen Peronne en Roye, 't geen noch noit brant-

schat-

ſchatting gegeven had: den Legermeeſter Huby zont van hier 2 Troepen uyt, van welke d' eene alles omtrent Roye, en d' andere alles omtrent Peronne af brande: de meeſte Heeren Huyſen en Dorpen wierden hier in de aſſe geleyt; doch de andere quamen, uyt vrees van desgelijks, over de brantſchattingh handelen, zoo dat den Legermeeſter alles na ſijn bevel uytgewerkt hebbende, weder behouden te Camerijck quam.

Den 28. der voorledene maent, ſijnde de Feeſt van St. Lambert, ging de Burgerye en de 32 Ambachten te Luyck, volgens haer beſluyt, in proceſſie, met het beelt van St. Joſeph als in zegeprael voor haer; en of men wel dacht dat hier uyt veel wanordens zouden geſproten hebben, zoo geviel in tegendeel alles met zulken eenigheyt, dat yder ſich daer over verwonderde; dit was weder de eerſtemael in 28 Jaren. Den 1. deſer vergaderden de 32 Ambachten weder over de zaek van haer Privilegien, en alſoo den 20 ſten Penning haer zeer beſwaerlijk dacht om op te brengen, zoo wilden zy die niet voor goet keuren, maer ontworpen zelf de middelen, waer door men de afgebroke Muren weder konde opbouwen, en gelijk zy 't alles na haer ſin wilden hebben, zoo wilden zy ook in 't Geſantſchap, 't geen men na den Keyſer en Keurvorſt van Keulen beſlooten had te zenden, niet toeſtemmen: Ondertuſſchen werkten de Burgers en Geeſtelijcken noch al met yver aen 't ſlechten van 't geene, dat noch van de Citadelle was overgebleven; en vermits daer van een genoegſaem gereetſchap tot het weder opbouwen van de Muur wiert gevonden, zoo beſloot men niet anders als de kalk daer toe te koopen, om de Burgerye alſoo van de laſten te verlichten: Dit aenbeſteden van het wederopbouwen van de Muur geſchiede korts daer aen op 't Stadthuys, en wiert van de Kooplieden voor een zekere zomme gelts aengenomen. De Standen van Gulickerlant verdroegen toen met de Franſen Intendant van Maeſtricht, voor een zomme van 190000 Rijksds. voor de brantſchattinge: en hoewel 't zelve voor een Jaer was, zoo zouden zy den eerſten termijn 5 weken na 't ſluyten van dit verdrag, den tweeden termijn den 1. Augusti, en den derden termijn den 1. September moeten betalen. Den Hertogh van Nieuburg vertrock dees tijt met ſijn Gemalin, outſte Dochter en Soon, na ſijn Hertogdom Nieuburgh, aen den Donau.

De Keyſerl. Regimenten trocken met het begin deſer maent uyt hun Winter-quartieren na de Rendevous te Lauterburgh: Prins Pio, hebbende alle de Volckeren, die in Swaben, tot aen de Boden-zee, lagen, benevens de Lotharingers, by een vergadert, trock daer mede naer Straetsburgh op, waer men tegens ſijn aenkomſt wel 100000 Ammmunitie-brooden voor deſe Volckeren backte: Ged. Prins quam met ſijn Troepen, die uyt 10000 Ruyters en 4000 Voet-knechten beſtonden, den 10. deſer te Offenburgh, en den 11. te Wilſtadt, van waer hy voorts naer Lauterburgh toogh, om ſich daer met de andere Keyſerl. Volckeren te vervoegen; doch de Lotharingers en 10 Ruyters uyt yder Compagnie van de Keyſerſſe trocken, onder 't bevel van den Gen. Major Schults, weder na Straetsburgh, om de Franſſe aen die kant te verhinderen in 't Briſgow te komen. Van de andere zijde quam den Hertog van Lotharingen met de overige Keyſerl. Troepen mede naer de kant van Lauterburgh; ten welcken eynde de Schip-brugge van Manheym tot dicht by Spiers wierdt gebracht, waer over den 9. en 10. de Regimenten van Souches, Rabatta, Serini, Bruynſwijck Wolffenbuttel, Montecuculi,

Bournonville / Harrant / Mansvelt / Holsteyn / Heyster / Sporck / Portia / Dunewalt en de Crabaten trocken / legerende sich aen die zijde te Mechtersheym / waer het Hooft-quartier was. Ondertusschen was den Oversten Avila met het Franckise Regiment te Voet en eenige andere / benevens den Prins Herman van Baden / den Generael Wertmuller en andere Vorsten eenige dagen te vooren te Spiers over den Rhijn getrocken / en hadden sich met dese Volckeren aen de andere zijde van Philipsburgh te Nußheym gelegert / waer door de Schans aen die zijde van den Rhijn / recht tegens over Philipsburgh / rontom beslooten wiert / vermits korts daer aen van de Keyserse / die over den Rijn getrocken waren / het Regiment van den Prince van Bruynswijck Wolffenbuttel en eenige andere daer mede voor quamen / welcke sich te Oudenhoven legerden / en aenstonts met haer Wercken na dese Schans vorderden ; den 10. 's nachts was men daer mede soo dicht onder 't Fort genadert / dat men een Redout / die dicht daer voor lagh / bestormde en met verlies van 3 Capiteynen en 80 Soldaten veroverde : Daer op verdaerdighde men aenstonts een Batterye / om de Schans te beschieten ; doch die van binnen deden met 50 man een uytval / waer in zy soo braef bejegent wierden / datter weynige van de hare te rugh keerden : Eenige dagen daer na veroverden de Keyserse niet alleen alle de Redouten / die voor dese Schans lagen / maer oock het Contrescarp naer den Rhijn / waer door de belegerde de gemeenschap met die van Philipsburgh konde afgesneden werden / door 't vernielen van de Schipbrugh : Ten welcken eynde den Grave van Starenbergh / die met sijn Troepen aen de overzijde van den Rhijn tegens Philipsburgh lagh / aldaer oock een Redout by de Moolen in-nam / en dus de Brugh / die over den Rhijn lag / vernielde : Die van Philipsburgh / gelijck oock die geene / welcke in de Schans lagen / schooten vinnigh / maer sonder eenige bysondere schade te doen, doch de belegeraers saten daer mede oock niet stil : Die van de Schans deden den 15. 's nachts weder een uytval / doch mosten met verlies na binnen keeren : daer op naderden de belegeraers tot den 19. soo verre / dat zy op de kant van de Gracht quamen / en 's nachts een storm beslooten te doen : de Generael Wertmuller bood wel aen / die 's avonts te ondernemen / maer 't wiert tot des anderen daegs 's morgens uyt-gestelt. Den Franssen Gebieder in de Schans / St. Just genaemt / alle dese voorbereytselen wel bemerckende / en sijn selven tegens den storm niet bestant oordeelende / besloot de selve te verlaten / om met sijn Volck / 't geen 250 man sterck was / de besettingh in Philipsburgh te versterckhen ; hy deed dan de selve in de kleyne Scheepjes / die den Plaetsvoocht van Philipsburgh / du Fay / hem toe-gesonden had / vermits de Schip-brugh onbruyckbaer was gemaeckt / in-schepen / ende bracht de selve dus behouden over / niet tegenstaende de Graef Starrenberg geduerigh met sijn Geschut na dese Schans schoot ; doch hy wiert ter selver tijt door een uytval / die die van binnen deden / daer in verhindert : De Keyserse 's uchtens tusschen 2 a 3 uren de storm willende aenvangen / vonden niemant daer in / zoo dat zy gerustelijck daer de besitting van namen / en aenstonts den Overste Lt. Morigi met 1500 man daer binnen leyden ; zy versterckten zich ook aen de zijde van den Rijn tegens die van Philipsburg. Den Graef van Starrenberg hebbende ondertus-

schen

schen de Schepen van de Franse Schipbrugh / die noch overgebleven waren/ door 't vuur vernielt / brack den 20. deser tegen den avont met sijn Geschut en reysthuygh van voor Philipsburg op / om sich by het Keyserl. Heyr / onder den Hertogh van Lotharingen/ te voegen ; hy had echter een Redout / die hy ingenomen had/ t'eenemael geslecht : de Schipbrugh by Mechtersheym wiert midlerwijl door 200 man van 't Regiment van Avila bewaert ; waer by men den 21. noch het Regiment Crabaten van Ladron voeghden : Doch hoewel Philipsburg toen van die kant van de Keyserl. Volckeren verlaten wiert / soo vervaerdighde sich echter den Marckgraef van Baden Dourlagh/ om met de Rijcksvolckeren/ die by Heylbron vergadert wierden / daer weder voor te komen ; en hoewel 't gantse Keyserl. Heyr den 22. deser van Mechtersheym/onder den Hertog van Lotharingen/ opbrack / om de Franse in 't Opper-Elsas op te soecken/ soo wiert echter Prins Herman van Baden/en den Gen. Wertmuller/ met een Troep Voetvolck achtergelaten/ om/benevens de Rijcksvolkeren/ Philipsburg te belegeren. De Philipsburgers slechten ondertusschen weder al het geene/dat in het Quartier van den Graef Starenberg was opgeworpen geweest / en planten selfs een Batterye op de geslechte Redout/ om de Keyserse in de veroverde Schans daer mede te beschadigen ; doch die bedeckten sich daer wel haest soodanig/ dat zy niet veel hinder leden/ en wierpen selfs een Batterye tegens die van Philipsburg op. Den Gen. Wertmuller legerde sich ondertusschen met sijne achtergelaeten Volckeren weder te Rusheym en Rhijnhuysen / in verwachtinge / dat de Rijcksvolckeren sich aen de kant van Waeghusel souden begeven. 't Keyserl. Heyr quam ondertusschen van Mechtersheym te Langenkandel / en by 't Hagenauwer Bosch. Doch den Hertog van Luxemburgh had al in 't begin deser maent op het bewegen der Keyserse alle sijn Volckeren uyt Bourgondien en Lotharingen te Sletstadt by een gebracht : maer sijn gantse Heyr kon echter geen 20000 man uytmaecken ; dus voorsag hy toen de Steden Haguenau en Zabern met genoegsame Volkeren ; maer hebbende naderhant van Metz alle de Troepen/die tot bewaringe van die Grensen geschickt waren/ by hem gekregen / soo vervaerdigden hy alles/ om de Keyserse/ die reets opgebroken waren/ in haer voornemens te beletten. Ten dien eynde deed hy 20 Stucken Geschut van Brisach in sijn Leger komen/ en vervaerdigde alles tot den optocht. Midlerwijl overleed den Fransen Marschalk de Rochefort/ na eenige dagen siekte/ te Nancy in Lotharingen.

De Rijcksstanden te Regensburg ontfongen toen oock van den Canton van Lucern/ een antwoort/ op haer laetst afgesonden brief/ bestaende in zeer beleefde woorden/ en onder andere ; dat de gemaeckte Verbonden/ tusschen den Coning van Vranckrijck en den Canton van Lucern/ tot noch niet anders als op een rechtveerdige beschermingе van wedersijts Landen waren aengesien geweest ; dat zy niet leetwesen en ongeern de overtredingen der Switserse Volckeren vernamen : de Franse hadden de voorged. Verbonden wel dickwils met haer trachten wijder uyt te breyden / doch te vergeefs : zy hadden tegenwoordig noch wel een Overste/maer alleen des zelfs eenigste Compagnie in Franse dienst ; om welk oprecht handelen haer Canton van de Coninckl. Franse Bedienaers/veel verwijt had moeten hooren/en als noch lijden: Eyndelijk dat sy/

zoo veel haer Canton aenging / noyt yets souden nalaten by te brengen / 't geen tot de herstellinge der algemeene Vrede konde strecken. Den 16. deser besloten de Rijcksstanden / op 't versoeck van den Bourgondisen Kreyts / dat men het Hertogdom Lutzenburgh soude guaranderen / en ten dien eynde aen sijn Keyserl. Maj. versoecken/ dat hy de Keur-Rijnse / Westfaelse en andere nabuerige Kreytzen/ gelijck oock den Rijcks Veltmarschalck den Marquis van Baden Dourlag soude willen aenmanen/ dat gem. Bourgondise Kreyts / volgens de oude en nieuwe Rijcks-ordonnantien / en 't Munsterse Vredens-tractaet / ten beste van 't gantse Rijck/ van haer mocht worden beschermt. De ged. Rijksstanden besloot en toen oock/ dat om het Rijcksleger genoegsaem van Geschut en Vuurmortieren te voorsien/ de naest aengelegen Kreytzen / daer een belegering voorviel/ 't zelve souden moeten verschaffen / mits vergoeding daer voor genietende / indien deselve verlooren geraeckten ; ten dien eynde wiert aen de Kreytzen/ die rontom Philipsburgh lagen / hier toe de noodige ordre afgesonden/ en met een bevoolen/ dat zy haer dubbelt getal Troepen souden opleveren; men besloot oock dat den Rijks Veltmarschalck de Opperhoofden die hy van nooden soude hebben / by hem in 't Leger soude mogen ontbieden / na dat het selve sterck of swack was : Den Graef van Nassau Sarbruck versocht daer op door een memoriael aen de Rijcksvergadering / dat het ampt van Opperhooft der Ruyterye aen hem mocht opgedragen worden; doch den Markgraef van Brandenburgh Culmbach stelde sich daer tegens / en versocht dit ampt/ vermits hy de outste was / en dien volgens / nae de Rijcks gesteltenissen voor most gaen/ voor zich selfs.

Niet tegenstaende de doot van de Keyserin / en dat den Keyser uyt Weenen was vertrocken / zoo wierden echter de Oorloghstoerustingen aen 't Keyserl. Hof yverig voortgeset : men zont van daer noch gestadigh nieuwe Volckeren/ gelt en lijftocht/ na 't Heyr aen den Rijn ; en vermits men daer bericht kreegh van 't veroveren der Rijnschans voor Philipsburgh / zoo zont zijn K. Majest. aenstonts aen den Hertog van Lottharingen/ en den Rijcks veltmarschalck/ bevel/ om het belegh van die Plaets voort te setten. Van de andere zijde wiert het Keyserl. Hof in Hongaryen noch al door de genaemde Rebellen ontrust/ want of'er wel zomtijts van deselve een partye geslagen wierden / zoo raeckten zy echter t' elckens door hulp van de Turcken weder op de been. Te Weenen quam dees tijdt een Moscovis en Tartaris Afgesantschap ; gelijck oock den Cardinael van Hessen uyt Italien.

Den 10. deser wiert te Berlijn een Moscovisen Gesant heerlijck ingehaelt/ en den 12. by den Keurvorst van Brandenburg ter Gehoor geleyt : Men wilde / dat sijn aenbrengen voor 't meerendeel bestont in een aenbiedingh van sijn Czar / om met de Kroon Sweden te breken / en den Keurvorst met 100000 man by te springen. Korts daer aen quam ter selver plaets oock een Poolssen Gesant. Den Keyserl. Generael Cobb begaf sich dees tijt na Boitzenburgh/ om de Keyserl. Volckeren te monsteren/en dan met de selve tot onder stant van den Keurvorst van Brandenburgh op te trecken. De Sweden uyt Stettijn meenden met het begin deser maendt met 2000 Ruyters en Voetknechten/ en 4 stucken Geschut het Brandenburghs Esquadron Dragonders van Grumkau/

kau/ te Golnau in 't Stargartse gebiet leggende/ te overvallen/ maer zy wierden soo braef bejegent / dat zy met verlies van eenige dooden te rugh mosten keeren. Een Sweetse partye van 50 man uyt den Dam / trock eenige dagen daer na tot op een half uur by Stargart/ en nam daer uyt de Dorpen Kuhno/ Sahrow en Seefelde al het Rund-vee en de Paerden ; doch de besettingh in Colbatz door de Boeren hier af verwittight/ joegh haer aenstonts na/ en nam haer niet alleen 't Vee af/ maer schoot oock 20 man doot / en bracht 24 gevangens te rugh. Naderhandt gingen de Brandenburgers selfs onder Stettyn stroopen / en namen veel Vee van daer wegh ; en vermits dit hun verscheyde mael wel geluckte / sonder dat die van de Stadt uyt-quamen / soo besloot den Brandenburghsen Gen. Major Ludeke den 23. deser met alle de Ruyterye en Dragonders uyt Prentslow weder een stroop daer omtrent te doen ; ten welken eynde hy ook eenige Muskettiers uyt Paswalk mede nam/ en met Paerden/ als Dragonders/ voorsagh : Maer den Commandant van Stettyn den Gen. Major Wolf / bericht / dat zy haer den 24. by Tantow in 't Dorp Besow geset hadden/ hielt aenstont Krygsraet/ en besloot/ dat den Oversten Horn met al de Ruyterye / 300 Muskettiers en 4 Veldt-stucken op haer soude uyttrecken/ verselt van de 3 Overste Luts. den Baron Wachtmeester/ Ichteritz en Isensee ; doch niet tegenstaende dat de Brandenburgers te vooren al weder na den Stendelsen Pas gekeert waren / besloten de Sweden haer te volgen/ gelijck zy deden / en haer by een Brugh / die voor het Dorp gelept was / aentroffen / vermits zy daer opgehouden wierden : De Sweden wierpen aenstonts eenige van haer Volckeren in hinderlaegh / en begonden met de Brandenburgers te schermutseren ; welcke haer in 't begin wel brave tegenweer boden/ doch als de Sweetse hinderlaeg sich onderwijl openbaerde/ en de Brandenburgers van ter zijden aen-taste/ ontstont sulcken schrick onder de selve/ dat zy sich plings op de vlucht begaven / en haer over de Brugh wilden bergen/ maer alsoo die onbruyckbaer gemaeckt was/ en de Sweden sterck op haer indrongen / sprongen veele van haer Paerden in 't water / ende in een by-gelegen Maras ; invoegen de Sweden hier den Gen. Major Ludeke selfs / en eenige andere Bevelhebbers gevangen kregen / en te Stettyn binnen brachten / doch de meeste Brandenburgers bergden sich/ maer lieten wel 300 Paerden achter/ die de Sweden met 10 Soldaten/ die zy gevangen kregen/ mede namen. Den Sweetsen Velt-marschalck Graef Koningsmarck had zedert eenige tijt weder de Vestinge Wolgast in Pomeren belegert / en rontom met Schanssen besloten/ soo dat 'er niet uyt noch in konde komen : Evenwel kon hy soo naeuw niet op-passen/ of den Plaetsvoocht van binnen / den Oversten Allard / overrompelde eens de naest-gelegen Sweetse wacht / en haelde daer op 600 Schapen/ en 203 stuckx Runt-vee van 't platte Lant in de Vestingh : Doch Graef Koningsmarck / hebbende onderwijl het Eylant Usedom weder in besit genomen/ en verwittigt / dat den Gen: Major Swerin van Berlijn na Colbergh vertrocken was / om het ontset van Wolgast over 't Eylandt Wollijn by der hant te nemen/ zo deed hy noch 600 Ruyters van 't Eylant Rugen/ 400 Voetknechten en 10 stucken Geschut uyt Straelsont / en 300 man uyt Grypswalt in 't ged. Eylant Usedom treden / om daer de Peenemunder Schans en 't Anklam-

klammer Deer te bewaren/ en de Brandenburgers het ontset te verhinderen: En op dat desen Veldt-marschalck sich daer van te meer versekert soude mogen houden/ begaf hy sich selfs in dit Eylandt/ en plaetste sich met sijn Troepen aen Cassenburgh/ 't geen op de uytterste Oever van Usedom en vlack tegens over Wollijn leght/ vermits men hem bericht had/ dat de Brandenburgers sich aen die kant over 't water souden begeven; hy wierp hier ook ylings een stercke Redout op: Maer den Brandenburghsen Gener: Major Swerin hebbende sijn Booten/ die 60 in getal waren/ op Wagens aen de andere zijde van Wollijn/ na de kant van de Swine/ laten brengen/ scheepte daer sijn Volkeren in/ terwijl de Schanssen/ die aen wederzijts Oever/ recht over den ander lagen/ malkander dapper met het Geschut begroeteden: Graef Koningsmarck den 22. deser hier van bericht/ begaf sich met 200 Ruyters en 300 Muskettiers/ onder den Oversten Mellin/ ylinghs derwaerts/ en liet den Oversten Sachin en Aschertou met een diergelijck getal by Cassenburgh/ alsoo hy in twijffel was/ welcke de rechte aen-val soude zijn: Met den donckeren nacht quamen de Brandenburgers met haer Booten naer de kant van de Swine/ en setten hare Volkeren/ die omtrent in 3000 Ruyters en Voetknechten bestonden/ ruym 2000 schreden van 't Landt/ daer uyt in 't water/ soo dat de Paerden tot aen de buyck daer in stonden; zy trocken dus in volle slagorde/ de Ruyters voor en de Muskettiers achter/ den gantsen nacht/ over een harde zant-gront/ voort na 't Lant/ en quamen 's morgens vroegh dicht daer onder: Graef Koningsmarck had sich met sijn Troepen/ op dat de Brandenburgers sijn kleyn getal niet mercken soude/ ondertusschen in een Bosch gestelt; doch op de aennaderingh der Brandenburgers trock hy met sijn lincker vleugel/ die uyt 4 Troepen bestont/ vlack langhs het strant op haer aen: En dewijl de Sweden het voordeel van 't Geschut hadden/ ongeacht dat zy in minder getal waren/ zo brachten zy de voorste Troep Brandenburgse Ruyters in wanorde; de Sweetse Muskettiers/ die noch in 't Bosch gebleven waren/ daer op mede los brandende/ deden eyndelijck alle de Brandenburghse Ruyters in wanorde vallen/ so dat zy/ eer haer Muskettiers noch aengekomen waren/ de rug omkeerden/ en achterwaerts weken/ wat moeyte haer Bevelhebbers ook deden/ om haer op te houden: Dus kregen de Sweden hier 30 gevangens/ maer dorsten evenwel hare Vyanden/ die te rugh keerden/ niet vervolgen/ uyt vrees dat zy alle gematst souden werden/ dewijl de Brandenburgers aen de andere zijde de strant beset/ en met een Batterye voorsien hadden: Echter swommen de Sweetse Soldaten na de geblevene Brandenburgers/ van de welcke omtrent 300 in 't water dreven/ om haer te plunderen/ en wat buyt te bekomen.

Men was te Hamburgh in 't begin deser maent zeer ontstelt/ om dat den Bisschop van Munster in 't Vleck Ritzbuttel/ 't geen onder die Stadt hoorde/ een Schans deed opwerpen; invoegen de Magistraet van die Stadt aen den Hertog van Lunenburgh Zel/ als Kreyts Overste/ 2 Gesanten zont/ om hier over te klagen/ en hulp te versoecken: doch of wel hier eenige strijdigheden over vielen/ soo bracht het den ged. Hertog echter soo ver/ dat de ged. Schans korts daer aen met sijne Volckeren beset wierdt. Hoewel de Bontgenooten Volckeren nu Staden gebloequeert hadden/ zoo konden evenwel hare Heeren

W

en Meesters noch niet over de verdeelinge van dit Sticht / wanneer 't geheel verovert zoude zijn/ over een komen: De Lunenburghse Vorsten zouden den Bisschop van Munster / die 't vrighst aenhielt om een stuck daer van te hebben / wel geerne met een zomme gelts daer voor uytgekocht willen hebben/ maer desen Bisschop en was daer niet mede te vreden/ en liet genoeg blijcken/ dat het hem om geen gelt te doen was / noch daer aen ontbrack ; dewijl men wilde/ dat hy zich aen den Keyserl. Gesant/ die hem wegens die zaeck aensprak/ zoude hebben laten verluyden: dat hy zelfs wel een goede zomme gelts aen de Lunenburghse Vorsten kon verschieten. Ondertusschen liepen veel Duytsen/ die in Staden lagen/ na het Bontgenooten Leger over: en de Munsterse hielden scherpe wacht / datter niemant eenige lijftocht in Staden zoude brengen: gelijck zy dan eenige Persoonen kregen / die sich daer mede bemoeyden / en de selve scherpelijck straften: evenwel konden zy niet beletten/ datter eenige brieven uyt Staden na Stockholm gebracht wierden / en het een en 't ander met kleyn Vaertuyg weder daer binnen; invoegen de Bontgenooten besloten haer van de Swingerschans te verseckeren / om daer door dese Stadt van 't water af te snijden/ en te meer / om dat te Gottenburgh in Sweden eenige Schepen verbaerdigt wierden / om die van Staden met Volck en lijftocht te voorsien: men bracht dan ten dien eynde eenig Geschut en Mortieren van Gluckstadt in 't Leger / en de Lunenburgers begonden aen de zijde van Twilensleedt een Schans op te werpen / daer zy 20 Stucken op brachten: De Deense bouden aen de andere zijde oock eene te Butzfleedt: en terwijl zy daer mede doende waren / en noch niet beschanst lagen / hadden de Sweden met 1500 man een uytval op haer besloten te doen; 't geen haer lichtelijck oock wel geluckt zou hebben / vermits de Deense maer 600 man sterck waeren/ indien zy door een Boer niet mislept waren geworden/ die haer te kennen gaf/ dat de Deenen sig veel stercker daer onthielden ; waer door dit te loor gingh / en de Deenen gelegentheyt kregen/om zich daer vast te leggen. De Lunenburgers begaven sich korts daer aen in de Symphanie/'t geen een Plaets is die dicht onder Staden legt ; doch de Sweden dreven haer daer weder uyt: 't geluckte de Lunenburgers beter te Horneburg / want als de Sweden hun daer met een sterke Troep quamen aentasten/ wierden zy zo bejegent/ dat zy met verlies van 2 Ritmeesters/ 2 Lts. en 1 Cornet/ ter nauwer noot weder in Staden geraeckten. De Burgerye in ged. Plaets had midlerwijl veel te lijden/ want daer neeringloos zijnde / zoo verteertense al 't geen datse noch hadden in armoede. De Sweetse besettingh wilde sich evenwel op 't uytterste verdedigen/ en stopten by Gatstorp ten dien eynde het water op / waer door de Moerassen onder water geset wierden; 't welck de Bontgenooten / die rontom dese Plaets laegen / in de gemeenschap van hare Quartieren zeer verhinderden / dieshalven begonden zy eenige Bruggen van Rijswerck te vergaderen/ om over deselve de ged. Moerassen te passeeren/ deselve waren 10 voet lang en 4 voet breet. Ondertusschen naderden zy hoe langs hoe meer na de Swingerschans/ en wierpen daer tegen een Batterye op/ waer mede zy deselve vinnig beschooten. Daer quamen ook ter zelver tijt 2 Lunenburgse Fregatten/ die in Hollant toegerust waren/ yder van 18 Stucken/ op de Elve voor dese Schans/ zoo dat de Gebieder wel sten-

de dat het hem gelden zou/al de omleggende Huysen deed af breken of verbranden. De Sweetse Bedienden in de Stadt Bremen wierden toen belast / binnen 4 weken ged. Stadt te verlaten.

Den gevangen Cancelier Griffenfelt / die den 25. der voorledene maent te Coppenhagen was geexamineert / wilde men dat tegens zijn Commissarisen zeer hart uytgevaren/ en sich op zijn stant beroepen had/ zeggende/ dat hy van alle diergelijcke beschuldigingh niet wist : dat men hem als Rijcks-Cancelier op zulcken wijs niet kon verhooren / en dat sijn zaeck alleen door den Coningh most afgedaen worden; biddende dieshalven / dat hy deselve eenmael mocht spreken / en zijn onschult betoonen : doch de Commissarisen antwoorden hem daer op/ dat zulcks niet kon geschieden/ vermits den Coningh dese Comissarisen gestelt/ en volle gewelt gegeven had : hier over soude hy zeer bedroeft geworden zijn. Hy wiert dan den 13. deser nochmaels verhoort ; wanneer den Fiscael en Licentiaet Mauritius/ de aenklacht dede/en de getuygenis van die geene/ van wien hy gelt genooten had/ inbracht : hy versocht hier op een Procureur/ uytstel voor eenige tijdt / Pen en Papier om sijne verantwoordinge te verdaerdigen ; 't welck hem wiert vergunt / doch de uytstel niet langer als tot den 18. deser : maer 't zelve wiert naderhant tot den 22. toegelaten. Ten welken dage hy oock sijn verantwoordinge inbracht : waer op de Commissarisen haer verdaerdigden/ om daer weder op te antwoorden/en dan 't Vonnis uyt te wijsen. Middelerwijl was den Stadthouder den Heer Fredrick van Alefelt/ met het ampt van Rijcks-Cancelier voorsien. De gevangen Burgermeester Facken wilde niets van 't geene men hem te last lag bekennen / invoegen men hem aendupde/ dat indien hy halstarrigh bleef / men 't zelve van hem door de Pijnbanck wel zoude te weten komen. Men bracht onderwijl den Vicepresident Kielman van Corsoer mede te Coppenhagen / en wilde men / dat hem bewesen was/ dat hy tot naedeel van Denemarcken / met Sweden gecorrespondeert had : zijn 2 Broeders wierden korts daer aen mede na Coppenhagen gevoert. Door de Sont passeerden toen veel Engelse Schepen na Dantzich/ 't welck by de Deenen groote argwaen verweckte / als of deselve sich wel nae Sweden mochten begeven/ en daer allerhands voorraet brengen / om de Vloot uyt te pressen. Den Heer Tromp arriveerde den 12. deser met de Schepen van Amsterdam te Coppenhagen/ zijnde die van Rotterdam weynig dagen te vooren gekomen : ged. Heer ging den 13. op Christiaens Haven logeren/ wordende in zijn aenkomst van een ontallijcke meenighte menschen verselt/ en toegejuigt : den 14. wiert hy by den Coning in 't Slot gehaelt / en deftig ontfangen / en daer met de Ridderorde van den Olyfant vereert. Sijn Majest. hielt daer op met hem dagelijcks raet/ op wat wijse men den Oorlog best sou voortsetten ; dus wiert de uytrustingh der noch onbemande Schepen zeer beyvert/ en den Adm. Niels Juel / die met 12 Schepen in de voorledene maent nae de Oostzee geseylt was/ met noch 8 Schepen versterkt. Den Admirael Tromp zoude hem/wanneer de Schepen uyt Hollant gekomen waren/ met de rest volgen : ged. Adm. Niels Juel had den 2. deser 2 Sweetse Schepen / 't eene genaemt de vliegende Wolf/ en het andere de Charitas / tusschen Bornholm en Schoonen in Zee ontdeckt ; waer op hy aenstonts jacht maeckte / en haer in

een

een Haven van Bleking/ Steensbergen genaemt/ 3 mijlen van Christianopel dwong te vluchten: de Sweden het niet ſiende te ontkomen/ ſtaken de brant in 't grootſte de vliegende Wolf genaemt/ en bemant met 48 Stucken: het tweede verlieten zy oock/ en leyden daer een brandent lont in; doch de Deenen waeren daer 300 gaeu by/ dat zy 't ſelve daer uyt namen/ en 't Schip beſetten/ en mede voerden; 't welck met 32 Stucken bemant was. Naderhant veroverde ged. Adm. 't Eylant Gotlant/ waer van hy de volgende brief aen ſijn Maj. ſchreef:

NA dat ick onlangs de 2 Sweetſe Oorlogh-ſchepen onder Blekingh vervolgt, en daer van het eene, de Charitas genaemt, met 32 ſtucken verovert, gelijck oock uyt het andere, 't welck 48 ſtucken voerde, en van de Sweden in brant geſtoken is, de meeſte ſtucken bekomen hadde, hebbe ick my met de Koninckl. Vloot na het beroemde Eylant Gotlant, 't welck 18 mijlen in de langte en 6 in de breette heeft, begeven, en het ged. Eylant den 8. Mey tegens den avont, hoewel in een hart ſtorm-weder, bereyckt; invoegen ick noch dien ſelven avont de Bevelhebbers en Krijgsluyden, die op de Vloot waren, in de Koninckl. Oorlogh-ſchepen den Hummer, den Hafman, de geſprenckelde Valck, het Sweetſe veroverde Schip de Charitas, en in ander kleyn Vaertuygh, Booten en Sloepen hebbe doen in-ſchepen, welcke daer op des anderen daeghs 's morgens vroegh aen Lant zijn geruckt, en by Klint-haven uytgetreden: Alwaer de Gouverneur Graef Oxenſtern, en den Commandant Michaël Schultze met meer als 600 man geſtaen, en de onſe de aenkomſt betwiſt hebben; doch des ongeacht gingh ſijn Kon. Majeſts. Overſte Marten Bartold met andere Bevelhebbers en Krijgsluyden dapper op den Vyant los, terwijl die geene, welcke in de Schepen waren, met gedurig ſchieten haer plicht in dier voegen waer namen, dat de onſe meeſter in 't Velt bleven, en de Sweden de vlucht moſten nemen: Den Gouverneur begaf ſich ſpoorſlaegs na de Stadt Wisby, en wiert van den Commandant op de hielen gevolght; de andere Sweden bergden ſich, ſoo zy beſt konden, met de vlucht. Hoe veel dat 'er van de Sweetſe zijde in deſe Actie gebleven en gevangen zijn, kan ick, vermits ick daer van de lijſt niet heb konnen bekomen, voor deſe mael niet uyt-drucken; doch 't is ſeker, dat wy daer in niet een Man verlooren hebben. Toen de Sweden nu dus in dier voegen geſlagen waren, en wy het Velt behouden hadden, zijn de Inwoonders van 't Lant in groote meenigte by ons gekomen, en hebben haer buytengemeene vreugt over onſe aenkomſte betuygt en betoont, ſeggende, dat zy ter Werelt niet liever wenſchten, als van de ſware dienſtbaerheyt der Sweden bevrijt te zijn, en weder onder 't gebiet van onſen aldergenadigſten Heer, ſijn Koninckl. Maj. van Denemarcken en Noorwegen, te leven en te ſterven: Tot betuygingh van 't ſelve hebben zy alle hare Wagenen en Paerden by een gebracht, om onſe Muskettiers te eerder voort te helpen, en ons van de toeſtant der Sweden, ſoo veel haer bewuſt was, goet bericht te geven. Den 10. Mey in de namiddagh ben ick met de Vloot van daer na de Stadt Wisby gegaen, en heb my 's avonts laet voor ged. Stadt geſet, oock ylings 3 Oorlogs-ſchepen, als Guldenleeuw, Delmenhorſt, en Hummer belaſt, de Haven in na 't Caſteel te varen, tot ſoo dicht, dat zy het Caſteel met het Geſchut konden bereycken. Den 11. Mey begonden zy met het aenbreken van den dagh het Caſteel, 't geen op een harde Rots leght, en met dicke en ſtercke Muren omringt is, te beſchieten; waer door onder andere verſcheyde Kogelen door 't Gouverneurs Huys vlogen: Die van 't Caſteel lieten ſich van gelijcken met haer Geſchut hooren, en ſchooten onſen Schout by Nacht twee Kogelen in de Watergangh,

gangh, en een Kogel in de Galderye; 't welck wel haest weder verholpen wiert: Als men dus eenige uren langh lustigh op den ander schut-gevaert had gehouden, doch sonder verlies van een eenigh Man aen onse zijde, heeft den Oversten Marten een Trommel-slager na 't Casteel gesonden, en 't selve laten op-eysschen; welcke tot antwoort gegeven wiert, dat zy begeerden te verdragen: Waer op met het Geschut wiert stil gehouden. Den Vice-admirael Christiaen Bielke en de Schout by Nacht Pieter Morsing zijn te samen met den Oversten Marten en Major Bilenberg uytgesonden, om het verdragh met den Vyant te sluyten: Den Gouverneur en Commandant hebben daer op 7 Verdragh-puncten ontworpen, en de selve onder haer hant overgegeven, waer in zy 't volgende hebben begeert:

1. Uytstel tot des anderen daegs morgens ten thien uren, om sich te bedencken, en een noodige tijt tot de aftocht. 2. Dat de hooge en lage, geene uytgesondert, op Ridders woort, Krijgs-manier, met brandende Lonten, Kogels in de mont, vliegende Vaendelen, Over en Onderge weer, met alle in-gebrachte saken, Sack en Pack, gelijck oock met de nieulijckx daer in gebrachte Voorraet souden mogen uyttrecken. 3. De metale Stucken van sijn Kon. Majest. van Sweden met de daer toe behoorige Ammonitie in sekerheyt af te mogen brengen. 4. Vryheydt en sekerheyt, om met dese dingen en haer eygendom, sonder schade, onder ons geleyde, uyt het Lant te mogen trecken, doch by aldien eenige bysondere Persoonen en Burger-bedienden in het Lant blijven wilden, soo soude haer sulckx vry staen, en zy dieshalven geen schade aen haer Goederen lijden. 5. Dat yder op het Landt vryelijck van sijn Goederen soude mogen disponeren. 6. De weynige Proviant, en al 't geene dat haer Maj. de Coninginne Christina daer mochte hebben, voor haer te bewaren, en 't selve seker ende sonder belet af te mogen voeren, wanneer sich daer toe gelegentheyt soude betoonen; dat het middeler wijl seker en vry soude zijn, en dat zy met vrye Quartieren mogen voorsien werden. 7. Dat alle schulden, die tusschen den een en den anderen waren, na behooren geliquideert en betaelt souden werden. Wisborg den 11. Mey 1676.

G. Oxenstierna. Michaël Schultzen.

Waer op het volgende Verdragh bewilligt en geslooten is:

Ten eersten, sal van geen bedencken gedacht, maer noch desen avont tusschen 8 en 9 uren de Lant-Poort volkomentlijck met de alhier onder ons hebbende Militie van sijn Koninckl. Maj. van Denemarcken, onsen aldergenadigsten Koningh en Heer, beset werden; doch men vergunt haer tot morgen ten 10 uren tijt, om hare saken tot den uyttocht te vervaerdigen, en als dan aenstonts uyt te trecken, op dat het Slot Wisborgh met onse Militie magh beset worden; en sullen zy oock daer na hare saken onverhindert mogen laten af-voeren. 2. Het wert aen den Gouverneur, Commandant en alle Krijgs-Persoonen vergunt, met Sack en Pack, vliegende Vaendels, Kogels in de mont, en brandende Lonten, na Krijgs-manier uyt te trecken, gelijck oock aen den Heer Landt-hooft-man en sijne Bedienden; en dat in dier voegen, dat de Krijgs-Persoonen genoegsame Voorraet sullen mogen mede nemen, tot zy aen de bestemde plaets, namelijk te Calmar, of aen de de Sweetse zijde, na dat de wint gunstigh is, sullen aen-geset werden. 3. 't Mede nemen van Stucken en Ammonitie wert afgeslagen. 4. Dit punct wert toegestaen, wat de uyttocht en 't geleyde belanght met behoorlijcke Passen: Doch wat de bysondere Persoonen en de Burger-bedienden aen-gaet, soo willen wy de selve ons voor behouden hebben. 5. Wat de onroerende Goederen beraeckt, soo werden de selve gants uyt-gesloten: maer wat de Meubelen belangt, daer mede konnen zy na haer believen handelen. 6. Aengaende dit punct wegens hare Maj. de Coninginne Christina, soo wert het ten vollen uytgesloten. 7. Dese pretentien sullen gedebatteert werden, en eer zy van hier trecken, van beyde zijden een billijke satisfactie geschieden, wat de Burgers ende Koopluyden belangt. Dat de bovengeschreven Puncten op Ridders woort sullen gehouden worden, bekrachtigen wy hier mede met onse eygen Handt. Wisby op Gotlant den 11. May 1676.

C. Bielke, Vice-admirael, Gevolmachtighde van den Heer Admirael Juël. Marten Bertolt, Oversten. Bilenberg, Major. Pieter Morsingh, Schout by Nacht.

Concordare vidimus cum Originali attestamur.

G. Oxenstierna. Michaël Schultzen. Joh. Trannus.

Welck Verdragh oock in alle deelen is achtervolgt geworden. Ik hebbe onder des in de naem van sijn Kon. Maj. den Major Bilenbergh op het Casteel tot Commandant gestelt, en 529 man daer in geleyt; oock de Inwoonders, soo wel Geestelijcke als Werelt-

reltlijcke, na Wisby ontboden, om voor ged. Commandant en Thomas Walgensteyn, aen sijn Kon. Maj. den Eed van getrouwheyt af te leggen; ick heb oock zedert in het Lant over al goede ordre gestelt. Hoedanigh dit Eylant van de Sweden uytgemergelt, van middelen ontbloot, en oock aen eenige plaetsen woest gemaeckt is, is niet te beschrijven. De Inwoonders zijn in groote vreugde, dat zy weder in de vryheyt uyt de dienstbaerheyt zijn geraeckt; invoegen zy van selfs aengeboden hebben, al haer noch overige Goederen, ja lijf en bloet by sijn Kon. Maj. van Denemarcken, als haren aldergenadighsten Heer, onder welckers Voorvaders gebiet zy gestaen hebben, en noch van Godt en rechts-wegen aen Denemarcken gehooren, op te setten, en sich tegens de Sweden tot op den lesten Man te verdedigen: Ten welcken eynde zy oock het noodige geweer hebben begeert. Een van onse Snaeuwen heeft een Dantzicker Schoet, die met 20 Last Garst en een groote partye Vleesch geladen was, en na Sweden wilde, voor de Sweetse Scheeren wegh genomen, en huyden alhier te Wisby op-gebracht, 't geen tegenwoordigh alles gelost en in 't Magasijn gebracht wert, 't welck de onse seer wel te pas komt. In 't Casteel zijn veel Stucken gevonden, daer onder een groote Vuur-mortier van 300 pont, en een groote partye Ammunitie, daer van ick met den eersten het Inventarium sal communiceren. Ick ben seer ongeluckigh geweest, dat ick ter oorsaeck van den harden Wint, niet heb konnen verhinderen, dat den Vyant voor weynigh dagen 500 man en 16000 Daelders aen gereet gelt van Lant heeft afgevoert, &c. Uyt het Koninckl. Oorlogschip de Keur-Prins, leggende voor Wisby, den 12. Mey 1676.

De Sweden beangst dat de Deenen oock haer toelegh op het Eylant Rugen mochten hebben / hadden daer al de Inwoonders in de Wapenen gebracht / en wel geoeffent: terwijl den Gen. Major Buckwalt noch met een sterke Troep Ruyters op het zelve Eylant bleef / om alle vyantlijcke landingen te beletten. Het Deense Leger was ondertusschen by Cronenburg tot 12000 Voetknechten en 6 a 8000 Ruyters by een geraeckt / waer mede men meende / na een goet gevolgh van de Vloot / in Schoonen over te schepen. Uyt Noorwegen kreegh men toen te Coppenhagen bericht / dat den Heer Guldenleeuw zijn Leger gemonstert had / om daer mede op te trecken: En vermits haer in 't Kattegat eenige Sweetse Oorlogschepen onthielden / wierden van Coppenhagen eenige Deense / onder den Admirael Rotsteyn / derwaerts gesonden / om haer van daer te jagen.

In Sweden stondt het ondertusschen slecht onder de Regeeringe; de partye van den Graef de la Garde bleef noch de sterkste; waer tegens die van Wrangel hevigh arbeyde / om die van Brahe aen haer zijde te trecken: zy trachten / gelijck het gerucht liep / den Koningh te bewegen / dat hy de Duytse Provintien soude verlaten, om sijn Rijck dies te beter tegen Denemarcken te beschermen: waer toe sich de Geestelijcken ende Boeren oock genegen toonden / doch hier quam niets af / en niet tegenstaende dese partyen soo hevigh tegens malkanderen woelden / soo geraeckten hare Vloot echter in 't lest deser maent vaerdigh / om in zee te loopen.

Na 't eyndigen van de Poolsse Rijcxdagh vergaderden aenstonts de kleyne Weywoodschappen in dat Koninckrijck / om over het beslootene in de selve

 Rijckx-

Rijcks-dagh te beraetslagen: En vermits Poolen / gedurende desen Oorlog/ seer verarmt was geworden/ konden veele in de opgesteide schattingen niet toestemmen/ invoegen verscheyde Weywodschappen voort-brachten / dat zy lieber selfs wilden opsitten/ als het bewilligde geldt verschaffen/ om daer mede het Krijghsvolck aen te nemen. Den Koningh vertrock middeler wijl van Krakow na Czenstochowa / om daer bescheyt af te wachten / wat vorderingh den Sevenbergsen Vorst Abaffi in de handelinge der Vrede soude uyt-gewerkt hebben. De Turcken versorghden ondertusschen Caminiec met alderhande lijftocht / en brachten veel Volckeren in die gewesten: De Tarters quamen oock in sterck getal derwaerts af/ en sloegen 2 Bruggen over de Niester/ maer alsoo het Gras/ om de droogte/ niet genoegh uyt-sproot / konden zy niet verre uytloopen: Evenwel haelden de Lipker Tarters van onder Zalozec en Tarnopel wel 8000 Menschen in slavery wegh.

Den Moscovisen Czar hebbende in sijn Vaders plaets het Rijck aenvaert/ besteede nu sijn meeste sorgh/ om sig daer in volkomen vast te stellen: En vermits de Sweden over veele Jaren de Lantschappen Ingermanlant en Lijflant dit Rijck benomen hadden/ soo dacht het den Czar niet ongerijmt/ soo het gerucht liep/ sich van soo een gunstige gelegentheyt/ als 'er sich nu vertoonde/ terwijl Sweden met soo veel Vorsten in Oorlogh was/ te bedienen/ om de selve weder te bekomen: 't is oock niet ongelooffelijck / dat hooghged. Czar van veele Potentaten / die tegens Sweden oorlogden / daer toe wiert aen-gesocht/ doch alvoorens dat hy dit met gewelt in 't werck wilde stellen/ sont hy eerst sijn Gemachtighden na de Grensen / om daer met de Sweedtse over dese saken te handelen/ met een bestipt bevel / gelijck men zeyde / dat zy niet alleen Ingermanlant/ maer oock een gedeelte van Lijflant/en daer onder de Stadt Nerva/ de Sweden weder souden af-eyschen / of by weygeringe de handelinge af-breken: Hooghged. Czar sont ondertusschen veele Volckeren / onder den Generael Chowanski / na die Fronteren / om in alle gelegentheden daer mede sijn voordeel te konnen doen. Haer Ho: Mog: Gesant den Heer Klenck had zedert eenige tijt by den meerged. Czar aengehouden / dat hy aen de Persianen wilde toe-laten/ dat zy met hare Zijde en Waren door sijn Landt tot aen Archangel souden mogen handelen / vermits het selve niet alleen aen den Turckisen Keyser groote schade / maer oock aen hooghged. Czar groot voordeel soude geven/ in 't ontfangen der Tollen van ged. Waren: 't welck meer-genoemden Czar/ na een rijpe overleggingh met sijn Raet/ eyndelijck toe-stont/ en daer toe de nodige bevelen aen de Gouverneurs van sijn Plaetsen liet af-gaen.

Den Portugijssen Ambassadeur te Roomen meende dees tijdt by den Paus uyt te wercken, dat de nieuwe Christenen van dat Rijck, 't geen gemeenelijck Joden zijn, die sich, om in Portugael te mogen blijven, in de Roomsse Kerck begeven, van de Inquisitie te Lissabon aen 't H. Officie te Roomen niet souden behoeven te appelleren; maer 't wiert hem afgeslagen. Den Prince van Nieuburgh hebbende zedert eenige tijt Romen besien, vertrock nu weder van daer, en wiert van den Paus met verscheyde Reliquien vereert. Vermits den Koningh van Vranckrijck met den Nuntius Varese over de geschillen tusschen den Franssen Gesant en den Cardinael Altieri niet had willen spre-

fpreken, viel al de hoop, die Altieri daer op geftelt hadde, weder in duygen. Men font toen van Roomen meerder befettingh naer Civita Vecchia, alfoo men de Franffe, die met 23 Galeyen, 3 Oorlogfchepen, en veel ander kleyn Vaertuygh naer Meffina daer voorby zeylden, niet veel en vertroude. De 4 Schepen van Genua vertrocken dees tijt met het Krijgsvolck van Milaen van Final nae Sicilien. De Republijck van Venetien verboot nu het loopen der Bedelaers door defe Stadt, en deed een Gafthuys oprechten, om de felve daer in te onderhouden. Men gaf daer oock een ordre uyt, dat men niemant om minder als 15 Ducaten fchult gevangen foude mogen fetten.

Den Onder-Koningh van Napels fijns Koninghs dienft in de faken van Sicilien beyverende, font den Prins Ludovifio dees tijt met 6 Galeyen derwaerts, om de Spaenffe daer mede te verftercken: Men had, om de felve te eerder uyt te preffen, alle de dootfchuldige, die te Napels gevonden wierden, tot Roeyers daer op gefet: Don Diego d'Ibarra, die in plaets van den Prins van Montefarchio over de Spaenffe Vloot in dat geweft foude gebieden, vertrock by defe gelegentheyt derwaerts. Den Heer Admirael de Ruyter had fich met haer Ho: Mog: Vloot ondertuffchen in de Haven van St. Jan in Calabrien onthouden: Maer alfoo den Onder-Koningh van Sicilien een toeleg op de Stadt Augufta, welcke de Franffe voorleden Auguftij ingenomen hadden, voornam, en daer toe de Zee-Vlooten van nooden had, vertrock den Heer de Ruyter met haer Ho: Mog: en de Spaenffe Vloot derwaerts, doch kon om de tegen-winden niet voor den 19. der voorleden Maent op de Rendevous, die by la Cantara was, komen. Den ged. Onder-koningh begaf fich ter felver tijt ook met eenige Troepen derwaerts, en deed de ftaet der Plaets befichtigen: In de Stadt lagen 1000 Voetknechten en 100 Ruyters, behalvens het geene noch in 't Cafteel en de Forten was; waer tuffchen fich oock een Frans Oorlogh-fchip, de Sereyne genaemt, en bemant met 32 ftucken, gefet had: De Franffen hadden, om dit te verfekeren, verfcheyde kleyne Scheepjes daer omtrent doen fincken, en joegen den 21. 200 Burgers uyt de Plaets, om datfe op de felve geen goet oogh hadden: Doch den felven dagh kreegh men bericht van Catania, dat de Franffe Vloot uyt Meffina derwaerts naderde, om het Belegh te verhinderen, invoegen den Heer de Ruyter haer befloot aen te taften, gelijck oock den 22. gefchiede, en hy van dit gevecht den volgenden Brief aen haer Ho. Mo. fchreef:

t' SEdert mijnen onderdanigften laetften aen U Hoog Mog. van den negenden defer uyt de Baeye van St. Juan, is by ons gearriveert een van de 6 Galeyen uyt Palermo verwacht werdende, en daer op met 's Lants Vloote na Augufta verzeylt zijnde, wierden wy van goeder handt en verfcheyde Quartieren bericht, dat de Vyandtlijcke Vloote uyt de Haven van Meffina vertrocken was, en fich als doen omtrent de Caep Spartevente vertoonden, die Wy refolveerden hoe eer foo liever in Zee op te foecken, gelijck Wy in conformité van onfe Refolutie in den nacht met de Lant-Wint onder zeyl en geluckigh in Zee gekomen zijn. 's Morgens vroegh voor 't opkomen der Sonne, de Wint Noortweft met labbere koelte, de Stadt Augufta omtrent 3 mijlen van Ons, fagen wy te loefwaert, foo verre als 't oogh konde dragen, de Franffe Vloote, doch waren omtrent de middagh al tamelik na ons genadert. Op den middagh wiert het doot ftille, foo dat ick niet konde dencken, dat wy dien dagh by malkanderen gekomen fouden zijn, doch kort op den na-middagh kregen wy 't luchjen, en een aengenaem gaeltjen uytten Zuytooften, wy dienden ons van de loef, en hielden 't recht voor Wint op den Vyant aen, die wy telden dat 37 Schepen van Oorloge, daer onder 7 Branders, behalvens het kleyne Vaertuygh fterck waren: Wy en de andere Hooft-Officieren van de Vlooten deden 't beraemde Zeyn, en haelden de voor-Mars-zeyls tegens de Maft, ten eynde yder op fijn rangh komen, en fich op fijn befcheyde Poft begeven foude, ende blijven onthouden, gelijck fulckx naer wenfch oock is gefchiet: Wy hadden met ons Efquadre d'Avantgarde, 't Pavillon en de Schepen van fijn Kon. Maj. de Bataille, en de Heer Vice-adm. de Haen d'Arriergarde, dus gerengeert, en in goede ordre gepofteert leggende, fchepten wy onfe voor-Mars-zeyls neder, en hielden 't doen met goede Refolutie dragende op de Vyanden aen, die mede in goede ordre gerengeert lagen, om haer in Godes name t'attacqueren en te bevechten, gelijck wy

dan

dan omtrent 4 uren in den na-middagh (den Bergh Ætna Noort-Ooſt en in 't geſicht van ons) de Vyanden tot binnen de kracht van 't Geſchut gekomen zijnde, bygeſteken en haer bevochten hebben: Wy waren met ons Eſquadre de voorſte, en bygevolge 't eerſte in 't gevecht, en alſchoon het Corps de Bataille noch vry verre in Ly van ons was, heeft den Heere Franciſco Pereira Freire de la Zerda, Vice-Admirael Generael, de Spaenſſe Vloote commanderende, en de Schepen van ſijn Eſquadre mede bygeſteken, canonnerende wel ſterck, maer ſonder vrucht op de Vyanden.

Na dat wy ſtijf een half uur en ſeer hevigh gevochten hadden, heeft het Godt Almachtigh geliest, my op 't Sonnedeck ſtaende, door 's Vyants treffen 't voorſte meerder gedeelte van de lincker voet, wegh te nemen, en beyde de pijpen in 't rechter been, omtrent een hant breet boven den enckel, met groote confuſie aen ſtucken te ſlaen, werdende voorts met den ſelven ſlagh van 't voorſz. Sonnedeck geworpen, ſonder my verders als met een wonde, doch van kleyn belangh, in 't hooft te quetſen; het ſtaet Godt lof met de wonden ende fracture na den tijt tamelijck wel, en wil hoopen dat Godt de Heer ſijn genadigen zegen tot de Medicijns ende mijne geneſinge ſal geven.

In 't midden en heetſte van 't gevecht wierden de groote Stenge en Focke-raa van den Capiteyn Gillis Schey, voerende U Ho: Mo: Schip van Oorloge de Spiegel, van boven neder geſchooten, ſoo dat hy Capiteyn om niet in der Vyanden Vloote te drijven, genootſaeckt is geweeſt 't Schip met ſijn Chaloupen van ſijn geordonneerde Poſt buyten ſchoots van 't Canon te boegſaerderen, alwaer het van een Galey, gelijck oock 't reddelooſe Schip Damiaten, daer op commandeert den Capiteyn Iſaac van Uytterwijck, ingeſpannen weſende, voorts tot in de Baey van Siracuſa zijn geſleept.

Indien wy de reputatie van U Ho: Mo: Wapenen in deſe Bataillie genegligeert, en de Vyanden die ons tot 8 ſtuckx toe paſſeerden, daer onder 2 Schouten by Nacht, de reſte waren Schepen die elck ten minſten 60 ſtucken Geſchut voerden, niet geſtadigh en ferme 't hooft geboden, en ons by 't reddeloſe Schip Leeuwen, gevoert werdende by den Capiteyn Grave van Stirum, gehouden hadden, Wy ſouden groot gevaer geloopen hebben, te verlieſen 't geene Wy onder Godes Almachtigen zegen noch voor den avont van haer gewonnen hebben: Wy en onſe byhebbende Secunden ſo ſterck, en niet min gaeu op de voorſz. Paſſanten als men met Muſquetterye ſoude konnen doen, waer mede wy haer ſoo wel afweſen, dat elck van hun de wijck nam, en omtrent ten 7 uren van de gantſe Vyantlijcke Vloote gevolgt wierden, keerende ons de Spiegels van hunne Schepen toe, dewelke wy in de Maneſchijn al ſchietende tot omtrent 8 uren hebben vervolgt, als wanneer wy daer mede ſuperſedeerden, en de vluchtende Vyanden, de Zeylen tegens de Maſt gehaelt hebbende, al drijvende hebben verlaten, ten opzichte Wy voor meerder Wint, daer van wy des volgenden daeghs den 23. deſer oock beloopen wierden, beducht waren, die onſe goede ſake van erger conditie ſoude hebben konnen maken.

Ons onderhebbende Lants Schip, en den Capiteyn Grave van Stirum, die voor ons gerengeert, en ſoodanigh reddeloos geſchooten was, dat hy U Ho: Mo: Schip Leeuwen niet koſte bedwingen, noch geen Zeylen konde voeren, mitſgaders de andere Schepen van ons Eſquadre, zijn ſeer beſchadigt aen Ront-hout en Tou-werck, in onſe groote, Focke en Beſaens-Maſten, groote en Focke-Raa en groote Stenge zijn ſoo veel ſware ſchooten in Top en Lijf gekomen, datſe niet als met groot pericul, byſonderlijck wanneer de Windt wat koelde, kleyn Zeyl ſouden konnen voeren, te meer, om dat de meeſte Hooft-Touwen en 't loopende Want af-geſchooten waren.

Mijn eerſten Capiteyn Gerrit Kallenburgh heeft na de voorſz. mijne ontfangene breſſche en ongeluckigen val, ſoodanigen cordate en ſalutaire ordres, gedurende het gevecht, binnen Scheeps-boort aen de verdere Officieren, Matrooſen en Soldaten geſtelt, mitſgaders yder tot zijn plicht vermaent, ge-encourageert en devoir gehouden, dat noch Vrunt noch Vyant heeft konnen mercken, dat ick nier preſent was.

De verdere Hooft-Officieren en Capiteynen van U Ho: Mog: Vloote, hebben als Luyden van eeren tot den uyt-eynde van de Bataillie toe, Manhaftigh ende kloeckmoedigh geſtreden.

Wy dreven in manieren als voorſz. is den gantſchen nacht, en 's morgens ſagen wy de Vyanden in 't Noorden ſoo verde van Ons, als wy van Stenge konden zien, en overmits zich de Wint verhefren, en dat het albereyts ſtijf koelden, reſolveerden ick omtrent de middagh cours te ſtellen na de Baey van Seracuſa, alwaer wy jegens den avont geluckigh zijn gearriveert; kort na ons arrivement alhier hebbe ick geordonneert, dat Zeyn gedaen ſonde werden, ten eynde de Hooft-Officieren, Capiteynen en Commandeurs aen boort ſouden komen, en den Secretaris van U Ho. Mo. Vloote belaſt, dat hy yeder ſoude afvragen, en pertinent op-nemen, wat ſchade zy geleden, en wat Scheeps-behoeften ſy van noden hadden, 't welck geſchiet zijnde, werdt bevonden, dat het ons onmogelijck is, in deſe Baey halve behoorlijcke reparatie te konnen doen, behalvens datter groote ſchaersheyt aen Zeyl ende Treyl is: Wy zijn van meeninge op 't ſpoedigſte, en ſoo haeſt ons ſulckx mogelijck weſen ſal, van hier naer de Baey van Palermo te verzeylen, alwaer wy onſe groote Maſt ſullen moeten vernieuwen.

Den Capiteyn Johan Noiro t aen ſijn lincker-been ſwaerlijck gequetſt zijnde, is den 25. dito daer van in den Heere ontſlapen.

Geſchreven in 's Landts Schip de Eendracht in de Baey van Seracuſa den 26. Aprillis 1676. 's morgens vroegh.

De

De eere die de onse, met de Franse op de vlucht te drijven, hier kregen, was te grooter, om dat zy 't byna alleen tegens 30 van de grootste Franse Schepen hadden moeten uythouden, vermits de Spaense te verre in ly lagen, om daer by te komen. Van onse sijde waren 2 Schepen zeer onthavent, benevens een Spaens Schip, daer eenen Don Domingo de Gusman 't gebiet over voerde. De Spaense Hooft-galeye, daer de Marquis van Bayoene op was, wiert sijn achtersteven heel afgeschooten, zoo datter omtrent 70 dooden op dese Galeye waren; op haer Ho. Mo. Schepen bevonden sich omtrent 50 dooden en 70 gequetsten. Maer laet ons nu eens sien wat de Franse van de Zeeslag seggen; na haer gewoonte hadden zy weder de overwinninge, en de Hollanders groote schade toegevoegt, grontvestende hare redenen op het verlaten van de belegeringh van Augusta, en dat zy in Zee waren gebleven, na dat d'onse te Siracusa ingekomen waren: haer verhael van dit gevecht was als volgt.

DEn Marschalck den Hertogh van Vivonne verwittigt, dat de Spaense en Hollandtse Zee-machten, onder den Lt. Adm. de Ruyter Augusta belegert hadden, soo beval hy aen den Heer du Quesne, Lut. Generael van des Konings Vloot, dat hy haer soude gaen bevechten. Ten dien eynde vertrock hy den 19. April van Messina, en quam den 21. in 't gesicht van Augusta, waer voor hy met het aenbreken van den dagh de Vyanden ontdeckte, en sijn Vloot in 3 Esquadrons verdeelde; de voortocht gaf hy aen Monsr. d'Almeras, behielt de middelorde voor zigh selfs, en liet de achtertocht aen den Heer Gabaret: Ged. Monsr. du Quesne gaf aenstonts het teken tot het gevecht, vermits de onse de loef hadden, invoegen sich yder in sijn rang begaf; maer door ongeval veranderde de Wint tot gunst der Vyanden, die daer op de gelegentheyt niet te loor lieten gaen, om ons te naderen: En terwijl beyde de Vlooten op malkanderen aen-quamen, soo begaf sich het Schip de Sereyne uyt de Haven van Augusta, om sich by de onse te vervoegen; het selve quam oock even ter dier tijdt als de voortocht aen malkander raeckte: 't Gevecht begon toen soo hevig tusschen des Vyants voortocht, daer den Heer de Ruyter over geboot, welcke van eenige Spaensse en Hollantse Schepen wiert ondersteunt, en de onse, daer Monsr. d'Almeras, ondersteunt van Monsr. de Valbelle, en andere Capiteynen van Provence, het gebiet over voerde, dat het door haer vinuigh scheen, dat de Hel sijn mondt had open gedaen: Vervolgens quamen alle de andere Schepen in 't gevecht, en het Geschut gingh toen soo hevig, dat de Musketten niet eerder konnen gelost worden: De strijt duurde dus van 3 uren na de middagh tot een uur in den avondt; en wy hebben gesien, dat de Galleyen 5 Vyantlijcke Schepen, die seer onthavent waren, en anders genomen souden geworden zijn, uyt het gevecht hebben gesleept: Den Heer du Quesne bleef 's nachts op de plaets van 't gevecht, en de Vyanden verlieten haer toelegh op Augusta; zy begaven sich oock, sonder vreugde vuren op te steken, in de Haven van Siracusa: voor de welcke den Heer du Quesne 's anderen daegs verscheen, maer de Vyanden quamen niet uyt, hoewel zy voor-wint hadden, om op ons af te komen, soo dat onse Vloot geen middel siende, om haer tot een tweede gevecht te bewegen, nae Messina zeylde, en daer den 1. Mey weder aen-quam. Van onse zijde is Monsr. d'Almeras, den Ridder van Tambonneau, benevens meer andere Persoonen van qualiteyt, doot gebleven, en den Ridder van Imereville en meer andere gequetst geworden.

De Franse swijgen hier wel in wat schade dat zy aen haer Schepen en Volck hebben geleden, doch 't is zeker datter verscheyde van hare Schepen zoo te Toulon als te Messina zeer onthavent zijn aengekomen: zy willen hier in beweeren, dat haer Vloot dien gantsen nacht op de plaets van 't gevecht is gebleven; 't welk t' eenemael door de brief van den Heer de Ruyter wederlegt wort, vermits zy 's avonts ten 7 uren al op de vlucht en voor 8 uren al een goet stuck van daer waren; 't is ook buyten alle schijn van waerheyt, dat zy de onse tot voor Siracusa gevolgt sijn, en maer eerst van daer trocken toen de onse niet wilden uytkomen, daer het in tegendeel baerblijckelijck is, dat den Heer de Ruyter niet voor 's anderendaeghs 's avonts met sijn Vloot daer in gekomen is, na dat men den Vyant zoo verre had vervolght, dat men hem 's morgens naulijks meer van de stengen kon sien: Dat zy tot den 1. Mey in Zee gebleven sijn, kan wel waer wesen, vermits zy door tegenwinden licht verhindert sijn eer te Messina te komen; en dat de onse de toelegh op Augusta verlaten hebben, is waer, dewijl het niet raetsaem was, die

Plaets aen te taften, voor dat de Schepen weder herftelt waren, vermits zy aen zeylen en touwwerck groote fchade geleden hadden: Eyndelijck dit gevecht is tot weynigh voordeel van de een of d' andere partye uytgevallen, als dat de onfe daer in de eer hebben gehad, van met zoo weynig Schepen de Vyanden op de vlucht te drijven: Maer de meefte fchade aen onfe kant beftont in 't overlijden van den Heer de Ruyter, want hoewel de wonden fich in 't begin zeer wel tot beteringe lieten aenfien, zoo wiert hy echter korts daer aen door fterke koortfen zoo hevig aengetaft,dat het een tot het ander helpende, hy den 29. April te Syracufe is overleden. Dus ftorf hier dees beroemden Helt, die van fijn teerfte jeugt fich ter zee begeven hebbende, byna alle de trappen der Zeeampten, van de minfte tot de meefte, heeft bedient, en daer door zoo een groote ervarentheyt en dapperheyt bekomen, dat de Chriftenheyt niemant heeft gefien,die hem in beleyt ter zee overtrof: zijn Vyanden zelfs moften hem defe lof toeeygenen; en de nakomelingen zullen ftoffe genoeg vinden,om de daden van defen Helt niet alleen volmondig uyt te fchateren, maer oock om fich daer over te verwonderen.

Den 27. der voorleden Maent quam des Paus Nuncius tot den Vrede-handel Alberini te Madrid: Den gewoonen Nuntius Mellini font fijn Kamerlingh, Hof-meefter en andere Krijgs-genooten voor af hem te gemoet, en quam hem felfs, 3 uren buyten Madrid ontfangen; gelijck oock des Konings Inleyder van de Gefanten Don Pedro Rivera; hy wiert van Monfr. Mellini in des felfs Paleys gebracht, en font fijn Kamerlingh en eenige andere Huyfgenooten na Aranjues, waer den Koningh en de Koninginne toenmaels waren, om haer van fijn aenkomft te verwittigen. Den Koningh nam te Aranjues onderwijl fijn vermaeck met de Jacht, en doode felfs eens 4 wilde Swijnen op een tocht. Te Madrid quam toen een Geeftelijck Perfoon van Palermo, om daer aen 't Hof te verfoecken, dat gem. Stadt met die voorrechten, welcke Meffina voor defen genooten, doch fich die nu door haer opftant onwaerdigh gemaeckt had, mocht voorfien werden. Men font van Madrid dees tijt noch 600 Ruyters na Catalonien: In welck geweft de Franffe dees tijt 500 Spaenfe van de befettingh van Figueras floegen, en 340 daer van gevangen bequamen, daer onder den Gouverneur van Figueras, den Legermeefter van het Regiment van Barcelona, fijn Soon, den Capiteyn, een Major, 4 Capiteyns, 2 Ritmeefters, 4 Luts. 5 Vendrigs, een Ayde Major, eenige andere Bevelhebbers, al het Reystuygh en 2 Vaendels.

Den Koningh van Vranckrijck deed toen in de Provintien van het Dauphinat, Provence, Languedoc, en felfs in 't heymelijck in Savoyen en Piedmont veele Volckeren werven, om die na Mesfina te fenden. Doch in het Keurbeyerfe Hof ging het Vranckrijck nu niet na wenfch, want den Franffen Gefant de la Haye fchreef van daer, dat hem de faken in 't gem. Hof hoe langer hoe meer tegen liepen, door dien de Keyferfe ende Spaenffe yverigh by den Keurvorft aen-hielden, om hem aen haer zijde te trecken, en dat by aldien men daer aen eenige Minifters geen gelden uyt-deelde, hy geloofde, dat den Keurvorft niet langh in 't belangh van Vranckrijck foude blijven. Monfr. Courtin vertrock toen als Franffen Gefant na Engelant: En den Marquis van Bethune in die ftaet na Poolen; defen laetften nam feer rijcke Prefenten voor den Koningh van Poolen mede. Vermits den Hertogh van Vitry noch gedurigh fieck bleef, verkoor den Koningh van Vranckrijck dees tijt den Marfchalck d' Eftrades in des felfs plaets, om op

op de Vredehandelinge tot Nimwegen te verschijnen. Op 't overlijden van den Marschalk de Rochefort, beval sijn Maj. aen den Hertog van Duras, dat hy na Lottharingen zoude trecken, om daer de Franse Troepen in plaets van den overledene te gebieden. Men rechte nu een Gasthuys in Vranckrijck op, waer in alle beswangerde Dochters vryelijck in de kraem zouden mogen komen leggen, en haere kinderen daer laten; maer die geene, welke deselve aen de deuren te vondelingh leyden, zouden daer scherp over gestraft worden. Men benam toen te Parijs het Gasthuys van St. Jacob 4000 ponden renten, die zy tot herberging der Pellegrims en hare processien gebruykten, om daer mede de luyden, die onbequaem waren om haer kost te winnen, te onderhouden. Men vermeerderde daer oock het portloon der brieven die van buyten quamen, en die men by de once woeg; gelijk mede dat van de packetten. By de gevangene Juffer van Brinvilliers stelde men toen noch 4 Vrouwen, boven haer gewoonlijke wacht, vermits zy sich zeer mistroostig aenstelde, om dat men haer door getuygen de opgeleyde schult wilde doen bekennen, of anders aen de pijnbanck brengen: Doch ondertusschen ontsloeg sich Madame d' Aubray, haer vergeven Broeders Gemalin, van haer meer te beschuldigen, vermits zy lichtelijk de getuygenissen niet sterk genoegh bevont, om haer daer door te doen veroordeelen: veel brave luyden hielden ook by de Rechters aen om haer vryheyt te bekomen, doch te vergeefs. Onderwijl stroyde men veele ongerijmde dingen van dese Juffer uyt.

Zijn Majest. van Engelant ontfing toen van den Coningh van Denemarken tot antwoort op sijn schrijven, rakende de vrye passagie der Brieven tusschen Denemarken en Sweden, dat alschoon hy redenen had, om sijn Vyanden dat gemack te beletten, zoo wilde hy echter zulks wel op begeerte van sijn Maj. toestaen, op de voorwaerden, die geexecuteert zoude worden, wanneer de t' zamenkomst te Nimwegen zoude aengevangen sijn. Vermits de Deense en Hollantse Gesanten aen sijn Maj. geklaegt hadden, dat veel van sijn Onderdanen dienst onder de Croon Sweden namen, gaf sijn Majest. in 't lest deser maent een strickt gebodt daer tegens uyt: invoegen eenige Capts. die commissien van de Sweden genomen hadden, en dezelve niet wilden overgeven, ter dier oorsaek gevangen geset wierden. Men hielt te Londen toen ook een Boeckverkooper vast, die eenige dingen, welke tot oproer strekten, wilde doen drucken. Den Fransen Gesant Courtin quam te midden deser maent van Parijs te Londen, en kreeg aenstonts by sijn Majest. een particulier gehoor. Omtrent ter zelver tijt quam den Hertogh van Meckelenburg uyt Vrankrijck mede aldaer, zoo men meende, om de Keyserlijke Ban te ontgaen. Den Graef van Essex Lt. Gen. van den Coning in Yrlant, vertrok nu weer van Londen na dat Coninkrijck. Men verboot toen in Schotlant meer Conventiculen te houden, op de boete van 50 ponden sterlings. Men zette te Londen oock eenen Monsr. Butleis gevangen, om dat hy met sijn Vrouw en Kinderen uyt Engelant had willen trecken, en deselve in de Roomse Godtsdienst opvoeden. Den Coning ontfing dees tijt een Brief van den Hertog van Nieuburg, waer in deselve aen sijn Maj. de redenen bekent maekte, waerom hy sich aen de sijde der Bontgenoten had begeven, en versocht met een, dat sijn Maj. voor hem de nodige paspoorten van Vrankrijk wilde versorgen. Den Coningh hebbende het Tractaet, 't geen met de Regeeringe van Tripoli gemaekt was, bekrachtight, zont toen ordre aen sijn Gesant te Constantinopolen, om daer by den Grooten Heer uyt te wercken, dat het ged. Tractaet mede van hem mocht be-

bekrachtigt worden, en den zelven met een te bedanken, dat hy ordre aen die van Tripoli gesonden had, om aen de Engelse vernoegingh te geven. De Engelse Kooplieden klaegden nu grootelijcks aen sijn Majesteyt, dat de Franse veele van haer Schepen namen en opbrachten, zonder die te willen restitueren; invoegen sijn Majest. besloot sijn klachten daer over aen 't Franse Hof te zullen laten doen. Drie Hollantse Capers namen dees tijt in 't Canael 2 Franse Capers, en brachten deselve te Pleymuyen op. Drie andere Hollantse Capers overvielen en vermeesterden toen oock in Duyns een Duynkerckse Caper, met 12 Sucken en 90 Man. Een Oostendise Caper bracht mede korts daer aen een Franse Prijs in Engelandt op. Vier Franse Capers van Calais hebbende eenige tijt in zee geswworven, zonder yets op te doen, liepen toen in Duyns, om van daer eenige ervarene Zeeluyden te bekomen, en dan na de Elve te gaen, en daer op de in en uytgaende Schepen te passen. Eenen Capiteyn Wood vertrock dees maent met 't Fregat de Speedwel uyt Engelant, om de passagien van 't Noort-oosten te ontdecken, en door Nova Zembla in Indien te raken. De Engelse Oostindise Comp. kreegh nu uyt Persien bericht, dat 2 van haer Schepen, als de Regenboogh en 't Goude Vlies, die zy verlooren geacht hadden, behouden te Suratte waren gekomen. Het liep de Engelse in Nieu-Engelant, in haer Oorlogh tegens de Indianen, noch al tegen, dewijl deselve gedurig veele Engelse Wooningen quamen af branden; invoegen het gemeene Volck hier over onverduldig, haer Regeering dwong, om by sijn Maj. van Engelant om hulp aen te houden; het geen zy noyt hadden willen doen, uyt vrees, dat zy dan in hare vryheyt, die zy nu besaten, vry wat besnoeyt zouden worden.

JUNIUS 1676.

DEn Coningh van Denemarcken maekten aen haer Ho: Mo: toen by Missive bekent de veroveringh van 't Eylant Gotlant, met toewensching, dat haer Ho. Mo. desgelijks, of noch meerder gezegent mogten worden: waer op haer Ho. Mo. weder een Missive van gelukwensching aen hoogged. Coning afzonden. Den Marschalk d' Estrades, Plaetsvoogt van Maestricht, zont nu tot antwoort op de Brief van haer Ho. Mo. die hem gesonden was, wegens den inval van Monsr. Calvo in Gelderlant, dat hy daer van aen sijn Coning kennis had gegeven, en in gevolge van dien, des zelfs ordre zou afwagten, eer hy weder sijne executien in 't werk stelde; doch dat hy ondertusschen meende, dat al 't geene dat in dit Lant gedaen was, niet als door 't voorbeelt van de besettingh van Hasselt was veroorsaekt, als 't welk verscheyde Dorpen, onder Maestricht horende, had geplondert en verbrant, alhoewel dat deselve brantschatting betaelden; en dat dieshalven dese zaek, sijnde een vergelding, van sijn Coning altijt voor goet gekeurt sou worden, gelijk als een gewoon Oorlogs bedrijf; dat hy van de voorgegevene geenerleyheyt niet en wist; maer dat hy, wanneer hy sijn 's Konings bevel ten dien eynde zou ontfangen hebben, 't zelve bestiptelijck zoude uytvoeren. Haer Ho. Mo. verboden korts daer aen aen de Lantluyden van 't Lant tusschen Maes en Wael, geen brantschattingen te betalen, dewijl men haer door 't Leger, 't geen eerst by 's Hertogenbosch, en nu by Roermonde, vergadert wiert, lichtelijk voor diergelijke invallen konde beschermen. Tot dit Leger trocken uyt de besettingen van den Staet, veele Volkeren: en den

Grave

Grave van Hoorn quam te midden deser maent uyt sijn Hooghts. Leger in den Hage, om den Treyn van het Geschut, 't geen derwaerts gevoert zoude worden, te vervaerdigen: Gelijck dan uyt het Magasijn te Delft, en andere Plaetsen, veele Stucken, de Mase langst, derwaerts gebracht wierden, en den ged. Grave zelfs korts daer op volgde. Den Heer van Heemskerck, die voor desen Staet in Spangien had geweest, quam toen van daer weer in den Hage, en deed van sijn verrichting aen haer H. Mo. rapport. Haer Ho. Mo. ontfongen dees tijt van sijn Keyserl. Maj. een Missive over de zaek van Amelant. Den 7. deser quam een Moscovisen Afgesant in den Hage, om aen haer Ho. Mo. de doot van den overleden, en de opvolgingh in 't Rijk van den tegenwoordigen Czar bekent te maken: Hy wiert den 9. door den Agent de Heyde, in een Caros met 2 Paerden, ter gehoor gebracht, en na sijn gedaen verrichtingh weder afgeleyt: ged. Agent de Heyde geleyde desen Afgesant korts daer aen op ordre van haer Ho. Mog. na 't Leger, op dat hy daer aen sijn Hooght. mede sijn commissie zoude af leggen. Den 16. deser vertrock den Heer van Hekeren als Crijghs-Commissaris van haer Ho. Mo. na 't Leger in Duytslant. In 't lest deser maent quamen in den Hage de 60 Switsers, die tot een guarde van sijn Hooght. te Bern geworven waren. Haer Ho. Mo. ontfongen toen van den Hertog van Lottharingen de volgende Brief, wegens de zaek der afgedane preliminarien van de Vredehandel:

KAREL VAN LOTTHARINGEN, &c. De stantvastigheyt, met de welcke het U Ho: Mo: tot noch belieft heeft mijne belangens te ondersteunen, ingevolge van het Verbondt, waer in zy my de eer gedaen hebben, van my te ontfangen, den Koningh van Vranckrijck gebracht hebbende, om my die qualiteyten toe te staen, welcke Godt en de nature my hebben gegeven, zoo voel ick my verplicht om U Ho: Mo: daer over mijn erkentenisse en vreughde te komen betuygen, niet alleen ter oorsaeck van mijn bysonder belangh, maer veel meer ter oorsake van de vernoeginge, die U Ho: Mo: ontfangen, als zy haer begeerte vervult, en haer besluyt van de uytwercksele, die zy daer van behooren te verwachten, gevolgt zien; Ondertusschen, gelijck al haer sorgen voor mijn belangens hebben geweest, zoo bid ick haer te gelooven, dat ick daer van al mijn leven een volkomen erkentenisse sal hebben, en dat, indien ick tegenwoordigh plaets hadde, om haer daer van bewijsen te geven, ick het met alle de sorgh doen soude, die ick altijt sal hebben, om my de qualiteyt te bewaren, &c.

Den Keyserl. Resident den Heer Krampricht, gaf den 11. deser aen haer Ho. Mo. by geschrift te kennen, dat hy de passepoorten van sijn Keyserl. Maj. voor de Heeren Gevolmachtigden en Gesanten van de Coningen van Vranckrijk en Sweden had ontfangen, met versoeck, dat die tegens de Franse en Sweetse passepoorten uytgewisselt mochten worden; gelijk daer op ook 's anderendaeghs geschiede. Vermits men in de voor desen uytgewisselde paspoorten in die van Vrankrijk, den titul van Ambassadeurs voor de Ministers van Brandenburg, Lunenburg, en Lottharingen, niet had gevonden, zoo wierden deselve aen den Heer Temple weder gegeven, op dat hy die by de Franse zoude laten verhelpen: gelijk men ook aen de sijde van haer Ho. Mo. de paspoort voor den Marschalk d' Estrades veranderde, met daer den titul van Marschalk, die'er in vergeten was, by te voegen: en dewijl de Ambassadeurs, die te Nimwegen zouden verschijnen, een zeer groote Treyn vervaerdigden, om daer mede voor den dag te komen, zoo was men aen der Bontgenooten sijde beducht, dat daer uyt licht een groote wanorde zoude ontstaen; dieshalven stelde men aen den Ridder Temple voor, dat men wel wenste, dat sijn Koning, als Mediateur, een ordening opstelde, waer by den Treyn van yder Ambassadeur, op een zeker getal van Persoonen geset wiert. Met het begin deser maent lieten de Franse Gesanten hare Huysen te Nimwegen, tegen haer aenkomst vervaerdigen; vermits de Heeren Colbert en d' Avaux den 7. deser van Charleville,

daer zy over de 5 maenden geweest hadden, na Nimwegen vertrocken: zy togen door Charlemont, Namen, Luyck, Maestricht, (waer men haer over al groote eer betoont en met blijtschap, wegens de hoop der Vrede, ontfangen had), en zoo de Maes langst na Nimwegen, daer zy den 14. deser, zonder eenig onthael aenquamen. Den 15. voor de middag ging den Ridder Jenkins haer met 2 Carossen, 1 met 6 en 1 met 2 Paerden, verwelkomen; en 's middags deden haer H. Mo. Gesanten met 2 Carossen, yder van 6 Paerden van gelijcken. Den 16. voormiddags gaven de Franse Ambassadeurs aen die van haer Ho. Mo. de contravisite, en des achtermiddags aen den Ridder Jenkins: Den Marschalk d' Estrades, die met ged. Ambassadeurs niet had konnen komen, om dat sijn Treyn niet vaerdig was, maeckte evenwel staet om in 't kort te volgen. In 't lest deser maent quam ook eenen Sr. Olijvenkrans, Sweetsen Minister, tot de Vredehandeling uyt Engelant in den Hage; en vermits hy daer eenige dagen bleef, zonder sig na Nimwegen te begeven, klaegden de Ministers van de Bontgenooten daer over aen haer H. Mo. welke beloofden, daer ordre in te stellen. Haer Ho. Mo. belasten oock aen een Franse Secretaris, die van Nimwegen in den Hage gekomen was, dat hy weder derwaerts zou trecken, gelijk hy ook dede. Den Heer Jonker Engel de Ruyter quam den 9. deser met de Smirnase Vloot, sterk 32 Zeylen, waer by 't silver, met de laetste Gallioenen uyt Westindien in Spangien gekomen, mede was, behouden in Tessel binnen. In tegendeel liep den 20. deser de Moscovise Vloot, sterck 28 Schepen, onder 't Convoy van Capiteyn Kint, uyt Tessel in Zee. Den Heer Willem Bastiaensz. sijnde met sijn Esquadre Oorloghschepen op Schoonevelt gekomen, vertrock den 16. deser met den Viceadmirael Cornelis Evertsz. en Capiteyn Willem Hendricksz. die na Coppenhagen zeylden, van daer om de Noort.

Na dat zijn Hoogheyt/ gelijck wy laetst geseght hebben / zich van de Stadt Aelst had versekert / bleef hy met het gantsche Leger tusschen ged. Placts en Dendermonde leggen / en den Koningh van Vranckrijck in tegendeel met het zijne by Ninoven / zonder datter van beyde de Legers yets gewichtigs voorviel; allenlijck liepen de partyen van weder zijden somtijts op den ander; gelijk dan den Major van den Collonel Sopenbrong/ met 60 Ruyters uyt het Leger getrocken/ korts daer na met 36 Franse Dragonders/ en 10 Ruyters te Voet/ die hy gevangen bekomen had/ weder daer in quam: diergelijcke schermutselen vielen gestadig voor; waer in dan den een dan den ander de overhant hadde. Men bracht onderwijl van Brussel allerhande voorraet in overvloet in 't Heyr/ gelijck de Franse van Aeth oock in 't hare deden; doch de Ruyterye most somtijts wat verre om te voederen uyt gaen. Den Coning van Vranckrijck hebbende het Gouvernement van Lotharingen aen den Marschalck de Crequi gegeven/ in de plaets van den overleden Marschalck de Rochefort/ zont in het begin deser maent / deselve met eenige Troepen derwaerts: welcke door het Graefschap Henegouwen met sijn Volckeren treckende / rontom op 't platte Lant alle Hoornbeesten deed weg nemen; hy gebood oock expresselijck / dat de Huysen van die Lantluyden/ welke haer Beesten verborgen/ souden afgebrant worden; waer door meest alle Hoornbeesten van 't Lant door haer wierden weg gehaelt: evenwel sloeg een partye uyt Brussel een kleyne Troep Franse/ die veel Vee met haer leyden/ kregen'er 36 van gevangen/ en namen de geroof-

de

de Beesten weder te rug. Den Coningh deed den 5. deser de reveu van al zijne Troepen; en hoewel hy daer van 2 stercke Benden na Duytslant gesonden had/ bevont hy echter dat zijn Heyr noch in 40000 man bestont: hy ging oock dickwils met eenige Troepen tot by zijn Hooghts. en 't Spaense Leger/ om des selfs gestalte te besichtigen/ en zont den Marschalk den Graef van Mombron/ met eenige Benden na Camerijck/ en Valencijn/ om daer omtrent de Spaense haer invallen in Picardyen te beletten: met sijn overig Heyr bleef hy evenwel te Ninove leggen/ doch zont oock den Marschalck d' Humieres met 4 à 5000 man na Condé/soo om sijn Troepen daer beter weyde te doen hebben/ als om daer die Plaets te versekeren: hy trock selfs korts daer aen na Oudenaerde/ om te sien in wat staet die Plaets was. Terwijl de Legers dus tegen malkander bleven leggen/ trock zijn Hooght. den 10. deser na Antwerpen/om met den Raetpensionaris Fagel/ die ten dien eynde daer gekomen was/ over eenige zaken gesprek te houden; doch quam 's nachts tusschen den 11. en 12. weder in 't Leger. Den Hertog van Villahermosa hebbende het Regiment van den weg geloopen Baron de Quincy aen den Heer van der Piet/ die Ritmeester was/ gegeven/ ging den 11. op een hoogte/ by de Abdye van Affligem/met sijn voornaemste Bevelhebbers/ de gestalte van 't Franse Leger besichtigen; en keerde korts daer na weder in 't Leger; hy ging oock den 15. na Vilvorden/ om daer met de Hertogin sijn Gemalin te spreecken/ maer quam 's avonts te rug. Men sont noch gedurig nieuwe Troepen van Brussel in 't Leger voor de Regimenten/ welcke haer vol getal niet gehad hadden toen zy in 't Velt quamen. Eyndelijck na dat het Franse Leger tot den 18. by Ninove was gebleven/ en daer rontom het Lant t'eenemael opgegeten had/ besloot sijn Maj. den zelven dag van daer op te breken/en weder na de kant van Valencijn te keeren; hy deed dan sijn reystuyg en Geschut voor uyt trecken/en quam selfs noch den 18. 's nachts tot Nostre Dame d' Akre/ by Gramont en Lessines. Den 19. legerde hy te Villers/ St. Amant/ en den 20. te Blaton; den 21. trok hy over de Rivier de Haisne/ en quam den selven dag noch te Kievrain legeren; welke Plaets hy aenstonts deed versterken/gelijck als of hy de Stadt Valencijn wou aentasten. Op dit vertreck brack ons Leger mede den 19. van omtrent Aelst op/ en quam noch dien zelven dag te Lombeeck/ ter Nat/ en Wambeeck/ 2 uren van Brussel/ legeren/ om de Franse zoo veel nader te zijn: by welcke gelegentheyt den Graef van Rache/ den Hertogh van Montalto/ den Prins van Vaudemont/ en den Marquis d' Usera/ te Brussel quamen/ doch vertrocken wel haest weder na het Leger; 't welck op de voorgem. Plaetsen dees geheele maent bleef/ zonder datter yets bysonders in voorviel/ als dat men aen yder ordre gaf/ om op het eerste bevel vaerdigh tot den optocht te zijn. Het Franse Leger bleef zich insgelijks te Kievrain en de omleggende Dorpen onthouden/ zonder yets bysonders uyt te wercken/ als die Plaetsen te verstercken: alleenlijck quam den Coningh den 26. in persoon/ met 9 à 10 Esquadrons Ruyters tot op een hooghte by Bergen in Henegouwen; invoegen die van binnen daer eenig Volck tegen uytsonden; doch na eenige schermutsels weken de Franse na haer hoogte/ waer den Coningh noch tot 's namiddags bleef/ hoewel hy met meer als 60 Geschutschooten van Bergen wiert begroet.

De

De kleyne Fransse partyen liepen ondertusschen geduurigh ron tom Brussel stroopen / en haelden al de Beesten van de arme Landt-luyden wegh / soo dat veele van de selve daer door al haer rijckdom verlooren hebbende / te Brussel de goede luyden om onderhout mosten gaen aen-spreken. Te Brussel quamen toen 44 Hollandtse Soldaten / die van de Fransse gevangen geweest / doch nu weder gelost waren. Men deed den 20. deser ter selver plaets af-kondigen dat alle wegh-geloopene Spaensse Soldaten binnen 12 dagen weder onder hare Vaendels keerende / vergiffenis souden genieten / maer anders scherpelijck gestraft werden. Den Prins van Roobeeck / Gouverneur van Artois / ontfong den 26. deser te Brussel het gulde Vlies / doende den Marquis van Borgomanero de plechtigheyt. Te Luxemburgh ontstont dees maent van de Soldaten Wijven een oproer / om dat den versorger van de lijftocht aldaer / soo zy voorgaven / seer quaet Broodt aen hare Mannen liet uyt-deelen ; zy wilden eerst des selfs Huys plonderen / maer siende daer toe geen kans / soo goyden zy alle de glasen uyt / en gingen daer mede heen ; maer een Soldaet / die hier meeplichtigh aen was / wierdt naderhandt met de doodt gestraft. Den 12. deser maent trocken 1000 Ruyters / Dragonders ende Voet-knechten van de besettingh van Charlemont / onder 't gebiet van den Leger-meester Bressey / na het Franse gebiet / om daer de brantschattingen voor de Spaensse uyt te spreyden; gelijck zy oock deden / niet tegenstaende de Fransse Boeren over al beschanssingen hadden gemaeckt / die zy met den Degen in de vuyst vermeesterden ; zy staken voorts de brant in eenige Dorpen en Huysen / en dwongen dus de andere / om met haer over de brantschattingen te komen verdragen ; waer na zy met haer geroofde buyt geluckigh weder te Charlemont quamen / sonder dat de Franse besettingen van Rocroy / Charleville en Mazieres / die sich ten dien eynde by malkander versamelt hadden / hun dorsten aen-tasten. Den Marquis van Mombron / die in 't begin deser maent van 't Leger van den Koning met een stercke Troep na Valencijn en Camerijk gesonden was / had den Baron van Quincy met 58 Standaerden Ruyterye na Bouchain geschickt / om daer de Spaense besettingh van Camerijck het uytloopen te beletten / doch Don Pedro de Zavala / Plaetsvoocht van Camerijck / wenschende met verlangen / om met ged. Baron eens hantgemeen te werden / liet alle de Opperbevelhebbers van die besettingh / als mede Monsr. Clarisse / den Intendant / op den 9. deser by hem ontbieden : zy besloten ten dien eynde een hinderlaegh van 60 Voetknechten / seer dicht by Bouchain / onder een Capiteyn / tusschen de Rivieren de Schelde en la Saulet / by Estrun / te leggen / en de selve door 200 Ruyters / daer den Legermeester Monzaga over geboodt / te doen ondersteunen / met bevel aen den Grave van Thilly / haer met 500 Voet-knechten van sijn Regiment / nevens den Grave van Waroux / sijn Major / te hulp te komen / doch dat sich in een leeghte by 't Voetvolck soude leggen : Dit alsoo eenparigh vast gestelt zijnde / trocken de gemelde Troepen den selven dagh uyt de Stadt / tusschen 9 en 10 uren 's avonts / onder 't bevel van den Baron de Torsi en Monsr. d'Huby / die de ged. Troepen op de voorverhaelde wijse plaetsten : Den 10. 's ochtends vroegh vertrock gem. Plaetsvoocht uyt de Stadt met noch 200 Voetknechten / verselt zijnde met D. Pedro a Ponte / Legermeester

van

van 't Voetvolck / als mede van sijn Major en den Collonel Salins; hy liet 150 van de selve tot bewaringe van de Brugge tot Aire / en gingh met de 50 overige sich by 't gros van gem. Troepen voegen. Den Baron van Quincy/ na allen schijn van dit voornemen verwittigt/ in plaets van met sijn Ruyterye tusschen de 2 Rivieren te komen / gelijck hy zedert weynigen tijdt alle dagen plagh te doen/ trock een andere weg uyt/ sich houdende/ als of hy na Quesnoy wilde gaen; 't geen door ged. Plaetsvoocht bemerckt zijnde / soo dede hy sijn Ruyterye tot Thun l'Eveque over de Schelde trecken/ om de Vyanden/ hoewel een derde sterker als de Spaense / die maer 38 Standaerden in alles uytmaeckten/ te bevechten: Men viel soo kloeckelijck op de Vyanden in / dat zy gedwongen wierden te wijcken; doch hebbende haer weder by een gevoegt/als oock eenige Esquadrons Spaense / die in disorde gebracht waren / soo stelden zy sich dapper te weer: Het gevecht was seer heet en hartneckigh omtrent een uur langh / doch de Vyanden weken eyndelijck / en / na dat zy een groot getal van de hare verlooren hadden/ lieten zy de Spaense het Veldt behouden/ zijnde tusschen Nave ende St. Avennes le Sec. Alle de Bevelhebbers queten sich ongemeen treffelijck / soo dat men haer het lof / 't welck haer dien aengaende toe-komt/ moet geven: Den Baron de Torsi/ Legermeester van de Ruyterye/ heeft in dese ontmoetingh gedaen al wat men van een Man van dapperheyt en beleyt konde verwachten: Monsr. d'Ruby/ mede Legermeester van de Ruyterye/ maeckte sich mede aensienlijck door sijn kloeckmoedigheydt en voorsichtigheyt: den Legermeester Menzaga en den Graef van la Motteri deden insgelijcks al 't geene dat men van haer konde verhoopen: de Collonel der Croaten met 4 Vanen van sijn Regiment / en den Legermeester Hartman met sijn Dragonders vochten als Leeuwen: den Baron van Vongelbergh was de eerste/ die de zijne met ongemeene standvastigheydt aen boerde/ sonder over de groote wederstant der Vyanden verstelt te zijn; en hoewel hy 4 wonden ontfangen had / soo liet hy echter daerom niet met de selve moedigheydt in 't gevecht te volharden: Don Gabriel Buendia drongh aen alle kanten door / en seggen eenige/ dat hy 8 Fransse met sijn eygen hant heeft nedergemaeckt; eyndelijck/ een yder trachte om 't seerst in dese saeck uyt te steken/en proeven van sijn dapperheyt te geven. De Regimenten van Hocquincourt en Bridieu zijn alle nedergemaeckt. De Spaense kregen 12 Standaerden en 2 Ketel-trommen van haer Vyanden / en brachten verscheyde gevangens binnen Camerijck: In tegendeel wierdt den Baron van Jauche / die sich als vrywillige wat te diep begeven had / als mede een Capiteyn / gebangen genomen: Den Graef van la Moterie heeft een lichte wonde ontfangen / en den Intendant is sijn Paerdt onder hem doodt geschooten. Den Gouverneur van Camerijck schreef selfs van dit gevecht den volgenden Brief aen den Hertogh van Villahermosa:

Ademael U Excellentie in de laetste Missive my ordonneert, met dit Guarnisoen yets te ondernemen op den Baron de Quincy, al soude het zijn met eenigh gevaer: ende omme de ordres van U Excellentie te gehoorsamen en hant aen 't werck te slaen, dede ick op gisteren alle de Chefs, so van de Cavallerye als Infanterye met den Intendant Claris by den ander komen, en wy resolveerden te samen te betrachten omme den voorn. Quincy te obligeren tot een gevecht, soeckende tot desen eynde te bekomen een avantagieuse post, en de selve gekosen hebbende tusschen l'Escaut en la Cense (alwaer hy sijne Cavallerye soude laten weyden) deden wy een Capiteyn van 't Voetvolck marcheren met 60 mannen, om hem te leggen in embuscade dicht by Bouchain, ende wy gaven hem gereetschappen

om eenige Grachten te vullen, omme in de Weyden te konnen komen , wanneer als de Peerden daer souden in-gaen : Tot dien eynde sonden wy 200 Peerden met den Maistre de Camp Mensaque, omme dese Infanterye te onderstutten, in een Dorp, alwaer zy bedeckt waren , voegende daer by den Grave van Thilly en sijn Major den Graef van Varon , met 500 Musquettiers , de welcke haer posteerden in een kleyn Bosch, dicht by de 200 Paerden , en alle de reste van de Cavallerye wierde geposteert in een laegte achter haer : Alle dese boven-genoemde Troupen trocken gisteren uyt dese Stadt des avonts tusschen 9 en 10 uren, versien van alle nootsakelijcke Krijgs behoeften, te weten , Kruyt, Kogels ende Granaden : daer na commandeerde ick 200 andere Voetknechten , haer gereet te houden op heden voor den dagh , met de welcke ick ben uyt-getrocken nevens den Maistre de Camp , Don Pedro de Apuente, sijn Majoor, ende den Collonel Salins, ende 150 gelaten hebbende op een Post, genaemt de Her-brugge, ben ick voort gepasseert met de andere 50, om my te voegen by ons Volck , dewelcke ick seer begeerigh vont om aen den Vyant te raken ; maer alsoo naer alle apparentie Quinci eenigsints bewust was van ons Desseyn, en oordeelende dat hy van dese zijde niet en konde winnen , trock nae de andere zijde van de Riviere, makende mijne te gaen na de zijde van Quesnoy, ick sulckx siende, gaf ordre, dat alle de Cavallerye de Riviere passeerden, na de zijde daer Quincy was, en resolveerden terstont na hem te marcheren, en hem te bevechten, het welcke geschiede met een groote dapperheyt , niet tegenstaende dat Quincy meer als een derde-part stercker van Cavallerye was als wy , soo van 58 Compagnien Paerden die hy hadde, als wegens de sterckte van haer Compagnien , die de onse in getal te boven gaen, welcke niet meer als 38 hadden : Dit niet tegenstaende hebben de onse een schrickelijcke bloetstortinge gemaekt, en hebben 2 van haer Regimenten Cavallery geslagen en totaliter geruineert, en van haer gewonnen 12 Standaerden, en 2 Ketel-trommels : In dese occasie hebben wy gehad eenige gequetsten, dooden en gevangenen : den Majoor de Melembee , zijnde vrywilligh mede gegaen, is gevangen met noch een Capiteyn : My aengaende , ick hebbe met 300 Muskettiers gebleven op de passagie van de Riviere, zijnde maer een quartier uurs van de Plaetse van 't gevecht : De Chefs hebben in dese occasie in 't generael merveilles gedaen, en in 't bysonder du By, Mensage, den Grave de la Moterie : Den Baron de Dongleberque is een weynigh gequetst : Dit is al het geene ick U Exellentie kan schrijven, ick en schrijve niet van de gevangenen, nademael wy soo eerst aen komen, ick sal niet nalaten sulckx te doen, soo haest my alles sal bekent zijn. Camerick den 10. Junij 1676.

Op de Plaets van 't gevecht wierden tusschen de 5 en 600 dooden gevonden: de Spaense miste 120 man/ en brachten 220 gevangens in Camerijk. Na dit verlies bleef den Marquis van Mombron/ daer den Baron van Quincy zich weder by voegde/ noch eenige dagen omtrent Valencijn/ en willende dese schade met een ander voordeel vergoeden / zoo zont hy den 19. deser ged. Baron de Quincy met 1000 Ruyters en 200 Dragonders nae de voorn. Plaets / om de besetting uyt te locken. Desen Baron beleyde sijn aenslagh zoo wel / vermits den Marquis van Lisbourg met de grootste Troep in hinderlaeg had geleyt/ en met de andere sich dicht onder Valencijn vertoonde/ en daer groote bravaden maeckte / dat den Baron van Torcy met 600 Ruyters / en eenige vrywillige Borgers Soonen op haer uyt trock/ invoegen hy zich te rugh begaf/ en van de Spaense gevolgt wiert/ maer als Quincy bemerckte/ dat de Spaense de hinderlaegh voorby waren/ keerde hy zich om/ en wiert aenstonts van den Marquis van Lisbourg/ die over dese hinderlaeg geboot/ondersteunt : de Spaense haer van achter en vooren siende aengetast/ verdedigden sich deftig ; maer haer Gebieder den Baron van Torcy doot geschooten wordende/ zoo raeckten zy in wanorde/ en weken het beste dat zy konden / in Valencijn ; doch evenwel met verlies van veele / die de Franse meest gevangen kregen ; evenwel namen de Spaense noch den gequetsten Major van Quincy met haer/ maer deselve storf eer hy in Valencijn quam.

Na 't aenbesteden van het weder op maken van de Wallen te Luyck/ rekende men/ dat het Metselwerck 2500 stucken van achten soude kosten/ en de kalck omtrent 1000 diergelijcke stucken ; invoegen veele niet konden opkroppen/ dat de Magistraet daer toe den 20sten Penningh wilde opgestelt hebben / die meer als

als 200000 Rijcksds. zoude bedragen. De Luyckenaers waren oock seer onvernoegt/ dat de Stadt Hop op alle voorbyvarende Goederen den 50ste/ en op alle uytgaende Goederen den 30ste Penningh gestelt had: zy meenden dat dit tegens hunne Voorrechten streedt/ dewijl de kleyne Steden aen de Hoofdstadt gehouden waren; invoegen veele met gewelt dit wilden tegen gaen/ maer also de Luykse Borgerye zelfs in alle dingen niet eenig was/ zo viel hier niet af.

Den Marquis van Grana vertrock in het begin deser maent van Bon na het Keyserl. Leger/ in der Elsas. De Osnabrugse Volkeren wierden nu uyt hare winterquartieren te samen getrocken/ en na Schips-heyde/ by Lipstadt gebracht: zy bestonden in 3 Regimenten/ en 2 Esquadrons Ruyters/ 2 Esquadrons Dragonders/ en 3 Regimenten te Voet: Den 13. deser wierden zy op de Lipper-brugh by Lipstadt gemonstert/ en trocken daer op plings met haer Geschut en reysturygh door die Stadt na 't Ceuls-lant: Den Graef van der Lip/ haer Overste/ belaste aen alle de Bevelhebbers wel scherpelijk goede ordre in haer optocht te houden; gelijck zy oock gehoorsaemden/ en den 19. te Essen by Dusseldorp/en van daer omtrent Mulheym quamen. Den Bisschop van Osnabrugge quam den 23. 's avonts met sijn Gemalinne en outste Soon te Mulheym/ en wiert daer 's anderendaegs door den Baron van Frens/ van wegen den Keurvorst van Keulen begroet/ gelijk ook door den Heere van Els/ van wegen den Keurvorst van Trier. Den 25. na de middag quam gem. Bisschop te Keulen/ om een Ballet van de Gravinne van Salms by te woonen/ doch vertrock den zelven avont weder na Mulheym. Den 27. monsterde hy sijne Volckeren/ op de Heyde/ tusschen Duyts en Mulheym; men wilde/ dat deselve in 4000 Voetknechten/3000 Ruyters/en 1000 Dragonders bestonden/ alle brave karels: op den selven dagh trock noch eenig Voetvolck daer van na Bon; en meergem. Bisschop toog zelfs den 29. van Mulheym hooger op/om het Regiment Ruyters van den Gen. Major van Ysselen/ 't geen in de Wetteraw/ in de Winterquartieren gelegen had/ te gemoet te gaen/ en mede te monsteren. Haer Ho: Mo: Commissaris/ den Heer van Hekeren/ te Keulen gekomen/ trock den 24. weder van daer over Coblents/ na 't Keyserl. Leger. De Franse uyt Maestricht liepen noch wijt en breet in Gulickerlant stropen/ en dreygden selfs in 't Bergse Lant over den Rijn te vallen/ doch den Hertogh van Nieuburg had in dat Lant laten afkondigen/ dat men daer aen de Franse geen brantschattinge zoude geven.

Den 1. deser overleedt den Keurvorst van Trier/ na dat hy de Misse hadde gehoort/ in 't 58. Jaer zijns ouderdoms/ en in 't 24. van sijn Regeeringh/ te Coblents; hy was eenige dagen van te voren ziek geweest: zijn doot Lichaem geopent zijnde/ vont men alle de deelen noch gesont/ en wel gestelt/ behalvens datter uyt de mage 7 steenen gehaelt wierden. Den Bisschop van Spiers/ sijn Susters Soon/ en Coadjuteur van 't Aerts Sticht Trier/ trat aenstonts na 't overlijden van sijn Oom/in 't Keurvorstendom; hy was van 't oude geslagt en Huys van Orsbeck/ en wiert voor een seer verstandig Heer gehouden.

Den Marschalck van Crequi quam te midden deser maent met sijn Troepen uyt Vlaenderen te Nancy in Lotharingen; waer op den Marschalk van

Duras weder na Bourgondien vertrock. De Fransse Troep uyt Vlaenderen / die door ged. Marschalck na Lotharingen gesonden was / had sich den 4. deser van Nancy/ onder 't gebiet van Monsr. de la Cardonniere/ na der Elsas begeven / om daer mede den Hertogh van Luxemburgh te versterckcn. Ged. Hertogh was den 24. der voorledene maent met sijn Heyr van Sledstad opgebroken/ en legerde dien selven dagh noch by Benfelt; het Geschut / onder den Marquis van Frezeliere/ wiert hem na gevoert/ alsoo 't selve den 25. eerst van Brisach te Sledstadt quam. Den selven 25. legerde hy te Altorf / en den 26. te Wilten/ 2 uren van Zabern/ welcke plaets hy den 28. ging besien; dien dagh wiert hy met noch 3 Regimenten Ruyters/ als 't Koninckl. Walse/ dat van Givry / dat van Riverolles / en 3 Vanen van dat van la Viesuile/ gelijck oock met 2 Batallions Voetvolck van Picardyen en met 't Regiment van Languedock/ versterckt. Den 29. brack hy van Wilten op / en gingh te Ingenheym legeren: Dien dagh taste een partye van 120 man uyt Keyserslautern een Frans Convoy aen / 't geen onder het geleyde van den Ridder van la Frezeliere van Pfaltzburgh naer Zabern toogh / maer zy wierden soo ruw onthaelt/ datter eenige van de hare doodt bleven/ en de Fransse 30 gevangens kregen. Terwijl de Fransse hier by Ingenheym lagen / bedorven zy 't geheele platte Lant tot by Straetsburgh. Doch den Hertogh van Lotharingen den 28. der voorledene maent met het Keyserl. Heyr van Langenkandel opgebroken/ legerde sich den selven dagh noch te Kroon-weyssenburgh / waer de Lotharingse Troepen van Straetsburgh/die den 27. van daer na Lauterburgh waren getrocken/ sich met hem vervoegden: zy hadden echter noch 3 Esquadrons van haer Ruyters / onder den Collonel Mortal / by de Troepen van den Gen. Major Schults gelaten/ om aen die kant op de Franssen te passen. Den 1. deser trock het gantse Keyserl. Leger door 't Haguenauwer Bos/ en legerde sich te Pfaffenhoven; 't Geschut en 't reystuygh volgde achter aen. Den 2. quam 't selve te Brumpt/ en den 3. by de Kocherf berg/ soo datter toen maer alleenlijck 't Riviertjen de Rohr tusschen beyde Legers was; over het welcke de Keyserse aenstonts Bruggen deden slaen / om by de Fransse te komen/ gelijck dan oock den Generael Major Dunewalt den selven uchtent met 1000 Ruyters en eenige 100 Dragonders 10 Fransse Esquadrons by Gugenheym aen-trof / en met de selve eenige uren schermutselde / maer alsoo het geheele Franse Leger daer plings op quam af-sacken/ en desen Generael Major van de Keyserse/ om dat zy noch te ver waren/ niet ondersteunt kon werden/so most hy met verlies van 200 dooden en 50 gequetsten / weder te rugh keeren: Den Graef van Tilly bleef hier doot/ en den Graef van Kufsteyn/ Lut. Coll. van 't Regim. van Chabagnac/ wiert van de Franse gevangen: Van de Franse wiert den Marquis van Rubigny gedoot/ en den Graef van Comminges/ en meer andere Bevelhebbers gequetst. Dien dag begaf sich het Keyserl. Leger naer Gugenheym / en plaetste sich daer op een Musketschot van 't Fransse; haer lincker vleugel was in dier voegen gestelt / dat de Fransse niet na Sledtstadt konden wijcken: doch dewijl de selve evenwel in haer Leger-plaets met geen voordeel konden aengetast werden / soo besloot den Hertogh van Lotharingen sich van een hooghte by Zabern te verseekeren / om haer van ter zijde in

te vallen: maer den Hertogh van Luxemburgh van het bewegen der Keyserse bericht/ en sich wel in-beeldende/ wat haer voornemen was/ brack den 5. deser 's morgens vroegh met sijn Heyr van Ingenheym op/ en trock in een genoegsame haest langs de Zabern-steegh na Zabern; doch de Keyserse hebbende reeds dese hooghte ingenomen/ sonden haer lincker vleugel op de Fransse achtertocht af/ terwijl zy haer Geschut op de hoogte planteden/ maer 't selve geviel wat laet/ en by na ten dien tijde/ als de Franse in genoegsame sekerheyt waren; evenwel mosten 3 Batallions Engelse/ onder haer Velt-marschalck den Graef Hamilton/ de spits af-bijten/ en wierden van de Keyserse doorloopen/ waer in den selven Graef/ na 't gemeen gevoelen/ van een Capiteyn van 't Regiment van Caprara wiert doodt geschooten; maer alsoo dit aen een enge pas voorviel/ en de Fransse de Engelsse aenstonts quamen onderstutten/ herstelden zy haer weder aen die kant: de Keyserse kregen echter een stuk geschut/ 9 Centner Pulver/ veel Lonten/ en 17 Wagens met alderhande levens-middelen. Men wil datter in dit bedrijf aen de Fransse zijde eenige honderden zijn gesneuvelt/ immers/ behalvens den Graef Hameiton/ bleven 'er verscheyde Fransse Bevelhebbers doot/en eenige andere wierden gequetst/daer onder den Marquis van Gratot/ den Heer du Bourg/ den Heer van Beaupre/ en den Marquis van la Ferte: van de Keyserse sneuvelden omtrent 100 man. De Franse begaven sich hier op met haer Leger plings na Zabern/ en verseker den daer door die plaets voor de Keyserse; doch onderwijl hadden zy van desselfs geschut/ 't geen op de ingenomen hoogte geplant was/ groote schade geleden/invoegen wel 150 Paerden op de wegh doot gevonden wierden. De Keyserse Ritmeester Scheller sloegh oock den selven dagh 3 Esquadrons Fransse Ruyters/ welcke van Hagenaw nae het Fransse Leger trocken; hy maeckte 50 daer van ter neder/ daer onder een Marquis/ en quam met 10 gevangens en veel Paerden te rugh. Als den Hertogh van Luxemburgh sich van die kant hadde verseker/ trock hy den selven nacht over de Rivier de Sor/ en legerde sich met de helft van sijn Leger onder de Contrescarpen van Zabern/ en met de andere helft by 't Dorp St. Jan/ waer hy sijn Hooft-quartier had; aen dese kant bedeckte hy sich met een Greb/ die sich daer bevont/ waer by hy oock een borstweeringh deed op-werpen/ maer den Hertogh van Lotharingen hier van verkundschapt/deed plings 3 Batteryen van 22 stucken Geschut op sijn ingenomen hoogte verbaerdigen/ waer mede hy den 6/ 7 en 8 deser wel 3000 schooten in het Franse Leger liet doen; doch zonder groot voordeel/ vermits de Franse sich zeer bedekt hielden. Omtrent deselve tijt quam de Marquis van Grana by den Hertog van Lotharingen in 't Leger/ en bracht hem bevel van den Keyser/ dat hy voor alles de Vestinge Philipsburg soude belegeren. Invoegen den Hertog hier door besloot/ gelijck oock/ om dat de Fransen geen slag wilden leveren/ van daer na Philipsburgh op te breken: hy vertrock van den 9. deser/ 's morgens vroeg/ met sijn geheele Heyr/ in goede ordre/ van voor Sabern na Straetsburg. Den 10. toog hy over de Rivieren de Breuts en de Ill/ en legerde 's nachts voor ged. Stadt/ tusschen Arbogast/ en de Tolschans/ den zelven dag wiert het Geschut noch door Straetsburg gelaten/ en den 11. trock het gantse Keyserl. Leger over de Rijnbrugh van die Stadt; en

wiert daer op het Voetvolck en 't Geschut/ in Schepen/ den Rijn af na Lauterburg gebracht: de Ruyterye toog te Lant/ en legerde zich te Scheibenfort/ by Spiers. Maer alsoo den Hertog van Luxemburgh/ hebbende den 8. deser de onderstant uyt Lotharingen bekomen/ waer door hy wel 30000 man sterk geworden was/ met sijn Leger ondertusschen van Sabern na Hochfelt was opgebroken/ en de mine maeckte/ als of hy door Haguenaw na Philipsburgh wilde trecken/ en daer onderstant inbrengen/ soo trok den Hertog van Lotheringen de 15. deser te Lauterburg over den Rijn/en legerde sich daer te Kroon-Weyssenburg/ om de Franse het zelve te beletten/ en daer op haer bewegingen te passen/ terwijl de Rijcks en eenige Keyserl. Volckeren Philipsburg souden belegeren/ en aentasten. Op ged. Plaets bleef het Keyserl. Leger dese heele maent leggen: maer het Franse/ hebbende alles omtrent Hochfelt opgegeten/ trock den 20. deser van daer/ en quam den zelven dag te Brumpt/by Straetsburg/ waer 't selve eenige tijt bleef/ en alles verdorf. Luxemburg deed plings 3000 man in de Wanzenaw leggen/ om daer door de Keyserse de gemeenschap met Straetsburg te verhinderen. Hy kreegh den 21. noch een Regiment van 400 man/en 200 Engelse/by hem. Doch den Keysersen Gen. Major Schultz hielt sich met 3000 Ruyters aen de andere sijde van den Rijn/ te Lichtenaw/ om op de Franse een wakent oog te houden.

Na dat de Keyserse de Schans over Philipsburgh aen de andere zijde van den Rijn vermeestert hadden/ wiert de selve Stadt/ gelijck wy door desen gesegt hebben/ door den Generael Starenbergh weder verlaten; doch evenwel bleven de achtergelaten Keyserl. Volckeren noch daer omtrent/ en beletten de Franse het invorderen der brantschattinge: Eyndelijck den Marckgraef van Baden Dourlagh mede met eenige Rijckx-troepen daer omtrent gekomen/ zo vertrock den Marquis Herman van Baden den 1. deser van Spiers naer de Keyserl. Volckeren/ en gaf noch dien selven dagh aen den Gener. Wertmuller bevel/ van wegen den Hertogh van Lotharingen/ dat hy de post van Reinsheim/ een Musketschot van Philipsburgh/soude in-nemen; gelijck hy dede: ter selver tijdt naderde den Marquis van Baden Dourlagh nae 't Fort van de Moolen/ 't geen de Franse korts te vooren verlaten hadden; en den ged. Prins Herman begaf sich met het Regiment Croaten van Ladron en eenige andere Volckeren na de kant van Wagheusel/ en nam daer post; gelijck oock eenige andere Troepen te Rhijnhuysen deden/ soo dat Philipsburgh toen rontom beslooten was: men begon aenstonts aen de Linien ende Bateryen te arbeyden/ maer alsoo het aenbestemde Volck langsaem voortquam/ kon daer in niet veel gevordert worden: Evenwel wiert den 3. deser de Schipbrugh van Spiers na Rhijnhuysen gevoert/ en aen den Oversten d'Avila met 300 man te bewaren gegeven. Den 5. trocken oock de Croatise/ Bareytise ende Avilase Regimenten van omtrent Spiers derwaerts. Den 3. ten 4 uren in den achtermiddagh deden de Philipsburgers een uytval op 't Quartier van den Marckgraef van Baden Dourlagh/ maer zy wierden van de Croaten soo bejegent/ dat zy met verlies van 30 gevangenen te rugh mosten keeren. Den volgenden nacht deden zy weder een uytval op 't Quartier van den Generael Wertmuller/ maer mosten mede met verlies wijcken. Den 6. quamen de Fransse met

1000

1000 man op nieus uyt de Vestinge / maer keerden / sonder yets uytgerecht te hebben / weder te rugh ; zy lieten sich evenwel somtijts met haer Geschut hooren / doch vermits de belegeraers maer met weynigh Volck daer voor waren / liep het langh aen / eer zy met haer Wercken konden naderen / en Batteryen oprechten ; tot het welcke oock noch geen Geschut in 't Leger van de omleggende Plaetsen gekomen was : echter sonden de Keurvorsten van Ments ende Palatyn korts daer aen haer aendeel derwaerts. Den 15. deed den Plaetsvoogt van Philipsburgh eenige Burgers met Vrou en Kinderen uyt de Stad setten. Den 19. wierden 200 man van den Collonel Avila van Rhijnhuysen na Wagheusel gesonden / om daer die Post te beter te bewaren : Den Hertogh van Lotharingen met sijn Heyr terwijl by Croonweyssenburgh leggende / sont 10 Batailions Voetvolck / en sijn meeste Bevelhebbers van 't Geschut in 't Leger / om 't Belegh te vorderen. Op den 20. quam een Ingenieur voor de Plaets / die langh in Candia gedient hadde. De belegeraers waren onderwijl in dier voegen genadert / dat zy tusschen den 24. en 25. 's nachts de Loopgraven openden / en met 2 aenvallen begonden te vorderen ; over de eene geboot den Prins Herman van Baden / en den Generael Wertmuller over de andere / doch in des selfs Quartier bevont sich den Markgraef van Baden Dourlag / die het opper-gebiet over beyde / als Velt-marschalck Generael van 't Rijck / hadde : De Fransse trachten met haer Geschut dit naderen wel te verhinderen / maer zy konden niet uytrechten. Den 25. quam 't Geschut van de Keurvorsten van Ments en Trier / en dat van de Stadt Franckfort / benessens de toebehoorten / in 't Leger. Den 26. deden die van binnen een stercke uytval / en alsoo de Keyserl. schilt-wacht / meenende dat het Keyserse waren / de leuse niet en gaf / drongen de Franssen door / dooden 40 man / en kregen verscheyde gevangens ; maer voor de Keyserse aenstonts hulp verschijnende / mosten de Franse met verlies van 20 man na binnen keeren. Den 27. en 28. volharden de belegerde in haer uytvallen en schieten / doch sonder schade te doen : De Vuurwerckers van de belegeraers verdaerdigden onderwijl een groote menigte Vierwercken. Den 29. deden die van binnen met een stercke Troep Ruyters en Voetknechten / en 2 stucken Geschut weder een uytval op de nadernissen / maer alsoo aen die kant de 2 Regiment-stuckjes van den Oversten Avila waren / wierden de Fransse met verlies van eenige dooden te rugh gedreven. Dien dagh waren de Duytsen tot over de Tichel-ovens gevordert. Den selven avondt quamen de Voetvolckeren van den Marquis van Grana in 't Leger. Den Hertog van Lotharingen was 2 dagen te vooren van Kronweyssenburgh mede in 't Leger geweest / en had daer de Wercken besichtigt / doch vertrock wel haest weder na sijn Quartier. Den 30. had Prins Herman van Baden sijn Batterye soo ver gereet / dat hy 's nachts daer aen 't Geschut daer op besloot te brengen.

De Stadt Regensburg begon dees tijt de Volckeren tot haer dubbelt aendeel in het Rijksleger met goede toeloop te werven. Den Rijks-Veltmarschalk den Marquis van Baden Dourlag, klaegde toen by Missive aen den Keyserl. Commissaris den Bisschop van Aichstadt, dat hy zoo weynig Volck op de Rendevous te Heylbron gevonden had, met versoek, dat hy de Rijksstanden ernstig wilde vermanen, haer aendeel tot het Rijks-

leger op te brengen, en de Rjiks Geltkaffe, als de zenuwe des Oorlogs, wel te voorsien, waer op de Standen den 3. deser besllooten, aen den Keyser te versoecken, dat hy aen de Kreytzen de noodige aenmaningen ten dien eynde zoude willen afzenden, of by ongehoorsaemheyt, tegens deselve, volgens het Rijks goet-achten van den 17. Julij, en 17. Augusti, van 't voorleden Jaer, laten handelen. Den Keyser stemde toen ook de guarantie van den Bourgondisen Kreyts toe. De Rijksstanden ontfongen nu een antwoort van alle de Cantons op haer schrijven van den 16. Maert; 't zelve was gedagtekent den 12. May uyt Solothurn, en bestont voor 't meerendeel hier in: dat zy uyt kracht van de Verbonden, met Vrankrijck voor den Oorlog opgerecht, waren gehouden geweest deselve Croon de beloofde Volckeren te geven, mits dat zulcke Troepen, volgens het Verbont, zouden gebruyckt worden; doch zoo eenige van haer Troepen naderhant in 't Rijck waren gevoert, 't zelve was tegens haer wille geschiet; gelijk zy dan alles aengewent hadden, om 't zelve te verhelpen: zy wisten niet datter tegenwoordig meer van haer Volckeren in 't Rijk waren, en indien deselve daer weder zouden ingebracht worden, zouden zy niet nalaten daer tegens, zoo veel haer mogelijck was, te handelen, &c. Den Canton van Ury schreef oock in 't byzonder in zeer gunstige termen aen de ged. Rijcksvergaderinge: gelijk mede den Abt van St. Gallen, welkers brief onder andere inhielt, dat alsoo de Catholijcke Cantons bysonder geantwoort hadden, hy oock niet had willen nalaten te kennen te geven, dat hy niet meer en verlangde als alle goede nabuerschap met het Roomse Rijck te houden; gelijck dan oock by de 13. Cantons niet voor goet gekeurt zoude worden, dat hare Volckeren tegens des zelfs wil in het Rijck wierden gebruyckt, met versekeringe, dat zoo veel hem belangde, hy geen Volckeren in Franse dienst hadde. Den 23. deser quamen den Keurvorst van Beyeren en den Hertog van Nieuburg, te Paffenhoven, een Stedeken by Nieuburgh, aen den Donau, persoonlijck by den ander; doch scheyden na een onderhandelinge van 2 a 3 uren, weder van een.

Den Hertog van Saxen Gotha, verkreegh dees tijt van den Keyser de inlijvinge van sijn Leenen, in 't Rijck. Den Keurprins van Saxen quam toen te Weenen, en wiert van den Keyser braef onthaelt; doch hy trok na eenige dagen verblijf weder na huys, sijnde van den Keyser tot Veltmarschalck Lut. gemaeckt. Den 3. deser was ook den Prince van Nieuburgh, uyt Italien, te Weenen gekomen, om die Stadt te besien; den Keyser deed hem groote eer aen, en liet hem braef onthalen: eenige dagen daer na verscheen daer oock des Paus Nuntius Bevilacqua. In tegendeel vertrok den Graef Breiner met 700000 gulden van Weenen na het Keyserl. Leger, om daer mede de belegeringh van Phlipsburg voort te zetten.

De Stedekens Nieu-brandenburgh en Stargart in Meckelenburgh branden dees tijt t'eenemael af. In Pomeren gebeurden noch somwijlen eenige schermutselen tusschen de Sweden en Brandenburgers, maer alle van kleyn belang. De gevangen Brandenburghse Bevelhebbers, die te Stettijn zaten, wierden toen tegens eenige Sweetse uytgewisselt. De Brandenburghse Capers in de Oostzee namen dees maent daer verscheyde Sweetse Schepen, en brachten deselve te Colberg op; in een van de welke ook den Oversten Wangelin, die uyt Pomeren na Sweden trock, gevonden wiert; dit was even op den zelven dag, als hy voor een jaer van de Brandenburgers in Ratenaw wiert overvallen. Den Keurvorst van Brandenburg sijn Geschut, 't geen in 50 Stucken bestont, ondertusschen te Spandaw en te Custrin by malkander hebbende laten brengen,

en

en de Troepen na haer Rendevous trecken, brack in 't left deser maent met zijn heele Leger na Pomeren op; hy had 3 Deense Regimenten, als die van den Gener. Major Mehrheym, van den Overften Gotfried, en van den Overften Gerecke, benevens eenige 1000 Keyserl. Volckeren uyt Silesien, onder welcke men oock wilde, dat eenige Keurbeyerse waren, welcke den Keurvorst aen den Keyser over liet, tot sijn hulp bekomen; invoegen dit Heyr zeer talrijk was. Den Keurprins van Brandenburg was eenige tijt te vooren uyt Cleefslant te Berlijn gekomen, en had onderwegen in het Hof te Hessen, Cassel, sijn ondertrou met de Princesse Henriette, welk Huwelijck den 9. deser van den Keurvorst van Brandenburg was ondertekent, by gewoont, en de hoogged. Princesse met 50000 Rijcksds. aen Juweelen vereert.

De Bontgenooten voor Staden tegens de Swingerschans haer Batteryen opgeworpen hebbende, begonden den 4. deser daer mede zoo hevigh op deselve te schieten, dat de Schans by na overhoop, en de stucken onbruykbaer gemaeckt wierden; de Deense veroverden middelerwijl een affnijdingh, die op den Dijck na Staden tusschen dese Schans en de Gatsdorper opgeworpen was, waer door de selve van malkander wierden gescheyden; en alsoo de Swinger-schans door 't schieten heel weerloos gemaeckt, en de besettingh door de Vuurwercken seer beschadigt wiert, soo besiooten de Sweden den 6. deser te verdragen, te meer, om dat ter selver tijt de Schepen aen de zijde van de Elve de Schans mede begonden te beschieten: zy staken dan de witte vlagh op, maer vermits zy met Sack en Pack en alle 't Geschut wilden uyttrecken, wiert het hun afgeslagen: 't schieten en 't werpen van Bomben en Granaden nam dan weder sijn aenvangh, en alsoo de belegerde hier van groote hinder leden, besloot den Overste Wachtmeester, die 't gebiet in de Schans had, de selve te verlaten, en door sijn Vyanden heen te slaen, maer de Soldaten, 90 a 100 man sterck, hier niet mede te vreden, wierpen haer geweer neder, en dwongen haer Gebieder sich op bescheydentheyt over te geven, gelijck oock geviel: 't soude de Bontgenooten met stormen noch al veel Volckx gekost hebben, want de Schans had brave dubbelde storm-palen, en de Velden rontom waren met onsichtbare Voet-angels beleyt: Den selven avont tusschen 9 en 10 uren trocken 3 Capiteynen, als een Deense, een Lunenburgse en een Munsterse met eenige Volckeren daer binnen: Aenstonts daer op begonden de Bontgenooten de Gatsdorper Schans te beschieten, en veroverden oock de tweede affnijdingh in den Dijck; de Sweden staken toen ylings haer mine aen, maer alsoo de selve te vroegh aen gingh, bedorf die haer eygen Wercken; soo dat zy, ziende de Bontgenooten naderen, 't Huys in de Schans, en alle de stormpalen in brant staken, en met 2 stucken Geschut in Staden weken: De Bontgenooten namen hier op ylings 't besit van dese verlatene Fortres, en beschansten sich daer sterck tegens een overval. Den dagh na 't overgaen deser Schansen quamen 3 Sweetse Oorloghschepen en 6 gtoote Fluyten met Volck en lijftocht van Gottenburgh op de Elve, om de selve binnen Staden te brengen: zy hadden tot haer ongeluck te langh op zee moeten swerven, invoegen zy nu, door 't veroveren van de Swingerschans, te laet quamen: zy maeckten evenwel de mine, als of zy haer Volk met gewelt door 't Bontgenooten Leger in Staden wilden brengen. en hielden daer toe verscheyde Smacken aen: maer de Bontgenooten besetten alle de Plaetsen aen de Elve, daer zy konden aenkomen, met genoegsame Volckeren, en planten daer oock eenige Batteryen. Den Generael Arensdorf beducht, dat zy lichtelijck een stroop in 't Holsteynse gebiet mochten aen-rechten, deed den Oever aen die zijde mede rontom beset-

ten; daer wierden oock Poſten nae Coppenhagen en Amſterdam geſonden, om daer van de aenkomſt deſer Sweden bericht te geven: doch of wel over al aen de Elve goede ordre geſtelt was, zoo quamen de Sweden echter te Brunsbuttel en Bracktorf aen lant, maer vertrocken wel haeſt, na dat zy eenige Huyſen geplondert hadden: eyndelijck ſiende, dat het ſelve van kleyn belangh was, en dat zy Staden niet konden ontſetten, zoo beſloot den Sweetſen Admirael weder na Gottenburgh te vertrecken, gelijck men wilde, dat den Plaetsvoocht van Staden den Marſchalck Horn hem daer toe oock ſoude aengemaent hebben, voor reden gevende, dat hy wel wiſt, dat deſe onderſtant niet in de Stadt konde komen: en dat het dieshalven beter was, dat zy weder na Gottenburgh zeylden, als waer zy de Kroon meer dienſt ſouden konnen doen: doch dat hy met de beſettingh evenwel beſlooten had, de Stadt op 't uytterſte te verdedigen: Invoegen deſen Admirael aenſtonts ſijn wegh derwaerts nam, en daer door geluckigh den Heer Willem Baſtiaenſz. die met eenige van haer Ho: Mog: Oorloghſchepen, op 't gerucht deſer aenkomſt, derwaerts gezeylt was, ontſnapte: Evenwel vervielen eenige van deſe Sweetſe Schepen door ſtorm op de Kuſt van Jutlant, waer zy ſchipbreuk leden, en 't Volck van de Deenen opgevangen wiert: de overige quamen evenwel eenige tijt daer na behouden te Gottenburg. Na 't vertreck deſer Sweetſe Schepen vorderden de Bontgenooten met haer Wercken tot dicht onder Staden: en of 'er wel Batteryen opgeworpen wierden, zo geſchieden 'er echter geen gewelt op de Stadt, want vermits men door de overloopers bericht kreegh, dat 'er eerlangh gebreck aen lijftocht in de Plaets ontſtaen ſoude, zoo wiert raetſamer geoordeelt de Stadt uyt te hongeren: De Bontgenooten beſetten dan alle doortochten rontom de Stadt ſeer naeuw, op dat daer niets ingebracht ſoude worden, en den Vorſt van Zell quam den 18. deſer alle de Wercken van de belegeraers beſichtigen, doch vertrock den dagh daer aen weder naer Horneburgh. Die van Staden lieten door haer Sluyſen noch gedurigh water in 't lant loopen, maer de belegeraers tapten 't ſelve door 2 Canalen weder in de Elve af.

De Rechters van den Cancelier Griffenfelt haer tegenſtellingh op ſijn verantwoordingh ingebracht hebbende, ſtreken den 5. deſer 't navolgende Vonnis over hem:

WY geſtelde Rechters van ſijn Kon. Maj. van Denemarcken, Noorwegen, &c. onſen aldergenadigſten Koningh en Heer, bekennen:

Dat den Graef Griffenfelt in de verhooringh, met hem voorgenomen, ten deele ſelfs heeft bekent, en ten deele door ſijne Brieven en andere onfeylbare getuygeniſſen genoegſaem is overwonnen, dat hy uyt een onverſadelijcke geltgierigheyt, hoovaerdye en een ſchrickelijke eervergetene eerſucht, niet achtende de Koninckl. genade en ſijn ſware Eed, veele hoogſtraffelijcke en afſchuwelijcke miſdaden en crimina, als Concuſſionis, Perjurii, Simoniæ, en Perduellionis heeft bedreven, en de ſtraffe van gequetſte Majeſteyt, ſoo wel Goddelijcke als Menſchelijcke, te rechte heeft verdient, en op ſich ſelfs gehaelt.

Als eerſtelijck, wijl hy tegens ſijn gedanen Eedt en hoog Canceliers Ampt niet alleen voor het doen van het Recht groote geltſommen en geſchencken heeft genomen, maer oock veele, die ſijn Concuſſiones niet konden of wilden verdragen, hare bevorderingh, 't Recht, en de heylſame gerechtigheyt, niet alleen dickwils heeft uytgeſtelt, maer oock heel afgeſlagen.

2. Dat hy vlack tegens ſijn plicht de heymelijckſte ſaken, hem van ſijn Koninckl. Maj. aenbetrout, niet verborgen heeft gehouden; dat hy de hoogſchadelijcke en gevaerlijcke verwiſſelingh en vervremdingh van aenſienlijcke Provintien, behoorende aen ſijn Kon. Majeſt. yverigh heeft gedreven, alſoo hy ſijn byſonder voordeel daer onder bewerckte; en dat hy verſcheyde Brieven van vreemde Vorſten, Koninckl. Ordres, en verſoecken van de Onderdanen, welcke ſijn Kon. Majs. belangh grootelijckx aengingen, heeft verborgen, en daer mede onverantwoordelijck gehandelt.

3. Dat hy de Geeſtelijcke Beneficien, Kerck en School-dienſten, ongeacht de bequaemheyt van de Perſoonen, aen de meeſtbiedende, oock ten deele aen de ongeleerde, en ſomtijts wel aen luyden, die opentlijck van de Tovery berucht waren, gelijck in de Acten is betoont, uyt enckelde geltgierigheydt, zijnde voorwetens Simoniacé, heeft verkocht: En dat hy boven dien noch veele andere misdaden tegens-

gens sijn swaren Eed, en de Koninckl. vermaningh, gelijck hem noch in de aengaende Campagne te Rensburg is ter hant gestelt, opsettelijk heeft bedreven, en daer in verder ongehoorsaem is voortgegaē.

4. Dat hy tegens sijn Koninckl. Majs. aldergenadigste wil en weten, vyantlijcke Brieven van en nae Sweden gaende, onder sijn couvert bedrieglijck heeft bevordert, ende met opentlijcke en heymelijcke Vyanden van sijn Maj. ongeoorlofde en gevaerlijcke correspondentie gehouden, gelijck sulckx breeder in de Acten is ingestelt, en hy met getuygen en sijn eygen Brieven volkomentlijck is overtuygt; gelijk dan ged. Graef Griffenfelt sich in sijn Proces, hem uyt loutere Koninckl. genade toe-gelaten, en nu gesloten, van sulcke grove misdaden en crimine Perduellionis niet heeft konnen ontlasten en suyveren.

Soo wert Graef Griffenfelt, soo wegens dese als andere ongeoorlofde groote misdaden, waer in sich crimina van gequetste Goddelijcke en Menschelijcke Maj. bevinden, met lijf, eer en goet in zijn Kon. Majs. hoogste ongenade en straffe rechtmatigh veroordeelt: In dier voegen, dat hy hier door van zijn Graeffelijcke stant, en alle andere digniteyten, eer ende waerdigheyt, die hy zich selfs onwaerdigh gemaeckt heeft, van nu af aen wert gedegradeert en ontset, en zijn Graeffelijcke naem en gedachtenis gants uytgedelgt, Wapen, Helm en Schilt vernietigt, en verder van den Scherprechter verbroken, zijn Graefschap, Goederen en alle zijn vermogen, 't geen eenige naem heeft, verbeurt verklaert, en de voorgenoemde Graef Griffenfelt, nu Pieter Schoenmaker, voor zijn Persoon aen den Scherprechter overgelevert sal worden, om hem ter behoorlijcke Plaets te onthoofden, en van 't leven ter doot te brengen, tot een behoorlijcke straf voor hem Schoenmaker, doch aen andere tot een afschrick, ende overdenckelijck voorbeelt.

Van rechts wegen afgekondigt in 't Casteel te Coppenhagen, den 5. Junij, Anno 1676.

Offve Juël,	*(L. S.)*	*Corfits Troll.*	*(L. S.)*	*E. Holck.*	*(L. S.)*
Arensdorf.	*(L. S.)*	*Th. Finck.*	*(L. S.)*	*Conrad Heße,*	*(L. S.)*
P. Resen.	*(L. S.)*	*H. Matthesius.*	*(L. S.)*	*Peter Laßen,*	*(L. S.)*
				Titus Bulche.	*(L. S.)*

Men wilde, dat hy op 't ontfangen van dit Vonnis alleenlijck versocht soude hebben, dat sijn Wapenen niet door den Scherprechter mochten verbroken, en sijn Lighaem in sijn Graf geleyt soude werden: sijn Moeder en vierjarige Dochter deden ook ten dien eynde een voetval by den Koningh, maer sijn Maj. en wilde sich toen hier over niet verklaren. De uytvoeringh van sijn Vonnis wiert echter noch eenige dagen uytgestelt, soo men wilde, om sijn mede-plichtige te ontdecken; doch den 14. deser wiert ged. Griffenfelt door den Gen. Adjutant Schack aen-geduyt, dat hy sich ter doot soude bereyden, 't welck hy sonder schrick aen-nam; 2 Priesters gingen daer op by hem in 't Casteel, en den 15. communiceerden hy: den selven dagh wierden sijn Wapenen en prachtigh gestoelte door den Slotvooght uyt de Kerck genomen, en op 't Slot gebracht: sijn Dootkleet wiert 's avonts in 't Casteel gevoert, en de Doot-kist den 16. 's morgens, zijnde van buyten met swart Baey en van binnen met wit Catoen gevoert; den Adjutant Schack quam daer op tegens 5 uren in 't Casteel, om het Recht by te woonen: Daer wiert een swart Kleet op de Vloer neergeleyt, de Scherprechter stont gereet, en Griffenfelt vervaerdigde sich oock, om te sterven: Hy sprack seer vrymoedigh, en riep met opgehevene Handen Godt de Heere tot getuyge van sijn onschult, en dat hy met den Koningh en 't Lant geen verraet in den sin gehad hadde; waer op hy nu wilde sterven, en sijn Ziele Godt beveelen; hy bont toen sijn Hair op, en wiert ondertusschen sijn Wapen door den Scherprechter voor sijn oogen verbroken, en gesegt, dit geschiet niet om niet, maer na verdiende loon; waer over hy Griffenfelt, die men nu Pieter Schoen-maker noemde, om dat hy, eer hy tot soo hooge staten wiert verheven, dien naem gevoert hadde, seer ontstelde, en dese woorden sprack: den Koningh heeft het my gegeven, den Koningh ontneemt het my: Hier op gingh hy op sijne Knien leggen, en vermaende den Scherprechter niet verschrickt te zijn, hy soude hem sijn Hals stijf genoegh houden; men vraegde hem of hy oock sijn oogen begeerde ver-

bonden te hebben, doch hy seyde van neen: Als hy nu gebeden, het teken tot den slagh gegeven, en sijn Hals stijf uytgereckt hadde, riep den Gener. Adjutant Schack: hout op, den Koningh heeft hem uyt genade 't leven geschoncken: waer op hy weder opgestaen zijnde, de Omstaenders de hant toe-reyckte, en den Koning voor de genade bedanckte: Hy wiert evenwel in een eeuwige gevangenis veroordeelt, en eenige dagen daer na in de daer toe uytgekoosene Plaets gebracht; hy gingh als een Scholier met sijn Boecken onder den arm derwaerts, en verkreegh van den Koningh een Jongen, om op hem te passen. Den 19. deser wiert den Burgermeester Facken voor sijn Rechters op de bescheydene Plaets gebracht, en aldaer door den Fiscael aengeklaegt: hy most op yder voorgestelde vrage antwoorden, doch na eenige uren ondervragens wiert hy weder in sijn gevangenis gebracht. De Vissers van Nieuburgh in Funen vongen toen in de Belt een Vis van een ongemeene groote, en welckx gelijck men daer noyt gesien hadde: hy had een Huyt als die van een Os, en een Staert van 6 Ellen lang: hy wiert ter gemelde Plaets op 't Raethuys gebracht, en opgevult, om tot een gedachtenisse bewaert te werden. De Troepen tot het Leger by Croonenburg nu ten vollen daer by een gekomen, zoo gingh sijn Majest. van Denemarcken de selve in 't lest deser maent monsteren: Hy deed oock alderhande kleyn Vaertuygh by een brengen, om het Leger na Schoonen over te voeren. De Deensse Kapers brachten dees tijt verscheide Sweetse Schepen, die zy in de Oost-zee bekomen hadden, te Coppenhagen op. De Deensse Vloot onder den Admirael Niels Juël, door de daer by gekomene Deensse en Hollantse tot het getal van 26 Schepen versterckt, na de veroveringe van Gotlant noch in de Oost-zee zijnde blijven kruyssen, kreegh in 't begin deser maent de in zee gelopen Sweetse Vloot, bestaende in 36 capitale en 8 middelmatige Schepen, behalvens het kleyn Vaertuygh, in 't gesicht; dus quamen de beyde Vlooten den 4. deser 's avonts ten 6 uren tusschen Schoonen en Bornholm aen den ander; en hoewel de Sweden de Deenen in getal van Schepen en uytrustingh verre te boven gingen, soo dorsten zy echter niet enteren, maer bleven alleenlijck van verre schutgevaert houden: De Deenen om haer minder getal een gewichtiger reden hier toe hebbende, bleven de Sweden met schieten niet schuldigh, en sneden op den avont 5 Sweetse Schepen van haer andre Vloot af, maer dewijl zy haer om de stilte niet dorsten verspreyden, en wilden zy die niet vervolgen: Evenwel begroeteden zy de selve vinnigh met haer Geschut, soo dat van eene de voorste Stenge af-raeckte: Hier op eyndigde het gevecht voor dien dagh. Den 5. tegens 6 uren des morgens vervaerdigden sich beyde de Vlooten weder tot den Slagh: De Sweden de loef hebbende, quamen in goede ordre op de Deenen af, en verhinderden hun t'elckens boven wint te komen, invoegen zy gedwongen waren, op haer in te vallen, waer door een hart schut-gevecht ontstont; maer de Sweden, na 't scheen, niet veel lust tot vechten hebbende, hielden gedurigh af, soo dat 'er weynigh schade onder beydersijts Vlooten ontstont. De Deenen meenden door gunst van de rook den Sweetsen Admirael een Brander op zy te brengen, maer die zulcks bemerckende, gaf lustig vuur, zoo dat deselve afdreef. Den Sweetsen Admirael ging daer op den Deensen op sijde leggen; maer hier een harde tegenstant vindende, weeck eyndelijck af, en begaf sich met sijn gantse Vloot te rug tot onder Bleking. De Deenen geen bevel hebbende om yets te wagen, en oock veel onstercker als de Sweden, gingen hier op mede te rug, en zeylden na Coppenhagen, zettende sich daer by Falsterbo ten ancker, zo dat dit gevecht voor 10 uren geeyndigt was, tot weynig voordeel van de een of de andere

zijde

zijde, als dat de Deenen noch een Sweets Gallioot met 10 Stucken en 30 man kregen, zonder datse in tegendeel yets verlooren, als datze op haer heele Vloot 50 dooden en 15 gequetsten hadden; onder welcke eerste een braef Nederlander, de Soon van den Heer van Westkercke, was, die sich als een vrywillige op de Vloot had begeven. Het bericht van dit gevecht te Coppenhagen gekomen, zoo vertrock den Heer Tromp den 6. deser tegens den avont met 4 Deense en 3 Hollantse Oorloghschepen, na de Deense Vloot; waer in hy den 7. quam, en aenstonts na de Sweetse toezeylde; invoegen den 11. deser weder een nieu gevecht ontstont, 't welck, hoedanigh 't zelve uytgevallen is, men best zal sien uyt de Brieven, die de Heeren Tromp en Almonde daer over aen haer Ho. Mo. geschreven hebben, welckers inhout in de volgende woorden bestont:

HOogh Mogende Heeren. Mijn Heeren. Op den 6. deser is geweest aen U Ho: Mo: mijn onderdanigste. Op den 7. deser arriveerde in de Vloot de Heer Tromp, met 4 capitale Deensse Schepen, en 3 Schepen, 2 Branders van U Ho: Mo: Den 9. de Wint zijnde van de Zuydetlijcke hant gingen onder zeyl om den Vyandt op te soecken: tegens den avondt bequamen de selve in ons gesicht, zijnde den Vyandt voor uytstevenende, stellende haer cours ooft aen. Den 10. waren den gantschen dagh en nacht met alle de Zeylen doende, om haer van achteren op te zeylen. Op den 11. deser tegens den middagh de Wint Z. West, met harde buyen, waren de Vyant met onse bezeylste Schepen soo naer geadvanceert, dat de selve genootsaeckt waren ons het hooft te bieden, zijnde doen op zy van de Zuythoeck van Oelant te loefwaert van den Vyant; op de middagh wendent den Vyant tegens ons aen, en soo als de selve waren gewent, geliefde Godt Almachtigh het ongeluck te laten overkomen aen het Schip van den Rijckx-Raet Kreuts, commanderende de Vyants Vloote en Chef, dat 't selve om-sloeg, en een moment daer na in de Lucht sprough, ('t selve Schip was volgens rapport der Gevangenen, gemonteert met 130 stucken Canon en 1000 man) 't welck soodanigen consternatie by den Vyandt causeerde, dat de selve het aenstonts weder om de Noort leyde, en het op de wijck stelde: Waer op den Heer Tromp het zeyn dede, om in den Vyant te vallen, welcke alle retirerende, soo veel resistentie deden, als van Vyanden, die de wijck nemen, te wachten is. Den Heer Tromp avanceerde den tweeden Admirael van den Vyandt op zijde, die sich omtrent 2 uren mannelijck defendeerde, schietende den Heer Tromp veel Volckx af, tot eyndelijck sijn groote Mast over boort geraeckte, en doen de Vlagge van achteren streeck, maer door een impertinente brutaliteyt soo is een Brander van U Ho: Mog: geequipeert by het College ter Admiraliteyt tot Amsterdam, gevoert by eenen Willem Willemsz: tegens ordre aen boort van desen gestreken Vyandts Admirael gekomen, en 't selve met sijn Brander, tegens 't gegeven quartier, verbrant, waerlijck een ongehoorde saeck, 't welck noyt by yemant van U Ho: Mo: Dienaers is gepractiseert geweest: het voorsz. Admiraels Schip was gemonteert met 86 stucken Canon, en 800 man, gevoert by den Rijckx-Raet Graef Wachtmeester: Wy hebben den Vyant tot voor 't Lieth van Stockholm vervolgt, die heden na de middagh daer in geloopen zijn met het meeste gros van haer Schepen, de andere zijn soo hier en daer tusschen de Klippen ingeloopen, daer wy de selve niet hebben konnen van daen halen. Tegens Oelant hebben 2 Vyants Schepen aen strant gejaegt. De Capiteyn Abraham van Zijl heeft in 't retireren een Vyants Schip, gemonteert met 44 stucken Canon verovert, Capiteyn Poort een Fregatje met 16 stucken: Capiteyn Decker hebbe gesien een groot Sweeds Schip vervolgen, en alsoo hy wel zeylt, en dit Schip geheel van de Sweetse Wal is afgesneden, soo twijffel niet, of sal 't selve verovert hebben. Tot noch toe en wete niet dat meer Vyandts Schepen zijn verovert, maer soo wanneer de Schepen, die noch van ons af zijn, en den Vyandt soo hier en daer hebben vervolgt, by de Vloot sullen gekomen zijn, soo sal U Ho: Mog: nader konnen adviseren. De schade die de Schepen van U Ho: Mo: hebben geleden, is van geringe importantie, soo dat de selve in Zee sal konnen werden gerepareert. Wy sullen noch eenigen tijt hier voor Stockholms Lieth houden, om te sien of noch eenige afgedwaelde Schepen mochten opkomen: soo wanneer de Capiteynen van U Ho: Mo: alle by de Vloot sullen gekomen zijn, sal U Ho. Mo. dan een Lijste van 't geschooten Volck toesenden. Waer mede Ho: Mo: Heeren, &c. In 's Lants Schip Delff voor Landsoort, den 12. Junij 1676.

Was getekent,

P. Almonde.

HOogh Mogende Heeren. Zedert mijnen onderdanigste laetste, die ick my den 5. deser uyt 's Konings Diep de eere hebbe gegeven aen Uwe Ho: Mo: te schrijven, hebben wy 't geluck gehad, dat ons een favorable wint den 6. 's avonts van die Reede en in Zee gebracht heeft, en vervolgens den 7. in de Vloote, leggende tusschen Stede en Valsterbon ten Ancker.

Den 8. de Wint O. Z. O. begaven wy ons met de selve onder zeyl, ende continueerden onsen cours

om de zuyt, tot dat sich Stede Z. W. ten Z. van ons vertoonden, wanneer wy wendende, en 't selve Z. W. ten W. latende leggen, by den donckere ons Ancker lieten vallen.

Den 9. met het lumieren van den dagh, de Wint Z. W. lichtede wy het Ancker, en Valsterbon omzeylende, kregen doen des Vyandts Vloote in 't gesicht, bevindende de selve door onse Brant-wachten omtrent de 50 Zeylen, soo kleyn als groot, sterck te wesen: En of wel des na-middags de Wint wacker begon te scherpen, en den selven Z. ten O. ten zijnde, de Vyanden t'eenemael de loef hadden, soo hebben zy niet te min soo hart voor uyt gezeylt, dat wy haer weynigh konden inloopen.

De geheele volgende nacht hebben wy haer met soo veel Zeyl als mogelijck blijven vervolgen, dat evenwel niet belet en heeft, dat de selve (hebbende haren cours onder 't faveur van de duysterheyt verandert) ons des morgens den 10. Junij uyt het gesicht waren geraeckt, daer op ick, (zeylende als doen N. N. O. en N. O. ten N. vier en een half mijl van Uytstede) 7 Fregats en kleyn Vaertuygh, op de strecken van O. N. O. tot Z. toe hebbe afgevaerdigt, om de Vyantlijcke Vloote op nieus te ontdecken en te recognosceren.

's Middags omtrent 12 uren quamen wy de selve wederom te sien Z. O. van ons, die wy korts daer aen op het gedane Zeyn, dat yder sijn best had te doen met jagen, met alle Zeyl vervolgde, jagende de selve met Sonnen ondergangh voorby Erdholm, en den 11. Junij 's voormiddags langs de Zuyderhoeck van Oeland, wanneer wy de selve ten elf uren soo dicht waren in-gezeylt, dat wyse dwongen by te steken, en haer in postuur van tegenweer te stellen, soo dat wy ten 12 uren de Windt W. N. W. en de Loef vervolgens van haer hebbende, met elckanderen aen 't Battailleren raeckte, dat niet lange geduert en hadde, of het Schip de 3 Kroonen, gemonteert met 134 metale stucken, gevoert door den Admirael Generael van den Vyandt, viel het onderste boven, en sprongh kort daer aen: Ick en weet niet door wat toeval, hebbende niet als eenige weynige schoten op hem gedaen. De geheele Vyants Vloot scheen het als doen op een loopen te willen stellen, 't welck met het Zeynen om met ons geheele Gros op haer in te booren, belet wiert: Wy wenden als doen om de Z. over, en gingh ick des Vyandts Admirael van de Geele Vlagge, voerende 96 stucken, op sijn zijde leggen, gevende den selven en sijn Seconde laegh op laegh, sonder dat zy my daer af yets schuldigh bleven; doch eyndelijck na dat wy ruym drie Glasen met malkanderen dus doende waren geweest, hadden wy het geluck, dat hy (sijn groote Mast over boort rakende) voor my streeck, en om Quartier riep, 't welck ick hem, als hebbende sulckx door sijn dapperheyt en ongemeene defensie dubbelt verdient, niet alleen hadde geaccordeert, maer oock mijn Chaloup derwaerts gesonden, om hem af te halen, doch al te laet, terwijl een van onse Branders (niet tegenstaende hy wel sagh dat den voornoemden Admirael had gestreken, en dat wy hem van niet aen te klampen Zeyn deden en toe-riepen) de selve sonder zijne groote Mast siende, sigh aen sijn boort leyde, en dat brave Schip met sijn kostelijcke metale monture, en 650 Zielen, vernielde, daer af omtrent de 50 met de Boot gesalveert zijn, en daer onder een Priester.

Dit geschiede 's avonts over 6 uren, wanneer des Vyandts Vloot dese faliteyt van 2 Admiralen op een namiddag te verliesen apprehenderende, ons hare Spiegels toe-keerde, en haer met alle Zeyl confuselijck op de vlucht begaf, latende achter het Schip Neptunus, gemonteert met 16 metale en 28 ysre stucken en 198 man (dat by den Capiteyn van Zijl vermeestert, gelijck ook noch een van gelijcke monture, by een ander Capiteyn genomen is) en voorts aen de hooge Geallieerdens de volle Victorie van dien dagh; tweemael heeft my den Vyant de brant in 't Schip geschooten, doch is t'elckens gelescht geworden, zijnde het seer remarquabel, ende de rechtvaerdigheyt van de Wapenen der Hooge Geallieerdens, meest toe te schrijven, dat niet een Schip van hare Vloote is verlooren, selfs niet een Mast noch Stengeloos geworden.

Ick ben op mijn Schip meest in Zeyl en Touw-werck (dat ick door splissen en knoopen soo veel mogelijck doe repareren) beschadight geworden, hebbende oock eenige schooten onder Water gehad: Adriaen Ackersloot, mijnen eersten Capiteyn, heeft op 't Bedde van Eeren sijn leven ge-eyndigt, ende mijnen tweeden Capiteyn Isaac Teunisz. van Anten, die door sijn betoonde courage een beter lot meriteerde, is door een Vyants Kogel sijn rechter Arm quijt geraeckt, gelijck oock den Capiteyn van de Lant-Militie een Ooge, hebbende voorts op mijn Schip in alles over de 100, soo gequetsten als dooden gehad.

Van voor eergisteren avondt continueren wy den vluchtenden Vyandt in sijn confusie op 't gegeven Zeyn, om yder sijn best te jagen, met alle mogelijcke vlijt te vervolgen, daer af wy eergisteren 's morgens sagen dat 3 op de Noorder-Oorden strandeden, en 's avondts een van haer kloeckste aen de Klippen by Westerwijck, vast raeckte, hebbende de onse noch een Fregat, voerende 16 stucken, en een Jacht van 6 stucken genomen, sonder dat ick weten kan, wat den Admirael Niels Juëll, die ons met sijn Esquadre, zedert de Bataille, noch niet by gekomen is, op-gedaen heeft.

Ende terwijl wy geen Schepen van den Vyant meer en vernemen, die over al daerse best gekost, een goet heen komen hebben gesocht; soo hebben wy ons gewent, om soo ras doenlijck, ons nae Stede of in de Bocht van Cuyck te begeven, en aldaer met zijn Kon. Maj. onsen genadigsten Koningh en Heere, t'abouchèren, en des selfs ordres over 't geene ten besten van 't gemeene Interest staet ondernomen te werden, te ontfangen.

Ick

Ick bidde Godt de Heere, Uwer Ho: Mo: loffelijcke Regeeringe te zegenen, en hare Wapenen over al met glorie en overwinninge te kroonen. Blijvende met het uytterste respect, Ho: Mo: Heeren, &c.

In 't Schip Christianus Quintus, zeylende by der Winda den 15. Junij, 1676.

Getekent,

C. *Tromp.*

Dit was waerlijck een groote overwinning voor de Deense. Wy zullen alleenlijck hier byvoegen, op wat wijse den Sweetsen Admirael Kruyts zoo ongeluckig omdraeyde, en vervolgens opsprong. Hy hebbende op de aenkomst der Deense Vloot sijn Geschut van de eene sijde in de poorten laten brengen, om heele lagen te geven, beval ter zelver tijt, dat het Schip sich na de andere sijde zoude omdrayen; 't welk gedaen wiert, maer sijn Bootsvolck de Stucken van de andere sijde hebbende vergeten op te binden, zoo vielen deselve alle aen de eene kant, het welck veroorsaekte, dat het Schip door de swaerte aen die sijde, het onderste boven viel; in welcke wanorde de brandende lonten onder 't buskruyt gevallen sijnde, zoo vloog het zelve korts daer aen in de lucht. Men berekende de volgende Schepen, die de Sweden in dit gevecht verlooren hadden.

1. 't Schip de 3 Kroonen van den Admirael Kruyts, voerende 134 metale stucken, en 1100 man, opgesprongen.
2. 't Rijckx-Swaert, voerende 96 stucken en 650 man, verbrant.
3. 't Schip Neptunus, met 44 stucken en 198 man verovert.
4. Een Schip van diergelijcke monture verovert.
5. 't Schip de Ysere Wagen, met 44 stucken en 100 man, door Capiteyn Hordenbroeck onder Bornholm opgebracht.
6. Een groot Oorlog-schip onder Oelant gestrant, waer in de Sweden selfs de brant gestoken hebben.
7. 8. 9. Drie Sweedtse Oorlogh-schepen op de Noorder-Oorden gestrant.
10. Een van de grootste Oorlogh-schepen by Westerwijck op de Klippen gestooten en gebleven.
11. Een Fregat met 16 stucken verovert.
12. Een Jacht met 6 stucken verovert.

Den Koning en Coninginne van Poolen quamen dees tijt van Czenstochowa te Jaworow, om daer te blijven tot het Leger onder Lemburg by malkander zoude wesen; doch de Coninginne wiert hier van een sieckte aengetast, waer toe de Medicijns geen hulpmiddel wisten. De Tarters, die onder des Chams Soon by Caminiec aengekomen waren, liepen toen van daer wijts en sijts in Pokutie en Wolhijnien, stroopen; onder Rohatijn, Slockzow, Halicz, en Stanislow haelden zy veel 1000 menschen weg, zoo dat den Poolsen Croons Quartiermeester, alleen uyt sijn gebiet wel 9370 zielen miste: te Beresteczka, daer het Jaermarckt was, roofden zy veel adelijke Vrouwen, gemeene Luyden en Vee. Des Croons Onderveltheer, die aen dese sijde op paste, geen macht genoeg by hem hebbende, om haer dit te beletten, zont echter den Heer Dymidecky met eenige Vanen op haer af, die 't geluck had, dat hy haer driemael onvoorsiens sloeg, veel geroofde Menschen, en 1000 Paerden afnam, en met 40 gevangens te rug keerde. Midlerwijl hoopten de Poolen noch op den Vrede, en dat den Turckse Keyser hun door bemiddelinge van den Zevenburgsen Vorst Abaffi, een gedeelte van Podolien en de Ukranie zoude af staen.

In der Muskouw ontstont den 22 April lestleden een zeer hevige brant, waer door wel het derde deel van die groote Stadt in asse raeckten; de Russen geloofden, dat deselve door omgekochte luyden was aengerecht. De 10 gestelde Commissarisen, om met de Sweden op de Grensen te handelen, vertrocken dees tijt van der Muskouw derwaerts. Ter zelver tijt wiert oock het Krijgsvolk na die Provintien gesonden; 't selve bestont in 4 Regimenten Voetvolk, yder tot 1200 man, en in 8 diergelijke Regimenten, yder van 500 man; de Ruyterye was 20 Regimenten sterck, en bestont in 9000 man;

man: boven dien was oock den Adel van de Provintie van Novigrod, welcke 30000 man sterck was, derwaerts ontboden, van welcke yder Edelman ten minsten 1. en sommige 2 en 3 uytgeruste knechten hadden.

Te Romen storf dees tijdt den Cardinael Fredrico Sforsa, 72 jaer out; waer door eenige Geestelijcke Ampten open raeckten. De Gerechtsdienaers te Romen hebbende in 't Quartier van den Portugijssen Ambassadeur eenige moetwilligheden gepleegt, zoo gingen eenige van des zelfs Edelluyden de zelve in haer quartier aentasten, en rosten haer niet alleen wacker af, maer staken 'er oock 3 van doot, zoo datter een groot gewelt uyt ontstont, dewijl zulcks noch noyt te Romen gebeurt was. Te Genua quam in 't begin deser maent den Hertog van Bournonville, om sich van daer na Catalonien te begeven. Vermits sich dees tijt hier eenige Franse Oorlogschepen onthielden, zoo men vreesde, om op haer Convoy van Cadix, 't geen zeer rijck was, te passen, zoo had men daer 3 Oorlogschepen onder den Heer Doria uytgerust, om op 't zelve te kruyssen. Dese sich by het Eylant Corsica bevindende, wierden van 2 Franse Oorlogschepen ontmoet, welckers Commandant de Genuesen wilde visiteren, maer die sich hier tegens stellende, zoo branden de Franse haer Geschut los, 't geen de Genuesen echter niet vertsaeghden, maer mee deed losbranden; invoegen hier een gevecht, eenige uren durende, ontstont: maer de nacht haer scheydende, keerden de Genuesen na haer Stadt, waer het Convoy korts te vooren was aengekomen. Men kreegh toen te Venetien van Constantinopolen bericht, dat den Turcksen Keyser van Adrianopolen derwaerts was opgebroken, en sijn Tenten voor dese Plaets had laten oprechten, zo om de partye, die sijn Moeder en Broeders aldaer bekomen hadden, te onderdrucken, als om de ingewickelde Heeren te straffen; gelijck hy dan oock verscheyde van deselve, en daer onder eenige van sijn Broeders, 't hooft liet afslaen. Men wilde oock, dat den Camaycam en den Bostangi Bassa te Constantinopolen, in 't Huys van den Hoogduytsen Chan gegaen waren, en daer alle de Wapenen van den Roomsen Keyser in stucken hadden gesmeten.

Den Onderkoningh van Napels, een Persoon gevangen bekomen hebbende, die van den Fransen Gesant te Romen derwaerts gesonden was, om den Prins Ludovisio uyt de Spaense in Franse dienst te trecken, deed deselve rabraken en vierendeelen. Verscheyde Bandijten, die onder de Spaense in Sicilien belooft hadden te dienen, van daer tot de Messinesen overgeloopen sijnde, quamen dees tijt in een sterck getal in Calabrien vallen, en plonderden daer verscheyde Plaetsen uyt. Te Melazzo quamen nu de 4 Genuese Schepen met het Krijghsvolck van Milaen. De Spaense hadden, terwijl de Franse Vloot uyt Messina gelopen was, tot dicht onder die Stadt geweest, en aldaer verscheyde Dorpen en Moerbesieboomen verbrant: maer na dat de Franse Vloot weder in die Haven was gekomen, quamen de Franse met een stercke Troep na Ibiso, om de Spaense van daer te drijven, doch zy wierden van deselve braef afgeslagen. Op 't overlijden van den Heer de Ruyter, had de Viceadm. de Haen 't gebiet over haer H. M. Vloot aengenomen, en de Admiraels Vlagge op sijn Schip geset, doch om de eere van den Heer de Ruyter, wiert de Viceadmiraels Vlagge op des zelfs Schip gelaten, en de Heer Callenburgh, als des zelfs Capiteyn, daer van het gebiet gegeven; Capiteyn Middellant behielt de Schout by Nachts Vlag, en Capt. Baek, die een Snaeuw gevoert had, kreeg het Schip van den overleden Capt. Novrot: en alsoo men in de Haven van Syracuse de Scheepsbehoeften niet na behooren konde bekomen, zeylden de Spaense en haer Ho.

Mo.

Mo. Vlooten van daer na Palermo, waer zy haer weder van de geleden schade herstelden. In tegendeel quamen de Franse Galeyen, en 3 Oorlogschepen, den 21. der voorledene maent behouden te Messina; waer door de Franse dus tot een sterck getal aengegroeyt, besllooten, de Hollantse en Spaense Vlooten, zelfs te Palermo, aen te gaen tasten. Zy trocken dan, onder 't gebiet van Monsr. de Vivonne, met haer heele macht den 28. der zelver maent van Messina na Palermo; doch hielden eerst voor Melazzo wat stil, maer haer toelegh op die Plaets niet hebbende, zoo zeylden zy voort, en quamen den 31. Mey in 't gesicht van die Stadt. Den Schout van Palermo had den dagh te vooren al aen den Heer de Haen laten weten, dat men de Franse Vloot van de Bergen 30 Italiaense mijlen in Zee konde sien; invoegen den Krijgsraet te zamen wiert geroepen, en daer in besllooten, dat men de Schepen uyt de Haven zoude halen, en deselve op stroom, en in 't voorste van de Baey, in de gedaente van een halve Maen leggen, gelijk oock aenstonts geschiede, met de breede zijden na buyten, om zoo veel te beter vuur te konnen geven. De Galeyen voeghden sich daer oock by. Den 1. deser quamen de Franse alleen met eenige Galeyen de onse besichtigen; doch den 2. sijnde het zeer dik en duyster weer, zackten zy met haer gantse macht, die in omtrent 30 Oorlogschepen, 25 Galeyen, en 9 Branders bestont, welcke oock alle met vers volck voorsien waren, met een noordelijcke wint na de Oostsijde van de Wal, daer de Spaense lagen; dit geviel omtrent 9 uren in den morgenstont, en begon 't schieten aen wedersijden toen zeer hevig; doch de Franse onder 't voordeel van de wint haer Branders afzendende zo had het gevecht aen die kant ruym een half uur geduert, als de Spaensen Viceadmirael Jan Roco genoemt, lichtelijck voor de Branders beducht, sijn Kabeltouw af kapte, en met het Schip tegens strant dreef: de Franse, hoewel dapper met het Geschut begroet, hier door moedt scheppende, vielen daer op zoo vinnig op de Spaense, dat zy haer ordening doordrongen, en ylings met haer Branders aenkomende, zoo waren de Spaense genootzaeckt hare anckers te kappen; invoegen haer Schepen, en vervolgens oock de Hollantse, in eenige wanordening raeckten. De Franse voerden daer op 2 van haer Branders aen den Spaensen Admirael, maer deselve wierden onnut gemaekt: zy gaven daer om evenwel de moedt niet verlooren, want den 3. aenbrengende, zoo raeckt daer door den brant in 't Schip van den Koninckl. Capitana, genaemt Nostra Signora del Pillar, daer op den Spaensen Admirael Gen. Don Diego d'Ibarra, die reets het been boven de knie afgeschoten was, het gebiet voerde; dit Schip dus brandende, stak noch de brant in 3 andere Spaense Schepen, en 2 Galeyen, die toeschooten, om de hare te helpen; de Franse voerden daer op haer 6 ovrige Branders aen, dewijl zy door dit geluckig begin aengemoedigt, noch meerder voordeel verhoopten; de 5 wierden wel onnut gemaekt, doch de 6. hechte sich aen 't Schip Steenbergen, gevoert by Capt. Middellant, 't welk de brant vattende, voorts afdreef op 2 andere Hollantse Schepen, als de Vryheyt, gevoert by Capiteyn Brederode, en de kleyne Eendracht, gevoert by Capiteyn Joncker Jan van Abkouw, en deselve mede in brant stack. 't Gevecht was terwijl zeer vinnigh, en duerde tot 3 uren na de middag, als wanneer de Franse geen voordeel meer siende te doen, vermits haer Branders verspilt waren, het afwenden, en sich Oostwaerts van de Rede ten Ancker zetteden: Waer op de Spaense, en de onse mede, achter de Moulje gingen leggen, om haer weder te herstellen, dewijl zy door dit ongeluck te zeer verswackt waren, om de Franse zelfs aen te tasten. Men weet niet eygentlijck of de Franse eenige Oorlogschepen in dit gevecht verlooren hebben, aengesien zy 't zelve noyt heb-

ben willen bekennen; maer eenige hebben aengemerkt, datter na't gevecht 4 Razeyl minder onder haer Vloot waren als voorheen; men ſprack oock wel van een groo Schip, 't geen van haer zou geſoncken ſijn; doch 't zelve kan niet vaſt verzekert wor den. Het ongeluck wilde, dat den Heer de Haen, een half uur voor 't eyndigen van het gevecht, ſtaende op 't Vinckenet, by de groote Maſt, het achterſte van ſijn hooft wiert afgeſchooten, en den Capt. Middellant, hoewel alvoorens niet wel te pas, uyt ſijn Cajuyt in Zee ſpringende, om ſich te bergen, verdronck. Van de Spaenſe ſneuvelde Don Diego d' Ibarra, Admirael, en Don Pereire Fereire de Lazardo, die als een vrywillige op des zelfs Schip was. 't Ingewant van den Heer de Haen wiert buyten Palermo in 't Velt begraven, doch des zelfs Lichaem gebalſemt, en den Capiteyn Pieter de Zitter, die op 't Schip het Zuyderhuys geboot, tot Capt. op des zelfs Schip geſtelt: men bergde noch veel Volck van de verbrande Schepen. Maer gedurende het gevecht ſgrong een Bolwerck van Palermo, en uyt de Stadt wiert niet geſchooten, waer over 't Volck daer binnen baloorig, 's anderendaeghs na 't Huys van den Aertsbiſſchop trock, en het zelve rontom beſette, maer hy ſich in tijts van daer begeven hebbende, zoo liepen ſy na 't Gevangenhuys, haelden daer 2 Meſſineſen uyt, en ſloegen deſelve de kop af: zy liepen daer mede op Piecken langs ſtraet, en op de marckt komende, vertoonde ſich daer een Fransman, welcke zy mede 't hooft af ſmeten. Dit Volck vertrouwende, dat de Franſe derwaerts gekomen waren, op een heymelijck verſtant, dat zy daer binnen hadden, gingen voort, onder 't geroep van, lang leef den Koning, na 't Huys van den Prins van Valdina, Meſſinees, die ſich korts te voren van daer had begeven, en hier door het vermoeden op hem te grooter gemaekt: zy plonderden ſijn Paleys, en deelden deſſelfs rijcke Meubelen en Goederen, onder de Spaenſe en Hollantſe Matroſen van de verbrande Schepen uyt. Dus eyndigde dit gevecht, waer in de onſe en Spaenſe wel groot nadeel leden; doch men behoeft ſich daer zoo zeer niet over te verwonderen, als men acht wil ſſien, dat de Franſe veel ſterker waren, en grooter Schepen hadden als de onſe. Boven dien hadden zy vers Volck, en de Hollanders niet; welke reets 2 Zeeſlagen gedaen hebbende, ſich in Sicilien van alle behoeften zoo wel niet konden voorſien, dan of zy in haer eygen Havens geweeſt hadden. De Spaenſe en de onſe hadden hier de volgende Schepen verlooren:

SPAENSE OORLOGH-SCHEPEN.

De Koninckl. Capitana, genaemt Noſtre Dame de Pillar, gevoert by den Admirael Don Diego d'Ibarra, ophebbende 74 ſt. 740 m.

De St. Antony, Capiteyn Don Diego de Saldivar, voerende 54 ſt. 340 m.

De H. Salighmaker, Capiteyn Don Andrea di Barra, voerende 40 ſt. 350 m.

De St. Philippe, een ſeer out Schip, Capiteyn Andrea de Luz, voerende 50 ſt. 250 m.

GALEYEN.

Patrone, Don Bernardo Speletto, met 8 ſt. 470 m.

St. Joſeph, met 8 ſt. 195 m.

HOLLANTSE OORLOGH-SCHEPEN.

Steenbergen, Schout by Nacht Pieter Middellant, met 68 ſt. 365 m.

Vryheyt, Cap. Brederode, met 50 ſt. 240 m.

Eendracht, Cap. Jr. Jan van Abkou, 36 ſt. 140 m.

De Franſe door dit voordeel opgeblaſen, gaven ongemeen breet van haer overwinningh op, en maeckten die veel grooter als deſelve eygentlijck was. Siet hier een verhael van dit gevecht, 't geen den Marquis van Langeron, en den Ridder van Chaumont, daer toe van den Hertog van Vivonne afgeſonden, aen den Koning van Vrankrijk deden:

DE Vloot uyt de Fare gekomen, en voorby Melazzo, Orlando, Céfaledi en Zafrano gezeylt, quam den leſten dagh van Mey in 't geſicht van Palermo; en 's anderen daegs begaven ſich de Vyanden van achter de Moulje. Den Hertogh van Vivonne willende naeukeurigh van des Vyants gelegentheyt verkundſchapt weſen, ſont den Heer Gabaret, den Ridder van Tourville, den Marquis van Langeron, en den Ridder van Chaumont af, om haer geſtalte van dichte by te beſichtigen: zy traden

door fijn bevel in een Feloucq, en wierden van de Galeyen ondersteunt: zy naderden by haer tot op een halve Geschut-schot, en gaven bericht, toen zy wedergekeert waren, dat de Spaensse en Hollantse Vlooten, bestaende uyt 27 Schepen, 19 Galleyen, die sich in 't ruym tusschen beyden geleyt hadden, en 4 Branders, reeckx-wijse geplaetst waren: zy hadden de Moulje op haer lincker zijde, de Schans van Castelmare achter het midden van haer reeck, en een groote Tooren met de Bolwercken van de Stadt op haer rechter zijde. Men vergaderde aen boort van den Admirael de Krijgsraet, en men besloot daer in, des Vyants voortocht door 9 Schepen, 7 Galeyen en 5 Branders te doen aentasten, terwijl het overige van onse Vloot haer middelorde en achtertocht soude bespringen. Den Marquis van Preuilly, die men verkoosen had, om over dit eerste Esquadre te gebieden, begaf zich den 2. deser maent uyt de reeck, verselt van den Marquis van Anfreville, en die van Langeron, de Ridders van Hailly, van Léry, van la Motte en van Coetlogon, en van de Heeren van Beaulieu en van Chasteauneuf, met 5 Branders en 7 Galeyen, daer over den Ridder van Bétomas het gebiet voerde, en welckers Capiteynen de Ridders van Bretcüil, van Jansson, van Fourville, den Commandeur van Mande, en de Heeren van Mausousquet en Despannet waren. Dit Esquadre stelde sich ylings in 't voorste van onse Vloot, en naderde met een gunstige Noortooste wint de eerste Hollantse en Spaensse Schepen tot op de lengte van een Kabel-touw: men bleef hier op de selve plaets leggen, daer zy haer Anckers hadden uyt-geworpen, en men vervaerdigde zich tot het gevecht, sonder een schot te schieten: men stelde zich oock in staet, om de Branders te bedecken. De Vyanden hadden gedurende desen tijt vinnig geschooten, maer konnende vervolgens ons Geschut niet uytstaen, vermits zy onse Branders vreesden, en zich vergeefs op de Schanssen en Bolwercken van Palermo vertrouden, zoo kapten zy eyndelijck, zijnde buyten maten over de stoutigheyt van haer bespringers verwondert, haer Kabel-touwen af, en eenige van de selve, haer soeckende te behouden, gingen aen 't naest-gelegen Lant stranden. In dese wanorde leyden drie Branders van ons Esquadre 3 Schepen aen boort, welcke zy verbrandeden: Ter selver tijdt was onse Vloot op des Vyants achtertocht en middelorde, daer de Admiralen van Spanjen en Hollant waren, gevallen: men schoot hier vinnigh van wederzijden, en 't gevecht was eenige tijt seer hartneckigh; maer den Hertogh van Vivonne zich bedienende van 't voordeel van de Windt, en van de wanorde en schrick der Vyanden, perste haer in dier voegen, dat hy haer in groote wanorde bracht: Terwijl maeckten zich 2 Branders vast aen den Spaenssen Admirael; den Capiteyn Honnorat leyde hem dwars aen boort, en stack'er de brant in, en den Cap. Touccas hechte een oogenblick daer na zijn dreggen aen 't Achterschip, invoegen de aensteking e van dit Schip daer door t'eenemael versekert wierdt: Den Vice-admir. van Spangen, en den Schout by Nacht van de Hollanders kapten daer op ylings haer Kabel-touwen af, en wierden daer in van de overige Schepen der 2 Vlooten nagevolgt: een gedeelte daer van strande onder Palermo, en de andere liepen in de Haven, terwijl de gebieders van haer 4 Branders het vuur daer in staken, uyt vrees, dat de selve genomen souden worden. Seven van haer Schepen d'een op de ander aen strant vervallen, wierden in weynigh tijdts door de brandt, die 4 andere van onse Branders daer in brachten, verteert, vermits 't gewelt van de Wint een groot behulp daer in dede.

Het branden van den Admirael en van den Vice-admirael van Spanjen, en van den Schout by Nacht van Hollant, mitsgaders van 9 andere groote Oorlogh-schepen en 4 Branders, en 't gewelt van een ontallijcke meenigte quintalen Boskruyt, die veel ysere Bouten, stucken Geschut, en heele gedeelten van Schepen in de lucht wierpen, deden de Reale, de Patrone van Napels en 4 andere Galeyen of te gront gaen, of verbranden: zy dooden en verminckten een groote meenigte ongeluckige: zy vernielden het geen in de Haven was: zy bedorven veel Gebouwen in Palermo, en vervulden de omleggende Plaetsen met vertooningen van wanorde, gevaer en schriek. De Slaven, die de Vyanden ontketent hadden, om 't Vuur uyt te blussen, en de schaden te verhelpen, bergden zich aen boort van de Fransse Schepen, en onse Galeyen kregen 'er een groot getal, die zich langs den Oever begeven hadden; aen welcke hare vryheyt gegeven wiert. De Vyanden hebben in dit bedrijf 12 van haer beste Oorlogschepen, 6 Galeyen, 700 stucken Geschut, en 5000 man verlooren. Van onse zijde wierden de Ridders van Valbelle en van St. Syphorien gequetst, en de Heeren van Gonvalin en Neufville, Vendrigs, gedoot.

De Franse Vloot bestont voor 't gevecht in de volgende Schepen, en was in dusdanigen orde geschickt.

De Voortocht, onder 't gebiedt van den Heer du Quesne, Lt. Gen. bestont in de volgende Schepen
La Fortuné, den Marquis van Amfreville.
l'Aymable, de Heer van la Barre.
Le Joly, de Heer van Bélisle.
l'Eclatant, de Heer van Coëtlogon.
Le S. Esprit, de Hr. du Quesne, met de V. A. Vlag.
Le Mignon, de Heer van Relingue.
Le Parfait, de Heer du Quesne, de Soon.
l'Aquillon, de Heer van Montreüil-Ceppeville.
Le Vaillant, de Heer van Septemes.

Branders.

La Nostre-Dame de Lumiere, Honnorat.
l'Hameçon, Verrien.
Le Dangereux, Durivan.

De Middel-orde, onder den Hertog van Vivonne, voerende de Admiraels Vlagh.
l'Agréable, den Ridder van Hailly,
Le Téméraire, den Ridder van Lhéry.
La Sirene, den Ridder van Béthune.
Le Pompeux, de Ridder Valbelle, Hooft van 't Esq.
Le Sceptre, de Hertog van Vivonne, hebbende by sich de Ridder van Tourville, Hooft van't Esquad.
Le Saint Michel, den Marquis van Preüilly-d'Humieres, Hooft van 't Esquadre.
l'Asseuré, de Heer van Villette-Murcay.
Le Brusque, de Ridder van la Motte.
Le Fier, de Heer van Chabert.
Le Sage, de Marquis van Langeron.

Branders.

l'Ardant, Dupré.
Le Ligournois, Serpeau.
l'Orage, Sion.

De Achtertocht, onder de Heer Gabaret, H. van 't Esquadre, voerende de Schout by Nachts Vlag.
l'Heureux, de Heer van la Bretesche.
l'Apollon, de Ridder van Fourbin.
Le Trident, de Ridder van Bellefontaine.
Le Sans-pareil, de Heer van Chasteauneuf.
Le Lis, de Heer Gabaret.
Le Magnificque, de Heer Gravier.
Le Vermandois, de Marquis van la Porte.
Le Prudent, de Ridder van la Fayete.
Le Fidelle, de Heer van Cougoulin.

Branders,

l'Impudent, Chaboisseau.
l'Inquiet, Torteau.
La Nôtre-Dame de bon Voïage, Touccas.

25 Fransse Galeyen, onder de Heeren van la Brossardiere en Demanse, Hoofden van't Esquadre.

Den Koningh en Koninginne van Spanjen quamen den 28. der voorledene maent van Aranjues weder te Madrid: des anderen daeghs namen zy den rouw over de Keyserinne aen, en ontfongen den selven dagh noch de rou-plichten over dese doodt van des Paus Nuncius en de uytheemse Gesanten. Den Graef van Harach, Keyserl. Gesant, versocht korts daer aen by hare Majest. dat Don Joseph Ponce de Leon, die al voor langh tot Spaenssen Gesandt aen 't Keyserl. Hof genaemt was, ten eersten derwaerts gesonden mocht werden. Den Hertogh van Navailles met eenige Franse Troepen in 't Roussillon opgebroken, begaf sich daer mede voor 't Stedeken Cadaques, maer hy wierdt hier door de Spaensse besettingh soo braef afgewesen, dat hy uyt spyt al het Vee van 't platte Lant deed wegh nemen; en vermits hy korts daer aen door den Lut. Gen. du Bret met een stercke Troep Volck wiert ondersteunt, voorsagh den Onder-koningh van Catalonien, den Marquis van Zeralbo, de Stad Gironne met 2000 man, Puicerda met 2500, Roses met 1500, en Palamos met 1000 man, om de Fransse alle voordeelen aen die kant af te snyden.

Men betrapte dees tyt in Vranckryck veele brant-stichters, die daer in verscheyde Provintien de brant in 't Kooren gestoken hadden: zy gingen als Priesters en Pellegrims gekleet, en de Fransse gaven voor, dat zy hier toe om-gekocht waren, om de hongers noot in Vranckryck te brengen; immers men vont een geswabelt Touw by haer, aen welckx eene eynde een Bal was, die over al de brant in bracht. Den 6. deser quam den nieuwen Venetiaensen Gesant, den Heer Carlo Contarini, te Parys, doch hielt sich eenige tyt onbekent. Den Marschalck van Lorge kreegh toen van den Koningh van Vranckryck het Ampt van Capiteyn van des selfs lyfwacht, door de doot van den Marschalck van Rochefort open geraeckt; hy most daer voor aen de Weduwe van desen overleden Marschalk 600000 ponden betalen, doch hy gaf maer 400000 ponden, vermits den Koningh het overige uyt-schoot. Syn Maj. voorsagh toen oock de Weduwe van den gebleven Graef Hamelton met 30000 ponden eens, en dan noch met een jaerlyckse gifte van 6000 ponden, met belofte, van een Abdye voor een van haer Kinderen. Het Canael in Languedocq, om de Oceaen

Oceaen en de Middellantse Zee in malkander te brengen/ was nu so verre gevordert / dat men de Haven aen de Middellandtse Zee / waer dese Rivier sich most ontlasten/ soude beginnen te doorgraven/ maer men bevont / dat het zant met de zuyde wint daer sulcke bancken maeckte / dat men dese uytloop aen een ander oort soude moeten leyden / indien men het werck wel wilde doen gelucken/ soo dat het selve oock begonnen wiert. Men sont van Toulon noch gedurigh Schepen met Volck en Voorraet na Messina / doch in 't lest deser maent quam de Franse Vloot/ 30 Schepen sterck/ van voor Palermo te Toulon/ om haer geleden schade daer weder te herstellen. Den 25. deser songh men te Parijs over dese overwinninge het Te Deum. Omtrent de selve tijt gingh de Koninginne van Vranckrijck/ verselt van veele groote Juffers / in de Voor-stadt van St. Antony te Parijs de eerste steen van een Kerck leggen/ die men daer voor 't Vondelings-huys boude. In 't lest deser maendt quamen 3 Fransse Schepen uyt Oost-indien behouden in de Haven van Bel-isle: 2 van de selve behoorden aen de Fransse Oost-indise Compagnie / en waren de Blanpignon en de Heureuse genaemt/ doch 't derde / voerende de naem van de Rubi / was voor den Koningh. 't Parlement / sittende over de saeck van de Juffer van Brinvilliers/ deed toen oock eenen Sr. de Penottier versekeren/ en in een donker gat setten/ uyt vermoeden/ dat hy aen de saeck van dese Juffer medeplichtigh was: men soude dit op de volgende wijse uyt-gevonden hebben; een van de Wachten van dese Juffer had bevel / om voor haer te veynsen / dat hy van een van haer Vrienden om-gekocht was / om haer uyt de gevangenis te laten ontsnappen / mits dat zy hem 15000 ponden betaelde / of een hant-schrift op een van haer getrouwste Vrienden gaf/ by wien hy dit geldt konde halen; dese wacht dit dan in 't werck gestelt hebbende / kreegh van ged. Juffer het geschrift van dese somme op den gem. Penottier / soo dat hy daer door in 't vermoeden en vast raeckte: men benam hem in sijn gevangenis / 't geen de selve was daer Ravaillac voor desen geseten had/ aenstonts al het geweer/ waer mede hy sich konde beschadigen; men stropde oock veel dingen tot sijn belastingh uyt/ en onder andere/ als of hy wel voor desen by Pont aux Biches een Huys gehuurt hadde/ waer hy verscheyde Persoonen had doen dooden / en onder een Mist-hoop begraven: doch hy wierdt met 5 andere puncten beschuldight / en van sijn Rechters daer over verscheyde mael onder-vraeght/ sonder dat zy echter een volkomen belijdenis van hem/ wegens de selve / konden trecken. Des Koninghs Procureur stelde onderwijl sijn eyssche in tegens de Juffer van Brinvilliers/ na dat de Rechters verscheyde mael over hare saeck geseten hadden; de selve waren/ dat zy een eerlijcke boete/ in haer naeckte Hemt / en achter een Mest-wagen gebonden / voor de Kerck van Nostre Dame soude doen/ en van hier voor 't Huys van haer Vader d'Aubray / en weder van daer op de Grebe soude gebracht werden / om ter selver plaetse gehangen en verbrandt te werden: Haer Advocaet was wel korts te vooren met 2 van haer Kinders voor de Rechters geweest/ om die tot medelijden te verwecken; maer 't selve mocht/ als naderhant gebleken is/ niet helpen.

De Tripolise Roovers/ die gedurende het maken van de Vrede met de Engelse

gelse in Zee geweest hadden/ en korts daer aen thuys gekomen waren / onder-noegt dat den Dey sulcke voordeelige voorwaerden aen de Engelse had toege-staen/ maeckten 't gemeene Volck in die Stadt in dier voegen aen 't hollen/ dat zy den Dey wegh joegen / en de Vrede met de Engelse braken ; invoegen den Ridder Narbrough hier af verkundschapt/ met 8 Oorlog-schepen derwaerts zeylde/ om die Roovers andere gedachten te doen krygen. Tusschen den 4. en 5. deser 's nachts ten 2 uren ontstondt in de Voor-stadt van Londen / genaemt Southwarck/ een hevige brant/ en duurde tot den 5. 's avonts ten 8 uren/ on-geacht de groote moeyten / die men aen-wende / om de selve te blussen ; daer branden omtrent 500 Huysen af/ behalvens 100/ die men had laten springen ; veel Menschen raeckten hier om hals / en was de brandt upt een Oly-slagers Huys ontstaen. De Engelse Kooplieden van den Koningh last bekomen heb-bende/ om de schade/ die zy van de Fransse Capers geleden hadden / op te stel-len/ gaven de selve nu over ; waer op syn Maj. bevel gaf/ dat men alle Franse Kapers/ die in de Havenen van syn Ryck waren/ en die men wist / dat de En-gelse Schepen hadden aen-gerant / soude in versekeringh nemen. Syn Maj. gaf ter selver tyt een Proclamatie upt tot de versekerthept van de Koophandel syner Onderdanen / belastende daer in / dat men geen vyantschappen in syne Majs. Havenen soude plegen : dat men alle die geene/ die daer aen-getast sou-den werden/ soude helpen : dat de Koopvaerdy-schepen van de een of de andere partye / in de Engelse Havens gekomen zynde / 2 getyen eer in zee souden mo-gen loopen / als de Oorlog-schepen of Kapers van de andere partye ; dat men alle de Schepen/ daer men eenig vermoeden op had/ in de Havenen soude ver-sekeren : dat een vreemde Kaper met een Prys in de Engelse Havenen geko-men / daer niet langer als 24 uren soude mogen blyven / 't zy hy van 't quaet weder of van syne Vyanden verhindert wiert ; en dat / terwyl hy daer was/ geene Goederen upt de by hem hebbende prys/ zouden mogen gelicht worden; dat syne Majs. Onderdanen van de voorsz. Caper geen Goederen souden mo-gen koopen ; en eyndelyck/ dat geene van zyn Majs. Onderdanen souden mo-gen dienen/ noch ten Oorlogh / noch ter Coopvaerdy / of Visserye/ by vreemde Natien/ en die geene/ zoo daer by waren / aenstonts souden moeten t'huys ko-men. In Engelant quamen dese maent weder 3 Engelse Schepen upt Oost-indien/ brengende bericht/ dat de Chinesen by na haer heel Koninckryk weder van de Tarters hadden genomen/ behalven 3 a 4 Steden. Den Coning beval toen aen alle zyn Bevelhebbers/dat zy de Personen/ die in syn Hof met vreemde zyde en stoffen verscheenen/ van daer souden jagen/ ten waer de selve Vreemde-lingen waren/ die te Londen niet woonden. Op 't versoeck van haer Ko. Me. hielt zyn Maj. nu by Vranckryck aen/ dat men aen dat Hof/ in de paspoorten voor de Ministers van de Duytse Princen / den titul van Ambassadeurs en Plenipotentiarissen zoude willen stellen. Syn Maj. arbeyde oock ernstigh dat men daer de neutraliteyt verder als tot 2 uren om Nimwegen zoude wil-len toestaen. Ondertusschen beloofde den Coningh van Vranckryck de pas-poorten voor de Ministers van den Hertogh van Nieuburgh te sullen ver-schaffen.

Julius

JULIUS 1676.

DEn Marschalck d' Estrades den 25. der voorleden maent uyt Maestricht getrocken/quam den28.daer aen volgende te Nimwegen/als hooft van de Franse Gevolmachtigden; hy had een Treyn by hem van 60 Paerden/en zijn reystuyg wiert op over de 100 Karren gevoert: korts na sijne aenkomst gaf hy aen de aldaer zijnde Gesanten de visite. Den Afgesant van den Hertog van Lotheringen deed dese maent aldaer mede voor hem een Huys huren/ en de Huysen/ voor de Gesanten van den Keyser/ Spanjen/ en Lunenburgh/ wierden gereet gemaeckt/tegens der zelver aenkomst. Den Heer Engelsen Gesant Temple/ hebbende sijn reystuyg voor af na Nimwegen gesonden / nam den 8. deser zijn afscheyts gehoor van haer Ho. Mo. om sich mede derwaerts te begeven; hy wiert ten dien eynde den selven dagh in haer Ho. Mo. kostelijcke Carosse / gevolgt van 24 andere/ door de Heeren Marignault/ wegens Zeelant / en Sixma/ wegens Vrieslant/ boven gehaelt / en na genomen afscheyt van haer Ho. Mo. weder in deselve ordre na sijn Hof geleyt: ged. Gesant wiert van haer Ho. Mo. met een goude Ketting en Medaille/ ter waerde van 6000 gl. vereert / en des zelfs Secretaris/ die in den Haeg zoude blijven/ om daer terwijl de zaken van den Koning zijn Meester waer te nemen / met een van 600 gl. Hoogged. Heer Temple trock dan den 10. deser uyt den Hage na Nimwegen. Vermits door de laetste Zeeslag in de Middelantse Zee/ de Vloot van desen Staet daer van de Hooft-Bevelhebbers was ontbloot/hadden haer Ho. Mo. de Heer Almonde uyt Denemarken ontboden/ om in dat gewest over dese Vloot te gebieden: ged. Heer dan in 't midden deser maent van daer in den Hage gekomen/ deed eerst aen haer Ho. Mo. van de voorgevallene Zeeslagen in de Oostzee rapport/ en maeckte zich toen vaerdig/om over Duytslant na Italien te trecken; doch hy wiert in 't lest deser maent te Leyden van eenige onpasselijkheyt overvallen/zoo dat hy zijn reys eenige tijt most uytstellen. De Heer Engel de Ruyter trock in tegendeel weder in des zelfs plaets na Denemarcken. Tot verval van 's Oorlogs onkosten/rechten de Heeren Staten van Hollant/ den 15. deser weder tweemael een 200ste Penningh op; de eene helft te betalen voor den 15. Augusti/ en de andere voor den 15. October. Den 21. deser ontstont in 't Dorp Nieuwendam / in Waterlant / by ongeluck een hevige brant / waer door wel tusschen de 30 a 40 Huysen in de asse raeckten. Den Rijngrave / hebbende uyt de Brabantse en Vlaemse besettingen van den Staet/90 Vaendelen by een vergadert/ trok in 't begin deser maent met deselve uyt de Meyery van den Bosch na de Maes; en dewijl daer op met dese en andere Volcken de Stadt Maestricht wiert belegert/ zoo liet den Raet van Staten den 11. deser in den Hage/ Vrypleger voor Maestricht afkondigen. Haer Ho. Mo. schreven oock korts daer na aen de respective Provintien/ dat deselve gelieften ordre te stellen / dat in alle Kercken na de Predicatie / die des Sondags en in de weeck worden gehouden/ Godt den Heere Almachtig/ vyrigh en hartgrondigh mocht worden ge-

gebeden/ dat sijn Goddelijcke Majesteyt de Wapenen van desen Staet/ en van de hooge Bontgenooten/ onder het hoogwijs beleyt en bestier van zijn Hooght. zoodanig gelief den te zegenen/ dat daer door de Stadt Maestricht spoedighlijk/ en binnen korten tijt/ mocht worden vermeestert; dat oock sijn Goddel. Majesteyt ten dien eynde/ zijn Hooght. den Heer Prince van Orangien/ vorders belief de te begaven/ met wijsheyt / dapperheyt/ en kloeckmoedigheyt; oock zijn persoon/ aen welke de gemeene goede zaek ten hooghsten was gelegen/ in volkomen gesontheyt bewaren/ behouden/ en tegens alle gevaer en swarigheden beschutten/ oock hem vervolgens met overwinninge kroonen/ tot des te meerder/ beter/ en eerder bevorderinge / en uytwerckinge/ van een heylsamen/ eerlijcken/ en versekerden Vrede in de Christenheyt. In 't begin deser maent kreeg men uyt het Esquadre/ 't geen onder den Heer Binckes na Westindien geseylt was/ bericht / dat 't selve daer het Eylant Cajana ingenomen had/ en den Fransen Gebieder/ den Ridder van Lezi / gevangen bekomen. De Soon van de Heer Hendrik Carlof/ die sich in dit innemen braef had gequeten/ was in een Schip met ged. Gebieder/ 2 Priesters/ en noch een ander/ na Hollant gesonden; doch den zelven te Bristol gekomen / trat daer aen landt/ en reysde soo voort / over Londen en Harwits na den Hage/ om haer Ho. Mo. van dit innemen rapport te doen. Den Heer Binckes schreef van dit innemen als volgt:

MYn Heer. Na dat wy op den 16. Maert uyt Tessel zijn gezeylt, met een Esquadre van 7 Schepen van Oorlogh, 3 Advijs-Jachten, voerende 12 a 14 stucken Canon, een Brander en 2 Advijs-galjoots, so zijn wy met de selve op den 4 Mey voor de Riviere van Cajana gekomen, alwaer wy 's anderen daegs omtrent 2 Canon-schooten van 't Fort landen, met omtrent 900 man, sonder dat het ons van den Vyandt wierde gedisputeert, die ons anders door de Bosschagie in 't landen veel afbreuck had kunnen doen; tot ons geluck vonden wy een Musquet-schot van strandt een bequame wagen-wegh na 't Fort, en ons in ordre gestelt hebbende, marcheerden regel-recht na 't Fort, daer wy onder 't faveur van de Bosschagie tot effen buyten een Musquet-schot aen haer Trencheen advanceerden, en haer Wercken, soo veel doenlijck gerecognosceert hebbende, sonden wy een Trompetter om 't Fort en 't Lant op te eysschen, gaven voor antwoort, datse het ons soo niet meenden te geven, sonder eerst onse macht te sien; wy lieten voor de tweede-mael vragen, op wat maniere dat zy dat begeerden te sien, waer op zy met een Fransse glorie antwoorden, soo 't ons geliefde; hier op om de tijt te menageren, en geen courage aen den Vyant te geven, en discourage aen ons Volck, die heel courageux waren, commandeerden wy den Lt. la Croix, met 50 man van de Compagnie van Capiteyn Witsen, die wy van den Capiteyn Tindel met een Compagnie Scheeps-Soldaten van 85 koppen lieten secunderen, om soo een Attacque op de Buytenwercken te beginnen, en op een andere plaets ordonneerden wy onder den Commandeur Erasmus, voerende een Advijs-Jacht, 50 Matroosen, die door de Compagnie van den Capiteyn Sweers gesecundeert wierden, en gingh dese attacque met soodanigh succes, dat soo haest eenigh van ons Volck over een drooge Gracht, en op de Palissaden waren geadvanceert, soo riep den Vyant, die wel 300 gewapende Mannen daer binnen lagen, om quartier, 't welck wy oock na den aert van de barmhartige Vyanden, gelijck de Engelse ons noemen, aen haer gunden; in 't Fort en in de Batteryen lagen 37 stucken Canon in goet postuur; 't is een schoon Lant, so wel het Eylant als 't vaste Lant, de Suycker die hier wast is soo goet, als die uyt Brasil komt, hier is Lant genoegh, om, soo maer Inwoonders willen uyt Nederlant komen, weder een tweede Basil te maken, en gelegentheyt een Negotie voort te queken, daer ons geheele Lant gevoeligh van sal zijn: 't heeft geen comparatie ten aensien van de deugt van 't Lant met Suriname, en zijn hier tegenwoordigh 16 groote plantagien van Suycker-moolens, en over de 100 kleyne plantagien, van Verf, Cattoen en Gember, en Landeryen genoeg om 1000 en meer groote Suycker-wercken op te rechten. In de Attacque zijn aen onse kant gebleven 14 dooden en 72 gequetsten: Voor jegenwoordigh anders niet, als na mijn gebiedenisse verblijve,

Actum in 't Schip de Beschermінge, ten Ancker leggende in de Riviere voor 't Fort Cajana, den 14. Mey, 1676.

JACOB BINCKES.

De

De Heer Jacob Binckes, commanderende als Opperhooft over het Esquadre Schepen van Oorlogh en Lant-Militie, daer op geembarqueert.

MYn Heer. Dit Esquadre Schepen van Oorlogh, die sich hier bevinden, zijn van sijn Koninckl. Hoogheydt den Heer Prince van Orange hier gesonden, om het Eylant Cajana, met d'onderhorige Forten daer op zijnde, weder te reduceren, en te brengen onder de gehoorsaemheyt van mijn Heeren de Staten van Hollant, en gem. Koninckl. Hoogheyt, tot welcke eynde wy U E. dan sommeren, om het selfde Eylant Cajana, met sijn onderhorige Forten aen ons over te geven, en by weygeringh van dien, soo sullen wy daer toe soodanige middelen gebruyken, als wy by der hant sullen hebben. Indien de Ingesetenen van 't Lant de Wapens tegens ons aen-nemen, sal groote oorsaeck zijn van haer totale ruine, en daer en tegen soose onse Saveguarden komen te ontfangen, sal men in alle billijckheyt met haer handelen, en sal groote oorsaeck zijn tot haer behout: Wy seggen dit niet uyt een vrees van haer resistentie, maer alleen uyt een compassie tot de Ingesetenen, niet twijffelende of U E. sal de selfde medogentheyt met haer hebben; hier op sullen het antwoort te gemoet zien.

Gedaen in 's Lants Schip de Bescherminge, den May, Anno 1676.

Den Ridder Delezy, Gouverneur voor den Koningh van 't Eylant Cajana, &c.

MYn Heer. Ick heb U E. anders geen antwoort te geven, als het sake is van den dienst en getrouwheyt, die ick den Koningh mijn Heer schuldigh ben, als U E. te betoonen, dat ick geresolveert ben alle U E. attacques te verwachten, en niet te ontaerden van een wackeren yverigen Francois, die ick met het pericul van mijn leven sal behouden. Op Cajana den 4. Mey 1676. *DELEZY.*

Den 5. Mey met 't gros van 't Volck voor 't Fort komende, en na 't selve gerecognosceert te hebben, sont wederom een Trompetter, en liet seggen, dat de Vrouwen die wy sagen in 't Fort te zijn, ons die compassie deden hebben, van te vragen, of sy de Fortresse aen ons wilden overgeven. Waer op zy antwoorden, dat niet te konnen doen, sonder eerst onse macht te zien. Voor de tweede mael gevraeght zijnde, op wat manier datse die begeerden te zien: Antwoorden sy, met een Fransse glorie, soo 't ons beliefde. Waer op aenstonts de attacque op twee Plaetsen wierde geordonneert.

Lijste van de Dooden en Gequetsten, aen Lant bekomen, met het innemen van de Fortresse, Eylant en Lantschap Cajana, op den 5. May 1676.

Van de Scheeps-Soldaten ende Matroosen van den Commandeur Binckes.

Van de Commandeur Binckes,	*4 dood.*	*12 geq.*
Capiteyn Jan Bont		*7 geq.*
Capiteyn Pieter Constant,	*1 dood.*	*4 geq.*
Capiteyn Roemer Valck,		*3 geq.*
Capiteyn Jan Rigwijn,	*1 dood.*	*6 geq.*
Capiteyn Jan Swart,		*6 geq.*
Meyndert Fabritius,	*1 dood.*	
Pieter Kortman,		*3 geq.*
Jan Erasmus.		*3 geq.*
Uyt de Comp. van Cap. vander Graef,	*1 dood.*	
Cap. Ploos van Amstel,		*1 geq.*
Cap. van Dongen,		*5 geq.*
Cap. Schans,	*1 dood.*	*1 geq.*
Cap. Johan Swerius,	*1 dood.*	*8 geq.*
Lt. Savone, commanderende de Comp. van de Lt. Coll, Hermose,	*1 dood.*	
Pieter de la Croix, Lt. van Cap. Cornelis Witze.	*3 dood.*	*13 geq.*

t'Samen 14 dooden, 72 gequetsten.

Lijste van de Militie, onder het Opper-commando van den Commandeur Binckes, op den 5 Mey gelant op 't Eylant Cajana, soo Lant als Scheeps-Soldaten en Matroosen, onder de Capiteynen als volgt:

De Commandeur Binckes als Chef,	
De Cap. de Glerges aengestelde als Collonel,	*85 m.*
Vander Graef, Lut. Coll.	*85 m.*
Van Dongen, Majoor,	*85 m.*
Ploos,	*85 m.*
Sweers,	*85 m.*
Coer Schans,	*85 m.*
Lt. Syavona met de Comp. van Lt. Col. Hermose,	*85 m.*
Lt. la Croix, met de Komp. van Cap. Witze,	*85 m.*
Kap. Tindel met een Komp. Scheeps-Soldaten,	*85 m.*
Kom. Jan Erasmus met een Komp. Matrosen,	*100 m.*
Kap. Lt. Galtie, commanderende over 8 lichte stucken, yder schietende 1 pont yser, met	*48 m.*
Pioniers en met Bijlen,	*48 m.*

t'Samen 1051 man.

Den Viceadmirael Vlug / kruyssende met eenige van haer Ho. Mo. Oorlogschepen tusschen Hitlant en Fairhil / op de verwacht wordende Oostindise Schepen / ontmoete daer in 't lest der voorledene maent een Algierse Rover / zijnde een Fregat met 12 Gotelingen / en 2 Bassen / genaemt de Tyger / en bemant met 64 Koppen ; dese Rover wiert plings aen strant gejaeght / en genomen ; den Capt. Mustaffa genaemt / was een Renegaet / en Schotsman / uyt de Orcades ; hy was eerst in zee gekomen / en had noch niet opgedaen : men

vont 6 Christene Slaven op zijn Schip; volgens zijn voorgeven zoude zijn voornemen geweest zijn/ om de Haringbuysen aen te doen/ en daer zo veel volk uyt te lichten/ als hy zoude konnen bekomen / om die na Algiers te brengen: De Oostindise Schepen/ 12 in getal/ verscheenen korts daer aen / en quamen te midden deser maent alle in de respective Havenen behouden binnen: met deselve quam den Heer Verburgh als Admirael te huys / welcke de Oostindise Compagnie omtrent 40 Jaer achter een in verscheyde aensienlijcke ampten had bedient. Haer ladinge was als volgt:

Generale Carga of Ladinge van Twaelf Oost-indise Retour-schepen, zoo van Batavia als Ceylon; als namentlijck, 10 Schepen van Batavia, vertrocken den 21. November 1675. met namen, Tarnaten, Oostenburgh, Sumatra en de Hovelingh, voor de Kamer van Amsterdam: Hendrick Mauritz en Couwerve, voor de Kamer van Zeelant: 't Eylant Mauritius, voor de Kamer van Delf: Afrika, voor de Kamer van Rotterdam: Amerika, voor de Kamer van Hoorn: de blaeuwe Hulck, voor de Kamer van Enckhuysen: Item van Ceylon, de Beemster, voor de Kamer van Amsterdam: Spanbroeck, voor de Kamer van Zeelant: den 28. December 1675. vertrocken.

163764 pont Persiaense Zijde.
26016 pont Bengaelse Zijde.
13710 ps. divers Guinees Lywaet.
3600 ps. fijne gebleeckte Mouris.
15660 ps. Salampouris.
7200 ps. Parcallen.
5600 ps. Negros Kleeden.
12320 ps. gebleeckte Dongrijs.
3300 ps. Ghiavonijs d'Oirnael.
5400 ps. Bethilles.
2800 ps. Allegias Bethilles.
1280 ps. Allegias Patchery.
6880 ps. Zeyldoeck.
6860 ps. Gingans.
3520 ps. Madaphons.
6240 ps. blaeuwe Boulangs.
640 ps. Madops.
13440 ps. Baftas.
9910 ps. Chitsen.
2707 ps. Deeckens.
2350 ps. Fotas.
800 ps. Sanen.
1100 ps. Hammans.
578 ps. dubbelde Bengaelse Armosijnen.
200 ps. Florette geblomde Longijs.
2579 p. Florette Garen.
10080 ps. Chiauthers.
1540 ps. Mamoedijs.
840 ps. Semianen.
5040 ps. Bengaelse en Suratse Niquanias.
10800 ps. Kannekijns.
50610 p. Cattoene Garen.
50695 p. Gommelack aen Stockjes.
16784 p. Caatchia.
103786 p. Indigo Biana en Chirchees.
760 p. Aloë.
1380 p. geconfijte Mirabolanen.
54737 p. Cauris.

1708488 p. Salpeter.
458125 p. Koper.
472059 p. Poeyer Suycker.
567548 p. Sapanhout.
4000 p. Benjuyn.
151680 p. en 468 stucken of moten Ebben ende root Mauritius Ebben-hout.
351388 p. Nooten Muscaten.
74480 p. Canneel.
191884 p. Foulie.
274655 p. Nagelen.
600 ps. Douras.
21000 ps. Tapechindos.
4347 p. Zegellack.
97870 p. Thin.
440 p. Oly van Nooten in Koecken.
14500 p. Borax.
200 ps. Garras.
1200 p. Wied en Pot Asch.
4010 catty witte Peper.
42065 p. Caliatourshout.
20 en drie vierde catty Tonquinse Muscus.
30115 ps. geconfijte Nooten.
4888328 catty swarte Peper.
2440 p. Tamerinde.

Item, van de twee Schepen, de BEEMSTER en SPANBROECK, van Ceylon.
760 ps. Cassa Bengale.
699 ps. Mallemolens.
500 ps. gestreepte Douras.
4097 p. Florette Garen.
223 ps. geschilderde Dekens.
1160 ps. Caetsjes.
199 ps. Adathays.
348 ps. Hammans.
147 ps. Sanen.
680 p. Bengaels Cattoene Garen.
50 ps. Tassachelas Gingans.

25 ps. Chitsen.
600 ps. gestreepte Gingans.
250 ps. Marado of Photassen.
19200 p. Canneel.
28356 p. Cauris.
50 ps. Pipelise Ganbaras.
302464 p. Salpeter.
8011 p. drooge Gember.
131350 p. Ceylons Ebben-hout.
422496 p. Peper.

In 't lest deser maent quam den Capiteyn Koetering van Gottenburg weder in Tessel/ ophebbende den Graef Orenstern/ en een andere Sweetse Rijksraet/ die als Gesanten van haer Coning op de Vredehandeling tot Nimwegen souden verschijnen.

Den Hertogh van Villahermosa gaf toen het Regiment van den gebleven Collonel Massiette/ aen den Lt. Collonel du Fienne. Den Heer Don Bernardo de Salinas/ tot Spaensen Gesant in Engelant verkooren/ in de plaets van Don Pedro de Ronquillo/ die nu van daer te Brussel was gekomen/ om als Gevolmachtigde van Spanjen op de Vredehandelinge tot Nimwegen te verschijnen/ trock den 14. deser over Brugge en Oostende derwaerts. Vermits sich by gelegentheyt/ dat de Legers te Velde waren/ veel Robers van allerhande natien/ in 't Sonienbosch onthielden/ die alle reysigers/ schoon met paspoort voorsien/ uytplonderden/ wiert een party Spaense Soldaten uyt Brussel derwaerts gesonden/ om haer te betrappen; welcke het oock in dier voegen geluckte/ datse'er 15 van gebangen kregen/ en d' overige verjoegen.

Sijn Hoogheyde den Heer Prince van Orange met het Leger tot het begin deser maendt te Wambeeck/ Lombeeck en andere Plaetsen omtrent Brussel gelegen hebbende/ en aldaer bericht/ dat de Troepen/ bestemt naer de Maeskant/ in vollen optocht waren/ trock den 1. deser met de geheele macht over Halle na Nivelle op/ soo om sijn voornemens op de Stadt Maestricht met de boven-genoemde Troepen en eenige uyt-gekoozne uyt dit Leger in 't werck te stellen/ als om door 't plaetsen van het overige Heyr onder den Hertogh van Villahermosa en den Grave van Waldeck in dat gewest/ de Fransse te verhinderen/ de ged. Stadt te ondersteunen. Sijn Hoogheyt dan den 2. deser te Nivelle gekomen/ bleef daer noch den dagh daer aen; maer den 4. trock hy met een Troep van 6000 Voetknechten en 25 Esquadrons Ruyters na Maestricht/ om sich by het andere aenbestemde Volck te voegen: den 5. quam sijn Hooght. by Tienen/ en den 6. by Tongeren; van waer hy sijn weg voort na Maestricht nam. Den Hertogh van Villahermosa en den Grave van Waldeck plaetsten sich met het overige Heyr te Hautain le mont en te Genap. Den Koning van Vranckrijck/ die met sijn Heyr te Kievrain lagh/ hebbende aen den Marquis van Renel/ Lut. Gener. bevel gegeven/ dat hy sich met een stercke Troep/ bestaende uyt de Brigade van Broglio/ en de Regimenten Ruyters van Orleans/ St. Louis/ Bezons/ Nonan/ 2 Esquadrons Engelse/ 2 Batallions van 't Koninckl. Regiment/ 2 van dat van de Schepen/ 2 van Lyon/ ende een van Savoyen/ by den Marschalk van Crequi in Lotharingen sou begeven/ was den 4. deser uyt sijn Leger na Parijs vertrocken/ na dat hy oock alvoorens aen den Marschalck van Monthron ordre gesonden had/ dat hy sich met sijn afgesonden Troep by 't Leger soude begeven: Den Marschalck van Schombergh was van sijn Maj. op sijn vertreck met het gebiedt van 't Leger voorsien; de-

sen Marschalck bleef dan met het Franse Leger te Kiebrain leggen / om op het bewegen der Bontgenooten te passen: maer naer dat de Fransse verkundschapt waren/ dat Maestricht belegert was/ kregen zy andere gedachten: zy wisten dat dese Stadt sterck/ en met een goede besettingh voorsien was / en die oock niet nalaten soude een goede verdedigingh te doen: zy achten het dieshalven onraetsaem/ ten eersten tot ontset deser plaets te trecken/ vermits zy/ terwijl de Bontgenooten daer werck genoeg vinden souden / eerst eenigh voordeel met het veroveren van de een of de andere plaets meenden te bekomen; en dewijl de Spaense eenige plaetsen in Nederlant hadden/die by na t'eenemael van de andere afgesneden waren/en dieshalven soo licht niet ontset konden werden/ wenden zy ten eersten hier 't oog op: Camerijck/Yperen/Arien en St. Omar waren van dit getal / maer alsoo Camerijck te groot was / en een lange belegeringh sou kunnen uphouden/ sloegen zy dese Stadt over; haer voornemen lagh dan op een van de andere 3 Plaetsen; en vermits die alle soo verre van de hant waren/dat den Hertogh van Villa-hermosa met sijn Leger van Nivelle een groote om-wegh soude moeten nemen/ indien hy die wilde ontsetten/ twijfselden zy niet aen een goede uytkomst / en te meer / om dat haer Leger wel soo sterck/ soo niet meerder in getal / als dat van de Bontgenooten was. Om dit voornemen beter uyt te voeren/ quam den Marquis van Louvois in 't Leger van Schombergh / nae dat hy 't Geschut en de noodige voorraet te Rijssel had doen verveerdigen: hy had oock den Marschalck van Humieres beweegt om als Hooft in dit voor te nemen beleg te dienen / vermits den selven sich uyt politijcke redenen / doch evenwel met toelatingh des Koninghs / uyt 't Fransse Leger vertrocken had/om niet onder 't gebiet van de Marschalk van Schombergh te staen: Louvois nam dan uyt het Leger van Schombergh 2 Brigaden Ruyterye / 2 Batallions van de Fransse wacht / een van de Switsersse wacht/ 2 van 't Regiment van den Dolphijn / 2 van dat van de Coninginne/ 2 van dat van de Vier-roers / en 2 van 't Regiment Switsers van Pijffer: waer by het vliegendt Leger van den Marquis van Montbron sich gevoeght hebbende/ so bestonden al dese Volckeren te samen wel uyt 15000 man. d'Humieres 't gebiet van dit Leger aenvaert hebbende/ begaf sich met de Ruyterye eerst na de kant van Yperen/ en stelde die Stadt in vermoeden van belegering/ maer 't zy dat de Franse dese plaets te sterck / en te wel voorsien oordeelden / of dat zy uyt-gedruckt bevel van haer Koningh hadden / om Arien te belegeren/ zy vertrocken wel haest van daer/ en wierpen sich voor ged. Stadt Arien/ nae dat zy de Rivier de Lepe waren overgetrocken: dit was de 19. deser 's nachts. Men voerde van Rijssel aenstonts 30 stucken Geschut en 9 Mortieren met de noodige behoeften derwaerts / om 't belegh te vorderen. Schombergh bleef middelerwijl met sijn overige Troepen noch te Kiebrain / om te sien / wat den Hertogh van Villahermosa op dit belegh soude voornemen: De welcke/ hebbende gedurende dien tijdt te Nivelle en daer omtrent gelegen / en veele levensmiddelen in Bergen Henegouwen laten brengen/ so haest geen kundschap van dit voornemen der Franse bekomen had/ of hy/ wel wetende/dat het den dienst sijns Konings vereyste/ dat dese plaets/ soo 't eenigsints doenlijk was / onderstunt wierdt / vertrock den 21. deser met alle de Spaense Ruyterye en 6000 Hol-

Hollantse Voetknechten van Genap op voorby Brussel na Gent/ waer hy den 24. aen-quam / en den 25. met sijn Ruyterye door de Stadt trock: het Voet-volck wierdt in Schepen aen de andere zijde van de Stadt gebracht: Den Grave van Waldeck was met het overige Leger noch te Waveren gelaten/ om op Schombergh te passen; maer die van de opbreuck van den Hertog van Villahermosa bericht/ en des selfs voornemen na alle schijnbaerheydt wel bemerckende/ brack den 22. van Riebrain op / trock te Condee over de Rivier de Haisne/ en legerde sich te Pont Esperies/ als een bequame post / om het beleg van Arien te decken: en dewijl hy wel wist dat het bewaren soo goet als het winnen was / sondt hy noch 400 Voetknechten en 300 Dragonders in Cortrijck/ om die plaets te meer te versekeren / indien den Hertogh van Villahermosa/ als hy geen kans sagh om Arien te ontsetten / sich daer voor soude willen werpen: De Franse sich dan in dier voegen tegens 't ontset deser plaets voorsien hebbende/ zo bemerckte den Hertog van Villahermosa genoegsaem/ dat hy met sijn macht alleen/ die maer uyt 11000 man bestont / niet sterck genoegh soude wesen/om 't beleg op te slaen/schoon hy met de bygelegen Vlaemse besettingen/ die 3 a 4000 man mochten uyt-maken / versterckt wierdt; hy dede dieshalven aen den Grave van Waldeck hier bericht af te geven / op dat hy sich met sijn overige Troepen by hem soude verVoegen / om soo gesamentlijck tot ontset der Stadt te trecken/ in hoope/ dat de selve het wel soo langh tegens de Franse souden uyt-houden; hy vertrock onderwijl van Mariekercke by Gent/ daer hy sich gelegert had/ na de kant van Deynse/ om den gedachten Grave aldaer te verwachten: De welcke hier van verwittight / den 26. van Waveren opbrack/na dat hy noch 4 Regimenten van sijn Leger na Mastricht gesonden had/en den 28. te Assche by Brussel legerde/nemende den 29 van daer sijn optocht na Vlaenderen / om sich by den ged. Hertogh van Villa-hermosa te voegen/ doch eer zy by malkander waren / en tot het ontset konden op-trecken/ was Arien al van de Franssè vermeestert.

De ged. Stadt Arien/ leggende in de Provintie van Artois/ is zeer sterck/ zijnde van 3 zijden met Moerassen omcingelt; het heeft goede Graften / Bolwercken/ halve Manen/ Redupten/ Hoorn'wercken/ en Contrescarpen; 't kan niet als aen een zijde belegert worden/doch hier legt een sterck Fort/ St. Francois genaemt / met 5 Bolwercken/ 2 halve Manen/ en een goede Graft voorsien. Den Marschalck d' Humieres dese Plaets dan den 19. deser berent hebbende/ gelijck wy gesegt hebben/ nam sijn quartier na de kant van St Omar/ in 't Pachthof van la Jumelles/de Marquis van Louvoy het zijne in de Abdye van St. Andries na Terouane/ en den Graef van Montbron het sijne aen de Moolen van Ysbergen / na de zijde van St. Venant. d' Humieres deed plings aen de Omtreck-beschanssingen arbeyden / en sijn nadernissen naer de zijde van 't Fort St. Francois aen-vangen; den 22. openden zy daer voor hare Loopgraven/ met verlies van 25 dooden en 40 gequetsten/ daer onder eenige Bevelhebbers: den 23. kregen zy haer Geschut in 't Leger/ en hebbende plings Bateryen opgerecht/ en bressen in 't Fort gemaeckt / zo verVaerdigden zy haer/ om 't selve aen te tasten; doch den Spaenssen Gebieder maer 40 man daer binnen hebbende/ sich niet bestant oordeelende/ om den algemeenen storm

af te wachten/ verliet den 25. 's nachts 't ſelve Fort/ en weeck met ſijn Volck
en 4 ſtucken Geſchut in de Buytenwercken van de Stadt; hy had echter een
brandent Lont achter-gelaten / om de brant in 't Magaſijn te ſteken / maer de
ſelve gingh niet aen: de Franſſe vonden in dit verlaten Fort 3000 pont Kruyt/
1000 Granaten / eenige Mortiers / 8 ſtucken Geſchut en veel lijftocht: Hu-
mieres in 't beſit van dit Fort geraeckt/ en wilde 't vorder voordeel / 't geen hy
beoogde/ niet verſuymen; dieshalven deed hy den 26. de Loopgraven naer de
Stadt / langs de Rivier de Leye openen / als de eenige plaets/ waer hy ſijne
naderniſſen konde aen-voeren: Binnen de Stadt waren voor de belegeringh
900 man / doch den 23. quamen noch 300 Spaenſſe van St. Omar en Ype-
ren/ na datſe een Franſſe Schiltwacht overvallen/ en neder gemaeckt hadden/
daer binnen: Den 26. quam den Marquis van Villeroy met eenige Franſe
Troepen voor de plaets; en den 28. deed d'Humieres/ naer dat hy ſijn Batte-
ryen opgerecht had/ de Stadt hevigh beſchieten; de Loopgraven waren dien
dagh oock tot op 50 paſſen van 't Contreſcarp gevordert. De Franſſe ver-
nielden in 't korte met haer Geſchut een Baſtion / en maeckten 't Geſchut
daer op onbruyckbaer; waer op zy den 30. den ſtorm aen-voerende / dit Baſ-
tion niet alleen / maer oock al de Buyten-wercken aen die kant veroverden:
zy ſchooten daer op 's anderen daegs een bres in de Wal/ en hechten haer My-
nen daer aen; zy wierpen dien dagh oock een ſoodanigen meenigte Bomben
en Granaten in de Stadt/ of het de ſelve regende / waer door verſcheyde Huy-
ſen aen brant/ en in de aſſe rakende/ soo wierden de Burgers door dit haer ver-
lies ſoo onverduldigh / dat zy de wapenen in de hant namen/ en de Plaets be-
ſlooten over te geven: zy lieten ſelfs het teecken tot de overgaef / ſonder ken-
nis van den Gebieder/ geven/ die zy oock dwongen om 't Verdrag toe te ſtem-
men. De ſaken dan in deſe wanorde/ en den Gebieder ſelfs gequetſt/ ſoo wier-
den de Voorwaerden noch den 31. geteeckent; te weten / dat de beſettingh
met vliegende Vaendels / ſlaende Trommels / Kogels in de mont / 2 ſtucken
Geſchut/ en haer reysgtuygh ſoude mogen uyt-trecken; 't welck oock 's ande-
ren daegs den 1. Auguſtij geviel / zijnde de beſettingh noch 1000 man ſterck:
de Franſſe gaven hun ſoo goede Voorwaerden/ om dat den Hertog van Villa-
hermoſa in optocht was/ om de plaets te ontſetten.

Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange met een ſtercke Troep Ruyters ende
Voetknechten uyt het Leger van Nivelle vertrocken, gelijck wy laetſt geſegt hebben,
vorderde daer mede ſoodanigh na de Stadt Maeſtricht, dat de ſelve den 7, 8 en 9. deſer
rontom beſlooten wiert, ſoo door de Troepen van ſijn Hoogheyt, die van den Rhijn-
graef uyt den Boſch, Bergen op Zoom, Breda, en andere beſettingen, als door de Ben-
den van den Prince van Osnabrugh, welcke in 't begin deſer maent over den Rhijn ge-
trocken, haer optocht vervolgens na Maeſtricht genomen hadden, en ten dien tijde
voor Wijck, recht tegen over deſe Stadt, quamen, als ſijn Hooght. met de andre Troe-
pen aen de Brabantſe zijde de Plaets berent hadde: Eenige Troepen van den Keurvorſt
van Brandenburgh, van den Vorſt van Nieuburgh en andere Bontgenooten, benevens
de Troepen van Roermonde, onder den Generael de Louvigny, die oock 't Opperge-
biet over de Troepen van Osnabrugh hadde, quamen ter ſelver tijt mede aen de zijde
van Wijck: En veele Gravers uyt de Meyerye van den Bos, Breda, 't Graefſchap Na-
men

men, en 't Hertogdom Lutzenburgh op ontboden, voegden sich korts daer aen mede in 't Leger; 't welck, behalvens de Gravers, 24000 a 26000 man uyt maeckte: Maestricht had by na de selve Wercken, als toen de Franste die Plaets ingenomen hadden, uytgenomen datter 7 gedetacheerde Bastions waren bygevoegt; de eerste wiert genoemt dat van den Koningh, 't tweede de Koninginne, en vervolgens de andere, den Dolphijn, Mommouth, Condé, Turenne en Crequi; de besettingh bestont uyt 4500 Voetknechten, 2000 Ruyters en 500 Dragonders, behalvens de Granadiers, en die geene, welcke by 't Geschut hoorden: Den Plaetsvoocht was wel den Marquis d'Estrades, maer mits des selfs vertreck na Nimwegen, bediende den Heer Calvo uyt Catalonien van geboorte, dat Ampt, zijnde een Persoon van groote dapperheyt en ervarentheyt, gelijck door sijn brave verdedigingh van de Plaets wel sal blijcken: In de optocht van de Troepen van Osnabrugh, was uyt Limburgh eene stercke partye Fransse gesonden, om haer beweging op te speuren, maer de selve wiert door de Duytsen soo dapper aen-getast, dat zy met verlies van veele dooden en gevangens te rugh mosten keeren. Toen Maestricht dus in dier voegen berent was, gaf sijn Hoogheyt aenstonts bevel, om de Linien en Circumvallatien van gemeenschap rontom de Stadt op te rechten; gelijck dan ylings geschiede: yder Regiment wiert oock op sijn bescheyde post gestelt, en sijn Hoogheyt nam sijn wijck aen Smeermaes, na de zijde van Roermont, en den Generael de Louvigny de zijne aen de St. Pieters Bergh: Ter selver tijt wiert het Vryleger rontom afgekondigt, waer door in 't Leger overvloet van Levens-middelen quamen: doch door 't laegh water kon het Geschut van Roermonde niet opgevoert werden, invoegen 'er eenige dagen voorby gingen, eer men Batteryen konde maken: Evenwel quamen van Namen langst de Mase 6 stucken met alderhande Oorlogs-behoeften: Men maeckte oock boven en beneden Maestricht Schip-bruggen. In 't Leger waren 3 Engelse Regimenten, onder haer Collonels Fenwick, Widdrington en Astley, bestaende uyt 2600 man, behalvens de vrywillige en ondergestoken Bevelhebbers; dese gaven aen sijn Hooght. een Request over, waer in zy versochten, dat haer Natie by een gelegert, en bysonderlijck gecommandeert mocht werden; dat ingevalle zy haer wel droegen, men haer de behoorlijcke eer soude geven, doch soo niet, dat zy dan de schande alleen mochten dragen, vermits zy een anders misslagen niet gaerne op haer wilden nemen: Sijn Hoogheyt stont haer dit toe, en plaetste hun naest sijn eygen Wachten, aen de zijde van de Bos-Poort, gevende het bevel over haer aen den Coll. Fenwick, als de outste. Men arbeyde ondertusschen aen de Linien ende Circumvallatien, maer de besettingh hebbende al het Vee van 't platte Lant opgehaelt, viel verscheyde mael uyt, om 't selve te beschermen, invoegen eenige schermutselen ontstonden, waer in van wedersijden Ruyterye en Voetvolck wiert aengevoert; ende dewijl van binnen met Geschut en van buyten met eenige Velt-stuckjes geschooten wiert, geleeck het by na een kleyne Veltslagh, doch de Franse weken eyndelingh weer na binnen: In een van dese schermutselen wiert den Engelsen Major Archer van den Coll. Fenwick, een Persoon van groote kennisse in de Fortificatien, door en door geschooten, soo als hy sich wat te dicht onder de Stadt begeven had, om des Vyants gestalte te besichtigen; na dese tijt hielden de Franse haer vry stil, vermits zy veel Volk in dese schermutsels verloren hadden, brachten haer Vee binnen, en schoten zelden met haer Geschut. Sijn Hooght. wiert ondertusschen in sijn voornemens seer verhindert, om dat het Geschut niet konde op-komen: Eyndelijck het water wat gewassen zijnde,

zo quam 't selve den 17. in 't Leger, invoegen sijn Hoogheyt noch den selven dag bevel gaf, om 4 Batteryen te maken, als een van 14, een van 8, een van 6, en een van 4 stucken. Ondertusschen waren daer oock noch de Regimenten van Laleck, Brederode, Kirckpatrick en Cassiopijn gekomen: den 18. beval sijn Hoogheyt aen 't openen der Loopgraven te arbeyden, en gaf 't beleyt daer af aen den Rhijngrave; dese vorderde het werck soodanigh, dat den 19. door het Regiment Guardes en de Regimenten van Beaumont en Cloofter, benevens eenige vrywillige Engelse, de Loopgraven geopent wierden, zy vorderden dien nacht soo dicht onder het Bastion den Dolphijn, dat veele Krijghslieden, en bysonder Engelse, door de Musquetten wierden doot geschooten; den Baron van Merode, Major van Beaumont, sneuvelde hier door een Stuck-kogel, en de Kogels vlogen soo dicht in 't Engels Quartier, dat veele Tenten doorboort, en eenige Persoonen gedoot wierden. Den 20. 's uchtens wierden de nadernissen onder de gunst van een Nevel soo verre gevordert, dat men daer in bedeckt konde gaen: Sijn Hooght. bevont sich gemeenlijck twee mael daegs in de Loopgraven, en sette daer door 't werck vry wel voort; hy ontfingh eens een schot aen den arm boven den elleboogh, doch gingh alleen door de Klederen, en niet in 't vel. Den Rijngrave kreegh ter selver tijt mede een lichte wonde. Die van binnen deden wel een uytval, om het wercken te verhinderen, doch zy wierden van 't Regiment van Mannemaker, daer des selfs Soon over geboot, treffelijck te rugh gedreven. Den 22. begon men met het Geschut de Plaets dapper te beschieten, waer in tot den 29. volhart zijnde, so had men op het Bastion den Dolphijn een bres gekregen, en de Wercken soo verre gevordert, dat sijn Hooght. besloot, een storm te laten doen: hy beval dieshalven dat de Engelse dese eer souden hebben; en quam, om haer aen te moedigen, in haer wijck, gevende aen yder Compagnie een Os en 2 Schapen. Den 30. nae de middagh ten 4 uren alles tot den storm vervaerdigt, zo trocken de Engelse uyt; 2 van haer Sarjanten, Powel en Pinder genaemt, zijnde brave Karels, gingen voor aen 't hooft der Snaphanen, met de Hellebaert in de hant; en klimmende op 't Bastion, vochten zy hant aen hant met de Franse, invoegen hier een hart gevecht ontstont, maer eyndelijck drongen de Engelse soo dapper aen, dat de Fransse weken, en zy hun in 't besit van het Bastion stelden: Dit Bastion is puntswijse van de Stadt, en op de breede zijde naest de Plaets heeft het alleenlijck een dunne Wal, met voordacht soo gemaeckt, op dat de Stadt by alle gelegentheden de selve soude konnen nederbonssen: het ged. Bastion legt oock open tegen de Plaets, op dat het Geschut daer in soude konnen schieten: En dus geviel 't, dat soo haest de Engelse in dit Bastion waren, de Fransse soo vinnigh op die Wal schooten, dat zy een Bresse kregen, invoegen de Engelse heel open voor haer Kogels stonden, vermits andersints de Ingenieurs, die by de Engelse waren, sorgh gedragen souden hebben, om Wercken op te rechten, op dat zy bedeckt voor het schieten hadden mogen staen: dese ongelucken en tegenspoeden voor den Gebieder van de Ingenieurs deed de Engelse echter de moet niet verliesen, dewijl zy haer gront hielden, en de besittingh daer van voor 5 quartier uurs namen; zy wierden evenwel seer vermoeyt, om dat zy in al dien tijt niet konden afgelost worden: Een Engels Collonel versocht onderwijl, dat de Engelse van haer Natie mochten werden afgehaelt; maer alsoo de selve sich reets soo braef gequeten hadden, wiert hem geantwoort, dat de Engelse sich treffelijck hadden gedragen, en dat sijn Hooghts. Guarde haer soude aflossen: gelijck dan de Granadiers van de selve voor af derwaerts trocken, en van de andere

ge-

volgt wierden: met haer aenkomst trocken de Engelse daer uyt; de Fransse onderwijl veel Ruyters en Voetvolck aen die kant by malkander gebracht hebbende, siende de Engelse met eenige wanorde daer uyt trecken, alsoo zy van haer Natie meenden afgelost te sullen werden, vielen seer vinnigh op de Guarde aen, en vervolgens oock op de Engelsse, invoegen van wederzijden veele gedoot wierden, en de onse een weynigh te rugh mosten wijcken, waer toe niet weynigh by-bracht, dat ter selver tijt op een van de Batteryen van sijn Hooght. dicht by dit Bastion, het vuur in 't Buskruyt raeckte, vermits het selve sulcken slagh gaf, dat de onse meenden, dat'er een mijne by de Fransse sprongh, en dat zy vervolgens door de eerste, die aen-gesteken soude werden, mede in de lucht souden vliegen: dit verweckte onder hun sulcken schrick, dat zy in wanorde weken, en het Bastion in 't besit van de Fransse lieten: 's Anderen daeghs 's morgens tasten de Guarde van sijn Hooght. en eenige andere Regimenten dit Bastion weder aen, maer zy wierden afgewesen: In alle dese aenvallen hadden de onse ruym 150 dooden, en 400 gequetsten, daer onder den jongen Grave van Solms het been aen stucken geschooten, en den Grave van Noyel swaer gewont: den Heer van Ouwerkerck had sich in dese gelegentheyt braef gequeten: De Franse verlooren mede veel van haer Volck, soo datter een stilstant voor 2 uren gemaeckt wiert, om de dooden af te halen, doch naer 't eyndigen van de selve beschoot men de Plaets weder vinnigh met het Geschut.

Den 25. deser verkooren de 32 Ambachten te Luyck / volgens de oude gewoonten / doch die zedert eenige tijt niet waren onderhouden geweest / nieuwe Burgermeesteren en Magistraet: Alles gingh met ordre toe / en waren de Burgermeesteren de Heeren Dans en Plenevaux: de oude Capiteyns van de Burgery wierden oock af geset / en andere in haer plaets verkooren: En op dat den Keurvorst van Keulen dit niet qualijck mocht nemen / gelijck eenige hem hadden trachten in te geven / wierden eenige Heeren van Luyck tot hem gesonden / om dit bedrijf der Burgers te rechtvaerdigen.

Den Hertogh van Luxemburgh met het Fransse Leger in het begin deser maent noch te Brumpt by Straetsburgh legerende / deed eenige van sijn Volkeren te Wantzenaw over den Rhijn trecken / welcke aen die zijde van de Rivier tot na Wilstadt naderden / en een Molen en eenige Huysen daer omtrent in brant staken; doch den Keyserl. Gener. Major Schults hier van bericht / trock plings met eenige Troepen derwaerts / en deed de Fransse in aller yl weder te rugh over den Rhijn keeren: Sijn Volckeren verbranden oock 4 Dorpen in der Elsas / en maeckten 't met rooven en plonderen in 't gebiedt van Straetsburgh soo bont / dat de Burgers van dese Stadt hier over verbittert / plings na haer Overigheyt liepen / en begeerden / dat men op de Fransse soude vier geven; doch de Magistraet alles met een besadigt oordeel overwegende / ontboot den Franssen Resident du Pré by haer / en versocht van hem / dat hy by den Hertogh van Luxemburgh vergoedinge van dese schade soude willen uytwercken / of dat zy andersints andere gedachten souden moeten nemen: du Pré wel siende hoedanigh het hier geschapen was / vermits den Prins Pio en andere Keyserl. Bevelhebbers ter selver tijt in de Stadt quamen / en de Overigheyt / wegens de Keyserl. Generaliteyt / alle hulp aen-boden / sondt ten eersten aen den Hertogh van Luxemburgh hier van bericht: dese wel overwegende

gende/ dat hem niet als nadeel uyt de vyantschap deser Stadt konde ontstaen/ sont plings een Trompetter / met aenbiedingh van vergoedingh voor de geleden schade/ in de Stadt/ en schoof dit plunderen op de moetwil der Soldaten/ sonder eenige ordre daer toe te hebben: Hy deed oock / om dit plunderen in het toekomende te verhinderen/ sijn Leger den 3. deser van Brumpt optrecken/en wat verder na beneden te Wyhersheim tot aen Drusenheym legeren ; hier een vette Weyde voor sijn Ruyterye hebbende / soo bleef hy daer noch eenige tijdt leggen/ vermits hy door sijn kontschappers genoegsaem verwittight wierdt/ dat de Duytsen/ by gebreck van Volck/ Philipsburgh niet na vereysch konden aentasten/ en dat hy dieshalven niet te laet soude komen om 't ontset te konnen ondernemen: En aengesien hy wel bemerckte/ dat het seer swaer soude vallen/ soo niet onmogelijck / om door het gantse Keysers Leger te breken / soo wilde hy noch een andere proef in 't werck stellen/ indien de eerste mocht mislucken: Hy deed dan van Brisach veel Schepen / Anckers ende alderhande Scheepstuygh over Landt in sijn Leger brengen / om daer mede te water het ontset te ondernemen: en terwijl men met het verbaerdigen van Vlotten / die hier af gemaeckt souden worden/ besigh was / sont hy een stercke Troep van sijn Leger na de Saar-stroom / om hun daer by den Marschalck van Crequi te voegen ; men weet niet of 't selve gevièl/ om dat de Franse beducht waren/ dat de Osnabrugse Troepen in Lotharingen souden gevallen hebben / of dat zy met dese Troep van achter 't gebergte onderstant in Philipsburgh sochten te brengen: immers 't is schijnbaer/ dat den Hertogh van Lotharingen voor 't leste bevreest was / vermits hy tot noch in sijn Leger by Kroonweyssenburgh gebleven zijnde/ op 't bericht deser optocht besloot/ met het selve op te breken / en sich dichter aen Philipsburgh te legeren / om de Fransse het aenkomen van achter te beletten ; en aengesien de Vestingh Lauterburgh door dit vertreck voor de Fransse bloot soude staen/ en ingeval van een belegeringh niet naer behooren ondersteunt konnen worden ; en dat mede by een veroveringh de Franse niet alleen een pas over den Rhijn souden hebben / om Philipsburgh aen de andere zijde te ontsetten / maer oock den Gen. Major Schultz t'eenemael van het Keyserl. Leger soude afgesneden wesen/ wierdt raetsaemst geoordeelt/ dese plaets geheel te slechten / en de Schipbrugh na beneden te voeren: den 17. en 18. sloegh men dan hier toe hant aen 't werck / en de Fortificatien in 't kort ter neer gevelt zijnde / zo wiert het Keyserl. Leger met noch 3000 man / die hier in gelegen hadden / versterckt. Landauw en Weyssenburgh / als onstercker/ wierden mede de Muren ter neder geworpen / om de Franse voor geen nestelplaetsen te dienen: En na dese verrichtingh trocken de Keyserse na Philipsburgh/ waer zy hun te Mechtersheim/ en op den Dijck/ langs den Rhijn/die na de Schans over dese plaets loopt / legerden / en met storm-palen rontom versterckten, de Bosschen hier omtrent wierden alle afgehouwen / om te beter uytsicht te hebben: en van Spiers wierden veel Kettingen en Schippers in 't Leger gebracht/ om de pogingen der Fransse te water te verydelen: En in dese gestalte verwachteden de Keyserse de Fransse / indien zy na Philipsburgh afquamen: Den Hertogh van Luxemburgh hebbende onderwijl sijn vereyschte saken tot het ontset verbaerdigt / veel Broot te Sledstadt en andere plaet-

plaetsen laten backen/ en sijn reystuygh na boven gesonden/ om daer niet mede belemmert te wesen/ brack op 't bericht van de optocht der Keyserse op/ en quam den 18. te Nidermotteren: van hier sont hy den Ridder van Beaumont en den Heer van Cardaillac na de kant van Lauterburgh/ om de gestalte der Keyserse te besichtigen; en wanneer hem die bericht gaven/ dat de Keyserse gereetschap maeckten/ om te vertrecken/ legerde hy den 20. te Passenhoven/ den 21. te Weynsheym en te Wert/ en den 21. te Sultz; van waer hy den 22. de omver geworpen Wercken van Lauterburgh gingh besichtigen; hier bleef hy met het gantse Leger tot het leste deser maendt leggen/ soo om noch meer Schepen en Anckers van Brisach te verwachten/ als om een groote partye Broot en Haver/ 't geen hem van boven wiert na-gevoert/ te bekomen/ vermits het alles in die Lant-streeck van de Keyserse was opgegeten.

Wy hebben de belegeringh van Philipsburgh fol. 111. gelaten. Den 30. der voorlede maent deden de belegerde noch 2 uytvallen op de nadernissen van Prins Herman van Baden/ doch zy wierden na een hart gevecht/ met verlies van veel Volck aen wederzyden/ te rugh gedreven; den 1. deser 's morgens vielen zy weder uyt op de nadernissen van den Generael Wertmuller/ doch mosten onverrichter saken in de Vestingh keeren: Den selven dagh na de middagh liet den Generael Wertmuller in tegendeel de Schans/ genaemt de Tichel-oven/ aen-tasten; de Franse liepen op de eerste aenval daer uyt achter een afsnydingh/ die zy om te wijcken gemaeckt hadden; en hier/ met vers Volck uyt de plaets versterckt/ schooten zy seer vinnigh op de Duytsen/ die besigh waren/ om post te vatten; zy deden oock aen de andere zijde van de Tichel-oven met 200 Ruyters een uytval/ en bespzongen de Duytse Ruyter-wacht/ die 120 man sterck was/ en sich onder de Tichel-oven geset had/ om voor het Geschut bevrijt te wesen/ vinnigh/ maer die verdedigde sich soo braef/ dat de Fransse over hals en hooft mosten wijcken/ en van de Duytsen tot aen de slagboom vervolgt wierden: zy quamen daer op noch eens weder om/ doch mosten/ als te vooren/ te rugh: den jongen Grave van Ysenburgh/ die geswooren had/ den Franssen Ritmeester voor de Troep ter neder te schieten/ sette hun met een volle galop soo dapper nae/ dat hy sijn voornemen in 't gesicht der Duytse wel uytvoerde/ doch hy wierdt van de Franse in tegendeel met verscheyde schooten en steken gedoot/ invoegen hy dicht by de slagh-boom ter neer viel; de Fransse door sulcken dapperheyt verbaest/ en de Duytse op haer stende in-dringen/ begaven sich/ onder de gunst van 't Geschut en de Musketten/ binnen de Slagboom; een Ruyter meende het Lichaem van desen Grave wel wegh te nemen/ maer sijn Paert wiert onder hem doot geschooten/ soo dat het selve in de macht der Fransse bleef/ die 't niet wilden overgeven/ seggende/ dat Philipsburgh heerlijck genoegh was/ om soo een Heldt te begraven: van de Keyserse sneuvelden 30 man/ en wiert een Graef van Nassau Zarbrugh/ een jonge Prins van Wurtembergh en een jonge Graef van Leuningen gequetst. Den 2. en 3. schooten de Fransse weynigh/ doch deden evenwel een uytval op de Tichel-oven/ doch alles op sijn hoede vindende/ trocken weder na binnen: zy volharden dus by na nacht en dagh in haer uytvallen/ maer vorderden daer mede weynigh. Den 4. en 5. regenden het tamelijck/ soo dat de Duytsen hier

door/ en oock door 't gebreck van Volck byr verlet wierden in haer Wercken/ invoegen men noch geen Batteryen soo verre had konnen verbaerdigen / om dienst te doen. Den 5. quamen 600 Kurmentse Volckeren in 't Leger/ gelijck oock den 10. daer aen 4000 Franckise en Wurtzburgse Volckeren/ onder 't gebiet van de Heer van der Lyen. Prins Herman van Baden had ondertusschen sijn Batterye van 12 Cartouwen den 9. verbaerdigt / invoegen hy noch dien selven na-middagh met het Geschut dapper op de Vestingh schoot / en veele Huysen ruineerde; met dit schieten wiert vervolgens op het Bastion Turenne en het daer voor gelegen Ravelijn / volhart / soo dat het selve seer schadeloos raeckte: men vorderde onderwijl noch yverigh met de naderingen / invoegen de belegerde den 10. weder een uytval op de wijck van den Gen: Wertmuller deden/ maer sonder yets uyt te rechten: En of wel sulcke en diergelijcke uytvallen dagelijckx geschieden/ soo lieten de Duytsen evenwel niet na/ haer wercken te vorderen; doch op 't aen-naderen van 't Fransse Leger had den Paltzgrave sijn Volckeren van voor dese plaets te rug geroepen / om die tot beschermingh van sijn Landen te gebruycken. Ter selver tijdt had den Hertogh van Lotharingen oock besloten de Keyserl. Bevelhebbers / en voornamentlijck den Generael Wertmuller / van voor Philipsburgh af te lossen / en andere in haer plaets te senden: gelijck sulckx aen ged. Generael door den volgenden Brief wiert bekent gemaeckt:

WElgeboorne, &c. Nademael dat men gesint is in de Belegeringh van Phlipsburgh niet alleen de Officiers en Oversten met haer onderhebbende Manschap, maer oock de Heeren Generaels-Persoonen af te lossen, zoo heeft den Heer Veltmarschalckx Lut. den Grave van Starenbergh bevel bekomen, sich na 't ged. Phlipsburgh te vervoegen, om de belegeringh verder voort te setten, en den Hr. Veltmarschalckx Lut. hier mede af te lossen; 't welck wy den Heer Veltmarschalckx Lut. wel hebben willen bekent maken, op dat hy sich voor sijn Persoon weder by 't Heyr soude laten vinden. In het Keyserlijck Velt-Leger by Kroon-weyssenburgh den 12. Julij, 1676.

Den wel-geboorne Heer, Heer Johan Rodolph Vertmiller, &c. sijn R. Keys. Majs. bestelden Gen. Veltmarschalckx Lut. by des selfs Heyren.

Des Heeren Veltmarschalckx Lut.
willigste Dienaer,
CAREL, Hertog van Lottharingen.

De Fransse stroyden uyt/ dat sulckx geschiede om 't misverstandt tusschen desen Generael en den Marquis Herman van Baden/ over 't vorderen van de Wercken/ voor te komen; doch 't zy soo 't zy / desen Generael meenende dat het buyten reden was/ dat men hem nu van daer wilde hebben/ nu hy de wercken soodanigh gevordert had / sondt den volgenden Brief aen den Hertogh van Lottharingen/ en begaf sich / na dat hy door den Generael Starrenbergh afgelost was/ na Franckfort:

DOorluchtige Prins, &c. De laetste Brieven van U Hooght. brengen my de tijding, dat men in 't Leger besloten heeft, soo de Officiers als de Generaels, die in de Belegeringh voor Phlipsburgh zijn, te verwisselen, en dat men tot nakominge van dien den Lt. Gener. Starenbergh af zent, om my af te lossen, &c: Waer op ick niet en kan na-laten mijne gevoelens aen uwe Hooght. met behoorlijck respect, en met de oprechtigheyt, waer van ick professie make, voor te houden.

Het is nu 5 Maenden geleden, dat uwe Hoogheyt my uyt mijne Winterquartieren heeft doen vertrecken, en my met sigh naer den Markgraef Herman van Baden genomen heeft, aen wie hy my heeft overgegeven, om aldaer by de Blocquade van Phlipsburgh te blijven, Godt weet met wat nadeel van mijn gesontheyt en van mijne belangens; doch echter alsoo ick sagh, dat den dienst van sijn Keyserl. Majest. sulckx vereyschte, soo heb ick de eere en 't algemeen welvaren aen mijn gemack en aen mijn particulier interest gepreferert.

Uyt al 't voorſtaende kan uwe Hoogheyt wel oordeelen, hoe ſeer de tijdingh van een af-loſſingh, ten tijde van een actuele belegeringh, my heeft verſtelt, te meer, alſoo men my niet alleen een van de 2 attacquen, die men voorgenomen had te doen, toe vertrouwt heeft, maer oock door den Marquis de Grana, in preſentie van ſijn Furſtel. Doorl. Frederick van Baden Durlach, onſen Veldtmarſchalck Generael, en van den Marckgraef Herman van Baden, geſeyt is, dat een van de 2 gem. attacquen ſoude genoemt worden d'attacque van den Marckgraef van Baden Herman, en d'ander die van den Veltmarſchalck Lut. Gen. Vertmiller, de welcke het Volck, Canon, Munitien en alle andere ſaken, tot d'attacque gedeſtineert, gelijckelijck onder haer ſouden deelen: En dat ſijn Hooght. van Baden Durlagh Frederick voorn. het Opper-commando over beyde de gem. attacques ſoude hebben, &c. En dat na dat ick my met d'Aproches tot weynigh ſchreden van de kant van 't Contreſcerp hebbe geavanceert, van waer men van dagh tot dagh het paſſeeren over de Gracht, en de fortuyn van een ſtorm kon verſoecken, ick my door een afloſſinge van daer verſtooten moet zien, &c. Niet anders, doorluchtigſte Prins, als d'inwickelingh van mijn eer, verplicht my, om verſcheyde redenen, uwe Hooght. te verſoecken, van my niet te conſtringeren van hier te moeten vertrecken, maer ter contrarie, dat het de ſelve my gelieve toe te laten d'attacque te continueren, gelijck ick tot noch gedaen hebbe: Want uwe Hoogheyt niet en twijffelt, of ick hebbe de eere van buyten dit Leger bekent te zijn, en dat ick over ſulckx rekenſchap van mijn doen niet alleen hier, maer oock elders moet geven: En alſoo de reſolutie van my van hier te doen vertrecken, daer men ſulckx aen niemandt anders doet, en dat tegens 't geaccordeerde, en in den ſtaet daer de ſaken nu in gebracht zijn, aen geen andere oorſaken kan werden toegeſchreven als aen 2 alleen, te weten, of aen mijn manquement, of aen de kleyne genegentheydt t'mywaerts van een ander Commandant, die meer als ick moet werden geconſidereert; doch aengaende dit laetſte, het ſelve behoorde uyt de bekende rechtmatigheyt van uwe Hoogheyt uytgeſlooten te zijn, alſo de ſelve, het Opperhooft zijnde, ſchuldig is, recht aen een yder te doen; en indien het al een reden was, ſoude het echter niet anders als tot merkelijke kleynachting van mijn Perſoon konnen ſtrecken, &c. Aengaende mijn eygen manquementen, die ſouden hier uyt ſpruyten moeten, of niet te konnen of niet te willen dienen: Niet te konnen, dat ſoude wel konnen weſen, doch mijne daden getuygen hier anders, en de Kroonen van Sweden en Vranckrijck hebben 't ſelve alſoo niet gelooft, noch oock mijn eygen Vaderlant, die my al te ſamen met aenſienlijcke Ampten, ja ſelfs met het opperſte gebiet van hare Legers vereert hebben. De Sereniſſime Republijck van Venetien heeft my mede tot haer dienſt genodigt, om haer Wapenen, als Opperhooft, te gebieden. Doch ſoo de manquementen ſpruyten, van niet te willen dienen, ſoo ſoude het niet veel helpen, van my alleen van hier te doen vertrecken, alſoo ick het elders op de ſelve wijſe ſoude klaren, en in ſulcken gevalle was het beter, d'Oppermacht tegens my te gebruycken, en recht te doen: En wat ſal de Wereldt ſeggen? nae dat ick goet genoegh geoordeelt ben, om d'attacque tot aen de kant van de bedeckte wegh te vorderen, ick niet bequaem ſoude zijn, om daer in te vallen. Ick ſal my niet beroemen, dat ick veel tot de inneming van die Plaets kan contribueren, maer ick kan ſeggen, dat indien mijn dienſt hier onnut is, ick in 't Leger mede niet veel ſal konnen uytrechten, gemerckt den ſtaet mijner geſontheyt, daer in ick my gebracht ſie, door deſe onverwachte afloſſingh, die de aenvoerders der attacquen niet en moeten onderworpen zijn, en die my het Bloet in de Aderen, en het Merg tot in 't Gebeente ſoodanig geſtremt heeft, dat ick de Pen, om te ſchrijven, niet hebbe konnen regeren, ſoo dat ick zijn Furſtel. Doorl. van Baden Durlach voorn. hebbe moeten bidden, het ſelve te ſuppleren, en de toelatingh voor my aen uwe Hooght. te verſoecken, van my na Weenen te mogen retireren, om de ſelve mijne geſontheyt aldaer te konnen weder bekomen, indien ick hier niet en magh blijven, waer van ick de inſtantien met alle behoorlijcke ſubmiſſie en reſpect by uwe Hoogheyt reiterere. Alleen den yver, die ick altijt voor 't gemeene beſt gehad hebbe, waer mede ick ſoo dickwils den haet der particuliere op my geladen hebbe, verdiendt deſe kleyne gunſte wel. Ick verwachte de gunſtige toeſtemminge van uwe Hooght. op het een of het ander; waer mede ick aen uwe Hooght. eeuwiglijck verplicht ſal zijn, en ſal al mijn leven blijven,

Van uwe Sereniſſime Hooght. den alderonderdanigſten,
toegedanen en verplichſten Dienaer,

Staffort 14. Julij, 1676.

JOH. RODOLPH VERTMILLER.

Hy wiert echter weynigh dagen daer na weder in ſijn voorigh Ampt voor Philipsburgh herſtelt. De belegeraers en belegerde arbeyden onderwijl noch even hevigh tegens malkanderen/ de eerſte met haer Geſchut/en naderniſſen/ en de andere met haer uytvallen / waer in ſomtijts de Franſſe / en ſomtijts de Duytſe eenigh voordeel hadden. Den 18. begon Graef Starrenbergh de eerſte mael met ſijn Geſchut op de plaets te ſchieten; en men rechte noch een 2. Batterye in 't quartier van Prins Herman van Baden op. Den 19. 's nachts

liet den ged. Graef Starrenbergh de Contra-approchien/ die de Fransse tusschen de Stadt en den Rijn/ vlack tegen over sijn quartier hadden/ bestormen; 50 vrywillige/ daer onder de Graven van Hofkerck/ Scerau/ Schellenberg/ Herbersteyn/ Gherau/ den Baron Condolenski/ Kircherin / du Mont / en de Caps. Leewenfelt en Wijngarten / begaven sich op haer knien tot dicht onder de Fransse Werken/ om niet gesien te worden: zy lichten sich seer geswint op/ toen zy na genoegh waren/ en schermutselden soo langh met 300 Franssen/ tot zy van de hare ondersteunt wierden/ als wanneer zy de Fransse na een hart gevecht en verlies van 80 dooden en 2 stucken Geschut dwongen te vluchten: de Keyserse verlooren 56 man / daer onder 8 Granadiers / een Capiteyn en een Vendrigh: de Fransse quamen echter den 20.'s morgens ten 6 uren weder/ tasten de Keyserse aen / en dwongen hun daer uyt te wijcken: doch zy besaten dese Post niet langh / want den Graef Starrenbergh daer weder vers Volck na toe gesonden hebbende/ deed na een uur gevechts de Fransse weder daer uyt drijven / soo dat de Keyserse toen volkomen meester daer af bleven; van wederzijden sneuvelden in dese gevechten wel 300 man/ en van de Keyserse wiert den Graef van Furstenbergh gequetst: Graef Starrenbergh willende na dese verovering sijn Wercken aen die kant voort setten/ wiert daer in niet alleen door 't overvloepen van den Rijn verhindert/ maer oock genootsaeckt / om aen die kant op te breken; invoegen dat hy/ naer dat hy de Post te Reinsheim wel van Volck voorsien gelaten hadde/ in 't quartier van Prins Herman van Baden quam: de Keyserl. Schipbrugh wiert door dit hooge Water van een genomen / op dat de selve geen hinder soude lijden / doch als den Rhijn gesackt was/ maeckte men die weder op. Den Generael Wertmuller zijnde van de Keyserl. Generaliteyt ondertusschen seer beleeft toegeschreven / en 't voorgevallene geexcuseert geworden/ liet sich ter selver tijt weder in 't Leger vinden/ en nam sijn quartier ter plaetse daer den Rijn gesakt was / waer hy aenstonts 't Geschut weder op de Batteryen liet brengen/ en de naderingen/ soo veel mogelijck/ vorderen. Prins Herman van Baden had ondertusschen sijn naderingen met Redutyen versekert/ en de selve vorder van 2 zijden doen voortsetten tot aen de voet van 't Contrescarp / 't geen voor de Bastions Turenne en den Dolphijn legt/ doch vermits de Duytsen hier niet wel bedeckt konden staen/ wierden 'er veele van de hare gedoot en gequetst; den Graef van Starrenberg de Arbeyders voortstuwende/ ontfingh den 26. een schot aen den Arm/ invoegen hy sich uyt 't Leger na Spiers deed brengen. Den 27. deden de Fransse op de Keyserse naderingen een uytval/ om het wercken te verhinderen / doch zy wierden na een hart gevecht weder na binnen gedreven: 't Geschut had van wederzijden middelerwijl dapper gespeelt/ invoegen den Lut. Coll. Roth van 't Franckise Regiment door de borst geschooten wiert. De Fransse volharden gedurigh in haer schieten/ soo dat den 28. noch den Marquis van Grana in de Arm gequetst wiert. Den 29. Prins Pio met den Spaenssen Gesant de Baron van Sope/ de Werken te Rusheym van den Gen. Wertmuller gaende besichtigen/ soo wiert den ged. Prins door een stuck-kogel in 't onder-lijf sodanig getroffen/ dat hy eenige uren daer na overleed; de Baron van Sope wiert ook in 't achter-lijf geraeckt / soo dat hy seer gewondt van daer gebracht most werden:

den: den volgenden nacht vorderden de belegeraers met haer Wercken tot aen de Glacis van 't Contrescarp/ doch als de Soldaten 's uchtens wat meenden te rusten / en slechte wacht hielden / tegens 't gebodt van haer Officiers/ vielen de Fransse met 200 man te voet en 150 Ruyters uyt / en handelden de Duytse vry qualijck/ maer zy wierden echter weder na binnen gedreven ; van de Keyserse sneuvelden hier 60 man / daer onder den Oversten Wacht-meester Brassart van 't Franckise Regiment: Den selven dagh begon men uyt 15 Mortieren vier in de Stadt te werpen / waer in men meest alle nachten volharde.

Den Hertogh van Lotharingen versocht toen by Missive aen de Rijckskreytsen/ dat zy niet meer wilden toe-laten/ dat de Duytse Paerden in Switserlant en andere Plaetsen/ van waer de Fransse die konden krijgen / en haer Heyr mede voorsien/ souden verkocht werden: de ged. Kreytsen besloten daer op/ dat het selve voortaen in acht genomen / en de overtreders scherpelijck gestraft souden worden. De Rijcks-standen niet als te wel te vreden/ na 't scheen/ over de antwoordt van de Switserse Cantons op haer leste Brief / sonden den 30. der voorlede maent weder een andere aen de selve/ op haer vergaderingh te Baden/ behelssende 't voornaemste / dat de ged. Cantons niet alleen geen nieuwe werbingen aen Vranckrijck wilden toe-laten / maer oock haer Troepen weder te rugh roepen/ aengesien zy die niet vermochten te laten gebruycken tegens 't Rijck/ noch eenige van des selfs Leden/ gelijck dan 't Spaens Nederlant onder den Bourgondisen Kreyts was begrepen. De Cantons sonden hier op ten eersten tot antwoort / dat zy op nieus gesint waren / met het Rijck in goet verstant te leven/ en dat zy weynigh Troepen in Fransse dienst hadden; doch verakende het Spaens Nederlant en den Bourgondisen Kreyts / dat zy niet geweten hadden / dat de selve onder de beschermінge van 't Rijck behoorden/ gelijck een van des selfs Leden/ doch dat zy voortaen daer op ernstig acht souden slaen. Den Fransse Gesandt Gravelle trachte de Katolijcke Cantons wel op sijn Meesters zijde te krijgen/ doch 't wilde niet lucken.

Sijn Keyserl. Maj. sont nu den Grave Wolf van Oeting na den Keurvorst van Beyeren ; en besloot noch 3000 man te laten werven / om sijn Leger in Pomeren en Opper-Ongaryen daer mede te versterken. Den 10. deser des nachts storf te Weenen de jonge Keyserl. Princesse/ zijnde 9 maenden out. De Engelse Afgesandt Skelton dees maendt aldaer gekomen/ hieldt/ nevens des Paus Nuncius Bevilacqua / by den Keyser aen / dat des selfs Gesanten ten eersten na Nimwegen souden werden gesonden: Ged. Engelsen Gesandt versocht oock / dat Prins Willem in een derde handt gestelt mocht werden. Den Keyser gaf daer op tot antwoort/ dat sijn Gesanten reeds ordre hadden/ om na Nimwegen te vertrecken / doch dat hy sich over de saeck van Prins Willem soude bedencken.

Den Keurvorst van Brandenburgh in 't lest der voorledene maendt met sijn Heyr opgebroken/ trock plings na Pomeren / en dewijl sijn meeste sorg bestont om 't Slot Wolgast/ 't geen de Sweden tot noch belegert hielden/ te ontsetten/ soo bemerckte hy klaerlijck / dat hy de posten / die de Sweden in Pomeren/ te Demmin en te Tribsee opgerecht hadden/ soude moeten doorbreken/ dewijl de toe=

toelegh/ die den Gen. Major Swerin aen de zijde van 't Eylandt Usedom had ondernomen / vruchteloos was uytgevallen : hy nam dan sijn optocht naer Tribsee / wijl dese plaets het naeste lagh / en quam den 7. deser daer omtrent/ doch wiert echter door de Rivier de Peene daer van afgescheyden : De Graef van Koningsmarck van dese toelegh verwittight/ had sich ijlings met eenige Troepen derwaerts begeven / en een Schans aen de overzijde van de Vloet doen oprechten / om de Brandenburgers de overtocht te verhinderen ; doch na dat de selve de plaets van verre hadden wesen besichtigen / sondt den Keurvorst eenigh Voetvolck en Geschut/ om dese Schans/ waer binnen 100 Voetknechten en eenige Ruyters lagen / aen te tasten ; invoegen het gevecht van 8 tot 12 uren seer scherp was/ maer also de Schans door 't schieten seer vernielt wiert/ togen de Sweden haer meeste Volck en eenigh Geschut af : De Brandenburgers verbaerdigden daer op 2 Bruggen/ en trocken onder de gunst van 3 stucken Geschut daer over aen de andere zijde : de Sweden trachten hun sulckx door 't schieten wel te verhinderen / maer mosten eyndelijck nae 't Stedeken wijcken / invoegen de Brandenburgers dese Schans in besit namen : Den Keurvorst dus een bequame doortocht hebbende/ om na Wolgast te trecken / nam den 10. deser al sijn Ruyterye/ (uytgenomen een Regiment) eenigh Geschut en 2000 Voetknechten met sich / en begaf hem derwaerts : de overige macht wiert te Tribsee gelaten : den selven avont trock hy noch door by de Pas Grimmen / en den 11. doorby Gripswaldt : dien avondt legerde den Keurvorst sich aen een pas/ tusschen Gripswalt en Wolgast : Graef Koningsmarck poogde wel den selven nacht met 3000 Ruyters en 400 Dragonders de Brandenburgers aen te tasten / maer dorst het / om haer voordeelige gelegentheyt niet wagen / invoegen hy sich weder te rugh begaf. Den Gener. Major Swerin/ die tot noch aen de kant van de Sweine had op-gepast/ om Wolgast door de een of de andere middel te ondersteunen/ bemerckende/ dat de Sweden haer Schanssen aen die zijde van Volck ontbloot hadden / om den Keurvorst aen de Pomerse zijde te stutten/en wilde als doen niet versuymelijck wesen/om noch een proef tot het ontset te doen ; hy trock dieshalven met sijn Volckeren over 't water in Usedom / en ontmoete niet de minste tegenstandt / vermits de Sweden haer Schanssen niet alleen hadden verlaten/ maer oock op sijn overkomst de belegeringh in groote haest opgebroken/ met achterlatingh van 2 stucken Geschut en eenige Oorlogs-voorraet ; hy bracht dan den 7. deser de onderstant in Wolgast/ benevens 10000 Rijcxrds. aen geldt / en een groote meenigte Levens-middelen / welcke daer wel van nooden waren / aengesien daer binnen alleenlijck 100 kleyne Brooden/ van Gerst / Haver en Draf gebacken/ voor handen waren : de Sweetse onderstandt van 200 Ruyters en 300 Voetknechten/ te water uyt Stettijn getrocken/ quam 8 uren te laet/ so dat de selve sich weder te rugh most begeven. Met het bericht van dit ontset quamen den Gen. Major Swerin en den Oversten Allart / Gebieder in Wolgast/ den 12. deser by den Keurvorst ; doch dewijl de Sweden op 't Eylant Usedom noch de Penemunder Schans in besit hadden gehouden/ besloot den Keurvorst de selve voorts aen te tasten / om hem van de pas in Voor-Pomeren ten vollen te versekeren : Dese Schans legt aen een seer voordeelige plaets/ alwaer de Ri-
vier

vier de Peene in zee loopt: zy is vierkant en kleyn/ en heeft goede Buyten-wercken/ met stercke storm-palen voorsien/ en Maras omringt/ loopende de Rivier de Peene daer voor seer breet; daer binnen lagen als doen 200 man/onder 't gebiet van de Overste Lut. Brehner/ die met alle nootwendigheyt voorsien waren: Den Gen. Major Swerin wierdt met een gedeelte van 't Voet-volck en 't Geschut plinghs nae de overzijde gesonden/ en den Keurvorst begaf sich met den Marschalck Dorfling na de kant van Pomeren daer voor. Den 13. was men besigh met Batteryen op te rechten/ en van beyde zijden naer de Schans te naderen; den selven nacht kreegh den Gener. Major Swerin sijn Batterye vaerdigh/ invoegen hy den 14. daer mede op de Schans begon te speelen: die van binnen antwoorden wel dapper met haer Geschut/ maer als zy sagen/dat door 't gedurig schieten en vier inwerpen niet alleen in de Schans groote schade ontstont/maer ook haer Geschut onbruyckbaer gemaeckt was/ gaven zy's na-middags ten 4 uren het teken om te verdragen: den Gen. Maj. Swerin wiert van den Keurvorst daer binnen gesonden/ die na 2 uren 't Verdragh sloot/ en de besettingh toestont na krijgsgebruyck te mogen uyt-trecken/ doch 't Geschut en Voorraet mosten zy achter laten: de Sweden wierden nae Straelsont begeleyt/ en de Brandenburgers namen die selve avont de Schans noch in besettingh. Na dese veroveringe trock den Keurvorst met sijn gantse Heyr na Anklam/ en belegerde 't selve den 19. deser; hy deed aenstonts de Batteryen oprechten/ en de naderingen aen-vangen/ doch vermits dese Plaets vry sterck was/ wiert hy hier eenige tijt opgehouden. De Keyserse/ onder de Gen. Kop/ hadden sich onderwijl voor Demmijn begeven/ doch leden in een uytval van de Sweden/ vermits zy niet als te wel op-pasten/ tamelijcke schade/ invoegen zy/ alsoo zy niet sterck genoegh waren/ om de Plaets volkomen te belegeren/ weder van daer trocken/ en hun by den Keurvorst voor Anklam begaven. In 't begin deser maendt storf den beroemden Sweedtsen Veldtheer Wrangel op sijn Lant-goederen in 't Eylant Rugen.

De Sweden in Staden door de blocquade verhindert/ om levensmiddelen/ waer aen zy groot gebreck hadden/ te bekomen/ trachten evenwel in 't begin deser maent met een stercke Troep het Koorn/ rontom de plaets wassende/ af te snijden/ en binnen de Stadt te brengen: het geluckte haer wel/ dat zy een partye kregen/ maer als de Lunenburgers hier van bericht waren/ en op haer toe-setten/ mosten zy weder na binnen wijcken: De Lunenburgsen Lut. Gen. Chauvet door de overloopers ten vollen verkundschapt van 't gebreck aen lijftocht in de Stadt/ en te recht oordeelende/ dat de Sweedtse Oversten haer Krijgsliedenn met de hoop van ontset paeyden/sont eenige briefjes inde plaets/ met bericht/ dat de Deenfse de Sweedtse Vloot had geslagen/ en datter dieshalven nu geen onderstant voor haer was te hoopen: den Sweetsen Veltmarschalck Horn hier van verwittigt/ en vreesende dat sijn Volck oproerig mocht werden/ deed in tegendeel door de Stadt uytstropen/ dat de Sweedtse Vloot de overwinningh had bekomen/ en dat dieshalven in 't kort uyt Pomeren ontset te verhoopen was/ met vermaningh aen de Soldaten/ dat zy haer getrou aen de Sweedtse Kroon souden houden; doch of wel de Soldaten hier door eenige tijt mede gestilt wierden/ soo begeerden zy echter/ toen zy sagen dat de lijftocht

dagelijckx verminderde / dat de Plaets soude overgegeven worden; invoegen den Veltmarschalk Horn haer most belooven/ met de Bontgenooten daer over te sullen handelen: hy sondt dan den 23. deser sijn Soon / den Oversten Lut. Mortagne / Capit. Jordan en eenige andere in 't Leger der Bontgenooten; waer tegens weder eenige Bevelhebbers van de Bontgenooten in de Stadt gingen: De Sweden hadden eenige bzy voordeelige Voorwaerden voor haer opgestelt/ welcke de Bontgenooten niet wilden toe-stemmen/ soo dat het eenige dagen aen-liep/ eer 't Verdragh gesloten wiert/ te meer / om dat de Burgers aen den Veldt-marschalck Horn versocht hadden / dat zy in handen van den Vorst van Zell mochten komen/ om haer vrye Godsdienst te behouden.

Na dat den Heer Tromp met de Deensse en Hollantse Vloot die van Sweden tot in Stockholm gejaeght hadde / keerde hy met alle sijn Schepen weder na de Sont / en sette sich in de Koger-bocht ten Ancker: Men vierde daer op heerlijck te Coppenhagen over sijn overwinninge; en dewijl 't geluck als doen de Kroon Denemarcken scheen toe te lachen / soo wilde den Koningh een soo heerlijcken gelegentheyt niet sonder vrucht laten voor by gaen: hy sont dan aen den Heer Tromp bevel/ dat hy sich met de Oorlogs-vloot na Ystadt soude begeven/ om aen die kant/ soo 't mogelijck was/ in Schoonen te landen ter-wijl hy met sijn lant-macht aen een andere zijde in de selve Provintie aen lant soude pogen te raken. Den Heer Tromp dieshalven voor dese Stadt gekomen / sondt den 6. deser een Trompetter in een Chaloup na Ystadt / om dese plaets na krijgs-gebruyck op te vorderen / maer den Plaetsvooght / den Heer van Veersen/ gaf tot antwoordt / dat hem de Stadt was aen-betrout/ gelijck sijn Excell. de Vloot: Den Heer Tromp sondt daer op 4 Fregatten en 3 Galjoots na de Stadt en Schans/ om de selve te beschieten; doch om 't stille weer konden zy niet eer als 's anderen daegs yets uytrechten/ als wanneer zy tot op een Musketschot genadert/ dapper vuur gaven: den Heer Tromp voegde sig 's na-middags met noch 4 andere Fregatten daer by/ en deed toen soo vinnigh schieten / dat sich niemandt op de Wal dorst vertoonen; vervolgens wierden aen beyde zijden van de Stadt 2 a 3000 Soldaten en Matroosen aen landt geset: de Sweden trachten met 700 Ruyters en 150 Voetknechten dit wel te verhinderen/ doch als de Deenen / onder de gunst van 't Geschut der Fregatten en Chaloupen aen den Oever gekomen waren / mosten zy met verlies van 150 dooden en gequetsten wijcken; invoegen de Deenen van beyde zijden vlack op de Stadt aen-trocken. Tegens 6 uren 's avonts gaf den Heer Tromp bevel/ dat men het Fort/ na 't gegeven teycken / van de 2 zijden soude aen-tasten/ doch sont alvoorens weder een Trompetter/ om 't selve op te eyschen; de Ingesetenen gaven sich daer op hoopswijse voor den dagh/ en berichteden/ dat de Sweden geweken waren / en 't Fort verlaten / doch ondermijnt hadden: De Deenen namen dus plings 't besit van de plaets / maeckten de mijne vruchteloos/ en beschansten sich dapper in 't Fort / om by aldien 't Sweetse Heyr derwaerts mocht komen/ 't selve te konnen wederstaen; ten welcken eynde uyt de Schepen oock 't noodige Geschut en Oorloghs-voorraet aen landt wierdt gebracht. Sijn Majest. van Denemarcken hebbende onderwijl sijn lantmacht/ die uyt 8787 Voetknechten/ en omtrent soo veel Ruyters bestont/ doen in-schepen/

pen/ begaf sich selfs / benevens sijn Broeder en de hooge Opper-hoofden / den 4. deser aen boort: De Oorlog-schepen en Regimenten waren op de volgende wijse verdeelt:

Lincker VLEUGEL.

Adm. Jens Rotsteyn, de 3 Leeuwen.
Viceadm. Cap. Krogh, Caleb.
Cap. Soffren Arning, Coppenhaven.
Cap. Karsseboom, Tyger.
Cap. Pieter Willemsz. 't Wap. van Coppenhagen.
Cap. Jan Lam, Hummer.

De volgende Regimenten Voetvolck waren onder dese lincker Vleugel.

Des Konings Lijf-Regiment.
Des Koningins Regiment.
Prins Georgen Regiment.
Overste Veltmarschalckx Regiment.
Veltm. Lut. Weyers Regiment.
Overste Bulous Regiment.
Overste Rosekrants Regiment.
Overste Degenfelts Regiment.
Overste Stuarts Regiment.
Overste Lutzous Regiment.
Overste Loffays Regiment.

Rechter VLEUGEL.

Adm. Marcus Rotsteyn, de 3 Kroonen.
Vice-adm. Bielke, Christianus IV.
Schout by Nacht Cap. Kroon, kleyn Vrieslant.
Cap. Moers, Charlotta.
Cap. Coert Jansz. Water-hont.
Major Robbert, de groote Praem.

De volgende Regimenten Ruyters waren onder dese rechter Vleugel.

't Dragonders Regiment, Oversten Top.
Gen. Major Sandbergs Regiment.
Graef Riewenklaeus Regiment.
Oversten Bulous Regiment.
Gen. Arenstorfs Regiment.
Gen. Major Rantzaus Regiment.
Gen. Major Duncams Regiment.
Overste Lutzous Regiment.
Lt. Gen. Arenstoffs Regiment.
Overste Ramsdorfs Regiment Dragonders.

De geheele Vloot bestont upt 500 Zeylen / en was onder 't gebiedt van den Admir. Marcus Rotsteyn; den Koningh sich op 't Schip de 3 Kroonen begeven hebbende / toefde tot den 8. deser / eer hy zee koos / maer als den selven dagh al de noodige behoeften aen boort waren / gingh hy noch dien avont ten 8 uren onder zeyl/ en quam den 9. 's middags ten 2 uren tusschen Helsingburgh en Lantskroon/ voor 't Dorp Raa/ onder de Kust van Schoonen; pllings wiert eenigh kleyn Vaertuygh dicht na landt gesonden / welcke daer niemandt als 6 Ruyters vernemende/ en van een Vrou toe-geroepen / dat de Sweedtse macht daer niet en was/ maer na Upstadt getrocken/ quamen met dese bootschap weder te rugh: Den Coningh deed daer op ten 4 uren sijn Voet-volck aen landt setten; welke/ terwijl de Ruyterye mede aen-quam/ sich verschanste/ om niet onverhoets overvallen te werden; 's avondts ten 10 uren was al 't Volck aen landt/ doch 't Geschut wierdt eerst den 10. 's morgens vroegh daer gebracht: Dien uchtend sont den Coningh eenige Regimenten naer Helsingburgh / om daer voor 't begin van een belegeringh te maken; maer den Sweedtsen Oversten Lut. Pieter Haskoo hier van bericht/ en sich te swack vindende/ om sich in de Stadt te verdedigen/ weeck met 250 man en soo veel lijftocht / als hy konde bekomen/ op 't Casteel; hy recommandeerde de Burgers echter dat zy haer souden verdedigen/ maer die haer onmacht kennende/ sonden in tegendeel den Burgermeester Bent Pilekroon na den Coningh van Denemarcken/ om hem de Sleutels van haer Stadt aen te bieden: de Deenen besetten hier op de Stadt/ en eysten 't Casteel op/ doch 't wiert hun afgeslagen/ invoegen sijn Maj. het selve met Bomben/ Granaten en vier in-werpen hart liet aen-tasten; van de water-zijde quamen oock 2 Oorloghschepen daer voor: de Sweden verdedigden sich in 't begin braef / en schooten den 13. deser den Lut. Gener. Niels Roosekrants daer voor doot/ doch sich door 't vuur seer benaut siende / en geen ont-

ontset voor handen / gaven zy sich 's nachts tusschen den 13. en 14. soo als de Deenen gereet waren om te stormen / op genade en ongenade over. En dewijl het Sweetse Leger / daer den Coningh sich selfs by vont / sich op dese landing niet sterck genoegh achte / om het Deensse Heyr slagh te leveren / noch oock om den Heer Tromp van Uystadt te verdrijven / maer in tegendeel na Christiaenstadt weeck / soo wilde den Coningh van Denemarcken sijn vorder oogschijnelijck voordeel niet versuymen ; hy trock dan den 15. van Helsinghburgh met het gantse Heyr na Lantskroon / en belegerde dese plaets : de Deenen begonden pilings met haer naderuissen na een Beer / die voor de Stadt lagh / en met 3 ryen Palissaden voorsien was / te vorderen ; zy waren den 20. 's nachts daer mede soo verre gekomen / dat zy desen Beer meenden door te steken / doch de Sweden dit merckende / deden aenstonts een uytval / en dreven de Deenen een weynigh te rugh ; maer dese door de Dragonders en Granadiers ondersteunt wordende / vielen weder soo vinnigh op de Sweden aen / dat zy de selve niet alleen dwongen uyt haer ingenomen Wercken te wijcken / maer oock met haer op de Wal drongen / en na een hart gevecht meester van de Stadt bleven / hebbende de Sweden / onder haer Overste Hieronymus Lindenburgh / naeu soo veel tijt / dat zy in 't Casteel konden vluchten / en de Brugge na haer af-branden : den Deenssen Oversten la Hape de Sweden tot op de Brugh vervolgende / wiert daer doot geschooten : van de Deenen sneuvelden in dit gevecht omtrent 50 man / en van de Sweden half soo veel / welcke oock in haer vlucht na 't Casteel / noch een Block-huys met voorraet in brandt gestoken hadden : den Coningh gaf na dese veroveringh bevel / om 't Casteel met vier in te werpen te benaeuwen / gelijck oock gedaen wierdt ; doch alsoo 't selve vry sterck was / mosten daer voor Batteryen opgerecht worden / inwegen de veroveringh van dit Casteel noch eenige tijdt aen-liep. Den Gen. Major Duncam haelde ondertwijl met een Troep Volkx 2000 stuckx Vee van onder Malmoe weg. Den 18. deser storf den ouden President Kielman in 't Casteel te Coppenhagen. De Coningh van Swedens Oom / Hertogh Adolf / quam te midden deser maent in een Engels Schip te Lubeck / soo men meende / om nae 't Keyserl. Hof te trecken / en aldaer het Leen van 't Hertogdom Zimmeren / hem by versterven toegevallen / te versoecken. Sijn Maj. van Denemarcken ontfingh toen van den Heer Guldenleeuw / wegens 't voorgevallene in Noorwegen / desen Brief :

ALdergenadigste Koningh en Heer: U Koninckl. Maj. gelieve aldergenadighst te vernemen, op wat wijse ick den 16. Junij voor Ouistrum Broe ben aengekomen, en of wel den Vyandt aldaer een Rivier en stercke beschanssingh voor sich heeft gehad, soo heeft hy evenwel onse aenkomst niet willen verwachten, maer zich 2 mijlen te rugh getogen : by gebreck van Proviant konde ick doenmaels niet van daer trecken, en hem volgen ; maer alsoo omtrent 1400 man noch eenige dagen voorraet hadden, gingh ick met de selve voort, om den Vyant op te soecken ; ick quam noch des avonts een vierendeel van een mijl van Oddewalt, en ontfingh kondtschap, dat den Vyant met volle 2000 man in ged. Stadt, doch in groote schrick, was : Ick liet dieshalven 300 man te Paert en te Voet in 't Leger, waer ick des nachts gestaen hadde, en trock met de overige 1100 man vlack op de Stadt aen, dewelcke den Vyant na eenige tegenweer verliet : Ick vervolgde hem door de Stadt en eenige naeuwe Klippen, welckers gelegentheyt soodanigh was, dat indien den Vyant 80 man had laten staen, het voor my onmogelijck geweest soude hebben, sonder verlies daer door te komen : Dus als ick sagh, dat hy my de selve niet betwiste, toogh ick voort, tot den Vyandt sich in een vlackte gestelt, en sijn Voetvolck over een Brugh, die over een diep water gemaeckt was, geplaetst hadde ; ick had maer 300 Ruyters en Dragonders by my, en was dieshalven driemael onstercker als den Vyant, invoegen ick hun niet dorst aentasten voor dat mijn Voetvolck aengekomen was : Sooras den Vyant sulckx sagh, en dat de Bergen in-

ge-

genomen wierden, bediende hy sich, tot voordeel van sijn Muskettiers, van de Brugh, en stack de selve in brant; ick bracht ylinghs eenige stucken op een Klip, welcke over ged. Brugh geboot, en plaetste daer oock eenige Voetvolckeren, met de welcke den Vyant een half uur schermutselde; gedurende die tijt brande de Brugh af, soo dat het my onmogelijck viel daer over te komen, en den Vyant te volgen. Den 24. Junij kreegh ick kontschap, dat den Vyant zich by Wennersburgh geset hadde, en hoewel ick ylings wilde gevolgt zijn, soo wiert ick nochtans voor de tweede-mael, door 't uytdeelen van de Proviant, twee dagen opgehouden: Dieshalven nam ick de voortocht, en gingh daer mede den 25. na het ged. Wennesburgh, alwaer ick des selfs gelegentheyt soodanigh gestelt vont, dat het onmogelijck was, om by den Vyandt te komen; doch evenwel wanneer des selfs Voortroepen over de eerste Brugh quamen, liet ick op haer los-branden: Eyndelijck den Vyandt bemerckende, dat het hem te heet wierdt, verliet de halve Maen, en sette de Brugge aen brant: en of wel de selve reeds half bedorven was, zoo liet ick die nochtans, onder de gunst van 't Geschut en de Musketten, met water begieten, en redden, invoegen die noch eenigsints behouden wiert: Ick deed ylings 2 battaillons Voetvolck daer over trecken, en in een heck plaetsen, en onderwijl de Brugh met alle macht vermaken, invoegen ick oock 200 Ruyters daer over kreegh, ongeacht dat de vlammen hier en daer noch daer door speelden. Den Vyant vreesende te naderen, ter oorsaeck van mijn overgebracht Voetvolck, 't welck ick met Geschut kon ondersteunen, wiert niet eer gewaer, dat ick aenvingh te avanceren, als toen hy begon te wijcken: Ick sat hem evenwel ylings op de hacken, en dreef hem tot aen de Brugh, die over de groote en strenge Vloet de Elve na Gottenburgh legt: hier bevont ick dat den Vyant op yder zijde van de selve Elve een stercke Schans had gemaeckt, waer uyt hy de onse met ettelijcke salvoos uyt 't Geschut en Musketten begroete: ter selver tijdt keerde haer achtertocht sich om, en dreef onse Voor-troepen te rugh; maer ick voerde de selve ylings weder aen, en onderwijl naderde den Oversten Wisborgh, benevens een partye Dragonders, welcke 3 uren hevigh op den ander schooten, tot ick eyndelijck 3 Regiment stucken daer voor bracht, en daer mede begon los te branden. Zy waren aen haer zijde mede niet versuymelijk, en deden met 1600 gewapende Westjutskens Boeren van een Berg, aen de andere zijde van de Rivier, haer best. Ick had besloten de Schans te laten bestormen, maer vermits de selve seer steyl van hout gebout was, en beswaerlijck beklommen konde werden, en dat die oock aen de andere zijde gants open lagh, en niets te vinden was, waer mede men zich konde bedecken, zo wilde ick geen Volck voor niet verspillen. Ter selver tijt stack den Vyandt oock dees Brugh aen brandt, en schoot onophoudelijck, uyt vrees dat men die mede, gelijck de eerste, soude lesschen: doch aen onse zijde was men daer mede ook niet stil: Eyndelijck gingen de overige, die noch in de Schans waren, mede over, soo dat wy niet meer als 5 Finnen en 2 ysere stucken daer in vonden; den Vyant konde de onse, ter oorsaeck van de roock en vlam, niet zien: Vermits het dus onmogelijck was, om daer over te komen, treck ick de Troepen te rugh, en liet alleen een Wacht van 600 man staen: Ged. Brugh heeft, volgens bericht, meer als 6000 Rijckxds. gekost, en was seer konstigh gemaeckt. Soo ras als ick den Vyant op de vlucht bracht, sagh ick, dat hy op de lincker hant, alwaer de Vestingh Wennersburg legt, die Stadt in brant had gestoken. Toen ick nu 's nachts weder te rugh quam, sondt ick een Trompetter, om haer op te vorderen, doch daer wiert alleen met eenige Geschut-schooten geantwoort: Dieshalven stelde ick, soo ras het donker was, de Regimenten in orde, en beval, dat alles tegens den dag te Paerde soude wesen, als wanneer ik de Plaets ylings liet besichtigen: ick vont geen Menschen, 't zy Soldaten of Burgers, in de Stadt, vermits zy alle te Water op de Wenner-zee gevlucht waren: De Schans of 't Casteel was evenwel noch beset, invoegen ick 't selve nochmaels door een Trompetter liet opeysschen, en 2 bataillons, die dichst by waren, naderen: dus vernam ick, dat den Oversten Lillie daer in geboot, welcke met Sack en Pack begeerde uyt te trecken, of anders despera[a]t te vechten, en zich op 't uytterste te verdedigen, aengesien hy liever sijn leven voor den Vyant als voor de Beul verliesen wilde, soo dat het heen en weder senden wel 2 uren duurde: Onderwijl naderden noch 4 bataillons te Voet, nevens de Dragonders, invoegen ick hem liet aen-seggen, dat hy sich op bescheydentheyt most overgeven, vermits het respect van mijn aldergenadigsten Koningh niet toe liet, een ander Verdragh in te gaen, en by aldien hy maer een schot uyt 't Geschut af wachte, of my daer toe nootsaeckte, soo soude geen quartier te hoopen zijn: Het Verdragh wiert dan in deser voegen gesloten, behalvens dat de Bevelhebbers niet souden geplondert werden, maer haer Reystuygh en Paerden behouden, en den Gebieder nevens een Cap. 2 Luts. en 190 Soldaten, 't geen alle wel-gekleede Finnen waren, uyt-trecken: Ick liet de Schans ylings met 200 man besetten, en sont onder 't Verdragh 150 man in de Stadt, om de brandt te lesschen; en dus zijn, schoon de brant een halve dagh en een gantse nacht geduurt had, niet veel meer als 10 Huysen in de asse geraeckt, vermits de straten soo breet zijn. Den Lut. Gen. Monner hadde, volgens bericht, sijn Bevelhebbers belast, het Vuur in 't Magasijn te steken, vermits een groote meenighte van Levens-middelen en Oorlogsvoorraet daer in was; 't welck te lichter te gelooven is, om dat den Koningh de gantse Winter hier persoonlijck is geweest, en 't algemeen Magazijn heeft laten oprechten: men heeft ook in 't vuur een groot aental Stucken, Kogels en andere ysere Waren, die niet verbrandt konnen worden, gevonden. Men vint weynigh diergelijcke plaetsen als dese van wegen des selfs voordeelige gelegentheyt.

heyt, aengesien uyt de groote Wenner-zee, die 24 mijl langh en 13 breet is, twee seer strenge en diepe Rivieren door 't geberghte loopen, welcke op een vierendeel mijls weder in een komen: op des selfs punt legt de Stadt Wennersburgh en 't Casteel of Schans, gelijck uw Koninckl. Majest. uyt de nevens-gaende afteyckeningh selfs vorder aldergenadigst sult sien: Ged. Schans ende Stadt heeft storm palen van stucken van Masten, welcke in een dubbelde borstweer zijn geset, en met een Gracht van 10 voet breet voorsien zijn. De Stadt is seer groot, soo dat een gants Leger daer in kan staen: zy heeft breede en nette straten, en legt in een vlackte, zijnde van de 2 Rivieren omarmt, als voor geseyt is. Op onse zijde zijn by dit bedrijf alleen een Lut. en 10 Soldaten gesneuvelt, en eenige Bevelhebbers gequetst; maer van des Vyants zijde, volgens bericht, den Gener. Major Sperlingh aen de voet gewont, benevens omtrent 150 dooden en 300 gevangens; men krijgt 'er noch t'elckens verscheyde in de Bosschen, die sich daer verschoolen hebben. Haer Volck is soo braef gekleet, als 't kan wesen. Het is niet te begrijpen uyt wat voordeeligen Post den Vyant gedreven is, als men 't selve niet siet. 't Geen aen Voorraet in de Schans gevonden is, sende ick hier nevens: daer by legge ick alderonderdanigst voor uwe Kon. Majs. voeten 9 Vanen van 't Westerjudsken Regiment, welcke ick met Gods hulp ten eersten na Coppenhagen sal senden. Ick soude lichtelijck den Vyant meer afbreuck hebben konnen doen, indien ick niet in sulcken haest somtijts de Voortroepen had moeten commanderen, en aenvoeren, en by wijlen oock Constapel, en eyndelijck op alle Plaetsen zijn. Den Heer Baron Juël heeft sich oock bysonder begeerigh getoont, om uw Kon. Majs. dienst te bevorderen, gelijck hy sich dan kloeckmoediger heeft bewesen, als van yemant van sijn professie wel te vermoeden is. Den Vyandt laet sich verluyden, dat hy 2 Regimenten en 3000 Boeren tot onderstandt bekomen heeft, waer mede hy ons op 't lijf wil vallen, maer ick moet en wil haer afwachten: 't Geene verder sal voorvallen, sal uw Kon. Maj. alderonderdanigst deelachtigh gemaeckt werden. Ick bidde onderwiil, dat uw Kon. Maj. mijn onderdanigste wil meer dan dese kleyne uytwerckingh in genaden wil aen sien, en gelooven, dat al mijn sucht alleen bestaet, de selve te betuygen, dat ick van gantscher herten en uyt onderdanige schult ben en blijf

Uw Kon. Majs. alderonderdanigste en trougehoorsaemste Knecht,

Wennersburg 27. Junij 1676. GULDENLEEUW.

Het Turckse Heyr / onder den Bassa Ibrahim / begon nu uyt de Winter-quartieren over de Rivieren den Donau en Dniester na Poolen te trecken / en voegde sich onder Czeczora by den Tartar Cham / die daer met sijn Horden was aen gekomen: 't selve Heyr was seer talrijck / en met alderhande lijftocht voorsien: Den Koningh van Poolen hier af bericht / deed aenstonts wel een partye Volckx na Lemburg trecken / maer om dat de meeste Weywodschappen haer beloofde aendeel Volckx niet wilden op-brengen / maer selfs op-sitten / gingh alles seer langhsaem: Den Coningh hier door voor een gelucktige uytval beducht / schreef niet alleen aen de gebreckige Weywodschappen / dat zy haer aengewesen Geldt en Volck souden op-brengen / maer klaegde oock daer nevens / dat indien men hier in niet voorsagh / een gewiss bederf van 't gantse Landt stont te verwachten: Door dese slechte staet van 't Poolsse Leger oordeelde sijn Maj. het niet ondienstig / om noch eenmael te beproeven / of hy geen Vrede met de Turcken soude konnen bekomen / schoon hy wist / dat de selve seer hooge eysschen souden op-stellen: den Opperveltheer Demetrius schreef dan ten dien eynde hier over aen den Turcksen Bassa Ibrahim / waer onder hy oock liet vloeyen / dat by aldien het de Turcken geen ernst was / om Vrede te maken / den Coningh van Poolen macht genoegh had / om haer te wederstaen: Desen Bassa opgeblasen over sijn groote macht / kon niet lijden / dat de Poolen haer beroemden sterck genoegh te zijn / om hem te stutten; hy antwoorde dieshalven in seer hooghmoedige termen / en gaf genoegh te verstaen / dat sijn Keyser noyt van voornemen geweest was / om eenige veroverde plaetsen wederom te geven / doch eyndelijk voegde hy daer by / dat sijn Meester hem macht gegeven hadde / om Vrede te maken; hy rade dan den Opperveltheer aen / dat hy dit werck ten eersten soude aen-vangen: Den Vorst Demetrius

schreef

schreef daer op weder te rugh/ dat den Bassa de plaets tot de handelinge soude noemen / en Gysels oversenden tegens de Commissarisen / die van sijn Maj. van Poolen derwaerts souden gesonden worden/ &c. De Poolen hadden even-wel weynigh hoop tot Vrede / alsoo den Vorst Abassi / die bemiddelaer soude wesen / meer op de Turckse zijde als de hare was. De Coninginne van Poolen besloot onderwijl uyt dat Coninckrijck na Vrankrijck te trecken/ om daer haer gesontheydt/ door 't drincken van de Wateren van Bourbon weder te bekomen. Den 28. der voorlede maent wierdt den Czar van Moscovien in der Muskouw heerlijck gekroondt. Korts te vooren was aldaer tweemael weder een nieuwe brant ontstaen/ waer door wel 12000 Huysen in de asse geraeckt/ en 500 Menschen om 't leven gekomen waren: Omtrent de selve tijt trock haer Ho: Mo: Gesant/ den Heer Klenck/ van daer na Hollant.

Volgens jaerlijckse gewoonte wierdt den Paus dees tijdt door den Hertogh van Grabina de witte Telle/ wegens de Croon Spangen/ aengeboden; 't selve gingh vry kostelijck te werck/ bysonderlijck / om dat desen Hertogh een Neef van den Paus was. Den Hertogh van Anticoli / zijnde vry out / maer rijck/ troude toen met een Nicht van den Paus. Te Malta bleef de Pest noch duren/ soo dat in 't selve Eylant dagelijckx wel 60 Menschen storven/ ter welker oorsaeck den Paus besloot / dat men te Roomen voor de verlossingh deser siechte/ in 't selve Eylant/ yverigh soude bidden.

Na de leste Zee slagh voor Palermo quamen de Fransse Galeyen weder te Messina / en vermits de Fransse en Messinesen nu na haer sin / sonder eenige verhinderingh / de zee aen die kant konden door-stroopen / namen zy veel Napelsse Vaertuygen wegh; haer stoutheydt gingh selfs soo verre/ dat zy in Calabrien aen lant quamen / en veel Vee op haer Schepen brachten: De Bandyten in 't selve Rijck door dit behulp aengemoedigt / doorstroopten oock over al het platte lant/ sonder dat de Spaense het hun konden beletten/ dewijl zy genoegh te doen hadden/ om haer Zee-plaetsen te besetten: Den Onderkoningh van Napels beducht/ dat de Fransse door 't een of 't ander middel voet in dat Koninckrijck mochten bekomen / vermits te Reggio al eens een oproer tusschen de Burgers en Soldaten was geweest / besteede sijn voornaemste sorgh om 't selve te verhinderen; hy sont dieshalven eenigh Geldt en Scheeps-gereetschap na Palermo / om daer mede de Spaensse Vloot weder op de been te helpen / en deed oock eenige nieuwe Schepen in-huren; maer alsoo het hem seer aen gelt ontbrack/ kon hy daer in niet na sijn wensch vorderen: dus most hy de Stadt Napels om een goede somme gelts aen-spreken/ doch 't selve wilde niet heel wel voort / alsoo de Burgerye haer onvermogen by-bracht. De Fransse ondertusschen niet vernoegt met op zee de meester te speelen / dachten oock te lande haer voordeel te doen; zy veroverden dan een Casteel by Augusta/ la Brucca genoemt; doch wierden by de Scaletta/ leggende tusschen Melazzo en Messina / met verlies van 200 man af-geslagen. De Spaensse hadden in tegendeel weynigh macht in dit Koninckrijck / om de Fransse veel afbreuck te doen: zy mosten dan alleenlijck defensijf gaen/ en te meer/ om dat zy voor een opstant in verscheyde Steden vreesden; doch die van Palermo/ hoewel

wel

wel zy byna een halve opstandt hadden aengerecht/ bleven echter getrouw aen Spanjen: In dese Haven waren de Spaensse en Hollantse Vlooten besig/om haer van haer geleden schade in 't laetste gevecht te herstellen. De Italiaense Princen sagen wel ongaern de voorspoedt der Fransse in dit gewest/ doch dorsten sich daer niet openbaerlijck tegens stellen.

Vermits in Spanjen de Finantien/ by gebreck van geldt/ seer ten achteren waren/ stelde men daer alle middelen in 't werck/ om de selve weder te herstellen: men wilde dieshalven de Pensioenen / die veel Grooten jaerlijckx genooten/ afschaffen: doch alsoo 't selve een werck van groot gevolgh was / wierdt daer over met eenige haer daer op verstaende Persoonen beraetslaeght/ en aengesien tot dese saeck wel een Persoon van beleydt en gesagh tot Hooft vereyscht wiert/ soo verkoor men Don Fernando van Valenzuola / Marquis van Villa-Sierra / die groot Stalmeester van de Koninginne geworden was / tot dit Ampt: dese daer in getreden/ besteede wel sijn meeste sorgh / om alles in goede staet te stellen / maer hy bemerckte oock / dat sulckx niet ten eersten kon geschieden: en alsoo de Spaensse Rijcken/ bysonderlijck Napels/ Sicilien/Catalonien en Nederlandt geldt van nooden hadden / en na dit redres niet konden wachten/ handelde den ged. Marquis met de Assentisten/ om een somme van 6 Millioenen/ tot behoef van de Spaensse Kroon/op te leveren/op dat hy daer mede de bovenged. Landen voor eerst soude konnen helpen. Des Paus Nuncius dede dees tijt sijn intrede in 't Spaensse Hof. Den Marquis van Castel Rodrigo wiert toen van sijn Maj. tot Onder-koningh van Sicilien / in plaets van den Marquis van Villa-franca/ gestelt / welcke weder met het Lut. Generaelschap van de Zee wiert voorsien. Te Madrid storf dees tijdt Don Joseph Ponce de Leon / die tot Gesant na den Keyser was geschickt. In Catalonien viel tusschen de Spaensse en Fransse noch weynigh van belangh voor/ dewijl de Fransse/ als de sterckste / geen vaste Plaetsen dorsten aen-tasten. In plaets van den Marquis van Zeralbo wierdt den Prins van Parma nu tot Onder-koningh van Catalonien verkooren: En den Hertogh van Bournonville quam dees maent uyt Italien te Barcelone/om in dat gewest het Ampt van algemeen Leger-meester waer te nemen.

In Savoyen en Vranckrijck/ en bysonderlijk in de Landen van Perigord/ Maine/ en Caux by Rouaen/ viel dees maent sulcken Hagel/ met blixem vermengt/ dat het meeste Graen op 't Velt bedurven wierdt/ en veele Huysen afbranden. Den Koningh van Vranckrijck quam den 8. deser uyt Vlaenderen weder te St. Germain; en wierdt daer van de meeste Grooten en regeerende Collegien plinghs over sijn geluckige wederkomst begroet: des Paus Nuncius/ die den Koningh voor sijn vertreck geen gehoor had willen geven/ quam ter selver tijt mede aldaer/ en wiert van sijn Majest. wel ontfangen / invoegen hy korts daer na te Parijs sijn openbare intrede dede. Men verbaerdigde ondertwijl te Toulon weder de Fransse Oorlogschepen / op dat de selve na Messina souden konnen zeylen/ en daer een goet aental Volckx / 't geen men uyt Catalonien en andere gewesten trock/ brengen/ vermits men aen het Franse Hof sich

sich in-beelde yets groots in Sicilien te sullen uytrechten. Nae dat 't Parlement van Parijs veel sittingen over de saeck van de Juffer van Brinvilliers had gehouden/ wiert zy den 17. deser veroordeelt / om een eerlijcke boete voor de Kerck van onse L. Vrouwe te Parijs / met een Was-kaers in de handt te doen / en vervolgens gebracht te werden op de Greve / om aldaer te werden onthooft en verbrandt / 't welck oock den 18. daer aen alsoo wiert uytgevoert. Penottier dacht hier op / alsoo hy van dese Juffer niet beschuldight was geweest / door een ingelevert Request vry te komen / maer alsoo de Juffer van St. Laurens vaste ge. uygenissen tegens hem beloofde in te brengen / wierdt hem 't selve afgeslagen.

Te Londen ontstonden dees maendt weder verscheyde branden / waer over het Volck begon te mompelen/ dat sulckx door omgekochte Persoonen wierdt uyt-gevoert ; maer als den Koning/ om haer vernoegen te geven/ eenige Heeren had gestelt/ om daer ondersoeck op te doen / bevont men alleenlijck/ dat eenige Dieven hier aen handtdadig waren / om in de wanorde de goederen te steelen. Den Hertog van Hanover versocht toen aen sijn Maj. van Engelant/dat hy de noodige Paspoorten voor sijn Gevolmachtigden/ die hy op de Vrede-handelingh te Nimwegen soude senden / soude willen besorgen ; gelijck sijn Maj. oock by Vranckrijck en Sweden deed. Ingevolge van sijn Majs. bevel wierden nu verscheyde Fransse Kapers in de Engelsse Havens opgebracht / op de welcke men vermoeden had / dat Engelsse Schepen hadden aen-gerant. De Engelsse Schip-vaert wierdt van een andere kant mede door de Roovers van Algiers seer belemmert/ vermits die verscheyde Engelsse Schepen / die haer behoorlijcke Paspoorten niet hadden / te Algiers op-brachten. In tegendeel vernieude den Ridder Narbrough de Vrede tusschen de Engelsse en de Rovers van Tripoli/ onder voorwaerde/ dat die van Tripoli de Hoofden van de overtreders der laetst geslooten Vrede aen d'Engelse souden moeten overgeven/ &c. Te Londen quamen nu weder 2 Engelse Schepen van Suratte in Oostindien.

AUGUSTUS 1676.

MEn kreeg dees tijt over Engelant bericht van den Commandeur Binckes/ dat hy aen Cajane 300 man tot besettingh gelaten hebbende / den 23. Mey van daer t'zeyl gegaen / en den 31. daer aen volgende voor de Fransse Colonie van Marigalante gekomen was / welcke sich oock na opeyssching de volgenden dagh hadde overgegeven ; hier bequamen de onse een Fransse Koopvaerder/ met tusschen de 3 en 400 Negers : De Vloot van hier weder in zee gesteecken / quam den 17. Junij voor Guardeloupe / waer men aenstonts 2 Fransse Oorlogschepen en een Jacht ontdeckte; de onse setten aenstonts op haer toe / en raeckten oock eenige tijt met hun slaegs / maer wierden eyndelijck door de dwarrel-winden weder van haer gescheyden / soo dat de Fransse goede gelegentheydt kregen / om binnen Guardeloup te komen ; den

Commandeur Binckes sich niet verder met haer willende belemmeren/zeylde voorts/ en quam den 18. voor 't Engels Eylant Nieves; van waer hy den 21. na 't Eylant St. Maerten zeylde/ en 't selve den 23. na kleyne tegenstandt in-nam/ vermits de Fransse alle in de bosschen gevlucht waren; men deed wel poogingen om hun op te soecken/ maer als men niemandt konde vinden/ zeylde de Vloot den 28. na dat men daer alles had bedorven/ en 200 Negers bekomen/ weder van daer. Den 5. deser maendt maeckte den Spaenssen Afgesant/ Don Emanuel de Lira/ aen haer Ho: Mog: by geschrift bekendt/ dat den Koningh sijn Meester/in erkentenisse van de groote diensten van den overleden Lut. Admirael de Ruyter/ de selve voor sijn doodt hebbende vereert met den titul van Hertogh/ en 2000 Ducaten Inkomen/ op het eerste Leen/ dat in Italien aen de Spaensse Kroon soude vervallen/ daer in noch na de doodt van dit groot Opperhooft volharde/ en begeerde/ dat sijn gunst soude strecken tot voordeel en luyster van sijn Familie/ en dat dieshalven den Heer Engel de Ruyter/ Soon van den overleden/ en na hem alle sijn Nakomelingen/die staet souden besitten/ &c. Den Staet/ hebbende op de ontfangen wonde van sijn Hooght. voor Maestricht/ de selve by aenschrijvens instantelijck versocht/ dat doch des selfs Persoon niet in gevaer beliefde te stellen/ op dat het Landt door een onverhoopt ongeluck van 't missen van des selfs Persoon niet in de uyterste ellende en wanorde mocht komen te vallen/ontfingh daer op van hoogstged. sijn Hooght. tot antwoordt/ dat gelijck hy sich niet van alle gevaerlijcke gelegentheden soude konnen bevrijden/ hy echter sulckx wel soude doen/ als het selve/ sonder den dienst van 't Lant te benadeelen/ kon geschieden/ bedanckende haer Ho: Mo: met een voor de sorge/ die zy voor sijn Persoon geliefden te dragen. Den 15. deser vertrock den Heer van Amerongen/ wegens haer Hoog Mo: uyt den Hage na 't Sticht Bremen/ om daer by de Vorsten van Lunenburgh en den Bisschop van Munster aen te houden/ gelijck het geruchte liep/ dat zy haer Volckeren/ wijl de Stadt Staden sich nu aen haer had overgegeven/ na de Maes wilden senden/ om daer tot de belegeringh van Maestricht gebruyckt te werden/ vermits men de selve hier wel van nooden had. Op het schrijven van den Koningh van Poolen aen haer Ho: Mo: dat sijn Gemalinne in 't reysen naer de wateren van Bourbon/ lichtelijck door dese Landen soude trecken/ gaven hoog-ged. haer Ho: Mog: bevel aen de respective Provintien/ dat men ged. Coninginne over al/ waer zy soude passeeren/ met het los-branden van het Geschut als andersints soude ontfangen. Dees maent quam den Grave van Oxenstern/ als Gevolmachtighde van de Kroon Sweden/ tot Nimwegen/ alwaer hy aenstonts een Huys voor hem liet veervaerdigen; hy was versocht geweest/ om ten eersten na Nimwegen te trecken/ sonder den Haegh aen te doen/ dewijl andersints sijn aenkomst daer ter plaetse lichtelijck eenige jalousy mocht verweckt hebben. Den Heer Heugh/ Gevolmachtigde van de Kroon Denemarcken/ quam dees tijdt mede wel te Nimwegen/ maer na dat hy een Huys had in-gehuurt/ vertrock hy weder van daer na den Hage. De Vredens-Tractaten vorderden onderwijl niets/ vermits de Gevolmachtigden van den Keyser en Spanjen noch niet gekomen waren/ en de Gevolmachtigden van desen Staet sich in geen handelingh voor de aenkomst van de Mi-

Ministers der Bontgenooten / wilden laten / gelijck de Fransse wel gewilt hadden: zy Franssen wilden als noch de geenderleyheydt niet verder als een vierendeel uurs buyten Nimwegen toe-staen: de bemiddelaers stelden onderwijl / om alle wanorde / gedurende de handelinge / voor te komen / aen de Gevolmachtigden van Vranckrijck en desen Staet / voor / soo 't gerucht liep / dat de Gesanten / ter oorsaeck van de nauwe straten / alleenlijck een Carosse met 2 Paerden / en een kleynen Treyn souden gebruycken; dat indien de Carossen van 2 contrarie partyen malkander mochten ontmoeten / die geene soude uytslaen / welcke best konde / sonder acht te nemen aen wie de voorrangh behoorde; en dat / indien de Huysgenooten der Gesanten eenige misdaet mochten bedrijven / zy in handen van de burgerlijke Justitie der Stad souden gestelt worden.

Den Marschalck d'Humieres Arien vermeestert hebbende / soo brack den Marschalck van Schombergh den 5. deser van sijn Post tot Pont Esperies op / passeerde de Rivier de Schelde / en legerde sich te Leuze by Aeth. d'Humieres Arien wel beset gelaten hebbende / nam den selven dagh in tegendeel sijn wegh na de kant van St. Omar / doch vermits de Spaensse die plaets op de belegeringh van Arien met 5 nieuwe Regimenten voorsien hadden / dorst hy dese Stadt niet aen-doen / maer trock de selve voorby / en legerde sich voor 't Fort Linck / tusschen Grevelingen en Bourborgh; dit Fort was wel sterck en van groot gewicht / doch als de Fransse den 8. deser haer Loopgraven geopent hadden / en tot onder het Contrescarp gevordert waren / deed den Gebieder het teken om te verdragen / en gaf sich / na eenigh over en weder gaen / aen de Fransse op bescheydentheydt over. d'Humieres veroverde oock korts daer aen het Fort van Overslecke / leggende een uur van St. Omar / waer door alle de wegen / uytgenomen die van Yperen / naer dese plaets gesloten waren / invoegen de Fransse oock / om de Spaensse de vordere onderstant na dese Stad te verhinderen / te Cassel / op de wegh van Yperen / quamen / en aldaer de mine maeckten / als of zy die plaets wilden versterckken; maer haer poogingh door de onbequaemheyt der aerde vruchteloos bevindende / keerden zy te rugh naer Duynkercken / alwaer zy aen den Hertogh van Villa-hermosa / die met sijn Leger noch by Gent was blijven leggen / groote achterdocht gaven / als of zy het oogh op Nieupoort hadden / invoegen hy daer binnen 2 Regimenten Voetknechten sondt; maer d'Humieres onderwijl het bevel van sijn Koningh ontfangende / om sijn Troepen aen den Marschalck van Schomberg / tot 't ontset van Maestricht te senden / liet de selve te midden deser maendt over de Rivier de Lye trecken / en begaf sich selfs binnen Rijssel: Den Koningh had het beleyt van dese aenslagh aen Schombergh alleen vertrouwt / op dat 'er in de ondernemingh van dees groote toelegh geen jalousy tusschen dese twee Opperhoofden / die van een graet in hare bedieningen waren / soude voorvallen / gelijck veeltijts in diergelijcke gelegentheden placht te geschieden: Schombergh dus 't bevel van sijn Koningh tot het ontset van Maestricht ontfangen hebbende / deed alles verbaerdigen / om sijn last wel uyt te voeren: hy brack selfs in het midden deser maendt van sijn Post by Aeth op / ende trock na Charleroy / sonder na de Troepen van d'Humieres te wachten /

ſoo om te nader by Maeſtricht te weſen / als om met te meerder vaſtigheyt te vernemen / op wat wijſe hy deſe Stadt ſoude konnen ontſetten / gelijck hem dan oock door eenen Collonel Melac / die door de wegh van Limburgh uyt Maeſtricht geraeckt was / een volkomen oploſſingh van de ſtaet der belegerde gedaen wiert / namentlijck / dat de beſettingh door de gedurige aenvallen ſeer was verſwackt en afgemat ; doch vermits hy toen niet ſterck genoegh was / om op te breken / bleef hy tot den 21. by Pieton leggen / ten welcken dage de Troepen van d'Humieres / en een gedeelte Ruyterye van Crequi ſich by hem vervoegden / en hem alſoo 130 Eſquadrons Ruyters / en 45 Batailons Voetvolck / die ruym 30000 man konden uytleveren / ſterck maeckten : Hy brack dan den 22. met deſe macht op / en quam te Gembloers / alwaer hy noch een dagh a twee nae 't Convoy / 't geen van Charleroy moſt komen / vertoefde.

Den Grave van Waldeck / hebbende ſich met het Leger van haer Hoogh Mo: door 't overgaen van Arien / niet by den Hertog van Villa-hermoſa konnen vervoegen / keerde met het ſelve / in 't begin deſer maent / uyt 't Landt van Aelſt / waer hy gekomen was / te rugh naer Bruſſel / en trock daer over de Vaert / die van die Stadt na Antwerpen loopt / aen de andere zijde / om te verhinderen / dat den Marſchalck van Schombergh / die toen by Aeth gekomen was / niet tot onderſtant van Maeſtricht ſoude trecken / voor dat hy ſich by ſijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangen / konde voegen ; hy bleef dus eenige dagen in de Dorpen / rontom Bruſſel / leggen ; doch als Schombergh de wegh na Charleroy had genomen / brack den ged. Grave den 18. deſer mede van omtrent Bruſſel op / en trock recht na Tongeren / om te nader by 't belegh van Maeſtricht te zijn : Den Hertogh van Villa-hermoſa / door 't vertreck van d'Humieres van Duynkercken / van ſijn ſorgh ontlaſt / dat de Franſſe in dat geweſt noch yets tegens de Spaenſſe Plaetſen ſouden uytrechten / brack den 19. daer aen mede van omtrent Gent op / en trock recht voorby Bruſſel nae de kant van Maeſtricht / om ſich daer by ſijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange te voegen ; en alſoo hy eenige vrees had / dat de Franſſe het op Namen gemunt hadden / ſondt hy daer noch 1500 man binnen : doch eer wy voort-gaen / is het noodigh / van het Belegh van Maeſtricht te ſpreken.

Na de laetſte ſtorm op het Baſtion den Dolphijn liet ſijn Hoogheyt het ſelve mineren, en met het Geſchut hevigh beſchieten ; invoegen den Plaetsvoocht dit bemerckende, des nachts rontom de Wallen Pick-kaerſſen dede hangen, om de naderingh der onſe op te ſpeuren ; hy liet oock ſeer vinnigh ſchieten, om het wercken te verhinderen. Tuſſchen den 2. en 3. 's nachts deden de Franſſe mede een uytval ; en hoewel zy met verlies van 60 man weder na binnen gedreven wierden, zoo beſchadigden zy echter de minen grootelijckx door 't inwerpen van Buskruyt : Invoegen ſijn Hooght. ſiende, dat het noch langh ſoude aenloopen, eer men het Baſtion door de mijnen ſoude konnen doen opvliegen, den 4. deſer beſloot, het ged. Baſtion weder te laten beſtormen : De Guarde van ſijn Hoogheyt ende de Engelſſe, welckers Collonel Widdrington den nacht te vooren in de naderniſſen was doot geſchooten, kregen bevel, om den aenval te doen ; 't ſelve ſoude aen 2 zijden geſchieden, waer van de Guarde de lincker, en de En-

Engelse de rechter hant souden hebben: de voorste Troep van yder bestont uyt 150 man, welcke op de volgende wijse souden aenkomen; eerst, 2 Sarjanten met 10 Snaphanen, gevolgt van 12 Granadiers, onder een Sarjant; toen noch 24 Granadiers, onder 2 Sarjanten, welcke oock door een bequaem Persoon geleyt souden worden: hier na 30 Snaphanen, onder een Lut. en 2 Sarjanten, gevolgt van een Cap. Lt. Vendrig, 2 Sarjanten, en 50 Snaphanen: toen weder een Sarjant met 12 man, met halve Piecken, gevolgt van een Cap. Lt. Vendrig, Sarjant en 28 man, met schoppen en spaden: hier na 56 man, onder een sorgvuldig Bevelhebber, en 2 Sarjanten, die alle noodige dingen souden aen-brengen, en in geval van geluck een Logement in 't midden van 't Bastion maken, oock sorgh dragen, om de minen op te soecken: De Guarde was in de selve beschickingh geregelt, en wiert door den Baron Sparre, en de Engelse door den Capit. Barnwel, outste Capiteyn in 't Regiment van den Collonel Fenwick, ten storm aengevoert: Boven dien waren noch twee Troepen van een diergelijck getal, en verdeelt als de eerste, geordonneert, de eene uyt de Regimenten van den Rhijngrave, Cassiopijn en Tamminga, om die van de Guarde, en de andere uyt die van den Stadthouder van Vrieslandt, Hofwegen en Lavergne, om de Engelsse te ondersteunen. De Regimenten Ruyters van Eppe, de Heer van Brederode, en la Guette hadden mede bevel, om haer op 't pleyn te houden, en te beletten, dat de Franse Ruyterye uyt de Stadt ons Volck inviel: Het teecken tot het gevecht gegeven, zoo tasteden de onse het Bastion met een ongemeene goede ordre, dapperheyt en onvertsaegtheyt aen, niet tegenstaende de gront van de bresch door 't schieten als tot stof gemalen, ende alomme met Vriesse Ruyters, in ende aen malkander met ysere Ketenen vast gemaeckt, beset was: De Franse verdedighden in tegendeel de bresse eenigen tijdt met groote kracht, vermits zy gedurigh van achteren met vers Volck voorsien wierden, en ontallijcke Hantgranaten wierpen: zy schooten met haer Geschut en Musquetten uyt de naestgelegen Contrescarp oock kruyswijs door de onse heen: maer die hier door niet verflaeuwende, en meenigte Hantgranaden in 't Bastion werpende, selfs van die geene, welcke de Franse daer over lieten rollen, oock geholpen door 't Geschut, de Bomben, en de Muskettiers in de naderinssen, drongen eyndelijck door de Vriesse Ruyters heen: in welcke gelegentheyt den Cap. Barnwel sich seer onvertsaegt betoonde, vermits hy met een witte veder op de Hoet sijn Volck aenmoedigende, en vertoonende, dat zy souden gedencken, dat zy Engelse, en haer Vyanden Franse, waren, die noyt de Engelse hadden konnen doen wijcken, het Bastion in-liep, onder 't geroep van: *Val aen, brave Spitzen*: hier vocht hy hant aen hant met de Franse, doch binnen een half quartier uurs begonden de Franse te deizen: Barnwel sijn Volck toeroepende, dat zy weken, viel op de Bevelhebber der Switzers, en doode die nae een kort gevecht, doch hy wiert ter selver tijt met soo veel schooten en steken doorboort, dat hy hier 't leven liet: de naeste Engelse Bevelhebber, zijnde Cap. Philips Savage, toen 't gebiet in de handt nemende, trock, sonder groote tegenstant, met sijn Volck in 't Bastion, en nam 't besit daer af: hy gingh ylinghs met den Dienaer van den Ingenieur de mijnen opsoecken, welcke gevonden hebbende, soo gingh hy met een Lantaern en een Ingenieur in de selve, rontom het gantsche Bastion, doch konde evenwel geen deur van gemeenschap nae de Stadt vinden, invoegen hy sich met de sijne seecker genoegh achtte: hy sette dieshalven de behoorlijcke Schildtwachten uyt, en liet de doode Lichamen uyt het Bastion voeren: maer terwijl de Engelse daer mede besigh waeren, namen de Franse

haer gelegentheyt waer, want siende de Schiltwachten door vermoeytheyt in slaep gevallen, of van haer post, deden een mijne springen, en vielen toen, van achter en voor gewapent, en met sickels in de hant, onder 't geroep van, *slaet doot, slaet doot*, in 't Bastion, alwaer als doen verscheyde Bevelhebbers en Soldaten, tot hulp van de Engelsse komende, opvlogen, en gewont wierden; de Fransse deden daer op noch een grooter mine springen, waer door alles in vier en vlam scheen te staen, en veel Soldaten en Bevelhebbers half in de aerde, doch levende, wierden begraven; invoegen de Fransse hier door weder in 't besit van 't Bastion quamen, vermits ons overigh Volck tot op de schuynte van de Bresse was geweken; de Fransse hielden sich toen alleen besig, om de Engelsse Bevelhebbers, die half levende in de aerde staken, te berooven en te dooden, doch verscheyde, daer onder Cap. Savage, kregen quartier, om dat zy Frans spraken: Den Rhijngraef onderwijl dese aenkomst der Fransse bemerckt hebbende, sondt den Graef van Solms met eenige Muskettiers derwaerts, die de Fransse na een kleyn gevecht weder daer uyt dreef, en sich aenstonts tegens 't schieten der Stadt beschantte. Sijn Hoogheyt had sich, gedurende 't gantse gevecht tot 9 uren 's morgens in de Loopgraven of op de Batteryen onthouden, en daer op alle noodige voorvallen de vereyschte ordre gestelt, soo dat hy door sijn tegenwoordigheydt veel tot het geluckigh gevolgh deser aenval had bygebracht. Verscheyde van onse Bevelhebbers, daer onder de Rijngrave, den Grave van Solms, den Heer van Ouwerkerck, en andere, hadden zich in dese gelegentheydt braef gequeten. Van wederzijden waren in dese gevechten wel 1000 man gedoot en gewont, doch van de onse waren, uytgenomen een Collonel la Guette, geen hooger Bevelhebbers als Capiteynen gesneuvelt. Naer 't veroveren van dit Bastion maeckten de onse haer daer vast, en vorderden met haer nadernissen na 't bygelegen Contrescarp: zy rechten oock eenige Batteryen daer op, om bressen te konnen schieten; de belegerde deden den 6. wel een uytval, doch sonder eenigh voordeel, niet te min staken zy een mine aen, waer door eenige Soldaten, die de voorwacht hadden, opvlogen. Den 7. wierden de Engelsse van de Fransse, door de onachtsaemheyt der Schiltwachten, uyt de nadernissen gejaeght; doch onderstant bekomende, dreven zy de Fransse daer weer uyt. De selve uchtend bracht een van onse Bomben de brant in 't Buskruyt en de Granaden, die de Fransse in haer Hoornwerck hadden, waer door verscheyde van de hare opvlogen. Den 8. deden zy weder een vinnige uytval, maer 't Regiment van de Guarde ontfingh hun soo dapper, dat zy tot in haer Contrescarp mosten wijcken; van onse zijde bleven 3 Capiteyns doot: Den selven dagh sprongh een Fransse mijne by haer Hoornwerck, 't geen het selve seer beschadighde. Den Generael de Louvigni had ondertusschen van de kant van St. Pieter in 't begin deser maent mede sijn nadernissen voort geset, en was daer mede so verre gevordert, dat hy tusschen den 4. en 5. onder de Travers van het Bastion aen die zijde quam; welcke Travers hy oock tusschen den 5. en 6. met verlies van 2 dooden in-nam; hy vorderde dus met sijn nadernissen tot voorby het Bastion, en deed oock 3 Batteryen op-werpen; doch de Fransse door een Dijck het water van de Rivier de Jeker opgehouden hebbende, lieten 't selve toen loopen, invoegen ged. Gen. Louvigni een affnijdinge in dese Dijck begon te maken, om het water af te tappen. Omtrent ter selver tijt had den Prince van Osnabrugh, die aen de zijde van Wijck lag, eenige nadernissen aen die kant laten aenvangen, alleenlijk om de Fransse, die aen dese zijde geen uytvallen deden, in sijn lagen te locken; 't geluckte hem in dier voegen, dat als hy eenigh Voetvolck voor aen de Loopgraven

had

had gestelt, de Fransse daer op een uytval deden, vermits zy meenden, dat dese nadernissen in ernst wierden begonnen; maer desen Prince een stercke hinderlaegh geleyt hebbende, liet sijn Volck soo verre wijcken, tot zy de Fransse voorby dese laegh hadden gekregen; en toen de selve van voor en achter aenvallende, onthaelden zy hun soo braef, datter van 300 Voetknechten en 50 Ruyters geen 30 in Maestricht keerden. In tegendeel deden de belegerde den 9. op 't Quartier van den Gener. de Louvigni een uytval, en bedorven het voorste Logement, doch 't selve wiert korts daer aen weder hermaeckt. Men had onderwijl in 't Quartier van sijn Hooght. vermits de Fransse aen die kant niet uytvielen, de Wercken soo verre gevordert, dat hoog-ged. sijn Hoogheyt besloot, toen alles daer toe vervaerdigt was, den 11. deser het Contrescarp aen te tasten, namelijck aen de lincker-zijde door de Regimenten van den Grave van Stirum, du Tel, en Slangenburgh, onder den Rijngrave, en aen de rechter-zijde door de 2 bataillons van Walenburgh, het Regiment van van Leeuwen, en eenige Granadiers en Arbeyders uyt andere Regimenten, onder den Grave van Hoorn; waer by aen yder noch een Regiment tot onderstant wiert gegeven. Dese Regimenten, in behoorlijcke Troepen, tot den aenval, verdeelt, vielen tusschen elf en twaelf uren 's nachts, met goede ordre, op haer aengewesen Posten aen; en nae dat men eenigen tijt met groote dapperheyt van wederzijden had gevochten, raeckte aen de slincker hant het vuur in des Vyants Buskruyt en Granaden, en zy zelfs in wanorde, invoegen d' onse aen die zijde meester van 't Contrescarp wierden: de Franssen deden wel ylinghs 3 mijnen opvliegen, en ons Volck eenigsints waggelen, maer als dat voorby was, drongen zy weder in, en maeckten en versterckten een Logement, niet tegenstaende de Fransse gedurigh met Musketten schooten, en Granaten wierpen. Aen de rechter zijde duurde 't gevecht veel langer, en quamen de onse daer wel op de Contrescarpen, maer eyndelijck seer vermoeyt wordende, en gebreck aen Granaten en Pulver krijgende, soo mosten sy weder in haer nadernissen keeren; van onse zijde waren 'er weynigh op de lincker, doch meer op de rechter zijde gebleven. Sijn Hooght. gaf daer op den 12. bevel, dat het Regiment van de Guardes, dat de 3, onder den Rijngrave, most af-lossen, een linie van gemeenschap soude loopen na die plaetsen, daer de aenval aen de rechter zijde vruchteloos was gedaen, en dat de 3 Regimenten, die dat van Walenburgh en 't andere mosten aflossen, de aenval souden hervatten, 't geen oock nae 't gegeven zeyn 's middernachts met een groote woede en stantvastigheyt geviel; de belegerde weken schichtigh op den eersten aenval, maer keerden korts daer aen weder om, vermits zy t' elckens door vers Volck wierden versterckt, maer eyndelijck na anderhalf uur gevechts bleven de onse meester van 't Contrescarp, en maeckten daer een Logement: Den Grave van Solms, hoewel hevigh aengetast, vorderde onderwijl vry wel met sijn linie van gemeenschap: Den 13. quamen de Fransse met eenigh Volck uyt, om het maecken van het Logement op de Contrescarpen te verhinderen, doch sonder yets uyt te rechten: zy hervatteden het selve noch drie of vier mael, maer met gelijcke uytval; de onse versuymden onderwijl niet, om haer Wercken te vorderen, en na 't Hoornwerck en Ravelijn voor de Gracht van de Stadt, soo met mineren als anders, te naderen; doch den Heer Rhijngrave, die alle nachten, uytgesondert als de Guarde de wacht had, in een van de nadernissen het gebiet had gevoert, om het werken te spoediger te doen voort gaen, ontfingh 'snachts tusschen den 14. en 15. een wonde in de rechter zijde, omtrent het schouder-blat; en hoewel de Kogel nae buyten uyt gingh, en niet in 't Lichaem was gedrongen, zoo geraeckte

raeckte desen Heer echter zoo gevaerlijck kranck, dat hy den 4. September daer van is komen te overlijden. Dit verlies was gevoelijck aen sijn Hoogheyt, vermits hy veel dingen op hem hebbende vertrout, mits des zelfs wonde, nu in persoon wel diende op alles acht te slaen; gelijck hy sich dan nacht en dagh in de naderinssen onthielt, en zelfs wel 't ampt van een slecht zoldaet waer nam, sich oock vernoegende met een stuk kaes en broot, terwijl hy daer was; doch dit geschiede niet alles zonder gevaer, dewijl veel krijghslieden nevens sijn zijde gedoot en gewont wierden; invoegen den Gen. Louvigny in de plaets van den Rijngrave wiert gestelt, om sijn Hooght. van dit gevaer te bevrijden. De onse waren midlerwijl tot aen de gracht van 't Hoornwerck genadert, doch als zy daer een Logement wilden maecken, en sich op 't Hoornwerck zetten, wierden zy door 't springen van een Mijne daer in verhindert; doch niettemin wierden van des Vyants sijde wel 400 Switzers, behalvens de Franse, gedoot; hoewel de onse oock niet mis gingen. Den Fransen Gebieder Calvo onderwijl bevreest, dat de onse voor de aenkomst der Franse onderstant, de buytenwercken mochten vermeesteren, waer door de Stadt weerloos zoude zijn, had al zijn Goederen, gelijck de overlopers verhaelden, in Wijck doen brengen, om sich daer op 't uytterste te verdedigen; hy had oock verscheyde valsche wercken, vervult met Granaten, Stinckpotten, en andere vuurwercken, in de Stadt doen oprechten, om, wanneer de onse storm mochten loopen, deselve te doen opvliegen: oock laten afkondigen, dat niemant, op straffe van de doot, van de overgaef der Stadt zoude mogen spreken. Men ontdeckte oock een Spion, die twee brieven, in caracteren geschreven, en in Musketkogels gesloten, aen de Franse Plaetsvoogden van Limburgh en Charleroy zou brengen, om de noot deser Stadt te kennen te geven. Ter zelver tijt raeckten eenige Franse Bevelhebbers met oranje scarpen in de Stadt, die de belegerde van dit ontset bericht gaven. Men was ondertusschen van buyten niet versuymelijk geweest, om alles tot den storm op 't Hoornwerck te vervaerdigen; gelijck dan hier toe wel al de gereetschappen wierden by een gebracht: doch alzoo de Franse toen by Charleroy lagen, en den Grave van Waldeck by Tongeren was gekomen, besloot sijn Hooght. met den Bisschop van Osnabrugge een keer na den zelven te doen, om te overleggen, wat men in dese gestalte van zaken ter hant zoude nemen; men besloot dan de Ruyterye uyt het Leger na den ged. Grave te zenden, en eenig Voetvolck weder daer voor te doen komen, terwijl den ged. Grave, met de Spaense, op de Franse zoude passen. Men meende wel de storm op het Hoornwerck toen weder te beginnen, maer alzoo de Franse daer kennis van haddden, wiert zulcks niet eer als den 26. na de middag uytgevoert; als wanneer het Regiment van Tamminga, en een Regiment Dragonders, den aenval deden; daer waren oock eenige Regimenten tot haer onderstant geordonneert, doch als de voorige den aenval hadden gedaen, en een harde tegenstant vonden, quam'er bevel om af te trecken, gelijck geschiede. Onderwijl was het Franse Leger, onder den Marschalck van Schombergh, na dat het Convoy met den Graef van Montal van Charleroy daer by was gekomen, van Gemblours tot by Tongeren afgesackt, invoegen hy noch den 26. 's avonts ten 6 uren door 3 zalvoos van 4 Stucken Geschut, het teken van ontset aen de belegerde liet doen. Sijn Hooght. met de andere Opperhoofden hier van bericht, vermits de Graef van Waldeck, en den Hertog van Villahermosa, op de nadering der Franse, tot dicht onder Maestricht gekomen waren, zoo hielt men aenstonts krijghsraet, wat in dese gelegentheyt te doen was; en vermits het Leger, 't geen gedurende de belegering

maer

maer 24 a 26000 man was fterck geweeft, (doch waer by men oock noch een aenfienlijck getal Troepen van den Biffchop van Munfter, en de Vorften van Lunenburg verwacht had) door 't gedurigh ftormen zeer was afgenomen, oordeelde men het onmogelijck de linien rontom, en voornamelijck aen de fijde van Wijck, zoodanigh te konnen befetten, dat de Franfe het inbrengen van onderftant verhindert wiert; te meer, om dat de Ruyterye, by gebreck van voeder, niet in de befchanffingen kon blijven. Men befloot dieshalven het beleg op te breken, gelijck den Heer van Dijckvelt, haer Ho. Mo. Gedeputeerde te velde, zulcks door den volgenden brief aen den Staet bekent maeckte:

EDele Mo: Heeren. De attacque op 't Hoornwerck is door eenige toevallen niet den 25. gelijck in mijn laetfte aen U Edele Mog: had geadvifeert te fullen gefchieden, maer eerft den 26. des voor-noens ondernomen, doch (Godt betert) fonder fucces, ende inmiddels den Vyant met een feer groote macht aen-genadert zijnde, tot omtrent Tongeren, is by de Generaels eenparigliјck geoordeelt, dat aen hem niet konde worden belet aen de zijde van Wijck Secours in de Stadt te werpen, en dat om verfcheyde fwarigheden, die dan vervolgens waren te duchten, veyligft en noodigft was, onfe Trouppes van die zijde af te trecken, en de felve met alle de andere buyten onfe Linien omtrent Lenaken te fetten, 't welk ook de volgende nacht en morgenftont is geeffectueert, en zijn wy tot op huyden aldaer blijven ftaen, en ondertuffchen in 't lichte Vaertuygh alle ons Kanon, Amunitie en een gedeelte van de vordere behoeften, nevens alle de Siecken en Gequetften ingefcheept, en naer beneden gefonden, dat by dit ongemeen laegh Water de Mafe konde affacken, en daer nae van dage in 't geficht van den Vyant herwaerts gemarcheert, fonder aen den anderen te komen, alleen zijn in 't pafferen van een Defilée eenige kleyne fchermutfelingen voorgevallen, en den Vyant yder reyfe gerepouffeert.

Het waer te wenfchen geweeft, dat Godt de Heere de extraordinairen yver, vigilantie, en arbeyt, die fijn Hoogheyt met de uytterfte applicatien, forge en bekommerniffe, en foo veel hoogen gevaer van fijn dierbaer Perfoon, geduyrende den gantfchen tijdt van 't Belegh, heeft aen-gewent, hadde believen ten beften van den Staet, een geluckiger uytkomft te verleenen; maer dewijl het fijn wille niet is geweeft, fal ick bidden dat de Wapenen van den Staet by andere occafien beter gelieve te zegenen, ende den Staet, en haer Ho: Mo: Perfoonen voor alle onheyl bewaren. Waer mede Ed: Mog: Heeren, &c. In 't Hooft-quartier omtrent Diepenbeeck den 29. Auguftij, 1676.

Getekent, EVERARD VAN WEEDE.

Het is niet onwaerfchijnlijck, dat indien de Biffchop van Munfter en eenige andere Bontgenooten haer beloofte getal Troepen by tijts voor de plaets gefonden hadden, men de felve voor de aenkomft der Franfe wel foude vermeeftert hebben gehad; doch dit gemift zijnde, foo font fijn Hoogheyt den 27. alle de Ruyterye uyt 't Leger na den Grave van Waldeck, en gaf aenftonts bevel, dat men het Gefchut van de Batteryen foude voeren, en beneffens de Oorlogsvoorraet, en fiecken en gequetften, fcheep brengen, om na Ruurmonde gevoert te werden, doch vermits den Grave van Montal met de Franffe voortocht vaft naderde, en by na tot onder de linien gekomen was, wierden eenige Booten, die men niet kon gebruycken, gelijck oock eenigh Meel, dat men om de laegte van de Maes niet konde in-laden, in defe Rivier geworpen: De Duytfe aen de zijde van Wijck hadden zich mede op defe opbreuck over de Maes begeven, en by fijn Hooghts. Leger vervoegt; 't welck, onder 't fchepen van het Gefchut, tot Loenaken in flaghorde was geftelt, om de Franfe de aenkomft aen de Schepen te verhinderen, die men oock, tot meerder verfekertheyt eenige Efquadrons Ruyters en Dragonders, onder den Grave van Flodorp, had toegevoegt. Toen alles dus ingefcheept was, bleef het Leger den 28. noch tot Loenaken ftaen, om te fien, of de Franfe tot een Veltflagh wilden komen, maer die zich vernoeght houdende met Maeftricht ontfet te hebben, quamen niet aen, invoegen ons Leger den 29. vermits in die plaetfen groot gebreck aen Levens-middelen was, van Loenaken opbrack, en over Diepenbeeck na St.

Truyen trock. Schomberg dus de handen ruym hebbende, ſont de Graven van Montal en Villeroy met een Troep Volckx langſt de Maſe, om daer de Schepen, die door 't laegh water niet voort konden, te overvallen; de Franſe gaven voor, dat zy eenige Schepen, die te ſwaer geladen waren, achterhaelden en kregen, en dat zy daer in 48 ſt. Geſchut, 6000 Muſquetten, en een groote meenigte Oorlogs-voorraet, Lijftocht en verſcheyde ſiecken en gequetſten bequamen. In deſe belegeringe ſneuvelden van de Franſe 1200 man, behalvens 15 a 1600 gequetſten; den Koningh gaf aen Monſr. Calvo, om dat hy ſich zoo braef gequeten had, aenſtonts het ampt van Lt. Gen. De Capiteyns kregen yder 100 goude Louyſen, en de minder Officiers na advenant; de Soldaten wierden oock yder met een nieuw kleet en 2 Louyſen begiftigt. Schomberg deed na 't ontſet de omvergeſchoten wercken weder vermaken, en 't Lant van Luyck en van Gulick ſchrickelijck brantſchatten, om dat zy in de belegeringe aen zijn Hoogheyt de hulpſame hant hadden geboden.

Den Hertog van Luxemburgh ſijn Schepen en Machinen / tot het ontſet van Philipsburg/ in 't begin deſer maent vaerdigh gekregen hebbende / brack den 2. deſer met het Franſe Leger van Sultz op / en trock door Weyſſenburg en Landa'w na 't Keyſerl. Leger; dus quam hy den 6. te Germershheym/ omtrent een uur van 't ſelve / en legerde ſich daer in de Abdye van Ambach; met zijn aenkomſt gebeurden'er wel een ſchermutſelingh tuſſchen een partye van zijn Ruyters/ onder den Marquis van la Trouſſe/ en eenige van de Keyſerſe/ onder den Gen. Major Dunewalt; doch deſelve was van kleyn belang/ alſoo de laetſte maer uytgeſonden waren / om de geſtalte der Franſe te beſichtigen; ter zelver tijt had Luxemburgh mede ſijn Schepen en Machines den Rijn af tot voor ſijn legerplaets doen komen: Deſe Machines waren op de wijſe van Waterrotten toegemaeckt/ invoegen zy door 't Geſchut niet konden in de gront geboort worden; daer waren 2 ſtucken voor aen yder der ſelve/ rontom met pennen en yſere haeken voorſien / om die aen de Keyſerl. Brug te hechten; zy gingen oock maer 3 voet diep / waren overal met peck en andere brandende ſtof beſmeert / en hadden geen Volck op. De Keyſerſe al van langer hant van deſe toeſtel verwittigt / hadden den Rhijn rontom met wacht voorſien/ en 250 Scheeps-geſellen in Schepen geſet / om de Franſſe Machines het afdrijven te beletten: den Hertogh van Lotthavingen trock ter ſelver tijt de Keyſerl. Volckeren van voor Philipsburgh weder in 't Leger / en ſette 't ſelve toen in ſlaghorde/ dewijl hy niet anders dacht/ of de Franſſe/ die maer door een Boſch van hem geſcheyden waren / ſouden hem hebben aen-getaſt: maer Luxemburgh ſijn toelegh der Machines/ die uyt 3 Schepen en 2 Vlotten beſtonden/ veyliger oordeelende/ nam den 9. deſer daer af een proef/ en ſont een Vlot / dat boven de brandende ſtof noch met eenige 100 geladen Musketten voorſien was / nae beneden: de Keyſerſe Scheepslieden hier op paſſende/ en ſiende dit Vlot afdrijven / waren daer ylinghs ſoo gaeuw by / dat zy 't ſelve met haer haken aen lant trocken/ en daer in de gront boorden / na dat dit Vlot door de brant meeſt was vernieldt; de Franſſe ſiende dat dit eerſte gants geen uytwerckingh had gedaen/ en dorſten 't met het tweede niet wagen/ maer ſonden in haer Schepen 500 man over den Rhijn / om/ terwijl zy dachten dat de Key-

Keyserse met het dempen van 't eerste Vlot besig souden zijn / ten minsten dese onderstant in Philipsburgh te brengen: den Marckgraef van Baden / die sig van voor Philipsburgh daer omtrent begeven had / om op diergelijcke voorvallen acht te slaen/ had soo ras 't bericht hier van niet ontfangen / of hy sondt den Gen. Major Schults met eenigh Volck derwaerts / die de Fransse naer een kleyn gevecht weder van daer dwongh te wijcken: Luxemburgh sijn pogingh tot het ontset te water vruchteloos uytgevallen siende / had niet veel moet/ om te lant yets uyt te rechten/ dewijl de Keyserse rontom niet alleen soo wel beschanst lagen, en al de hooghten ingenomen hadden / maer oock om dat zy van voor met een Bosch voorsien waren/ waer door geen Esquadrons konden passeeren; en dat noch het slimste voor hem was / indien hy daer al door was geraeckt/ soude hy sijn Heyr niet alleen onder 't gebiet van haer Geschut en Musketten/ maer oock op een plaets / waer geen 10000 man staen kon/ in slagorde hebben moeten setten; men had hem in sijn optocht derwaert wel anders verseeckert / doch nu waeren de wegen door de Keyserse verhouwen: Luxemburgh dieshalven sijn Krijghsraet by malkander geroepen hebbende/ stelde haer voor / of het in soodanigen gestalte wel raetsaem was / de Keyserse aen te tasten; en als de selve oordeelde / dat het sonder een gewisse nederlaegh niet kon geschieden / besloot hy / liever Philipsburgh te laten verlooren gaen/ als 't gantse Heyr in de waeghschael te stellen: hy deed dan alles tot sijn vertreck bereyden / vermits hy daer uyt gebreck van Voeder niet langer konde blijven/ en dat de roode loop onder sijn Volck in swangh gingh / invoegen hy korts daer aen over Landaw en Weyssenburgh na Pfaffenhoven trock/ en sig daer weder wat uytruste: hy had in dese optocht seer veel geleden / soo dat het geheele Elsas met siecken van sijn Heyr wierdt opgevult; ja men wil/ dat hy in de bloedigste Veltslag naulijckx meer Volck soude hebben konnen verliesen: doch 't zy soo 't zy/ de Keyserse waren evenwel beducht/ dat hy/om haer werck te geven/ in 't Brisgaw soude vallen; den Gen. Major Schultz en den Graef van Caprara wierden dieshalven met 6000 man nae Wilstadt gesonden / om op de bewegingh der Franssen te passen: zy wierden korts daer aen noch van 1500 Ruyters gevolgt/op dat zy niet te kort souden schieten: En als Luxemburgh den 26. van Pfaffenhoven na Brisach was opgebroken / om daer over den Rijn te trecken / volghden zy hem aen de andere zijde van die Revier / om hem soo veel belet by te brengen/ als zy konden.

Voor Philipsburgh was den Marquis van Baden in het begin deser maent met sijn approches tot op 30 schreden van 't Contrescarp genadert/ invoegen den Hertogh van Lotharingen beval / dat men den 2. deser een storm daer op soude doen: den Gen. Wertmuller maeckte dieshalven ten 8 uren 's avonts aen sijn zijde een valsche Wapen-kreet; waer op plinghs naer 't gegeven zeyn aen de Badise zijde het Contrescarp door 4 batallions van 't Souchise / Starenbergse/ Pioschе en Granise Regiment wiert besprongen; nae een half uur gevechts veroverden de Duytse het selve/ hoewel met verlies van 600 dooden en gequetsten / waer onder veele Bevelhebbers waren / in dier voegen / dat de Corporaels eyndelijck het gebiedt over de Batallions mosten nemen: Den Graef van Sticum / die met eenige Ruyterye op het uytvallen der Fransse

 paste/

paste / dreef eenige Dragonders van die van binnen te rugh / die de hare wilden helpen: De Duytsen hielden 't besit van 't Contrescarp tot 4 uren smorgens / niet tegenstaende zy van de Fransse / die op de Wal waren / met Handt-granaten seer geplaeght wierden / als wanneer zy bevel kregen / om twee Posten te verlaten / op dat zy de derde / die den Graef van Mansvelt in-hielt / te beter souden konnen bewaren / welcke sich daer oock soo wel beschanste / dat hy voor de Fransse uytvallen bevrijdt was: van de Fransse sneuvelden in dit gevecht 150 man; zy verlooren oock 2 stucken Geschut / en hoewel zy 3 minen in 't Contrescarp hadden / soo konden zy die echter niet laten opvliegen / vermits de selve door een overlooper aen de belegeraers ontdeckt wierden. Den 3. was het stilstandt van Wapenen / om de dooden te begraven. De Hessen-Casseise Volckeren en eenige Cur-paltze quamen ter selver tijdt in 't Leger; waer tegen de Keyserse weder daer uyt trocken / also den Hertogh van Luxemburgh toen by Germersheim was gekomen / om een proef tot het ontset te doen: ter deser oorsaeck kon men de belegeringe soo hart niet voortsetten als voor heen; alleenlijck volharde men met het naderen en 't schieten van 't Geschut; de belegerde deden op de aenkomst der Fransse wel 3 uytvallen / doch zy wierden van de Hessen-Casselse te rugh gedreven; doch na dat den Hertogh van Luxemburgh was geweken / wiert het meeste Keyserse Voetvolck weder voor Philipsburgh gesonden / en aen die van binnen door 3 zalvoos te verstaen gegeven / dat haer ontset niet had kunnen door raken. Men beschoot de Vestingh daer op soo vinnigh / dat het Bastion Turenne en den rooden Toorn t'eenemael doorboort wierden / invoegen men aenstonts aen 't vullen der Grachten begon te arbeyden: doch den 19. deden de Fransse daer op een uytval / en brachten de brant in eenige Fascijnen / maer de selve wiert weer gebluft / en zy na binnen gedreven: De Duytsen verbaerdigden oock een Galderye om te stormen: dese was op Raders gemaeckt / en van buyten met blick voorsien / om de brandt / die die van binnen daer in souden mogen steken / tegens te staen. Ter selver tijt maeckte den Gener: Wertmuller sich meester van de bedeckte wegh / doch hy wierdt hier in sijn handt gequetst. Den 19. 's nachts / als den Hertogh van Brunswijck-Wolffenbuttel met een stercke Troep Volckx de wacht in de Loopgraven had / wierdt hem belast / dat hy den 20. 's morgens ten 5 uren dat gedeelte van het Contrescarp / 't geen de Franssen noch in hadden / zoude aen-tasten / gelijck hy oock aen 4 kanten volvoerde / en sich na eenige tegenweer daer van meester maeckte: De Duytse kregen hier 200 dooden en gewonden / onder welcke laetste den ged. Hertogh mede was. Na dese verovering vorderden de belegeraers met haer Wercken nae 't Ravelijn / begonden daer te mineren / ende de Grachten met Fascijnen te vullen: De Keur-saxise Volckeren quamen ter selver tijt in 't Leger. Den 23. wiert de verbaerdigde Galderye over de Grachten tot aen de Muur van 't Ravelijn gebracht / om 't selve te konnen ondergraben. Den selven dag wiert den Grave van Furstenbergh / Overste van 't Swabise Regiment / van een dubbelde Haeckx-kogel doot geschooten. Den 25. 's middaghs wierpen de belegerde van de Wal soodanigh met Vierwercken op de verbaerdighde Galderye / dat de selve wel een derde af-branden / en de Mineurs genootsaeckt waren haer Wercken te ver-

verlaten; de Fransse staken daer op de Duytse mijne door / en dooden de Mineur: dit verhinderde de Duytsen t'eenemael haer voorgenomen storm / invoegen zy toen weder met haer Geschut begonden te schieten / om 't Kabeljin te verneelen: den 28. was 'er een kleyne stilstant van Wapenen / in welcke tijt de belegeraers de Plaets deden opeysschen / en den Plaetsvoogt te kennen gaven / dat hem alle hoop / om ontset te worden / was benomen; doch den Gebieder antwoorde / dat hy sich soo most verdedigen / dat hy 't voor sijn Koningh konde verantwoorden: waer na het schieten weer sijn aenvangh nam.

Den 23. deser storf den Heer Malapart / Resident van haer Ho: Mo: by de Switserse Cantons / te Basel in Switserlandt / zijnde een Heer van goet beleyt / en die met die Natie seer wel wist om te gaen.

De Sweden in Pomeren quamen in 't begin deser maent weder op 't Eylant Wollijn / om de Swiener-schans / die de Brandenburgers maer met 60 man beset hadden / weder te veroveren / doch zy wierden soo braef onthaeldt / vermits toen ter tijt 150 man van Colbergh daer omtrent quam / dat zy met verlies van 7 dooden en 36 gevangens de vlucht koosen. Den Keurvorst van Brandenburgh Anklam belegert hebbende / gelijck laetst geseydt is / deed met het begin deser maendt sijn Batteryen daer voor oprechten / en de naderuissen aen-vangen; maer dewijl de Stadt sterck / en rontom moerasschachtigh was / liep het langh aen / eer men tot onder de Wercken konde komen: Den Grave van Koningsmarck hier van wel bewust / trock eenige Troepen by een / en legerde sich daer mede dicht by 't Keurvorstel. Leger / om te sien / of hy de Brandenburgers / vermits hy wel wist / dat hy geen macht genoegh had / om de Plaets met gewelt te ontsetten / met loose alarmen soo langh konde ophouden / tot den bequamen tijdt was verloopen; maer den Keurvorst sijn toelegh bemerckende / sondt den 16. deser den Landtgraef van Homburgh met eenige Troepen op hem af / die noch dien selven avont 200 Ruyters voor uyt geschickt hebbende / den volgenden nacht met de overige plings op de Sweden aentrok; dese 200 uytgesondene by de pas komende / daer Koningsmarck lagh / wierden van den selven vinnigh aengegrepen; maer als hy den Lantgraef van Homburgh met de overige mede sagh verschijnen / nam hy aenstonts de vlucht nae Grypswalt / latende de Dragonders / die tot bewaringh der Pas gestelt waren / in de macht der Brandenburgers: de Sweden verlooren hier wel 250 man / waer van 100 gedoodt en 150 gevangen wierden / welcke de Brandenburgers / nevens 200 Paerden / te rugh in haer Leger brachten. Den Keurvorst had onderwijl met sijn Geschut een Hoornwerck / 't geen voor de Stolper-Poort lagh / soo vinnigh laten beschieten / dat 'er een bequame bresse in was gemaeckt / invoegen hy besloot / het selve te laten bestormen / gelijck dan daer toe 1800 man / met 40 Granadiers / wierden geordonneert: de Brandenburgers vielen met een groote kloeckmoedigheydt aen / schoon die geene / welcke de Bomben aenbrachten / meest alle doodt geschooten wierden: zy bemachtigden eyndelijck de storm-palen en Contrescarpen / maer als zy verder in wilden dringen / konden zy het selve onmogelijck niet uytvoeren / om dat zy geene Tacke-bossen by haer hadden / ende de Grachten meerder als een

Mans langhte diep waren: zy versterckten haer evenwel in haer veroverde wercken / ongeacht dat de belegerde haer meeste macht in dit Hoornwerck brachten / om hun 't selve te beletten: De Keyserse / die ter selver tijdt een loosen alarm aen de andere zijde souden maken / geluckten 't soo wel / dat zy een Travers en een andere Post in-kregen: Van de Brandenburgers sneuvelden in dese storm 300 man: De Plaetsvoogt der Stadt / de Gen. Major Sanitz / door dese storm de moet hebbende verlooren / om de Vestingh langer te verdedigen / of soo andere willen / uytgedruckt bevel hebbende / om de plaets / wanneer 'er een storm op gedaen was / over te geven / om 't Volck te sparen / sondt den 27. deser eenige Gedeputeerde in 't Leger / om te verdragen; en dewijl die sonder Gijselaers daer tegen te begeeren / uytgekomen waren / wiert het Verdragh te eer gesloten; 't selve bestont in de volgende Voorwaerden:

1. DAt de geboorne Sweden, Finnise Ruyters, Lijflanders, Bevelhebbers van 't Geschut, ende Sweetse Bootsgesellen na Krijgs-gebruyck souden uyttrecken, en in sekerheyt naer Sweden gevoert werden. 2. Dat de Duytsen wel mede souden uyttrecken, maer niet vermogen in Sweedtsen dienst te blijven; 't wiert hun evenwel toegestaen, of dienst onder de Brandenburgers te nemen, ofte met Paspoort na huys te trecken. 3. Dat de Overloopers uyt het Verdragh souden werden gesloten. 4. Dat de Nationale Volckeren na Stockholm gevoert souden werden. 5. Dat al 't Geschut en Voorraet aen den Keurvorst soude werden overgelevert. 6. Dat de ingevluchte vyandtlijcke Goederen tot dispositie van den Keurvorst souden staen. 7. Dat de Burgerye by haer oude Voorrechten soude blijven, en van 't uyttreckent Sweets Guarnisoen ten vollen moeten betaelt werden. 8. Dat den Commandant de Stadt en 't Anklammer Veer, 't geen onder sijn gebiet hoorde, soude moeten overgeven. 9. En dien selven uchtend de Steen-poort en 't Hooge-werck in-ruymen. 10. Oock tegens 6 uren 's avonts uyttrecken, nae alvoorens de mijnen en schadelijcke wercken ontdeckt te hebben. Gedaen den 29. Augusti 1676.

De Sweetse besetting trock ter bestemder tijt uyt / en de Brandenburgers in de Stadt. Den 30. quam den Keurvorst / Keurvorstin / ende den geheelen stoet mede daer binnen; ten welcken dage de huldiging geschiede / en een heerlijck Gastmael aen de Burgerye gegeven wiert.

Eyndelijck verdroegh den Sweetsen Veltmarschalck Horn / na veel over en wedergaen / den 12. deser met de Bontgenooten / om hun de Stadt Staden op de volgende Voorwaerden over te geven:

1. DAt den Gouverneur met het Guarnisoen na krijgsgebruyck met al het hare, sonder gevisiteert te werden, soude uyttrecken. 2. Hoewel de Nationale Volckeren ten eersten van de Elve over zee nae Stockholm versochten overgevoert te werden, zoo kon men haer 't selve echter niet versekeren, alsoo den Koningh van Denemarcken daer toe niet wilde verstaen: doch de Bontgenooten boden aen, in de tijt van 14 dagen, dat dese Volckeren op 't Lant souden moeten blijven, alles aen te wenden, om 't selve van hoog-ged. Maj. te verkrijgen: Evenwel sou den uyttocht daer door niet verhindert werden: En den Gouverneur sou sorge dragen, dat geen Brieven, berakende de Sradt, mede genomen wierden: En wie daer op mocht betrapt werden, soude 't voordeel van 't Verdragh verliesen. De Duytsen wierden wel mede onder het voorste Articul begrepen, doch souden onder de Bontgenooten moeten dienst nemen, of nae haer Huysen vertrecken. 3. De noodige Vaertuygen tot de overvoeringh van den Gouverneur en de Nationale Volckeren, souden van de Bondtgenooten werden verschaft. 4. De siecken en gequetsten souden met noodigh onderhout en genees-middelen werden voorsien, en naderhant vry mogen vertrecken. 5. De Overlopers souden worden gepardonneert. 6. Yder die sijn goederen niet ten eersten konde vervoeren, soude, na 't uyttrecken van 't Guarnisoen, noch 6 weken tijt hebben, en als dan vry mogen vertrecken. 7. Den Gouverneur soude 3 van sijn eygen stuckjes, 2 halve Cartouwen, een groote Mortier, en 4 Regiment-stuckjes mogen mede nemen. 8. 't Sweetse Volck van 't Schip Margareta sou onder de Sweden gerekent worden. 9. Wegens de Gevangens sou op 't Lant gehandelt werden. 10. Alle Papieren, hoorende tot de Sweedtse Oorlogs-justitie souden mogen werden mede genomen. 11. De Sweetse hooge Krijgs-bedienaers souden mogen vertrecken, waer 't hun beliefde. 12. De Griffie sou in 't geheel blijven, en aen de Bontgenoten over-

overgelevert werden. 13. De Brieven van de Reken en Rentkamer souden na oversieningh mede gegeven worden. 14. De Sweetse hooge en lage civile en militaire bedienden souden mogen blijven of vertrecken. 15. Die sich van haer Ampten hadden ontslagen, souden in haer eer niet gekrenckt worden, en die in Staden souden willen blijven, den Eed van getrouheyt moeten doen. 16. Het sou haer vry staen haer roerende Goederen te vervoeren, doch van haer onroerende 't goetvinden der Bontgenooten moeten vernemen. 17. De Erf-goederen van Graef Koningsmarck en andere souden door haer selfs moeten aengegeven worden, om daer over Justitie te bekomen. 18. De Burgerye soude by haer vrye Godtsdienst gelaten werden, en met geen brantschattingen of diergelijckx beswaert werden: Aen 't behouden van haer Voorrechten souden de Bontgenooten sich laten aengelegen zijn: Yder son mogen vertrecken, waer hy wilde. 19. De Bontgenooten beloofden al 't voorstaende getrouwelijck na te komen. 20. 't Uyt-trecken van 't Guarnisoen soude op den 13. 's morgens ten 8 uren geschieden. 21. Den Gouverneur soude getrouwelijck alle voorraet en mijnen aengeven, en niets daer van onbruyckbaer mogen maken, &c. Gedaen tot Horneburgh den 12. Augustij, 1676.

Den dagh daer aen geschiede den uyttocht / nae dat den Veldt-marschalck Horn sÿn afscheydt van de Regeeringh genomen had; eerst quamen de Duytsen / die noch wel 1200 Voetknechten / en 200 Ruyters sterck waren; welcke soo ras zy waren gepasseert / van een verstroyden / en of vertrocken / of dienst onder de Bontgenooten namen; hier op volghden de Sweden / onder haer Overste Ronck / uytmaeckende 640 man te voet / en 50 Ruyters / behalvens noch 140 van de laetste / sonder Paerden / alle met vliegende Vaendelen / en toen den Veldtmarschalck Horn / met de rest van de uyttocht: soo ras dese uyt de Stadt waren / trocken 9 Vaendelen Lunenburghse daer binnen / welcke de Burgers / die sich op de Marckt geplaetst hadden / af-losten / ende de Posten rontom besetten: De Deensse wilden in 't eerst 't Verdragh niet bewilligen / om dat over de besittingh der Conquesten in 't Sticht noch niet over een gekomen was; maer ten dien eynde quamen dese maendt 2 Keyserl. Gesanten te Bremen / welcke door haer bemiddelingh het soo verre brachten / dat de verdeelingh tusschen de Bontgenooten op de volgende wÿse / soo men seyde / wiert vast gestelt; namelÿck / dat Denemarcken soude hebben Carel-stadt / 't Lant Wursten / 't Vleck Lee / en de aenleggende Ampten / langhst de Weser: Den Hertogh van Lunenburgh Staden / Boxtehude / het Kedinger en oude Lant / de Kloosters onder 't selve district / out en nieu Wolde / en wat daer van aen de Elbe raeckt: Den Bisschop van Munster 't Sticht Verden / Rotenburgh / Ottersburg / Bremerveurde / de Ampten Bergstadten / Tedinghuysen / Wildeshuysen / de Burgt / en 't geen onder de selve Jurisdictie leght. Na de veroveringh van Staden wierden eenige Lunenburgse Volckeren / onder de Gen. Major Enten / na Pomeren / tot onderstant van den Keurvorst van Brandenburgh / gesonden: de overige trocken met eenige Munsterse / onder 't gebiedt van den Hertogh van Zell / na de Moesel. Te Hamburgh ontstondt te midden deser maent een soo vinnigen brant / dat wel 24 Huysen in de asse raeckten / en 300000 Rÿckxrds. aen schade geschieden. Oldenburgh was korts te vooren door den Donder en Blixem mede t'eenemael in brandt geraeckt / soo dat alleenlÿck de Kerck ende 40 Huysen bleven staen: dit geschiede op den selven dagh als den Heer Klingenbergh voor den Koningh van Denemarcken de huldigingh van dese Stadt soude ontfangen. Op verscheyde andere plaetsen daer omtrent verbranden oock veel Huysen door 't aensteken van de Blixem.

Te Coppenhagen wiert dees tÿt den Burgermeester Fack van het Nedergerecht veroordeelt / dat hem 2 vingers van de hant / tot teken van meyneedigheyt /

hept/ souden afgehouwen worden / en hy daer op een tijt langh onder de galgh staen/ met verbeurtmakinge van sijn Goederen. Sijn Maj. van Denemarken voor 't Casteel van Lantskroon leggende / deed in 't begin deser maendt 6 Batteryen daer voor oprechten/ en de Plaets hevigh beschieten / en met vierwercken aen-tasten: hy deed oock een Galderye verbaerdigen / om daer mede over de Gracht te stormen: Sijn Maj. had ter selver tijt den Oversten Holck met een Regiment na Malmoe / ende den Oversten Trop met een ander naer Halmstadt gesonden/ om de besettingen / waer van dagelijckx veele verliepen/ het uytloopen te beletten: De Boeren in Schoonen en Blekingh quamen sich nu mede ten dienste van Denemarken aen-bieden/ vermits zy op de Sweden/ die haer/ op hun te rugh trecken/ vry euvel gehandeldt hadden/ seer verbittert waren/ in dier voegen/ dat self eenige Boeren/ geholpen van een party Deense Ruyters/ een Convoy/ 't geen na het Sweetse Leger gingh / dat onder Christiaen-stadt lagh/ aen-tasten / en daer van 14 Standaerden / des Konings van Swedens Tent / Mantel en Tuygh / en 4 groote Kisten met Geldt kregen: Den Koningh van Denemarcken sondt daer op den Gen. Major Santbergh met 1000 Ruyters derwaerts / om des Koninghs van Swedens gestalte te verspieden: welcke van de aenkomst der Deenen bericht/ en meenende/ dat zy stercker waren/ en van den Adm. Tromp ter zee gevolgt wierden / aenstonts op-brack/ en vorder te landewaerdt in-trock. Den Coningh van Denemarcken volharde onderwijl in 't aentasten van 't Casteel van Landtskroon / doch die van binnen vermaeckten 's nachts weder 't geen by den dagh aen stucken was geschooten. Onder des gebeurden 't in de Kerck van de Stadt Landtskroon/ dat de Donder daer in gevallen zijnde / het Uur-werck t'eenemael versette/ namelijck in de plaets van 3 / 5 / en in de plaets van 7 / 9 / oock aen de 9 een streep wiert afgenomen; veel oordeelden dit voor een groot wonder / doch andere meenden dat 't selve by quam / om dat men onlanghs een overtrecksel met nieu getal over dese Wijser hebbende gemaeckt / en dat nu door den Donder een stuck van 't nieuwe wegh genomen zijnde / het oude getal sich daer ter plaetse weder had vertoont. Het Slot Lantskroon was ondertusschen so binnigh beschooten geworden/ dat sijn Maj. van Denemarcken besloot/ vermits 'er een bres gemaeckt was / een storm te laten doen: ten dien eynde wierden den 12. deser 6 man uyt yder Vaendel genomen / om het werck uyt te voeren; doch den Plaetsvooght den Oversten Hieronymus Lindenbergh sich niet bestant oordeelende/ hoewel hy over de 1000 man sterck was/ om de storm uyt te staen/ sont den selven dagh een Trompetter uyt/ om het Verdragh voor te stellen/ 't geen dan den 13. op de volgende Voorwaerden wiert getroffen:

1. DAt den Gebieder met al het Guarnisoen na krijgs-gebruyck soude uyt-trecken, en na Riga geleyt worden. 2. De Bagagie, siecken en gequetsten souden oock derwaerts werden gevoert. 3. De Tollenaers, Proviantmrs. en eenige andere souden oock mogen uyt-trecken; en de besettingh haer schult moeten betalen. 4. Het Guarnisoen sou met Convoy en Proviant tot de bestemde plaets voorsien werden. 5. Alle uytheemse en ingeboorne van Schoonen souden Deensse dienst mogen nemen. 6. De Voorraet en Mijnen sou den Gebieder moeten overleveren en aenwijsen. 7. De Poorten en Buytenwercken souden noch dien dagh ten 8 uren ingeruymt werden: en 't Guarnisoen 's namiddags uyt-trecken. 8. De overvoeringh soude in 12 dagen geschieden, met verseeckeringh van den Veltmarschalck Versen, dat de Schepen behouden wederom souden gelevert worden.

Gedaen te Lantskroon, den 13. Augustij, 1676.

Men

Men vondt 120 stucken Geschut / 80 Centner Pulver / e n een groote mee-nigte Levens-middelen in 't Slot: Het Guarnisoen trock ter selver tÿdt in goede ordre daer uyt / en wierdt op 't Eylandt Ween gebracht: Den Oversten Stuart kreegh van den Koningh van Denemarcken de Gouverneurs-plaets van dit Casteel. Na de verovering brack sÿn Majest. den 18. met het Leger van hier op / en trock na Christiaen-stadt / na dat hy alvoorens den Gen. Maj. Dunkamp met 1000 Ruyters en 800 Voetknechten van 't Regiment van den Oversten Roosekrans na Halmstad had gesonden / om die plaets geblocqueert te houden. Met het overige Leger quam sÿn Maj. den 20. te Wehe / alwaer de Sweden de Brugh achter haer afgebroken / en verbrant hadden / invoegen de Deenen hier den 21. en 22. mosten blÿven; den dagh daer aen de Brug ver-maeckt zÿnde / trock het gantsche Heyr daer over / uytgenomen 't Regiment Dragonders van den Oversten Ramstedt / 't geen tot bewaringh der Brugh bleef staen: na dese overtocht legerde sich den Koningh ter selver plaetse / daer den Koningh van Sweden 14 dagen te vooren had gestaen / zÿnde omtrent een kleyne Canon-schot der Stadt. Daer wiert stracks een Trompetter na binnen gesonden / om de plaets op te eysschen / doch den Gebieder antwoorde / dat hy sich volgens sijns Koninghs bevel tot op den lesten Man most verdedigen: dese Stadt leght bykans rontom in 't Maras / doch nu was 't selve door de hitte soo uytgedrooght / dat de Deenen aen verscheyde zÿden gemackelÿk daer door kon-den; en dewÿl de Boeren daer rontom de swackste plaetsen in de Wal boden aen te wÿsen / besloot den Koningh van Denemarcken de Stadt te doen bestor-men / sonder eenigh schot uyt 't Geschut daer op te laten doen / dewÿl anders-sins door 't langh wachten een regen te vreesen zÿnde / men de plaets soo licht-telÿck niet soude hebben konnen vermeesteren. De Oversten Cicignon / Lut-zouw en Schoonevelt wierden dieshalven belast / den storm met 1500 man aen te vangen / gelÿck zy oock den 25. 's nachtens deden / en de Stadt / na een harde tegenweer / met verlies van omtrent 100 der hare / veroverden / schoon den Plaetsvooght Wolfsklaeuw / die met 1000 man hier in besettingh lagh / alles aenwende / om 't selve te beletten: 500 Sweden wierden in de woede der Soldaten omgebracht / doch 300 andere / om genade roepende / wierden ge-vangen genomen: De Deenen kregen hier goede buyt / vermits zy eenige tÿt vrye plonderingh hadden / doch 't was hun op hooge straf verboden met de Vrouwen eenige moetwil te bedrÿven. Den Koningh van Sweden sich met sÿn Leger verder te landewaert in begeven hebbende / gelÿck hier voor geseyt is / had nu de Finnen / die hy verwachte / benevens den opbodt van verscheyde Lantluyden by hem bekomen / invoegen hy besloot / het Deensse Heyr / indien 't selve op hem mocht afkomen / de verdere inbreuck in Sweden te beletten / doch ondertusschen verwittight / dat den Generael Major Dunkamp van het Deensse Leger met eenige Troepen na Halmstadt was getrocken / so oordeel-de hy goede gelegentheydt te hebben / om den selven / terwÿl den Koningh van Denemarcken sich met het veroveren van Christiaen-stadt belemmerde / op 't onvoorsienste te overvallen / want hy wist / dat de Deenen niet alleen onkun-digh van sÿn macht waren / maer oordeelde oock / dat zy door haer gedurige voorspoet niet eens dachten / om diergelÿcke Oorlogs-streken te voorsien: hy

ſondt dieshalven den Generael Aſſchenbergh met 8000 man nae Halmſtadt/ om de Deenen daer op te neſtelen; doch den Koningh van Denemarcken even na het veroveren van Chriſtiaen-ſtadt hier van bericht / ſont plings bevel aen den Gen. Major Dunkamp/ dat hy wel op ſijn hoede ſoude zijn / en indien hy geen kans ſagh/ om de aenkomende macht te wederſtaen / dat hy dan nae Laholm ſoude wijcken: Ged. Gener. Major ſtelde op dit ontfangen bericht het laetſte wel in 't werck/ doch had naeuw 2 uren gemarcheert/ of den Generael Aſſchenbergh was hem ſoo dicht op de hacken / dat hy het/ ſonder te vechten/ niet konde ontkomen; hy ſette ſich dan daer toe ſchrap/ en deed op het geele en blaeuwe Sweetſe Regiment / welcke de eerſte af-quamen / ſoo vinnigh vier geven/ datter veele van ſneuvelden / maer de overige eyndelijck mede toe-dringende/ en de Deenen/ door 't af-branden van de Laholmer Brugh/ het wijken af-ſnijdende/ ſoo braken zy nae anderhalf uur gevechts door 't Voetvolck van den Overſten Rooſekrans / en dooden of namen de meeſte daer af gevangen; met de Dragonders liep het niet veel beter af / dewijl den Overſten Lutzow/ na dat hy 17 Sweden met ſijn eygen hande gedoot had / hier mede ſneuvelde: de Ruyterye daer door verbaeſt/ nam plings de vlucht / en hoewel veel van de hare gekregen wierden/ ſoo berghden ſich echter noch 300 Ruyters onder Helſingburgh. De Sweden kregen hier den Gen. Major Dunkam/ den Overſten Trop / en veel andere Bevelhebbers gevangen; zy veroverden oock 5 ſtucken Geſchut/ en verſcheyde Vaendels: In dit gevecht ſneuvelden van de Deenen haer meeſte Volck/ doch de Sweden gingen oock niet mis/ en ten ware geweeſt/ dat de partyen ſoo ongelijck waren / beſtaende de Sweden in 8000 en de Deenen in 3000 man/ ſouden zy mogelijck noch meerder verlies geleden hebben.

In Noorwegen had den Heer Guldenleeuw/ na 't veroveren van Wennerſburgh/ een gedeelte van Daels-lant en Weſter-gotlant onder brantſchattingh geſtelt/ en ſpeelde oock met 400 man de meeſter op de Wenner-zee: De Sweden quamen korts daer aen met 5000 Boeren en 500 Krijghsluyden op den Honden-bergh; doch als den Heer Guldenleeu hier van verkundſchapt was/ ſont hy eenige Troepen/ onder den Gen. Major Leewenhelm derwaerts / die de Sweden / met verlies van 50 man / van daer dwongh te wijcken: Ged. Heer Guldenleeuw berende korts daer aen de Veſtingh Gottenburgh / om de ſelve/ dewijl 'er gebreck van lijftocht in was / door de honger tot overgeven te dwingen: Den Deenſſen Admirael Marcus Rotſteyn quam met eenige Schepen ter ſelver tijt aen de water-kant daer voor/ om de Stadt aen die zijde mede beſlooten te houden; doch in plaets van ſijn plicht hier in nae behooren waer te nemen / zeylde hy op de aenkomſt van eenige Engelſe Schepen naer Gottenburgh / van hier nae Coppenhagen; 't geen niet alleen oorſaeck was dat den Heer Guldenleeuw de belegeringh moſt op-breken/ maer dat de Sweden oock 30 Schoeten met levens-middelen/ die van Gottenburg na 't Deenſe Leger wilden/ namen/ en te Gottenburgh op-brachten; doch ſijn Majeſt. van Denemarcken nam dit ſoo qualijck / dat hy, ged. Admirael te Coppenhagen liet vaſt ſetten / en eenen Cap. Wiebe in des ſelfs plaets met de Oorloghſchepen weder na Gottenburgh ſont.

Hoewel het Turckse Leger met dat van de Tarters reeds onder Czerzora was aengekomen / soo dorst het den Ibrahim Bassa echter niet wagen / om Poolen verder in te trecken / niet dat hy 't Poolsse Heyr schroomde / vermits hy des selfs onsterckte genoeghsaem wist / maer om dat 'er op 't Veldt door de droogte geen Gras / en op 't Lant geen lijftocht te vinden was: De roofgierige Tarters konden evenwel haer aengeboren aert niet na-laten / maer quamen met 5000 man in Wolhynien stroopen / en haelden onder Zaslauw veel buyt aen Menschen en Vee wegh: Den Starost van Kulm hier van bericht / trock / benevens den Kokol / en 13 Poolsse Compagnien ylings op haer af / en achterhaelde hun niet verre van de ged. Stadt Zaslauw / soo als het meeste gedeelte in een diepe slaep bedolven lagh / invoegen dat hy haer lichtelijck versloegh / en de buyt en geroofde Christenen weer af nam. De Coninckl. Princesse van Poolen wierdt dees tijdt te Jaworow met groote pracht gedoopt; waer nae den Coningh van Poolen sijn Gemalinne na Pruyssen geleyde / op dat de selve van daer verder over Dantzich na Vranckrijck soude konnen trecken; doch sijn Maj. hebbende haer tot Vottingen / 8 myl van Dantzich / verselt / keerde aenstonts te rugh nae sijn Heyr onder Lemburgh. Ged. Coninginne wiert den 20. deser te Dantzich van de Magistraet en gewapende Burgerye deftigh onthaelt / en van de Fransse en Engelse Gesanten begroet.

Den Paus zijnde zedert den 11. der voorleden maent door de roode-loop en koorts hart aengetast geweest, wiert den 21. daer aen volgende soo swack, dat den Cardinael Altieri, die des selfs sieckte seer stil gehouden had, niet langer dorst uytstellen, om de Cardinalen daer by te roepen; hy liet dan dien dagh de selve, benevens den Thresorier en de andere Ministers hier af de weet doen, op dat zy den Paus noch eens voor 't laetst konden spreken: verscheyde andere Prelaten hier af bericht, quamen ylinghs na 't Palleys, gelijck oock de Coninginne van Sweden; en nae dat den Paus dus dien dagh in groote benaeutheyt had gelegen, storf hy den 22. in de tegenwoordigheyt van de Cardinalen Massimi, Colonna, Houwart en eenige andere in sijn 87. jaer: hy had het Paus-ampt 6 jaer, 2 maenden en 24 dagen bedient: Den Cardinael Altieri had hem voor sijn overlijden wel getracht te bewegen, om de noch openstaende 3 Cardinaels-plaetsen te vergeven, doch den Vader wilde daer niet aen; waer over desen Cardinael niet weynigh ontstelt was, en te meer, om dat den Medicus Florido hem versekert had, dat den Paus noch de geheele maent September soude leven: hy gingh echter, als Camerlingh van de Kerck, aenstonts in de Kamer, om 't doode Lichaem te besichtigen, en de Visschers Ringh uyt handen van den Kamer-meester Pignatelli te ontfangen: hy haelde oock ylinghs over de 100000 Kroonen, die den Paus had laten bewaren, uyt 't Casteel, en trock daer na met de Pausselijcke Wacht Switzers na sijn verblijf-plaets: Het Ingewant van den Paus wiert aenstonts begraven, doch 't Lichaem gebalssemt, en, in de Pausselijcke Kleederen gekleet, in de Capelle van Sixtus op het Vatican gebracht; van waer het korts daer aen in een loode Kist in de Kerck van St. Pieter gevoert, en voor 't Volck ten toon gestelt wiert; 't geen hem 3 dagen langh wel yverigh de voeten quam kussen. Den 23. hielden de Cardinalen haer eerste vergaderinge, waer in de Visschers en loode Ringh stucken gebroken, en de noodige ordres tot den aenvangh van 't Conclave gestelt wierden: Den Abt Passionei wiert tot haer Se-

cretaris verkooren, en Monsr. Corsi tot Gouverneur van 't Conclave: Don Gasparo Altieri wiert in het Generaelschap van de Kerck bevestight, en Monsr. Spinola in het Gouvernement der Stadt Roomen, op dat zy door haer sorgh de ongebondentheden, die gemeenelijck op 't overlijden van den Paus voorvallen, souden weeren; gelijk dan reeds verscheyde dootslagen geschiet waren, en den Abt Passionei selfs den 31. deser door een onbekent Persoon een sneede in 't aengesicht kreegh; 'twelck het Sacro Collegie soodanigh ter herten nam, dat het 10000 Kroonen op 't hooft van den dader stelde, met belofte, van noch 3 Hooft-Bandijten de vryheydt te mogen geven. De uytheemse Gesanten hadden onderwijl by de Cardinalen in haer Vergaderinge ter gehoor geweest, met aenbiedinge, van haer Meesters hulp aen 't selve Collegie, indien 't van nooden mocht wesen. Den 2. deser, na dat de Cardinalen de Misse van den H. Geest hadden gehoort, gingen zy in Processie na 't Conclave, en lieten sich aldaer opsluyten, alwaer, na dat zy haer Cellen hadden bekomen, den een den ander gingh besoecken: doch voor haer intrede hadden de Hoofden van yder aenhangh al getracht de gemoederen der Cardinalen te ondersoecken, wie zy gesint waren tot Paus te verkiesen, op dat zy sich daer na hier van souden konnen bedienen: en op dat men weten soude, hoe veelderhande aenhangen datter waren, sullen wy de selve in 't kort overloopen: de eerste bestont uyt de Cardinalen, die door den Paus Urbanus de VIII. waren gekoren, zijnde Francois Barbarini, Carpegna, Gabrieli, Ursini, Facchinetti, Grimaldi en Rossetti; waer by men noch den Cardinael Carel Barbarini most voegen, de welcke, hoewel door Paus Innocentius X. verkooren, sich echter onder dese party begeven had; doch in tegendeel storf, gedurende het Conclave, den Cardinael Ursini, 't welck evenwel geen hinder aen dese aenhangh bracht, alsoo die van de Fransse partye was: De tweede aenhangh bestont uyt de verkiesingh van Innocentius X. die men 't Esquadre volant, of de vliegende hoop noemde, zijnde de Cardinalen Ludovisio, Cibo, Odescalchi, Raggi, de Rets, Homodei, Ottoboni, Albizi, Pio, Maidalchini, Hessen ende Azzolini; doch hier van waren de Cardinalen Raggi, Pio en Hessen in 't belangh van Spanjen, en de Cardinalen Maidalchini en de Retz in dat van Vranckrijck: De derde aenhangh bestont uyt de verkiesingh van Alexander VII. welckers Cardinalen waren, Flavius Chigi, Bonvisi, Bichi, Franzone, Vidoni, Barbarigo, Arragon, Boncompagni, Litta, Corsini, Bonelli, Piccolomini, Caraffa, Altieri, Conti, Nini, Spinola, Caraccioli, en Delfini; doch hier van was Arragon op de Spaensse zijde, en Altieri had een bysondere party: De vierde aenhangh bestont uyt de verkiesingh van Clemens IX. welckers Cardinalen waren Jacob Rospigliosi, Bouillon, Portocarrero, Cerri, Palavicini, Sigismond Chigi, Acciajoli en Bonacorse Bonacorsi; doch hier van was Bouillon Frans, Portocarrero Spaens, en Chigi in de party van sijn Broeder: De vijfde aenhang bestont uyt de verkiesingh van Clemens X. welkers Cardinalen waren, Massimi, Carpegna, Estree, Baden, Bonsi, Nittart, Ursin van Gravina, Colonna, Nerli, Gastaldi, Crescentio, Marescotti, Rocci, Albritii, Spada, Houwart, Felix Rospigliosi, Casanata en Basadonna; doch hier van waren Estree en Bonsi Frans, Baden en Nittart Spaens, en Rospigliosi in de party van sijn Broeder, invoegen dat de eerste aenhangh in 7 stemmen bestont, de tweede van gelijcken, de derde in 18, de vierde in 6, en de vijfde in 15. de Spaensse hadden de sesde aenhangh, en maeckten met haer Cardinalen 7 stemmen uyt, en de Fransse de sevende aenhangh, die alleen uyt 5 stemmen bestonden; zijnde te samen 65. Cardinalen in getal, die den Paus mosten verkiesen: Uyt dese gantse reeck

had-

hadden alleen de Cardinalen Francois Barbarijn, Carpegna, Gabrieli, Facchinetti, Cibo, Odescalchi, Albizi, Bonvizi, Vidoni, Barbarigo, Boncompagni, Litta, Bonnelli, Piccolomini, Caraffa, Conti, Jacob Rospigliosi, Cerri, Crescentio en Rocci kans, om Paus te werden, dewijl de andere of in de belangens van Spanjen en Vranckrijck, of al te jongh waren, die dan gemeenelijck in soodanige gelegentheden werden voorby gegaen: Van dese 20 Cardinalen was Barbarijn door sijn goede hoedanigheden seer bequaem om de Paussselijcke waerde te bekleeden, doch hy stont niet als te wel by Spanjen en Vranckrijck, noch oock by 't Roomse Hof: Carpegna was goet tot Paus in de naem, en een ander in de daet: Gabrieli was by 't College, om sijn gierigheyt, niet gesien; Facchinetti stont wel by de Cardinalen, doch de vrees dat Barbarijn meer als hy soude regeeren, en dat de Doctoren en Edelluyden van Lombardyen te Romen te veel souden te seggen krijgen, deed hem geen voordeel: Cibo was sonder opspraeck van leven, doch stont niet wel by de Florentijnen: Op Odescalchi viel niet te seggen, als dat hy een Milanees van geboorte was, welcke de Spaense noch Franse niet gaern tot Paus verkiesen: Albizi was, nae veele haer sin, te vryborstigh, en had te veel Bloetvrienden: Bonvizi had wel goede hoedanigheden, doch de vrees voor de verheffingh van sijn Neef deed hem geen goet: Vidoni stont niet wel by Chigi en de Spaense, behalvens dat men hem noch van gierigheyt verdacht hielt: Barbarigo was vroom van leven, doch stont niet als te wel by de Spaense: Boncompagni was noch vry jongh: Litta betoonde sich in de sin der Spaense al te vrymoedigh voor de geestelijcke gerechtigheden: Bonnelli was eenmael door een Kroon uytgesloten geweest: Piccolomini had sich in sijn Legaetschap in Vranckrijck al te eensijdigh getoont: Caraffa was een Napolitaen, en daerom niet apparent tot de Stoel: Conti was wel, doch had te veel arme Vrienden: Rospigliosi was seer bequaem tot Paus, en had oock de toejuychingh van 't Volck: Cerri van gelijcken: Crescentio verdiende de Stoel wel, ende Rocci was van de party van Altieri: De welcke ylinghs op 't afsterven van den Paus sijn Oom een seer beleefde Brief aen den Koning van Vranckrijck had geschreven, met aenbiedingh van groote vernoegingh, naer 't verkiesen van een nieuwe Paus, aen sijne Majest. te willen geven, soo men oordeelde, om dat ged. Koningh hem in dese verkiesingh niet hinderlijck soude vallen: De Hooft-Cardinalen yverden onderwijl yder om 't seerst, om de andere Cardinalen op hun zijde te krijgen.

De Franse in Sicilien kregen noch gedurigh alderhande Oorlogsvoorraet, Volck en lijftocht uyt Vranckrijck, maer dewijl zy eensdeels niet sterck genoegh waren, omme Steden te belegeren, en anderſints door de hitte niet te velt konden trecken, viel 'er in dat geweſt weynigh van belangh voor; alleenlijck bleven zy met haer kleyn Vaertuyg de zee, langst de Italiaense Kust, niet alleen onveyligh maken, maer vielen oock verscheyde mael in Calabrien aen lant: Eenige gewapende Napelse Vaertuygen op haer uytgesonden, troffen 't geluck, dat zy een Scheepje of twee van die van Messina kregen; van de welcke zy eenige Messinesen onthoofden, en andere op de Galeyen banden, om alsoo een schrick onder haer te brengen. De Siciliaense Steden, die noch onder Spanjen stonden, dreven alle de Messinesen daer uyt, dewijl zy voor verraet beducht waren, om dat men te Taormina een conspiratie, die met de Franse gesmeet was, ontdeckt had. In tegendeel trachte een Franse Sergeant Major te Messina, vermits hy door een Dochter van 't Huys Borgia, daer hy op verlieft was, hier toe was gebraght, de selve Stadt aen de Spaense over te leveren, doch den aenslagh ontdeckt, soo wiert hy met 4 Galeyen van een getrocken.

Te Cartagena in Spanjen ontstont dees tijt de Pest. Don Jan schreef nu een ernstige Brief aen den Koningh van Spanjen, waer by hy versocht, dat de Regeeringe in sodanigen staet mocht werden herstelt, als by den laetst overleden Koningh was geordonneert geweest; waer op sijn Majest. geboot, dat het Gebodt van den Koningh sijn Vader, in-houdende, dat niemant meer als een Ampt soude mogen bedienen, vernieut soude werden. In plaets van den Marquis van Castel Rodrigo wiert den Marquis van Leganez tot Opperhooft det Ruyterye in Catalonien verkooren: En den Graef van Fuensalida kreegh 't Ampt van Onderkoningh van Navarre in plaets van den Prins van Parma. Den Baron van Bergeyck wiert oock van sijn Maj. tot Envoy na Engelant genoemt.

De Franse Oorlogsvloot weder te Toulon vaerdigh geraeckt, zeylde nu van daer na Messina. Op 't bericht dat men in Vranckrijck van 't veroveren van Cajane door den Commandeur Binckes kreegh, wierden te St. Port St. Louys en Brest 8 Schepen uytgerust, om 't selve Eylant weder te hernemen. Mits 't overlijden van den Paus reysden de Franse Cardinalen uyt dat Koninckrijck te lant nae Roomen, om by de verkiesingh van een nieuwe het belangh van Vranckrijck waer te nemen. Den Koningh van Vranckrijck maeckten toen de Heeren du Mets en Vauban tot Veltmarschalcken, en gaf 't Regiment van Rambure aen den Marquis van Feuquiéres: Hy deed oock in 't lest deser maent de volgende Oorlogsverklaringe tegens Denemarcken afkondigen;

SYn Maj. wetende dat tot nadeel van 't Tractaet van Vrede, getekent tot Coppenhagen in den Jare 1660 tusschen Sweden en Denemarcken, van welckers ëxecutie sijn Majest. sijn guarantie gegeven heeft, den Koningh van Denemarcken niet onderlaten heeft den Koningh van Sweden te attacqueren, en den Oorlogh aen te doen, sonder dat den laetsten van sijn zijde het gemelde Vredens-Tractaet in eeniger manieren heeft gevioleert, sonder mede dat alle minnelijke officien, door sijnen Ambassadeur, om desen Oorlogh voor te komen, aengewent, het selve hebben konnen beletten: En alsoo sijn Maj. verneemt dat het sijn glorie betreft, soodanige contraventie in 't gem. Tractaet niet te dulden, als mede dat een Prins, met wie hy in Vrede en Alliantie is, door den hoog-gem. Coningh van Denemarken alsoo geattacqueert wert, sonder sich daer over te ressenteren: Soo ist, dat hoog-gem. sijn Maj. om de voorverhaelde redenen en confideratien verklaert heeft, en verklaert by desen, door sijn hant ondertekent, vast gestelt en beslooten te hebben, den hoogh-gem. Koningh van Denemarcken den Oorlogh soo te Water als te Lant aen te doen: Beveelt derhalven sijn Maj. aen alle sijn Onderdanen, Vassalen, en Dienaers op de Onderdanen, Vassalen en Dienaers van hoog-gem. Koningh van Denemarcken los te gaen; en heeft haer verboden, gelijck hy de selve by desen verbiet, van na desen geen communicatie, Commercie of intelligentie met de selve te hebben, op pœne van de Doodt. En heeft sijn Maj. tot dien eynde van nu af aen gerevoceert, gelijck de selve intreckt alle Permissien, Paspoorten, Sauvegardes en Vrygeleyden, die door hem of sijn Luts. Generael en andere zijn Officiers, desen contrarie zijnde, souden mogen verleent zijn, en heeft de selve van nul en geender waerde verklaert, verbiedende aen alle die geene, die 't souden mogen wesen, eenigh regard daer op te hebben. Belast en beveelt zijn Maj. aen den Heer Grave van Vermandois, Admirael van Vranckrijck, Marschalcken van Vranckrijck, Gouverneurs en Luts. Generael voor sijn Maj. in zijn Proviniien en Legers, Veltmarschalcken, Collonels, Legermeesters, Capiteynen, Hoofden en Aenvoerders van zijn Krijgsluyden, soo te Voet als te Paert, Fransse, vreemde, en alle andere Officiers, die 't behooren sal, dat zy den inhout deses sullen doen nakomen, yder in sijn regard door de gantsche streeck van hare Macht en Jurisdictien, want soodanigh is het begeeren van sijn Maj. den welcken beveelt en belast, dat desen sal werden gepubliceert, en geaffigeert in alle zijn Steden, soo See-plaetsen als andere, en alle de Havenen en andere Plaetsen van zijn Koninckrijck, daer het van nooden sal zijn, op dat niemant daer van ignorantie pretendere. Gedaen tot Versailjes den 28. Augusti 1676. Getekent, LOUIS, en lager, LE TELLIER.

Men betrapte te Londen dees tijt verscheyde Paepse Boecken, die in 't Engels gedruckt waren, invoegen den Drucker daer over wiert vast geset, en sijn Druck-Pers gebroken: men beschuldigde den Secretaris van den Ambassadeur van Portugael, als of

of hy die te drucken had gebracht, ſoo dat hy oock in verſekeringh wiert genomen; Sijn Maj. geboot korts daer na aen den ged. Ambaſſadeur, dat hy de Capelle van St. James niet meer tot de Roomſe Godtsdienſt ſoude gebruyken. Men was in Engelant noch even onvernoegt over de Franſe Caperyen, want of men wel te Caen in Normandyen den Bailliuw van Cherbourgh, over 't aenſlaen der Engelſe Schepen en Goederen, had opgehangen, en den Ridder van Beaumont en ſijn Broeder in af beelding onthooft, ſoo bleven de Franſſe echter noch in haer rooveryen op de Engelſe volharden. Eenen Cap. Wood, die met 2 Schepen uyt Engelant geſeylt was, om de paſſage van 't Noort-ooſt te ontdecken, quam nu met een Schip weder te rugh, alſoo 't andere op Nova Sembla was gebleven, ſonder yets uytgerecht te hebben. In Duyns quamen toen weder 4 Engelſe Schepen uyt Ooſt indien. Vermits de Roovers van Algiers de Engelſe Schepen, die geen behoorlijcke Paſpoorten hadden, over al aen-hielden, en in hun Havens ſleepten, zeylde den Ridder Narbrough met ſijn Oorloghſchepen na Algiers, om daer de reſtitutie der Schepen en Goederen te verſoecken, doch ged. Roovers ſin in de buyt hebbende, wilden hem niet meer als de Goederen, die de Engelſſe toe-quamen, reſtitueren, en behielden 't overige voor hun ſelfs.

SEPTEMBER 1676.

TE midden deſer maent arriveerden in deſe Landen noch 3 Ooſt-indiſe Retour-ſchepen, te weten, Ceylon en de Voorſichtigheyt, voor de Kamer van Amſterdam, en den Alexander, voor de Kamer van Zeelant; zy waren den 9. February deſes Jaers van Batavia vertrocken, en den 22. Mey van de Caep de Bon Eſperance; 't Schip de Voorſichtigheyt omtrent Hitlant van de andere af-geraeckt, wiert by Doggers-ſant van 4 Franſe Kapers aengetaſt, die 24, 18, 12 en 8 ſtucken op hadden, daer in tegendeel 't ſelve Schip maer met 28 ſtucken en 100 man voorſien was: De Franſſen enterden ylings, en ſmeten veel Volckx over boort, doch zy wierden ſoo braef bejegent, dat de meeſte daer van ſneuvelden, en zy af moſten wijcken: de onſe kregen in dit gevecht 10 dooden en 7 gequetſten: Deſe 3 Schepen hadden de volgende Ladingh in:

5940 ps. diverſe Salampouris.
900 ps. fijne gebleeckte Mouris.
1000 ps. rouw Guinees Lywaet.
2480 ps. diverſe breede Baftas.
420 ps. blauwe Boulangs.
160 ps. Negros Kleeden.
4850 ps. diverſe Gingans.
5400 ps. diverſe Chiavonijs.
2100 ps. rouwe en gebleeckte Bethilles.
700 ps. Alegias Bethilles.
480 ps. Alegias Patchery.
1431 pont Bengaelſe rouwe Syde.
3338 p. Florette Garen.
4071 p. Cattoene Garen.
250 ps. Gerberys de Pipely.
100 ps. Kleeden, genaemt Aſies Begy.
3400 ps. Fotas Bengale.
1000 ps. Pattenaſe Chitſen.
3000 ps. Garras.
499 ps. dubbelde Bengaelſe Armoſijnen.
2300 ps. Hammans.
1842 ps. diverſe Mallemolens.
200 ps. Douriax.
1680 ps. diverſe Kaſſen.
260 ps. Nicanias.
100 ps. gebleeckte Sanen.
135034 pont diverſe Gommelack.
30885 p. Boracx.
5677 catty Japanſe Camphur.
3085 pont Sandelhout.
36810 p. Caury Maldivi.
11539 p. Galiga.
60 ps. Japanſe Syde Rocken.
78565 p. Bimaes Sappanhout.

82257 p.

82257 p. Kust en 200 moten Mauritius Ebbenh.
479768 p. Bengaelse geraffin. Salpeter.
18788 p. Foulie ofte Macis.
23820 p. Giroffel Nagelen.
396 ps. onbereyde Siamse Elants Huyden, genaemt Jammama.
41600 p. fijne Ceylonse Canneel.
320 ps. Madaphons.
100 ps. heele of 200 halve Roemaes.
100 Marrados of 200 paer Longys.
76365 p. Japanse Poeyer-Suycker.
1000 p. Tutia.
100 ps. Tesserse Taftas de Pipely.
2400 p. Indigo Cormandel.
11 Catty 8 Teyl 6 Maes Tonquinse Muscus.
959142 Catty swarte Peper.

Zy brachten uyt Oost-indien bericht mede, dat den Koningh van China was gestorven, en sijn Soon, nevens den Onder-koningh, hadden verklaert, dat zy de vrye Koophandel weder met de Compagnie wilden oprechten, gelijck die voor 20 Jaren was geweest: diergelijcke aenbiedingen van vrye Handel was oock wegens Japon geschiet. De Groenlantsvaerders quamen dees tijt voor 't meeste gedeelte in Tessel, het Vlie en de Maes binnen, hebbende de een door de andere een seer goede vangst gehad. Sijn Hooght. den Heer Prince van Oranjen den 10. deser uyt 't Leger in Brabant gescheyden, quam den 12. daer aen in een Calesse in den Hage, doch reed alleenlijck daer door na Sorghvliet, om sich hier een weynigh van sijn onpasselijckheyt uyt te rusten: den 15. daer aen keerde hy van daer weder na den Hage, om aen haer Ho: Mo: en Ed. Gr. Mo. van de verrichtingh in de Velttocht raport te doen: De Magistraet van den Hage hier af bericht, deed ylings de Borgery in de Wapenen komen, om sijn Hooght. te ontfangen; de selve wiert aen de Wagen-brugge en op de Rijswijckse wegh geplaetst: waer op sijn Hoogheyt, verselt van de Heeren Bentinck en Odijck, ten 10 uren in een Carosse daer door reed, en sich ylings na de Vergaderingh van haer Ho. Mo. begaf, gevende de selve aldaer een volkomen vernoeginge van 't gepasseerde in de Velttocht, en wordende oock van den President over sijn betoonde moeyte en sorge voor desen Staet bedanckt; van hier gingh sijn Hooght. in de Vergaderingh van de H. Staten van Hollant, en deed daer mede rapport van sijn gedane verrichtingh, waer op den Raet-Pensionaris Fagel sijn Hooght. wegens haer Ed. Gr. Mog. in beleefde termen antwoorde, en over sijn bewesen goet beleyt voor 't Lant bedanckte; invoegen hoog-ged. sijn Hoogheyt, na dat de Burgery 3 salvoos gedaen had, over Sorgvliet na Honslaerdijck trock, om sich daer een weynigh op te houden: doch den 17. een Edelman uyt het Leger van den Grave van Waldeck in den Hage gekomen zijnde, met bericht, soo men meende, aen sijn Hoogheyt wegens den ged. Grave, dat de Fransse een groot Convoy te Charleroy vervaerdigt hadden, om 't selve nae Maestricht te brengen, ende dat ged. Grave dieshalven de tegenwoordigheyt van zijn Hooght. in 't Leger hooghnoodigh oordeelde, om datter in sulcken geval wel licht yets gewichtigs konde voorvallen, soo trock zijn Hooght. noch dien selven avont van Honslaerdijck nae 't Leger, maer te Mechelen gekomen zijnde, ontfongh hy daer een andere Courier van den ged. Grave, met bericht, soo men zeyde, dat het Convoy reeds deurgeraeckt was; invoegen hoog-ged. zijn Hoogheyt zich weder te rugh begaf, en nae Soestdijck trock. In erkentenisse van den dienst, die den overleden Heer Rhijngraef aen 't Lant had bewesen, gaf zijn Hooght. nu het Regiment van den selven Heer aen des selfs Soon, zijnde een Jongelingh van 14 a 15 jaer: Den Edelman, die wegens de Rhijngravinne hier over het compliment aen zijn Hooght. quam af-leggen, wiert met een Compagnie onder 't selve Regiment begiftigt. Sijn Hoogheyt wiert dees tijt met twee wilde Paerden, en een levendige Crocodil, die uyt West-indien gekomen waren, vereert. Haer Ho: Mo: antwoorden dees tijt by Missive aen zijn Keyserl. Majest. over 't werck van Ame-

Amelant, en vertoonden daer in wijtloopigh het nadeel, 't geen dese Repnblijck soude komen te lijden, indien 't selve Eylant in vreemde handen raeckte, dewijl het dicht onder deses Staets Kusten lagh, en men dieshalven van daer de Koophandel licht soude konnen troebleren. Haer Ho. Mo. beslooten toen 12000 guldens tot het Graf te geven, 't geen men te Amsterdam voor den Heer Admirael de Ruyter soude oprechten. De Admiraliteyt te Amsterdam versocht nu aen haer Ho. Mo. dat de Schepen, die zy voor de Oostzee uytgerust, en aldaer by na 6 maenden geweest hadden, gelijck besloo-ten was, mochten te rugh geroepen werden, of dat haer Ho: Mog: anders, indien zy goet mochten vinden, die daer noch langer te laten verblijven, een fonds souden gelieven aen te wijsen, waer uyt de vordere onkosten souden konnen gevonden worden; zy versochten oock, dat men by den Spaenssen Gesant Don Emanuel de Lira soude aenhouden, dat de gelden, welcke die Kroon tot dese Equipage, gelijck oock tot die van de Middellantse Zee schuldigh was, aen haer mochten werden gefurneert: Haer Ho. Mo. besloot en daer op, de Schepen uyt de Oostzee thuys te roepen, dewijl 't saisoen reeds soo verre was geavanceert, dat zy aldaer weynig dienst meer konden doen. Dees maent begon 't Proces tegens den Heer de Groot weder aen te vangen, en bracht den Heer Fiscael den 9. deser sijn eysch tegens den selven in, pretenderen..e, dat ged. Heer Crimen læsæ Majestatis had begaen: Den Advocaet de Hertogh pleyte voor den gedaegde, en bracht seer fraeye dingen tot zijn ontlastigingh in; en vermits de leden van sijn beschuldigingh in groot getal waren, duurde het tot den 18. deser, eer gem. Advocaet zijn antwoort op de bovengen. eysch eyndighde; den 22. daer aen begon den Procureur Generael door sijn Advocaet daer tegens weder te repliceren, soo dat het eenige tijt aenliep, eer men dese saeck konde eyndigen. Men sprack dees tijt als of wegens zijn Majest. van Engelant en desen Staet aen de Ministers der hooge Bontgenooten was versocht geweest, dat zy geliefden te besorgen, dat hare Principalen der selver Gevolmachtigden jegens den lesten October compleet te Nimwegen wilden doen verschijnen, om de Vredens Tractaten aen te vangen, op dat men by ontstentenisse van dien niet genootsaeckt mocht werden, om de Tractaten als dan met de aenwesende Ministers te beginnen.

Sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange met het Leger by St. Truyen gekomen, gelijck wy laetst hebben geseght, gaf den 1. deser bevel aen de 3 Engelse en 9 Hollantse Regimenten, die in de belegeringh van Maestricht het meeste verswackt waren, dat zy hun na Hollant souden begeven, om haer van hun geleden schade weder te herstellen: Met de overige Troepen brack sijn Hooght. noch den selven dagh op, en trock recht na Warem; hebbende den Hertogh van Villahermosa de voortocht, den Prins van Osnabrugh de middelorde, en zijn Hoogheyt de achtertocht. Den 2. bleef het Leger noch te Warem, doch den 3. in de morgenstont trock het selve weder op na Janche, en den 4. na Pertuis. Den Marschalck van Schombergh, hebbende gedurigh tot Lichtenbergh by Maestricht gelegert, had soo ras geen bericht van dese optocht bekomen, of hy brack den 2. deser van zijn Legerplaets op, en trock de Bontgenooten achter na, om te zien of hy eenigh voordeel op haer achtertocht konde bekomen; ten dien eynde sont hy den 3. den Graef van Villeroy met 150 Ruyters, en den Graef van Montal met 6 Esquadrons voor uyt, om haer optocht op te speuren, doch om dat de Bruggen op de Rivier de Jeker over al afgebroken waren, konden zy der

Bontgenooten Troepen voor haer vertreck van Warem niet bykomen, invoegen zy uyt vrees van van haer gros afgesneden te sullen werden, niet verder voort dorsten trecken, maer te Warem bleven, alwaer Schombergh haer 's avonts met sijn geheel Leger by quam: Op het bericht, dat men in het Bontgenooten Leger van dese optocht kreeg, wiert het selve ylings op een hoogte tusschen Janche en Pertuis in slagorde gestelt, vermits men niet anders meende, of de Fransse quamen om slagh te leveren; doch als men haer aenkomst niet vernam, wiert een Troep na haer toe-gesonden, om haer bewegingen te ontdecken: dese bericht brengende, dat de Fransse te Warem bleven leggen, zoo wiert aenstonts bevel gegeven, om weder voort nae Pertuis te trecken. Den 5. brack men van hier weer op na Torrebais Saint Troy. Den 9. 's nachts quam het Leger te Gembloers, en plaetste sich daer op de wegh van Charleroy, om de Franse, soo men na allen schijn oordeelde, het te rugh trecken naer de ged. Plaets te verhinderen: Schombergh mogelijck van dese toeleg verwittigt, en wilde sijn vyanden geen zoo langen tijt gunnen, om haer daer vast te stellen, vermits hy genoegsaem wist, dat hy door gebreck van lijftocht, in 't kort zou moeten opbreken; hy trock dan den 8. van Warem op, om hun daer in voor te komen, en wist zijn slagh zoo wel waer te nemen, dat hy den 10. 's morgens, omtrent een uur van de Bontgenooten, in slagorde langhs de rivier de Mehaigne marcheerde: dese rivier scheyde de 2 Legers van een, en belette, dat men niet zoo licht aen den ander konde komen. Men wilde, dat zijne Hooght. in dese gelegentheyt aen de andere Opperhoofden, voorsloegh, dat men den vyant nu slagh behoorde te leveren, indien men hem zijn marsch na Charleroy wilde beletten; doch deselve oordeelende, dat men dat, zonder 't gantse Leger in gevaer te stellen, niet kon uytvoeren, zoo wiert beslooten, dat men weder te rugh na Wals-brabant zou trecken: zijn Hooght. de voortocht hebbende, nam dieshalven de wegh na Waveren; en Schombergh door sulcken schielijcken te rugh marsch verwondert, sont den Graef van Montal met 20 Esquadrons op de achtertocht af, om de Bagage te plunderen; doch de Spaense Esquadrons van Courrieres en Ulloa en de Regimenten Dragonders van Berlo en Ville de achtertocht deckende, bejegenden de Franse, een uur gedurende, soo ruw, dat zy met verlies van 60 dooden en 40 gevangens mosten wijcken; de Spaensse verlooren alleen een Dragonder Capiteyn en 6 a 7 man: en vermits de Velttocht nu voor 't meerendeel scheen geeyndigt te zijn, trock sijn Hooght. toen 't Leger te Warem was gekomen, na Hollant, latende het bestier over haer Ho. Mo. Troepen aen den Grave van Waldeck: Schombergh dus de wegh na Charleroy open hebbende, quam te Gembloers legeren, en sont den 17. een groot Convoy, het geen van Charleroy by hem was gekomen, onder 't beleyt van den Marquis van Renel en den Graef van St. Geran, na Maestricht, dewijl de ged. Stadt, hoewel ontset, noch met de noodige Oorloghs-voorraet en lijftocht niet was voorsien: Na dat dit Convoy soo geluckigh was door geraeckt, bleef Schombergh noch tot den 26. by Gembloers leggen, doch trock dien dagh over de Sambre, en legerde sich by Philippeville; hy had den Graef van Montal met 4 Esquadrons Ruyters en Dragonders, en 6 bataillons Voetvolck 3 dagen te vooren nae Marche en Famines gesonden, welcke die Plaets, als zijnde maer met oude Muren omringht, den 24. in-nam, en van daer tot versterckingh van den Marschalck de Crequi trock. Het Bontgenooten Leger bleef ondertusschen tot het eynde deser maent omtrent Waveren leggen, sonder datter yets bysonders in voorviel, als dat het somtijts wat van Legerplaets veranderde, om de Voerage en lijftocht te gemackelijcker te bekomen. De

De Franssen bleven de Lantluyden ondertusschen noch even seer met rooven en branden plagen: By Camerijck paste den Baron van Quincy met eenige Ruyterye op, die, schoon de Boeren de brantschattingen wel betaelden, veele Paerden van haer liet wegh halen: De besettingh van Aeth brande rontom Brussel niet alleen verscheyde Huysen af, maer maeckten oock de wegen over al onveyl; selfs dorsten zy tot dicht onder de Stadt verscheyde Burgers, die om een wandelingh uytgegaen waren, wegh halen: En de besettingh van Oudenaerde viel verscheyde mael in 't Lant van Waes, onder voorwendsel, dat 't ged. Lant de beloofde brantschattingen niet hadde betaelt, brandende daer in de Dorpen Saffelaer, Belzeele en St. Nicolaes wel 600 Huysen af. De Spaensse ontdeckten oock een verraet, 't geen de Fransse op Dendermonde gesmeet hadden, waer over zy den aldaer gewesen Onder-bailliuw Petit, vermits hy wiert vermoet mede van den aenhangh geweest te hebben, gevangen namen, en na Antwerpen voerden. Op Nieuwpoort was een diergelijck verraet voorgenomen, waer over een Burgermeester van Veurne, die men beschuldigde, dat hier aen hantdadigh was, ter selver plaetse wiert gevangen geset.

De Lunenburghse Troepen/ onder haer Opperhooft Chauvet/ trocken dees tijt door het Graefschap Lippe na de Moesel/ en quamen in 't lest deser maent te Wetslar aen de Laen/ waer zy eenige tijt bleven leggen/ om de komst der Munsterse/ die haer volgden/ en in 't Graefschap Nassouw gekomen waren/ af te wachten: Ged. Troepen bestonden gesamentlijck omtrent in 18000 man/ waer by den Vorst van Zell sich soude vervoegen/ om als Opperhooft over haer te gebieden: De Fransse vreesende dat dese macht in Lotharingen soude soecken in te breken/ vergaderden by Verdun een Leger van 15000 man onder den Marschalck van Crequi/ om hun in haer voornemens te hinderen.

Den Hertogh van Luxemburgh met sijn Heyr uyt der Elsas naer Brisach opgebroken/ passeerde met het selve den 29. der voorleden maent by Burcken/ een weynigh lager als dese Vestingh over sijn Schipbrugh den Rhijn/ en viel aenstonts in het Brisgaw/ waer de Boeren/ om dat zy haer brantschattingen te Brisach prompt betaelden/ niet gevergt hebbende/ seer euvel van de Fransse met rooven en branden wierden geplaeght: Luxemburgh hier in een vette weyde komende/ liet sijn Leger van de geleden moeylijckheyt een weynig uytrusten/ en versuymde daer door de Stedekens Fryburgh en Offenburgh/ die hem voor seer goede passen hadden konnen dienen/ wegh te nemen; want de Keyserl. Opperhoofden Schults en Caprara van sijn komst over den Rhijn verwittigt/ naderden ylings met haer macht nae dese Stedekens/ en voorsagen die niet alleen met de noodige Volckeren/ maer besetten oock al de doortochten over de Rivier de Els; en vermits zy hier seer dicht aen de Fransse lagen/ vielen 'er somtijts eenige schermutselen van weder zijden voor; waer in de Croaten voor 't meerendeel de overhandt behielden: Den Hertogh van Lotharingen van dese tocht der Fransse verkundschapt/ en bekommert/ dat zy aen die zijde souden soecken door te breken/ om onderstant in Philipsburgh te brengen/ brack den 1. deser van sijn Leger-plaets te Mechtersheym op/ en trock met al de Ruyterye en een gedeelte van 't Voetvolk mede na Offenburg/ om de zijne/ in geval van noot/ te lichter onderstant te konnen doen; hy leger-

de sich hier te Griesheym/ en bleef daer eenige tijt leggen / soo om dat hy oordeelde/ dat hy te beter op 't belegh van Philipsburgh soude konnen passen/ als om de Fransse door dese sijn legeringh te beletten / om yets in die gewesten te ondernemen ; hy was daer in oock soo geluckig/ dat Luxemburg/ geduerende sijn verblijf / niets dorst aenvangen ; zelfs wanneer een Franse partye het Stedeken Emmerdingen meenden uyt te plonderen / wiert deselve door den Gen. Major Schultz soo ruw bejegent / dat zy met verlies van 300 man/ waer van de Keyserse 56 gevangens en 150 Paerden kregen / te rugh mosten wijcken. Maer na 't overgaen van Philipsburg nam 't werck hier een andere keer ; want Luxemburg/ bevreest dat de Keyserse nu met de Rijcksvolckeren versterckt souden worden / en plings op hem aentrecken / of ten minsten een diversie in der Elsas maeken / aenstonts sijn eene vleugel tot onder 't Geschut van Brisach trock / en de andere van Brisach af tot Basel toe langst den Rijn legerde, om de Keyserse door 't besetten van de doortocht over die Rivier te verhinderen / dat sy hem van achter niet souden aentasten / of alle toevoer afsnijden ; hy sont oock eenige troepen na der Elsas / om door 't versterken van de besettingen dier Plaetsen / de voornemens der Keyserse op dat gewest / indien zy'er eenige mochten hebben/ te doen verdwijnen : Den Hertog van Lotharingen van dese Franse te rug marsch bericht/ besloot haer wel te volgen/ doch eerst af te wachten / dat de Rijckx-troepen / en den Graef van Stirum / die de Fransse uyt Philipsburgh na Hagenaw geleyt had / by hem gekomen waren/ gelijck hy dan oock/ als zy sich by hem gevoegt hadden / den 26. en 27. over de Rivieren de Kuntzich en Schutter/ en soo recht op Brisach aen-trock.

Zedert de Fransse de Duytse Galderye voor Philipsburgh hadden in brant gestoken/ begonden de belegeraers de selve weder in sijn voorige stant te brengen/ en de Grachten met Fascinen/ van aerde bedeckt / op te vullen : Den 31. der voorlede maent deden die van binnen op de Duytsen / die aen het Ravelijn stonden / een uytval / doch mosten met achterlatingh van veel dooden te rugh wijcken/ hoewel de belegeraers daer oock 60 man verlooren. De Duytse begonden mede langs de Contrescarp aen den Rijn te naderen / en joegen die van binnen door haer Granadiers uyt een Redout / die dicht aen de nieuwe Stadt lagh. Den 3. deser / als men een genoegsame bresch had geschooten / deden de belegeraers met 400 man een storm op het Ravelijn/en quamen sonder groote moeyte daer in ; doch vermits 't selve aen alle zijden open was / en de Duytsen geen Fascinen by haer hadden / om sich voor 't schieten der Fransse te beschermen / mosten zy 't selve nae een half uur besits weder verlaten ; van de Fransse sneuvelden in dese gelegentheydt 40 / en van de belegeraers 12 man : Men verbaerdigde 's anderen daeghs alles wel weder tot den storm/ doch om de ongereetheyt van alle dingen/ bleef de selve achter : in de nacht wierpen de belegerde veel vuur op de Fascinen / maer 't selve wiert door eenige Waeghalsen uytgebluft : Den 5. herbatte men den voorgenomen storm sonder vrucht/ alsoo de Fransse de gemaeckte bresch weder met storm-palen voorsien / en met aerde omgraven hadden ; de belegeraers verlooren hier ruym 100 man/ en beslooten toen/ de Galderye recht over de Grachten van de Wal te voeren / om/ wanneer de selve gereet soude wesen / een algemeene storm te doen ; waer toe
oock

oock noch eenige Keyserl. Volckeren in 't Leger quamen. Den 7. ontstondt sulcken storm-windt / dat de Duytsen aen de Galderye niet konden wercken/ doch als zy den 8. daer mede voort gingen/ sont den Plaetsvoogt/ den Heer du Fay/ des achtermiddags seer onverwacht een brieffje aen de Keyserl. Opperhoofden / met versoeck / dat hem mocht toegestaen werden / 2 Bevelhebbers uyt de Plaets te senden/ om met haer te handelen ; dit wiert hem plings geaccordeert/ en den jongen Graef Lesle / en den Baron Houchin voor Gijselaers in de plaets gesonden/ waer tegen des Konings Lut. le Roy en den Cap. Vaugirar uytquamen / om over 't Verdragh te spreken : zy versochten eerst een tijt van 20 dagen/ om aen haer Leger om onderstant te schrijven ; en by aldien 't selve binnen die tijt niet mocht volgen/ waren zy bereyt om de plaets over te geven : De Keyserse gaven daer op tot antwoordt / dat zy op dit onredelijck versoeck niet wilden handelen / doch andersints van voornemen waren / om de besettingh eerlijcke voorwaerden/ gelijck haer brave verdedigingh verdiende/ te gunnen : de Fransse Bevelhebbers gingen daer op in de Stadt/ en quamen korts daer na weer uyt/ met macht van den Plaetsvoogt / om sommige dagen van de 20 af te slaen ; evenwel konden zy tot 's anderen daegs middags niet over een komen/ invoegen de Keyserse den Graef van Mansvelt met volle macht in de Stadt sonden / om het Verdragh te voltoyen ; gelijck dan noch dien selven dagh op de volgende voorwaerden geschiede :

1. DE besettingh sal den 17. 's morgens ten 10 uren, soo de Plaets voor die tijt door een Koninckl. Heyr niet ontset wort, met Wapenen en Reystuygh , Kogels in de mont , slaende Trommelen, vliegende Vaendels, en de Ruyters en Dragonders met de blote Degen in de vuyst, uyttrecken.

2. Men verstaet hier onder van geen 800 of 1000 man , die men soude mogen af senden , maer van een Heyr, daer den Hertogh van Luxemburgh of een ander Opperhooft het gebiet over voert , en die met Ruyterye, Voetvolck en Geschut te Rusheym, Liersheym, Graben, Staffurt, Bruxsal of op eenige andere plaets , aen dees of geen zijde van den Rhijn , post vattende , 800 of 1000 man in de plaets sal brengen : in sulcken geval en sal 't Verdragh geen stant grijpen. Indien 't Fransse Heyr nadert, sal het Keyserl. en Rijckx leger sich een geschut-schot van Phlipsburgh in flagorde , en in verdedingh mogen stellen , sonder dat die van de Plaets de minste vyandtschap aen de Keyserl. en Rijckx-troepen sullen mogen bewijsen, of eenige uytval doen.

3. De besettingh sal door de kortste wegh , in alle veyligheyt , met een genoegsaem Keyserl. geley, daer een Coll. het gebiet over voert, na Haguenaw geleyt worden : En de Plaetsen, daer men 's nachts herbergh sal moeten nemen, sullen niet wijder als 3 uren den een van den ander mogen leggen ; men sal haer oock met de noodige lijftocht moeten voorsien.

4. De besettingh sal 8 stucken Geschut, 2 van 24 pont, 2 van 12 pont, en 4 kleyne van 6 pont , met de Voorraet voor 6 schooten, mogen mede nemen.

5. Gelijck oock een Mortier tot Bomben, van 100 tot 200 pont.

6. Benevens 4 koopere Schuytjes met haer Wagens, en al het geene daer aen behoort.

7. En al 't Gout en Silver, 't zy van bysondere Persoonen, Kooplieden of andere.

8. De Keyserse sullen voor de siecken en gequetsten, die het verdragen konnen, 20 Wagens verschaffen, en Schepen voor de geene, die hier toe niet bequaem zijn , om daer mede nae Hagenaw gevoert te werden, welke men ook tot de selve Plaetse met Heelmeesters en geneesmiddelen sal moeten voorsien.

9. Dat men van den Heer Commandant van Phlipsburgh, van den Heer de la Goupilliere , van den Oorlogs-gemachtigde, of van eenige andere Bevelhebber niet sal mogen eysschen tot losgelt , wegens 't verbranden of berooven van eenige Stadt, Dorp of gehucht ; en dat de Generaliteyt daer van sekerheyt by geschrift sal moeten geven.

10. Men sal geen Paerden of yets anders, voor of gedurende 't beleg bekomen, weer mogen eysschen.

11. De Burgers of Inwoonders , 't zy Duytsen of Franssen , sullen vryelijck mogen blijven , of met de Fransse besettingh of 3 maenden naderhant in veyligheyt mogen uyt-trecken.

12. De partyen sullen voor de intrede der Keyserse in de plaets geen gemeenschap met malkander mogen houden, en niemant sal sonder verlof in de Vestingh mogen gelaten werden.

13. Gedurende de 8 dagen sal men geen hant aen de Wercken slaen , noch Schiltwachten uytsetten, maer de Gijselaers van wederzijden sullen daer acht op nemen.

14. De gevangens vóór of in 't belegh gemaeckt, sullen sonder losgelt weder gegeven wórden.

15. Men sal oock, gedurende de 8 dagen, van wedersijden een schorssingh van Wapenen hebben, en geen de minste vyantschap betoonen, ooek sal yder blijven besitten 't geen hy heeft.

16. Men sal 50 Wagens voor 't Reystuygh der bevelhebbers verschaffen, en aen de Opperhoofden sal versocht werden, dat zy 50 gesadelde Paerden voor de bevelhebbers van 't Voetvolck, en 2 Carossen voor de gequetsten willen geven.

17. Alle de Bevelhebbers, den Major, die van 't Geschut, en de Ingenieurs sullen, uyt kracht van dit Verdragh, alle sekerheyt genieten.

18. Den 16. sal het Opperhooft van de Keyserse en Rijckx-troepen eenige trouwe Persoonen in de Placts senden, om een Inventaris van 't Geschut, van de Oorlogs-voorraet, en de lijftocht, uytgenomen van 't geene de besettingh mede sal nemen, op te rechten.

19. Den 16. 's avonts ten 6 uren sal de Fransse Poort, de Brugh, en al 't geene daer aen behoort, in handen van een Bevelhebber, die daer toe van 't Opperhooft sal gelast zijn, gestelt worden, en desen Bevelhebber sal oock macht hebben, om alle wanorde, indien 'er eenige mocht gebeuren, voor te komen. Gedaen in 't Leger voor Phlipsburgh den 9. September, 1676.

Na dit gemaeckte Verdragh begonden de Duytse Krijghslieden/ die op de huyt geblaemt hadden/ te morren / dat men de Fransse soo goede voorwaerden gaf; maer haer Opperhoofden wel wetende / dat het noch langh werck soude in hebben gehad / indien men de plaets met geweldt had willen vermeesteren/ waer by dan noch verscheyde onverhoopte ongevallen/ mits het nakende winter-saisoen / te vreesen stonden / oordeelden het vepliger / de Fransse yets toe te geven/ en uyt dit nest te krijgen / als langer tijt en Volck daer voor te verspillen: Wat de Fransse belangt/ veele geloofden/ dat zy uyt gebreck van Pulver/ alsoo haer Kruyt-moolen door een Franckforder Constapel om verre was geschooten / de plaets hadden moeten overgeven / en te meer / om dat zy niet alleen noch tamelijck van Volck voorsien waren / maer oock om dat de Keyserse noch de voornaemste wercken souden hebben moeten in-nemen / indien zy met gewelt meester van de plaets hadden willen worden; doch de Fransse gaven voor/ dat den Plaetsvoocht door 2 bysondere Couriers/ waer van de een in de Gracht van Phlipsburgh verdroncken/ en den ander geluckigh doorgeraeckt was/ uytdruckelijk bevel van sijn Koningh had ontfangen/ om de plaets over te geven/ en daer door de besettingh / die sich soo dapper had gequeten/ tot een beter gelegentheyt te sparen; want gedurende de belegeringh waren 17 Caps. 19 Luts. en 1500 gemeene Soldaten van de hare gesneuvelt. 't Is aenmerkelijck / dat dese Vestingh nu juyst op den selven dagh haer Verdragh met de Keyserse sloot / als zy in 't Jaer 1644. aen de Fransse was overgegeven geweest. Den 16. 's avondts leverde den Plaetsvooght de roode Poort aen de Keyserse over/ waer op het Regiment van Souches de selve in besit nam: en den 17. 's morgens tusschen 7 en 8 uren trock 't Guarnisoen in de volgende order uyt: Eerst 4 Vaendelen Dragonders / toen 4 Vaendelen Voetvolck/ en daer na den Intendant la Goupilliere; hem volgden 158 Wagens met reystuygh/ behalvens de geladen Paerden en Muylen: den Plaetsvooght quam daer achter/ aen 't hooft van 6 Compagnien Ruyters/ hebbende aen sijn rechter zijde den Lut. en aen sijn lincker de Major van de Plaets; hy was seer modest gekleet/en van een middelmatige langte/hebbende omtrent den ouderdom van 50 Jaer; op sijn aenkomst quam Prins Herman van Baden / met de voornaemste Opperhoofden by hem / en vereerde hem / wegens sijn bewesen dapperheyt / met een Sabel / rontom met Diamanten beset: na dese Ruyte-

rye

ryp volghden de overige 38 Comp. Voetvolck / in 216 ryen / yder van 4 man/ alle brave luyden/ en die aen haer wesen lieten blijken/ dat zy 't Oorlogs-ampt gewent waren: en daer mede eyndighde den uyttocht: 't Is seker/ dat 'er by de 1500 gesonde uyt quamen / en dat zy met de siecken en gequetsten wel 2000 man uyt maeckten: Den Grave van Stirum wiert de Franse met 600 man tot Convoy mede gegeven / en den Coll. Streyn met 3000 man tot Gebieder in Philipsburgh gestelt. De Keyserse deden plings de Batteryen / Loopgraven en Omtreck-linien slechten / en songen den 18. het Te Deum over dese verwinninge in de selve plaets. Men vont 85 stucken Geschut/ en een groote menigte van Oorloghsvoorraet en levensmiddelen daer binnen. Den 19. brack het Rijcks-leger met de Keyserse van voor Philipsburgh op / om sich by den Hertogh van Lotharingen te voegen.

De Rijcks-vergaderingh te Regensburgh besloot dees tijdt by den Keurvorst van Beyeren aen te houden/ dat hy/ uyt kracht van de Keurvorstel. Unie/ sich in 't toekomende niet meer in 't toe-stemmen en beraetslagen van 't Keurvorstel. College soude willen af sonderen / maer des selfs besluytingen mede voor goet keuren / en ter handt nemen: Om ged. Keurvorst hier toe te bewegen/ wierden Keur-ments en Keur-saxen gedeputeert / die yder ten dien eynde een Afgesandt nae Munchen sonden. In de ged. Rijcks-vergaderinge bracht men de leste antwoort van de Switserse Cantons ook op 't tapijt; veele meenden / dat men de selve weder behoorde te antwoorden / doch de meeste wilden eerst 't besluyt van den Keyser daer over afwachten: Evenwel besloot men door een Missive aen de Graubunders / die 4000 man in Franse dienst hadden/ te versoecken/ dat zy haer Volkeren van daer wilden te rugh roepen. Des Rijcks Veltmarschalck klaegde nu weder aen de Vergaderingh over de sobere staet van de Rijcks gelt-kasse/ met versoeck / dat daer in mocht werden voorsien. De President/ Lant-raden en Ridderschap van 't Hertogdom Bremen deden toen by geschrift by de Vergaderingh aen-houden / dat zy door haer by sijn Keyserl. Maj. souden willen uytwercken/ dat zy in haer oude voorrechten onverhindert mochten blijven.

Sijn Keyserl. Maj. beval dees tijdt aen den Grave Kinski/ dat hy sich ten eersten / als sijn Gevolmachtigde / na Nimwegen soude begeven / om daer de Vredens-tractaten waer te nemen. Den 10. deser storf de Aerts-hertoginne van Inspruck te Weenen / hebbende maer 8 dagen siecke geweest: zy wierdt 's anderen daegs in de Kerck van de Dominicanen by haer Dochter / de laetst overleden Keyserinne/ ter aerde besteldt: zy had sijn Keyserl. Majest. tot haer volle Erfgenaem gemaeckt. Aen de Keurvorsten van Brandenburgh/ Palatijn en andere in 't Rijck/ die de oude stijl gebruyckten/ liet den Keyser dees tijt versoecken / dat zy de nieuwe of Gregoriaense stijl souden willen aen-nemen/ alsoo 't selve seer nut en voordeeligh aen 't Rijck soude zijn: Den Keurvorst van Brandenburgh gaf daer op tot antwoordt / dat dese saeck / als 't geheele Rijck rakende / by de Vergaderinge te Regensburgh most afgedaen worden/ en dat hy aldaer de goede intentie van sijn Keyserl. Majest. soude seconderen: Den Keurvorst Palatijn was daer toe mede wel genegen / mits dat 't selve sonder nadeel van sijn Onderdanen konde geschieden.

De-

Dewijl den Sweedtſen Gebieder in 't Anklammer Veer / nae 't veroveren van die Stadt / ſwarigheydt maeckte / om deſe Pas over te geven / dede den Keurvorſt van Brandenburgh de beſetting / die uyt Anklam getrocken was / in haer vertreck nae Sweden ophouden / tot hem dit Veer in handen geſtelt was: Den Plaetsvoocht den Gen. Major Sanits trock ten dien eynde ſelfs na Graef Koningſmarck / om hem te bewegen / dat hy aen den ged. Gebieder de ordres tot de overgaef ſoude ſenden. Onderwijl brack den Keurvorſt den 4. deſer met ſijn Heyr van Anklam op / ſondt daer van 10000 man / onder den Gen. Kop en den Vorſt van Holſteyn nae Demmijn / 2000 onder den Gener. Major Swerin na den Dam voor Stettijn / en trock ſelfs met de overige nae de ſtercke Pas Lockenitz / welcke ylinghs door eenige Regimenten wierdt berent / en terwijl de Brandenburgers hier om lagen / en haer geſchut verwachten / raeckte een Sweetſe Major / die daer binnen het gebiet ſoude voeren / dewijl den anderen 3 dagen te vooren was overleden / met liſt in de plaets; evenwel kreegh deſen Major / als den Keurvorſt ſijn geſchut bekomen had / en alles liet vervaerdigen / om hem aen te taſten / ſulcken ſchrick / ſchoon hy met 150 man daer binnen was / dat hy den 12. deſer het teken / om te verdragen / liet geven / en ſich den 13. op de volgende voorwaerden overgaf:

1. DAt alle Nationale Volckeren, uytgenomen die onder den Keurvorſt dienſt wilden nemen, nae krijgs-gebruyck ſouden uyt-trecken, en over Colbergh nae Sweden gevoert werden. 2. De Duytſen ſouden wel mede uyttrecken, doch onder den Keurvorſt moeten dienen, of met paſſen nae huys gaen, met belofte, dat zy dan tegens de Bontgenooten niet meer ſouden dienen. De Overlopers ſouden ſonder onderſcheyt overgegeven werden. 3. Alle 't Geſchut en Oorloghsvoorraet ſou den Keurvorſt overgelevert werden. 4. Dien dagh ten 12 uren ſou den Commandant 't Hoornwerck inruymen. 5. En ten 3 uren den uyttocht geſchieden, na dat den Gebieder alvoorens de minen ende ſchadelijcke Wercken had ontdeckt. Gedaen in 't Velt-leger den 13. September, 1676.

Den ſelven dagh ten 3 uren geſchiede den uyttocht: En den Keurvorſt trock / na dat hy deſe plaets beſet had / met ſijn Leger nae Stettijn / waer de Sweden op de aenkomſt van den Gen: Major Swerin den Dam hadden verlaten / en de daer in gelegen 900 man in hare Stadt getrocken / alſoo zy korts te vooren een gedeelte van haer Ruytery in een ſchermutſel met de Brandenburgers hadden verlooren; de welcke oock zedert eenige tijdt de Haven voor ged. Stadt met ſteenen hadden getracht op te ſtoppen / om de Burgerye alſoo haer Vis-neeringh te beletten / en tegens de Sweden oproerigh te maken: Met de aenkomſt van den Keurvorſt veroverden de Brandenburgers oock de Laſtage van ged. Stadt / zijnde een plaets / waer de Schepen uytgeladen werden / ſoo dat alle gemeenſchap der Sweden met deſe plaets verhindert wierdt: Den Keurvorſt ſou na deſe veroveringh de Stadt wel formeelijk aengetaſt hebben / doch dewijl de ſelve ſterck / en met een goede beſettingh voorſien was / en de helft van ſijn Heyr voor Demmin lagh / wachte hy tot dat die plaets ſich ſou hebben over-gegeven; want de Volckeren / die hier voor lagen / hadden reeds een gedeelte van 't Maras met Faſcijnen gevult / en daer 3 Batteryen opgerecht / waer mede zy ſoo vinnigh met Vuur-kogelen in de Stadt ſpeelden / dat de Kerck en alle de Baracken in brant raeckten / en tot aſſe verteerden.

Vermits de Hamburghſe Kooplieden noch bleven volharden in 't betalen van gelt-ſommen voor Vranckrijck aen Sweden / ſoo dede den Keyſer daer tegens

gens te Hamburgh een scherp Placcaet aen-placken/ met bevel/dat men daer alle de effecten / de Fransse of Sweden toe-behoorende / aen den dagh soude brengen. Omtrent 3000 man van den Bisschop van Munster / onder den Gen. Granvilliers / vielen dees maent uyt 't Sticht Bremen in Oost-vrieslant/ en namen daer alle passen en sterckten in; men meende dat 't selve over een oude schult was/ die ged. Bisschop van dit Landt pretendeerde; immers de Vorstin liet aen haer Ho: Mog: de Heeren Staten Generael/ en de Vorsten van Lunenburgh over dit bedrijf klagen / met versoeck / dat zy daer toe hulpmiddelen wilden verschaffen.

Sijn Maj. van Denemarcken onder Christiaen-stadt bericht van 't slaen van den Gen. Major Dunkam/ besloot de Sweden plinghs na te volgen/ om te sien/ of hy hun/ eer zy met de buyt vertrocken waren/ noch onder Halmstad soude konnen aen-treffen: hy brack dan met sijn Heyr / na dat hy Christiaenstadt met 2 Regimenten van de Oversten Lutzow en de Lange / een bataillon van den Oversten Marten/ en 300 Ruyters beset gelaten had/ van dese plaets op/ en toogh in alle haest na Halmstadt; doch vermits de Sweden de Laholmer en alle andere Bruggen afgebrandt hadden / most hy te Wachstrup / een uur beneden Laholm eenige tijt blijven / om de Bruggen weer op te doen bouwen: en vermits sijn Majs. Leger door de veroveringen in Schoonen/ ende 't besetten der Plaetsen aldaer / seer vermindert was / wierden by dese gelegentheydt de Regimenten van Oertzen / Meerheym/ Gebeke/ Godtfried/ en Zeestadt/ die uyt Meckelenburg te Coppenhagen waren gekomen/ na Schonen overgevoert/ om 't Heyr daer mede weder te versterken. De Sweetse besettingh uyt Malmoe had onderwijl op de Deenen een uytval gedaen / doch was met verlies na binnen gedreven. Eyndelijk als de Bruggen weder vaerdigh gemaeckt waren / brack den Coningh van Denemarcken den 14. deser van Wachstrup op / en legerde sich den 15. onder Halmstadt; welcke plaets hy plings door een Trompetter na krijghsgebruyck liet opeyschen / doch den Gebieder antwoorde in beleefde termen / dat hy sijn Eer en Eed most betrachten; men deed hier op wel een Troep Ruyters en Voetknechten over de Rivier de Elbe aen de andere zijde der Stadt trecken / doch dewijl het Sweetse Leger / 't geen sich op de aenkomst der Deenen van Halmstadt te rugh begeven had / by Falckenburgh / omtrent 6 mijl van daer / in een seer voordeelige gestalte gelegert was / de Deenen seer soude konnen incommoderen / indien men dese plaets wilde belegeren / soo oordeelde sijn Maj. het ondienstigh / om sulckx aen te vangen / te meer / om dat den Herfst met regen-weder begon aen te komen: hy bleef dan hier eenige tijt leggen/ om de Sweden/ door 't veynsen van een belegeringh/ uyt hare schuylhoecken te locken / en tot een Veltslagh te brengen; doch dewijl de selve sich als doen noch niet sterck genoegh hier toe bevonden/ en haer-in-hebbende Post bleven behouden/ sont sijn Maj. den Gen. Arensdorf met 1600 Ruyters en Dragonders na de Sweedtse Grensen / niet alleen om 't Sweedtse Leger op te speuren / maer oock om daer alle voorraet wegh te nemen / of te vernielen / op dat de Sweden by de Winter geen gelegentheyt mochten hebben / om in Schoonen te vallen. Ged. Generael dieshalven met sijn Troep na Falckenburgh getrocken / bevondt op sijn aenkomst

aldaer/ dat de Sweden geweken/ en na Wardbergh/ na dat zy de Bruggen af gebrant hadden/ waren gemarcheert; hier hadden zy sich in een enge Pas seer voordeeligh geplaetst/ doch den ged. Generael volgde haer plings na / ende bemerckte wel / toen hy tot dicht onder haer Leger gekomen was / dat zy met geen voordeel aengetast konden werden; dieshalven na dat'er een kleyne schermutsel tusschen de Sweden en de zijne was voorgevallen / keerde hy weder te rugh na 't Deensse Leger / waer men op dit bericht alles vervaerdigde om in de Winter-quartieren te gaen. De Sweden zedert eenige tijdt de Vestingh Christianopel in Blekingh gedemolieert hebbende / soo wiert dese plaets van den Adm. Tromp ingenomen / en van den selven / op ordre van den Koningh van Denemarcken/ weder gefortificeert.

Den Deensen Admir. Wibe quam met sijn Schepen nu weder voor Gottenburgh/ en hielt die Haven rontom besloten. Den Heer Guldenleeuw had sich met sijn Leger/ nae 't verlaten deser Stadt/ voor Bahus begeven / en aldaer tegens 't Slot verscheyde stercke Wercken op-geworpen / die 5 a 6 Ellen dick waren; hy had oock een Schans op de Fonteyns-bergh verobert / doch niet tegenstaende al dese voordeelen / brack hy korts daer aen de belegering weder op: veele meenden/ dat sulcx geschiede/ om dat den Graef Magnus de la Garde met 19000 Boeren en 2000 Soldaten reeds by de Rivier de Elbe/ die door Gottenburgh loopt/ was gekomen/ om 't ontset voor te nemen/ daer den Heer Guldenleeuw in tegendeel maer 6000 man sterck was. Den Deensen Oversten Witfelt van ged. Heer Guldenleeuw met een stercke Troep naer Daels-lant gesonden / om daer de Boeren onder brantschattingh te brengen/ trof onderwijl 't geluck/ dat hy 3000 deser Boeren/ die sich in de wapens hadden begeven/ of doode of verstroyde / en naderhandt noch 8 oude Compagnien Sweets Voetvolck/ 2 Comp. Ruyters en 2 Comp. Dragonders / onder den Oversten Guldenspitz/ met veroveringh van 2 stucken Geschut/ in de vlucht bracht. De Deenen verjaeghden oock eenige gemonteerde Schepen / die de Sweden op de Wenner-zee gebracht hadden. 500 Sweden uyt Jempterlant in 't gebiet van Drontheym gevallen / wierden van de Boeren soo ruw bejegent/ dat zy met verlies van 80 man/ en 40 Paerden de vlucht koosen.

Den Ibrahim Bassa/ die 't gebiedt over 't Turckse Leger / dat na Poolen trock / voerde / storf nu in Wallachien / invoegen den Szeptan Bassa in sijn plaets wiert verkooren: Den Tartar Cham mede eenige tijt onpasselijck geweest/ geraeckte weder aen de beter hant / soo dat de Turcken en Tarters toen bereytschap maeckten/ om Poolen in te trecken; ten welken eynde den Szeptan Bassa een Brugh over de Rivier de Niester by Chocim dede slaen; maer den Koningh van Poolen hier van bericht / en oordeelende dat sijn Vyanden dese Rivier noch soo ras niet souden konnen passeeren / sondt den Starost van Kulm en den Generael Sbrogietz/ yder met een bysondere Troep/op haer af/ om te sien / of zy eenige voordeelen op de afgesondene partyen souden konnen bekomen: desen lesten trof 't geluck / dat hy de Niester een weynigh lager als de Brugh/ die de Turcken houden/ overgetrocken zijnde / eenige vyandelijcke Troepen verjoegh/ en sich daer op plings na haer Brugh begaf/ die hy/ na het

slaen

slaen van de 3000 Turcken en Walachers/ die de selve bewaerden/ t'eenemael vernielde en verbrande; hy hier mede niet vernoegt/ trock tot heel onder Caminiec/ waer 3000 Turcken/ tot bewaring der oude brugh leggende/ op sijn aenkomst met sulcken schrick bevangen wierden/ dat zy in de Vesting vluchten; hy hier dus niet meer siende uyt te rechten/ en vreesende door een stercke vyandtlijcke troep afgesneden te sullen worden/ keerde weder te rug/ en wiert oock onder Zwaniec tot tweemael van de Tarters aengetast/ maer hy verdedigde sich soo dapper/ dat zy met verlies mosten wijcken. Op 't bericht dat de Turcken hier van kregen/ trocken zy dateliick al haer macht by een/ en na dat zy haer afgebrande brugge in grooten haest weder vervaerdigt hadden/ trocken zy in 't begin deser maent over de Niester/ en quamen plings tot onder Zlockzow. Den Generael Sbrogiecz tegens soo een groot Heyr onbestant/ most aenstonts over Stanislow te rugh wijcken/ en den Starost van Culm tot onder Zalosc: de Turcken dieshalven geen tegenstant vindende/ namen Jagelnic/ Crothor/ Jaslowic/ Brldzlannow en Buczas in/ waer van zy eenige plonderden/ en de andere verbranden: van hier trocken sy recht op Stanislow aen/ om deselve Plaets mede te vermeesteren; doch de Coning van Poolen den 17. deser in sijn Leger onder Lemburg gekomen/ besloot aenstonts met syn Heyr op te breken/ en de Plaets te ontsetten. Hy verkoor oock ter selver tijt de Commissarisen/ die van sijnen 't wegen na 't Turckse Leger om daer van Vrede te handelen/souden trecken, zijnde de Heeren Lodichowsky/ Kastellan Czernichowsky/ Heer Kobyleckv/ Sendzia Wolskowy/ Kostka en Podkomorzy Wlodimiersky. Vermits de Coninginne van Poolen van dit jaer niet tijts genoeg in Vranckrijck soude konnen wesen/ om daer de wateren van Bourbon op haer krachtighste te drincken/ stelde haer Maj. dese reyse tot 't naeste Jaer uyt/ en keerde te midden deser maendt van Danzich weder na Poolen.

Den Moscovisen Czar verbande toen den Heer Artemon Sergenits/ die altijt in sijn grootste gunst/ en sijns Vaders eerste Minister was geweest/ met sijn geheel Huysgesin uyt het Hof in het Hertogdom van Zeverien. De Tractaten tusschen de Sweden en Moscoviters op de Grensen van Lijflant namen nu haer aenvangh/ en klaegden de laetste/ dat de Sweden een Student/ die te Jane gedisputeert had/ dat de Russise Religie vals was/ niet alleen hadden geprotegeert/ maer oock met een Predikers Ampt te Revel voorsien: en dat zy aen den Czar alleen den tijtul van Magnus Dux, of Groot-hertogh/ hadden gegeven: De Sweden antwoorden op 't eerste/ dat het op de Academien gebruyckelijck was van diergelijcke saecken te disputeren: en dat den Keyser/ Brandenburgh en Poolen den selven tijtul van Magnus Dux gebruyckten/ behalvens dat het in 't Latijn niet anders gestelt konde worden. De Moscovise Commissarisen erhaelden daer weer op/ dat het hert van haer Groot-vorst in Gods handen stondt/ en dat hy dieshalven most doen wat Godt gebiel; eyschende daer nevens binnen de tijt van 4 weken bescheyt/ of zy op dese 2 voorstaende puncten aen den Czar vernoegingh wilden geven.

De Cardinalen, die reeds in 't Conclave waren, begonnen nu te balotteren, om een

Paus te verkiesen; doch dewijl veele van hun gesellschap, en daer onder de Fransse Cardinalen noch niet tegenwoordigh waren, geschiede sulckx meer uyt kortswijl als anders; gelijck dan den Cardinael Gravina eens 22. en den Cardinael Portocarrero, die gants geen apparentie tot den Stoel had, eens 28 stemmen had: Den Cardinael Odescalchi kreegh evenwel den 15. der voorlede maent 22 stemmen van oude Cardinalen, die alleen door sijn godtvruchtigheyt en goet leven hier toe wierden aengeport, alsoo den Pater Recanati de verkiesers korts te vooren in sijn Predicatien wel scherp hadde aengemaent, dat zy een vroom Persoon tot Paus souden verkiesen; dit gaf datelijck sulcken gerucht in Roomen, dat veele meenden, dat hy al tot dese waerdigheyt was verkooren: Altieri selfs hier van getroffen, om dat dese van sijn aenhangh niet was, en vreesende dat de andere sonder hem daer mede souden deur gaen, in welcken geval hy niet veel goets van den Paus soude hebben te verwachten, zoo besloot hy liever wat toe te geven, als sich daer openbaerlijck tegens te stellen: hy begaf sich dan by de Cardinalen Barbarino en Chigi, en maeckten haer bekent, dat soo zy gesint waren Odescalchi tot Paus te verkiesen, hy daer noch 17 stemmen soude by voegen; maer dese Cardinalen hem niet absoluyt willende antwoorden, om dat'er noch geen bescheyt uyt Vranckrijck was gekomen, speelden de onwetende: Den Cardinael d'Estrees over dese saeck mede ontstelt, gaf aen de Cardinalen te kennen, dat hy van de Fransse alleen in 't Conclave was, en dat hy dieshalven versocht, hoewel hy meende dat sijn Koningh tegens de verkiesinge van Odescalchi niet veel soude in-brengen, dat men tot de aenkomst der Fransse Cardinalen wilde wachten, alsoo die de gevoelens van sijn Maj. mede souden brengen; dit gaf aen veel Cardinalen sulcken indruck, dat zy haer stemmen, in 't weder balotteren, op Odescalchi in-hielden; hoewel men oock wilde, dat desen Cardinael geen genegentheyt tot den Stoel hadde, alsoo hy een partye gelts in de Kloosters had gesonden, op dat de Geestelijcke voor hem souden bidden, dat hy geen Paus wiert; maer sijn Vyanden geen geloof daer aen slaende, stroyden van hem uyt, om hem te krencken, dat hy, door 't geven van gelt aen Donna Olympia, door Innocentius X. tot Cardinael was gemaeckt: Andere Cardinalen, die apparentie tot den Stoel hadden, mosten door schimpschriften als anders mede seer veel lijden. Onderwijl quamen de Fransse Cardinalen te Roomen, en gingen nevens de andere, die noch verwacht wierden, en toen mede gekomen waren, in 't Conclave: Altieri had wel gehoopt, dat dese Cardinalen sijn versoeningh met den Koningh van Vranckrijck souden mede gebracht hebben, doch dit wilde noch niet voort. De Spaensse wierden in tegendeel op Altieri seer verbittert, om dat hy aen Vranckrijck, om sijn versoeningh te krijgen, zijn geheele aenhangh had geboden: Daer ontstonden oock verscheyde twisten tusschen bysondere Cardinalen, invoegen het een langhdurigh Conclave scheen te sullen wesen. Onderwijl storf den Cardinael Bonnelli te Roomen, soo datter nu de vijfde Cardinaels Hoet open stont: En den Cardinael Vidoni wiert in plaets van den overleden Cardinael Ursini tot Protector van Poolen verkooren. Tusschen den 14. en 15. der voorledene maent 's nachts storf den Hertogh van Venetien Nicolaes Sagredo, hebbende maer weynigh dagen sieck geweest, en 17 maenden die bedieninge gehad: den 21. wiert sijn Lichaem ter aerde bestelt; en den Raet begon ylinghs tot de verkiesingh van een nieuwen Hertogh te treden: zy verkooren wel korts daer na den Heer Louis Priuli tot dit ampt; maer desen zich door zijn hoogen ouderdom daer van ontschuldigt hebbende, zoo wiert den Heer Louis Contarini daer mede voorsien, en met de gewoonlijcke toejuychingen van 't Volck aengenomen.

Den

Den Onderkoning van Napels kreeg nu een groote zomme gelts van die Stadt en 't Koninkrijk, om 't zelve voor de noot van Sicilien te gebruycken. De Franse Vloot uyt Toulon vertrocken, passeerde toen voorby Napels, en quam korts daer aen te Messina, brengende aldaer een versterking van allerhande Oorlogsvoorraet, lijftogt, en 3000 man. De Hollantse Vloot dus lang tot Palermo gelegen hebbende, quam nu van daer na Napels, en passeerde in 't gesicht van de Franse Vloot, zonder dat deselve lust toonde om een kans daer op te wagen: evenwel toen deselve te Napels was gekomen, wiert de Haven met Geschut en Bolwercken voorsien, op dat zy daer veyligh voor de Fransen mochten zijn. Den Heer Antonio Macedonio wiert met 3 Edelluyden tot bewaerder van de Moulje gestelt. Te Napels quamen toen uyt Spanjen twee Collonellen, om daer yder een Regiment op te rechten. De Stadt Palermo in Sicilien voor de Franse bevreest, rechte nu verscheyde nieuwe wercken op. Te Melazzo wierden oock alle vreemdelingen uytgeset, en Syracuse en Catanea met meer volck voorsien.

Te Madrid quamen dees tijt twee gedeputeerden van Arragon, om aen den Koning van Spanjen te versoecken, dat hy in dat Koninckrijck wilde komen, om hare privilegien te besweeren. Den Marquis van Mexorada wiert toen sijn ampt van Secretaris van Staet ontseyt, en Don Jeronimo di Eguia by provisie daer in gestelt. Den Condestable van Castilien kreeg nu de bediening van 's Konings Hofmeester; en den Hertog van Ossuna wiert toen tot President in den Raet van Vlaenderen, in plaets van ged. Condestable, gemaeckt. Sijn Majests. Biechtvader Thomas Carbonel leyde in tegendeel sijn ampt af, en wiert daer op den Pater Areliano daer mede voorsien. In Catalonien nam den Prins van Parma dees tijt Morillas in, en vont daer binnen een groote meenigte van alderhande lijftocht.

Den Fransen Marschalk d'Albret storf dees tijt te Bordeaux van 't kout vier. Sijn Maj. van Vranckrijck veranderde toen de maniere van 't verkiesen der Magistraten in 't Franche Compté, en beval, dat men 't selve in 't toekomende op de wijse van Vranckrijck soude invoeren; de Burgers waren daer over wel te vreden, om dat de Lantlieden hier door uytgesloten wierden: Het Parlement wiert oock van Dole na Bezancon gebracht: En men fortificeerde het Casteel St. Andries in de selve Provintie. Vermits veel Ingesetenen in Vranckrijck, die in de Steden woonden, daer de Soldaten haer Winterquartieren namen, van daer vertrocken, om van dese overlasten bevrijt te wesen, gaf den Koningh daer tegens een gebodt uyt, en beval, dat alle de Inwoonders, die uyt de een in de andere plaets verhuysden, dubbelde schattingh souden moeten geven. Eenen Sr. Brizacier, die de Koninginne van Vranckrijck diende, versocht toen aen sijn Maj. voor de Koninginne van Poolen, in wiens goede gunst hy stont, dat zy in sijn Koninckrijck een Hertogdom en Pairschap soude mogen verkiesen, doch als den Koning hem vraegde, voor wie dat 't selve soude zijn, en hy daer op antwoorde, voor hem, begon sijn Maj. te lachen, en, verwondert over sijn grootsheyt, gaf hem te kennen, dat hy hem daer toe niet en begeerde: hem oock met eenen uyt sijn Hof bannende. De Vyanden van den Hertogh van Luxemburg trachtten ged. Hertogh nu by den Koning gehaet te maken, om dat hy in de Velttocht soo weynigh tot voordeel van Vranckrijk had uytgewerckt: selfs sagh men te Parijs onder de Hovelingen verscheyde schande-

lijcke Vaerſen, die tot ſijn nadeel gemaeckt waren. Den Heer Berkley, Gevolmachtigde van ſijn Majeſt. van Engelant, nam in 't leſt deſer maent van den Koningh van Vranckrijck ſijn affcheyt, om nae Nimwegen te trecken. Te midden deſer maent gelagh de Hertoginne van Orleans te St. Clou van een jonge Dochter, die men aenſtonts den tijtul van Hertoginne van Chartres gaf.

Den 8. deſer gelagh oock de Hertoginne van Jork te Londen van een jonge Dochter. Den Ridder Narbrough quam toen uyt de Middellante Zee te Plemuyen. De Engelſſe Kooplieden gaven den 14. aen ſijn Maj. van Engelant te kennen, dat den Koningh van Vranckrijck by Placcaet de Havenen van ſijnKoninckrijck voor alle vreemde had open geſtelt, mits haer voorſiende van een Paſpoort van ſijn Maj. en daer boven betalende 50 ſt. per Vat, waer door zy haer goederen in de waegſchael ſouden moeten ſtellen, of vervallen in die ſchandelijcke verbintenis van een Franſſe Pas te moeten nemen: Den Coningh verſekerde haer daer op, dat zy geen andere Pas als de zijne ſouden van doen hebben, eu dat hy ſoude beſorgen, dat zy vernoegingh van haer geleden ſchade bequamen, of dat hy andere middelen in 't werck ſoude ſtellen. De Engelſe waren te meer verbittert, om dat zy konden berekenen, dat de Franſſe reeds 100 Schepen van haer genomen hadden. Sijn Majeſt. ſont dieshalven den Heer Brisbaine naer Vranckrijck, om daer de vernoegingh voor de Kooplieden, wegens haer geleden ſchade, uyt te wercken.

OCTOBER 1676.

DOor 't Schip den Koningh David, in 't leſt deſer maent in Teſſel uyt Weſt-indien gearriveert, kreegh men bericht van den Commandeur Binckes, dat hy, nae 't veroveren van 't Eylant St. Maerten, ſijn reys voorby 't Eylant Eſpaniola en de Bocht van Manſaniele voortgeſet hebbende, den 15. July in de Golf van Petite Goyave, by 't Eylant St. Domingo, was gekomen, en aldaer 9 Franſſe Schepen, zijnde de gekroonde Lelie, de Koninginne, den Alcion, den Koningh David, de Hoop, de Floriſſant, den Dolphijn, de Briſtol, en de Fortuyn genaemt, gemonteert van 24 tot 6 ſtucken, had ontdeckt; welcke ylings op ſijn aenkomſt in de Baey, genaemt Kul-ſack, waren geweken, invoegen ged. Commandeur haer aenſtonts na-ſette, en ſoo vinnigh liet beſchieten, dat 3 daer van haer Vlaggen ſtreken, en de overige door de Franſſe verlaten wierden: gem. Schepen wierden 's anderen daegs door de onſe in beſit genomen, en 3 met Volck voorſien, doch de andere aen de Inwoonders van 't Lant verkocht: Ged. Commandeur hier den 3. Auguſti vers water ingenomen hebbende, zeylde weder van daer, en quam den 16. daer aen volgende in de Baey van St. Francois aen 't Eylant Eſpaniola. De Oorloghſchepen van deſen Staet, die onder 't gebiet van den Vice-adm. Cornelis Evertſz. den gantſen Somer ſijn Maj. van Denemarcken in de Ooſtzee hadden gedient, quamen voor 't meerendeel deſe maent in Teſſel binnen. Een Schip, genaemt den Oranje-boom, met Franſſe beſtellingh, doch eenige Kooplieden te Amſterdam toebehoorende, uyt America nae Teſſel komende, op de Eems vervallen, wiert van de Munſterſe, die in Ooſt-vrieſlant getrocken waren, met Booten afgeloopen, en

de

de Goederen daer uyt genomen, doch als zy de selve de Eems Vorder op, voorby Lieroort, wilden voeren, wierden die door den Gebieder deser Plaets aengehouden, alsoo de geinteresseerden sich aen haer Ho: Mog: geaddresseert hadden. Den 9. deser wierden de Ratificatien van het Tractaet, 't geen in October lestleden tusschen de Kroon Spanjen, haer Ho: Mo: en den Bisschop van Munster was geslooten, in den Hage uytgewisselt. De Vorstinne van Oost-vrieslant accordeerde toen met den Bisschop van Munster over de pretentien, die hy op 't selve Lant hadde, mits betalende sekere sommen gelts, en dat 800 Voetknechten en 200 Dragonders, die aen haer den Eed souden doen, in 't Lant souden blijven, tot alles afgedaen was: De Standen van Oostvrieslant en de Stadt Emden quamen korts daer na aen haer Ho. Mo. over dit Verdragh klagen, als streckende 't selve, soo zy zeyden, tegens haer Wetten en Privilegien: De Vorstin deed door haer Minister in tegendeel aen den Staet vertoonen, dat zy hier in niet anders beoogt hadde, als om haer Landen, die met kennis van eenige harer Lant-standen door ged. Bisschop soo beswaert wierden, van de Winterquartieren te bevrijden. Op de klachten, die seker Schipper, komende van Hamburg na Amsterdam, aen den Staet gedaen had, om dat het Jacht, 't geen wegens den Hertogh van Zell voor de Swinge lagh, hem gedwongen had te strijcken, wilde men, dat haer Ho: Mog: aen haer Gedeputeerden ordre hadden gegeven, om aen den Minister van ged. Hertogh hier over te klagen, en vernoegingh te eysschen. Den Sweedtsen Minister Silverkroon hebbende aen haer Ho. Mog. by geschrifte bekent gemaeckt, dat het Tractaet van Commercie by den Koningh sijn Meester was geratificeert, en ter executie gestelt, versocht mede, dat 't selve hier insgelijckx mocht geschieden, en bysonderlijck, dat de Couriers een vrye passage door Denemarcken mochten genieten; men wilde, dat hem daer op tot antwoort was gegeven, dat hy sich dien aengaende aen den Koningh van Vranckrijck most addresseren, op dat de selve dese clausul in de Paspoorten voor alle de Ambassadeurs liet in-lassen, of dat men andersints daer in niet konde doen. Den Spaensen Gesant Don Emanuel de Lira vertrock toen uyt den Hage nae Brussel, soo men meende, om daer by den Hertogh van Villa-hermosa, om de betalingh, die de Spaense Kroon aen Hollant, wegens de Zee-equipage, schuldigh was, aen te houden. Te midden deser maent wierden de Patenten na 't Leger in Brabant af-gesonden, om 't selve te doen scheyden, doch een groot gedeelte van deses Staets Troepen bleven echter in Brabant en Luyckerlant haer Winterquartier houden. Sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange sich eenige tijt te Soestdijck, en op de Veluwe, om 't vermaeck der Jacht te genieten, opgehouden hebbende, quam den 26. deser maent, nae dat hy eenige tijt te vooren met den Grave van Waldeck te Breda, over 't scheyden van 't Leger, had gesproken, in den Hage, waer men al voor sijn aenkomst den rouw, welcke nu over de Princesse Douagiere geeyndigt was, uyt het Hof had wegh genomen; met sijn arrivement wiert sijn geheelen Treyn, en de Guarde Switzers met nieuwe Klederen voorsien: De uytheemse Ministers en alle de Grooten quamen sijn Hooght. ylinghs over sijn geluckige wederkomst begroeten; En men sagh datelijck weder een groot gewoel van Officiers in den Hage. Vermits onder de naem van eenen J. Rothe, waer van in ons voorgaende Deel eenigh gewagh is gemaeckt, dagelijckx veel Pasquillen op sijn Hooght. uyt quamen, deden haer Ho. Mo. daer tegens seer scherpe Placcaten afkondigen. In de pleydoye voor den Heer de Groot wiert dese maent noch volhart, en den Advocaet Middelgeest eyndigde nu sijn duplijcq voor ged. Heer, besluytende de selve met

met een groote welſprekentheyt op 't ſubject van den gewenſten Vrede, welcken hy zeyde het doelwit geweeſt te zijn, waer na den gedaegde, ſoo in als buyten commiſſie, altijt had getracht. Vermits de H. Staten van Hollant het middel van de Wijn-pacht, die in 't begin van October gemeenelijck verpacht wort, op de Waerden en uytſlijters hadden beſlooten te vermeerderen, en de Wijnkoopers en Waerden oock een Eed af te vorderen, dat zy niet ſouden ſluycken, trocken haer Ed. Gr. Mog. Commiſſariſen ten dien eynde na de reſpective Steden: Te Haerlem, Leyden, Delft en andere Plaetſen geſchiede 't ſelve ſonder oppoſitie; te Amſterdam viel in 't begin wel eenige tegenſtribbelingh, doch niet van beduyden; maer te Rotterdam barſte het tot moetwil uyt, want veele Wijnkoopers Knechts hier over onvernoegt, quamen in groot getal, vermits ſich eenig jan hagel daer by gevoegt had, voor 't Stadhuys, toen de Heeren Commiſſariſen daer geſeten waren, om de opveylingh van de Pacht te doen: zy rechtten hier ſulcken gewelt aen, dat zy de ged. Heeren Commiſſariſen beletten haer ſaken uyt te voeren: doch de Regeeringe in den Hage hier van bericht, en noodigh oordeelende dit quaet te ſtuyten, voor dat het dieper wortelen ſchoot, ſont de 2 Regimenten te voet van de Colls. ter Brugge en Mario daer binnen, en deed oock eenige Dragonders te Yſſelmonde legeren; waer op de verpachtinge den 13. deſer op de voet, by haer Ed. Gr. Mo. beraemt, binnen ged. Stadt, ſonder tegenſtellinge geſchiede; doch de Wijnkoopers bleven echter noch eenige tijt difficulteren om den Eed te doen; Den Fiſcael korts daer aen nae Rotterdam geſonden, om de voornaemſte belhamers van de voorgaende moetwil by de kop te vatten, arreſteerden 'er wel eenige, doch de reſt was het ontvlucht.

Met het begin deſer maent brack het Bontgenooten Heyr van Waveren op, en quam tuſſchen Thienen en Leuven legeren: Den Prins van Oſnabrugh deed by deſe gelegentheyt een reysje nae Antwerpen, doch keerde korts daer aen, na dat daer alles had beſichtight, weder na ſijn legerplaets; en vermits het Franſſe Leger, onder den Marſchalck van Schombergh, ter ſelver tijt van omtrent Phlippeville nae Maubeuge trock, en dat van daer de meeſte Troepen na de Vlaemſe Conqueſten in de Winterquartieren geſonden wierden, ſprack men van het Bontgenooten Leger ook te doen ſcheyden; maer op de aenhoudingen van de Keyſerſe, die in Duytſlant noch yets wilden ondernemen, bleef het ſelve eenige dagen achter, en te meer, om dat het weer als doen buyten gewoon goet was: Evenwel wierden verſcheyde Regimenten nae haer beſettingen geſonden, om dat de Franſſe Troepen, die in de Winterquartieren trocken, rontom de Steden van Camerijck, Valencijn, St. Omar, en andere geleyt wierden, om de Spaenſſe daer door te verhinderen deſe Plaetſen met de noodige onderſtant te verſorgen: Schombergh had oock den Marquis van Renel met 5 ſlagordeningen Voetvolk en 30 hoopen Ruyters van ſijn Leger nae den Marſchalck van Crequi geſonden; invoegen dat als de Bontgenooten ſagen, dat het meeſte gedeelte van 't Franſſe Leger van een was geſcheyden, en dat zy niet konden verhinderen, dat daer van eenige Troepen tot onderſtant van Crequi trocken, zoo wiert den 16. deſer het Bontgenooten Leger mede in de Winterquartieren geſonden: Men had wel gepoogt, om de Troepen van den Prins van Oſnabrugh in de Voorſtadt van Luyck te doen inquartieren, maer als het ſelve by die Stadt was afgeſlagen, trocken ged. Troupen den 22. deſer van haer Legerplaets over de Maes na Ceuls-lant; den Hertog van Villa-hermoſa nam ten dien eynde

de den selven dagh sijn afscheyt van den Prins van Osnabrugh; en toogh den 27. van sijn quartier te Montagu over Mechelen en Antwerpen na Brussel, waer hy noch den 30. 's avonts aenquam: En vermits sijn Exell. wel konde bevroeden, dat de Soldaten door dit trecken na haer besettingen, op het Lant veel moetwil en rooveryen souden bedrijven, deed hy daer tegens een seer scherp Placcaet afkondigen, waer by hy de Bevelhebbers beval daer voor te sorgen, of dat het anders op haer soude worden verhaelt. De Fransse trocken dees tijt al haer Sauvegardes, die zy aen de Spaensse Onderdanen gegeven hadden, weder in, en begeerden geen brantschattingen meer te ontfangen: zy wilden oock niet, dat haer Onderdanen yets aen de Spaensse souden geven, of dreygden hun Huysen selfs af te branden; en vermits hier uyt een groote ongeregeltheyt scheen te sullen spruyten, indien het selve van de Spaensse mede niet voor goet gekeurt wiert, zoo en wilde den Hertogh van Villahermosa niet versuymelijck wesen, om door een wederzijtse over-een-komingh de Spaensse Onderdanen van de sware Fransse brantschattingh te bevrijden; hy beval dan aen den Raetsheer Vaes, (die te Deynse met een Fransse Commissaris over 't stuck der Confiscatien van de goederen van wedersijts Onderdanen handelde, dat hy met ged. Commissaris daer over sou spreken. Don Hieronymo de Quinones vertrock dees tijt van Brussel na Spanjen. In tegendeel quam aldaer in 't lest deser maent van Parijs den Heer Berkley, welcke nae een dagh a twee verblijf weder van daer over Antwerpen na Nimwegen trock. Den Bisschop van Antwerpen, den Heer Capello, storf den 4. deser aldaer ter plaetse, hebbende sijn meeste goet aen den armen gemaeckt.

Den Plaetsvoogt van Maestricht beval toen aen de Luyckse Stedekens Tongeren, Maseyck, Viset en St. Trüyen haer Fortificatien om ver te werpen, en haer lijftocht, mits daer voor betalingh genietende, na Maestricht te brengen; maer den Graef van Nassau, Opperhooft van de Ruyterye van haer Ho: Mo: met een Troep van 3 a 4000 Ruyters uyt het Leger in 't gebiet van Tongeren gekomen, sont ylings bevel aen ged. Stedekens, dat zy de ordres van gem. Plaetsvoogt niet souden hebben te achtervolgen; en vermits weder 200 man van de besettingh van Maestricht in 't Casteel van Heers was getrocken, deed ged. Graef 't selve berennen, en nae eenige tegenweer in-nemen, blijvende alle de Franse Oorlogs-gevangens. De Fransse demolieerden nu Marche en Famines, Franchimont en andere Luyckse Stedekens: selfs veroverde den Marschalk van Crequi de Stadt Bouillon, zijnde een passage tusschen Namen en Lutzemburgh, dewijl de Soldaten, schoon daer toe van den Baron van Berlo, haer Gebieder, aen-gemaent, de Wapenen hadden neergesmeten, en niet wilden vechten.

Den Hertogh van Zell by sijn Troepen in 't Westerwalt gekomen, deed den 23. deser 6000 man van de selve boven Cobelents te Lohnsteyn over den Rhijn trecken, en op den Hontsruck legeren: de overige passeerden korts daer aen mede te Braubach over gem. Rivier; hier bleven zy noch eenige dagen leggen, om de komst van den Gen. Major Dunewalt, die den 8. deser met 2 Lottharingse en 3 Keyserse Regimenten Ruyters uyt het Keyserl. Leger was gescheyden, af te wachten.

Den Hertogh van Lottharingen, gelijck laetst geseyt is, met de Rijckx-armee geconjungeert, en op Brisach aengetrocken, vont den Hertogh van Luxemburgh onder de ged. plaets soo wel beschanst, dat hy het onmogelijck oordeelde, om hem daer met voordeel aen te grijpen; hy veranderde dieshalven sijn besluyt, en sont den Gen. Maj.

Schultz met eenige Troepen nae de kant van Basel; hy deed oock te Rhijnfelden veel Schepen vervaerdigen, en maeckten de mine als of hy boven Brisach over den Rhijn wilde trecken, en sijn Winterquartieren in Bourgondien of Lottharingen soecken: Luxemburgh hier voor beducht, trock met sijn Leger ylings te Brisach over den Rijn, plaetste den Marquis van Boufflers en den Graef van Roye, yder met een gewichtige Troep omtrent Basel, sont den Marquis van Plessis na de kant van Bedford, en begaf sich selfs met het overige van sijn Heyr te Rixen, om de Keyserse alsoo aen alle zijden de doortocht over die Rivieren te beletten; hy deed oock te Hunningen aen den Rijn 3 Batteryen van 16 stucken geschut vervaerdigen, en aen de Magistraet van Basel versoecken, dat zy aen de Keyserse geen doortocht souden willen vergunnen; gelijck zy hem oock beloofden, vermits de Cantons sich niet gaern de een of de ander tot Vyant wilden maken: ten welcken eynde zy, om haer te beter tegens alle ongevallen te verhoeden, een Troep van 5000 man na die quartieren deden naderen, en daer van eenige in Basel en Mulhuysen leyden: Luxemburgh van die kant versekert, was evenwel beducht voor de pas van Mompelgard: hy deed dan by den Hertogh van die plaets aenhouden, dat hy Frans Guarnisoen soude in-nemen; maer den selven hier niet mede voorsien, sloegh het vlack af, en besette die Stadt in tegendeel met eenige Lantluyden, om de Fransse, indien zy gewelt wilden gebruycken, daer mede af te wijsen: Den Hertogh van Lottharingen door al dese bereytselen van Luxemburgh wel merckende, dat het hem, by dees tijt van 't Jaer, bysonder swaer soude vallen, om aen die zijde over den Rhijn te raken, en dat hy het te Rijnfelden niet konde doen, zonder door 't gebiet van de Switserse Cantons te trecken, zo sont hy den Graef van Mansvelt nae Weenen, om daer aen den Keyser te vertoonen, of het niet noodiger was, dat het Heyr sich in de Winterquartieren begaf, om sich van de geleden ongemacken tegens 't voor-jaer te beter uyt te rusten, als dat het selve, door langer in 't velt te blijven, sich t'eenemael afmatte: en terwijl dat hy hier van 't bescheyt afwachte, bleef hy met sijn Leger aen de andere zijde van den Rhijn, vlack tegens over Luxemburgh, leggen: hy trock oock den 16. na Rhijnfelden, om daer de Schipbrugh te besichtigen, en de Fransse alsoo in allarm te houden, als of hy noch gesint was, daer den Rijn te passeeren: en om dit te meerder schijn te geven, trock hy selfs den 21. deser met sijn geheele Leger op, en voegde sich te Weyl, dicht onder Basel, by den Gener. Major Schultz: 200 Ruyters uyt Brisach, meenende op de achtertocht eenigh voordeel te behalen, wierden van de Keyserse soo ruw bejegent, datter maer 5 af quamen. De Magistraet van Basel was selfs door dese optockt beducht, dat den Hertogh van Lottharingen, 't zy met of tegens haer wil, over den Rijn en door haer gebiet soude trecken: zy sonden dan eenige Gedeputeerden na 't Leger, om by ged. Hertog aen te houden, dat hy haer grensen in rust soude willen laten: doch zy kregen tot antwoort, dat indien den Hertogh van Luxemburgh sich met sijn Leger derwaerts niet had genadert gehad, 't selve van de Keyserse zijde oock niet soude zijn geschiet. De Fransse in der Elsas demolieerden in 't lest deser maent haer Fortificatien, die zy in de Wanzenaw gemaeckt hadden.

Den Deenssen Afgesant de Heer Johan Hugo de Lende quam dees maent te Regensburgh / om daer by de Rijcks-standen aen te houden / dat aen sijn Koningh de Tol op de Elbe voor Gluck-stadt / die zedert eenige tijdt was afgeschaft geweest / weder mocht toegestaen werden / op dat sijn Maj. daer door eenigsints vergoedingh van de onkosten / die hy reeds ten beste van 't Rijck had ge-

gedaen/ mocht genieten. Vermits de Switserse Cantons in haer laetste Missive aen 't Rijck hadden laten influeren/ dat haer Troepen/ die in Fransse dienst waren/alleen tot bescherming van dat Koninckrijck wierden gebruykt/ en dat de ondervindingh leerde/ dat zy de selve Troepen soo wel als de Fransse dese Veldt-tocht tegens de Spaensse Nederlanden hadden gebruyckt/ versocht den Gedeputeerde van den Bourgondisen Kreyez/ den Heer van Neubeforge/ aen de Vergaderinge/ dat zy aen gem. Cantons nochmaels op 't krachtighste daer over wilden schrijven / op dat 't selve namaels niet meer mocht geschieden. Also verscheyde Standen dese Somer niet alleen haer behoorlijcke quote aen Volck tot het Rijcks-leger (gelijck 't selve in plaets van 60000 man maer uyt 15000 bestaen had) niet hadden verschaft/ maer oock de noodige gelt-middelen / om die Troepen te onderhouden / niet te berde brachten / waer door een groote verwarringh onder de Bevelhebbers en Soldaten was ontstaen / soo dede den Keyser aen de Vergaderinge niet alleen de schadelijcke gevolgen / die hier uyt stonden te spruyten / vertoonen / maer oock het ged. College aen-manen/ dat zy tegens de onachtsame de executie in 't werck souden laten stellen.

Men vierde te Weenen dees tijt heerlijck over de veroveringh van Philipsburgh: Den Keurvorst Palatijn dese Vesting niet gaern soo na op sijn Grensen siende leggen / deed toen by den Keyser aen-houden / dat dese plaegh van Opper-duytslant/ (gelijck men wilde / dat hem door de belegeringh door den Marquis de Grana was belooft) mocht werden gedemolieert; daer by vertoonende de onheylen / die het Rijck had geleden / toen de selve in Fransse handen was/ en noch soude konnen lijden/ indien dese plaets weder van de Fransse vermeestert mocht werden; behalvens dat men nu veel onkosten soude moeten doen / indien men het ged. Philipsburgh weder in sijn voorige Fortificatien soude willen brengen: doch men hoorde / dat sijn Keyserl. Maj. niet konde resolveren om dese Vestingh/ dan na 't sluyten van den Vrede / te doen raseren. Den Keyser verkoor nu den Grave van Schafgots tot Administrateur van de Prinsdommen Briegh/ Lignits en Wolaw/ in Silesien / welcke door de doot van den laetsten Prins aen hem vervallen waren. Den 15. deser verklaerde sijn Keyserl. Maj. de Princesse Eleonora Magdalena Theresa van Nieuburgh tot sijn Bruydt/ zijnde de selve 22 Jaer out: den Graef van Coloredo wierdt van den Keyser aenstonts afgesonden / om aen den Hertogh van Nieuburgh en hoog-ged. Princesse hier van kennis te geven: den Prins van Diedrichsteyn kreegh mede bevel/ om dese Princesse wegens sijn Keyserl. Majest. met een partye Juweelen te gaen vereeren; en de plechtigheyt van 't Huwelijck wiert vast gestelt/ dat tot Lintz in Oostenrijck soude geschieden.

De Keyserse en Keurbrandenburghse Troepen / die voor Demmin lagen/ wierden in 't lest der voorleden maendt door de Lunenburghse en Munsterse Troepen/ onder den Gener. Major Enten/ versterckt/ waer door de Pomerse zijde/ die tot noch open gelegen had / mede beslooten wiert: en vermits de belegerde door het vier in-werpen niet te dwingen waren/ begonden de Brandenburgers als doen de Stadt hevig te beschieten/ en een bres te maken: zy vorderden daer mede in 't kort soodanigh/ dat zy's nachts tusschen den 4. en 5. deser een Ravelijn bestormden / en oock veroverden / maer alsoo 't selve onder-

 mijnt

mijnt was / vloogh het eenige uren daer nae in de lucht: de Brandenburgers hielden echter 't ged. Kabelijn in besit/ en versterckten sich daer; invoegen den Gebieder/ den Oversten van der Noot/ geen ontset voor handen siende / den 9. deser het teken/ om te verdragen / liet geven / ende des anderen daeghs met de Brandenburgers op de volgende voorwaerden accordeerde:

1. DAt de besettingh nae krijghs-gebruyck soude uyt-trecken, en na Straelsont geleyt worden. 2. Dat de Bagage, siecken en gequetsten met Wagens afgevoert souden werden. 3. De siecken, die niet voort konden, souden noch 8 dagen in Demmijn blijven, en met onderhout en genees-middelen voorsien werden. 4. De Duytsen souden wel mede uyt-trecken, doch onder de Bontgenooten moeten dienst nemen, of na huys trecken: En de Overloopers wedergegeven werden. 5. Wederzijts gevangens souden uytgewisselt werden. 6. De Inwoonders, geestelijck en weereldtlijck, souden by haer Voorrechten en Godtsdienst blijven: En yder, die wilde, met sijn Goederen mogen vertrecken. 7. 't Geschut en Voorraet soude overgegeven moeten werden. 8. Den Gebieder sou de minen ende schadelijcke wercken moeten ontdecken. 9. En de Calbise Poort en 'tBadstoven Bolwerck aenstonts inruymen; oock den 12. October 's morgens ten 7 uren uyttrecken. Gedaen in 't Hooft-quartier Deven den 10. October, 1676.

De besettingh bestont noch in 700 man: En men vont 41 stucken geschut/ daer onder 9 metale/ in de Stadt: Na dese veroveringe trocken de Brandenburgse Troepen nae Stettijn; en de Keyserse en de andere in de Winterquartieren in Meckelenburgh; doch vermits zy malkanderen over 't betrecken der plaetsen niet wel verstaen konden/ vielen daer over eenige strijdigheden onder haer voor. Den Keurvorst van Brandenburgh/ die met sijn overig Leger by Stettijn was / had ondertusschen van Custrin al het noodigh gereetschap/ om die Stadt met vier aen te tasten / in sijn Leger doen komen / vermits hy voor 't eyndigen der Velt-tocht noch wilde beproeven / of hy door 't in-werpen van Bomben en Vuurkogelen/die plaets tot den overgaef soude konnen dwingen: hy rechte dieshalven sijn Batteryen op/ en schoot daer mede soo vinnigh in de Stadt/ datter verscheyde mael brant ontstont/en eenige Huysen in de asse raeckten; doch de Burgerye hieldt sich met de besettingh soo moedigh / 't zy datse ontset verwachten / of door 't nakende Winter-weer van 't belegh wel haest verhoopten bevrijt te worden/ dat zy van den overgaef niet wilden horen spreken/ maer in tegendeel verscheyde uytvallen op de belegeraers deden.

Wegens 't Eylandeken Kruys-sant op de Elve viel nu tusschen de Deenen en Lunenburgers eenige strijdigheyt voor; want de eerste / hebbende 50 man van de laetste daer van doen vertrecken / soo quamen de Lunenburgers korts daer na met een stercker Troep uyt Staden daer voor/ en deden de Deenen het selve Eylandeken weder verlaten. De Tractaten / die te Bremen wegens de verdeelingh van 't selve Sticht waren aengevangen / konden noch niet wel tot een gewenscht eynde gebracht werden / vermits de Gesanten van de geintereffeerden haer aendeel voor altijt wilden behouden: daer de Keyserse 't selve niet langer als tot het sluyten van den Vrede wilden toe-laten / alsoo 'er noch veel veranderinge in 't Oorlogs-wesen konde voorvallen. Wegens 't overvoeren van 't Sweets Guarnisoen uyt Staden ontstondt tusschen den Keurvorst van Brandenburgh / en de Stadt Lubeck eenigh geschil / in dier voegen / dat ged. Keurvorst geen Paspoorten voor gem. Volckeren wilde geven / voor dat hem dese Stadt wegens eenige puncten vernoeging had gedaen. Den 26. deser wiert te Geluckstadt/ door ordre van den Koningh van Denemarcken/den Oorlogh tegens Vranckrijck afgekondigt. Al-

Alsoo den Gen. Arensdorf de Sweden niet upt haer schuylhoecken had konnen locken/ en dat sijn Maj. van Denemarcken het om het regen-weder en de swackheydt van sijn Voet-volck onraetsaem oordeelde / om Halmstadt aen te tasten/ wiert in de Deensse Krijgsraet besloten / het Heyr in de winter quartieren te verdeelen/om tegens de voortijt met te meerder macht de Sweden op 't lijf te konnen vallen ; evenwel met die voorsorgh / dat men de Troepen in 3 a 4 uren tijts weder by een soude konnen brengen : want schoon het Sweedtse Leger sich nu soo swack bevont / dat het sich in beschanssingen most besloten houden/ zoo wisten de Deensse wel / datter by Stockholm een goet aental Volckx vergadert wiert/ om tot onderstant der Sweden naer Hallant te trecken ; gelijck dan dees tijdt noch 6000 Finnise Ruyters en 2000 Voetknechten daer by quamen : de Sweden sonden oock 4 Oorloghschepen en eenigh kleyn Vaertuygh na Lijflant / om van daer haer Volckeren na Sweden te voeren/ alsoo zy versekert waren/ dat de Moskoviters/niet alleen om den apparenten Vrede tusschen de Turcken en de Poolen / maer oock om datter een partye Tarters in haer Landen gevallen waren / hun nu wel in rust souden laten : Dese overwegingen deden den Koningh van Denemarcken noch 14 dagen in 't velt blijven/ om dus alle Voeragien en levens-middelen op 't platte Lant te consumeren/ en de Sweden daer door te verhinderen/indien zy tegens de winter met een stercke macht mochten afkomen / in 't velt te konnen subsisteren ; doch eyndelijck als de sieckte door 't natte weer onder de Deenen de overhandt nam/ sont sijn Maj. het Leger na Laholm/ Engelholm/Helsingburgh en andere plaetsen in de Winterquartieren/ en quam selfs den 15. deser te Coppengen ; waer hy op sijn aenkomst heerlijck wierdt ontfangen/ en commissien aen verscheyde Oversten upt-deelden / om noch 6 a 7000 man te werven : Den Hertogh van Holsteyn Pleun/ Deenssen Veldt-heer/ deed by dese gelegentheyt een keer na sijn Landt-goederen : en de Deensse Vloot quam daer op mede te Coppenhagen/ en wiert voor dit Jaer opgeleyt ; alleenlijck wierden 2 Esquadres / onder de Admiraels Bielke en Jens Rotsteyn / in de Oost-zee gelaten/ waer van 't laetste den 4. deser voor Carelshaven komende / dit Fort door de Deensse besettingh van Christiaen-stadt / onder den Oversten Steno Brahe/ waer by sich eenige Blekingse Boeren gevoegt hadden/belegert vont ; hy sette aenstonts/ op 't versoeck van de Lant-officieren/eenigh Volck en Geschut aen lant ; en na dat 'er den 16. een Batterye verbaerdight was/ deed hy den Gouverneur Johan Adolph Haar / af-vorderen / om sich over te geven ; waer op 's anderen daeghs 't Verdragh wierdt getroffen / en den 18. dese gewichtige Schans aen de Deenen gelevert/ treckende het Guarnisoen/ bestaende in 400 man/ sonder geweer upt : De Deenen bequamen hier 301 nieu gegoten stucken geschut/ een groote meenigte Oorlogs-voorraet/ en 2 nieu geboude Schepen van 40 en 24 poorten. Den Deenssen Admirael Wibe / die voor Gottenburgh lagh/ meende ter selver tijt de Sweetse Oorlog-schepen/ die onder Elsburgh lagen / door Branders te vernielen/ doch 't misluckte : Evenwel liep den Sweetsen Admirael/ om 't gevaer te ontwijcken / een ander Schip 't geheele Galjoen af/ en in de gront ; den Vice-adm. verviel oock op de grondt/ en 't Schip Calmer-slot sat tot den derden dagh vast : een kleyn Schip wierde

door een Deensse Brander aengestoken / en korts daer aen noch een Sweedtse Brander door de Deensse Booten; de Sweden liepen daer op dicht onder Elsburgh / om sich daer van haer geleden schade te herstellen. Den Graef Guldenleeuw van den Koningh van Denemarcken bevel bekomen hebbende/ om in de Winterquartieren te trecken / en Wennersburgh te verlaten / alsoo 't selve van te grooten omtreck was/ om te bewaren / volvoerde nu sulckx / en stack dese plaets op den vollen dagh/ en in 't gesicht van Graef Magnus de la Garde/ die seer sterck daer omtrent lagh/ in brant. Op ordre van sijn Majest. van Denemarcken wiert dees maent den Lut. Mauritius / die Fiscael tegen Griffenfelt was geweest/ te Coppenhagen in de gevangenis geset.

Het Poolsse Heyr / 36000 man sterck / den 19. passato van Lemburgh opgebroken / trock den 22. daer aen over de Rivier Dniester / niet alleen om dat de Pest alle de Dorpen aen dees zijde van die Rivier besmet hadde / maer ook om de Turcken en Tarters van malkander te houden: den 23. quam 't Leger onder Zorawno; en vermits een gedeelte van 't Turckse Heyr als doen Wonplow even vermeestert hadde/ trock den Koningh 's nachts met de Ruyterye na hun toe/ om dese afgescheyden party aen te treffen: des Kroons Vendrigh Lubomirsky viel dieshalven met eenige Poolsse Comp. de Turcken op 't onvoorsienst aen/ bracht haer in wanordre/ en dooden 'er een groot gedeelte van; doch de Tarters / onder des Chams Soon / sich terwijl in ordre schickende/ quamen aenstonts met 30000 man op de Poolen aen / en dwongen hun weder na haer overigh Leger te wijcken: Lubomirsky wiert wel ten eersten door eenige Troepen ondersteunt/ doch hy kon de Tarters/ om haer groot getal/ niet wederstaen/ soo dat hy sich te rugh most begeven; hy wierdt door de selve plings gevolgt/ die door haer schijnbaerlijck voordeel aengemoedigt / op 't Poolsse Leger in-drongen/ en sich daer mede in den strijt vermengden; hier wiert van 's middags af tot den avont schrickelijck gevochten/ doch eyndelijk dreven de Poolen de Tarters uyt het velt / na dat de selve omtrent 1000 man/ daer onder des Chams Swager / hadden laten sitten: het overige Turckse Leger had onderwijl op de Vestingh Stanislow 3 stormen gedaen/ doch was door den Oversten Opnemarck / die hier in met 5 Regimenten en eenige Cosacken lagh/ soo ruw onthaelt/ dat de Turcken het belegh verlieten: gedachte Overste deed daer op een uytval/ dooden 2 Bassas/ ende veroverden 4 stucken geschut en veel voorraet: Den Cham dese belegeringh vruchteloos uyt-gevallen siende/ voegde sich aenstonts met sijn macht by de Turcken onder Wonplow: hy wilde/ om sijn eer weder te herstellen/ de Poolen plings aentasten/ maer alsoo die met goede beschanssingen omcingelt waren/en de Vloet Zwicza voor haer hadden / voegde hy sich dien dagh / zijnde den 25. alleenlijck met eenige Troepen op een hoogte/aen geen zijde van de Vloet: 's anderendaegs sont hy een Troep over de selve Vloet / om de Poolen te recognosceeren / doch die wiert met eenige geschut-schooten weder verjaegt: De Turcken wel siende/ dat zy dus 't Poolsse Leger met geen voordeel konden aentasten/ rechteden op haer hoogten eenige Bateryen op / en brachten den 27. en 28. daer mede door: doch den 29. als zy 50 stucken daer op geset hadden / begonden zy 's morgens vroegh

droegh vinnigh op de Poolen te schieten/ die haer uyt 66 stucken gedurig antwoorden: en terwijl men in dit schieten van wedersijden volharde/ stelden de Turcken sich in slagorde/ en vielen met een groot gewelt op de Littause Troepen/ die de slincker vleugel hadden; den grooten Marschalck van Littauwen den Heer Pack de zijne aenvoerende/ droegh sich soo braef/ dat hy de Turcken den gantsen dagh met een groote dapperheyt wederstont/ en eyndelijck op den avondt dwongh te vertrecken; de Turcken hadden in dese schermutsel veel Volckx verlooren/ doch de Poolen weynigh/en daer onder maer 2 Heeren van naem/ als de Heeren Tarnowsky en Ulanicky: Na dese strijt wilden de Turken noch Tarters sich niet meer tot een gevecht met de Poolen in-laten/ alsoo zy wel sagen/ dat zy de selve met geen voordeel in haer beschanssingen konden aen-tasten: evenwel om haer afbreuck te doen/ rechteden zy rontom haer Leger Schanssen op/ en hielden de Poolen daer door soodanigh beslooten/ dat zy geen voeder noch lijftocht konden bekomen/ soo dat 'er al eenigh gebreck in 't Heyr begon te ontstaen. De Troepen die noch aen 't Poolsse Leger gebraken/ trocken ter selver tijt derwaert: En de Poolsse Commissarisen begonden nu oock met de Turcken over een Vrede te handelen; in welcke handelingh de laetste begeerden/ dat men hun alle de gewesten tot aen de Wyssel soude afstaen; doch de Poolen gaven daer op tot antwoort/ dat men hun alle de Lantschappen tot aen den Donauw weder most restitueren; maer als de Turcken sich hier over seer te onvreden toonden/ en niets wilden wedergeven/ maer selfs de Ukranie en andere gewesten behouden/ sonden de Commissarisen aen den Koningh van Poolen door den Heer Ulanicky hier van bericht/ die haer den 1. deser weder 't volgende briefje tot sijn leste beslupt toe-schickte:

WY hebben, schoon den Heer Ulanicky sich gisteren by ons heeft vervoegt, noch geen sekerheyt, waerom U L. soo lange draelt, want so wy geen Vrede konnen hebben, zijn wy bereyt den Oorlogh voort te setten. Daer wert (Godt lof) van dagh tot dagh veel Volck vergadert. Den Heer Obozny Koronny is heden in den avont met sijn Brigade verscheenen: Gelijck oock sijn Vorstel. Genade den Heer Radzivil, Littause Onder-cancelier. De Pospoliter Russenie uyt de voornaemste Weywodschappen stelt sich mede onder Raue in. Wy konnen dieshalven niet bemercken, wat het doelwit van den Heer Bassa is; hy sal ons hier geen leet doen, by aldien ons geen gebreck of eenige andere hindernis bespringt: doch soo hy de gegeven redenen niet wil hooren noch aen-nemen, soo geven wy hier mede onse laetste verklaringe, dat wy de Ukranie geensints konnen verlaten, &c.

Den Grave van Melgar van Milaen te Roomen gekomen/ om daer/ gedurende het Conclave/ het Ampt van Spaensse Gesant waer te nemen/ was daer in door den Cardinael Nittard eenige tijt verhindert geworden/ door het achterhouden der noodige Brieven/ alsoo dese vreesde/ dat hy nae 't verkiesen van een Paus daer wel voor ordinaris Gesandt in sijn plaets mocht blijven: doch ged. Grave in 't begin van September sijn depesches daer toe uyt Spanjen ontfangen hebbende/ gingh den 14. der selver maendt by de Cardinalen ter gehoor/ en gaf 's anderen daegs aen de Cardinalen van de Spaensse party de gevoelens van 't Spaensse Hof/ over het verkiesen van een nieuwen Paus/ te kennen. De stemmen der Cardinalen waren in 't balotteren ondertusschen meest op Odescalchi geloopen/ en schoon eenige Cardinalen/ daer onder Altieri/ sulckx in 't heymelijck sochten om te stooten/ zo gaf 't selve aen de andere Cardinalen/ die na een Persoon van een goet leven sagen/ te meer aenleydingh

om desen Cardinael te stemmen / voornamelijck toen de Franssen hem droegen/ en de Spaensse wel met hem te vreden waren / schoon zy / om de Fransse in 't net te locken/ sich in 't begin daer tegens hadden gestelt: Barbarini ende Chigi voegden sich plings met haer aenhangen by dese party / ende maeckten alsoo gesamentlijck 36 stemmen uyt; waer op / noch eenige Cardinalen haer stemmen daer by doende / het getal tot over de 2 derde beliep: en vermits zy toen sterck genoegh waren/ om haer verkiesingh sonder de andere voor goet te doen keuren / gingh den Cardinael Portocarrero den 19. passato by Altieri/ om hem sulckx aen te dienen/ die/ hier over ontstelt/ en wel wetende / dat hy 't nu niet konde ophouden/ sich aenstonts by Odescalchi vervoegde/ en hem aenbood het sijne tot sijn verkiesingh te sullen contribueren / indien hy hem wilde belooven sijn versoeningh by den Koningh van Vranckrijck uyt te sullen werken; doch Odescalchi sich in een anders moeyten niet willende wickelen / en mogelijck vreesende/ dat hy daer door den haet van die geene/ welke hem reets gunstigh waren/ op sijn hals soude laden/ gaf hem tot antwoort/dat hy sulckx om geen 10 Pausschappen wilde beloven; invoegen Altieri al sijn tegenstribbelingen vruchteloos siende / en beducht voor meerder onheyl / indien hy sich by de andere niet wilde voegen/ van de noot een deucht maekte/ en den 21. daer aen/ als de laetste omvrage in de Capelle van Sixtus geschiede / met sijn geheele aenhangh mede in de verkiesingh van Odescalchi toestemde: de cedulen waren dieshalven soo ras niet verbrandt / of den Cardinael Barbarini / als Diaken van 't gantse College/ den Cardinael Rossetti/ als eersten Priester/ en den Cardinael Maidalchino/ als eersten Diaken / traden in de Celle van ged. Cardinael Odescalchi/ en deden aldaer aen hem de gewoonlijke instantien/ dat hy den Stoel / waer toe hy van al de Cardinalen eenhelligh was verkooren/ wilde aen-vaerden: ged. Cardinael trat daer op na den Altaer / en als hy een weynigh had gebeden/ nam hy dese waerdigheyt aen/ en gaf sich selfs de naem van INNOCENTIUS XI. de Ceremonie-meesters traden daer op mede in/ en hielpen de voorged. Cardinalen sijn Cardinaels Kleederen uyt / en de Pausselijcke aen-doen / zijnde een witte hermeijne Rock / een wit Hemt / een Carmosijne Manteltje / een Carmosijne Muts / en geborduerde Schoenen / waer op een gout Kruys stont: In dese gestalte wiert hy op den Pausselijcken Stoel voor den Altaer geset/ daer de Cardinalen in haer root gewaet de plechtigheydt der adoratie deden / en hem voor de eerste mael voor hoogen Priester erkenden: haer wiert vervolgens na de hant-kus de omhelssingh toegelaten; en den Cardinael Maidalchino/latende een Ceremonie-meester het Kruys voor hem dragen/ begaf sich na het heck/ dat boven den ingang van St. Pieters Kerck is: hy hier 't teken van 't Kruys voor 't Volck / dat seer talrijck daer vergadert was / op de Muur hebbende doen maken / riep in 't latijn overluyt uyt: Ick verkondige u een groote blijtschap; wy hebben den seer eerwaerdigen en doorluchtigen Heer Cardinael Benedictus Odescalchi tot Paus, die sich de naem van Innocentius XI. gegeven heeft. Op dit geroep ontstont 'er een groote vreucht onder 't Volk/ 't geen plings in groot getal na St. Pieters Kerck liep / om de plechtigheydt van de verkiesingh te sien. Onderwijl was door de Metselaers het Conclave weder opgebroken/ en na dat de Cardinalen de tweede adoratie in 't Violet gedaen

daen hadden/ gingen zy in goede ordeningh / hebbende eenige Musicanten en 't Kruys voor haer/ na St. Pieters Kerck/ waer den Paus/ op sijn Pausselijke Stoel sittende/ mede gedragen wiert: hier ontfongh hy van't gantse College/ terwijl de Musicanten het Te Deum songen/ de derde adoratie: na 't eyndigen van de selve las den Cardinael Deken eenige gebeden en vaersen / die op den Paus gemaeckt waren; welcke hier na voor 't Kruys buckende/ aen 't Volk de zegeningh gaf: daer op wierdt hem de met gout geborduerde Pausselijcke Rock en Bisschops Hoet afgenomen/ en hy in een Ros-baer/rontom met glasen voorsien / in't Paleys van Vatican gebracht / onder 't geroep des Volckx van vivat Innocentius XI. welcke hy in dit heen-dragen weder de zegeninge gaf. Den 4. deser ontfingh hy oock de krooninge / doch de selve was haest gedaen/ om dat hy door de beroerthevt van den arm niet langh by de ceremonie konde blijven; na dese verkiesinge keerden de Fransse Cardinalen weder na huys/ doch gaven en ontfangen eerst de bisiten van de Cardinalen der laetste promotie/ 't geen den Koningh van Vranckrijck noch noyt als nu had willen toe-laten. Met dat den Paus de Regeeringe aenbaert had/ geschieden 'er een groote reformatie te Roomen/ want hy wetende/ dat de Regeeringh der Pausselijcke Neven by 't Volck seer gehaet was / om dat zy haer eygen voordeel sochten/ en alles om geldt deden / oock de Pausselijcke Schatkist uytputten / en wilde niet dat sijn Neef Don Livio eenigh deel in de Regeeringh soude hebben / ofte eenige bisites ontfangen ofte geven; doch op dat den selven geen reden van te klagen soude hebben / stondt hy aen hem al sijn goederen af / die jaerlijckx wel 30000 Scudi opbrachten: Den Paus liet de bediening van de Krijgs-ampten wel aen de Heeren Altieri/ en aen die geene/die de selve reeds besaten/ doch wilde niet/ dat zy daer voor eenige gagien souden trecken/ want behalvens dat zy geen dienst deden/ alsoo den Oorlogh aen 't Paus-ampt niet voegde/ putten zy maer de Schatkist uyt: Den Paus vergaf oock ter selver tijt veel geestelijcke bedieningen/ en maeckte den Cardinael Cibo tot Secretaris van Staet en Opperbooght over den Kerckelijcken Staet: hy bevestigde insgelijckx 17 Articulen/ die de Cardinalen in 't Conclave hadden ontworpen / strekkende de selve meest tot weeringh der geestelijcke misbruycken / verlichtingh der gemeente/ en voordeel der Apostolisen Stoel: En vermits hy wel wist / dat 'er door de Ambassadeurs veel ongeregeltheden tegens de Pausselijcke Regeering zedert eenige tijt waren gepleegt / vermeerderde hy de Gerechts-dienaers / en liet aen de selve weten / dat zy sich niet meer soodanigh als voor heen souden aen-stellen/ alsoo hy alleen meester van de Stadt en Staet was / en wilde blijven: Hy bevlijtigde sich oock / om de Christen Princen tot Vrede aen te porren/ en sont dieshalven aen den Keyser / Koning van Spanjen en Koning van Vranckrijk daer toe de noodige vermaen-brieven af/ selfs met aenbieding/ indien 't van noode mocht zijn/ sich wel op de handel-plaets/ indien 't in een Katolijcke Stad was/te willen begeven/om daer uyt door sijn tegenwoordighevt soo veel te krachtiger uytwercksel en te doen voortspruyten. In tegendeel vermaende hy de Koning van Poolen tot den Oorlog met de Turck / en dat hy de wapens niet eer soude neer leggen / voor dat hy Caminiec weder in sijn macht had/ hem ten dien eynde met een 50000 Escus toe sendende.

Den Marquis van Castel Rodrigo arriveerden dees tÿt te Melazzo in Sicilien/ om daer sÿn bedieningh van Onderkoning van dat Eylant aen te vaerden: den Marquis van Villafranca/ die dat ampt besat/ vertrock daer op vlings in de Galeyen van Tursis na Napels; waer dees tÿt ook 500 Spaense Soldaten van Cadix quamen. De Fransse te Messina wierden toen noch met 1500 Voetknechten en 500 Ruyters uyt Vranckrÿck versterckt: waer op zy/ haer machtig genoeg oordeelende/ om yets aen te vangen/ met haer Vloot/ daer de Lantmilitie op geembarqueert was/ uyt de Haven van Messina zeylden/ en met de meeste party de streeck na Syracuse namen/ also zy dese plaets meenden te belegeren; doch de Spaensse eenigh Volck daer binnen gebracht hebbende/ soo ontscheepten de Fransse te Augusta haer Troepen/ die uyt 700 Ruyters en 6000 Voetknechten bestont/ en vielen vlings in 't Lant van Carlentino/ waer zy een Post/ die de Spaensse in hadden/ ende Merilli genaemt was/ veroverden; doch den Marquis van Castel Rodrigo hier van bericht/ trock aenstonts met eenige Troepen van Melazzo na Catanea/ om de Fransse een verdere inbreuck te beletten: Onderwÿl was 'er van de Fransse oock een Esquadre Schepen voor Reggio ende Melazzo gekomen/ welcke die Plaetsen ter zee beslooten hielden: Den Spaenssen Generael Don Diego de Bracamonte hier omtrent/ by 't afwesen van den Marquis van Castel Rodrigo/ over de Spaensse gebiedende/ vernam door een Boer/ die de brieven aen den Hertogh van Vivonne sou brengen/ dat den Auditeur van de Scaletta/ die hy sÿn geheymen vertrout had/ de Fransse derwaerts had doen naderen/ om haer niet alleen van sÿn Persoon/ maer oock van de Scaletta/ te verseKeren; hy dede dieshalven desen Auditeur en sÿn Broeder gevangen setten/ en na datse van dese misdaet overtuyght waren/ met de doot straffen/ doch de laetste had sich even te vooren uyt mismoedigheydt van een hoogen Toorn afgeworpen. Den Heer Schout by Nacht d'Almonde by haer Ho: Mo: Vloot te Napels gekomen/ zeylde den 5. deser met de selve van daer na Spanjen.

Den Koningh van Spanjen verklaerde dees tijt de Dochter van sijn Keyserl. Maj. tot sijn aenstaende Bruyt; waer op hy van alle de vreemde Gesanten wiert geluck gewenscht, en een Stieren-gevecht hielt: 't gemeene Volck was hier over soo verblijt, dattet 3 dagen achter een vreughde-vuren aen-stack. Sijn Maj. beval ter selver tijt, dat den Condestable van Castilien, Don Fernando de Valenzuola, die wel in sijn grootste gunst stont, en sijn Biechtvader voortaen alleen over de saken, die sijn Rijck aen-gingen, souden vergaderinge houden, en beraetslagen. Den Prins Regent van Portugael sich op de instantien van Vranckrijck in geen Oorlogh met Spanjen hebbende willen begeven, bood nu de strijdende partyen sijn bemiddelinge tot den Vrede aen.

Vermits men aen 't Fransse Hof het verlies van Phlipsburgh seer ter herten nam, en daer van de schult aen den Hertogh van Luxemburgh gaf, even als of hy door sijn quaet beleyt niet genoegh opgepast had, om de Plaets te ontsetten, zoo gaf ged. Hertog daer tegens sijn verdedigingh uyt, en beschuldigde den Heer van Montlevrier, dat hy hem noyt, schoon hy langh in Phlipsburgh had gelegen, de rechte staet van 't Lant ontdekt had, die hy in sulcken geval nootsakelijck had behooren te weten; doch den anderen

bracht

bracht daer weer tegens in, dat hy noyt de voornemens van ged. Hertogh had konnen doorgronden, en dat het hem dieshalven niet te wijten was: De Fransse willen, dat den Plaetsvoocht du Fay aen den Koningh versekert sou hebben, dat by aldien hy 25000 man aen de andere zijde van den Rhijn gesonden had, zy lichtelijck in de plaets souden hebben konnen komen. Sijn Maj. was bysonder wel vernoegt over de goede verdedigingh, die ged. Plaetsvooght had gedaen, en vereerde hem dieshalven met het Ampt van Veltmarschalck, met 9000 Ponden jaerlijckx inkomen, en met de Plaetsvooghdy van Brisach; wordende den Heer du Roy, die dese bedieninge waer nam, het gebiet in Metz gegeven. In Vranckrijck rechte men nu een nieu Hof over de Zee-saken op, waer van de Heer Colbert President, en de Heeren Poncet, Bezons, Breteuil, la Marquerie, Pussort, le Vayer en Harlay, Raetsheeren souden zijn; en Monsr. de Seignelay de Pen voeren. Den Koningh van Vranckrijck gaf dees tijt Commissien uyt, om noch 40000 man tegens de voortijt te werven. Den 5. deser wierden te St. Cloud den Hertogh en Hertoginne van Chartres, Soon en Dochter van den Hertogh van Orleans, met groote pracht gedoopt, en de eerste Philippus, en de laetste Elisabeth-Charlotte genoemt. Te midden deser maent quam den Heer Montagu, als Gesant van sijn Maj. van Groot Brittanjen aen 't Fransse Hof, van Londen te Parijs. Den gebannen Sr. de Brisacier wiert toen met sijn Moeder in de Bastille gebracht; sommige meenden dat het geviel, om dat hy wegens sijn voorgevallen saeck seer ongerijmt aen de Koninginne van Poolen geschreven had, doch andere zeyden, dat den Bisschop van Marseille in sijn Brieven de bedriegerye van desen Persoon, waer van voorged. Koningin t'eenemael onbewust was, aen sijn Majest. te kennen had gegeven; hy wiert eenige mael ondervraegt, en men bevont wel, dat hy van 't geslacht van den Koningh van Poolen was, maer van een zy-linie, en dat seer verre: maer dit kon hem evenwel tot sijn ingebeelde grootsheyt niet helpen. Den 25. deser quam den Marschalck van Schombergh uyt Vlaenderen te Parijs, om den Koningh vernoegingh te geven over de beschuldigingh, die men hem opleyde, als of hy in 't ontset van Maestricht niet genoegh tot voordeel van Vranckrijck had uytgewerckt. De Schepen, die men te Port St. Louys en Brest had vervaerdigt, liepen in 't lest deser maent, onder 't gebiet van den Graef d'Estree, in zee, soo men meende, na West-indien, om den Commandeur Binckes, die de Fransse Koophandel daer ongemeen verstoorde, van daer te verdrijven, en de veroverde Plaetsen weder te bemachtigen.

Vermits de Roovers van Algiers de Engelsse Koophandel in de Middellantse Zee bleven verstooren, door 't aenhalen van alle Engelse Schepen, die geen nieuwe Passen van den Koningh hadden, sprack men aen 't Engelsse Hof, om een Esquadre van 20 capitale Schepen op haer af te senden, om hun tot beter onderhoudingh der gemaeckte Vrede te dwingen; van dit Esquadre sou den Ridder Narbroug Admirael, Cap. Herbert Vice-admirael, en den Ridder Stricklant Schout by Nacht wesen: men wilde oock, dat den Hertogh van Mommouth, in qualiteyt van simpel Capiteyn, op het Schip de Resolutie, van 60 a 70 stucken Geschut, mede soude gaen, om sich in de zeesaken te oeffenen, en t'eeniger tijt Groot-Admirael van Engelant te werden: doch hier van is 't geheele Jaer niet gevolgt, alsoo de ged. Roovers sich wat gemackelijcker tegens de Engelse begonden aen te stellen. In Duyns arriveerden toen weder een Engels Schip van Suratte in Oostindien. De Engelse Kooplieden bleven noch al tegens

den Koningh en sijn Raet in haer klachten over de Fransse Caperyen volharden; en dewijl zy meenden dat eenen Ridder Leigton, die aen 't Fransse Hof vernoeging wegens haer geleden schade had versocht, sich hier in niet na behooren had gedragen, deden zy hem voor den Koningh en sijn Raet daghvaerden; alwaer hy verscheenen, ende overtuygt zijnde van tegens sijn plicht in Vranckrijck gehandelt te hebben, door ordre van den Raet in handen van een Wacht gestelt wiert, om in den Tour gevangen geset te werden; doch hy, vreesende voor slimmer, ontsnapte met behendigheyt sijn bewaerder, en ontliep dus 't gevaer, dat hem boven 't hooft scheen te hangen.

NOVEMBER 1676.

DEn 3. deser quam den Heer Engelsen Mediateur Berckley van Brussel in den Hage, van waer hy den 14: na dat hy met sijn Hoogheyt de Heer Prince van Oranjen eenige malen had gesproken, na Nimwegen trock. Den Deenssen Gesant den Heer Heugh begaf sich dese maent uyt den Hage mede na Nimwegen. In tegendeel quam aldaer een Afgesant van den Hertogh van Nieuburgh, om de Ratificatien van het Tractaet, tusschen Spanjen, haer Ho: Mo: en ged. Hertogh opgerecht, uyt te wisselen. Ged. Afgesant hebbende korts daer na aen haer Ho: Mog: een geschrift overgelevert, waer in hy versocht, dat hem mocht toe-gelaten werden de secreete onderhandelingen, die tusschen de Gedeputeerden van desen Staet en de Ministers der Bontgenooten gehouden wierden, by te woonen, zoo wiert daer op goet gevonden, dat hy in 't toekomende daer mede soude by geroepen werden: Hy had oock door 't selve geschrift versocht, dat haer Ho. Mog. de Paspoorten, met de byvoegingh van de caracter van Gesanten en Gevolmachtigden, voor de Ministers van den Hertogh sijn Meester wilden besorgen; waer op besloten wiert, dat daer over aen haer Ho. Mog. Gevolmachtigden te Nimwegen soude werden geschreven, op dat zy by de Mediateurs haer uytterste vlijt souden aenleggen, dat van de Fransse en Sweetse kant de Paspoorten, in de selve vorm, voor de Ministers van ged. Hertogh wierden verschaft. Vermits den termijn, die tot den aenvangh der Tractaten tot Nimwegen was vast gestelt, met het begin deser maent was verloopen, soo versochten haer Ho: Mo: Gedeputeerden op nieus aen de Ministers der Bontgenooten, dat de Gevolmachtigde, die noch mancqueerden, ten eersten na Nimwegen gesonden mochten werden; waer op de Ministers van den Keyser en Brandenburgh, zoo 't gerucht liep, tot antwoort gaven, dat haer Meesters Gevolmachtigde reeds op weg waren, om sich derwaerts te begeven; die van Denemarken zeyde, dat den Heer Heugh daer toe al was vertrocken; doch die van den Hertog van Lottharingen en eenige andere Princen gaven te kennen, dat het gebreck in de Paspoorten haer Meesters beletten, haer Gevolmachtigden derwaerts te senden: invoegen men besloot, de H. Mediateurs nochmaels te versoecken, dat zy haer best souden willen doen, om de swarigheyt, die men ter deser oorsaeck ontmoete, uyt de wegh te ruymen: Onderwijl wiert den aenvangh tot de handelinge noch 14 dagen uytgestelt; doch den 17. begon men, schoon de Keyserse en Spaensse Gevolmachtigden noch niet gekomen waren, tot het overleveren en ondersoecken der Pouvoirs te treden; maer alsoo eenigh defect daer in wiert gevonden, wierden de selve na de respective Plaetsen ge-

gesonden, om verholpen te werden. De neutraliteyt door de Fransse nu een uur in het ronde van Nimwegen toegestaen zijnde, zoo wierden buyten de Stadt over al Palen gestelt, om dese jurisdictie te onderkennen. Het Hof Provinciael volharde dese maent noch in het ondersoecken van de saek van den Heer de Groot, sonder tot een uytspraek der Sententie te komen: vindende sijn Hooght. sich verscheyde mael hier by. Den 14. deser zijnde het de verjaer-dagh van hoog-ged. sijn Hooght. soo sagh men tot des selfs eer verscheyde Latijnse, Franse en Duytse Vaersen voor den dagh komen. Den Raet van Staten hebbende met hulp van sijn Hooght. den staet van Oorloge voor het aenstaende Jaer 1677. opgestelt, zo wiert de selve in 't laetst deser maent in de Vergaderinge van haer Ho: Mog: en Ed. Gr. Mog. overgelevert, op dat de selve daer over hare toestemminge souden geven. Vermits de tegenwoordigheyt van sijn Hooght. te Middelburgh in Zeelant wel van nooden was, om daer eenige geschillen, die ter oorsaeck van 't beroep van D. Momma, tot het Predikants-ampt binnen die Stadt, waren voorgevallen, (waer van wy hier na breeder sullen spreken) te vereffenen, vertrok hoog-ged. sijn Hooght. in 't lest deser maent met een groot gevolgh over Bergen op Zoom derwaerts, om dese saken, by gelegentheyt dat de Staetse Vergadering van Zeelant by een was, af te doen. De Moscovise Vloot geraeckte dese maent voor 't meerendeel in Tessel binnen, doch 2 Schepen door ongeluck van haer Mackers afgeraekt, wierden hier voor 't Lant van de Duynkerckse Capers na eenige wederstant genomen. In Tessel arriveerden toen oock Capit. Bont van Cadix, zijnde onder 't Esquadre van den Command. Binckes uytgeloopen geweest: en alsoo hy in dese te rugh-komst van wandevoir wiert beschuldight, wiert hy eenige tijt daer na, door ordre van de Heeren van de Admiraliteyt, gevangen geset.

Den 6. deser vierde men te Brussel, volgens gewoonte, de Geboorten-dagh van den Koningh van Spanjen met groote pracht. Den 12. deser storf aldaer ter plaetse de Princesse Douagiere van Chimay. Vermits door de Stadt Gent veele vreemde Schepen met Koopmanschappen passeerden, sonder daer te ontladen, soo stelden het Schippers Gilt van ged. Stadt sich daer tegens, en wilde sich dit voordeel niet uyt de hant laten rucken; doch op de klachten van de Kooplieden, die hier by geintereffeert waren, deed den Hertog van Villa-hermosa de Gedeputeerden van Gent, Brugge en Oostende te Brussel ontbieden, om een nieuw Reglement, over de vrye passage van de vreemde Schepen en Goederen door ged. Steden, sonder daer te ontladen, op te rechten: maer als dese Gedeputeerden te Brussel gekomen waren, hadden zy geen de minste last, om daer over te handelen, en brachten alleenlijck haer oude Voorrechten ende Vryheden voor den dagh. Sijn Exellentie deed den 20. deser door ordre van den Koningh van Spanjen afkondigen, dat, dewijl veel Krijgsvolck in vreemde Schepen na Vranckrijck overgevoert wiert, het aen een yder van de Spaensse Onderdanen vry stont en bevolen wiert, gem. Schepen, aen wat Natie die oock behoorden, aen te halen, en in de Spaense Havens op te brengen. Het Gouvernement van St. Gilain wiert toen aen den Legermeester Hernandez, en dat van Lier aen Don Diego Rojas gegeven. Den Hertog van Villahermosa besteede onderwijl sijn meeste sorgh, om door 't lichten van nieuw, en 't verstercken van 't out Krijgsvolck de Spaense Nederlanden tegens 't voorjaer in goede staet van verdedigingh te stellen; maer alsoo 't gelt hier toe wat langsaem uyt Spanjen quam, kon hy daer in niet na wensch vorderen; evenwel als de Spaensse Nederlan-

den hem een partye Penningen hadden toegestaen, sont hy eenige Commissarisen naer alle de Fronnieren, om daer de monsteringh over 't Krijghsvolck op te nemen, en hem als dan een volkomen oplossingh te doen, in wat staet het selve sich bevont. De handelinge te Deynse, over 'twerck der Contributien, wiert dees maent wel voortgestuwt, maer alsoo de Fransse, onder schijn van de Spaense Onderdanen daer van te willen verlichten, de selve door dese handel noch meer sochten te beswaren, kon sulckx tot geen goede uytslagh komen. Zy Fransse beroofden onderwijl de Lantlieden even seer, dan onder pretext, dat zy haer oude brantschattingh niet betaelt hadden, en dan dat zy in de geblocqueerde Steden, als Camerijck en Valencijn, Eetwaren brachten: zy raseerden selfs het Casteel van den Baron de Berliere, onder voorgeven, dat men te Camerijk een Ruyter van den Baron van Quincy, die met hem uyt Spaensen dienst was overgeloopen, had opgehangen. Daer vielen midlerwijl wel eenige rescontres van wederzijts partyen voor, doch alle van kleyn belangh: en had nu d'een en dan d'ander daer in de overhant. De Spaense brachten dese maent, onder haer Lut. Gener. van de Ruyterye Don Marcos de Velasco, een partye Volckx in Camerijck, schoon den Baron van Quincy met 58 Esquadrons Ruyters daer omtrent op hem paste. In Luyckerlant bleven de Franse noch de Contributien van't platte Lant eysschen, hoewel de Boeren door haer gedurige marschen door dit Lant seer verarmt waren geworden.

De 2 Hollantse Regimenten, die dus langh te Trier in besettingh hadden gelegen, keerden dees maent van daer door 't Sticht Keulen na huys. De Osnabrugse Troepen in 't selve Sticht gekomen, namen daer eenige Plaetsjens in besettingh, om die tot haer Winterquartieren te gebruycken; doch dewijl de Inwoonders sich met gewelt daer tegens wilden stellen, resen hier uyt verscheyde wanordren; invoegen den Keurvorst van Keulen eenige Gedeputeerden verkoor, om met den Heer la Plate, Hof-marschalk van den Prince van Osnabrugh, over de inlogeringh te handelen: den 16. deser quamen zy te Ceulen by een, en vertoonde als doen ged. Heer la Plate aen de Keurv. Gedeputeerden, dat, schoon Luyckerlant, Aken en d'Abdye van Stavelo van den Keyser aen sijn Meester tot de Winterquartieren waren toegestaen, sijne Troepen daer echter niet konden subsisteren; en vermits men noodigh had geoordeelt, dat dese Troepen sich niet van den Rhijnkant souden afsonderen, was sijn Heer en Meester gedwongen geweest, de Winterquartieren in dit Sticht te soecken, begeerende dieshalven 3 Steden in 't Opper, en 3 in 't Neder-sticht, om sijn Troepen daer in te logeren: de Keurv. Gedeputeerden wilden dit wel toestaen, mits dat ged. Troepen op de eerste ordre van den Keyser daer uyt souden trecken; en dat, indien meerder Volckeren in 't Sticht mochten komen te logeren, de Osnabrugse Volckeren soo veel minder souden hebben. Den 28. deser quam des Keysers Gevolmachtigde den Graef Kinsky te Ceulen.

Den Gen. Major Dunewalt den 26. passato met sijn Troepen te Phlipsburgh over den Rhijn getrocken, voeghde sich in 't begin deser maent by den Vorst van Zell, die omtrent Creutznach gecampeert lagh: En nae dat men den 5. deser tusschen de Opperhoofden van dit Leger Krijgsraet had gehouden, wiert beslooten, dat men de Stadt Tweebrugge soude aentasten: Eenen St. Just, die voor desen des Koninghs Luytenant in Phlipsburgh had geweest, voerde 't gebiet in de plaets, en was met een sterck Guarnisoen voorsien: hy wiert oock, op 't bericht van dit belegh door den Marschalk van Grequi met noch eenigh Voetvolck versterckt: De Bontgenooten dieshalven daer voor gekomen, vonden grooter belet, als zy sich wel hadden ingebeelt; want de Franse
op

op haer aenkomst de Stadt rondom onder water setten, en daer door te weegh brachten, dat men geen Loopgraven kon opwerpen: Evenwel schoot men den 13. so vinnigh met Bomben in de plaets, dat een groot gedeelte daer van af brande: maer alsoo 't selve niets tot de veroveringh konde by brengen, besloot den Vorst van Zell 't belegh liever op te breken, als op een ydele en ongewisse hoop sijn Troepen verder af te matten; hy keerde dan met sijn Volckeren te rugh nae den Rhijn, om die in de Wetterau en 't Westerwalt te inquartieren; doch den Marschalck van Crequi, die met eenige 1000 man omtrent Sarbrugh lagh, om op de voornemens van ged. Hertogh te passen, hier van bericht, meende in dese te rugh-marsch eenigh voordeel op de achtertocht te bekomen; hy sont dieshalven den Graef van Bussy met 5 Esquadrons Ruyters, 200 Dragonders en eenigh Voetvolck daer op af; maer den Graef van Montecuculi, die over de achterste Volckeren geboot, ontfingh hem soo dapper, dat de meeste Dragonders sneuvelden, en de Ruyterye en 't Voetvolck de wijck mosten nemen; nae dese schermutsel hielden de Fransse sich stil, en lieten de Lunenburgers en Munsterse vredig na haer Winterquartieren trecken, en daer mede was de Velt-tocht aen die kant voor dit Jaer gescheyden.

De Switserse Cantons, bevreest dat'er door de legeringh der Keyserse en Fransse op haer Grensen wel eenig ongemack, door 't een of 't ander toeval, in haer Landen mocht gebeuren, sonden gedurigh meerder Volckeren na de kant van Basel, om by alle gelegentheden op haer hoede te zijn. De Keyserse leden onderwijl, door dit stil leggen, al eenigh gebreck aen lijftocht: doch op dat daer in, soo veel mogelijck, soude voorsien werden, scheyden de Rijckxvolckeren den 4. deser van de Keyserse, en trocken in de Winterquartieren; en hoewel de laetste in die gewesten oock niet meer, om 't Winter-saysoen, en om de Switzers niet te verstooren, konden uytrechten, bleven de selve echter noch in 't Velt, soo om de Keyserl. ordres, tot het betrecken der Winterquartieren, af te wachten, als om daer door de voornemens van den Hertogh van Zell te begunstigen: maer eyndelijck als 't Leger, om de uytgeputte lantstreeck, sich niet langer in die gewesten, sonder de uytterste ruine, by een konde houden, besloot den Hertog van Lotharingen met de andere Opperhoofden, dat men het selve in de Winterquartieren soude senden: Den 12. deser wiert hier van een aenvangh gemaeckt, en de voortocht voor af geschickt, volgende den Hertogh van Lottharingen met de rest den dagh daer aen: 8 Regimenten Ruyters, benevens de Lottharingers, en 4 Regimenten Voetvolk namen haer quartier in Swaben; en de andere 7 Regimenten Ruyters en 4 Regimenten Voetknechten trocken na Francken-lant, waer door de Velttocht oock aen die kant voor dit Jaer eyndighde: want den Hertogh van Luxemburgh dit aftrecken der Keyserse gewaer werdende, gaf aenstonts mede bevel aen sijn Volckeren, om in Bourgondien, Lottharingen en der Elsas haer quartieren te soecken: doch sich alvoorens van Mompelgard willende versekeren, nu hy de handen ruym had, sont den Lut. Generael den Graef van Mont-levrier-Colbert met 3000 man derwaerts, die door beloften en dreygementen soo veel uytwerckte, dat hem de Stadt en 't Casteel, schoon daer 133 stucken Geschut in waren, den 19. deser wiert overgelevert, treckende den Prins ende Princesse daer uyt na Basel, alsoo zy onder de macht der Fransse niet wilden zijn.

Den Keurvorst Palatijn versocht dees tijt by Missive aen de Rijckxvergaderinge, dat zy by den Keyser mede wilde aenhouden, dat de Vestinge Phlipsburgh mocht geraseert werden; vertoonende daer nevens in 't lange de redenen, die hier toe dienstigh

waren.

waren. Den Marckgraef van Brandenburg-Culmbach klaegde nu oock aen de gem. Vergaderingh over de slechte betalinge der Rijckx-troepen, met versoeck, dat daer in mocht voorsien werden, of dat anders te vreesen stont, dat de meeste bevelhebbers en Soldaten haer dienst souden verlaten. DeGraubunders sonden toen tot antwoort op de laetste Missive van de Rijcks-vergaderinge, dat zy niet alleen uyt genegentheyt tot het Rijck de Fransse wervingen en recruyten hadden verboden, maer oock haer Volkeren, die in dienst van dese Kroon waren, te rugh geroepen: waer op de ged. Vergaderinge aenstonts een Courier derwaerts sont, om gem. Graubunders hier over te bedancken.

Den Engelssen Afgesant Skelton presenteerde dees tijt van wegen den Konsngh sijn Meester een geschrift aen den Keyser, waer by hy versocht, dat sijn Keyserl. Majesteyt alle sijn Ambassadeurs te gelijck naer Nimwegen wilde senden: gelijck oock, dat hy sijn authoriteyt wilde interposeren by de Princen van 't Rijck, over de pretentien, die de selve, in 't begeeren van eenige tijtuls, welcke Vranckrijck niet wilde toestemmen, hadden voortgebracht; doch 't gaf veele vreemt, dat Vranckrijck nu aen de Ministers van de Vorsten van 't Rijck den tijtul van Ambassadeurs weygerde, daer 't selve wel voor desen, wegens dese Kroon, aen de Ministers van den Hertogh van Nieuburgh in Poolen en elders was geschiet. Van Weenen wierden dees maent alle noodige bereytselen tot de Bruyloft van sijn Keyserl. Majest. na beneden gevoert; doch in plaets van Lints, daer de plechtigheyt van 't trouwen sou geschieden, wiert nu de Stadt Passauw verkooren.

Den Keurvorst van Brandenburgh zedert eenige tijt de Stadt Stettijn met vier in te werpen beangstight hebbende, bemerckte genoegsaem, dat de Burgers daer door tot den overgaef niet te dwingen souden wesen, soo om dat zy een stercke besettingh in hadden, om de brant te blussen, als om dat zy voor langen tijt noch met lijftocht voorsien waren; evenwel wilde hy hun met geen volkomen belegeringh aentasten, dewijl hy wel konde bedencken, dat het aenkomende winter-saysoen hem daer in niet veel gunst soude bewijsen: dieshalven na dat hy tot het midden deser maent voor ged. Stad had gelegen, en dat de Winterquartieren voor sijn Troepen uytgevonden waren, sont hy sijn Volkeren in de besettingen, en trock selfs na Berlijn: Hy liet echter eenige van sijn Troepen rontom de Plaets, om die van binnen alle toevoer en uytvallen te beletten: Koningsmarck van dese opbreuck bericht, quam daer op met 2000 Ruyters in Mecklenburgh vallen, vermeesterde het Stedeken Ribnits, en sette het selve Lant onder brantschattingh.

Den Koningh van Sweden in 't lest der voorledene maent 5000 Finnen en een goede partye Lantluyden/waer door sijn Leger 18000 man sterck geworden was/ by hem gekregen hebbende/ nam daer op aenstonts besluyt/ om yets gewichtigs tegens de Deenen te verrichten: sijn eerste voornemen strechte wel om Carelshaven te ontsetten / maer alsoo hy bericht kreegh / dat het selve reeds verovert was / veranderde hy sijn resolutie / en besloot de omlegeringh van Malmoe op te lichten: hy trock dieshalven met sijn gantse macht naer Halmstadt / om door de pas van Marckeroe eenige onderstant in de Vestingh te brengen/ doch sijn Maj. van Denemarcken van dese opbreuck tijdelijck bericht/deed sich plings van Coppenhagen na Schoonen overschepen/trock sijn Heyr uyt de Winterquartieren by een / en legerde sich daer mede by Lantskroon: hy strekte 't selve tot by Malmoe uyt / om sijn Volckeren / die dese plaets

plaets geblocqueert hielden / voor alle overval te bedecken ; invoegen de Sweetse Troep / die de daer toe vervaerdigde onderstant in Malmoe meende te brengen / op dit bericht plinghs weder te rugh na haer Leger keerde: doch den Koningh van Sweden dese aenslagh vast voorgenomen hebbende / liet de moet daerom niet vallen / maer naderde met sijn gantse Heyr derwaerts / en legerde sich tot op een uur van de Deenen / in allen schijn als of hy hun slag wilde leveren: doch een kleyne Rivier / de Raa genaemt / die tusschen beyde Legers was / verhinderde dit / vermits de selve aen die geene / welcke daer eerst overtrock / een groot nadeel soude bygebracht hebben: Daer gebeurden by geval wel eenige kleyne schermutselen tusschen weder sijts partyen / maer 't selve was niet van bedupden / als dat de Deenen onderwijl verscheyde Bruggen / waer over de Sweden na Malmoe hadden konnen trecken / in brandt staken: De passen dan aen die kant over al wel versekert zijnde / soo dacht het den Koningh van Sweden niet raetsaem / om daer op yets voor te nemen / dewijl hy genoegsaem bemerckte / dat 't selve vol gevaer stack / doch evenwel sijn toelegh niet te loor willende laten gaen / soo meende hy door middel van een diversie sijn doelwit te bereycken / en de Deenen uyt haer passen te locken; hy trock dieshalven den 10. deser met sijn Heyr na Helsingburgh / en kreeg dese Stadt / vermits die niet houbaer was / en de Deenen op 't Slot geweken waren / lichtelijck in sijn gewelt / doch hier mede niet vernoegt / deed hy door een Trompetter het Slot opeyschen / met bedreygingh / dat soo de Deenen weygerigh bleven / hy 't selve soude laten bestormen / en by veroveringh 't Kint in de Wieg niet sparen: Den Oversten Lut. Muller hier in 't gebiedt voerende / en korts te vooren met 200 Ruyters uyt Lantskroon versterckt / antwoorde hem naer krijgs-manier / dat hy sijn Eed en plicht most betrachten: de Sweden brachten daer op 4 Regimenten Voetvolck en eenige Veldtstuckjes op 't Kerckhof / en begonden toen plinghs op 't Slot te schieten / doch die van binnen antwoorden hun soo braef / dat zy / na 3 uren gevechts / met verlies van 60 dooden en 5 gevangens in de straten mosten wijcken: waer na zy de Stadt uytgeplondert hebbende / na buyten trocken: den 12. quamen zy met 8 Troepen te Paert / en 4 Vaendelen Voetvolck weder in de Stadt / om 3 metale halve Cartouwen en 2 Vuur-mortieren / die voor 't Casteel stonden / wegh te nemen / doch zy wierden daer in / door 't vinnigh schieten van die van binnen / verhinderdt: Sijn Maj. van Denemarcken van dit in-nemen van Helsingburgh bericht / en vreesende dat de Sweden aen die kant souden soeken door te breken / begaf sich met sijn Leger wat dichter aen Lantskroon en Helsingburgh; hy had / om te sterker te wesen / het meeste Volck van de blocquade van Malmoe in sijn Heyr getrocken / waer door de besettingh weder een vrye uytloop hebbende / met een Troep Volckx een uytval dede / en eenige lijftocht van 't platte Landt wegh haelde; doch de Deenen korts daer aen met eenigh Volck versterckt wordende / besetten toen op nieus alle de passen. Onderwijl bleven de 2 Legers tusschen Lantskroon en Helsingburgh tegens malkanderen leggen; en vermits de Rivier hun noch van een scheyde / wierden aen beyde zijden Batteryen opgeworpen / en vinnig op den anderen geschooten: Terwijl gebeurden 't / dat den Sweedtsen Generael Asschenbergh / en den Deenssen Oversten Zeestedt met mal-

malkander tusschen beyde Legers op parole eenigh gesprek hielden / en den ged. Generael vraegde/ waer om men niet wilde slaen/ doch als ged. Overste tot antwoort gaf/ dat hy hem wel wilde verseekeren/ dat 'er een Veltslag soude voorvallen/ indien de Sweden sich in 't vlacke veldt wilden begeven / schepde ged. Generael van hem/ met te seggen/ dat hy met syn Koningh daer af soude spreken ; en dewyl de Deenen geen andere gedachten hadden / of de Sweden souden dit aenvaert hebben / trocken zy met haer Leger een weynigh achterwaerts / om de selve tydt en plaets te gunnen / om over de Rivier te trecken : daer wiert oock een Trompetter in 't Sweedtse Leger gesonden / om des Koninghs van Swedens resolutie hier over te halen ; maer 't zy de Sweden als doen geen sin in 't vechten hadden / of dat zy de Deenen meenden te verleyden/ zy hielden den Trompetter op/ en trocken met haer macht opwaerts / om by dese gelegentheyt haer oogmerck/ met onderstant in Malmoe te brengen / uyt te voeren : en op dat zy de Deenen te beter hier van onkundig souden houden/ stelden zy in haer legerplaets de gewoonlijcke wachten / en vierden by nacht : maer den Koningh van Denemarcken door syn Spions van dese toelegh bericht/ trock met syn Leger door een veel korter weg mede derwaerts/en voorquam haer aldus 3 uren : hy legerde sich dieshalven te Sorenstrop en Stangby/ achter de Rivier de Elve : de Sweden haer voornemen aldus weder verydelt siende / campeerden aen de andere zyde van de Rivier / namen daer een Kerckhof in/ en schooten hier van vinnigh in 't Deensse Leger ; doch de Deenen sich aen haer zyde mede van een hooghte bedienende / deden door haer geschut de Sweden wel haest van 't Kerkhof vertrecken : den Deenssen Gener. Major Meerheym ter selver tyt met 100 Ruyters over de Rivier getrocken/ trof 't geluck/ dat hy een partye Sweetse Dragonders ontmoete/ en daer van 50 a 60 neermaeckte. Beyde de Legers bleven hier eenige tydt tegens malkanderen leggen / schoon zy om 't koude weer seer af gemat wierden. Onderwyl quamen den Deenssen Veltheer/ den Hertogh van Holsteyn Pleun/en den Heer Guldenleeuw in 't Deensse Leger / doch de selve vertrocken korts daer aen weder te rugh/ de eerste na Holsteyn/ en de leste na Noorwegen. Van Coppenhagen wierden in tegendeel veele Matroosen nae Schoonen overgevoert/ om daer tegens de Sweden gebruykt te werden. Den Sweetsen Graef Pontus de la Garde met 5000 man in de Provintie van Bleking gevallen/ meende toen door een overval de Vestingh Christianopel te veroveren / doch den Deenssen Oversten Lutzouw hier 't gebiet voerende / ontfingh hem soo dapper/ dat hy met verlies van 500 man/ in 2 stormen/ te rugh most keeren.

De Turcken en Tartaren / gelijck wy laetst hebben geseght / de Poolen te Zorawno omcingelt hebbende/ openden des nachts tusschen den 4. en 5. October/ volgens haer gewoonlijcke wijse een Loopgrave/ en vorderden daer mede regelrecht : zy verdiepten de selve ongemeen / en maeckten daer in door omwegen groote wapen-plaetsen : Dien nacht setten zy haer wercken schrickelijck voort / en rechten ter rechter en lincker zyde sulcke groote en lange borstweeringen op / dat 6000 Ruyters gemackelijck daer onder bedeckt konden staen : den volgenden nacht en den 6. vervorderden zy haer arbeyt / en werckten

ten aen haer Batteryen; invoegen men bemerckte/ dat zy een soort van een Fort/ daer 12 stucken Geschut in waren/ wilden aentasten. De Koning van Poolen de noodsaeckelijkheyt van sich tegens haer voornemen te stellen/ overwegende/ besloot den 7. 's morgens een poging te doen/ om haer Loopgraven en Batteryen te vermeesteren; en dieshalven besprong hy selfs het voorste van haer wercken/ welke zy plings verlieten: zy wierden dus tot haer tweede wapenplaets verjaegt/ daer haer Voetvolck een dappere tegenstant boodt; doch zijn Maj. ter selver tijt van alle kanten de Turckse en Tarterse Ruyters sien de naderen/ en vreesende/ dat sijn Troepen door haer afgesneden mochten worden/ zoo gaf hy hun bevel om af te trecken/ en bleef het overige van den dagh tusschen sijn redouten en beschanssingen/ schoon hy voor 't Geschut sijner vyanden bloot stont/ in slagorde staen. Den 8. als de Turcken en Tarters/ met het aenbreken van den dag/ sich in slagorde hadden gestelt/ zoo en twijffelden den Koning niet/ of zy wilden hem komen aentasten; hy dieshalven de nodige ordre tot verdediging van sijn Redouten/ en de sekerheyt van sijn Leger gestelt hebbende/ beval aen den Weywode van Rusland/ dat hy met 10 Poolse Compagnien een troep Turcken en Tarters/ die over een diepe beeck getrocken/ en tot dicht onder 't Leger genadert waren/ soude verdrijven: zijn Maj. schikte ook ter zelver tijt sijn Regiment Dragonders/ en een Regiment Duytse derwaerts/ om hem te ondersteunen. Den Weywode dwong de vyanden weder over de beeck te trecken/ en wederstont twee uren langh met de Volckeren die den Koning hem gedurig tot onderstant zondt/ 't gewelt van meer als 20000 man; maer eyndelijck door 't groot getal overmant/ en 2 Paerden onder hem gedoot zijnde/ zoo was sijn Maj. genootsaeckt selfs in persoon te verschijnen/ om de woede der vyanden/ die insgelijcks gestadig met nieuwe Troepen versterckt wierden/ op te houden. De onderstant/ die den Koning mede bracht/ dwong/ met hulp van de Hussaren/ de Turcken ten tweedemael over de beeck te trecken; invoegen sijn Maj. aen den Weywode van Rusland beval/ dat hy met noch 2 Regimenten/ die niet in 't gevecht geweest hadden/ dese pas zou blijven verdedigen: doch hy had dese post nauwlijcks verlaeten/ of de vyanden besprongen deselve met een groote hevigheyt op nieus; en hebbende een Troep van haer Ruyterye tusschen 't Leger en de Redouten/ ongeacht al 't schieten van deselve/ doen passeeren/ zoo vielen zy van ter zijden op de Troepen van de Weywode van Rusland/ met sulcken gevaer voor de Poolen/ dat den Koning met zijn gevolg/ lichte Paerden/ en 2 Comp. Hussaren/ te rug most wijcken/ en sich onder de vyanden vermengen; hy zou hier gevaer gelopen hebben van in 't onderspit te raecken/ indien sijn Comp. lichte Paerden/ zijn Hussaren/ en die geene/ die by hem waren/ niet zoo dapperlijck gestreden/ en daer door tijt gegeven hadden/ dat 4 andere Comp. Hussaren/ en 15 Comp. Poolen (die den Ridder Lubomirsky/ op de bewegingh der vyanden/ en uyt voorsieningh van des Konings gevaer/ seer wel te pas had doen aentrecken) daer by konden komen: op dese onderstant de moedt der Poolen aengewassen/ zoo weecken de Turcken met zulcken wanorde/ dat zy/ stortende op haer eygen Troepen/ de zelve deurbraken/ en tot aen haer Geschut gedreven wierden/ waer van men ter zelver tijt 2 Batteryen om ver wierp; en indien de Hussaren/ en de gantse

Poolse

Poolse Ruyterye sich ten eersten by dese gelegentheyt gevonden hadden / sou-
den sy al de Ruyterye der Turcken te schande gemaeckt hebben ; waer van nu
2000 man/ een Bassa / en veel voorname Bevelhebbers sneuvelden : 's ande-
rendaegs werckten de Turcken niets / en bleven alleenlijck 's nachts en den
dagh in slagorde staen. Den 10. 's morgens ten 10 uren versocht den Alisch
Aga/ Cancelier van den Nuradijn Sultan / met den Collonel Grzeben te spre-
ken/ aen wie hy groote klachten deed/ dat den Koning van Poolen de mediatie
van den Cham had verlaten / verseeckerende dat de Turcken nimmermeer
Vrede soude maken/ als door sijn tusschenkomst ; en beklagende den staet daer
in den Koning van Poolen sich met sijn Heyr bevont / welckers bederf hy on-
vermijdelijck oordeelde/ ten zy men op staende voet de conditien / die hy voor-
stelde/ aen nam ; welcke hier in bestonden : dat men de Ukranie en Podolien
zoude afstaen/ en dat den Koning van Poolen sijn Heyr met dat van de Turc-
ken sou voegen / om gesamentlijck op de Muscoviters aen te trecken. Den
Collonel Grzeben hier van bericht aen den Koning gegeven hebbende / soo sont
hem deselve weer te rug / om den Aga te seggen / dat hy zoude vertrecken/ en
dat hy den eersten / die soo stout zou wesen om hem diergelijcke conditien aen
te bieden/ soude doen ophangen : zoo ras den Alisch Aga dese boodtschap aen
den Turcksen Bassa en den Cham gebracht had/ begonden de ongelovige met
sulcken woede van haer Batteryen te schieten / dat men 't geruch: 15 Duytse
mijlen van 't Leger kon hooren : zy volhardden daer in sonder ophouden 2 da-
gen en 2 nachten/ tot dat den Cham aen den Koningh van Poolen liet weten/
dat zoo hy/ dewijl zy nu malkander beproeft hadden / een goede Vrede begeer-
de te maken / hy de last wel op hem wilde nemen / om die op redelijcke con-
ditien op te stellen ; en waerlijck hy handelde daer in soodanig/ dat den Coning
van Poolen in de 2 dagen/ dat de onderhandelingh duerde/ weynig tegenstrib-
beling in 't Tractaet vont. De Vrede wiert dan den 16. op de voorwaerden/
die hier achter volgen/ geslooten/ tot groote blijtschap der Turcken / die tegen
haer gewoonte de dapperheyt der Poolen groot begonden te achten / en de Ko-
ningh van Poolen selfs begeerden te sien ; welcke oock 's anderendaeghs te
Paert steeg/ en 't gantse Turckse Heyr te rug sag trecken : hy wiert van al de
Bassas begroet / doch den Szeptan Bassa hieldt sich alleen uyt 't gesicht.
Den 18. sonden de Turcken 15000 Poolse Slaven op wagens te rugh/ en on-
derhielden in alles stiptelijck het Tractaet : zy lieten oock een groote meenigte
Oorlogsvoorraet in haer Leger / die zy lichtelijck zouden konnen mee geno-
men hebben ; en die geene welcke haer Legerplaets gesien hebben / moeten
bekennen/ dat haer macht seer gewichtig was/ en dat den Koning van Polen
dit jaer een groote roem verkregen heeft :

1. Dat het Tractaet, met den overleden Coning Michael opgerecht, t'eenemael zal vernietigt, en
nimmermeer van eenige tribuyt noch van de conditien, die daer in begrepen waren, gesproken worden.
2. Aengaende Podolien, zoo zullen de Turcken de Stadt Kaminiec behouden, met eenige limiten,
die den Koning heeft voorgeschreven ; waer op den Bassa versekert heeft, dat schoon hy geen macht
had, om over dit articul te handelen, hy nochtans daer voor stont, en sich by geschrift verbont, dat de
Porte de handen daer aen zoude houden, mits dat den Coning van Poolen een Ambassadeur zont, om
dit Tractaet te voltoyen, waer van hy de ratificatie te rug zoude brengen.
3. Wat belangt de Ukranie, zy laten den Koning in de besitting van 't grootste deel, als Bialacerkiew,
Pawelokx, Calnic, Niemerau, &c. 't geen de Turken voor haer houden is weinig, en hoort Dorosensko.

Das

4. Dat alle gevangens en slaven, die de Turcken dit jaer gemaeckt hebben, zullen weder gegeven worden, en dat zy geen meer uytloopen zullen mogen doen, of vyantschap plegen.

5 Dat de Christelijcke religie in al de Plaetsen, die de Turcken door dit Tractaet behouden, vry geoeffent zal worden.

6. Dat de 100000 Rijcksds. by 't Tractaet van Ruslemburgh door de Republijck belooft, vry gescholden worden, en dat de Gijzelaers, die men ten dien eynde heeft gegeven, los gelaten zullen worden, gelijck oock die geene, die ten tijde van den Coning Casimir, by 't Tractaet van Sborrow overgebleven zijn.

7. De Turcken en Tarters beloven een vaste vereeniging met de Koning en de Republijck van Polen, gelijck oock tegens al haer Vyanden aen te gaen, indien zy 't zullen begeeren; en zy deden in der daet voorstellen, van tegenwoordig met al haer macht over den Boristehenes te trecken, daer de winter over te brengen, en van de Muscoviters, voor de Poolen, de Provintien die zy daer ingenomen hebben, te herwinnen: waer op zijn Maj. geantwoort heeft, dat hy daer in niet kon toestaen, voor dat hy de meening van de Republijck daer over vernomen had.

8. Sy beloven by dit Tractaet het H. Graf aen de Geestelijcke van St. Franciscus weder te geven, en de afgescheurde, die daer in gestelt waren, daer uyt te jagen.

9. Sy begeeren dat men een voornaem Ambassadeur aen de Porte zent, en stellen den Prins Konstantin, den Ridder Lubomirsky, of den Onderveltheer daer toe voor; doch zijn Maj. heeft zich daer op noch niet verklaert.

In deser voegen wiert de Vrede tusschen de Turcken en Poolen gesloten; 't geen veele wel vreemt voorquam/ om dat men noyt gedacht had/ dat de Polen Caminiec souden hebben willen afstaen: doch veele waren van gevoelen/ dat de Fransen wel de voornaemste werckruygen daer van waren/ op dat dit Rijck/ aen die kant in rust/ de Sweedtse Kroon sou konnen ondersteunen/ en alsoo den Oorlogh in dat gewest in balans houden; doch 't is niet geloofbaer/ dat dese Kroon/ na soo veel geleden ellenden in den Oorlogh/ nu sy de rust kan genieten/ sich in een andere moeyte sal willen wickelen. Des Paus Nuncius meenende dat het niet door den beugel kon/ dat men het Bisdom Caminiec aen de Turcken afstont/ protesteerde tegens de Vrede/ en boodt van wegen de Paus alle jaren 500000 Rijcksds. indien men in den Oorlog soo langh wilde volharden/ tot dat dese Vesting van de Poolen weder vermeestert was; maer dit voorstel vont geen gehoor/ vermits het sijn Maj. vepliger oordeelde/ den gesloten Vrede te onderhouden/ als door den Oorlog sich een meerder gevaer te onderwerpen: invoegen hy/ na dat de Turcken te rug gekeert waren/ zijn Leger mede in de winter quartieren verdeelde/ en selfs na Zolkiew trock/ om daer te blijven tot den Rijcksdagh/ die in January 1677 te Warsouw soude vergaderen/ sijn aenvangh nam. Ter selver plaetse quam toen een Tarterse Afgesant/ om met eenige presenten na Vranckrijck te trecken/ en den Koning aldaer over zijn bemiddeling in den geslooten Vrede te bedancken. De Muscoviters met haer Leger dees tijt in de Ukranie gevallen/ veroverden daer de Vestingh Czecherin/ en voerden den Dorosensko gevangen na der Muscow. De Tractaten tusschen de Muscoviters en Sweden op de grensen van Lijflant vorderden niets/ alsoo de eerste/ om de Vrede tusschen de Turcken en Polen/ de laetste sochten op te houden.

Den Paus in sijn yver tot de welstant van den Apostolisen stoel volhardende/ bestrafte de Cardinalen/ dat sy/ Geestelijcke Persoonen sijnde/ sulke kostelijcke Carossen/ en opsichtige Livreyen hadden/ en recommandeerde hun/ dat sy zich voortaen wat sediger souden dragen. Den Paus oock wel wesende

de/ datter verscheyde Persoonen/ die gantsgeen bequaemheyt hadden / alleen door gelt tot de Bisschoppelijcke waerde waren geraeckt/ verkoos 4 Cardinalen en 4 andere Geestelijcke Persoonen / om het leven en zeden van die geene/ die na soo een ampt stonden/ te ondersoecken: want hy wilde diergelijcke bedieningen niet aen de onwetende betrouwen; zelfs gebeurden 't / dat een van zijn Bloetvrienden een Krijgsampt versocht hebbende / van hem wiert afgewesen/ alsoo deselve sich in den Oorlog noyt geoeffent had. Door sijn scherpe toesicht wierden oock alle Persoonen/ die ongebondenheyt pleegden / uyt Romen gedreven; gelijck dan een Edelman/ die een Vrouwmensch overlast gedaen had/ met eenig gelt na Duytslant wiert gesonden. Alle Speelhuysen/ Spelen/ en ongeoorlofde byeenkomsten / wierden oock afgeschaft; en den Paus wilde aen de uytheemse Gesanten de vrydommen van 't verbergen der Persoonen/ die eenig quaet bedreven hadden/ in haer quartieren/ gelijck zy onder de voorgaende Regeeringe genooten hadden / niet vergunnen; zelfs liet hy door den Lantdrost een voornaem Bandijt van Riccia halen / daer den Prins en Princesse Chigi haer verblijf hielden/ en hem schuylplaets vergunt hadden/ sonder dat deselve sich daer tegen dorsten stellen: en vermits de Roomse Baronnen wat langhsaem in 't betalen van haer schulden waren / waer door haer Crediteurs veeltijts groot ongemack leden / belaste den Paus aen den Cardinael Cibo/ dat hy daer ondersoeck sou op doen / en deselve uyt sijn middelen voldoen/ om alsoo ged. Baronnen tot de betalingh te nootsaken. De Coninginne Christina van Sweden door den Oorlog in Pomeren een groot deel van haer inkomst missende / wiert nu van den Paus met een jaerlijckse rente van 12000 Rijcksds. voorsien.

Den Hertog van Vivonne / Opperhooft der Franse Troepen in Sicilien/ zijn toeleg op Siracuse sonder vrucht bevindende/besloot evenwel yets anders in dat Koninckrijck uyt te rechten; hy sont van den 11. passato den Heer van Villedieu na Messina/ om aen die kant de pas Taormina te bespringen; dese den 16. dito sijn Volck aen lant geset hebbende / belegerde pings dese Plaets/ en vermeesterde deselve korts daer aen/ soo de Spaense seggen / door de verraderye van den Graef van Prato; 70 Soldaten begaven zich echter op 't Casteel/ en verdedigden sich daer noch eenige tijt/ maer den Hertog van Vivonne op 't bericht van de verovering derwaerts genadert / taste dit Fort soo vinnig aen / dat de belegerde sich den 21. op bescheydenheyt mosten overgeven: den Prins van Cincinelli eenige onderstant daer binnen meenende te brengen/ wiert van de Franse geslagen en gevangen: den 23. veroverden ged. Franse oock de Post St. Alexis / en 't Kasteel het Kruys; waer op den 24. de Inwoonders van Savoca en Fieumedenisi haer aen de Franse overgaven / om voor de plonderingh bevrijt te wesen. Den Hertog van Vivonne dus een open pas hebbende/ om de Scaletta aen te tasten / begaf sich den 25. met sijn Troepen daer voor/ en vermits de Franse geen Geschut by haer hadden/ en de Plaets sonder 't selve niet kon vermeestert worden/ deed ged. Hertog 2 stucken Geschut uyt de Galeyen halen/ en op een hoogte stellen; die van binnen deden wel een uytval/ maer wierden door den Marquis van Vreuilly- d' Humieres weder te rug gedreven. Des nachts tusschen den 1. en 2. November liet Vivonne

vonne de Redoute van St. Antonio aentasten / en schoon de besetting sich wel verdedigde / soo most deselve echter voor 't groot geweld der Fransse buygen; hier op begonden sy Fransen met een Logement te naderen / doch de belegerde de schade / die hier uyt voor haer stont te wachten / bemerckende / deden weder een uytval / maer den Fransen Ridder d' Oppede dreef hun na eenig gevecht na binnen. Den 4. quamen de Heeren van Chasteaneuf / van la Mothe / van la Porte / en van St. Amant / met haer Schepen voor de Plaets / en beschooten deselve soo vinnig met haer Geschut / dat de Spaense / de Huysen / die aen de zeekant stonden / mosten verlaten ; welcke toen pluyghs van de Fransse en Messinesen in brant gesteken wierden. Tusschen den 7. en 8. 's naches / taste het Regiment van Picardyen het gefortificeert Clooster van St. Francoys de Paule aen / doch most met verlies wycken ; evenwel veroverden de Fransse dien selven nacht 3. Tartanen / die met Oorlogs-voorraet in de Plaets meenden te raken ; 2 andere / die met Voetvolck geladen waren / ontquamen 't met de vlucht. Den Hertog van Vivonne ondertusschen zyn wercken tot een algemeene storm vervaerdigt hebbende / sont alvoorens den Heer van Bregy na binnen / om den Gouverneur te porderen / dat hy sich soude overgeven ; het welck by den selven aengenomen sijnde / soo wiert den 9. het Verdrag gesloten / geteekent en uytgevoert. Den Gouverneur van Placido gaf sich 's anderendaegs mede aen de Fransse over : En daer op keerde den Hertog van Vivonne met al sijn macht na Messina / vermits hy bericht kreegh / dat den Marquis van Castel Rodrigo alles by een vergaderde / om hem sijn vordere progressen te beletten.

Vermits men in Spanjen eerstdaegs de silvere Vloot uyt West-indien verwachte / wierden nu van Cadix 7 Oorloghschepen en 2 Jachten uytgesonden / om op de selve te kruyssen. In dat Koninckrijck arbeyde men noch tot redres van de Finantien / en besloot den Koningh dies halven de Pensioenen van verscheyde Officiers en Grooten in te treckien / op dat hy voor dit geldt een Zeevloot soude konnen uytrusten ; doch 't selve gaf groote tegenstribbelingh / alsoo dese gegageerde Heeren sich niet gaern van haer inkomsten wilden ontbloot sien : den Marquis van Villa-Sierra / die wel 't meeste bewint in de affaires had / raeckte daer door by veele in den haet ; doch die kreunde sich daer weynig aen / vermits hy van den Koningh dees tijdt noch tot Grande van Spanjen wiert gemaeckt. Den Prins van Astigliano tot President van den Raet van Vlaenderen verkooren / leyde toen aen den Koningh den Eed af. Haer Ho: Mo: Envoy aen 't Spaensse Hof versocht nu aen sijn Majest. dat hy sijn Gesanten ten eersten na Nimwegen wilde senden / om daer 't Tractaet van Vrede aen te vangen. In Catalonien trocken wederzijts Legers dees tijdt in de Winterquartieren / alsoo het saysoen onbequaem begon te werden / om langer in 't velt te blijven.

Den Koningh van Vranckrijk verkreegh toen sijn versoeck van den Paus / om een Vicaris Generael van de Ordre van St. Franciscus in Vranckrijck te mogen verkiesen. Door de examinatie van den gevangen Brisacier kreeg men

men noch dit beschept van sijn voor dees geseyde toelegh/ om Hertogh en Pair van Vranckrijck te werden: hy had op de naem van de Coninginne van Vranckrijck/ wiens Secretaris hy was / door den Monnick Froqué aen den Koningh van Poolen versocht/ dat hy voor hem by den Koningh van Vranckrijck dit Hertoghdom en Pairschap soude willen versoecken; en schoon ged. Coninginne van Vranckrijck hier van niet wist/ had hy/ om dit een beter veruw te geven / een afbeeltsel van gem. Coninginne / met Diamanten omset/ en 40000 Escus waerdig/ benenevens noch een schrijf-kover en stock/ rontom met gesteenten voorsien/ aen sijn Maj. van Poolen vereert. Den Koning van Vranckrijck dede nu alles weder tot de naeste velt-tocht verbaerdigen / en gaf ten dien eynde aen alle sijn Troepen bevel / dat zy tegens 't lest van Januarij vaerdigh tot den optocht mosten wesen; en op dat dit soo veel te beter soude konnen uytgevoert werden / wierden alle de ged. Troepen 4 maenden in voorraet/ voor dat haer winterquartieren vervallen waren / betaelt: sijn Majest. besloot oock een nieuwe Compagnie van 300 Granadiers te Paert / die in het root gekleet souden zijn/ op te rechten; en deed sijn werbingen in Engelant en Schotlant met yver voort setten. De Engelse Koopluyden zedert eenige tijdt aen 't Fransse Hof / over 't berooven en aen-halen van haer Schepen door de Fransse Capers / klachtigh gevallen hebbende / soo gaf den Koningh den 16. deser een Placcaet tot haer voordeel uyt / waer by hy aen alle sijn Officiers verboot eenige Engelse / Schotse ofte Yersche Schepen / die met Paspoorten van sijn Maj. van Engelandt/ van de Commissarisen van de Admiraliteyt te Londen / en van de Maires / Schepenen en Commissarisen der Costuymen van de Engelse / Schotse of Yerse Zee-havenen / souden getekendt zijn/ aen te halen/ op peene van andersints nae de strenghheydt der wetten gestraft te sullen werden.

In Engelandt kreegh men toen uyt de Virginien bericht / dat de Engelsse aldaer een groote overwinningh op de Indianen hadden bekomen / en haer meeste aenhangh verstropt; evenwel wiert de onderstant/ die men in dat Koninckrijck had verbaerdight/ derwaerts gesonden / om de vordere Rebellen te dempen. Den Resident van den Hertogh van Nieuburg aen het Engelse Hof presenteerde toen wegens sijn Meester een Brief aen sijn Maj. van Engelant/ in de welcke ged. Hertogh veel bewijsen en argumenten by bracht / om 't versoeck / dat hy / nevens de andere Princen van 't Rijck / in 't begeeren van den tijtul van Ambassadeurs voor sijn Ministers op de Vredehandelinge te Nimwegen/ had gedaen/ te rechtvaerdigen. De Graef d' Offory wiert nu van de Coninginne van Engelandt tot haer Kamerlingh verkooren; waer over sijne Majest. soo vernoegt was/ dat hy ged. Grave 't Ampt van Edelman van sijn Kamer liet behouden. Sijn ged. Majest. verboodt toen oock aen alle sijn Onderdanen/ dat zy by de uytheemse Ministers/ die van de Roomsse Religie waren / niet meer ter Kercke souden mogen gaen. Den 13. deser wierdt by den Koningh en sijn Raedt 100 ponden Sterlinghs op den ontvluchten Ridder Leigton gestelt/ in dier voegen/ dat hy in handen van een van de voornaemste Secretarissen van sijn Majest. geraeckte.

DE-

DECEMBER 1676.

DEn Deenſſen Afgeſant Meyerkroon verſocht den 17. deſer maens by geſchrifte aen haer Ho: Mog: datter tegens de voortijt een Eſquadre Schepen mocht uyt-geruſt werden, om by de Vloot van den Koningh, ſijn Meeſter, in de Ooſtzee gevoegt te werden, om dat de meeſte advijſen van Stockholm mede brachten, dat de Sweden alles in 't werck leyden, om ten eerſten een machtige Vloot uyt te ruſten. Den Sweetſen Miniſter verſocht inſgelijckx by geſchrift, dat het Tractaet van Commercie, onlangs geſlooten, beſtiptelijck uytgevoert mocht werden. Vermits de Deenen voor Gottenburgh een Hollants Schip, dat na Revel in Lijflant zeylde, hadden vaſt gehouden, ſchreven haer Ho: Mog: daer over aen ſijn Majeſt. van Denemarcken, met verſoeck, dat 't ſelve mocht werden gerelaxeert; en dat voortaen alle Hollantſe Schepen, die geen Waren van Contrabande in hadden, vry nae Sweden mochten werden doorgelaten. Die van Straelſont mede eenige Hollantſe Schepen aengehaelt hebbende, zoo beſlooten haer Ho. Mo. aen haer Gevolmachtigde te Nimwegen te ordonneren, dat zy by de Gevolmachtigden van Sweden hier over ſouden klagen, en aenhouden, dat zy ten dien eynde aen den Graef Koningſmarck ſouden willen ſchrijven. Voor de Vorſtinne van Ooſtvrieſlant quam toen den Heer Baron de Geudens in den Hage, om aen haer Ho: Mog: wegens hare Furſtel. Doorl. op de gravaminaes der Lantſtenden van 't voorn. Vorſtendom, contentement te geven: men wilde, dat haer Ho: Mog over 't inlogeren der Munſterſe Volckeren in de Fortreſſen van 't gem. Vorſtendom niet als te wel vernoeght waren, en daer over korts daer aen, op de klachten van ged. Lantſtenden, aen de Vorſtinne beſlooten te ſchrijven. Den 7. deſer wiert by den Hove van Hollant de volgende Sententie in de ſaeck van den Heer de Groot uytgeſproken:

IN de ſake hangende voor den Hove van Hollandt, tuſſchen den Procureur Generael van den ſelven Hove, uyt de naem en van wegen de Ed. Gr. Mo. Heeren Staten van Hollant en Weſtvrieſlant, Impetrant van mandament van daghvaerdingh in perſoon ter eenre, ende Mr. Pieter de Groot, Gedaegde in 't voorſz. cas ter andere zijde, die in 't College van de Raden mondelingh was bepleyt. 't Voorſz. Hof met rijpe deliberatie van Raden deurgeſien ende overwogen hebbende al 't geene ter materie dienende is, doende recht in den naem ende van wegen de hooge Overigheydt ende Graeffelijckheydt van Hollant, Zeelant ende Vrieſlandt, ontſeyt den Impetrant ſijn eyſch ende concluſie, op ende jegens den Gedaegde gedaen ende genomen, en compenſeert de koſten van deſen proceſſe, om redenen den Hove daer toe moverende. Gedaen in den Hage by ſijn Hoogheyt den Heer Prince van Oranje, Stadhouder, Adriaen Pauw, Heer van Bennebroeck, Prezident, Willem Goes, Heer van Boeckhorſtenburgh, Cornelis Tereſteyn van Halewijn, Frederick de Lier, Heer van Soetermeer, Cornelis Baen, Mattheus Gool, Adriaen Pots, Aernout van Citters, Cornelis de Neyn, Cornelis Ockers, Johan Munter, François Keetlaer, Paul Andreas van der Meulen, Willem van den Kerckhoven, en Jacob Valenzis, Raetsluyden van Hollant, ende gepronuncieert den 7 December, 1676. Onderſtont, In kenniſſe van my, En was getekent, W. DEDEL.

Evenwel verſocht den Procureur Generael korts daer na aen haer Ed. Gr. Mo. dat hy van dit Vonnis ſoude mogen appelleren; gelijck dan ſulckx wiert toegeſtaen, en deſe ſaeck alſoo aen den Hoogen Raet gerenvoyeert. Te Amſterdam wiert in 't leſt deſer maent J. Rothé gevangen gekregen, die zedert eenige tijt herwaerts veel oproerige Paſquillen, Geſchriften en Miſſiven hier door 't Lant had uytgeſtroyt. De ſtaet van Oorloge tegens 't aenſtaende Jaer wiert dees tijt volkomen opgemaeckt, en de Of-

ficiers belast hare Compagnien tegens den 1. Maert compleet te hebben: men zeyde dat de selve by na even eens was vast gestelt, als die van de voorleden Velttocht, uytgenomen dat in de Artillery eenige veranderinge viel, en sprack men, als of die, om te beter in staet gehouden te werden, t'eenemael op de Provintie van Hollant stont gebracht te werden: En vermits veele Ingesetenen haer quote in de 200ste Penningen van de Jaren 1675. en 1676. niet opgebracht hadden, lieten de H. Staten van Hollant den 19. deser by placcate verkondigen, dat alle de geene, welcke de selve 200ste Penningen noch niet betaelt hadden, 't selve binnen de tijt van 14 dagen souden moeten doen, of dat zy andersints van den dagh af dat de selve geconsenteert waren, 6 of 8 ten hondert souden moeten betalen, en geexecuteert mogen werden. Te Nimwegen arriveerden den 11. deser den Spaensſen Gevolmachtighde Don Pedro de Ronquillo: Des Keysers Gevolmachtigde den Heer Graef Kinsky, die te Ceulen was gekomen, wiert daer wat onpasselijck, invoegen hy daer noch dees geheele maent bleef. De Mediateurs arbeyden onderwijl, om de preliminarien uyt de wegh te ruymen: en dieshalven als zy met de Fransse Gevolmachtigden over de caracter van Ambassadeur voor de Ministers van den Hertogh van Nienburgh en andere Vorsten van 't Rijck, hadden gesproken, stelden de selve haer 2 vragen voor; ten eersten, of de H. Staten Generael dit versochten, of dat het van de kant van sijn Keyserl. Maj. den Koningh van Spanjen en die van Denemarcken geschiede; en ten tweeden, of de Engelse Gevolmachtigden in 't voorstellen van dese pretentie, geloofden dat de selve het sentiment van sijn Maj. van Engelant was, en dat ged. sijn Maj. die voor wel gegront hielt: men wilde. dat de Fransse dit voorstelden, om dat sijn Keyserl. Maj. en andere gekroonde Hoofden selfs de Ministers van ged. Vorsten in veel gelegentheden den tijtul van Ambassadeurs niet gaven; immers de Engelse Gevolmachtigden antwoorden hier op, dat zy den Koning haer Meester daer van souden informeren, en oock na 't sentiment van haer Ho. Mog. laten vernemen; de welcke daer op aen de Heeren van Beverningh en Hairen ordre sonden, dat zy met de Ministers van den Keyser en Spanjen, als die daer waren, en met die van Denemarcken hier over in onderhandelinge souden treden: men hoorde naderhant, dat sijn Keyserl. Majest. besloot, de Ministers van ged. Vorsten met den tijtul van Ambassadeurs te vereeren, wanneer de handelinge buyten 't Duytse Rijck geviel. Daer ontstont by de Fransse oock eenigh dispuyt over de Ambassadeurs van Keur-brandenburgh, dewijl zy aen den tweeden den tijtul van Exellentie niet wilden geven: doch de Keyserse en Spaensſe Gevolmachtigden verklaerden daer op, dat zy beyde de Ambassadeurs egael souden handelen. Wegens de visite ontstont tusschen den Heer Barkley en den Graef Oxenstern oock eenigh verschil, doch 't selve wiert door toedoen der Franse bygeleyt: Ondertusschen bleef de handelingh over de Vrede, door dien de Pouvoirs noch niet geredresseert waren, eenige tijt opgeschort. Den Heer Schout by Nacht Almonde quam te midden deser maent met haer Ho. Mo. Vloot uyt de Middeliantse Zee hier voor de Kust, in meeningh, om in Tessel en de Maes binnen te loopen, maer vermits het toen seer hart vroos, en de selve Havenen rontom met Ys beset waren, most een gedeelte van gem. Vloot nae Engelant oversteken, om daer te overwinteren. Verscheyde Schepen uyt 't Oosten en Noorden meenende noch door 't Ys binnen te raken, vervielen op de Haeckx, en vervolgens op de gront.

De Commissarisen, die den Hertogh van Villahermosa nae de Frontier-steden had ge-

gesonden, om de Spaensse Volckeren te monsteren, quamen dees maent voor 't meerendeel te rugh tot Brussel, en gaven toen aen sijn Excellentie een volkomen oplossingh van de staet der gem. Troepen: En vermits ged. Hertogh ter selver tijt eenige remisen uyt Spanjen had bekomen, deed hy een partye nieuw Krijghsvolck werven, en 't oude recruteren. Te Oostende quamen nu oock 1000 man uyt Spanjen, om de Regimenten van die landaerd daer mede te verstercken. De handelingh te Deynse viel dees maent vruchteloos uyt, dewijl de Franse de redelijcke aenbiedingen der Spaense niet te gemoet wilden komen: zy belasten evenwel aen de Lantluyden onder haer gebiet, dat zy geen brantschattingen aen de Spaensse souden betalen; en gaven oock aen haer Intendanten bevel, dat zy de Spaensse Onderdanen de selve niet meer souden af-eysschen; doch schoon zy dit deden om 't verwijt van 't verbreken der handelingh te ontgaen, so en lieten haer Gouverneurs echter niet na de Spaense Lantluyden, onder pretext van de achterstallige brantschattingen, meer af te vorderen als zy anders wel souden hebben moeten geven. Zy Franse blocqueerden de Steden Valencijn en Camerijck hoe langs hoe meer, en besetten nu oock de Pas van Bavay, 't geen de eenigste was die de Spaense noch na Valencijn open hadden. Op Camerijck smeden zy een verraet met eenige van binnen, om de Magasijnen en de voornaemste hoecken van de Stadt in brant te steken; doch dese toelegh ontdeckt, en de aenleyders gevangen gekregen, soo wierden de selve eenige tijt daer nae binnen gem. Stadt nae verdienste gestraft. In 't lest deser maent gebeurden 't te Brussel, dat eenige Soldaten, daer in besettingh leggende, de stoutigheyt gebruyckten, om aen verscheyde welgegoede Burgers eenige briefjes te senden, met begeerte, dat zy op soodanigen plaets, als zy hun daer in aenwesen, een sekere somme gelt souden brengen, of by weygeringh op de eerste ontmoetingh van hun doot geschooten worden: Seker rijck Burger een diergelijck briefje bekomen hebbende, gaf daer van aen de Magistraet kennis, en bracht met haer communicatie dit gelt op de bescheyden plaets; doch ged. Magistraet had ter selver tijt eenigh Volck daer op de wacht gestelt, welcke nae eenigh verblijf de geene, die 't gelt quamen halen, ontdeckten, en een Sergeant en 2 Soldaten daer van in de gevangenis brachten. Te Luyk quam dees maent een nieuwe Franse Agent, de Paignerolle genaemt. De Franse demolieerden nu t'eenemael de Stadt Huy, en wierpen de steene Brugh in de Maes: zy hadden hier met de Burgerye soo qualijck gehandelt, dat die van Maseyck, om van dese quanten bevrijt te wesen, haer Muuren selfs ter neder wierpen: Zy Franse begonden nu oock preparatie te maken, om Limburgh te slechten.

De Osnabrugse Troepen, die in 't Sticht Keulen lagen, namen daer dees maent haer quartieren in, namentlijck 26 Compagnien te voet en 10 te Paert in 't Neder en 3 Regimenten Ruyters, 1 Dragonders en 2 Voetvolck in 't Oppersticht: sijne Keyserl. Maj. had wel tot tweemalen aen den Prins van Osnabrugh belast, dat hy sijn Volckeren daer uyt, en in Luyckerlant en de aldaer haer aengewesen Winterquartieren soude senden; doch dewijl hoog-ged. Vorst, om de schaersheyt van lijftocht, en dat alle de sterckten in 't gem. Lant van de Franse geslecht waren, waer door sijn Troepen voor de besettingh van Maestricht open gelegen souden hebben, daer niet konde subsisteren; en dat van de andere zijde haer Ho. Mo. en den Hertogh van Villahermosa by meerged. Vorst ernstigh hadden aengehouden, dat hy sijn Troepen niet van den Rijn wilde trecken, gelijck anders, indien hy de Keyserl. ordres gehoorsaemt had, zoude hebben

moeten geschieden, zoo zont dese Vorst een expresse aen den Keyser, om hem dese redenen, en de noodigheyt, dat sijn Troepen in 't gem. Lant bleven, te representeren. De 2 Hollantse Regimenten van Wee en Oudegem uyt Trier, bleven oock, in plaets van na huys te trecken, haer quartieren in Ceulslant houden, als 't eerste te Urdingen, en 't laetste te Reinbach. Te Keulen quam toen een Keyserl. Commissaris, Jodoci genaemt, die van gem. Stadt voor sijn Keyserlijcke Maj. een zom van 50000 Rijcksds. tot voortsettinge van den Oorlog, begeerde; en dewijl dese zomme uyt de Burgerye most komen, wilde de Magistraet daer ten eersten geen antwoort op geven, maer besloot de Gildens zamen te roepen, om hier over te beraetslagen. Den Keyserl. Gevolmachtigden den Heer Graef Kinsky vertrock den 28. deser 't scheep van Keulen na Nimwegen, en quam den 5. Januarij 1677 ter zelver Plaetse.

In 't Westerwalt en de Wetterau, daer de Lunenburgers en Munsterse geinquartiert lagen, vielen nu verscheyden wanordren voor, wijl de Lantluyden en Burgers, met dese gasten niet voorsien, sich op eenige plaetsen tegens haer inlegering stelden; gelijk dan 't Stedeken Gelnhuysen sich onwilligh toonende, om volck in te nemen, van de Lunenburgers vermeestert en geplondert wiert; ged. Lunenburgers hadden met de Munsterse oock eenige strijdigheyt over 't betrecken der winterquartieren; en mits het zelve op meer andere Plaetsen van gelijcken was geschiet, had sijn Keyserl. Maj. al den 5. November de ged. winterquartieren op de volgende wijse geschickt: namelijck voor Keur-Brandenburg 't Hertogdom Mecklenburg Gustrau, het Sticht Maegdenburg, Eistenwerde, Limberg, Dortmunt, Eltern Neustadt, Anhalt Zerbst, Saxen Lauwenburg, Hadeln, Nederhessen, en Hamburg, die met gelt afgekocht mochten worden, en 't Sticht Herforden. Voor Bruinswijck, Zel, en Wolffenbuttel, Gotslar, 't Graefschap Lippe, half Wetterau, Franckfort voor gelt, 't Graefschap Nassau, Butsteyn, Waldeck, Pfalts Sweybrucken, Nassau Sarbrucken, Nassau Weilburg, Nassau Dillenburg, Nassau Wisburg, Overysenburg, Ruer, Witgensteyn, Leinningen, Fleckensteyn, Solms, Wilt en Scheingraffen, Wortsla, en de Standen en Ridderschap op den Hontsruck. Voor den Bisschop van Munster: 't Westerwalt, half Wetterau, half Oost-vrieslant om gelt, 30000 Rijcksds. van Bremen, Eicklenburg, Reda, Ritberg en Benthem. Voor den Vorst van Osnabrugh: 't Stift Luyck, Stavelo en Malmedij, Aken en Keulen voor gelt. Voor den Koningh van Denemarcken: de Furstel. Holsteynse Landen, Oldenburg en Delmenhorst, met Jever, Lubeck, en 't gelt dat van die Stadt gegeven zou worden; de Lubeckse en Hamburgse 4 Landen, Mecklenburg, Swerin, en 't halve Graefschap van Oostvrieslant. Te Frankfort quamen toen Deense, Brandenburgse, Lunenburgse, en Munsterse wervers, die door veel gelt en de montering te geven, een goede partye volcks mede namen.

De Franse versekerden, na de verovering van Mompelgard, alle de Goederen, die van den Hertog daer gebleven waren; het Geschut voerden zy na Bedford, en plonderden al de Goederen van de Burgerye: zy handelden hier met de Inwoonders zoo slecht, dat de meeste mosten verlopen, vermits zy de Vrouwen, in 't aensien der Mannen verkrachten. De Burgerye van Colmar wiert insgelijcks van haer geplondert; zy Franse brachten evenwel met de vorst een party volck by Benfelt by een, en lieten 't gerucht loopen, dat zy de Rijnschans van Phlipsburg wilden aentasten, dewijl daer een gedeelte van de besettingh of verloopen of gestorven was: doch de Keyserse hier voor beducht, zonden noch eenig Volck in ged. Plaets, en voorsagen oock Offenburg,

Stol-

Stolhoven, en Fribourgh,met meerder Troepen, waer by noch de Gens. Dunewalt en Schultz met 6000 Keyserse quamen. Straetsburgh, de Franse mede niet vertrouwende, deed de wachten van de Stadt verdubbelen, en 't Geschut op de Wallen voeren; doch de Franse,'tzy door dese voorsorg afgeschrickt,of dat eenige andere ootsaeck het belette, namen niets voor. Ondertusschen trocken veel van haer Officiers na Vranckrijck,om te recruteren; op welcke de Snaphanen passende, zomtijts eenige daer van betrapten, en alsoo goede buyt maeckten. Die van Straetsburg hebbende veel Paerden aen de Franse verkocht, kregen bevel van den Keyser om 't zelve na te laten, gelijk toen stiptelijck by haer uytgevoert wiert.

Den 23. der voorleden maent vertrock sijn Keyserl. Maj. met sijn gantse Hof van Weenen na Passauw, om daer de plechtigheyt van sijn huwelijck te volvoeren, en quam den 7. deser ter zelver Plaetse. Des Paus Nuncius had voor des zelfs reyse versocht, dat sijn Keyserl. Maj. in consideratie van den Paus de handelplaets tot de Vrede van Nimwegen, in een Catholijcke Stadt wilde verwisselen, op dat hy sijn Ministers, om 't werck te vorderen, daer konde zenden: ged. Nuncius had oock om een stilstant van wapenen aengehouden; doch den Keyser gaf hem tot antwoort, dat hy in dese zaken zonder zijn Bontgenooten niet konde doen, maer dat hy hem wel wilde belooven, dat zoo ras alle de Gevolmachtigden by een zouden wesen, de gem. stilstant het eerst voorgeslagen zou worden. Sijn Keyserl. Maj. had voor sijn vertreck oock 't versoeck van den Ridder Skelton beantwoort, en aen den zelven te kennen gegeven, dat hy van zijn zijde noyt yets zoude nalaten by te brengen, 't geen tot voortsettinge van een billijcke, vaste, en zekere Vrede kon strecken; en dat tot dien eynde sijn tweede en derde Gevolmachtigde reets de reys na Nimwegen hadden aengenomen; dat sijn Keyzerl. Maj. de zaken zoodanig had beschickt, dat door 't afwesen van een van sijn Ministers de Vrede niet opgehouden zou worden; en dat hy zoo veel, als de billikheyt kon toelaten,zou arbeyden, om de preliminaire swarigheden te boven te komen: doch wat de vrye handeling der brieven, en de passage der Couriers van de Sweetse Gevolmachtigden, door de Landen van sijn Kon. Maj. van Denemarcken, belangde, zoo en kon aen ged. Engelsen Afgesant niet onbekent wesen, dat de swarigheyt, die ter deser oorsaeck ontstaen was, uyt de wederstrevigheyt, die Vranckrijck in 't accorderen van een diergelijk voordeel voor sijn Keyserl. Maj. den Koning van Spanjen, en haer Geallieerden, had laten blijcken, sproot; en dat het dieshalven nootsaeckelijck was, zoo men dese vryheyt voor de Gevolmachtighden van Sweden begeerde, dat deselve aen de andere mede toegestaen wiert; beloovende sijn Keyserl. Maj., dat zoo Vranckrijck sulcks accordeerde, hy sijn best zou doen, om by sijne Kon. Maj. van Denemarcken, en sijn andere Bontgenooten, dit beneficie voor de Sweden oock uyt te wercken.

De Keyserl. Bruyt den 2. deser van Nieuburgh vertrocken, verselt van haer Vader, Moeder, en Broeders, passeerde door de Landen van den Keurvorst van Beyeren, en quam den 11. 's avonts te Nieuburg op den In. Den Keyser, zedert den 7. te Passauw op haer gewacht hebbende, had den Graef van Zinzendorf hier ter plaetse doen oppassen, om de Bruyt in sijn naem te begroeten, en deftigh te onthalen; gelijck oock van ged. Graef zeer wel achtervolgt wiert. Den zelven dagh was den Hertog van Nieuburg met sijn outste Soon te Passauw geweest, en had den Keyser aldaer begroet. Den 12. 's namiddags quam sijn Keyserl. Maj. zelfs van Passauw te Nieuburgh, om sijne Bruyt te besoecken; doch keerde den zelven avont weder te rug: daer op quam hoog

Bruyt, sijnde met veel Keyserl. Ministers verselt, den 14. te Passauw; haer Moeder, zat nevens, en haer Vader en outste Broeder over haer; zy wiert onder 't lossen van het Geschut, en de Musketten der Burgerye, heerlijck ontfangen, en in de Hofcapelle gebracht, alwaer den Bisschop van Passauw beyde haer Maj. met groote plechtigheyt troude; na verrichter zake ging men aen Tafel, waer den Hertog van Nieuburg met sijn outste Soon op de rechte zijde geset wiert, en de Hertogin met de jonge Prins aen de linckerhant. Den 15. vermaeckten hare Maj. sich met de Jacht, en den 16. in de Comedie: doch den 18. vertrocken zy van Passauw, en quamen den 20. te Lints, waer zy tot na Nieujaer besloten te blijven, eer zy na Weenen keerden. Den Hertogh van Nieuburg had hun tot hier verselt, en boodt sijn Keyserl. Maj. aen, om mee tot Weenen te komen; doch wiert met beleeftheyt afgeslagen, alsoo'er in zulcken geval licht met de Spaense eenige moeyte over de voorrang ontstaen zoude hebben. Den Keurvorst van Beyeren was wel versocht geweest, om de plechtigheyt van de trouw te willen bywoonen, doch hy excuseerde zulcks, en liet sijn Keyserl. Maj. alleen door zijn Afgesant over sijn Huwelijck begroeten en geluck wenschen. In Ongaryen verbrande toen 't Stedeken Edenburg meest af. Tusschen de Keyserse, en de zoo genaemde Rebellen, vielen in dat gewest zomtijts hevige schermutselen voor, waer in dan d' een en dan d' ander d' overhant had; doch met de winter trocken beyde de partyen in haere besettingen.

Schoon de Stadt Stettijn door de Brandenburgers geblocqueert wiert gehouden, zoo quamen echter de Sweden uyt ged. Plaets, waer by sich eenige Burgers gevoeght hadden, zomtijts in 't Brandenburgse gebiet stroopen; doch een partye van haer sich tot onder Garts begeven hebbende, wiert van een Keurvorstel. Troep afgesneden, en meest gedoot of gevangen, onder welcke laetste sich verscheyde Burgers bevonden. Vermits de Lubeckers de Sweetse besettingen in Straelsont, Stettijn, en andere Plaetsen, met allerhande voorraet voorsien hadden, wiert ged. Stadt van den Keurvorst van Brandenburgh voor vyant verklaert. Den Sweetsen Veltmarschalck Coningsmarck door de harde vorst beducht, dat de Brandenburgers 't Eylant Rugen over 't ys zouden willen aentasten, begaf sich met alle de Sweetse Ruyterye daer op, en deed de voornaemste aenkomsten niet alleen met volck voorsien, maer ook met beschanssingen versterck en, om ged. Braudenburgers daer af te weeren: doch dewijl den Keurvorst sulks vol gevaer oordeelde, en dat ter andere zijde sijn Troepen te wijt van een verspreyt waren, quam hier niets af. Men vervaerdigde aen 't Brandenburghse Hof evenwel alles, om tegens de aenstaende Veltocht met een machtig Leger de Sweden op 't lijf te vallen: De tweede Prins van Courlant storf dees maent te Berlijn; gelijck oock des Keurvorsts Opper-Stalmeester Pelnits.

Den Heer Adm. Tromp wiert dees maent van sijn Maj. van Denemarcken tot de Graeffelijcke stant verheven, en met de Ridder-orde van den Olyphant vereert. De twee Legers in Schoonen bleven in 't begin deser maent noch in haer oude legerplaetsen leggen, sonder datter yets van wederzijden voorviel, als met kleyne schermutselen: de Sweden hadden wel gedurigh getracht de Stadt Malmoe te ontsetten, maer konden sulcks door de goede toesicht der Deenen niet uytvoeren, bysonderlijck terwijl de Vloet, die hun van een scheyde, niet toe gevrosen lagh; doch als korts daer aen de Vorst soo sterck de overhant nam, dat wederzijts Troepen daer over konden passeeren, gebeurden 'er den 14. deser een Veltslagh tusschen beyde Legers; waer van de Deenen 't volgende verhael uytgaven:

Na-

NAdien zijn Koninckl. Maj. van Denemarcken, Noorwegen, &c. zich, so veel mogelijk, bemoeyt heeft, om den Koningh van Sweden en des selfs Heyr de Pas nae Malmoe te verhinderen, en sich dieshalven met zijn Leger laetst aen de Vloet de Loder heeft geset gehad, soo hebben de Sweden haer oock aen de andere zijde van ged. Vloet, recht daer tegens over, geplaetst; doch niet tegenstaende dat de selve door de Deensse partyen dagelijckx grooten afbreuck en schade leden, wijl veel van de hare gevangen bekomen wierden, zo zijn zy echter, door de hoop van een groote onderstandt te bekomen, daer gebleven: dit geviel, vermits zy niet alleen de Troepen, die uyt 't Sticht Bremen, Pomeren, Lantskroon en andere veroverde plaetsen getrocken waren, maer oock een nieuwe onderstant van Finnise Ruyters, onder den Oversten Branof, en eenige Soldaten uyt Helsingburg, op voorleden Sondagh hebben bekomen, en alsoo een macht van 20000 man, soo niet meer, te samen gebracht: echter niet met de meeningh om een Veltslagh te wagen, maer om alleenlijck door te breken, Malmoe te ontsetten, en alsoo haer Heyr te sparen: Maer aengesien zijn Kon. Maj. van Denemarcken merckte, dat sulckx, sonder Veltslagh, onmogelijck konde geschieden, of toegelaten werden, hebben zijn Kon. Maj. selfs met alle de hooge Bevelhebbers op Vrijdagh, en de overige Krijghsluyden op Saturdagh gecommuniceert: zijn Maj. liet daer op het Heyr af betalen, en nam besluyt om de Swëden des Maendags in haer Leger aen te tasten, en op te slaen: men maeckte sich hier toe vaerdigh, en Sondaghs wiert belast, dat men de ged. Vloet sou besichtigen, en beproeven, of het Ys reeds soo vast lagh, dat het Heyr met het Geschut sonder gevaer daer over kon trecken: maer dewijl bericht wiert ingebracht, dat de selve over al niet passabel was, alsoo het Ys op verscheyde plaetsen noch seer swack bevonden wiert, besloot men de nacht, tusschen Sondagh en Maendagh weder om voor by te laten gaen; waer van de Sweden door 2 Overloopers verkundschapt souden zijn geworden: En vermits de Vorst dien nacht seer sterck bleef aenhouden, zo braken de Sweden doenmaels met haer gantse Heyr seer stil op, en trocken in volle slagorde voort; toen zy in dier voegen des Maendaghs tusschen 6 en 7 uren in de morgen-stont over meergem. Vloet by Borreby, 't welck van 't Leger afwaerts nae de Zee lagh, wilden trecken, gaven zy uyt haer oude legerplaets de leus, en beantwoorden de selve wederom: De Deenen hier door in Wapenkreet geraeckt, sonden een Troep uyt, om te besichtigen, of de Sweden yets bysonders voor hadden, dewijl zy verscheyde mael diergelijcken leus, sonder yets uyt te rechten, hadden gegeven: maer als de selve het bericht van de Sweetse opbreuck te rugh brachten, en dat sich ettelijcke Troepen alreets over 't Ys begeven hadden, quam 't Deense Leger ylings in de Wapenen, en vervaerdigde sich ten strijt; doch als men daer tegens 8 uren door den Generael Adjutant Hoye verkundschapt wiert, dat de Sweden anderhalf mijl van haer af over 't Ys getrocken waren, in volle slaghorde stonden, en sich met haer rechter Vleugel na Lunden begeven hadden, om sonder gevecht door te raken, en ged. Stadt Lunden van achteren te krijgen, gaf zijn Excellentie den Heer Generael Carel van Arensdorf bevel, dat men den Vyant, soo 't mogelijck waer, door een spoedigh tegen trecken in zijn voornemen sou hinderen: dit geluckte, dewijl de Deensse lincker vleugel, die in 't begin door zijn hoogged. Excellentie aengevoert, doch naderhant van den Heer Gen. Major Santbergh gecommandeert wiert, ter selver tijt de Sweetse rechter vleugel aengreep, sonder haer eygen rechter vleugel of middelorde af te wachten, also zy de verdere optocht der Sweden meenden te verhinderen, en de eere, met de selve te verdrijven, alleen te behalen: maer vermits het ongeluck wilde, dat by dese actie aen de Deensse zijde alle de hoge Bevelhebbers, (als Oversten Zeestedt, Graef Holck, Oversten Johan Paul Kremberck, Oversten Frederick Holsteyn, Oversten Oertzen, Major Diebschuts, Ritmeester Marschwijn, Lepper en andere meer) die de Esquadronnen aenvoerden, ten deele doot geschooten, en ten deele doodelijck getroffen wierden; gelijck oock meergen. Generael, soo als hy sich van de lincker vleugel na het Geschut begaf, onvermoedelijck een seer gevaerlijcken scheut in de lincker Arm, die het Been kneusde, bequam, en alsoo de strijt niet verder konde bywoonen, zoo geraeckte de Deensse lincker vleugel, door dit ongeluck, in wanorde. Toen de Sweden dit sagen, zijn zy op het Deensse Voetvolck van ged. vleugel, 't welck tegens haer Voetvolck, dat in een groot voordeel achter een Heck stont, vorderde, los gegaen, en wierdt van wederzijden met het Geschut soo heftigh geschooten, dat oock het Sweetse Voetvolck gants over hoop geworpen wiert. Terwijl nu het Voetvolck van de Deensse Vleugel sich in gestadige actie met de Sweetse rechter vleugel bevont, schoon op de voorgeseyde wijse van de Ruyterye verlaten, zoo boden zy echter een ongelooffelijcke en dappere wederstandt, doch leden oock tamelijcke schade, dewijl zy aen alle zijden door de Sweden omringht en overmant wierden: Onderwijl avanceerde de Deensse rechter vleugel, onder 't gebiet van den Heer Lut. Generael Fredrick van Arensdorf, en de 2 Gener. Majors Meerheym en Rantzau, met groote moeyte en swarigheydt over een hooge Dijck en diepe Gracht: en dewijl de Sweden met haer lincker vleugel van een voordeelige Post, namelijck van een hoogen Heuvel, op haer afquamen, geraeckten zy met malkander in een seer scherp gevecht: De Deensse troffen seer geluckigh, nadien zy de Sweetse lincker vleugel in groote verwerringh brachten, en haer eygen Voetvolck bedeckten: maer alsoo de Sweden op't heftigste van haer rechter vleugel, die met de Deensse lincker vleugel bereyts aen een geweest had, ondersteundt wierden, formeerden de Deensse met 'er haest een nieuwe slagorde, en troffen daer mede andermael op de aenkomende Sweetse

se rechter vleugel seer manhaftigh en roemlijck, vermits zy weynigh van de hare verlooren, ende des Vyants beyde Vleugels uyt 't Velt floegen, en verscheyde mael om, in en door de Stadt Lunden dreven, invoegen aen dese plaets een bloedigh gevecht voorviel: de Sweden hebben in dese actie meer verloren, als zy oyt sullen willen bekennen; gelijck men dan seght, dat des Koninghs van Swedens Garde, beyde te Paert en te Voet; alle de Dragonders, meer als een gants Regiment Finnen, ende seer veel Voetvolck daer van gesneuvelt is; oock over de 6000 man, alleen van de hare, op de Waelplaets leght. Door dese dappere actie, behielden de Deenen, tot dat de Son begon te dalen, het Velt, bleven oock meester van 't Geschut, en gaven met het selve driemael de Deensse leus, in hoope, om haer lincker vleugel weder tot stant te brengen, en van de selve ondersteunt te werden, en alsoo het Velt te behouden: doch dewijl de rechter vleugel tot 9, 12 en insonderheyt de Koninckl. Deensse Lijfgarde, die van sijn Kon. Maj. in Persoon wiert aengevoert, tot 16 mael op de Sweden los gebrant had, en daer van te vermoeyt was geworden, om de Sweden wijder te vervolgen, zo begaf sich de Heer Lut. Gen. Frederik van Arensdorf by nacht in de mane-schijn in goede ordre over de Vloet, en voegde zich met de andere Troepen, die op de weg na Lantskroon versamelden: maer dewijl 't niet raetsaem was, om het swaerste Geschut over 't swacke Ys te brengen, is 't selve in de meerged. Vloet geworpen. Het was een seer bloedigh gevecht, want in 't begin wiert weynigh quartier gegeven. De Deenen hadden een wit Papier of Neusdoeck tot een teycken op de hoet, en de Sweden een Stroo-wisch. Sijn Kon. Maj. van Denemarcken en des selfs Heer Broeder, geen gevaer van soo veel duysent Kogelen schuwende, hebben sich over al ongemeen dapper betoont. In tegendeel heeft sich den Koningh van Sweden met 600 Ruyters gedurende den strijt, op een Heuvel gehouden, 't welck hem swaerlijck sou toegestaen geworden zijn, indien niet, als voor geseyt is, de Deensse lincker vleugel in 't begin in verwerringh was geraeckt. De Sweden souden in dese strijt, gelijk men segt, 9 Generaels tot aenvoerders gehad hebben, waer van zy sekerlijck 5, soo niet meer, en 10 Oversten hebben verlooren: men kan evenwel van haer tot noch niet weten, wie de selve eygentlijck zijn. Dat de Sweden by nae de helft meer Volckx als de Deensse hebben gehad, en dat van haer eens soo veel dooden op de plaets van 't gevecht leggen, is sonder twijffel. De Sweden bekennen selfs, dat indien de Deensse lincker vleugel sich weder in orde gestelt had, het seer weynige van de hare na Malmoe ontkomen souden zijn. De Sweden souden in de 60 Standaerden en Vanen, en ettelijcke Herpaucken, en de Deenen nau 12 Standaerden vermissen. Den Deensse Oversten Lut. Swanwedel, een kloeckmoedigh Krijgsman, die voor eenige maenden in Lunden heeft gelegen, en met 150 Ruyters voor Malmoe geweest, had zich op de aenkomst der Sweden in een Bosjen begeven, en den Koningh van Sweden met eenige 1000 Ruyters voorby laten trecken; doch zich daer na weder voor den dagh gemaeckt, en op veel Sweetse Troepen los gebrandt; waer van hy een Sweetse bediende en eenige andere doorschoot, en met een partye gevangens geluckigh in Lantskroon quam.

De Deenen veroverden in dese strijt 26 Standaerden, als 12 van de Ruytery en 6 van de Dragonders, en 8 Vaendels: Van de Ruyters Standaerden waren 'er 2 met gout en silver rijck geborduert, van 't Lijf-Regiment, waer in des Koninghs van Swedens naem stont; item 2 blaeuwe met gout en silver geborduert, van 't Regiment Finnen van den Oversten Branau, waer in des Koninghs van Swedens naem mede was; een geele geborduerde van den Oversten Drackes Adelvaen; een slechte geele van den Oversten Wellingh; 2 groene van den Oversten Mellien; 2 blaeuwe van den Oversten Gunterbergh; een geele en swarte van Aschenbergh; een Standaert van een onbekent Regiment. De Dragonders Standaerden, waer van een wit en 5 swart waren, waren van den Oversten Burghuysen. Van de Vanen waren 2 roode van den Oversten Herrenfeld; een geele en swarte van den Oversten Herrefeld; 2 groene en een witte van den Oversten Oerenklau; een blaeuwe en witte van den Oversten Horn; en een blaeuwe van een onbekent Regiment. 't Getal der dooden wiert verscheyden geseyt, de een die meerder als den ander opgevende, doch men wil dat de Boeren 9336 doode Lichamen op de plaets van 't gevecht getelt hebben: waer van de Deenen 5 a 600 Ruyters, 2000 Voetknechten, 100 Matroosen, en 2 a 300 Dragonders bekenden verlooren te hebben: haer gesneuvelde, gequetste en gevangen Bevelhebbers gaven zy uyt voor de volgende:

Gen-

Gen. Arensdorf te Coppenhagen aen sijn wonden, alsoo 't kout vier daer in was geslagen, overleden.
Oversten Graef Holck doot.
Oversten Fredrick Holsteyn doot.
Oversten Seestedt gequetst en gevangen.
Oversten Levezou gewont.
Oversten Oertzen gewont en gevangen.
Baron Schulenburgh gewont.
Overste Brokenhuysen van de Paerden vertreden.
Overste Lut. Johan Paul Kremberck doot.
Overste Lut. Bluchert doot.
Overste Lut. Dederdingh doot.
Overste Lut. Haxhuysen gewont.
Overste Lut. Oerzen gewont.
Overste Lut Koosz gewont.
Overste Lut. Schilder gewont.
Overste Lut. Bibau gewont.
Overste Lut. Starck gewont.
Overste Lut. van Graef Holck gewont.
Major Dibschutz doot.
Major van Bulau doot.
Major van Gen. Arensdorf gewont.
Major Rugenord gewont.
Major van Zeestedt gewont.
Ritmrs. Puls, Gersdorf, Revenklau en Hop doot.
Ritmrs. Pren, Winterfeld, Broeckdorf, Marschwin en Lepper gewont.
Caps. Luts. van Arensdorf en Restorf doot.
Cap. Lut. Beer gewont.
Caps. Fagel en Dreyer gevangen.
Benevens meer andere Capiteyns, Lieutenants, en Cornets, die gedoot, gewont of gevangen waren.

Slach-ordeningh der Deenen voor de Strijt.

DE rechter vleugel bestont uyt 10 Esquadrons, als 2 van den Lut. Gen. Arenstorf, een van Gener. Major Duncam, een van Gener. Major Rantzau, 2 van Gener. Baudits, een van Graef Holck, 2 van den Oversten Levezau, en een van 't Lijf-Regiment. Het Corps de reserve van dese vleugel bestont uyt 8 Esquadrons, als een van Lut. Gen. Arenstorf, 2 van Gen. Major Dunkam, een van Gen. Major Ranzaw, een van Gen. Bauditz, een van Graef Holck, een van den Oversten Levezauw, en een van het Lijf-Regiment: Het Regiment Dragonders van den Oversten Oertzen, in 3 Esquadrons, bedeckten dese vleugel van ter zijden. De middel-orde bestondt uyt 9 Esquadrons, als 2 van des Koningins Lijf-Regiment, 2 van den Oversten Weyer, een van den Hertogh van Kroya, 2 van Prins Georgh, en 2 van des Konings Regiment: Het Corps de reserve van dese middel-orde bestont uyt 8 Esquadrons, als 2 van 't Holsteynse Regiment, 2 van Stuart, 2 van Litzau, een van Schoonefeld, en een van Lutkens; de Garde, in 2 Esquadrons, bedeckte dese middel-orde van achter. De lincker vleugel bestont uyt 9 Esquadrons, als 2 van den Gen. Arenstorf, een van den Oversten Seestedt, 2 van den Oversten Bulau, een van Graef Rebenklau, een van den Oversten Kruse, en 2 van Gen. Major Santbergh: Het Corps de reserve van dese vleugel bestondt uyt 8 Esquadrons, als een van Gener. Arenstorf, 2 van den Oversten Zeestedt, een van den Oversten Bulau, 2 van Graef Rebenklauw, een van den Oversten Kruse, en een van Gen. Major Santberg: Het Regiment Dragonders van den Oversten Ramstedt, in 3 Esquadrons, bedeckte dese vleugel van ter zijden.

Tot dus verre 't verhael der Deenen: siet nu oock, wat de Sweden, die sich de overwinningh soo wel als de Deenen toe-eygenden, van dese strijt seggen: dusdanig luyd hare Relatie, die zy daer van uytgegeven hebben:

VErmits den Koningh van Denemarcken sich soo weynigh als wy in de Winterquartieren konden begeven, om dat sijn Koninckl. Maj. onsen aldergenadighsten Koningh en Heer, den selven met sijn versterckt Heyr gedurigh navolghde, om hem tot stant te brengen, en sijn heyl daer op te versoecken, soo is hoog-ged. Koningh eyndelijck weder over de Vloet, die by Lidkopingh in zee valt, getrocken, en heeft zich met het Heyr by Swenstrop gelegert, alwaer hy van tijt tot tijdt uyt alle sijn Provintien wiert versterckt; in tegendeel plaetste sijn Kon. Maj. onsen aldergenadigsten Koningh en Heer, sich met sijn Heyr aen dees zijde van de Vloet; maer dewijl dese legeringh voor den gantsen Herfst en volgenden Winter ons te swaer viel, en niet minder als de Vyanden trefte, soo heeft sijn Kon. Majest. toen de Vorst soo sterck aenhielt, dat men dese Vloet over 't Ys kon passeeren, in Godts naem beslooten, den Vyant aen te tasten, en daer door van dese Velt-tocht een eynde te maken: dieshalven na dat den Deenssen Gen. Major Meerheym 2 uren te vooren met een Troep over de Vloet getrocken, doch van den Heer Generael Asschenbergh met verlies te rugh gedreven was, is sijn Kon. Maj. ten 12 uren in de nacht met sijn Heyr, 't geen niet als uyt nationale Volckeren bestont, en het Geschut en Reystuyg opgebroken, en beneden groot Harie, als welcke Plaets daer toe 't bequaemst geoordeelt wierdt, over de Vloet getrocken: hy naderde daer mede den 14. deser met het aenbreken van den dagh, in groote stilte, en in de orde, die hier nae sal uyt-gedruckt worden, tot op een vierendeel van een mijl aen des Vyants Leger, en marcheerden op de andere zijde nevens 't selve: vermits de Deenen, na dat zy hier van kondschap hadden bekomen, mede in goede ordre uyt haer Legerplaets waren getrocken. Toen wy in sulcker voegen voort togen, en de Voor-troepen met den opgangh der Sonne tot by Lunden aen-

gekomen waren ; en dat daer op het Heyr sich in de bescheyden plaetsen begon te stellen, is onse rechter vleugel, by welcke sijn Kon. Maj. onsen aldergenadighsten Koningh en Heer, sich bevont, 's morgens ten 9 uren met des Vyants lincker vleugel in 't gevecht geraeckt ; en of wel de selve sich seer braef hielt, en het aen behoorlijck beleyt en dapperheydt, om haer plaets te verdedigen, niet liet gebreken, zo wiert zy echter door Goddel. hulp van onse rechter vleugel, in de welcke de onse, en bysonderlijck des Konings Garde en 't Lijf-Regiment, onder den Heer Overste Niels Bielke, seer dapper vochten, in dier voegen bejegent, dat de noch in staet zijnde Troepen geslagen, gants geruineert, en gedwongen wierden na de Pas in groote verwerringe te wijcken. Sijn Kon. Maj. met 9 Esquadrons van de rechter vleugel haer derwaerts volgende, zo wierden 'er noch veele, die zich door de vlucht meenden te salveren, aen de Pas nedergehouwen : gelijck oock een partye, om dat het Ys den swaren last niet konde dragen, in 't water om 't leven quamen : Ons Voetvolck hielt zich seer braef, en verdreef des Vyandts Voetvolck van gelijcken : maer als onse rechter vleugel des Vyants lincker, op de bovengeseyde wijse, tot aen de Pas, waer over wy gekomen waren, na-sette, zoo hebben sich eenige Esquadrons en vluchtige, die in 't begin doorgegaen waren, by des Vyandts rechter vleugel, tegens welcke onse lincker des morgens al was geavanceert, begeven, en de selve daer door soodanigh versterckt, dat gem. vleugel de helft meer in getal als de onse was, en 2 Esquadrons tegens een van de onse kon gebruycken, invoegen dat, schoon men eenige uren na den ander dapperlijck street, onse vermoeyde lincker vleugel eyndelijk door soo een hart gevecht een weynigh te rugh most wijcken ; maer aenstonts voegde zich niet alleen by de selve ons Voetvolck, 't geen tot noch met de Vyanden dapper had gevochten, en daer van, met hulp der Ruyters, die daer by en achter waren, 12 bataillons over hoop geworpen, in dier voegen, dat al 't geene, soo men niet nedermaeckte, gevangen wiert ; maer oock Graef Carelson en den Oversten Guntersbergh met de Esquadrons, die sijn Kon. Maj. als hy de Deensse rechter vleugel, die de vlucht nam, vervolgde, had achtergelaten, om het Voetvolck te bedecken : Dieshalven wiert uyt de lincker vleugel, met het geene, dat daer by was gekomen, een nieuwe Bataille geformeert, het Voetvolck in 't midden genomen, en weder op den Vyandt, die van gelijcken uyt sijn rechter vleugel en Voetvolck een nieuwe Bataille had gemaeckt, geavanceert, en van wederzijden soodanigh op den ander los gebrandt, dat 'er veele sneuvelden, en onder dese vermengingh eenige Vaendels en Standaerden verwisselt, ende den ander ten deel wierden, tot dat eyndelijk ons Voetvolk, waer van onder anderen den Heer Oversten Christoffel Guldenstern met sijn Kon. Majs. Garde groote blijcken van dapperheydt gaf, den Vyandt heeft verdreven, 3 Brigaden, nevens de Matroosen, totaliter geslagen, de overige tot achter 't Dorp Walkier verjaegt, en daer door het gantse vyandtlijcke Geschut bemachtigt ; evenwel wiert ons Voetvolck naderhant van des Vyants lincker Vleugel gepousseert, soo dat eyndelijck wederzijts Ruyterye maer in 't Velt bleef, waer van de Vyantlijcke eerst gedwongen was om te wijcken, alsoo sijn Koninckl. Maj. selfs met de 9 Esquadrons der rechter Vleugel, met welcke hy des Vyandts lincker Vleugel, op de bovenged. wijse, tot aen de Pas na-geset en t'eenemael geslagen had, zeghafrigh te rugh gekomen, des Vyants rechter Vleugel, die noch tamelijck sterck was, in dese aftocht aentrof, op haer los brande, en soo langh ophielt, tot onse lincker Vleugel, op sijn Kon. Majs. eygen toeroepen en aenmoedigingh, weder daer op los gingh, den Vyant, in Gods naem, andermael aengreep, verdreef, en tot de meerged. resterende Bataillons achter Walkier dwongh te wijcken : zy wierden naderhant door de onse nochmaels aengetast, en nageset, tot dat den aenkomenden avont en de vermoeytheydt der Krijgsluyden, alsoo sy den gantsen dagh tot den doncker te Paert hadden geseten, van dese strijt een geluckigh eynde maeckte ; en den Vyant aldus aen sijn Kon. Maj. van Sweden, onsen aldergenadigsten Koningh ende Heer, door des Hoogsten genadige bystant, het Velt, en alsoo de gantse Victorie, met verlies van een groot aental dooden, alle sijn Geschut, 't meeste Reystuyg, veel Vanen en Standaerden, veel gevangen en gequetste Officiers, alle de Matroosen, en eyndelijck 't gantse Voetvolck, uytgenomen 2 Bataillons, gelaten heeft. By dese bloedige en gedenckwaerdige Veltslagh is bysonderlijck aen te mercken, dat sijn Kon. Maj. onsen aldergenadigsten Koningh en Heer, eer hy met sijn Heyr aen-trock, een goede wijl te vooren sijn Hof-Prediker by sich gehad, en sich alsoo sonder twijffel Geestelijck en recht Christelijck-Koninckklijck tot sulcken strijt geprepareert heeft. Sijn Kon. Maj. heeft van 't begin tot het eynde dese actie in eygener Persoon by gewoont, de sijne met vreugdige en dappere Helden moet gecourageert, en meenige Esquadrons selfs aengebracht ; hy heeft alles door sijn hooge bestieringh in orde gestelt, en ter executie laten brengen, en daer neffens de goede resolutie, courage en dapperheydt van sijn Excell. den Heer Veltmarschalck Helmfeld, de gesamentlijcke Heeren Generalen, en de andere hooge en lage Officieren en Soldaten tegens de Vyanden selfs gesien, en daer over een bysonder contentement ende welgevallen laten blijcken. Den Alderhoogsten is nu wegens sulcken genade en heerlijcken Victorie billijck te prijsen en te dancken, bysonder dat hy sijn Kon. Majs. hooge Persoon dervoegen genadigh bewaert heeft, dat daer sijn Paert een schimpscheut aen 't hooft kreegh, en oock selfs een Kogel door sijn Hair gingh, hy niet aen sijn lijf is beschadight geworden, maer fris en gesondt gebleven, met wenschingh, dat sijne Almachtigheyt sijn Kon. Majs. Wapenen tegens sijn Vyanden met meer geluckige progressen gelieft te zegenen.

Slach-ordeningh der Sweden voor de Strijt.

SYn Koninckl. Maj. bestierden in eygener Persoon selfs het gantse Heyr, en wiert ondersteundt van zijn Excell. de Heer Rijckx-raet ende Veltmarschalck Baron Helmfelt, welcke het Heyr, maer den Gen. Aschenbergh de Ruyterye commandeerde. By de rechter Vleugel geboodt den Heer Lut. Gener. Fersen met den Heer Gener. Major Graef Wittenbergh. In de selve Vleugel in de eerste reeck hadden wy 10 Esquadrons; de Trawanten maeckten'er een,'tLijf-Regiment,onder den Oversten Niels Bielke, vijf, en 't Regiment van den Oversten Branhof vier. By de lincker Vleugel commandeerde den Lut. Gen. Gal, en den Gen. Major Schonleben. In de selve in de eerste reeck maeckten de Westergotthen, onder den Oversten Peer Hierta, 4 Esquadrons, de Smalanders een, en den Oversten Mellin met de Finnen 5, te samen 10 Esquadrons. Het Corps de Bataille bestont in 9 Brigaden, en wiert gecommandeert door den Lut. Gen. Schultz en den Gen. Major Mortagne. In de reserve van de rechter Vleugel stonden de oude Adels-vanen, die 'er een maeckten,den Oversten Guntersbergh met sijn Regiment 3, den Oversten Ramswehr een, Overste Lut. Rehnschilt een, en Oversten Pudberg 2, te samen 8 Esquadrons. By de lincker Vleugel in de reserve maeckten 'er Gen. Asschenberghs Regiment 2, Oversten Lichtons Regiment 4, en Oversten Brockhusens Dragonders 2 Esquadrons. By de Infanterye waren tot reserve den Oversten Wellingh met 2 Esquadrons Ruyters, Oversten Pudbergh met 2, en Oversten Kronfiort met 2 Esquadrons Dragonders: waer neffens het Regiment van den Oversten Oerenklauw een Brigade maeckte. By het Geschut stont den Overste Lut. Gahs met een, en den Oversten Leschert met 2 Esquadrons Dragonders en ettelijcke gecommandeerde Muskettiers.

Lijste der Sweetse dooden en gevangens.

Lut. Gen. Gal doot.
Lut. Gen. Fersen gequetst en gevangen.
Oversten Brockhusen doot.
Oversten Lars Morner doot.
Oversten Asthon van de Artillery doot.
Oversten Pudbergh gevangen.
Oversten Lut. Siegrot van des Koninghs Trawanten doot.
Overste Lt. Lode doot.
Major Baron Linde doot.

Noch zijn 9 Ritmeesters, daer onder den Kamerheer Paikell, gebleven; oock hebben wy in dit hart Gevecht 800 a 1000 Onder-officiers en gemeene verlooren: 't welck het al is, dat ick nae de strijt heb konnen vernemen; ick geloof swaerlijck dat het getal grooter is, wijl ick de andere Generaels en Regiment-officiers alle gesien en besocht heb: Daer zijnder wel verscheyde van hun, als Gen. Major Graef Wittenbergh, Oversten Guldenstern, Oversten Borstel, Overste Lut. Nascher, en meer andere gequetst, maer daer is goede hoope dat zy met Gods hulpe weder sullen op komen.

Lijste der gevangen Deensse Officiers.

Oversten Zeestedt.
Oertzen.
Overste Lut. Baron Schulenborch.
Carel Adolph van Plessen.
Hans Stenssen.
Herman Derhardinus.
Major Johan Ernst Hagedorn.
Leover.
Devits.
Niclaus Borger.
Ritm. Erich Brockenhausen.
Salomon Hopf.
26 Capiteyns.
4 Cap. Luts.
3 Regiment quartiermeesters.
40 Luytenants.
42 Vendrichs.
4 Cornetten.
6 Adjutanten.
8 Auditeurs.
9 Velt-Priesters.
7 Trompetters.
8 Hof-bediende.
2 Studenten.
Behalvens noch 1325 Onder-officiers, Soldaten en Matroosen.

De bekomene Stucken, 56 in getal, staen te Malmoe op de Marckt, en zijn de veroverde Vaendels en Standaerden, waer van ick'er over de 50 getelt hebbe, oock aldaer gebracht: daer souden 'er noch meer zijn, soo de Finnise Regimenten alle de Vaendelen en Standaerden,die zy kregen,niet gescheurt, en tot Hals-doecken gemaeckt, en de stocken gebroken en wegh geworpen hadden.

Uyt de voorstaende verhalen kan den Leser oordeelen, wie van de twee partyen de zegen van dit gevecht heeft wegh gedragen: doch 't is gelooffelijck, dat de Sweden haer verlies aen Volck op 't naeuste hier niet ingevoegt hebben: Immers sijn Majest. van Denemarcken, die voor de strijt maer 9000 man sterck was geweest, genoegsaem bemerckende, dat hy met sijn overgebleven hoop de Sweden geen afbreuck meer kon

 doen,

doen, byſonderlijck daer Malmoe reets ontſet was, zoo beſloot hy ſijn Troepen, die vry afgemat waren, voor een gedeelte in Schoonen, tot het beſetten de veroverde Steden, te laten, en de reſt in Zeelant over te voeren, om die te doen recruteren: hy quam ten dien eynde den 18. ſelfs van Lantskroon te Coppenhagen, en gaf aenſtonts bevel, om noch 12 nieuwe Regimenten tegens de voortijt te werven: Men wilde, dat ſijne Koninckl. Maj. daer op met den Vorſt van Hanover en de Vorſtinne van Heſſen handelde, om een partye van hare Troepen voor een ſomme gelts in ſijn dienſt over te nemen; en dat hy oock by de Vorſten van Lunenburgh en den Biſſchop van Munſter liet voorſtellen, dat by aldien zy hem tegens de Velt-tocht met een ſeker getal Volckeren wilden onderſteunen, hy ſijn pretentien op 't Sticht Bremen ſoude laten varen. De Sweden ondertuſſchen in Schoonen de handen ruym hebbende, zonden 2000 man in de Stadt Helſingburgh, om 't Caſteel door 't mineren tot den overgaef te dwingen: doch den Deenſſen Gen. Major Meerheym met de Troepen, die tot de beſchermingh van Chriſtiaenſtadt geſchickt waren, derwaerts getrocken, bejegende onderweeg een Sweetſe party, en maeckte de meeſte daer van ter neer. De Sweden uyt Maerſtrant de Deenſſe Eylandekens Oroſt en Kiorn van 't Vee meenende te berooven, en daer toe met eenigh Vaertuygh reeds in aentocht, wierden van de Deenen uyt Chriſtiania in Noorwegen daer in voorgekomen en geſlagen, in dier voegen dat het ſeer weynigh van de hare met de vlucht ontquamen.

Den Czeytan Baſſa door de Poolen aengemaent, om de Lemburgſe Gijſelaers op vrye voeten te ſtellen, ſchreef aen den Veltheer Demetrius, dat 't ſelve in ſijn macht niet en ſtont, alſoo den Plaetsvoocht van Caminiec ged. Gijſelaers ſonder uytdruckelijck bevel van den Grooten Heer niet wilde los laten; hem dieshalven aen-radende, dat den Koningh ten eerſten een Geſant na Conſtantinopolen ſoude ſenden, om ſulckx, benevens de Ratificatie, by den Turckſen Keyſer uyt te wercken: Maer alſoo men in Poolen bykans van alle kanten bericht ontfongh, dat den geſlooten Vrede aen het Turckſe Hof niet aengenaem was, had niemant van de Grooten van dat Rijck luſt, om derwaerts te gaen. Te Caminieck regeerde de Peſt toen ſoo hevigh, datter 15000 Turcken af ſtorven; gelijck oock 3 van de voorged. Lemburghſe Gijſelaers, als een Duytſer, een Armenier en een Jode, 't geen 3 van de rijkſte Kooplieden van gedachte Stadt waren. De Moſcoviters veroverden nu al de Steden in de Ukranie, die Doroſensko toebehoorden, en bemachtigden ſelfs eenige Plaetſen, die onder 't Poolſſe gebiet ſtonden. 't Poolſſe Heyr onderwijl in de Winterquartieren getrocken, ſoo klaegden veel Geeſtelijcken, dat zy daer van te veel beſwaert wierden, invoegen de ſelve door den Veltheer naderhant eenige verlichtinge kregen: Men had het ſelve Heyr, mits den geſlooten Vrede tot op 22490 man gereduceert, en 14000 man afgedanckt, doch de laetſte waren meeſt blinde namen, die in de Velt-tocht of gebleven of verlopen waren. Den Coningh quam daer op te Zolkiew, en ontfongh alhier door den Franſſen Marquis van Bethune met groote pracht en plechtigheyt de Ridder-orde van den H. Geeſt: Ged. Marquis had hem oock wegens den Koningh van Vranckrijck met een gout Kruys, vol geſteenten, met een Troon, vol goutſtucken en Paerlen, met een Rock, Muts, en Laerſen, vol Paerlen en Diamanten, met een groote ſilvere Tafel, met 2 ſilvere Kandelaers, met een groot en ſwaer ſilver Altaer, met een ſilver Gietbecken, en met een ſchoone Karos vereert. De Koninginne had oock een gout ende

ſilver Kachel-gereetſchap, en een ſilvere Kandelaers-Kroon, waer op 20 lichten konden branden, tot een vereeringh bekomen. De kleyne Poolſſe Lantdagen, die deſe maent aenvongen, eyndigden meeſt geluckelijck, invoegen men in dat Rijck een goede uytkomſt van de aenſtaende Rijckxdagh verhoopte. De Tractaten tuſſchen de Moſcoviters en Sweden wierden nu vruchteloos afgebroken, alſoo wederzijts Commiſſariſen te rugh na huys trocken.

Den Paus voorſiende / dat door den Oorlogh in Chriſtenrijck niet alleen het bederf van veel Rooms-katolijcke Vorſten ſtont te verwachten / maer dat daer door oock aen de Turcken gelegentheydt wierdt gegeven / om de een of de andere Prins op 't lijf te vallen / beraetſlaegde met alle de Cardinalen / om het Vrede-werck te vorderen / en deed dieshalven door den Cardinael Cibo / ſijn eerſten Miniſter / aen den Nuntius Bevilacqua te Weenen ſchrijven / dat hy ſich op 't ſpoedigſte na de Handel-plaets te Nimwegen ſoude begeven: Den Paus had ſijn pretentien / dat de handelingh in een Katolijcke Stadt ſoude geſchieden / overgeſtapt / om dat hy wel konde bevroeden / dat de Vrede langh aenloopen zou / indien men weder een andere plaets daer toe wilde verkieſen: Hy verſocht ter ſelver tijdt aen de Miniſters der uytheemſe Vorſten / die ſich in ſijn Hof bevonden / dat zy in ſijn naem aen haer Heeren en Meeſters ſouden ſchrijven / dat hy alles wat hy konde / tot vorderingh der Vrede / aenbood by te brengen / ſonder daer in eenige moeyte te ontſien: En alſoo hy geloofde dat de Vrede eenighſints opgehouden ſoude konnen werden / om dat de Meſſineſen / uyt vrees van ſtraf / ſich niet weder onder de Spaenſſe heerſchappye ſouden willen begeven / ſoo verklaerden hy / dat hy van den Catholijcken Koning niet alleen vergiffenis voor haer ſou ſien te verwerven / maer oock de ſelve ſoude guaranderen: En dewijl hy te recht oordeelde / dat de menſchelijcke poogingen vruchteloos waren / indien die van Godt de Heere niet geſegent wierden / zoo deed hy een algemeen Jubilé tegens de Kers-dagen afkondigen / om ſoo wel door de gebeden der Volckeren als ſijne hulpe den Vrede uyt te wercken. In tegendeel was den Paus over de Vrede tuſſchen de Turcken en Poolen ſeer onvernoegt / en wilde als doen het geldt / 't geen hy tot voortſettinge deſer Oorlogh geſchickt had / niet laten volgen; maer op de vertooningen / die den Poolſſen Afgeſant hem dede / dat deſe Penningen tot verſterckingh der Stadt Kus-lemburgh gebruyckt ſouden werden / gaf hy bevel / dat men hem de ſelve ſoude tellen. Den Paus caſſeerde nu een gedeelte van ſijn Ruyter-wacht / om daer door d' Apoſtoliſche Kamer van de groote onkoſten te verlichten. Veel afgunſtige van Altieri hadden wel gaern geſien / dat den Paus hem rekeningh van de groote ſommen / die hy ſoo nu en dan uyt de Pauſſelijcke ſchatkiſt wegh gehaelt had / had af gevordert / maer die wilde daer niet aen / om de Cardinalen van geen dingen / die haer niet betaemden / te overtuygen. Dewijl den Paus uyt de groote ſchulden / die hy tot laſt der Roomſſe Baronnen had laten opnemen / en betalen / genoegſaem merckte / dat haer Crediteurs ſulckx ſonder haer verderf niet konden uytvoeren / beval hy aen alle Waerden / Tappers / Backers / Vleys-houwers en andere / dat zy in 't toekomende aen niemant yets ſouden borgen.

Na dat de Fransse in Sicilien de Scaletta verovert en geslecht hadden/ dorsten zy niet wijders ondernemen/ om dat den Marquis van Castel Rodrigo/ hun in Ruyterye overtreffende / de Post van Castiglione / tusschen Catanea en Melazzo begon te versterrcken: evenwel smeden zy een verraet op de laetste plaets/ en trock den Hertog van Vivonne dieshalven met al sijn macht ter zee en te landt derwaerts; maer den Marquis van Castel Rodrigo hier van bericht/ begaf sich plinghs van Catanea (waer hy sich doen bevondt/ om door sijn tegenwoordigheyt het maken van 2 a 3 Bolwercken aen ged. Plaets te bevorderen) nae Melazzo / en verhinderde alsoo dat de Franse haer toelegh uytvoerden: Hy dus dese plaets in versekertheyt gestelt hebbende / trock nae Palermo/ en ontbood aldaer de voornaemste Heeren en de Gedeputeerden der Steden van Sicilien / om met haer over de verdedigingh van dit Koninckrijck te beraetslagen. Van ged. Plaets zeylden toen 8 Schepen na Final/ om daer de Troepen / welcke den Prins van Ligne in de Staet van Milaen geworven had/ naer Sicilien over te voeren. Te Napels lichte men insgelijcks veel Ruyters en Voetknechten; doch 3 a 400 Ruyters / 500 Spaensse Musketiers/ en 500 Corsen van ged. Stadt na dat Koninckrijck ingescheept zijnde/moften t'elckens door 't quade weer te rugh keeren/ soo dat de Ruyters toen te lant na Reggio gesonden wierden / om van daer na Melazzo overgevoert te werden.

De Spaensse silvere Vloot arriveerde dees tijdt te Port St. Maria / bestaende uyt 12 Schepen; de selve was wel 12 Millioenen rijck / waer van 3 Millioenen en 600000 Rijckxds. voor den Koningh van Spanjen waren. Dees maent overleed den Graef van Peigneranda/ President van den Raedt van Italien/ te Madrid. Men maeckte in Spanjen nu overslagh / dat men tegens de voorzijt 50 Oorloghschepen in zee soude brengen / en een macht van 15 a 1600 man in Catalonien op de been hebben / waer toe men door 't geheele Koninckrijck dagelijckx Volck aen-nam. Den Marquis van Villa-sierra raeckte toen in soodanigen gunst by sijn Majest. dat hy tot Premier Minister wiert verklaerdt / en de selve macht kreegh / als Don Louys de Haro wel eer had gehad: Hem wierdt oock 't vertreck van den Prince Don Balthasar in 't Paleys gegeven; waer hy de besoecken ontsingh/ en gehoor aen yder gaf: Sijn ged. Maj. had oock aen alle de Presidenten / uytgenomen die van Castilien en den Vice-cancelier van Arragon / belast / dat zy hun by desen eersten Minister souden begeven/ soo dickwils als hy hun soude ontbieden: En vermits gedachte Marquis / door 't beleydt der Koninginne / tot dit Ampt was geraeckt / en de aenhangh van Don Jan daer door t'eenemael scheen ter neer te sullen storten/ waren veel Grandes van Spanjen daer over niet wel te vreden; zy 19 in getal/ waer onder de Hertogen van Alba/ van Avero en Arcos/ en den Prins van Astigliano de voornaemste waren / maeckten dieshalven te samen een Cabale / om ged. Marquis uyt sijn bedieningh te stooten / en Don Jan te Madrid te doen komen: zy versochten dan / benevens den Raedt van Castilien/ aen sijn Maj. dat hy het Testament van sijn overleden Heer Vader/ inhoudende/ dat by meerderjarigheyt des Konings sijn Soon/de Koninginne

Moe-

Moeder sich in soodanigen Stadt van Castilien / als zy begeerde / soude vertrecken / ter executie soude willen stellen / en den Marquis van Villa-sierra / die zy zeyden / dat het Koninckrijck ruineerde / van sijn Ampt ontsetten: doch of wel dit versoeck van beyde haer Majesteyten qualijck wierdt opgenomen / soo wist den Cardinael van Arragon / die men ten dien eynde van Toledo naer Madrid had ontboden / door sijn tusschenspraeck soo veel uyt te wercken / dat den ged. Marquis van Villa-sierra uyt het Hof sou vertrecken / en Don Jan weder te Madrid geroepen werden / gelijck sijn Maj. hem door den volgenden Brief beval:

DOn Juan d'Austria, mijn Broeder, van den Raet van Staet, Gouverneur en Capiteyn Generael der Nederlanden, en Gouverneur Generael der Zee-Armades: Alsoo de saken van dese Monarchie in soodanigen stant zijn geraeckt, dat ick my genootsaeckt vinde alle hulpmiddelen aen te wenden, om de selve weder te recht te helpen, en gemerckt ick bevinde, dat gy daer in soo seer zijt geinteresseert, en dat ick mijne meeste resolutien aen u moet betrouwen, soo heb ick geresolveert u te belasten, dat gy sonder eenigh uytstel sult komen, om my in soo wichtigh een werck de behulpsame hant te bieden, gelijck ick hoope van de yver, die gy tot de welstant van mijn Kroon zijt hebbende; onse Heer wil u bewaren, gelijck ick wensche. Madrid den 27. December 1676. Ick den Koningh. Ter Ordonnantie van den Koning onsen Heere, D. Hieronimo de Eguia.

De Koninginne schreef aen Don Jan mede desen Brief:

DEn Koningh, mijn Soon, heeft geresolveert, gelijck gy uyt de sijne aen u sult vernemen, dat gy aenstonts sult komen, om hem in de directie der saecken van dese Monarchy by te staen, en ick heb u wel willen seggen, hoe aengenaem het my sal zijn, dat gy sulcx in 'twerck stelt met de kortheyt, die den stant der gemelde saken tegenwoordigh is vereysschende, gelijck ick sulcx aen u yver en goede genegentheyt betrouwe, u konnende versekeren, dat ick u meeste satisfactie altijt, soo veel in my is, sal betrachten. Madrid den 27. December. Ick de Koningin. D. Jeronimo de Eguia.

Aenstonts sagh men te Madrid een groote veranderingh in de Regeeringh / want de Graven van Monterey en Calara / en andere Grooten / die zedert eenige tijt uytgebannen waren / om dat zy het met Don Jan hielden / wierden weder ingeroepen; gelijck zy dan door haer komst een partye Troepen vergaderden / om daer mede Don Jan in sijn intrede te Madrid by te woonen: doch den selven de Brieven van den Koningh en Koningin ontfangen hebbende / besloot / eer hy vertrock / die te beantwoorden / en schreef dieshalven aen sijn Maj. als volgt:

IN de nacht heb ick de Koninckliicke Brief van u Maj. van den 27. passato ontfangen, 't welck twee verscheyde Harts-tochten, (beyde spruytende van mijn uytterste genegentheyt en liefde, die ick tot den Koninckliicken Persoon en Waerdigheyt van uwe Majest. ben dragende) in mijn Gemoet veroorsaeckt heeft, d'eene van hartseer en droefheydt, siende dat het u Majesteyt belieft my den staet van de saken deser Monarchie bekent te maken, hebbende sulckx mijn Hert doorboort, als zijnde 't geene wy al te samen meest beweenen van 't selve van u Majest. self (als een blijck van de smerte, die u Majest. daer door gevoelt) te verstaen, sullende tot een groot geluck voor my rekenen, indien ick u Maj. dien aengaende, ten koste van al mijn bloet, eenige verlichtenis kan by brengen; d'ander van erkentenisse en versteltheyt, wegens de groote eer, die u Majest. my aen-doet, van sigh van mijn yver in soo gevaerlijck een saeck omtrent u Koninklijcke Voeten te willen bedienen, niet tegenstaende de sekere beproevinge van de swackheyt mijner Schouderen, door my gedaen, dewelcke, alhoewel zy al te teer zijn, om het minste gedeelte van soo swaren last te konnen dragen, echter seer krachtigh en sterck zijn, om aen u Maj. oormoedelijck voor te houden, 't geen ick oordeelen sal tot des selfs meeste welstandt en glorie te strecken: En terwijl ick in dit stuck door mijn eygen drift, en die van verscheyde andere Grooten, en waerlijck getrouwe Onderdanen van u Maj. wiert geport, soo stont ick in beraet wat ick soude aenvangen, als ick de Koninckl. ordre van u Maj. ontfangen hebbe, van ten Hove te moeten komen, ten eynde u Maj. het selve van my en van haer soude verstaen: En 't geene ick aen u Maj tegenwoordigh kan seggen, is, dat ick my op morgen, (soo 't Godt belieft) op reys sal begeven, die ick soo veel sal verhaesten, als de welstant van u Majs. saken het vereyst, en my eenigsints mogelijck sal zijn, niet twijffelende,

felende, of u Maj. is van mijn getrouwigheyt tot des selfs dienst genoegsaem versekert, en dat het leven my eer sal begeven, eer ick een voetstap soude versetten, of de minste daet aenvangen, die niet t'eenemael tot de Eere van Godt Almachtigh, dienst van de Werelt, en welstant van de Kroon van u Majesteyt soude strecken.

Hy sont mede aen de Koninginne den volgenden Brief:

ALso u Maj. sien sal het geen ick op den Brief van den Koningh, mijn Broeder, (die Godt beware) antwoorde, soo is 't onnodigh, dat ick sulckx alhier herhale, versekerende u Maj. dat sy noyt yemant gehad heeft, noch sal hebben, die met een oprechter gemoet aen u Maj. toe-gewenscht heeft, en toewenscht 't geene ick voor Godt oordeele dat ten meesten dienst van u Majest. streckt, aen welckers Voeten ick my met behoorlijcke reverentie stelle, biddende Godt, dat hy u Maj. lange Jaren in voorspoet gelieve te bewaren. Saragossa den 1. Januarij 1677. DON JUAN.

En om aen al de Werelt sijn oprechte meeningh / om de Spaensse Monarchye weder in sijn voorgaende staet te helpen / te doen sien / vaerdigde hy aen de Paus dese Missive af:

ALderheyligste Vader. De gedurige plagen, waer mede de gerechtigheyt Gods dese seer Catholijke Monarchie, en in de selve de gantse Christen Werelt, sedert eenige Jaren herwaerts, gestraft heeft, zijn soo groot, en der selver voorname oorsaken soo bekent, dat ick niet en twijffel, of zy sullen niet alleen ter ooren van U Heyligheyt zijn gekomen, maer oock, dat u Heyligheyt het selve ten hooghsten sal hebben beklaegt: Tegenwoordigh, Alderheyligste Vader, begeef ick my door middel van dese Regulen aen de Alderheyligste Voeten van u Heyligheyt, ten tijde als ik de mijne in de Stegel-repen hebbe, om de Plaets te verlaten, waer inne de Goddelijcke voorsienigheyt my tot nu toe gehouden heeft, om my na het Hof te vervoegen, zijnde verselt en ondersteunt door de eerste Adel van dese Rijcken en getrouwe Onderdanen van den Koning mijnen Heer, om de saken Gods en de zijne, die door de gene, die de selve het meest hoorden voorgestaen te hebben, soo seer versuymt zijn, weder te recht te helpen. Ick vertreck met de voor afgaende Zegen van u Heyligheyt, die ik op het alder-ootmoedigste versoeke, dat my effectivelijck magh werden gegeven, alsoo mijne daden en voornemens noyt eenigh ander oogmerck sullen hebben, als 't geene streckt tot de meeste eere en glorie van Godt Almachtigh, den dienst van mijn Koningh, en welstant van dese Kroon, de voornaemste en sterckste Pylaer van d'Algemene Kerck. Den Hemel make het Leven van u Heyligheyt voorspoedigh, en beware sijn Alderwaerdighste Persoon soo seer, als ick sijn Aldergehoorsaemste Soon ben wenschende, &c.

In Vranckrijck was men toen vry ontsteldt / dat een van de schoonste Koninckl. Oorlogschepen / genaemt de Fidel / en gevoert by eenen Sr. Gravier / in 't te rugh keeren van Sicilien na Marseille / op de Kust van Genua in stucken gestooten was. Den gevangen Sr. Brisacier wierdt nu veroordeeldt om in een eeuwige gevangenis naer Pierre-encise / en sijn Moeder in 't Clooster te Frontevaux gebracht te werden. Den Koningh van Vranckrijk besloot dees tijdt het derden-deel van de Inkomsten der Bisdommen en Abdyen van sijne nominatie aen te tasten / om de selve tot de noodige reparatien / en 't overschot voor de nieuwe aenkomelingen in de Roomsse Religie / te gebruycken. Men sprack oock / of sijn Majest. insgelijckx de Inkomsten van de Kloosterlijcke bedieningen / die de Gereformeerden hadden ingenomen / sonder de lasten daer van te voldoen / wilde aen-tasten / om de Penningen tot de saken / waer toe zy voor haer fondatie geschickt waren / te gebruycken. Men maeckte in Vranckrijck dagelijckx grooter vereptselen tot de aenstaende Veltocht; waer by men oock voorgaf / dat des Konings Spaer-kist soo wel van gelt was voorsien / dat men geen nieuwe schattingen behoefde op te stellen. Verscheyde Regimenten Ruyters / die haer volle getal niet hadden / wierden onder andere gestoken / en daer voor weer nieuwe geworven. De Fransse Troepen / die in 't Koninckrijk geinquartiert waren / bedreven op verscheyde plaetsen groote moetwil; onder an-

andere maeckten 't de Regimenten van den Koningh en Koninginne soo vonte Mets/ dat het plonderen en vrouwe-schenden noch de voornaemste misdaden niet waren; doch als de Burgerye van gem. Stadt aen sijn Maj. daer over quam klagen/ wierden de schuldige gevangen geset/ en na verdienste gestraft.

De Engelsse Koopliedеn meenende datter in de leste declaratie van den Koningh van Vranckrÿck/ aengaende de vryheyt van haer Koophandel/ eenige dubbelsinnigheyt was/ even als of de Paspoorten soo wel van den Koning van Engelant/ als van de andere Persoonen/ die daer in vermelt stonden/ mosten getekent zÿn/ gaven sulcks aen zÿn Maj. van Engelant te kennen/ met ootmoedig versoeck/ dat daer in voorsien mocht worden; invoegen hoogged. sÿn Maj. met den Fransen Ambassadeur Courtin daer over gesproken hebbende/ zoo verklaerde ged. Ambassadeur/ dat het genoegh was/ als de paspoorten van sÿn Maj. of de Maires van de Zeesteden ondertekent waren; soo dat dese Koopliedеn sich toen daer mede vernoegt hielden. Den Coning van Engelant bemerckende/ dat de Tol/ die de Croon Denemarcken te Gluckstadt op de Elve wilde oprechten/ seer nadeelig voor sÿn Onderdanen/ die op Hamburg handelden/ soude wesen/ deed niet alleen by den Deensen Gesant aen 't Engelse Hof aenhouden/ dat hy sÿn Coningh van dit voornemen wilde aftrecken/ maer sont oock bevel aen sÿn Gesant in Denemarcken/ dat hy by zÿn Coninckl. Maj. alles soude aenwenden/ om dit te verhinderen: Sÿn Majest. schreef insgelÿcks aen den Keyser en de Keurvorsten van Duytslant over dese saeck/ met vertooning van 't ongelÿck dat sÿn Onderdanen daer uyt souden bekomen. Vermits de Vergaderingh van 't Parlament in Engelant den 25. Februarÿ aenstaende stont aen te vangen/ gaf den Koningh een Placcaet uyt/ waer by hy aen alle de Leden van 't selve bekent maeckte/ dat het sÿn Coninckl. behagen was/ dat zy tegens den gestelden tÿt te Londen verscheenen. Ter selver tÿt wiert wegens sÿn Maj. noch een ander Placcaet afgekondigt/ waer by het inkomen van allerhande aerdewerck in Engelant verboden wiert. Het was dese maent sulk onstuymig weer op de Engelse Kusten/ datter verscheyde Schepen bleven/ en onder andere eens 9 Franse te gelÿck. Het Schip de Eenhoorn van Londen quam toen van Bantam in Oostindien behouden te Vaelmuyen/ na dat het 21 maenden in de heen en weer reyse geweest/ en 15 man door sieckte verlooren had.

Zedert eenige tÿt had men in Hollant beginnen te hooren van eenige discrepantie onder de Gereform. Predikanten/ ten opsicht dat sommige/ navolgende de Heer Coccejus/ eenige andere explicatien over sommige Texten der H. Schrifture maeckten/ als wel te vooren was geschiet; 't geen by andere de naem van nieuwigheyt en meer wiert gegeven/ en was de sake reeds so verre gekomen/ dat men tegens malkanderen verscheyde Tractaetjes had uytgegeven; invoegen by de Curateuren van de Academie te Leyden/ en by de Burgermeesteren van gem. Stadt den 16. Januarÿ deses Jaers het volgende besluyt is uytgegeven geworden:

DE Curateuren over de Universiteyt, en Burgermeesteren der Stadt Leyden hebben met droefheyt en groot misnoegen vernomen, dat eenige Jaren herwaerts ende sulckx van tijt tot tijdt in de voorsz. Universiteyt zijn geventileert stellingen ende Positien, omtrent de uytlegginge ende verklaringe van Gods H. Woort, die in de Formulieren van eenigheyt in de Leere, namentlijck de confessie, ende Catechismus der Nederlantse Gereformeerde Kercke, mitsgaders de nadere verklaringe ende Canones, in de laetste Synodus Nationael tot Dordrecht ter neder gestelt, alsoo niet zijn te vinden. Dat oock de voorsz. inusitate stellingen ende expressien niet zijn van dat gewichte, dat door de selve meer als voor heen de Leere der Zaligheyt gevordert soude worden.

Soo hebben gem. Curateuren en Burgermeesteren na veele en verscheyde deliberatien goet gevonden te verbieden, gelijck zy dan wel scherpelijck verbieden mits desen, dat in de voorsz. Academie, 't zy publicé, 't zy privatim geleert, gedisputeert, geschreven, ofte in eeniger manieren directelijck of indirectelijck verhandelt sullen werden dese na-volgende Positien:

(Nota. Hier waren dese Positien wel in 't Latijn, maer alsoo de selve in Duyts volgen, hebben wy 't onnodigh geoordeelt die hier by te voegen.)

1. Dat aen de Vaderen van 't Oude Testament voor de laetste tijden de ware en altijtdurende Goederen niet en zijn gegeven, en dat de Zaligheyt selfs haer niet en is geopenbaert geweest.
2. Dat zy geen geruste conscientie kunnen gehad hebben.
3. Dat de H. Geest in haer niet voortgebracht heeft werkinge, die God, als haren Vader, ende haer, als Godts Kinderen, pasten.
4. Dat zy door haer gantse leven 't rijk des Duyvels, en de vrese des doots onderworpen geweest zijn.
5. Dat de wet der X Geboden in 't oude Testament alleen een Verbondt der Genade geweest sou zijn: maer dat de inschrijvinge der wet in de herten der geloovige onder de goederen van 't oude Testament niet en is.
6. Dat het klaer en onderscheyden begrip in saken van Geloof een regel en maet der waerheyt is.
7. Dat de H. Schriftuer spreeckt na de dwalende voor-oordeelen van 't gemeene Volck.
8. Dat de alomtegenwoordigheyt Gods is de allerkrachtigste wille Gods, waer door hy alles onderhout en regeert, die verklaert moet worden vande werking, waer door hy iet buiten sig self voortbrengt.
9. Dat de Engelen in verscheyde Plaetsen tegenwoordig zijn, en in de selve te gelijk werken kunnen.
10. Dat alle Philosophie sonder Godsdienst is, en dat 's Menschen hoogste goet, in een gemoet, dat met sijn staet en conditie te vreden is, bestaet.
11. Dat de Werelt uyt sekere beginselen, als saden, voort gekomen is.
12. Dat de selve oneyndig van uytbreyding is, soo dat het onmogelijck zy, dat daer meer werelden souden kunnen zijn.
13. Dat de Ziel van de Mensch niet dan een gedachte is; en dat, die wegh genomen zijnde, de Mensch nochtans sou kunnen leven en beweegt worden.
14. Dat de natuur van de Mensch alleen maer in gedachten bestont.
15. Dat des Menschen Wil waerlijck vry en onbepaelt is, en ten aensien van de voorwerpen, soo wel oneyndigh als de Wille Gods.
16. Dat Godt sou kunnen bedriegen, indien hy wilde.
17. Dat wy macht hebben om ons te wachten, dat wy noyt dwalen, en dat de dwaling maer alleen in de wil bestaet.
18. Dat men van alle dingen, oock van het Wesen Godts, moet twijffelen, soo dat men die dingen, daer men aen twijffelt, voor valsch hout.
19. Dat wy een denkbeelt van Godt hebben, dat sijn wesen, soo als het in sig selven is, uytdruckt.
20. Dat de Philosophie is een uytlegster van 't Woort Godts.

En generalijck alle stellingen en Positien, die van de voorsz. rechtmatige gronden eeniger maten afwijcken, of daer van komen te discreperen.

Gelijck mede ten reguarde van de Philosophie Curateuren ende Burgemeesteren, renoverende alvorens hare Resolutie van den Jare 1672. ende willende, dat de selve in alle deelen sal werden achtervolgt, en mits dien, dat niemant eenige van de voorsz. stellingen, de Philosophie concernerende, noch eenige andere, daer by de Autoriteyt van de H. Schriftuer geraeckt, tegen gesproken, of geinfringeert soude werden, of die van de selve eeniger maten soude komen te devieren, publicè, noch privatim, sal mogen disputeren, doceren, schrijven of verhandelen.

Daer en boven dat noch publicè, noch privatim in de voorsz. Academie sal werden gedoceert de Metaphysica van Renatus des Cartes, of van die geene, die des selfs opinien souden mogen hebben geamplecteert, noch uyt de selve, noch uyt eenig gedeelte van dien eenige Stellingen, Theses of Quæstien publicè of privatim geventileert, gedisputeert of verhandelt.

Alles op pœne, dat die geene, die hier tegens sich directelijck of indirectelijck sullen komen te vergrijpen, het zy in 't publijcq of onder de hant, sullen, als wederhoorige, en schadelijcke Leden en Leeraers van de Universiteyt, sonder eenige dissimulatie, verschooningh of conniventie van hare Ampten

en

en Bedieningen werden gedeporteert, en de Leden van de selve Universiteyt uyt de selve gerelegeert. Onderstont, Geextraheert uyt het Register van de Resolutien, en voor soo veel 't geextraheerde aengaet, daer mede bevonden te accorderen. In kennisse van my, *P. Burgersdijck.*

Welcke Resolutie den Professor in de Godgeleertheyt Abraham Heydanus achtende hem te raken / soo heeft hy daer tegens een Boeck geschreven / en in 't selve alle de voorsz. saken verhandelt : doch daer onder eenige termen zijnde / die de Heeren Curateuren van de Academie en de Burgermeesteren der Stad Leyden oordeelden niet wel te wesen / hebben zy hem / na dat zy hem eerst hadden gehoort / den 5. Mey met de volgende Acte van sijn Ampt gelicentieert :

DE Curateuren over de Universiteyt tot Leyden, en Burgermeesteren der selve Stadt, in handen gekregen hebbende seker Boeckxken, geintituleert, *Abrahami Heydani Consideratien over eenige saken onlangs voorgevallen in de Universiteyt binnen Leyden,* 't geen geseyt wierdt van *Heydanus* opgestelt, en in alle gevalle voor het sijne erkendt, en door des selfs ordre by *Arnoud Doude* gedruckt, en vervolgens publici juris gemaekt te zijn; hebben uyt de lecture van 't selve boecxken ondervonden, niet alleen dat den Autheur daer by met opset en ex professo heeft onderstaen te schrijven, en te expostuleren tegen seker Decreet ofte Resolutie by de voorsz. Curateuren en Burgermeesteren op den 16. Januarij voorleden genomen, en tegen het verbot van het leeren, disputeren, schrijven ofte in eeniger manieren directelijck of indirectelijck verhandelen der positien en stellingen aldaer breeder geenumereert: Maer oock buyten de waerheydt de voorsz. Curateuren en Burgermeesteren nae te geven; *dat sy tot het formeren van de voorsz. resolutie, en tot het nederstellen van de voorsz. positien gekomen waren, niet door eygen bewegingh, maer door inductie van des Autheurs tegen-partye, door de welcke de selve positien* (so hy seyt) *in handen van Curateuren en Burgermeesteren gekomen souden zijn, dewelcke niet kunnende het meesterschap, daer mede sy swanger zijn, na haer sin bekomen, om over al het groote woordt te voeren, dewijle sy geen raet en sien, om door een ordinaris wegh by de Kercken soo een gesagh te verkrijgen, dan haer toevlucht nemen tot den wereldlijcken arm,* ('t welck hy paginâ seq. explicerende seyt, *dat sy niet kunnende haer saeck door geoorlofde middelen goet maken, haer toevlucht nemen tot geweldt*) *dat sy haer partye benaminge geven, 't welck het rechte middel was om een factie te maken, en de sake tot een scheuringh te brengen, dat dese kunste tot alle tijden wel gepleegt, en dat daer niet sulckx in desen soude zijn omgegaen, maer alles met een goede intentie en goede order sou geschiet zijn, men andere most wijs maken, als hem, die beter wist.*

Dat hy vorders de Curateuren en Burgermeesteren heeft geinsimuleert van onwetenheyt, van eensijdigheyt en partyschap, seggende, *dat hy niet konde sien noch gelooven, dat de selve eens de moeyte hadden genomen om de Schriften na te sien, gelijck wel behoort had te geschieden, om alles recht te kunnen oordeelen.*

Dat politijque afsonderlijk van de Ecclesiastique haer een oordeel over de voorsz. positien hadden aengematigt, en die gedetermineert, eer sy sekerlijk wisten, of sy in natuur of wesen waren, en getrouwelijk of niet geallegeert.

Dat hy beschuldigt wiert de voorsz. positien in de Academie gelеert te hebben, vragende voorts, *of het genoegh was beschuldigt te worden, en dat hy moſt gelooven, dat dit sijn eygen positien waren, van hem bedacht en gedoceert, en dat hem die by het voorsz. Decreet wierden te last geleyt en opgestreden,* daer wijders byvoegende, *dat hy omtrent de 20 positien niet eens was gehoort, maer op het bloote aengeven van sijn partye, die hy niet wist wie hy was, swart of wit, was veroordeelt, en indien men dan mede op gelijcke voet wilde voort gaen, Godt sich haerder wilde erbarmen, en self middelen verschaffen, om sulcke snoode inquisitie, beter nae de lucht van Romen en Spanjen, als na de Nederlantse aard riekende, te weeren. Dat nochtans daer op was gegront die sware sententie, en dat was voorwaer een harde proceduur van Curateuren voorgenomen tegens haer Pupill, welckers Gouvernement men vermoeden most meer van vaderlijck te hebben, als despotijcq te zijn.* Alhoewel hy self daer na bekent, *dat 'er niemant in het Decreet met name wiert uytgedruckt, en dat hy misschien voor sijn Persoon niet gemeent was, alsoo hy hem altoos stil gehouden had, sonder hem over dese quæstien met schrijven of anderſints veel bemoeyt te hebben; dat de positien of niemant aen-gingen, of alleen gebruyckt wierden, om yemant in 't net te krijgen.*

Traducerende voorts de goede en sincere intentie, mitsgaders het respect van Curateuren en Burgemeesteren doorgaens in het selve Boecxken op een seer irreverente en onbetamelijcke manier.

En dewijl den Autheur van de voorsz. Consideratien toestaet, *dat het geen men met de positien voor hadde, niet was nieuw, nu eerst versch gesmeet, maer een goede tijt herwaerts tusschen de Predikanten pro & contra geventileert en bedisputeert. Dat hier niet getwist wiert over een hooft-poinct in de Religie, of een Geloofs-artikul, van welcke men niet een stip mach af-treden, toedoen, of veranderen, maer over eenige uytleggingen van sommige schriftuur-plaetsen, die in de Academie, in Lessen, en Disputen waren geventileert; en dat het oock niet was ongerijmt, dat selfs die gedoemde positien in de Academie geleert souden zijn geweest;* welke positien hy nochtans noemt enorm, *en dat men (soo als de selve daer lagen, en in dien sin) sigh rechtveerdig daer over most bedroeven, en dat men die gene, die men dat gevoelen wilde overstrijden, tot Ketters wilde maken.*

Dat hy die positien, soo als zy daer lagen, en hem tegens sijn meeningh en wil wierden opgeduyt, in Kerck of Schole noit hadde geleert, als oock in 't toekomende niet doen soude, en dat de Heeren Curateuren en Burgermeesteren daer van behoorden versekert te zijn.

Besluytende de præmissen van 't voorsz. Boecxken daer mede, *dat hy niet sonder reden bedugt was, dat de voorsz. proceduren een merckelijcke opschuddingh en commotie souden veroorsaken in de Kerken van ons Vaderlant, en mennige van de begaefste en geleertste Predikanten, die mede aen dat schip reden, souden treffen.*

Daer nochtans Curateuren en Burgemeesteren, met seer groote droefheyt en bekommeringe hebbende aengesien de discrepantien, en strijdigheden, die eenige jaren herwaerts tusschen de Professoren en andere leden van de Universiteyt in swangh hebben gegaen, alle middelen hebben geadhibeert om die door minnelijcke wegen te accomoderen, en uyt de wegh te leggen, ernstige repræsentatien en aenmaningen aen de selve gedaen, en oock eenige, hoewel seer sachte censure geoeffent tegen die geene, die sy oordeelden haer in haer particulier te hebben ontgaen: Doch ten langen lesten siende, dat al haer sachtmoedigheyt te vergeefs was, en niet goets opereerde, genootsaekt zijn geweest sorge te moeten dragen, ten minsten voor het toekômende, en sulckx te nemen de voorsz. Resolutie van den 16. Januarij, procederende niet te min daer in met die omsichtigheydt en circumspectie, dat, daer de eene seyde, dat de voorsz. positien wierden geventileert en gedoceert in die sin, als de selve in 't voorsz. Decreet zijn geexpresseert, en d'andere 't selve wel hertelijck ontkenden, en dat sy beyde de voorsz. positien, soo, en in die sin, als de selve in het voorsz. Decreet zijn ter neder gestelt, improbeerden en verwierpen, simpelijck verboden hebben de voorsz. positien te leeren, disputeren, daer over te schrijven, of die in eeniger manier directelijck of indirectelijck te verhandelen, sonder soo nauw regard te nemen of die juyst alle specialijck in de voorsz. Academie waren geventileert, sonder eenige benaminge te hebben gebruyckt; ja sonder yemant, wie hy oock soude mogen zijn, eenige van de voorsz. positien opgetigt, aengeduyt, of voor de zijne te hebben overstreden; en daerom ook niemant by naem of toenaem of by eenige circumscriptie of designatie directeliick of indirectelijk hebben genoteert of gedesigneert.

Dat vorders de gem. Curateuren en Burgemeesteren haer ten aensien van de voorsz. positien wel expresselijck en klaerlijck hebben willen houden binnen de palen van de Universiteyt, haer sorge specialijck gedemandeert en aenbevolen, en daerom oock de pæne in 't voorsz. Decreet gemelt, hebben gelimiteert puur en alleen in de voorsz. Universiteyt; en dat mits dien haer met notoir ongelijk wort opgeduyt, dat zy haer handen oock souden hebben willen slaen aen 't kerckelijke, 't geen niet hare, maer de opzicht van andere is toevertrout; en ziende, 't gunt by haer met soo groote oprechtigheydt, en soo veel kennis van saken, en omzigtigheyt, sonder eenige de minste partyschap, met soo goeden inzichte was geschiet, echter by het voorsz. libel soo verkeerdelijck wiert misduyt en verdraeyt.

Soo hebben gem. Curateuren en Burgemeesteren goet gevonden en verstaen, dat, alvoorens eenige positive resolutie te nemen, den voorn. D. Abrahamus Heydanus voor haer ontboden, en over het maken en divulgeren van de voorsz. Consideratien ondervraegt sal werden. Gelijck dan de selve D. Abrahamus Heydanus door de Pedel van de voorsz. Universiteyt voor de voorsz. Curateuren en Burgemeesteren is ontboden, en verschenen zijnde op haer aenspraeck, ondervragingh en sommatie, namentlijk:

Of hy het voorsz. Tractaetje aen-nam en erkende voor het zijne, en of hy het selfde alleen, of met assistentie van andere had gemaeckt?

Heeft verklaert op het eerste poinct, dat, gelijck den Titul van 't selve Tractaetje uytwees, hy het selve advoyeerde voor het zijne: en op het tweede, dat het zijn werck was, by hem was uytgegeven, en dat hy het selve gestant dede.

En daer op dan verders gedelibereert en in achtingh genomen zijnde, dat den voorn. Abrahamus Heydanus niet alleen de voorsz. Resolutie van den 16. Januarij met het opstellen en divulgeren van het voorsz. Libel heeft gecontravenieert, en schuldigh gemaeckt aen de pæne, by de voorsz. Resolutie klaerlijck uytgedruckt, en by de Curateuren en Burgemeesteren in Senatu Academico ten selven dage ernstelijck geinsinueert: maer daer en boven de Curateuren en Burgemeesteren met de voorsz. invectiven voor al de Werelt opentlijck verongelijckt: en dat het selve te minder paste aen den voorn. Heydanus, die al veel considerable weldaden successivelijck van de Curateuren en Burgemeesteren had genoten, en dat het oock een saeck was, die sonder animadversie en correctie niet konde werden gepasseert: Is goet gevonden en geresolveert, dat den voorn. Abrahamus Heydanus van sijn Ampt, als Professor in de H. Theologie, sal werden gelicentieert, en dat daer van kennisse sal gegeven worden aen de Rector en Senaet van de Universiteyt.

Accordeert met de Originele Resolutie,
In kennisse van my, P. BURGERSDIJK.

Ten opsicht van van dees voorgedachte nieuwigheyt in de Religions-saken was van de Maent Maert af seer veel te doen geweest binnen Middelburg in Zeelant / over de beroepinge tot Predikant van eenen Wilhelmus Momma / staende in de Stadt Ham / in 't Graefschap van der Marck / zijnde befaemt van

van groote geleertheydt en goet leven / maer by ſommige verdacht van meer-gem. nieuwigheyt; de verkieſingh was by 't Collegium Qualificatum binnen Middelburgh geſchiet / doch als 't gem. Collegium dit beroep door het Claſſis van Walcheren voor goet wilde laten keuren / heeft het ged. Claſſis 't ſelve den 30. April / om de volgende redenen / afgeſlagen:

HEbben binnen geſtaen D. Joh. van der Waeyen, Predikant en Præſes van het Coll. Qual. tot Middelburgh, nevens d'Heer Becker, Burgermeeſter en Gedeputeerde uyt d'E. Magiſtraet, en den Raetsheer in den Raet van Vlaenderen Cornelis Munnix, als Ouderlingh, inbrengende een beroeping van 't Coll. Qual. aldaer tot haren ordinaren Herder en Leeraer, in plaets van den overleden M. Petrus Coorn zalr. gevallen op den Eerw. en Hoog-geleerden D. Wilhelmus Momma, Profeſſor der H. Theologie in den Ham, met verſoeck dat deſe Claſſis de voorſz. beroeping gelieve te approberen, en was de beroep-brief onderteyckent Abrahamus van de Velde, uyt naem van 't Coll. Qual. d'Eerw. Claſſis alles wat deſen aengaende diende, in des Heeren vreſe overwogen hebbende, inſonderheyt na dat geſien en geleſen had ſeker proteſt tegen de voorſz. beroepingh van 6 Broederen Predikanten van 10, nevens den Ouderlingh en Burgermeeſter Johan Schorer, oock eenige andre Ouderlingen en Diakonen der Gemeynte tot Middelburgh ingegeven, en oock hoe op alle de devoiren, tot bluſſching van den ſchrickelijcken brant der voorſz. Kercke, ſoo by ſijn Hooght. den Hr. Prince van Orange, als by deſe Vergaderingh ſchriftelijck aengewent, geen of weynigh regard was genomen, ſoo heeft d'Eerw. Vergaderingh met ſeer verre de meerderheyt van ſtemmen goet gevonden te verklaren, gelijk ſy verklaren by deſen, dat d'Eerw. Claſſis wel gewenſt hadde dat de Kerck van Middelburgh, ſoo op de Miſſive van ſijn Kon. Hooght. als 't aenſchrijven van deſe Vergaderingh met meer ernſt en nadencking had gelieft te letten, doch dewijl de Kerck van Middelburgh tegen alle vermaningen, ten opzicht van de bovengem. beroepingh, heeft gelieven te handelen, ſoo is dienvolgende de gem. beroeping, gedaen op den Perſoon van D. Wilhelmus Momma, om de ruſt en vrede der Kerck by deſe Claſſicale Vergaderingh geimprobeert, nevens ernſtigh verſoeck dat de Kerck van Middelburgh zich niet alleen dit oordeel des Claſſis ſoude gelieven te laten welgevallen, maer oock alle gedachten ten opſicht van hare te doene beroepingh nevens andere Kercken des Eerw. Claſſis van alle ſoodanige Perſoonen af te wenden, die wegens eenige hedenſdaegſe aenſtootelijcke, ſchadelijcke en Kerckberoerende nieuwigheden mochte berucht of bekent weſen.

Nevens dat oock eenige Gedeputeerde geſtelt zijn om deſe reſolutie des E. Claſſis aen ſijn Hooght. den Hr. Prince van Orange, en voorts over al daer ſy het ſelfde ſullen dienſtigh oordeelen, met den eerſten bekent te maken, en des noot te verſoecken dat alle ſpoedige byſtant tot hanthavingh van de ruſt der Kercke aen deſe Claſſicale Vergaderingh moge gedaen werden, en zijn om deſe reſolutie des Claſſis uyt te voeren en bekent te maken, tot Gedeputeerden geſtelt D. Præſes Nicolaus Schorer, den Aſſeſſor D. Cornelis de Neef, D. Thomas Pots, D. Paulus Heylinck, D. Abrahamus van der Beeck, D. Albertus van der Wiele. Accordeert met de voorſz. Reſolutie, quod teſtor *Jacobus Smitman, Claſſis p. t. Scriba.*

Het Claſſis gaf den 9. Mey / door 't ſchrijven van eenige harer Gedeputeerden / van de improbatie van dit beroep aen ſijn Hoogheyt den Heer Prince van Oranje bericht / met vertooningh van de redenen / die haer daer toe bewogen hadden; vermits hoog-ged. ſijn Hoogheyt hun al den 10. Maert door de volgende Miſſive had gerecommandeert / dat zy tegens de nieuwigheden in deſe beroepingh ſorgh ſouden willen dragen:

EErwaerdige, Godzalige, Welgeleerde, ſeer Diſcrete, Lieve Beſondere. Wy en konnen U E. niet verbergen, dat het ons van herten ſeer bedroeft, te vernemen dat den ſtaet van Godes Kercke op vele en verſcheyden plaetſen, door veele ongewoone uytleggingen van Gods Heylige Woordt, curieuſe onderſoeckingen en queſtien, en 't invoeren van nieuwe opinien, voor deſen niet gehoort, ſeer wert ontruſt en de eenvoudige Gemeente ſtoffe en materie gegeven, ſoo wel van bekommerniſſe, als van alderley onderſoeckingen in ſaken, die niet alleen ter zaligheyt niet noodigh, maer ſelfs oock niet ſtichtelijk en zijn, en het bedroeft ons noch meer dat wy verſtaen, dat oock die ontruſtinge ende beroeringe ſeer hoogh gaet in de Gemeynte van Middelburgh, alwaer voor deſen de ruſte onder de Broederen meer als in eenige andere Plaetſen heeft gebloeyt, de ſtaet, tot de welcke God de Heere Almachtigh ons geroepen heeft, en de danckbaerheyt die wy aen zijn Goddell. Maj. ſchuldigh zijn, voor ſoo veele en grote weldaden, aen den Staet in het gemeyn, en aen ons in 't byſonder beweſen, obligeren ons te dencken op middelen, door de welcke die groote ongemacken geſtuyt en geprevenieert ſouden mogen werden, ſonderlingh daer wy weten, dat de ruſte en de vrede van den lande is inſeparabel van de ruſte en de vrede van de Kercke, en dat de eene niet en kan werden ontroert, ſonder dat de ander werde ontſtelt, en dat Godt de Heere Almachtigh zijnen zegen op een particuliere wijſe heeft belooft aen den genen, die

ſorge ſouden dragen voor de vrede en welſtant van zijn Huys: en bevonden hebbende, dat den Heere Prince Willem van Orange onſen Ouden Grootvader Ho: Loffel. memorie, onder anderen oock ſaken van gelijcken nature, al in den beginne van de Reformatie ſeer heeft behertigt, en in de Kerckelijcke Ordonnantien al in den jare 1574. gearreſteert, particulierlijck oock heeft gewilt, dat ſpeciale acht genomen, en geweert ſoude werden ongewoonlijcke en onbequame uytleggingen der H. Schrifture, curieuſe opſoeckingen van ydele queſtien, en invoeringen van eenige nieuwigheydt in de Gemeynte, volgens extract uyt de voorſz. ordonnantien hier nevens gaende, ſoo hebben wy niet konnen nalaten U E. mits deſen hertelick te recommanderen daer op goede achting te willen ſlaen, en dewijl dat jegenwoordigh een plaets van Predikant in de Gemeynte te Middelburgh vacant geworden is, voor ſoo veel ſulcx met eenige gevoeglickheyt kan geſchieden, doch ſorge willen dragen, dat niemant tot dien dienſt mag werden geroepen, die verdacht ſoude mogen zijn nae de voorſz. nieuwigheden, en meer curieuſe als ſtichtelijcke queſtien te hellen of genegen te zijn, alſoo wy ons vaſt geperſuadeert houden, dat de ruſt en de vrede in Gods Kercke alderbeſt ſal werden herſtelt, en die ſteen des aenſtoots wegh genomen, wanneer die geene, die in de voorſz. nieuwigheden, en curieuſe queſtien tot ons groot leetweſen ſmaek gekregen hebben, ſullen ſien, dat daer in by de Overigheydt en Gemeynte geen genoegen geſchept en worden; wy willen dan deſe ſake U E. trouw en yver en genegentheydt voor Godes Kercke ernſtelijck aenbevolen laten, en de ſelve hier mede bevelen, Eerwaerdige, Godtzalige, Wel-geleerde, ſeer Diſcrete, Lieve Beſondere, in de beſcherminge Godes, U E. goetwillige Vrient,

In 's Gravenhage den 10. Martij 1676. G. PRINCE d'ORANGE.

Doch het Coll. Qual. oordeelende / dat het Claſſis aen hun wettiger redenen / als zy gegeven hadden / wegens de improbatie had moeten bekent maken / en wilde het beroep niet laten vallen / maer addreſſeerde ſich aen de Magiſtraet van Middelburgh / met verſoeck / dat de ſelve hun met goeden raet / en haer geſagh wilde behulpelijck zijn: Ged. Magiſtraet daer over beraetſlaegt hebbende / gaf aen de Gedeputeerden van 't Coll. Qual. tot antwoort / dat het haer ſeer vreemt voorquam / dat het Claſſis / ſonder wettige redenen te alegeren / ſoodanigh had gelieven te handelen; dat zy de gedane beroepingh voor goet keurden / en de Vergaderingh authoriſeerden / om het ontſlagh en overkomſt van den beroepen Perſoon uyt te wercken: gelijk dan gem. Magiſtraet oock had goet gedacht / ged. Momma tot Profeſſor der Theologie en de Hebreeuſe Tael te maken / en aen D. de Mey de profeſſie in de Theologie en Philoſophie op te dragen. 't Coll. Qual. deſe toeſtemmingh der Magiſtraet hebbende / ſont eenige Gedeputeerden na den Ham / die D. Momma beweegden / om daer ſijn ontſlagingh te verſoecken / en met haer nae Middelburgh te trecken. Sijn Hoogheyt van de queſtien over dit beroep bericht / ſchreef den 15. Mey aen D. Momma en de Magiſtraet van Middelburgh als volgt:

ERentfeſte, Wijſe, Hoog-geleerde, Vrome, Lieve, Beſondere. Het Claſſis van Walcheren heeft ons geremonſtreert, dat U L. beroepen zijnde tot Predikant binnen Middelburg, over des ſelfs beroep queſtie ſoude weſen tuſſchen 't voorſz. Claſſis en de Magiſtraet en Kercken-raet van Middelburg, daer over wy aen de Magiſtraet en Kercken-raet hebben geſchreven, met laſt en ordre alles te laten in zijn geheel. Wy hebben goet gevonden U L. daer van by deſen kenniſſe te geven, met verſoeck, dat U L. zich in de voorſz. ſaeck niet wil in-laten, voor en al eer by Ons op 't voorſz. different nader ſal weſen gediſponeert, op dat daer door alle verdere verwijderinge aldaer mag voorgekomen werden, en ſulckx van U L. genegentheyt tot de ruſte der Kercke en des ſelfs wijsheydt en voorzigtigheydt verwachtende, ſullen wy inmiddels, Erentfeſte, Wijſe, Hoog-geleerde, Vrome, Lieve Beſondere U L. bevelen in de protectie Godes. In 't Leger by Valencienne den 15. Mey, 1676. U L. goetwillige Vrunt,

G. PRINCE d'ORANGE.

ERentfeſte, Voorſienige, Wijſe, Hoog-geleerde, Byſondere, goede Vrienden. Wy hebben niet willen nalaten U E. toe te ſenden Copye van de Miſſive aen ons door Gedeputeerdens des Claſſis van Walcheren geexhibeert, raeckende het beroep van Guilielmus Momma tot Predikant binnen Middelburgh: en alſoo wy verbonden zijn te beſorgen, dat ſoo wel de Magiſtraet, voor ſoo veel de Policy belangt, als de Kercke, voor ſoo veel haer Eccleſiaſtique ordres aengaet, mogen blijven gemainteneert by het Recht, haer reſpectivelijck competerende, en dat wy niet ſouden konnen goet vinden, dat of den

een

een of den anderen daer inne wort geprejuditieert: Soo begeeren wy gants ernstelijck, dat U E. ons ten spoedighsten laten toekomen hare consideratien en bericht op de voorsz. Missive, en dat U E. die voorsorge sullen adhiberen, dat middelerwijlen met het voorsz. beroep geenzints magh werden voortgevaren, maer alles dien aengaende blijven gants en t'eenemael in zijn geheel. Wy sullen ons hier toe onteylbaerlijck verlaten en U E. onder des, Erentfeste, Voorzienige, Wijse, Hoogh-geleerde, Bysondere, goede Vrienden, bevelen in de protectie Godes. In 't Leger by Valencienne, den 15. Mey 1676.

U E. goetwillige Vrient, G. PRINCE d'ORANGE.

't Coll. Qual. ontfingh ter selver tijdt diergelijcken Missive als de laetste; en de Gecommitteerde na den Ham wierden belast met haer commissie stille te staen, tot sijn Hoogheyts nader ordre: Waer op D. Momma naderhant in beleefde termen antwoorde: gelijck oock de Magistraet en 't Coll. Qual. oordeelende de eerste, dat dese saeck was afgedaen en domestijck. Den 28. Mey schreef 't Classis weder aen sijn Hoogheyt, met verklaringh, dat de Brief van haer Gecommitteerden wel en na waerheyt was geschreven: Als mede aen 't Coll. Qual. dat de improbatie van 't beroep met goet recht en wettigh was geschiet: En aen D. Momma, met versoeck, dat hy 't gedane beroep soude excuseren, of dat zy hem anders voor een Huerlingh, die door de rechte deure van Christi Schaepstal niet ingekomen was, &c. souden aen-sien. Momma wierdt in tegendeel van 't Coll. Qual. van haer beschermingh en 't voltrecken van 't beroep versekert. Het Classis doleerde oock aen de Magistraet van Middelburgh over de approbatie van dit beroep. Den 9. Juny schreef sijn Hoogheyt weder aen de Magistraet van Middelburgh de volgende Brief:

Erentfeste, Wijse, Voorsienige en seer Discrete. Wy zijn ten hooghsten verwondert, dat U E. ingevolge van ons aenschrijven van den 15. der voorleden Maent Mey, ons niet eerder hebben laten toekomen hun consideratien ende bericht op de Missive aen ons door de Gedeputeerdens des Classis van Walcheren geschreven, rakende het beroep van D. Momma tot Predikant binnen Middelburgh, U E. door ons toegesonden, en oock meer gesurpreneert uyt U E. brief van den 28. der selver Maent Mey te vernemen, dat het soo verre daer van daen is, dat U E. soude hebben versorgt, dat onderwijlen met het voorn. beroep geensints soude wesen voortgevaren, maer alles dies aengaende soude blijven gantsch en t'eenemael in sijn geheel: dat ter contrarie door U E. voorsorge den voorsz. Momma albereyts soude zijn gedimitteert van sijn Professie en Kercken-dienst in den Ham; en dat U E. van meyninge soude zijn hem tot den Kercken-dienst en Professor der H. Theologie ende der Hebreeuse en Griecxse Talen binnen Middelburgh voornoemt, effectivelijck en met 'er daet te installeren en te brengen. Wy hadden dat sekerlijcken niet verwacht van U E. bescheydentheyt; en willen U E. voort niet verbergen, dat Wy gantsch niet en sullen lijden, dat de bevelen, die Wy aen U E. hebben gedaen, in kracht van de Macht en Autoriteyt, ons, als Stadthouder van de Provintie van Zeelant, by de Ed. Mo. Heeren en Staten van de selve Landen opgedragen, by U E. niet en souden vinden de gehoorsaemheyt, die U E. ons schuldigh zijn: En dat U E. soude vermeynen haer van die gehoorsaemheydt te dispenseren, alleen om dat U E. door precipante procedueren de saeck soude hebben gestelt buyten haer geheel: Wy hebben dan goet gevonden de consideratien en 't bericht, ons door U E. toegesonden, te stellen in handen van het Classis van Walcheren voornoemt, om ons daer op ten spoedighsten te laten toekomen haer belangh, op dat Wy dus te beter en te grondiger souden mogen zijn geinformeert van de Wetten en Ordres, die de hoog-gem. H. Staten gewilt hebben, dat in Kerkelijcke saken, en voornamentlijk omtrent het beroepen der Predikanten soude worden achtervolgt, en den een en den anderen dien conform by sijn recht souden konnen maintineeren: Maer ordonneren en lasten U E. wel precieselijck by desen, dat U E. sullen hebben te besorgen en te effectueren, dat met de selve beroepinge van de voorn. D. Momma middelerwijle niet alleen niet en sal worden voortgevaren, maer dat hy hem oock sal hebben te onthouden van alle bedieningen en exercitien van 't voorn. Predikants-ampt, en alleen ygelijck gedeelte van dien, soo wel publijckelijk in eenige van de gemeynten in Zeelant voornoemt, als privatelijk in eenige particuliere by een komsten van de selve Gemeynten of eenige van dien. Wy konnen oock niet na-laten U E. bekendt te maken dat wy wel verblijt zijn te vernemen, dat de gelegentheyt van de Finantie der Stadt Middelburgh voornoemt, nu soodanigh is geconstitueert, dat U E. hebben konnen beroepen twee Professoren der H. Theologie, Hebreeuse en Griecxse Talen binnen de voorn. Stadt, en dat Wy verbolgens oock hoopen, dat U E. ordre sult stellen dat so-

dee-

veel arme Persoonen / als tot laste van de gem. Stadt deuchdelijcke pretentien zijn hebbende / en die tot noch toe geen complement van Justitie hebben konnen erlangen/ eenmael mede sullen mogen werden voldaen: Maer wy en konnen oock niet goet vinden / dat den voorsz. Momma tot exercitie van die professie in eenigen deele soude worden geadmitteert / soo lange het voorn. different over het beroep niet sal worden afgedaen / en ordonneren en lasten V E. derhalven mede by desen hem daer toe middelerwijlen niet te admitteren. Wy vertrouwen dat dese onse bevelen sullen vinden haer volkomen respect en executie/ op dat Wy by ons onverwachte en onverhoopte ontstentenis van dien / niet geobligeert mogen worden tot maintien van de selve soodanige middelen te moeten gebruycken / als daer toe nettigst/ en niet te min van de meeste operatie soude wesen; die Wy V E. wel willen versekeren/ dat Wy in soodanigen gevalle niet souden na-laten by de hant te nemen. Wy sullen hier op V E. antwoort binnen den tijdt van drie dagen / nae de receptie deses/ te gemoet sien / op dat Wy mogen weten/ waer na onse mesures te nemen. Waer mede / Erentfeste / Wyse/ Voorsienige en seer Discrete/ in de bescherminge Godes. Geschreven in ons Leger/ den 9. Junij 1676. Was getekent/

G. H. Prince d'Orange.

D. Momma wiert insgelijckx by schrijvens van sijn Hoogheyt van den 11. dito belast / sich niet in 't Predick of Professor-ampt te laten bevestigen. Het Classis versocht ook/ dat 't Coll. Qual. met hare proceduren wilde stille staen. Waer op wiert een Accomodement voorgeslagen: doch alsoo ter selver tijt de Burger-krijgsraet hun wat te veel met dese saken moeyde/ hieldt het Classis sich niet langer binnen Middelburgh versekert: De vergaderingh van 't selve wiert dies halven van Middelburgh na Vlissingen overgevoert/ en de Gedeputeerden van Middelburgh derwaerts beroepen: Hier wierdt wel weder van een Accomodement gehandeldt / en D. Momma selfs van 't Classis gehoort/ maer de handelingh viel vruchteloos uyt/ en besloot het Classis/ dat indien het Coll. Qual. persisteerde / de saeck door een hooger Kerckelijcke Vergaderingh sou moeten afgedaen werden / alwaer zy haer redenen over de improbatie van 't beroep souden in-brengen: doch 't Coll. Qual. meenende / dat de andere Classen / die Rechters souden zijn / reeds partyen waren / en wilde daer toe niet verstaen / en besloot met het beroep voort te gaen / schoon sijn Hoogheyt noch den 13. Julij de volgende Brief daer over geschreven had:

Erentfeste/ Wijse/ Voorsienige/ Hoog-geleerde/ Bysondere goede Vrienden. Terwijlen wy besigh zijn om ons t'informeren over de validiteyt of invaliditeyt van het beroep van D. Guilelmus Momma / en het recht en de redenen / die het Classis van Walcheren aen de eene / en V L. aen de andere zijde soude mogen hebben om 't voorsz. beroep te improberen / of voortgangh te doen gewinnen respectivelijck/ vernemen wy dat die voorsz. sake oock is gebracht aen de Vergaderingh van de Ed. Mo. H: Staten van Zeelant/ en dat alle de Leden van de hoog-gem. Vergadering/ (de H. Burgemeesteren en Regeerders der Stadt Middelburg alleen uytgesondert) hebben geoordeelt / dat de afdoeninge van dat voorsz. different soude behooren te worden gerenvoyeert aen een Synode. Wy en konnen niet anders doen/ dan prijsen die pieuse gedachten van de gem. Leden / die verstaen hebben / dat een Kerckelijcke saecke/ Kerckelijcke wijse sal moeten werden verhandeldt en afgedaen/ en hebben oock geern de conduite van de selve Leden willen advoueren/ ons oordeel desen aengaende op schorten / en afwachten wat by de selve Synode sal werden geresolveert: Maer wy en konnen V L. niet verbergen/ dat het ons ten uyttersten vreemt voorkomt/ dat V L. niet tegenstaende onse soo ernstige en precise interdictie van met het beroep van de voorn. D. Momma niet voort te gaen/ voor dat Wy V L. onse goede meyninge en intentie nader souden hebben bekent gemaekt/ echter hebben willen ondernemen den voorn. D. Momma tot het voorsz. beroep te willen brengen / en hem sijn Proclamatien te doen geven/ met insicht/ om hem verder tot Predikant te bevestigen.

Wy hadden een soodanige irreverentie niet konnen verwachten/ van een vergaderinge die gemoetshalven verplicht is/ oock een ander de gehoorsaemheyt tegens die gene / die over haer gestelt zijn; want of Wy wel door verscheyde importante saken / daer mede Wy ons voor den dienst en bescherminge van den Lande moeten chargeren / verhindert zijn geworden / eerder op U L. Brieven en Remonstrantien te antwoorden/ soo wiste V L. wel / dat soo lange Wy onse voorsz. interdictie niet hadden gerevoceert/ en ingetrocken / de selve van kracht en waerde most blijven / sonderlingh daer V L. die met soodanige besoignes niet beswaert zijn/ selfs over haer hadden genomen/ onse eerste Missive een seer langen tijdt

ons

onder haer gehouden/sonder ons eenige antwoort daer op te laten toekomen. Wy en ignoreeren niet/wie die gene zijn / die op soo onbetamelijcken maniere trachten het voorsz. beroep op allerley wijse voort te setten: Maer wy hebben U L. gesamentlijck/en yder in het bysonder mits desen wel precieselijck willen ordonneeren/dat de selve haer sullen hebben t'onthouden van met de proclamatien van den voorn. D. Momma voort te gaen/ veel min hem in den dienst van Predikant aldaer te bevestigen / of tot eenigh gedeelte van het Predick-ampt of eenige Kerckelijcke oeffeningh/ 't zy in de Gemeynte aldaer/of elders in de selve Provintie opentlijck / of oock onder eenige particuliere Ledematen van dien privatelijck te admitteeren/ ter tijt en wijlen toe/ of by het voorsz. Synodus/ of by de hoog-gem. H. Staten van Zeelant/of by Ons schriftelijck anders sal werden gedisponeert/ met versekeringh/ dat Wy niet sullen nalaten te toonen/ dat het ons aen geen gelegentheyt ontbreeckt/ om die geene/ de welcke het gesagh van de meergem. H. Staten vilipendeeren/ hare Ed. Mo. deliberatien trachten te prejudiceeren / en de Authoriteyt/ ons by de meer-hoog-gem. H. Staten gedefereert/ te infringeeren en met voeten te treden / ende namentlijck particulierlijck de persoonen die sich souden aenmatigen / dese onse Ordonnantie te disobedieren / of de voorsz. Momma te bevestigen / of tot het Predick-ampt of eenigh gedeelte van dien te introduceeren/ na behooren te corrigeeren. En ons hier toe verlatende/ en U L. rescriptie ten spoedigsten te gemoet siende/ sullen wy hier mede/ Erentfeste/ Wijse/ Voorsienige/ Hoog-geleerde / bysondere goede Vrienden/ bevelen in de protectie Godes.

U L. goetwillige Vrient/

In 't Leger voor Maestricht den 13. Julij 1676.

G. H. Prince d'Orange.

En daer op wiert de selve maent D. Momma te Middelburgh door D. de Mey in den dienst bevestigt. Den 28. Julij schreef sijn Hoogheyt ten dien opsicht aen 't Classis van Walcheren desen Brief:

Erentfeste/ Wijse/ Voorsienige/ Hoogh-geleerde/ bysondere goede Vrienden. Wy vernemen met groote bevreemdinge/ en niet minder leetwesen / dat niet tegenstaende onse gereiteerde en seer ernstige afmaninge (daer mede wy in allen gevalle geen andere insicht gehad hebben / als dat van de gemeene ruste van de Kercke/ om met volkomen kennisse van saken een yder te mainteneeren/ en te bewaren by het recht hem competerende) die van 't Coll. Qual. van Middelburgh sich niet hebben ontsien/ om D. G. Momma tegen alle goede ordres / van den beginne der Reformatie in dese Landen gestabilieert/ en vervolgens geobserveert / in den publijcken Kercken-dienst tot Middelburgh voorsz. de facto te doen bevestigen. En alsoo wy oordeelen sulckx te wesen een sake van seer swaere en schadelijcke consequentie/ streckende tot traverseringe van alle Kerckelijcke ordre / en krenckinge en vilipendie van 't gesagh/ ons wettelijck gedefereert / oordeelen wy dat U E. niet konnen noch behooren stil te staen/ van soo tegen den voorn. D. Momma/ als tegen die geene/ de welcke hem op soo onbehoorlijcken wijse/ in weerwil van U E. en van een groot gedeelte des Kercken-raets tot Middelburgh/ en tegen onse expresse aenschrijvens/ tot den voorn. dienst hebben geintrudeert/ Kerckelijcker wijse/ en by Kerckelijcke censuren te procederen/ voorbehoudens en onverminderd die proceduren / die wy verstaen / dat den civilen en wereltlijcken Richter in der selver reguard bevoegt is. Aengaende de plaetse van U E. by een komste/ by de jegenwoordige gelegentheydt konnen wy seer wel aensien en goet vinden / dat U E. daer toe by provisie despicieren en verkiesen eene soodanige/ daer U E. sich konnen versekert houden/ en buyten apprehensie van de insulten van seditieuse en oproerige Menschen: tot dat wy nader gelegentheyt sullen bekomen hebben / om omtrent dese moeyelijckheden behoorlijcker wijse te konnen ordre stellen: Waer mede eyndigende / Erentfeste/ Voorsienige/ Hoog-geleerde bysondere goede Vrienden/

Was getekent/

In 't Leger voor Maestricht den 28. Julij 1676.

G. Prince d'Orange.

't Classis dagvaerde daer op 't Coll. Qual. te Vlissingen; doch de Magistraet beval haer 't contrarie/ en belaste oock aen de Leden van haer Kerk/ dat zy hun niet meer te Vlissingen souden laten vinden; maer ged. Leden excuseerden sulckx by Missive: 't Classis dieshalven den 28. Augusti tot de Kerkelijke censuren getreden zijnde/ ontblootte D. van der Waepen niet alleen van sijn Sectvaschap / maer verboodt hem voortaen in 't Classis sessie te nemen: D. de Mey wierdt mede het Classis ontseydt / en van het Avondtmael en sijn Predick-ampt gesuspendeert: De H. Munnicx en Boudaen/ Diaken/ kregen insgelijckx suspensie van hare diensten: En 't Classis besloot aen D. Momma te schrijven / dat zy hem nu voor geen ander konden erkennen / als waer voor zy hem in haer voorige Missive hadden verklaerdt / te weten / een

Huurlingh: 't bedrijf van D. Thilenus/ wegens 't overslaen van D. Momma in 't stemmen/ wiert oock voor goet gekeurt.

Terwijl dan dese saken hoe langs hoe meer verwijderden / en misschien seer schadelijcke gevolgen na sich hadden kunnen slepen / besloot sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange nae Middelburgh te vertrecken / om dese geschillen af te doen. Hoog-ged. sijn Hooght. dieshalven den 29. November over Bergen op Zoom ter gem. plaetse gekomen / wiert 's anderen daeghs door alle de Heeren van verscheyde Collegien verwelkomt/ en den 1. December in de Vergaderingh der Staten gelept/ waer de Pensionarisen van Zeelant en Middelburgh yder aen sijn Hooght. een harangue deden. Den selven dagh wierdt by de Heeren Staten en sijn Hooght. besloten/ D. Momma het prediken te verbieden; gelijck hem schriftelijck wiert bekent gemaeckt. Den 3. dito hoorde sijn Hoogheyt in de Vergaderingh het Coll. Qualif. als wanneer D. van der Waeyen in haer naem een wijtloopigh vertoogh dede: den selven dagh stonden de Gedeputeerden van 't Classis van Walcheren / en die van de andere Classen van Zeelant mede binnen: Waer op by de Staten van Zeelandt den 7. de volgende resolutie wiert genomen:

Den 7. December/ 1676. des middags.

NA dat nu seven dagen achter den anderen met veel lanckfaemheyt is gedelibereert/ over het doen en geven van behoorlijcke reparatie en satisfactie / over de onbehoorlijke proceduren en ingressien / gedaen in het recht van de Hooge Overheydt / in en aen der Persoon en digniteyt van den Heere Stadthouder deser Provintie / soo door de Magistraet van Middelburgh / als door het Coll. Qual. aldaer / ter occasie van het beroep gevallen op den Predikant Wilhelmus Momma/ in voorgaende Notulen breeder vermelt/ en dat aen de gem. Magistraet nu soo overvloedige tijdt was gegeven / om door 't een of 't ander middel / de voorsz. reparatie en satisfactie / tot contentement van de H. Staten van Zeelant / en den hoogh-gem. Hr. Stadthouder te konnen doen / en echter tot genoegen van de vergaderingh niet en is geschiet/ en dat daerom de voorsz. importante sake nochmael en voor het laetste was gebracht in deliberatie/ heeft sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange sich blijven excuseren op de middelen van de voorsz. reparatie en satisfactie te advisceren / met verklaringh sich geheelijck te gedragen tot het geene de respective Leden/ desen aengaende/ souden goet vinden te decreteren: Soo is eyndelingh uyt de genoegsame consonante en eenparige advijsen van de gem. Leden (de Stad Middelburgh moetende volgens het reglement van den Jare 1664. gehouden worden voor absent/ en als daer op niet wijders komende worden gehoort) goet gevonden en verstaen / gelijck goet gevonden en verstaen wort/ sijn Hoogheyt den Prince van Orange/ in qualiteyt als Stadthouder van de Provintie en Landen van Zeelant/ specialijck te authoriseren/ en machtigh te maken / soo als hoog-gedachte Heer Prince/ in qualiteyt als vooren/ geauthoriseert en machtigh gemaeckt wert by desen / om alle de geene/ die in de Magistraet van Middelburgh/ en in 't Coll. Qual. binnen de voorsz. Stadt / bevonden sullen worden de voornaemste Autheurs geweest te zijn/ tot het doen bevestigen van den Predikant Wilhelmus Momma alhier beroepen/ en die de meeste excessen in de saken hebben begaen/ na den ontfangh en contrarie de iterative bevelen en ordres door den Heer Stadthouder / in naem van de Hooge Overheyt van dese Provintie gegeven / te corrigeren en te straffen / met deportement of wel suspensie van de ampten of beroepingen die de voorsz. voorname Autheurs in de Magistraet van Middelburgh en in het Coll. Qual. binnen de gem. Stadt hebben en bedienen: oock alle andre die buyten de regeeringe/ haer aen de voorsz. excessen mede hebben schuldigh gemaeckt / soodanigh te censureren of te corrigeren/ als deselve sullen hebben gemeriteert: Met dien verstande/ dat dese resolutie en autorisatie oock plaets sal hebben tegens alle de geene die hier naer/ buyten alle hoope en vermoeden / souden bestaen haer wijders of op nieus in dese sake tegens de Hooge Overheyt en den Heer Stadthouder te vergrijpen/ die by desen vorder geauthoriseert wort/ om de functien/ die door het deportement van eenige souden komen te vaceren/ met andere personen te vervullen/ die sijn Hooght. sal achten daer toe de bequaemste te wesen.

De Heeren Gedeputeerden van der Goes hebben gesustineert / dat de Autheurs hadden behooren genoemt te worden / en de straffe niet verder geextendeert als tot de Magistraet/ Coll. Qual. en den Krijgsraet van Middelburgh. Accordeert met de voorsz. Notulen. Justus de Hubert.

De Heeren van Middelburgh wilden sich hier aen niet onderwerpen / als blijckt by de volgende resolutien van den 7. en 8. deser:

Den

Den 7. December/ 1676.

DE Heeren van Middelburgh hebben met een bysonder leetwesen verstaen uyt het rapport van de Heeren hare Gedeputeerden/ dat sijn Hoogheyt den Prince van Orange/ als Stadthouder van dese Provintie/ buyten verwachtinge geen contentement heeft believen te nemen, met de oprechte en sincere verklaringe / betuyginge / versekeringe en presentatie respective door haer Gedeputeerden/ soo aen sijn hoog-gem. Hoogheyt in 't particulier/als in de volle Vergaderinge van de H. Staten van Zeelant gedaen/ en tot verscheyde malen gereitereert; maer dat sijn Hoogheydt des niet tegenstaende hadde believen aen te houden op de versochte satisfactie en reparatie van de Heeren van Middelburgh/ als mede van 't Coll. Qual. aldaer; en de straffen over de Autheuren in beyde de selve, ter sake daer by vermelt/ en dat daer op d'andere Leden van hoog-gem. Vergaderinge van Staten / op eergisteren hadden geadviseert/ en den Heer Raet-Pensionaris doen concluderen/ dat aen sijn meer-hoog-gem. Hoogheyt soude werden gegeven een acte/daer by sijn Hoogheyt/als Stadthouder van dese Provintie/ soude worden versocht en geauthoriseert/ om d'Autheuren in de Magistraet van Middelburgh en 't Coll. Qual. aldaer te mogen straffen/ by suspensie of wel ontkleedinge van hare bedieninge/ soo als sijn Hoogheyt/ na bevindinge van saken en qualiteyt van Persoonen / soude oordeelen te behooren / als breeder by de selve: en dat de voorn. onse Gedeputeerden / ingevolge van onse speciale last en ordre / op de omvrage/ in onsen name hadden verklaert en doen aenteyckenen/ dat de Heeren hare Principalen sich in die sake het oordeel van de andere Leden / om verscheyde redenen en respecten / niet en souden konnen onderwerpen / nochte haer daer aen konnen gedragen / en dat sy reserveerden soodanigen verdere aenteyckeningh daer tegens te laten doen/ als de Heeren hare Principalen souden goedt vinden: Welcken volgende de Heeren van Middelburgh haer vinden genootsaeckt/ tot hare descharge / op de resumptie van de Notulen nochmael te moeten verklaren / en seggen / dat sy behoudens het respect van haer Ed. Mo. haer geensints en sullen konnen onderwerpen de voorsz. advijsen van de andere Leden/ en de conclusie die daer op genomen soude mogen worden; om redenen niet alleen / dat in alsulcken sake van die natuur en gewichte het eene Lidt over het andere geen Jurisdictie of Judicature en competeert: behalven de swaere gevolgen die in tijden en wijlen / door overeenkominge van eenige Leden tegens den anderen/ tot het straffen van malkanderen te verwachten soude zijn / en dat door alsulcke middelen het eene Lidt door het andere van al sijn privilegien en voorrechten souden konnen worden ontbloot / en dat geen exempel daer van in dese Provintie en is; maer oock/ om dat schoon genomen haer Ed. Achtbare alyets quaetwilligh mochten gedaen hebben/ des neen / en daer vooren de goede Godt haer wil bewaren/ dat echter haer Ed. Achtb. in sulcken gevalle/ volgens de vrijheyt/ practijck en gronden van de regeeringe deser Landen / immers even als yder Onderdaen hare defensie souden vry hebben / voor een competente rechter/ en geensints van haer Ed. Mog. Politijcke vergaderingh eenige straffe kunnen ontfangen/ die/ onder reverentie / niemandt als naer een voorgaende sententie van rechters behoorde te worden geinfligeert: behalven dat geen straffe kan worden geappliceert tegens een Magistraet / die geen andere instructie heeft als den Eed/ die op het aenvangen van de bedieninge gedaen wort/ pro salute populi, en vervolgens met een verklaringe onder Eede/ van dat zy niet anders hebben gedaen / als het geen sy plichts en Eeds-halven hebben geoordeelt in die constitutie van tijden en saken te moeten doen/ vermeynen te mogen volstaen. Konnende in sonderheyt in cas voorhanden / geen straffe worden geappliceert; maer indien al gesondigt was/ niemant in 't particulier daer over aenspreekelijck soude konnen wesen; gemerckt niet alleen alles als Magistraet is verricht / maer selfs op het aendringen van de Gemeente/ en tot behout van de ruste onder de selve / soo als uyt den requeste by den Krijgsraet deser Stadt aen haer Ed. Mo. gepresenteert/ en andere bescheyden daer tot des noots te produceeren/ klaerlijck kan blijcken. En worden de H. Gedeputeerden gelast dese verklaringe ter hoog-gem. Vergaderinge over te geven/ met versoeck dat de selve gelesen/ en in de Notulen geinsereert mag worden. Onder stont / Accordeert met de voorsz. Notulen/ En was geteeckent / Egidius Mailliaert.

Den 8. December 1676.

DE Heeren van Middelburgh verklaren eenparighlijck tot hare descharge / dat zy haer geensints sullen konnen onderwerpen de advijsen van andere Leden/ en de resolutie die conform dien genomen soude konnen werden; omme reden/ dat dit in alsulcke saken van die nature en importantie het eene Lidt over het andere geen Jurisdictie of Judicature en competeert. Ten anderen / om dat de selve advijsen directelijck aenloopen tegens de Privilegien en Gerechtigheden van haer Stadt en Ingesetenen van dien/ welcke haer Ed. Achtb. niet alleen hebben beswooren en met eede beloofd te sullen mainteneren/ maer oock alle de Leden ter vergaderinge van de H. Staten van Zeelandt compareerende. Ten derden/ om dat het selve oock aenloopt tegens het eerste Artijckel van de Unie/ en tegens de gronden van de Regeeringh. Ten vierden/ omme de swaere gevolgen / die daer uyt in tijden en wijlen konnen resulteren; alsoo door soodanige middelen het eene Lidt door het andere van alle sijn privilegien en voorrechten soude konnen werden ontbloot. Ten vijfden/ om dat geen Magistraet en kan worden verstaen te wesen strafbaer over het geene zy eedt en ampts-halven komen te doen: gelijck haer Ed. Achtb.

Achtb. verklaren nochmael op haren Eed in desen niet te hebben gedaen/ dan het geene zy in goede conscientie en gemoede hebben geoordeelt in die sware toestant van tijt en saken/ ten besten van het gemeen en tot conservatie van de ruste binnen haer Stadt te hebben moeten doen. Omme alle welcke redenen de Heeren van Middelburgh verklaren/ haer aen de advijsen van de voorsz. andere Leden niet te konnen gedragen: en werden de H. Gedeputeerden vervolgens gelast/ dese haer Ed. Achtb. verklaringh ter vergaderingh van de hoogh-gem. H. Staten in te brengen/ en te versoecken/ dat het selve magh worden gelesen en in de Notulen geinsereert. Onder stont/ Accordeert met de voorsz. Notulen/ En was geteekent/ Egidius Maliaert.

Waer op de Heeren Staten van Zeelant den 8. noch de volgende Resolutie hebben genomen:

Den 8. December 1676.

GEdelibereert zijnde hoe en op wat wijsen de Resolutie en authorisatie/ in de sessie van gisteren op sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange gestreckt/ sal dienen te worden geexecuteert; hebben de H. Gedeputeerden van Middelburgh verklaert haer seer leet te zijn/ dat de Leden geen contentement hebben willen nemen/ met de oprechte en sincere verklaringh/ by haer alhier ter vergaderinge soo mondelingh als schriftelijck iteratívelijck gedaen/ het welcke de selve als noch seer gedienstigh waren versoeckende/ dat mochte geschieden/ en de voorsz. resolutie en authorisatie gehouden buyten executie; doch alsoo de vergaderingh verklaerde daer mede geen genoegen te konnen nemen/ en dat de Heeren van Middelburgh als noch persisteerden by hare verklaringe van haer de voorsz. resolutie en authorisatie niet te sullen onderwerpen: Is derhalven goet gevonden en verstaen/ sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange/ in qualiteyt als Stadthouder van dese Provintie/ by desen te versoecken en te authoriseren/ om tot executie van de boven-gem. resolutie en authorisatie/ soodanige middelen te gebruycken/ als sijn Hoogheyt daer toe de beste en convenabelste sal oordeelen. De H. Gedeputeerden van Middelburgh hebben hier op geinhereert haer mondelingh gededuceerde/ en het geene sy schriftelijck hebben overgegeven/ versoeckende in naem van de Heeren hare Principalen/ dat het een en het ander in de Notulen soude worden geinsereert; dat by de advijsen van de vijf Leden is afgeslagen/ om dat volgens het Reglement van den Jare 1664. de Stadt Middelburgh haer op dese deliberatie hadde moeten absenteren. Accordeert met de voorsz. Notulen.

Ed. Heeren Staten van Zeelant namen den 8. en 9. noch de twee volgende Resolutien over de saken van 't Classis en 't Coll. Qualificatum:

Den 8. December/ 1676. des Na-middags.

IN deliberatie geleght zijnde het mondelingh en schriftelijck vertoogh van die van de Classis van Walcheren/ behelssende een beklagh tegens de proceduren en ondernemingen van die van het Colleg. Qual. binnen de Stadt Middelburgh/ voorgevallen by occasie van het beroep aldaer op den Predikant Wilhelmus Momma gevallen/ oock gelet op de mondelinge en schriftelijcke defensie/ door die van het voorn. Coll. Qual. gedaen/ beyde gementioneert in de Notulen deser loopende maendt; en geconsidereert dat by de gearresteerde Kerckelijke ordeninge van den Jare 1591. aen de respective Classen deser Provintie/ is gedefereert en gegeven het recht van approbatie over het beroep van een Predikant/ en practijcke daer op gevolgt; is goet gevonden en verstaen/ dat die van 't Coll. Qual. binnen Middelburgh het selve recht in de Classis van Walcheren sullen hebben te erkennen/ als mede de proceduren in krachte van dien/ over het voorn. beroep gehouden. Doch ingevalle het voorn. Coll. Qual. haer mochte gegraveert vinden by de reden/ over en ter sake dat het beroep/ op den Predikant Wilhelmus Momma gevallen/ by de voorn. Classis is afgeslagen/ dat sy haer daer over aen een hooger Kerckelijcke vergaderingh als noch sullen vermogen te beroepen/ en vervolgens daer aen appelleren; daer toe haer Ed. Mog. in soodanigen geval ten sekeren dage en plaetse een Synode sullen doen beschrijven uyt de respective Classen deser Provintie/ onder de presidie en moderatie van Gedeputeerden by haer Ed. Mo. daer toe te noemen en te qualificeren/ die sorge sullen dragen/ dat alles met goede ordre naer ouder gewoonte in de voornoemde Synode sal verhandelt worden.

Accordeert met de voorsz. Notulen.

Den 9. December/ 1676.

IN deliberatie geleyt zijnde het vorder celebreren en houden van een Synode binnen dese Provintie/ voorgestelt in het eerste poinct van de tegenwoordige beschrijvinge: Is nae rijpe overweginghe van dese sake goet gevonden en verstaen/ dat uyt de respective Classen van dese Provintie sal worden beschreven een Provintiale Synode/ tot bevorderingh van de eenigheyt en beslissingh van d'oneenigheydt die haer in de Kercken/ onder de Provintie behoorende/ komen op te doen; en vervolgens gehouden worden onder de presidie en moderatie van de Gedeputeerden die uyt haer Ed: Mo: naem met behoorlijcke qualificatie uyt den Raedt aldaer sullen verschijnen/ en besorgen dat alles met goede ordre en tot

de

de meeste stichtinge en ruste van Gods Kercke magh toegaen. Wordende den wel-gem. Raet by desen geauthoriseert en gelast/ tot het houden van dese Synode tydt en plaetse te assigneren / oock te prefigeren binnen hoe veel dagen de besoignes sullen moeten zijn volbracht; En voorts om de respective Classen aen te manen dat de selve tot dese Christelijcke by een komste willen verkiesen geleerde / moderate/ en vredelievende mannen/ op dat de Godtvruchtige intentie/ die haer Ed. Mo. in desen hebben bewogen/ door haer wijsheyt en godtvruchtigheyt mach worden voldaen / daer toe de Gedeputeerde van haer Ed. Mo. allenthalben sullen arbeyden; des soo sullen alle de Acten en Actitaten van de voorsz. te houden Synode aen haer Ed. Mo. moeten werden gepresenteert / en van de selve als hooge Overheyt deser Provintie de noodige toestemmingh en approbatie versocht. En sal dit de selve Synode zijn/ daer aen die van 't Coll. Qual. binnen Middelburgh / volgens resolutie van den 8. deser loopende maent/ haer by appel sullen vermogen te addresseren.

Accordeert met de voorsz. Notulen.

Zijn Hoogheyt dan tot de uytvoeringh deser Resolutien getreden zijnde/ maeckte de volgende veranderingh in de Regeeringh te Middelburgh: Schepenen geremoveert: De Heeren Marcus de la Palma/ en Peckius: Schepenen gesurrogeert: De Heeren Pedium en Costenobel. Raden geremoveert: De Heeren Munnicx/ Duyvelaer en Honingh: Raden gesurrogeert: Mr. Isaac Buys / Walterus Woutereen / Alexander Munnick de jonge. Keurders geremoveert: Johan Boot / Dr. de Hende: Keurders gesurrogeert: Abraham van der Straten / Egidius de Lacher. Noch wierden 10 Capiteyns/ 10 Luytenants / en soo veel Vendrigs afgeset. Momma wierdt gestelt en gelaten buyten sijn beroep: En D. vander Waepen gedeporteert/ en gelast uyt Middelburgh te vertrecken: gelijck hem door de volgende Missive van sijn Hoogheyt wiert bekent gemaeckt:

Eersame/ bysondere. Nademael U E. een van de voornaemste autheurs is geweest / die de bevestinge van D. Guiljelmus Momma tot Predikant binnen dese Stadt voortgedreven heeft/ niet tegenstaende ons serieus aenschrijven en contrary gegeven ordre/ waer door gy het recht van de hooge Overigheyt ende Kercke/ en ons authoriteydt en hoogh gesagh / als Erf-Stadhouder / niet ontsien hebt te violeren en vilipenderen: soo hebben wy op expresse en speciale authorisatie van de H. Staten van Zeelant goet gevonden/ U L. by desen van des selfs bedieninge/ als Predikant binnen deser Stadt Middelburgh/ te deporteren / en vervolgens te gelasten sich tot ruste van de goede gemeente der voorn. Stadt uyt dese Stadt en Provincie tot onser nader ordre te begeven. Waer toe ons verlatende/ bevelen U L. hier mede/ Eersame/ bysondere/ in de protectie Godes. Tot Middelburgh den 10. December 1676.

G. H. Prince d'Orange.

Den 10. qualificeerde sijn Hoogheydt het Classis van Walcheren / om nevens de Magistraet van Middelburgh en de protesterende Broederen van het Coll. Qualificatum tot de beroepingh van een Predikant / in plaets van D. van der Waepen/ te treden. En sijn Hoogheyt in deser voegen hier alles afgedaen hebbende/ verliet den 11. Middelburgh/ en keerde over Bergen op Zoom te rugh na den Hage / alwaer hoogged. sijn Hoogheyt den 12. deser aen-quam.

E Y N D E.

REGISTER.

EYNDE van 't REGISTER.

